İvan Gonçarov

YAMAÇ

1

KÜLTÜR BAKANLIĞI

YAMAÇ

İ. GONÇAROV

Kültür Bakanlığı Yayınları : 343
Yazın Dizisi : 13

Onay : 19 Haziran 1979 gün ve 831.0 · 1037 sayı.
Baskı sayısı : 7.000
Sevinç Basımevi, ANKARA 1979

İVAN GONÇAROV

YAMAÇ
1

Çeviren
Ergin Altay

Kültür Bakanlığı Yayınları

Birinci baskı, Ekim 1979

Kapak : Said Maden

Günümüzün insanı, bildikleriyle yetinmeyen, hızla değişen koşullarda kendini yenileyebilen, özgür, barışçı, insancıl, hoşgörülü, toplumuyla bütünleşmiş, kendi kişiliğini geliştirirken başkalarının gelişmesine de çalışan toplumsal bir varlık olmak durumundadır.

Bu, çağın gereklerine uygun, ama kendi benliğinden, geçmişinden, toplumunun öz kaynaklarından kopmamış bir insandır. Çünkü insan, ancak ulusal özelliklerini koruduğu oranda, çağdaş uygarlığa, evrensel kültür değerlerinin oluşmasına ve zenginleşmesine katkıda bulunabilir.

İnsan, içinde yetiştiği çevrenin bir ürünüdür. Benzer koşulları paylaşanlar benzer biçimde düşünürler. Kültür, toplumu oluşturan bireylerin duyuş, düşünüş ve davranış birliğidir. Duyuş, düşünüş ve davranış birliği ise, bir ulusun, bir toplumun öbür toplumlardan değişik olan koşullarının etkisiyle oluşur. Bu anlamda kültür, ulusal bir nitelik taşımaktadır; ama özellikleri çok başka olan toplumların bile birbirlerine benzeyen bazı koşullara sahip olması ve çağdaş dünyada bu benzer koşulların hızla artması, kültürün evrensel yanını ortaya çıkarır.

Uluslararasındaki kültür alışverişinin artması, insanların birbirlerini daha iyi anlamalarına, ortak yanlarını bulmalarına, evrensel barışın oluşmasına katkıda bulunur. İşte, bu nedenle kitap, iletişimi kuran araçlardan biri olduğu gibi, kültürün ulusallıktan evrenselliğe ulaşmasında da en önemli etkendir.

Kitap, insanlığın belleğidir. Zaman içinde her şey unutulabilir. Ama yazıya geçmiş her şey belge niteliği taşır. "Söz"ü sonsuzlaştıran, kitaptır. İnsanlık tarihinin gerçek anlamda değer bulması, "yazı"nın bulunmasından sonradır. Tarihi yaratan insan, kendini tarih içinde yazıyla, "kitap"la var etmiştir.

İnsan kendi çevresinin bilgilerini sindirdiği oranda dünyadaki bilgi birikimlerinin de farkında olmalıdır. Bununla yetinmeyip, kendi çağından önceki bilgileri de kavramalıdır. Ancak böylece "zaman"ı aşar, bütün zamanları kavramış gerçek bir "aydın" olabilir.

Geçmişten geleceğe doğru gelişen düşünsel ürünleri saptayıp topluma ulaştırmak, bizim çalışma alanımızı çizmektedir. Klasik ve çağdaş yapıtlarla kültür alanını canlı tutmak gerekir. Öncelikle ele alınması gerekli geçmiş ve çağdaş kendi yaratı ürünlerimizin yanı sıra, başka toplumların benzer ürünlerini de değerlendirmek, kültür anlayışımızın doğal bir sonucudur.

Kültür Bakanlığının yayınları, özlemi duyulan insanın, Türk insanının, bu anlayış içinde oluşmasına katkıda bulunma amacını gütmektedir.

Doç. Dr. Ahmet Taner Kışlalı
Kültür Bakanı

BİRİNCİ BÖLÜM

I

Petersburg'un sayılı sokaklarından birinde gelişigüzel, şöyle üstten toplanmış bir evde iki erkek oturmuş konuşuyorlardı. Biri otuz beş, öteki kırk yaşlarındaydı.

Otuz beş yaşında olan Boris Rayski, kırk yaşında olan İvan İvanoviç Ayanov'du.

Boris Pavloviç'in sağlıklı, canlı kanlı bir yüzü vardı. Olduğundan genç gösteriyordu ilk bakışta. Geniş, beyaz alnı gençlikle ışıl ışıldı. Gözleri kâh düşünceyle, duyguyla, neşeyle parlıyor; kâh hulyalı dalıp gidiyorlardı. O zaman daha bir genç, handiyse çocuksu oluyordu bakışı. Gözleri kimileyin de ağırbaşlı, yorgun, elemli bakıyorlar, gerçek yaşını açığa vuruyorlardı. O anda gözlerinin çevresinde hafiften bir kırışık bile beliriyordu. Zaman ile yaşam deneyiminin silinmez izleriydi bunlar. Düz siyah saçları ensesine, kulaklarının üzerine dökülmüştü, birkaç ak seç gümüş rengi parlıyordu şakaklarında. Yanaklarının gözleri ile ağzına yakın yerlerinde genç, canlı renkler vardı hâlâ; ama şakaklarına, çenesine doğru gittikçe soluyordu bu renkler, canlılıklarını yitiriyorlardı. Genel olarak, gençlik ile orta yaşlılık savaşının bittiği, kişinin artık yaşamının ikinci dönemine girdiği; her olayın, her duygunun, her hastalığın onda bir iz bıraktığı çağda olduğunu anlamak kolaydı yüzünden. Yalnızca ağzında, ince dudaklarının belli belirsiz kıpırdanışında, gülümseyişinde genç, diri, bazen de handiyse çocuksu bir anlatım çarpıyordu göze.

Rayski ev kıyafetiyleydi, gri bir sabahlık vardı üzerinde, ayaklarını kanepeye uzatmıştı.

İvan İvanoviç -tersine- siyah frak giymişti. Beyaz eldivenleriyle şapkası hemen yanında masanın üzerindeydi. Yüzünde sakin, daha doğrusu, çevresinde olabilecek her şeye kayıtsız bir bekleyiş çekiyordu dikkati.

Zeki bakışlar, zeki duruşlu dudaklar, yarı esmer yarı sarışın bir yüz, iyice ak düşmüş, güzel kesilmiş saçlarla favoriler, ölçülü hareketler, ağırbaşlı bir konuşma, kusursuz bir kıyafet... işte size onun dış görünüşü üzerine söylenebilecekler.

Kuşkulardan uzak bir kendine güveni olduğu, karşısındaki insanın içini okuduğu gözlerinden belliydi.

Bir gözlemci ilk bakışta «Görmüş geçirmiş bir insan» derdi onun için. Onu herkesten ayrı, üstün yetenekli insanlar sınıfına sokmasa bile, sıradan insanlar sınıfına hiç sokmazdı.

Petersburg'un çok yönlü yerlilerinin çoğunluğunun bir temsilcisiydi o; aynı zamanda da, sosyete erkeği denen erkeklerdendi. Petersburg'un, sosyetenin insanıydı. Petersburg'dan başka bir kentte, sosyeteden -yani herkesin çok iyi bildiği, Petersburglıların o en yüksek çevresinden- başka -bir ortamda düşünmek güçtü onu. Bir görevi, kişisel işleri de olduğu halde daha çok otellerde, sabah çay toplantılarında, akşam yemeklerinde, gece toplantılarında karşılaşırdınız onunla. Gece toplantılarında özellikle oyun masasında olurdu... Olağan bir insandı; üstün bir kişiliği yoktu, ama zayıf da değildi kişilik yönünden. Bilgili de sayılmazdı, cahil de. Her şeye hemen inanmazdı, ama kuşkucu da değildi.

Bilgisizliği ya da inançsızlığı onda hafif, yüzeyde kalan bir her şeyi yadsıma biçimine bürünmüştü. Her şeye karşı özensizdi davranışı hiçbir şeyin karşısında eğilmez, hiçbir şeye yürekten inanmaz, bağlanmazdı. Herkesle ilişkilerinde alaycı, kuşkucu, kayıtsız, umursamazdı; kimseye sürekli, içten bir dostluk göstermez, ama hiç kimseye inatçı bir düşmanlık da beslemezdi.

Petersburg'da doğmuş, büyümüş, okumuş; bir yanda Lahte[1] ile Oraniyenbaum'dan[2], öte yandan Toskov ile Orta Rogatke'dan[3] öteye geçmeden bu yaşa değin bu kentte yaşamıştı. Bu yüzden -güneşin bir su damlacığında yansıdığı gibi- Petersburg yaşamı da, Petersburglu becerikliliği, töreleri, davranışları, kişiliği, görev anlayışı da tümüyle yansırdı onda... Petersburglu olmanın bir özelliğidir bu.

Petersburg'un dışındaki yaşam üzerine, Rus gazeteleriyle yabancı gazetelerin verdiklerinden başka en küçük bir bilgisi de, görüşü de yoktu. Petersburg görüşü; yüzkaralarıyla, erdemleriyle, düşünceleriyle, işleriyle, politikasıyla, -belki- şiiriyle bile Petersburg'un yaşam düzeni... Bu ortam içinde dönüp duruyordu işte yaşamı. Orada kendi yaradılışının alabildiğince bir doyumunu bularak bu ortamdan uzaklaşmaya çalışmıyordu bile.

Yük dolu gemilerin her ilkbahar başka ülkelere demir alışlarını, uzun araba dizilerinin -sonraları trenlerin- Rusya'nın içlerine doğru yola çıkışlarını; hava değişikliği için, dinlenmek için, yeni yeni yerler görmek, eğlenmek için insanların «çocuksu bir ruhsal durum içinde» grup grup geziye çıkışlarını tam kırk yıl umursamazlıkla izlemişti.

Bu çeşit bir gereksinme hiç duymamıştı, bu gereksinmenin başkalarında olabileceğine de inanmamıştı. Bu gereksinmeyi duyan insanlara hep ilgisiz, heyecansız, yüzünde oldukça kibar bir anlatımla «Canı isteyen gitsin varsın, ben bir yere gitmem» der gibi bakmıştı.

Arı bir dille, konudan konuya rahatlıkla geçerek konuşur; dünyada, sosyetede, kentte olup bitenleri her zaman bilir; -varsa- savaşın gidişini ayrıntılarıyla izler; İngiliz ya da Fransız bakanlarından hangilerinin değiştiğini pek üzerine düşmeden öğrenir, parlamentoda da, Fransız bakanlar kurulunda da yapılan son konuşmayı gazetelerden okur; kent tiyatrosunda yeni başlayan oyun üzerine, Viborg yakasında, gece öldürülen adam üzerine her zaman bilgisi olurdu. Hangi ailelerden hangi ünlü kişi-

(1) Petersburg ili sınırları içinde, Fin körfezine dökülen bir ırmak (Ç.N.)
(2) Petersburg'a yaklaşık kırk kilometre uzaklıkta, zamanın bir sayfiye kasabası. (Ç.N.)
(3) Petersburg'un kuzeyinde iki sayfiye kasabası. (Ç.N:)

lerin çıktığını, kimlerin işlerinin, çiftliklerinin iyi ya da kötü durumda olduğunu, başkentin büyük her ailesinin geçmişindeki yüz kızartıcı olayları bilir; il yönetim kurulunda olup bitenler den, yapılan değişikliklerden, rütbe yükselmelerinden, verilen nişanlardan anında haberdar olurdu. Kentte dolaşan dedikoduları da bilir... sözün kısası, dünyasını her şeyiyle çok iyi tanırdı.

Öğlene dek zamanını sosyetede, yani konuk salonlarında geçirir, bu arada biraz da işleriyle, göreviyle ilgilenirdi. Çoğu zaman bir tiyatroda başlardı akşamları, her zaman da İngiliz kulübünde ya da bir tanıdığının -herkesi tanırdı- oyun masasında sona ererdi. Kâğıt oyunlarını kusursuz oynar; başkalarının yanlışlarını hoşgörüyle karşıladığı, oyunda hiçbir zaman kızmadığı, yapılan bir yanlışı da parlak bir oyunu karşıladığı gibi ağırbaşlılıkla karşıladığı için iyi, aranan bir oyuncu olarak tanınırdı. Kumarı büyük de oynardı, küçük de. Büyük oyuncularla da otururdu masaya, kaprisli acemi hanımefendilerle de. Bürolarda, başkalarının yaptıkları planların uygulayıcısı görevlerinde aşağı yukarı on beş yıl dirsek çürüterek başarıyla tamamlamıştı birinci devlet hizmetini. Amirinin düşüncesini büyük bir duyarlıkla sezinler, onun görüşünü aynı duyarlıkla paylaşır, çeşitli planları kâğıda ustalıkla geçirirdi. Amiri değişince onun görüşleri de, üzerinde çalıştığı plan da değişiverirdi. Ayanov yeni amiriyle bu kez yeni bir plan üzerinde gene öyle zekice, ustalıkla çalışmaya başlardı. Her bakan beğenirdi hazırladığı raporları.

Şimdi de bu bakanlardan birinin yanında özel görevi vardı. Sabahları önce bakanın çalışma odasına gidiyordu, sonra konuk odasına bakanın karısının yanına. Gerçekten de, bakanın karısının verdiği birtakım özel görevleri yerine getiriyor, haftanın belirli günlerinde akşamları da istenen kimselerle kâğıt oynuyordu. Oldukça önemli bir rütbesi ile hatırı sayılır bir geliri vardı ya, bir işi uğraşı yoktu.

Kişinin ruhunun derinliklerine inmeye izin varsa şöyle diyebiliriz: İvan İvanoviç'in önünde karanlık tek nokta, tek bilinmezlik, esrarlı tek şey yoktu; Macbeth'in büyücüleri bile onu daha parlak bir alınyazısıyla baştan çıkarmakta ya da öylesine bilinçli, öylesine sağlam adımlarla yaklaştığı şeyi onun elinden

almakta güçlük çekerlerdi. Üst dereceli memurluğa yükselmek, uzun yıllar süren yararlı bir hizmet, -görevde olduğu gibi kâğıt oyunlarında da -«bitmek bilmeyen çabalarla» sonunda birinci dereceye ulaşmak, sonra da yıllık gelirini olduğu gibi sürdürerek demir atmak bir limanda, hiç dağılmayacak bir komisyon ya da komitede... Varsın istediğince çalkalansın artık insanlık okyanusu, yüz yıl değişsin, halkların, krallıkların kaderleri allak bullak olsun... Bir beyin kanaması ya da yürek durması yaşamının akışını durdurana dek bunların hiçbiri dokunmazdı ona, yanından geçip giderlerdi.

Duldu Ayanov. Enstitüde devletin okuttuğu on iki yaşında bir kızı vardı. İşlerini yoluna koymuş yaşlı bir dul olarak sakin, endişelerden uzak bir yaşam sürüyordu.

Yalnızca bir şey bozuyordu huzurunu: Yıllardır hep oturduğu için hemoroiti vardı. Can sıkıcı bir olay bekliyordu onu şimdi, bu yaşamına bir zaman için ara verecek, bir kaplıcaya gidecekti. Doktor gerekli görmüştü bunu.

— Giyinsen nasıl olur artık, dedi Ayanov, dördü çeyrek geçiyor.

Dalgınlığından kurtuldu Rayski.

— Evet, iyi olur.

— Neyi düşünüyorsun öyle dalmış?

— Kimi? demeliydin, diye düzeltti Rayski. Evet, hep onu düşünüyorum... Sofiya'yı...

— Gene mi?

Giyinmeye başladı Rayski.

— Seni oraya zorla götürdüğüm için kızmıyorsun ya? diye sordu.

— Hem de hiç. Ha orada ha İvlevlerde oynamışım, hepsi bir değil mi? Doğrusunu istersen, yaşlı kadınların parasını almak iyi olmuyor biraz: Hangi kâğıdı oynamak niyetinde olduğunu yüksek sesle mırıldanıyor Anna Vasilyevna.

— Merak etme, beşer kapikten fazla para alamazsın onlardan. Oysa iki kocakarının yıllık geliri altmış bin rubleyi buluyor.

— Doğru. Peki bu paranın hepsi Sofiya Nikolayevna'ya mı kalacak?

— İkisinin de öz yeğenidir Sofiya. Ama Nerde!.. Çok cimridirler kocakarılar, ondan önce ölmezler.

— Babasının da bir şeyleri var galiba...

— Hayır. Adam hepsini har vurup harman savurmuş.

— Peki ama nereye verir bu kadar parayı? Kumar desen hiç oynamaz.

oluyor? Bu kış Armance'ın verdiği akşam yemeğine beş bin sola koşup durmaları, **petits soupers**[1] bütün o **train**[2] ne

— Ne demek nereye? Kadınlar ne güne duruyor... Ya o sağa rublelik bir yemek takımı armağan etti. Ama Armance yemeğe çağırmayı unuttu onu...

— Duydum. Neden acaba? Hem sonra, Armance'ın yanında ne yapar?

İki arkadaş gülüştüler.

— Sofiya Nikolayevna'nın kocasından da bir şeyler kaldı galiba.

— Hayır, dedi Rayski. Hepsi yedi bin rublelik bir gelir. Bu da onun cep harçlığı oluyor ancak. Daha çok halalarından alıyor. Eh, gidelim artık! Yemek saatine kadar Nevski bulvarında biraz dolaşmak istiyor canım.

Sokağa çıktılar. İki arkadaş öne eğilerek, başlarını eğerek sağa sola selamlar veriyor, karşılaştıkları tanıdıklarının elini sıkıyorlardı.

— Bugün çok oturacak mısın Sofiya Belovodova'nın yanında?

— Her zamanki gibi, kovuluncaya dek. Ne o, canın mı sıkılıyor beklerken?

---

(1) Samimi akşam yemekleri. (Fransızca)
(2) Yaşayış biçimi. (Fransızca)

— Yo, o arada İvlevlere gidip gelebilir miyim diye düşünüyordum da. Sıkılmasına sıkılmıyorum...

Rayski,

— Ne mutlu sana! dedi. Yeryüzünde can sıkıntısı denen şey olmasaydı ne güzel olurdu yaşam! Ondan korkunç şey var mı?

Ayanov bağnaz bir korkuyla kesti sözünü:

— Sus Allahaşkına, belayı kendin çağırma! Hemoroitim yetiyor bana zaten! Doktorlar ille de bir yere gitmemi istiyorlar. Günlerimi hep oturarak geçirmeme takmışlar kafalarını, bütün kötülüğün ondan geldiğini söylüyorlar. Bir de hava almalıymışım. Bu havanın nesi var? (Keyifli keyifli çekti içine havayı) Şimdi daha iyi yürekli bir üstat hekim buldum kendime: Yazın yoğurtla iyi edecek beni. Benim hemoroit kapalı zaten... biliyor muydun?.. Ne o, kuzinine can sıkıntısından mı gidiyorsun yoksa?

— Bu da ne biçim soru? Elbette! Sen de kâğıdı can sıkıntısından oynamıyor musun? Herkes vebadan kaçar gibi kaçmaya, kurtulmaya çalışır can sıkıntısından.

— Ama sen çok zayıf bir ilaç seçmişsin kendine. Kadınlarla boşa çene çalmak... Her gün aynı şey...

— Kâğıt oyununda da hep aynı şey değil midir sanki? Sen de o yolla kurtulmaya çalışıyorsun can sıkıntısından...

— Yo, hayır, hep aynı şey değildir kâğıt oyununda: İngilizin biri kâğıtların aynı biçimde ancak bin yılda bir kere dağılabileceğini kanıtlamaya çalışmış... Ya şanslar? Ya oyuncuların yaradılışlarındaki değişiklikler, her birinin oyun biçimi, yapılan yanlışlıklar?... Hiç de aynı şey değildir oyun. Ama bir kadınla bütün bir kışı, sonra ilkbaharı boşa harcamak! Her gün... Buna aklım ermiyor işte benim!

— Elden ne gelir, güzellikten anlamıyorsun! Bir başkası da müzikten, bazıları da resimden anlamaz. İnsan soyunun gelişmemişliğinin kanıtıdır bu...

— Evet, haklısın. Ama bak ne diyeceğim. Bizim dairede İvan Petroviç diye bir müdür yardımcısı vardı. Bir memureyi,

bir odacı kadını -güzellerini tabii- boş geçirmezdi. Hepsine tatlı sözler söyler, şekerlemeler, çiçekler getirirdi. Öyleyse gelişmiş bir insandı, değil mi?

— Kapatalım bu konuyu, dedi Rayski. Yoksa gene saatlerce tartışacağız. Ben senin kâğıtlarını anlamıyorum, bu konuda bana cahil demekte yerden göğe haklısın. Ama sen de güzellik üzerine yargıda bulunmaktan, konuşmaktan vazgeç. Kimilerine kadının resmi, kimilerine heykeli, kimilerine de canlı güzelliği haz verir. Senin İvan Petroviç de öylesinden hoşlanıyormuş, ben böylesinden... Ama sana hiçbiri haz vermiyor. Yanında...

Rayski'nin sözünü kesti Ayanov:

— Anladığım kadarıyla kadınlarla oynuyorsun sen.

— Tut ki oynuyorum, ne çıkar bundan? Oynarken hemen her zaman kazanıyorsun sen, bense kaybediyorum... Kötülük neresinde bunun?

— Doğru, çok güzeldir Sofiya Nikolayevna, zengin de... Evlen onunla, bitsin gitsin.

Rayski dalgın,

— Evet, dedi, her şey bitsin, can sıkıntısı başlasın! Bitmesini istemiyorum ben. Hem için rahat olsun, vermezler onu bana!

— Öyleyse peşinden koşmanın bir anlamı yok. Düpedüz Don Juan'lık senin yaptığın.

— Sence boş bir insandır Don Juan değil mi?

— Ya sence?

— Öyleyse Byron da, Goethe de, bütün o ressamlar da, heykeltraşlar da boş insanlardı...

— Bir Byron, bir Goethe mi sanıyorsun sen kendini?

Canı sıkkın, öte yana çevirdi başını Rayski.

— İnsan için Don Juan'lık neyse, Don-Kişot'luk da odur, dedi. Daha bile anlamlıdır Don Juan'lık. Daha doğal bir gereksinmedir...

— Gereksinmeyse evlen diyorum sana ben de...

Rayski handiyse umutsuz,

— Ah! diye çekti içini. İnsan bir kere, iki kere, bilemedin üç kere evlenebilir. Bir heykelin güzelliğinin tadını çıkardığım gibi çıkaramam mı kadın güzelliğinin tadını? Don Juan bu gereksinmesinin tadını önce estetik yönden çıkarmıştır, ama kabaca yapmıştır bunu. Çağının, yetiştirilişinin, çevresinin etkisi sonucu bu tapınışın sınırlarının ötesine geçmek tutkusuna kapılmıştır, hepsi o... Daha ne söyleyeyim istiyorsun?

Ayanov kayıtsız,

— Evlenmek niyetinde değilsen peşinde koşmanın da bir anlamı yok, diye yineledi.

— Biliyor musun, bir bakıma haklısın. Önce şunu söyleyeyim sana, tutulmalarım her zaman içtendir benim. Kasıtlı değildir. Çapkınlık yapmıyorum, bundan kuşkun olmasın bir kere. Tapındığım kız ya da kadın, hayal gücümün hemen o anda yaratıverdiği ideale bir yanıyla bile olsun yaklaşırsa, geri kalanı kendiliğinden biçimlenir içimde. O zaman bir mutluluk, bir aile ideali çıkıyor ortaya...

— Bak hele, dedi Ayanov. Evlen öyleyse...

— Sonunu dinlemeden karar verme. Şimdiye dek hiçbir ideal düğüne dek yaşamadı. Sararıp soldu, düştü, içimde bir soğukluk, uzaklaştım... Hayal gücünün yarattığını iskambil kâğıtlarından yapılmış bir ev gibi bozuyor, yıkıyor mantık. Ya da ideal kendi, soğumamı beklemeden kaçıyor benden...

Ayanov başını sallayarak, inatçı,

— Ama ne olursa olsun, bir kadınla her Allahın günü oturup saatlerce gevezelik etmek... dedi. Söyler misin, sözgelimi bugün ne konuşacaksın onunla? Onu sana vermeyeceklerse ne istiyorsun ondan?

— Ben de sana sorayım: Sen onun halalarından ne istiyorsun? Nasıl kâğıt gelecek sana bugün? Kazanacak mısın? Yaşlı kadınların altmış bin rublelik gelirlerinin tümünü almak için mi gidiyorsun oraya yoksa? Oynamaya, bu arada da bir şeyler kazanmaya gidiyorsun...

— Bir planım yok. Bunu şeyimden... Şey... eğlenmek için yapıyorum.

— Can sıkıntısından... görüyorsun ya. Ben de eğlenmek için gidiyorum, benim de bir planım yok. Güzelliğin bana verdiği hazzı sen de, senin İvan Petroviç'in de anlayamazsınız. Boşuna üzmeyin tatlı canınızı... Bilirsin bazı insanlar vardır, büyük bir tutkuyla, yürekten dua ederler, bazıları da vardır, bu gereksinmeyi duymazlar. Sonra...

Ayanov, arkadaşına akıl veriyormuş gibi,

— Tutkuyla! dedi. Tutkular engeller kişinin yaşamasını. Emek... İşte sana boşluktan kurtulmanın tek ilacı! İş, çalışmak!

Rayski durdu, Ayanov'u da durdurdu, anlamlı anlamlı gülümsedi.

— Çok ilginç doğrusu, dedi. Söyler misin nasıl bir iş?

— Ne demek nasıl? Devlet hizmetine gir.

— İş midir devlet hizmeti? Yokluğu toplum yaşamını aksatacak kaç iş gösterebilirsin bana devlet hizmetinde?

Şaşırmış, ıslık çaldı Ayanov. Çevresine bakınarak,

— Kaç tane istiyorsun? dedi.

Pür dikkat bir yana bakan köşe başındaki polis memurunu gösterdi.

— Al işte!

— Sor ona bakalım niçin dikiliyor orada, dedi Rayski. Kimi gözetlediğini, beklediğini sor. Generali bekliyordur. Ama seni beni görmez. Öyle ki, yoldan geçen biri istese cebinden mendilini yürütür, ruhu duymaz... Yoksa masaların üzerinde biriken evrakları mı iş sayıyorsun? Bu konuda seninle tartışmaya girmeyeceğim, ama şu kadarını söyleyeceğim, yağlıboya resimleri boyarken, piyanoda bir şeyler tıngırdatırken, hatta güzellik karşısında eğilirken -inan- senin yaptığından çoğunu yapıyorum ben...

— Peki güzellikten başka ne buldun kuzininde?

— Güzellikten başka mı? Yetiyor bana onun güzelliği! Bununla birlikte az da tanıyorum onu: Güzelliğinin yanında bu da çekiyor beni...

— Az mı tanıyorsun? Nasıl olur, her gün berabersiniz...

— Evet. O sakinliğinin altında nelerin gizli olduğunu bilmiyorum, geçmişini bilmiyorum, geleceğini tahmin edemiyorum. Bir kadın mıdır, bir kukla mı, canlı mıdır, canlı taklidi mi yapıyor? Bilmiyorum. Bu acı veriyor bana işte... Şuraya bak, şu kadını görüyor musun?

— Elinde bohçayla faytona binmeye çalışanı mı?

— Evet. Bir de şu kupa arabasının penceresinden bakana bak. Sokağın köşesini dönüp bize doğru geleni de görüyor musun?

— Ee, ne olmuş?

— Şöyle bir baktığında her birinin yüzünde ya bir telaş, ya bir keder, ya sevinç, ya düşünce, ya da bir irade, kısacası bir hareket, bir canlılık belirtisi görürsün. Anahtarı bulmak kolaydır artık. Bu kadının bir ailesinin olduğunu, yani bir geçmişinin var olduğunu söyleyebilirsin. Tutkularının, eğilimlerinin canlı izlerini görürsün davranışlarında, öyleyse bir «şimdisi» de var dersin. Genç yüzünde umutların oynaştığını, isteklerinin dışa vurmaya çabaladıklarını görürsün, huzursuz bir geleceği haber verdiklerini anlarsın...

— Ee?

— Ee'si bu. Her kadında canlı, hareketli, yaşamak tutkusuyla dolu, etkisini yaşamı üzerinde gösteren bir şey vardır... Ama onda hiçbir şey yok, neresinden bakarsan bak, hiçbir şey... Bir zamanlar canlıymış, ama şimdi ölü, diyebilmek için bir hareketsizlik, bir can sıkıntısı bile yok! Işığı var, parlıyor, bir şey istemiyor, bir şey de vermiyor! Ben de hiçbir şey bilmiyorum! Sen de benim neyi elde etmeye çalıştığımı anlayamıyorsun.

— Bunu bana daha önce söyleseydin çoktan anlardım, dedi Ayanov. Ben de öyleyim çünkü.

Bir an sustuktan sonra ekledi:

— Ona gideceğine bana gel...

— Sen de mi öylesin?

— Evet!

— Sen de güzellikle parlıyor musun?

— İç huzuruyla parlıyorum, haz da veriyor bana bu. Aradığın nedir senin?

— Sende bir şey aradığım yok. Onda güzellik var ,güzellik!

— Evlen öyleyse! Bunu istemiyorsan, ya da yapamıyorsan vazgeç, bir iş tut kendine.

— Önce, ölü bir ortamda çürümeye yüz tutmuş canlı bir zekâ ile tutku dolu bir ruhun atılabilecekleri bir «iş» yarat... Kişinin, güçlerini bir şeye nasıl yöneltebileceğini, uğruna savaşa girmeye neyin değdiğini göster bana... Kendin de kâğıtlarınla, toplantılarınla, şölenlerinle, devlet hizmetinle çek git başımdan...

— Durulmak bilmeyen bir insansın sen. Feleğin sillesini hiç yemediğin için böyle çılgınlıklar yapıyorsun... Anımsıyor musun, Nataşa'n ölmemişti daha, anlatırdın...

Birden durdu Rayski, yüzünde derin bir hüzün, arkadaşının kolundan tuttu, fısıltıyla,

— Nataşa! diye yineledi. Bundan başka ağırlık yoktur yüreğimin üzerinde. Bu izlenimlerine tutulmalarına karıştırma onun anısını...

Göğüs geçirdi. Hiç konuşmadan Vladimir Kilisesi'ne dek yürüdüler, bir ara sokağa saptılar, bir konağın avlusuna girdiler.

II

Dışişlerinde görevli Belovadov ile kısa süren evliliğinden sonra yirmi beş yaşında dul kalan Sofiya Nikolayevna Belovodova ile Rayski bir yıl önce tanışmışlardı.

Varlıklı, köklü bir aile olan Pahotinler ailesindendi genç kadın. Annesini evlenmeden önce kaybetmişti. Babası karısının ölümünden sonra kendini özgürlüğün içinde bulunca -karısının buyruğu altında yaşamıştı yıllarca- gençliğini evliliğin çok erken yakaladığını, bu yüzden yaşamanın tadını almaya zamanı olmadığını, bir gün bile gönlünce eğlenemediğini anlamıştı birden.

Bekâr bir erkek yaşamı sürmeye başlamıştı. Yaşının hayli ilerlemiş olduğuna bakmadan doğayı zorluyor, ama başaramıyor-

du. Çevresindekilerinin yediklerini içtiklerini izliyordu ancak. Gençlere uyarsa, yediklerini sindiremiyor, rahatsız oluyordu. Ama bu arada malını mülkünü kötü bir duruma düşürmüştü.

Tadamadığı hazların yerini bir hovarda olarak ün yapmak tutkusu almıştı. Uzun yıllar karısına bağlı kalmanın karşılığı diye, çılgınca ilişkilerle ödüllendirmeye başlamıştı kendini. Elindeki paranın tümünü de, karısından kalan pırlantıları da, sonunda kızının drahomasının büyük bir bölümünü de alıp götürmüştü bu ilişkileri. Evlenmeden önce zaten ipotekli olan taşınmaz mallarının üzerine daha büyük borçlar eklenmişti.

Para gelen kaynaklar kuruyunca artık seyrek olarak -yılda bir ya da iki kez- ona hayli pahalıya oturan hovardalıklar yapmaya başlamıştı. Bir Armance'e pırlantalar ya da bir kupa arabası, bir yemek takımı alıyor, üç hafta kadar evine gidip geliyor, onu tiyatrolara götürüyor, onuruna akşam yemekleri veriyor, gençlerin toplantılarına katılıyor, sonra -eline yeni bir para geçene dek- sesini kesiyor, ortalarda görünmüyordu.

Son derece yakışıklı, babacan görünüşlü bir ihtiyardı Nikolay Vasilyeviç Pahotin. Yumuşak, ak saçları saygı uyandırırdı karşısındakinde. Görenler bir Palmerston[1] sanardı onu.

Özellikle, Sofiya Nikolayevna'yı, koluna takıp mağrur bir tavırla baloya ya da bir akşam gezintisine götürürken yakışıklı olurdu. Tanımayanlar saygıyla yana çekilerek yol verirlerdi ona, tanıyanlarsa ihtiyar çapkını görünce uzaktan gülümsemeye başlar, sonra elini senlibenli, şakacı bir tavırla sıkarak uzun uzun sallar, neşeli bir akşam toplantısı düzenlemesini söyler, kulağına hoş bir olayın öyküsünü fısıldarlardı...

Şakayı sever, güldürücü söz oyunları yapardı. Özellikle akranlarıyla, geride bıraktıkları gençlik yıllarının anılarından, yaşantılarından söz etmeyi severdi. Bir araya geldiklerinde Kont Boris'in ya da Denis'in kumarda yığın yığın altın verdiklerini anlatırlardı. Şimdiki gençler kumarda öylesine az verdikleri, öylesine renksiz bir yaşam sürdükleri için üzülür, aklı başında gençlere yaşamanın büyük sanatını öğretmeye çalışırlardı.

---

(1) Palmerston (1784-1865) Ünlü İngiliz devlet adamı. Bir ara dışişleri ve 1855-1858 ile 1859-1865 yılları arasında da başbakanlık yapmıştır. (Ç.N.)

Ama daha çok Paris anılarına dalmayı severdi Pahotin. 1814 yılında yücegönüllü galipler olarak doluşmuşlardı oraya. Güler yüzlülükte devrin Fransızlarını- bu bakımdan devrim çok değiştirmişti onları zaten- geçmişler; çılgınca para harcamakta, eliaçık İngilizleri çok gerilerde bırakmışlardı.

Şakayla geçiyordu ihtiyarın günleri. Hep gülüyor, yalnızca gülünç şeyler anlatıyor, tiyatroda bir dramı bile -aktrisin bacağına yiyecekmiş gibi bakarak, ya da saplı gözlüğünü **la gorge**'un dan[1] ayırmadan- gülümseyerek izliyordu.

Tatsız bir olay olduğu, gidebileceği bir akşam yemeği de, eğlendirici bir dram da bulamadığı, yaşamını bir sıkıntının, gök gürültüsünün çatırtıları doldurduğu, önüne düşünce ya da irade gücü isteyen bir sorun çıktığı zamanlar ne yapacağını şaşırıyordu ihtiyar, huzursuz bir suskunluğa gömülüyor, durmadan dudaklarını çiğniyordu.

Canlı, oynak bir zekâsı, gözlem yeteneği, kişiliğinde -bir zamanlar yürekli- atılımları olan bir insandı. Ama daha on altı yaşında -Fransızca okuyup yazmayı, konuşmayı, şarkı söylemeyi çok iyi bilmesine karşın Rusçadan handiyse habersiz bir çocukken- muhafız alayına girmişti. Dayalı döşeli bir daire, atlar, bir araba ile yıllık yirmi bin rublelik bir gelir ayırmışlardı ona.

Hiç kimse ondan şık giyinemezdi. Şimdi, ihtiyarlığında bile güzel giyinmenin yasalarını terzisine o anlatıyordu. Giydiğini yakıştırırdı kendine, yürüyüşü canlı, ağırbaşlıydı, büyük bir kendine güvenle konuşur, hiç heyecanlanmazdı. Çoğu zaman mantığa ters düşecek biçimde düşünürdü. Zekâ oyunu yapmakta olağanüstü bir yeteneği, ustalığı vardı.

Onun gibi düşünmeyebilirdiniz, ama düşüncelerinin yanlışlığını ona kanıtlamak güçtü. Sosyete, görmüş geçirmişliği, tüm yaşamı kendine özgü bir yaşam anlayışı vermişti ona, bu yüzden ateşten korkar gibi korkardı gerçekten. Ayrıca, aynı görmüş geçirmişliği, her zaman kalabalık içinde geçen yaşamı, çok kimseyle karşılaşmış olması, sonra herkesle tanışma yeteneği

(1) Göğüs. (Fransızca)

çok hoş, küçük çapta bir bilgelik de oluşturmuşlardı onda. Öyle ki, onunla yeni tanışan biri başlangıçta onun öğütlerini, düşüncelerini beğenirdi bile; ama yanıldığını, onun nasıl bir insan olduğunu anlardı çok geçmeden.

İşsiz güçsüzlüğün, bol paranın, çılgınca yaşayışın ortasında kendini tehlikeli bir tutkuya kaptırmaya fırsat bulmadan -yirmi beş yaşında- köklü bir ailenin güzel, ama soğuk, zorba yaradılışlı kızıyla evlendirmişlerdi onu. Karısı çok geçmeden onun zayıflığını sezinlemiş, onu avucunun içine almıştı.

Şimdi haftada bir kere bir kurula başkanlık ediyordu Nikolay Pahotin, önemli bir rütbesi ile yakasında iki yıldızı vardı, büyük bir umutla üçüncüyü bekliyordu. Toplum içindeki değeri bu yıldızlarıyla ölçülüyordu.

Umutla beklediği bir şey daha vardı: Yurt dışına, yani Paris'e -ama bu kez silahla değil, altınla- gitmek, eskiden olduğu gibi biraz yaşamak orada...

Devrim günlerinin fıkralarını içinde bir haz, bir özlem duyarak anımsıyordu: Bir gün ünlü bir hovarda, kırdığı bir fincan için dükkân sahibi söylenince, bir sürü şey daha kırıp parçalamış, sonra da çıkarıp dükkânın tüm parasını ödemişti sahibine. Bir başkası kralın yazlık evini satın almış, bir dansöze armağan etmişti. Geçmişin özlemiyle içini çekerek bitiriyordu öykülerini Pahotin.

Karısının ölümünden hemen sonra, oraya gitmek için dilekçe verecek olmuştu, ama yaşayış biçimi de, yaradılışı da, yaptıkları da toplumda öylesine biliniyordu ki, kısaca yanıtlamışlardı dilekçesini: Kesinlikle olamaz. Bir süre dudaklarını çiğnemişti Pahotin bu yanıtı alınca, karamsarlığa düşmüştü; sonra büyük, pahalı bir çılgınlık yapıp durulmuştu. Daha sonra ipin ucunu iyice kaçırınca da Paris'e gitmek hevesinden büsbütün vazgeçmişti.

Nikolay Vasilyeviç'in üçüncü yıldızı umutla beklemekten başka, ipin ucunu iyice kaçırdığından bu yana gerilmiş dikkatini de, düşüncelerini de, tüm zekâsını da bağlayan sürgit bir işi, değişmez bir emeli, uğraşı daha vardı: Sofiya'nın halaları olan

hiç evlenmemiş, ablalarından, yapacağı hovardalıklar için para sızdırmak.

Nadejda Vasilyevna ile Anna Vasilyevna Pahotinler gerçi eli sıkıydılar, kardeşlerinin kişiliği onlar için bir kapik bile etmezdi, ama onun taşıdığı ad, ailenin ünüyle toplum içindeki yeri, geçmişi önemliydi onlar için. Bu yüzden, ona cep harçlığı olarak ayrılmış beş bin rubleden ayrı, zaman zaman bir o kadar daha yardım ederlerdi kardeşlerine, sonra da her yılın sonunda -bir sürü sitemle, öğütle, handiyse ağayarak- aşağı yukarı bir o kadar da terzilere, mobilyacılara, öteki tüccarlara taktığı borçları öderlerdi.

Nikolay Vasilyeviç'in paraları nerelere verdiğini bilirlerdi; ama kendi gençlik yıllarının hovardalarının hafifliklerini anımsayıp bu kadarını bir erkek için olağan bularak onun bu hallerini hoşgörüyle karşılarlardı. Ancak, Nikolay Vasilyeviç onların yanında yaptığı çapkınlıkları anlatarak övünmeye kalkıştığında, ya da başka biri onun bir çılgınlığından onlara söz etmeye başladığında -ahlak yönünden lekesiz bayanlar olarak- kulaklarını tıkarlardı.

Onların gözünde bir işe yaramayan, öğüt vermeye bile değmeyecek bomboş bir insan, kötü bir babaydı Nikolay Vasilyeviç. Ama Pahotin soyadını taşıyordu, çok eski bir soydu Pahotinler soyu, dedelerinin portreleri salonun duvarlarını çepeçevre dolanıyordu, soy defteri ise büyük masanın üzerini kaplıyordu. Hem ailelerinin geçmişinde ünlü çok kişi vardı.

Bu gurur verildi iki kızkardeşe. Sırf bir Pahotin olduğu için hoşgörürlerdi Nikolay Vasilyeviç'i.

Bir zamanlar kendileri de sosyetenin gözdeleriydiler, onlardan başka herkesin unuttuğu birtakım nedenlerden de evlenememişlerdi. Pahotinlerin konağına çekilmiş, orada, evli erkek kardeşlerinin ailesi arasında -tek yeğenleri Sofiya'yı sıkı bir ilgi, bakım, sevgi çemberine alıp- yaşlılık günlerini yaşamaya başlamışlardı. Yeğenlerinin evlenmesi yaşamlarını dağıtmıştı. Ama kısa bir süre sonra dul kalmıştı Sofiya. Annesini daha önce kaybettiği için, bir manastıra girer gibi girmişti gene halalarının eğitimi, bakımı altına.

Yaşlı kadınların ikisi de uzun boylu, ak saçlı, ağırbaşlıydı. Evde ağır kumaştan koyu renk ipek giysilerle, geniş şapkalarla, parmaklarında bir sürü yüzükle dolaşırlardı.

Nadejda Nikolayevna'nın tiki vardı. Şapkasının altına kadifeden bir takke giyer, omuzlarına içi kakım kürkü kaplı bir atkı alırdı. Anna Vasilyevna ise kemik tokalar takar, büyük bir şal alırdı omuzlarına.

İkisinin de birer el çantası, Nadejda Vasilyevna'nın ayrıca kaba, altın bir enfiye kutusu vardı. Birkaç mendille finosu -gözünden her zaman uyku akan, hır hır sesler çıkaran, iyice yaşlanmış, bunadığı için evde sahibesinden başka kimseyi tanımayan bir köpek eskisiydi bu- evet, birkaç mendille finosu hiç eksik olmazdı yanından.

Evleri eski, uzun, iki katlıydı. Ön yüzünde ailenin arması, kalın duvarlarında içerlek pencereleri vardı.

Duvarları ipek kumaş kaplı bir sürü oda iç içe uzanıyordu evde. Lahitleri andıran antika porselenlerle, gümüş eşyalarla dolu hantal, koyu renk, oymalı dolaplar, ağır kanepeler, rokoko stili değerli ama sert, rahatsız sandalyeler vardı duvarlar boyunca. Kapıcı Neptun'a benziyordu. Uşaklar yaşlı, sessizdi. Kadın hizmetçilerin üzerlerinde koyu giysiler, başlarında şapka vardı. Kupa arabası yüksekti, ipek saçakları vardı dört bir yanında. Atlar cins, yaşlıydı, boyunları ile sırtları uzundu, dudakları yaşlılıktan hafif beyazlaşmıştı, giderken başlarını aşırı bir biçimde sallıyorlardı.

Sofiya'nın odasında ötekilerden daha bir canlılık vardı. Özellikle Sofiya oradayken. Çiçekler, notalar, işe yaramayan bir sürü şey vardı masaların, koltukların üzerinde.

Biraz daha özgürlük, biraz daha düzensizlik, ışık, biraz daha gürültü olsaydı, insanın hayallere, okumaya, oyuna dalabileceği, belki âşık bile olabileceği temiz, neşe dolu, sevimli bir yuva olabilirdi burası...

Ne var ki, mezarlarda ölü küllerinin konduğu mermer kutuları andıran hantal, eski vazolara konmuştu çiçekler. Antika gümüş eşyalar odaya daha bir eskilik veriyorlardı. Hem sonra

halaların da en küçük bir düzensizliğe göz yumdukları yoktu bu odada. Çiçekler vazoda şöyle birazcık sere serpe yayılacak olsalar, odaya girer girmez, şapkalı hizmetçi kızı çağırıyordu Anna Vasilyevna, çiçekleri düzeltmesini buyuruyordu.

Pahalı, ciltli bir kitap kanepenin ya da masanın üzerinde unutulmuşsa Nadejda Vasilyevna kaldırıp rafa, yerine koyuyordu onu. Aşırı özgür bir güneş ışını kristal eşyalarda, aynada, gümüş takımlarda oynamaya başlar başlamaz, bunun gözleri bozacağım düşünüp, bir şey söylemeden parmağıyla perdeyi uşağa gösteriyordu Anna Vasilyevna. Kalın ipek perde ağır ağır dökülüyordu kordonundan, ışığın yolunu kesiyordu.

Bununla birlikte, Nikolay Vasilyeviç'in oturduğu alt katta tam bir başıbozukluk vardı. Eski ile yeni birbirine karışmıştı burada. Ağır oyma masanın yanında Gambs işi, gerektiğinde yatak olan bir kanepe vardı. Yüksek, gotik şömine açık saçık resimlerle süslü bir paravananın arkasındaydı. Çoğu zaman masaların üzerinde geceden kalma yemek artıkları oluyordu sabahları. Kanepenin üzerinde bir kadın eldiveni ya da çorabı olurdu bazen. Tuvalet odasmda bir sürü krem, lavanta, kokulu sabun vardı.

Üst kat ne denli sessiz, sakinse alt kat o denli canlı, karmakarışıktı. Çın çın öten sesler, kahkahalar yükselirdi buradan çoğu zaman. Oda hizmetçisi, konuşması saygılı, bakışı küstah bir Fransızdı.

III

Rayski ile Ayanov evin oturulan bölümüne, yani iki kızkardeş ile Sofiya Nikolayevna'nın bulundukları bölüme varana dek bir sürü odadan geçtiler.

İki arkadaş konuk salonuna girince fino hırladı onlara, ama havlamayı beceremedi, kendi çevresinde şöyle bir döndükten sonra yere uzandı gene.

Anna Vasilyevna başıyla selamladı onları, Nadejda Vasilyevna ise, Rayski ile Ayanov'un verdikleri selamlara karşılık sevgiyle baktı iki gence, keyifli keyifli sümkürdü, bir parti çevireceklerini bilmenin verdiği sevinçle enfiyesini çekti...

Rayski, elini Belovodova'ya uzatırken,

— **Ma cousine!** [1] dedi.

Sofiya gülümseyerek, başıyla selam verdi, elini uzattı Rayski'ye.

Konuklar masaya oturduktan sonra büyük hala,

— Sophie, uşağı çağır, yiyecek bir şeyler versinler bize, dedi.

Sofiya Nikolayevna kalkmaya yeltenince Rayski durdurdu onu, kendi asıldı çıngırağın kordonuna.

Yaşlı kadın, gelen uşağa soğuk bir ağırbaşlılıkla,

— Yemeğe oturduğumuzu haber ver Nikolay Vasilyeviç'e, dedi. Yemekleri de getirsinler!

Rayski'ye dönüp sitemli, ekledi:

— Bugün geç kaldın Boris, beşi çeyrek geçiyor!

Yaşlı kadınların ikinci göbekten, Sofiya'nın üçüncü göbekten akrabası oluyordu Rayski. Ailesi -onun ailesi de köklü, bir zamanlar zengin bir aileydi- ile Pahotinler, ailesi arasında akrabalık bağı vardı. Ama bu akrabalarıyla daha yeni, çok çok bir yıl önce tanışmıştı Rayski.

Bunun suçu Rayski'nin kendindeydi. Yaşlı kadınlar onun soyadını duyunca, onun falanca tarihte filanca kişilerden gelen, falanca yerde oturan Rayskilerden olup olmadığını soruşturmaya başlamışlardı.

Bunu öğrenmişti Rayski. Ama sıkıcı, çok ciddi, zengin bir aileyle tanışmakta ilginç bir yan görmediği için bu soruşturmayla hiç ilgilenmemişti.

Kendisi ne sıkıcı bir insandı, ne ciddi, ne de zengin... Ailesinin geçmişiyle ilgilenmez, övünmez,hatta hiç söz etmezdi ondan.

Daha çocukken annesiyle babasını kaybetmiş, dünyayı umursamayan bekâr bir vasinin eline kalmıştı. Vasisi önce bir kadın

---

(1) Kuzinim. (Fransızca)

akrabasının yanına -bu kadın aynı zamanda Rayski'nin babasının yakın akrabası oluyordu- vermişti onu.

Son derece iyi yürekli, bir kadında bu, ama kendi köşesinden ötesini tanımak da, bilmek de istemeyen bir kadın... Onun yanında her türlü gürültüden uzakta, bahçelerin, koruların ortasında, küçük çapta aile işlerinin, çiftlik işlerinin arasında birkaç yıl yaşamıştı Rayski. Biraz büyüyünce yatılı liseye yerleştirmişti onu vasisi. Burada çocuğun belleğinden ailesinin eski zenginliğine de, öteki köklü ailelerle olan akrabalık bağlarına da değgin bildiklerinin tümü silinip gitmişti.

Sonraki gelişmeler, işleri, düşünceleri geçmişin parlak öykülerinden daha da uzaklaştırmışlardı onu. Bu yüzden Petersburglu akrabalarına -anlatılanlardan az çok tanıyordu onları- yaklaşmaya hiç heves etmemişti. Ama kışın bir baloda Sofiya'yı görmüştü, iki kere konuşmuştu onunla, sonra da genç kadının ailesiyle tanışmanın yollarını aramaya başlamıştı. Bunun en kolay yolu Sofiya'nın babasından yararlanmaktı. Rayski de bu yolu seçmişti.

Cici bir aktris tanıyordu, bu aktrisin evindeki bir akşam toplantısında ustaca yaklaşmıştı ihtiyara. Sonra aktrisin, kendi yaptığı bir portresini armağan etmişti ona, kendi ailesinden, iki ailenin eski ilişkilerinden söz etmişti. Çok geçmeden götürüp ablalarıyla, kızıyla tanıştırmıştı onu ihtiyar.

Rayski kâh çekingen, karşısındakilerinin yaşına saygılı davranarak, kâh canlı, neşeli bir arkadaş olarak yaşlı kadınların sevgisini öylesine kazanmıştı ki, kısa bir zaman sonra **senlibenli** olmuşlardı onunla, **mon neveu**[1] demeye başlamışlardı. O da «kuzinim» diyordu Sofiya Nikolayevna'ya. Bir yabancının yüz yılda erişemeyeceği bir yakınlığa erişmiş, birtakım haklar edinmişti bu evde.

Ama gene de hoşnut değildi durumdan. Buraya günde iki kere gelebildiği, kitaplar notlar getirebildiği, aileden biriymiş gibi yemeğe kalabildiği halde yetmiyordu ona bütün bunlar. Sos-

(1) Yeğenim. (Fransızca)

yetede modern ilişkilere, kadınlara karşı serbest davranmaya alışmıştı...

Üstelik Sofiya ile pek az başbaşa kalabiliyordu: Yaşlı kadınlardan biri nöbet tutuyordu yanlarında. Konuştukları konular günlük olayların, aile anılarının sınırlarını pek seyrek aşıyordu.

Önemli, derin anlamlı konulara değindiklerinde ise yaşlı kadınlar ciddi tavırlarıyla, ahlak üzerine öğütleriyle her konuşmaya sansürlerini koyuyorlardı hemen.

Öte yandan Rayski'nin içini bazı şeyleri öğrenmek tutkusu yakıyordu. Sofiya Nikolayevna Belovodova değildi öğrenmek istediği onun çok güzel bir kadın olduğundan, iyi bir öğrenim gördüğünden, temiz bir aileden geldiğinden, kibarlığından başka öğreneceği bir şeyi yoktu; hayır, olağan bir kadın görmek istiyordu Rayski, Sofiya Nikolayevna Belovodova'nın kişiliğinde. Bu sakin, kıpırtısız güzelliğin -durgun, bir başına ışıyan, hiçbir zaman hiçbir şeye çabuk, istekli, heyecanlı ya da sıkıntılı, yorgun bakmayan, hiçbir zaman sabırsız, dikkatsiz ya da tutkulu bir sözcük söylemeyen bu güzelliğin- altında gizli olanı bulup çıkarmak istiyordu.

Ama gerçekten de çok güzeldi Sofiya Nikolayevna. Dul bir kadın olduğu belli değildi. Açık, süt beyazı alnında da, soylu, biraz keskin yüz çizgilerinde de bir genç kız, handiyse bir çocuk havası vardı.

Yeryüzünde tutkuların, endişelerin var olduğunu duymamıştı sanki. Olayların, duyguların varlığından, kişiyi lanetlenmeye dek götüren, yüzündeki bu aydınlığı silip atan kötü bir oyunun varlığından habersizdi sanki...

Bal rengi iri gözlerinde durgun, heyecansız bir parıltı vardı. Ama bir duygululuk da sinmiş gibiydi bu gözlere. Duygusuz bir kadın değildi sanki...

Ama nasıl bir duygululuktu bu? Yeryüzünde her şeye gösterilen bir güler yüzlülük, bir sevgi mi? Yoksa karınları tok, sırtları pek, endişelerden uzak, her şeyden hoşnut, kederi de

yokluğu da tanımamış insanların gözlerini aydınlatan bir duygululuk mu -buna duygululuk denebilirse kuşkusuz- acaba?

Saçları koyu, handiyse siyahtı. Gür topuzunu birkaç toka güçlükle tutuyordu ensesinde. Omuzlarıyla göğsü göz kamaştırıyorlardı...

Yüzünün, omuzlarının, kollarının rengi katışıksız, taptazeydi, sağlıkla parlıyordu. Ne bir hastalığın, ne de kederin izi vardı bu renkte.

Üzerindekiler tek tek ele alınacak olursa, sade giyinirdi, ama enfes bir biçimde giyinmiş gibi görünürdü her zaman. Giysisinin kumaşı bile değişik bir kumaş izlenimi bırakır; iskarpinleri ayağında, başkalarınkinde durduğundan bir başka dururdu.

Bir akşam toplantısında göz kamaştırıcı bir tablo, bir hayal gibi görünmüştü Rayski'ye ilk kez.

Bir başka akşam tiyatroda görmüştü onu uzaktan, üçüncüsünde gene bir akşam toplantısında, sonra sokakta... Tablo her keresinde parlaklığından da, renklerinden de hiçbir şey yitirmiyordu.

Sofiya'nın düşüncelerini, ruhunu, bu kabuğun altında derin bir huzurdan başka nelerin gizli olduğunu ısrarlı bakışlarıyla okumaya çalışıyordu Rayski, ama boşa gidiyordu tüm çabası. Hep aynı tablo, aynı göz kamaştırıcı heykeldi Sofiya...

Herkes erdem, dürüstlük, **comme il faut**[1] simgesi olarak görüyordu onu; aile mutluluğundan yoksun olduğu için acıyorlardı ona, yeni bir **Hyménée'in**[2] onu zincire vurmasını bekliyorlardı.

Aile toplantılarında halaları, yaşlı akrabaları Sofiya'nın yanında, onunla ilgilenen erkekler arasında şunun ya da bunun ona nasıl bir koca olacağından söz ediyorlardı sık sık. Kâh bir elçi ötekilerden daha bir sık gelip gitmeye başlıyordu, kâh yakın bir geçmişte üne kavuşmuş bir general... Bir ara da, sön-

(1) İyi terbiye. (Fransızca)
(2) Hyménée: Apollo'nun oğlu. Evlilik tanrısı. (Ç.N.)

mek üzere olan bir kral soyunun temsilcisi yaşlı bir yabancı üzerinde durmuşlardı büyük bir ciddiyetle, Sofiya konuşulanları dinliyor, sesini çıkarmıyor, söz konusu kendisi değilmiş gibi ilgisiz duruyordu.

Başkaları olağan, hatta yüce, **subline**[1] buluyorlardı onun bu ilgisizliğini. Yalnız Rayski -Tanrı bilir niçin- Sofiya'daki bu havayı ortadan kaldırmaya didiniyor, ondan başka şeyler görmek istiyordu.

Onun bu çabasına şefkatle, gülümseyerek bakıyordu Sofiya. Davranışlarında en küçük bir endişe de yoktu, istek de, heyecan da.

Sahnede yürekler parçalayan bir çığlık yükseldiğinde Rayski birden başını çevirip boşuna bakıyordu Sofiya'nın yüzüne... Seyircilerin tümünü sarmış heyecandan da, yürekten acıma duygusundan da uzaklarda, sahneye öyle bakarken görüyordu onu her keresinde...

Yaşamla edilen bir şaka, herkesi kahkahadan kırıp geçiren gülünç bir sahne ise onun yalnızca gülümsemesine, bir de locada yanında oturan kadınla sessizce bakışmasına neden olabiliyordu, o kadar.

Rayski bir türlü akıl erdiremiyordu buna.

— Oysa bir evlilik de geçti başından! diye düşünüyordu.

Sofiya ile tanıştıktan sonra, yaşlı kadınlarla haftada iki kere kâğıt oynaması için eski daire arkadaşı Ayanov'u getirip tanıştırmıştı bu aileyle. Böylece kendi de bu küçük fırsattan yararlanıyor, kuzinine elinden geldiğince yaklaşıyor, nedenini bilmeden, onu anlamaya, ruhunu okumaya çalışıyordu.

IV

Nikolay Vasilyeviç geldiğinde masaya yeni oturmuşlardı. Yaşlı adamın üzerinde kısa bir redingot vardı, kravatını kusursuz bağlamış, sinekkaydı tıraş olmuştu. Yeleğinin beyazlığı göz

(1) Görkemli. (Fransızca)

alıyordu. Yaşından çok genç gösteriyordu. Lavanta kokan ak saçları güzelce taranmıştı. Herkesi başıyla selamlayarak,

— **Bonjour, bonjour!** diye karşılık verdi selamlara.

Oturmasını söylediklerinde,

— Sizinle yemeyeceğim, dedi, rahatsız olmayın, **ne vous dérangez pas**[1] Kent dışında yiyeceğim yemeğimi bugün.

— Kent dışında mı, nasıl olur? dedi Anna Vasileyna. Karlar bile erimedi kent dışında daha... Geçenlerde romatizma ağrıları çeken sen değil miydin?

Pahotin omuz silkti.

— Ne yaparsın? **Ce que femme veut, Dieu la veur**[2]. Dün **la patite Nini**[3]. Viktor'dan çiftlikte bir akşam yemeği hazırlatmasını istedi. «Biraz temiz hava çekmek istiyorum ciğerlerime...» dedi. Ben de istiyorum aynı şeyi...

Nadejda Vesilyevna kolunu salladı.

— Rica ederim yeter! Ayrıntıları **petite Nini**'nize anlatırsınız.

Ayanov karıştı söze:

— Boşuna gideceksiniz, hava çok soğuk, kalın paltoyla dondum ben.

— Ee! **mon cher**[4] İvan İvanoviç. Kürk giyseydiniz üşümezdiniz, değil mi?..

— Kürkle kent dışına **partie de plaisir!**[5] dedi Rayski.

— Evet, kent dışına! «Kent dışı» deyince yeşillik, şırıl şırıl akan sular, çobanlar, belki bir kız çoban bile... getiriyorsun gözünün önüne sen. Olabilir, sanatçısın çünkü! Gel bir de yeşillik, çiçekler olmadan düşle kent dışının hazzını...

Rayski kesti Nikolay Vasilyeviç'in sözünü:

— Sıcaklık olmadan, su olmadan...

---

(1) Rahatsız olmayın. (Fransızca)
(2) Kadının isteği Tanrının isteğidir. (Fransızca)
(3) Küçük Nini, cici Nini. (Fransızca)
(4) Dostum. (Fransızca)
(5) Eğlence gezisi. (Fransızca)

— Yalnızca temiz havasıyla... Ama oturduğu odada bile içine hava çekebilir insan. Evet ,kürk giyeceğim... İyi ki hatırlattın, şapkamın altına da kadife takkemi giyeyim. Dünden beri bir uğultu var beynimde çünkü, durmadan çan çalıyorlar sanki kafamın içinde. Dün kulüpte yan masada birileri Almanca gevezelik ediyorlardı, dişlerinin arasında ceviz kırıyorlar gibi geliyordu bana... Ama ne olursa olsun, gideceğim. Ah şu kadınlar!

Ayanov alçak sesle sordu Rayski'ye:

— Bu da Don Juan mı?

— Evet, bir çeşidi. Gene söyleyeyim sana, Don-Kişotlar gibi, Don Juanların da sayılamayacak kadar çeşidi vardır. Güzelliğe tapınmanın soylu, ince duygusu sönmüştür bu adamda. Kaba, bedensel hazlar peşinde koşarak taşınıyor...

— Öf be kardeşim, ne yaman bir metafizik çıkarmışsın güzellikten!

Pahotin sürdürüyordu konuşmasını:

— Günümüzde kadınlar yalnızca bizim yaşımızda erkeklerle eğlenmekten haz duyuyorlar. (İhtiyar demezdi kendine hiçbir zaman). Ah, ne sevimli yaratıklar oluyor bazıları: Sözgelimi, Pauline ne dedi bana biliyor musun?..

Nadejda Vasilyevna girdi araya sabırsız:

— Lütfen, lütfen! Bizimle yemek istemiyorsanız gidin lütfen, rica ederim...

Nikolay Vasilyeviç ablasına döndü.

— **Ah ma soeur!** [1]

Sonra eğilip, yalvarmaklı, bir şeyler fısıldadı kulağına.

Nadejda Vasilyevna, yüzünde soğuk bir şaşkınlık, kesti sözünü:

— Gene mi?

Sonra kararlı,

— Hayır! dedi.

— **Quinze cents** [2] diye yalvardı Nikolay Vasilyeviç.

(1) Ablacığım. (Fransızca)
(2) Bin beş yüz. (Fransızca)

— Hayır, hayır **mon frére!** [1] olmaz! Kutsal hafta öncesi üç bin aldınız, yok artık... bu kadar da olmaz yani...

— **Eh bien , mille roubles!** [2] Konta vereceğim: Geçen hafta borç almıştım ondan, yüzüne bakmaya utanıyorum.

— Hayır, gene hayır! Peki benim yüzüme bakmaya utanmıyor musunuz?

Nikolay Vasilyeviç uzaklaştı ablasının yanından ,dalgın, çiğnemeye başladı dudaklarını. Konttan söz edildiğini duyunca Sofiya Nikolayevna,

— Babacığım, dedi, kontun bugün sizi aradığını söylediler mi size uşaklar?

— Söylediler. Ne yazık ki yoktum evde. Yarın ben uğrarım ona.

— Yarın erken Çarköy'e gidiyor.

— Kendi mi söyledi?

— Evet. Yukarı çıktı. Sizi görmesi gerekiyormuş. Bir işiniz varmış galiba...

Pahotin gene çiğnemeye başladı dudaklarını. Birden anımsamış gibi,

— Biliyorum, biliyorum niçin aradığını, dedi. Evrakları düzenlemek için... **merci.** Kutsal haftadan önce es geçmişti beni, İlya'ya vermişti! **Qu'il aille se promener!** [3] Sen Yaz Parkına gitmedin mi? Bağışla, ben gelemedim...

— Gitmedim. Yarın Catherine ile gideceğim, söz verdi, uğrayıp alacak beni.

Kızını alnından öptü Nikolay Vasilyeviç, gitti. Yemekten sonra yaşlı kadınlarla Ayanov kâğıt oyununa oturdular. Anna Vasilyevna,

— Bakın İvan İvanoviç, dedi, gene unutur da elimdeki sinek kızını öldürürsem kızmayın e mi? Dün gece düşüme bile girdi. Nasıl unuttum onu elimde, aklım almıyor! Kız elimdeyken yerdeki valenin üzerine dokuzluyu oynuyorum...

---

(1) Kardeşim. (Fransızca)
(2) Eh, bin ruble. (Fransızca)
(3) Varsın gitsin. (Fransızca)

Ayanov kibar,

— Olur böyle şeyler, dedi.

Rayski ile Sofiya önce konuk salonunda oturdular bir süre, sonra Sofiya'nın odasına geçtiler.

— Bugün öğlene kadar ne yaptınız bakalım? diye sordu Rayski.

— Enstitüye Lidiya'yı görmeye gittim.

— Kuzininize gittiniz demek. Çok mu sevimli bir kız şu Lidiya? Ne zaman evleniyor?

— Sonbahara doğru. Yazın yanımıza yazlığa alacağız onu. Evet! Çok sevimli bir kızdır, çok da güzelleşti. Ama hâlâ gülünç yanları var... hepsi gülünç zaten oradakilerin...

— Nasıl yani?

— Hemen aldılar çevremi bu sabah. Her şey heyecanlandırıyor onları: Danteller, giysiler, küpeler... İskarpinlerimi bile göstermemi istediler...

— Gülümsedi Sofiya. Rayski,

— Ee, siz de gösterdiniz mi bari? diye sordu.

— Göstermedim. Yazın kurtarmak gerek Lidiya'yı bu saflıklardan...

— Niçin? Her şeyin ilgilendirdiği, neşelendirdiği -Tanrıya şükür, iskarpinlere bile ilgi duyan- saf kızları bu kez yazlıkta ağaçlar, çiçekler ilgilendirecektir... Orada da buna mı engel olacaksınız?

— Oh, hayır. Çiçekler, ağaçlar... O tür bir ilgiye engel olmayı kim ister? Yalnızca iskarpinlerimi göstermedim. O kadarı da gereksizdir zaten, fazladır.

— «Gereksiz, fazla» dediğiniz şeyler olmadan yaşayabilir mi kişi?

— Bugün benimle gene savaşmak niyetindesiniz anlaşılan, dedi Sofiya. Yalnız ne olur, yüksek sesle konuşmayın. Halalarım bir sözcük duyar, konuşmamızın ayrıntılarını öğrenmek isterler sonra. Aynı şeyleri bir de onlara anlatmak sıkıyor beni.

Rayski sürdürdü konuşmasını:

— Her şeyi gerekli, ciddi bir biçime sokarsak yaşam son derece tatsız, sıkıcı olur! Kişioğlunun düşünüp bulduğu, ona eklediği şeylerdir yaşamı güzelleştiren. Yaşamın tadı düzensizliklerden de biçimden de, sizin o sıkıcı ilkelerinizden de uzaklaşmaktadır yalnızca...

— «İlkelerinizden uzaklaşmakta...» diye yineledi Sofiya. **Ma tante**[1] duysa böyle dediğinizi...

Rayski tamamladı Sofiya'nın sözünü:

— Hemen şöyle derdi: Lütfen, lütfen!.. Peki siz ne diyeceksiniz? Hiç olmazsa bir kerecik **«ma tante»** sız konuşun! İlkelerden uzaklaşma üzerine, yalnızca **ma tante** otoritesinin yarattığı kişisel görüşünüz bu mudur yoksa?

— Kızların iskarpinlerini görmek istemelerinden bile -her zaman olduğu gibi- ciddi bir sorun çıkarmak istiyorsunuz. Bana sitem etmek, sonra da beni düşüncelerinizi benimsemeye zorlamak istiyorsunuz... Yanılıyor muyum?

— Haklısınız, dedi Rayski.

— Neden uğraşırsınız benim zavallı ilkelerimle?

— Sizin değildirler de ondan.

— Kimindirler peki?

— Halalarınızın, büyükannelerinizin, büyükannelerinizin anneleriyle babalarının. Şu renkleri solmuş, etekleri kabarık tuvaletli hanımefendilerle, manşetli beyefendilerin...

Duvardaki resimleri gösteriyordu Rayski. Sofiya şakacı,

— Görüyor musunuz ne çok savunucusu var benim ilkelerimin! dedi. Ya sizinkilerin?

— Benimkilerin savunucuları daha çoktur! diye karşılık verdi Rayski.

Pencerenin perdesini kaldırdı.

— Şuraya bakın ,dedi, dışarda gördüğünüz yayan olsun, arabalı olsun renkleri solmamış canlı şu insanların tümü benden

(1) Halam. (Fransızca)

yanadır. Siz de onların yanında olmalısınız kuzinim, onlardan uzakta değil! Yaşam oradadır... (Perdeyi indirdi.) Oysa burası mezarlık...

— Bir kerecik olsun **résumé**[1] yapabilir misiniz **cousin**... Nasıl şeylerdir böylesine uzun süre bağlı olarak yaşadığı şeyi durup dururken atmanın, yerine başka bir şey almanın gereği nedir?..

— Bunun yanıtı sorunuzun içinde zaten: «Şimdiye dek yaşadığı» diyorsunuz, ben «sonra ölmüş» diye ekleyeceğim buna. Oysa onlar (sokağı gösterdi Rayski) ölmediler, yaşıyorlar! Nasıl yaşadıklarına gelince ,bu anlatılamaz kuzinim. Size yaşamı, özellikle günümüzün yaşamını tümüyle anlatmak olur bu. Biliyorsunuz, kaç zamandır anlatmaya çalışıyorum size: Tartışıyorum sizinle, örnekler veriyorum, bazı şeyler okuyorum... ama anlatamıyorum bir türlü.

— Kimde suç... bende mi?

— Sizde, kuzinim. Ne derseniz deyin, anlatmayı beceremediğime inandıramazsınız beni. Siz inatçısınız, sıkı sıkıya bağlısınız inançlarınıza, kalenizden çıkmıyorsunuz... bense yerlere kadar eğiliyorum önünüzde.

Rayski saygıyla eğildi Sofiya'nın önünde. Genç kadın gülümseyerek bakıyordu ona.

— Görünüşe bakılırsa ikimiz de bırakmayacağız inatçılığı, vazgeçmeyeceğiz ilkelerimizden... dedi.

— Körlükten vazgeçmemek... Doğrusu büyük kahramanlık sizinki! Dünya mutluluğa, başarıya, kusursuzluğa koşarken...

— Peki ben de... kusursuzluk muyum, **cousin?** Önceki gün söylediğinize, hatta kanıtlamaya çalıştığınıza göre... sözlerinize inanacak olsaydım...

— Evet kuzinim, kusursuzluksunuz siz. Milos Venüsü de, **Greuzé**[2] küçücük başları da, Rubens'in kadınları da sizin ka-

(1) Özet. (Fransızca)
(2) Jean-Baptiste Greuzé (1725-1805) Fransız ressamı. (Ç.N.)

dar kusursuzdurlar! Ne var ki yaşayışınız, ilkeleriniz... çok uzak kusursuzluğa!

Sofiya,

— Sözünü ettiğiniz yaşam ile akıl ermez ilkelerinizi anlamak için ne yapmak gerek? diye sordu.

Sesi -onları anlamak için hiç de çaba harcamak niyetinde olmadığını gösterir biçimde- sakindi; sırf sırası geldiği için söylemişti bunu sanki.

— Ne mi yapmak gerek? diye yineledi Rayski. Önce pencerenizden, -yaşamınızdan da- şu kalın perdeyi kaldırmalısınız, gözlerinizi açıp bakmalısınız her şeye. Bu ihtiyarların neden solduklarını, size yalan söylediklerini, altın çerçevelerinin içinden sizi niçin vicdansızca aldatmaya çalıştıklarını o zaman anlarsınız...

Sofiya, Rayski'nin sözlerindeki kabalığa gülümseyerek savunacak oldu atalarını.

— **Cousin!..**

Rayski heyecanlı, sürdürdü konuşmasını:

— Evet, evet ,yalan söylüyorlar. (İki pencere arasında duvarda asılı portreyi gösterdi) Sözgelimi şu çelik bakışlı, yüzü pudralı ihtiyara bakın. Ailesine karşı bile sert bir insan olduğunu söylüyorlar, uşaklar bakışından korkarlarmış. «Yakışır biçimde davran» diye sesleniyor sanki oradan. Ama neye yakışır biçimde davranacaksın? Bir insana, bir kadına yakışır biçimde mi? Hayır, «Soyuna, soyadına...» Hele -Tanrı korusun- daha dün ortaya çıkmış bir soyadı olan, kişisel değerini kafasıyla elleriyle kazanmış bir insan çıkarsa karşına sakın «başını çevirip bakma ona, Pahotin soyadını taşıdığını unutma...» Ne yakın ilgi taşıyan bir bakış, ne yürekli, doğal bir içtenlik... **Mésalliance'** den[1] Tanrı korusun seni! Ama kendi kimlere bağışladı yakınlığının onurunu? Ya da kimlere bağışlamadı? İnsanüstü kavramlarla dolu insanüstü konuşmasında şöyle diyor: **Il faut bien**

(1) Denk olmayan evlilik. (Fransızca)

biacer ses affections![1] Paki ya kendisi ne gibi **affections**[2] uğruna sağa sola savurmuştur yaşamını, sağlığını? Bu **affections**'u şu kalkık burunlu, sıska, yaşlı kadıncağıza (bir kadın portresini gösteriyordu) karısına yöneltmiş midir hiç?.. Hayır. Bir elem var bu kadının bakışında, gözleri derine kaçmış: O da sizin gibi... ağırbaşlılığın, soyluluğun, kibar davranışların bir kurbanıdır, benim zavallı, mutsuz kuzinim...

Sofiya gülümseyerek kesti Rayski'nin sözünü:

— **Cousin, cousin!**

— Evet kuzinim: Aldatılmışsınız siz. Halalarınız da korkunç bir aldatılmışlığın içinde geçirdiler ömürlerini. Bir hayale, umuda, silik bir anıya kurban ettiler kendilerini... O buyurdu! (Öfkeyle bakıyordu portreye) Başkalarını aldatarak, kurnazlık ederek ya da karşısındakini zorla sindirerek keyfince yaşadı, su gibi para harcadı, dehşet saldı çevresine, ama başkalarına sevmemeyi, yaşamdan tat almamayı buyurdu.

Sofiya, sesinde belli belirsiz bir alay,

— **Cousin!** dedi, konuk salonuna geçelim. Bu güzel söylevinize karşılık verecek durumda değilim... Ne yazık ki boşa gidecek!

— Evet, dedi Rayski, büyükbaba sürdürüyor güçlülüğünü. Koyduğu ilkeler çok sağlam. Haz duyarak bakıyor size oradan, kuzinim: İç huzuru, noksansız bir ruh temizliği, yüceliği ışıktan bir çember gibi parlıyor başınızın üzerinde...

Göğüs geçirdi Rayski. Sofiya,

— Bunların hepsi fazla, gereksiz sözler **cousin!** dedi. Böyle bir şey yok. Büyükbabam haz duyarak bakmıyor bana ,ışıktan bir çember falan da parlamıyor başımın üzerinde. Ama ben sizi izliyorum haz duyarak, hanidir de dram tiyatrosuna gitmiyorum. Burada, yerimden kıpırdamadan görüyorum sahneyi... Biliyor musunuz kimi anımsatıyorsunuz bana? Çatski'yi...[3].

(1) Dost seçiminde titiz olmak gerekir. (Fransızca)
(2) Bağlılıklar. (Fransızca)
(3) Çatski: Griboyedov'un «Akıldan Bela» oyununun kahramanı. Soylu bir aile olan Fomusovların kızına tutulur. Soylu olmadığı için vermezler ona sevdiği kızı. (Ç.N.)

Düşünceye daldı Rayski, kendini düşündü, gülümsedi. Sofiya'ya yaklaşıp içtenlikle gülümsedi.

— Haklısınız, dedi, aptalın biriyim ben, üstelik gülüncüm. Ben de gemiden doğruca baloya düştüm belki... İşte size eteklik giymiş. Pamusoflar!.. (Halaları gösteriyordu.) Beş ya da on yıl sonra bakarsınız...

Sözünün sonunu getirmedi, kolunu sabırsız sallayarak kanepeye oturdu. Sofiya,

— Hangi aldatılıştan, sindirilişten, kurnazlıktan söz ediyorsunuz? diye sordu. Böyle bir şey yok. Hiç kimse hiçbir şeyime engel olmuyor... Suçu ne büyükbabamın? Siz kendi ilkelerinizi açıklayamıyor, anlatamıyorsanız onun ne suçu var bunda? Çok kereler kalkıştınız açıklamaya, ama başaramadınız...

— Evet, sizin yanınızda başaramadım, doğru. Atalarınız...

— Sizinkiler de. Sizin de var atalarınız çünkü.

— Peki, atalarımız, diye sürdürdü konuşmasını Rayski, atalarımız zeki, kurnaz insanlardı, isteklerine zorla ya da kurnazlıkla erişemedikleri yerde, işlerine gelen kuralları koymuşlar. Zamanla, ailenin geleneklerinin arasına girmiş bu kurallar... gelenekler uyarınca şimdi siz de -kendini kocasının cesediyle birlikte yakan Hintli bir kadın gibi- yavaş yavaş yok oluyorsunuz.

Sofiya sözünü kesti Rayski'nin:

— Bir dakika m-r Çatski, hiç değilse neyin beni yok ettiğini söyleyiniz. Yeni yaşamı anlayamamam, sizin deyiminizle... Toplumsal gelişime kendimi bırakmamam mı yok ediyor beni? Çok seversiniz siz bu «toplumsal gelişim» sözünü. Peki siz eriştiniz mi bu gelişmeye? Oysa canınızın sürekli sıkıldığını biliyorum... Kimi zaman çevrenizdekileri de sıkıyorsunuz...

— Sizi de mi?

— Hayır, şaka bir yana, acıyorum size ben...

— Kendinizden söz ederken kendinizle beni karşılaştırmayın lütfen, kuzinim: Ben tuhaf bir insanım... ne biçim bir şey olduğumu kendim de bilmiyorum, kimse de bilmiyor. Hasta,

olağandışı bir adamım ben, üstelik boşa harcadım yaşamımı, biçimsizleştirdim onu, bozdum... Daha doğrusu, anlayamadım yaşamımı. Ama siz kusursuzsunuz, her şeyiniz açık seçik, geleceğiniz apaydınlık, gelgelelim üzülüyorum sizin için... Yaşamınızın -çöle akan bir ırmak gibi- boşa akıp gittiği düşüncesi acı veriyor bana... Oysa bu mu doğanın size verdiği kader? Şöyle bir kere bakın kendinize.

— Ne yapmam gerekiyor, anlayamıyorum, **cousin.** Demin, yaşamı anlamam için üzerindeki perdeyi kaldırmam gerektiğini söylüyordunuz. Tutalım ki kaldırdım perdeyi, atalarımın sözlerine kulak asmadım. Bütün bu insanların (sokağı gösterdi Sofiya başıyla) niçin, nereye koştuklarını, onları nelerin ilgilendirdiğini, nelerin korkuttuğunu biliyorum... Başka neler gerekli yaşamı anlamam için?

— Başka...

Rayski kalktı, kapıdan başını uzatıp konuk salonuna baktı, sessizce yaklaştı Sofiya'ya, kararlı,

— Sevmek! dedi.

Sofiya alaylı,

— **Voilà le grand mot!** [1] dedi.

İkisi de sustular bir süre.

Sofiya başıyla konuk salonunu, halalarını göstererek,

— Sevmiyorlar diye onları da suçluyordunuz galiba, diye ekledi.

Rayski «adam sen de» anlamına kolunu salladı halalara doğru, gülümseyerek,

— Sizin durumunuz halalarınızınkinden iyi mi sanıyorsunuz, kuzinim? dedi. Onlar, yaşlı, hasta; oysa siz güzelsiniz, pırıl pırıldınız, göz kamaştırıcısınız...

Sofiya, yüzünde her zamanki donuk gülümsemesi, sabırsız kesti Rayski'nin sözünü:

— **Merci, merci.**

— Sevmenin ne olduğunu, sevgiyi nasıl anladığımı niçin sormuyorsunuz kuzinim?

(1) İşte büyük bir söz! (Fransızca)

— Niçin sorayım? Bilmem gerekmiyor ki.

— Hayır, sormaya korkuyorsunuz!

— Neden?

Duvardaki resimleri gösterdi Rayski.

— Onlar duyarlar. (Konuk salonunu gösterdi.) Onlar yasak ettiler...

Sofiya kocasının, kanepenin tam üzerinde asılı, gotik süslemeli altın kaplama bir çerçevedeki boy resmini gösterdi.

— O duyar! dedi.

Kalktı, gidip aynanın karşısında durdu, yakasındaki danteli düzeltmeye koyuldu dalgın.

Bu arada Rayski, Sofiya'nın kocasının resmini inceliyordu. Gri gözleri, küçük sivri bir burun, alaylı büzülmüş dudakları vardı. Saçları kısa kesilmişti, favorileri kızıla çalıyordu. Rayski sonra Sofiya'nın düzgün, göz alıcı endamına baktı; bu tanrıçaya buyruklar vermiş mutlu kocasını getirdi gözünün önüne.

Resme bakarak «Hayır, yo hayır, olamaz bu!» diye geçirdi içinden. «O da bir büyükbabadır, rengi henüz solmamış bir büyükbaba. Bu adama değil, prensine boyun eğersin sen ancak...»

Sofiya aynaya cilveli cilveli bakarak,

— Durup durup en çok sevdiğiniz konuya dönüyorsunuz gene, dedi. Aşka. Oysa, gördüğünüz gibi yaşlandık artık **cousin,** böyle şeylerden söz etmeyi bırakmak zamanımız geldi...

— Yaşamayı bırakmak olur bu... Hadi benim neyse ya, sizin de mi kuzinim?

— Başkaları nasıl yaşıyorlar? Aşağı yukarı herkes?

— Rayski kararlı, kesti Sofiya'nın sözünü:

— Aşksız yaşayan yok!

— Nasıl olur? Sizce Prens Piyer, Anna Borisovna, Lyev Petroviç... hepsi...

— Hepsi de aşklarının anılarıyla yaşıyorlar, ya da seviyorlar. Ama belli etmiyorlar bunu...

Sofiya gülümsedi, vazodaki çiçekleri düzeltti, sonra aynanın önüne gitti gene.

— Evet, sevdiler ya da seviyorlar, kuşkusuz öyle, ama kendilerine saklıyorlar her şeyi, dallandırıp budaklandırmıyorlar...

Sözünü bitirince konuk salonuna doğru yürüdü Sofiya. Rayski durdurdu onu.

— Bir sözcük daha söylememe izin verin kuzinim!

Durdu Sofiya.

— Aşk üzerine mi gene? diye sordu.

— Hayır, korkmayın. Hiç değilse şu anda böyle bir ruhsal durum içinde değilim. Başka bir şey söylemek istiyorum.

Sofiya, otururken yumuşak,

— Söyleyin, dedi.

— Doğrudan konuya gireceğim. Söyler misiniz, nereden alıyorsunuz bu rahatlığı? Bu iç huzurunu, ağırbaşlılığı, yüzünüzdeki bu tazeliği, yumuşak güveni? Ayrıca, ölçülü davranışlarınızdaki bu alçak gönüllülüğü sürdürmeyi nasıl başarıyorsunuz? Savaşmadan, kendinizi birtakım şeylere kaptırmadan, düşmeden, utkular kazanmadan nasıl yaşayabiliyorsunuz? Ne yapıyorsunuz bunun için?

Sofiya şaşkın,

— Hiç! dedi. Niçin ille de birtakım çarpıntılara kendimi kaptırmamı istiyorsunuz?

— Çevrenizdeki insanları görüyorsunuz kuşkusuz. Hiçbiri benzemiyor size. Yüzlerinde her an bir endişe, bir yakınma var.

— Evet, görüyorum : **Ma tante** Nadejda Vasilyevna tikinden yakınır hep, babam da tansiyonundan...

Rayski kesti Sofiya'nın sözünü :

— Ya başkaları, ya tüm insanlar? Sizin gibi olan var mı? Hiç sordunuz mu kendi kendinize onların niçin acı çektiklerini, ağladıklarını, üzüldüklerini; sizinse bütün bunlardan niçin uzak olduğunuzu?.. Başkaları bu dünyada yaşamaktan günde üç kere yakındıkları halde siz niçin böyle bir şey getirmiyorsunuz aklımıza? Niçin ölesiye istiyorlar bir şeyi, niçin seviyorlar, nefret

ediyorlar? Oysa siz istemiyorsunuz, sevmiyorsunuz, nefret etmiyorsunuz?

Sofiya başıyla sokağı gösterdi.

— Onlardan mı söz ediyorsunuz? Orada koşuşup duran, dört dönenlerden mi? Onların yaşamını anlamadığımı biraz önce söyleyen siz değil miydiniz? Evet, tanımıyorum ben bu insanları, yaşamlarını da anlamıyorum. İlgilendirmiyor beni...

Rayski handiyse bağırdı:

— İlgilendirmiyor mu? Ama yaşamın sizi ilgilendirmediği anlamına gelir bu!

Sesi öylesine yüksek çıkmıştı ki, halalardan biri oyundan bir an uyanmış, seslenmişti salondan: «Ne o, tartışıyor musunuz gene? Kavga etmeyin!.. Nedir paylaşamadığınız?»

— Gene «yaşam» dedi Sofiya. Bir ölüymüşüm gibi, yaşamdan başka bir şeyden söz ettiğiniz yok bana! Arkasından nelerin geleceğini biliyorum. (Güzel dişlerini göstererek gülümsedi.) Önce ilkeler, sonra aşk...

Rayski,

— Hayır, Olimpos ölmedi daha! dedi.

Bu denizi dalgalandırmayı başaramayacağını anladığı için umutsuzluğa düşmüş gibi ekledi:

— Düpedüz bir Olimpos tanrıçasısınız siz, kuzinim.

Ayağa kalktı. Sofiya oturuyordu. Ayakta sürdürdü konuşmasını Rayski:

— Onların düzeyine inmek, onların yaşamına şöyle bir göz atmak onurunu bağışlamıyorsunuz ölümlülere. Durgun, mutlu Olimpos yaşamınızı sürdürüyorsunuz; nektarınızla anbroziyanızı içiyorsunuz... Rahatsınız.

— Başka ne olsun istiyorsunuz? Bir eksiğim yok...

Rayski heyecanla kaptı Sofiya'nın ağzından sözü:

— Kendinizi kendiniz yargılayıp verdiniz kararı kuzinim! «Bir eksiğim yok.» Oysa bir kerecik olsun sordunuz mu kendi-

nize: Hiçbir şeyi olmayan ne kadar insan var yeryüzünde? Şöyle bir bakın çevrenize, her yanınızda ipek, kadife, bronz, porselen!.. Hazır yemeğin önünüze nereden geldiğini bilmiyorsunuz; kapıda bir kupa arabası bekliyor, operalara, balolara götürüyor sizi. On hizmetçi fırsat vermiyorlar bir şeyi istemenize, aklınızdan geçeni siz söylemeden getiriyorlar önünüze. Sözümü kesmeyin: Bunun olağan olduğunu biliyorum... Peki bunların nereden geldiklerini, önünüze getirilmelerinde kimlerin emeğinin geçtiğini düşünüyor musunuz arada bir? Düşünmüyorsunuz kuşkusuz. Köydeki çiftlik yöneticinizin yolladığı para büroya geliyor, sonra gümüş bir tepside getirilip sunuluyor size, saymadan tuvalet masanızın gözüne atıyorsunuz...

— Halam on kere sayar parayı, dedi Sofiya, sonra götürüp odasında saklar. Enstitülü bir kız gibi isterim ondan. Vermesine verir ama, bir sürü öğütten sonra, siz de biliyorsunuz bunu...

— Evet ama, verir ya... Öğütleri dinler, sonra da istediğiniz gibi harcarsınız parayı. Bu parayı size yollamak için köyde gebe kadınların kavurucu güneş altında ne güçlüklerle çalıştıklarını, ekin biçtiklerini biliyor musunuz?..

Sofiya dehşet içinde, susturmayı denedi Rayski'yi:

— **Cousin!**

Ama bir kez coştuktan sonra kolay kolay susmazdı Rayski.

— Öte yanda, yeni yeni emeklemeye başlamış çocukları evden çıkmış, avluda tavukların, domuz yavrularının arasında sürünmektedirler. Ölüm kokan bir nine yoksa evde, bu çocukların yaşamları kuduz bir köpeğin, yoldan geçen bir yük arabasının, bir su birikintisinin tehlikeleriyle karşı karşıyadır her an... Biraz ötede ise bu kadınların kocaları bir lokma ekmek, evet bir lokma ekmek için... ailesinin açlığını birazcık olsun bastırmak, bu arada da büronuza -sonra gümüş tepside size sunulacak- beş on rubleyi kazandırmak için saban izleri arasında çalışıp didinmekte, ya da dondurucu bir soğukta arabasıyla yük taşımaktadır... Haberiniz yok bütün bunlardan, «beni ilgilendirmez!» diyorsunuz...

Sofiya'nın yüzünde alışılmadık bir huzursuzluk, bir şaşkınlık anlatımı vardı. Alçak sesle, durgun, alaysız.

— Bunda benim suçum ne? dedi. Elimden ne gelir hem?

— Sizi toplumculuğa falan yöneltmek istediğim yok kuzinim, içiniz rahat olsun. Yalnızca «Ne yapabilirim?» sorunuzu yanıtlamaya, yaşamı bilmemeye hiç kimsenin hakkı olmadığını size anlatmaya çalışıyorum, o kadar. Yaşamın kendi gelir çarpar insana sonra, daldığı rahat uykudan uyandırır onu... Kimi zaman da pek acımasız yapar bunu. Ne yapacağınızı ben öğretememem size, elimden gelmez bu. Başkaları öğretirler. Ben uyandırmak istedim sizi yalnızca. Uyuyorsunuz çünkü, yaşamıyorsunuz! Çabamın ne sonuç vereceğini bilmiyorum... ama uyumanıza kayıtsız kalmak da gelmezdi elimden.

Sofiya meraklı,

— Peki siz neler yapıyorsunuz bu mutsuz insanlar için, **cousin?** dedi. Sizin de var çünkü köle köylüleriniz...

— Çok az şey yapıyorum, belki hiçbir şey. Benim için, ya da beni yetiştirenler için utanç verici bir durumdur bu. On sekiz yaşımı dolduralı çok oluyor, ama malımı mülkümü vasim yönetiyor hâlâ. Nasıl yönettiğinden de haberim yok. Bir başka yerde de bir büyükannem var, oradaki toprağıma da o bakıyor. Bu ikisinin elinde malım mülküm benim elimde olacağından çok iyi durumdadır. Ama ben -hiç değilse- yaşamı bilmiyorum gerekçesiyle kaçmak hakkını bulmuyorum kendimde bu görevden. Bazı şeyler biliyorum, şimdi olduğu gibi söz ediyorum bundan, bunun üzerine yazıyorum, tartışıyorum... elimden geleni yapıyorum! Hem sonra kendime bir uğraş seçtim: Sanatı seviyorum... resimle müzikle ilgileniyorum biraz... yazıyorum...

Sözünü alçak sesle bitirdi Rayski, çizmelerine baktı.

Sofiya dalgın,

— Bana bu söylediğiniz çok önemli! dedi. Beni uyandırmış olmasanız bile, ürküttünüz. Rahatsız bir uykum olacak bundan böyle. Ne halalarım söz etmişlerdi bana bütün bunlardan, ne de kocam Paul... Hiç kimse... İvan Petroviç -çiftliğimin yöneticisi- getiriyordu kâğıtları, hesapları. Anlatıyordu, ben dinliyordum. Kimi zaman üründen, verimin düşüklüğünden söz ettikleri oluyordu. Ama... bu kadınlardan... küçük çocuklardan... hiç açmıyorlardı.

— Evet, **mauvais genre**'dir[1] bu. Biliyorsunuz, sizin yanınızda «köylüden» ya da «kadından» söz etmek çirkin kaçar, kaldı ki gebe olanından... İnsanın gerçek kişiliğiyle görünmesini yasaklar «kibarlık»... Kendinin olan her şeyi üzerinden kazıyıp atmalıdır kişi, çevresindeki kibarlara benzemelidir.

Sofiya daha bir heyecanlı,

— **Cousin,** dedi, bir yaz köye gidelim... Siz de gelin... Küçük çocukların köpekler arasında oynamalarına engel olalım... Bir kere, en önemli olan budur. Sonra, İvan Petroviç'e söyleyelim... o kadınları tarlada çalışmaya yollamasın... Bundan böyle cep harçlığımı da almayacağım...

— Bir şeye yaramaz ki bu. O zaman İvan Petroviç kendi cebine atar parayı. Bu konuyu bırakalım kuzinim. Konuşmamız gelip politikaya, bir çeşit ekonomiye, sosyalizme, komünizme dayandı sonunda... Bu konularda güçsüzüm ben. Sizin o durgunluğunuzu, iç huzurunuzu hafiften kıpırdattım ya, yeter bana. Rahat uyuyamayacağınızı söylüyorsunuz... Olması gereken de budur işte. Yarın yüzünüzde o tatlı ışıltı olmayacak belki, ama başka bir ışıltı, bir melek güzelliğinin değil, bir insan güzelliğinin ışıltısı aydınlatacak yüzünüzü. Çok geçmeden sizin de -toplantılardan başka, boş oturup rahatınıza bakmaktan başka- bir işinizin olup olmadığını düşünmeye başlayacaksınız. Oraya, sokağa başka bir bakışınız olacak. Seyrek de olsa, orada düşünün kendinizi: Sözgelimi bir kış gecesi bir başınıza geçmeniz gerekse sokaklardan... beşinci kata tırmansanız özel ders vermek için. Sıcak bir odanızın olup olmayacağını, kendinize -yalnız kendinize değil- çocuklarınıza dapotin, palto alacak parayı kazanıp kazanamayacağınızı bilmeseniz... Sonra, aklınızdan bir an çıkmayan ,güçten kuvvetten düşünce çocuklarınızı nasıl geçindireceğiniz düşüncesiyle cenkleşseniz... Bu düşüncelerin altında -kara bir bulut altında yaşar gibi- yaşasanız on yıl, yirmi yıl...

Sofiya sabırsız,

---

(1) Ayıp. (Fransızca)

— **C'est assen, cousin!** [1] dedi. Alıp paraları, oraya gidin... Sokağı gösteriyordu. Rayski kararlı,

— Kendiniz vermeyi öğrenmelisiniz kuzinim, dedi. Ama önce bu kuşkuları, korkuları anlamanız, onlara inanmanız gerekir, o zaman para vermeyi de öğrenirsiniz.

— Evet, **principes** [2] bunlar demek... Peki ya sonra?

İkisi de sustular bir süre. Sessizliği Rayski bozdu:

— Sonra... sevmek... sevilmek...

— Daha sonra?

— Daha sonra... «ürün vermek, çoğalmak, yeryüzünü doldurmak», oysa uymuyorsunuz siz bu Tanrısal buyruğa...

Sofiya kızardı, kendini tutmak için çok çalıştı ama, tutamadı, gülümsedi. Rayski de -aşkın temel amacından böylesine açık seçik söz etmesinde Sofiya ona kendi yardımcı olduğu için hoşnut- gülümsedi.

— Peki sevsem ne olacak? diye sordu Sofiya.

Rayski, Sofiya'nın heyecansız yüzüne bakarak,

— Siz mi? dedi. Siz sevdiniz mi hiç?.. Acı çektiniz mi?

— Mutluyum. Niçin ille de acı çekmeliyim?

— Bunun için tanımıyorsunuz yaşamı, başkalarının acılarını bilmiyorsunuz: Kime neyin gerektiğinden, köylü erkeklerin su gibi terlediklerinden, köylü kadınların yakıcı güneş altında ekin biçtiklerinden haberiniz yok. Bütün bunların tek nedeni sevmemenizdir! Sevmek acı çekmeden olmaz. Hayır! Diliniz yalan söyleseydi, gözleriniz söylemezdi; bir an olsun, açığa vururlardı gerçeği bu renkler. Gözleriniz, daha dün doğmuş bir çocuk gibi olduğunuzu söylüyorlar.

— Bir ozansınız siz **cousin,** bir sanatçısınız. Sizin için gerekli olan acıklı öykülerdir belki de. Yaralar, iniltiler, daha bilmem neler... Siz sakin, mutlu bir yaşamı anlayamıyorsunuz, ben de sizinkini...

---

(1) Yeter, kuzinim. (Fransızca)
(2) İlkeler. (Fransızca)

— Farkındayım kuzinim. Ama bir gün anlayıp anlayamayacağınızı bilmeyi çok isterdim. Bir erkeği sevdiğiniz halde o Olimpos huzurunuzdan bir an bile çıkmadınız mı?

Sofiya «evet» anlamına salladı başını.

— Anlatın bana bunu nasıl başarabildiğinizi! Gene böyle mi oturuyor, her şeye böyle sakin bakıyordunuz? Gene böyle, iki hizmetçi kızın yardımıyla ağır ağır giyiniyor, yüreğinizin delicesine koşmak istediği yere gitmek için arabanızı gene böyle heyecansız mı bekliyordunuz? Bir kerecik olsun bırakmadınız mı kendinizi? Sevdiğiniz erkeğin orada olup olmadığını, sizi bekleyip beklemediğini, düşünüp düşünmediğini bir kere olsun sormadınız mı kendinize? Bir kere bile titremedi mi dizleriniz? Boşa harcanmış bir dakikanın verdiği öfkeden, ya da onu orada görünce mutluluğunuzdan kızarmadı mı yüzünüz? Sevdiğiniz erkeği bulacağınızı umduğunuz yerde bulamayınca birden yok olmadı mı bu kızarıklık, yerini bir korku, bir şaşkınlık almadı mı hiç?

Sofiya «hayır» anlamına salladı başını. Rayski ekledi:

— Hiç sevmediniz mi? Sevgilinizin kollarına koşmadınız mı? Kapıdan girince söyleyecek söz bulamadığınız olmadı mı hiç?...

Sofiya, dudaklarında biraz önceki gülümseme,

— Hayır, dedi.

— Peki, yatağa yattığınızda...

Bir huzursuzluk belirdi Sofiya'nın dudaklarında. Rayski sürdürdü konuşmasını:

— Sevgilinizin hayali gelmedi mi gözlerinizin önüne?..

Sofiya handiyse dehşet içinde kesti sözünü:

— Neler söylüyorsunuz, **cousin?**

— Hiç değilse hayalinizde, durmadı mı başucunuzda, saygıyla eğilmedi mi önünüzde?

Sofiya başını salladı gene.

— Hayır, hayır...

— Elinizden tutmadı mı, bir öpücük sesi gelmedi mi kulağınıza?

Sofiya'nın dudakları al al olmuştu.

— **Cousin**, evli bir kadınım ben, biliyorsunuz bunu... **assez, assez, de grace** [1].

Sofiya'yı dinlemeden sürdürüyordu konuşmasını Rayski:

— Sevdiyseniz, kuzinim, böyle bir gecenin sabahında uyanmanın sizin için ne yüce bir şey olduğunu; var olduğunuzu, dünyanın, insanların, onun var olduğunu bilmenin size ne büyük bir sevinç verdiğini unutmuş olamazsınız...

Sofiya, uzun kirpikleri inik, potininin burnunu oynatarak sabırsız, sonuna dek dinledi Rayski'yi. Sözünü bir soruyla bitirdi Raski:

— Bütün bunlar olmadıysa, nasl sevdiniz kuzinim?

— Başka türlü.

— Anlatınız, yüce bir sevgiyi saklamanın ne gereği var?

— Sakladığım falan yok. Sevgimde ne esrarlı bir yan vardı, ne de yüce. Herkesin sevdiği gibi sevdim...

— Ah, hiç de herkesin sevdiği gibi sevmediniz. Hayır! Bir gün gerçekten severseniz bu sıkıcı odanız nasıl olacak biliyor musunuz? Çiçekler böyle düzenli durmayacak vazolarda, her şey sevgiden söz edecek burada...

Sofiya yarım bir gülümsemeyle kesti Rayski'nin sözünü:

— Yeter, yeter!

Sabırsızlığın verdiği can sıkıntısından değil, sinir bozucu bir tartışmadan yorgun düşmüş gibi söylemişti bunu. Gülerek ekledi sonra:

— Odama bir düzensizlik, karışıklık yerleşirse, kitaplar gelişigüzel atılırsa sağa sola, çiçekler vazolarda dağınık durursa, sokak görünürse buradan bütünüyle, düşünüyorum da, halalarım...

Rayski, sitemli kaptı Sofiya'nın ağzından sözü:

— Gene halalarınız! Bir adım atamıyorsunuz onlar olmadan... Yaşamınız onlarla dolu.

(1) Yeter, yeter, insaflı olun biraz... (Fransızca)

Sofiya dalgın,

— Evet... dedi. Başka türlü nasıl olur?

— Peki siz kendiniz ne oluyorsunuz? Tek bile olsa, özgür bir inancınız, kişisel bir atılımınız, bir kaprisiniz, yaramazlığınız, hiç değilse bir aptallığınız olmadı mı?

Sofiya düşünüyordu. Bir şeyi anımsamaya çalışıyor gibiydi. Sonra gülümsedi birden, yüzü kızardı.

— Vay! Yüzünüz kızardı kuzinim! Demek her zaman olmadılar burada halalarınız, her şeyi görmediler, bilmediler! Ne olur anlatın!

— Gerçekten bir aptallığımı anımsadım, bir gün anlatırım size onu. Küçük bir kızdım. Bende de gözyaşlarının, yürek çırpıntılarının, heyecanların... **et tout ce que vous aimez tant**[1] olduğunu göreceksiniz! Ama bir daha bana aşktan, tutkulardan, iniltilerden, hıçkırıklardan söz etmeyesiniz diye anlatacağım onu size. Hadi şimdi halalarımın yanına gidelim.

Rayski konuk salonuna geçti. Sofiya tuvalet masasına gitti, şişeyi alıp avucuna birkaç damla kolonya döktü, dalgın kokladı, sonra aynanın karşısında çeki düzen verdi kendine, salona geçti.

Halalarının arasına oturdu, dikkatle izlemeye koyuldu oyunu. Rayski de onu izliyordu.

Sakindi Sofiya, neşeliydi. Oysa Rayski'nin ruhu huzursuzlukla, o anda Sofiya'nın kafasının içindekileri, yüreğindekileri öğrenmek isteğiyle dopdoluydu. Genç kadının gözlerinden, onun hiç değilse sinirlerini kıpırdatıp kıpırdatamadığını okumak istiyordu. Ama başını kaldırıp bakmıyordu ona Sofiya. Oyun bittikten sonra baktığında, onunla konuştuğunda da yüzü dün olduğu gibi, önceki gün, altı ay önce de olduğu gibi durgun, heyecansızdı.

— Neyle, nasıl yaşıyor bu kadın? İçini acı yakmıyorsa, umutlar heyecanlandırmıyorsa onu, endişeler yıpratmıyorsa... gerçekten de «dünyanın, tutkuların üstünde» bir insansa... Niçin be-

(1) Öylesine istediğiniz her şeyin. (Fransızca)

nim gibi sıkılmıyor canı, niçin bana geldiği gibi ağır gelmiyor ona yaşam? Bilmeyi çok isterdim!

V

Sokağa çıktıklarında Rayski sordu Ayanov'a:

— Ee, ne yaptın bakalım?

— Kırk beş ruble kazandım, ya sen?

Omuz silkti Rayski, Sofiya ile konuşmasını anlattı.

— Ne yaparsın, işsizlikten... Eğlendin mi bari?

— Budalaca bir sözcüktür bu «eğlenmek» sözcüğü! Yalnızca çocuklar, bir de Fransızlar becerirler eğlenmeyi: **sàmuser** [1].

— Peki ne ad vermeli senin bu yaptığına?... Neden?

Rayski öfkeli,

— Nedenini söyledim, dedi. Onun güzelliği çekiyor beni, heyecanlandırıyor... sıkılmıyorum da yanında, haz duyuyorum... anlıyor musun? Sözgelimi, onun portresini yapmak düşüncesi kıpırdanıyor şimdi kafamın içinde. Bir ay kadar sürer bu, sonra incelemeye başlarım onu.

— Bak ne diyeceğim, dedi Ayanov, âşık olma ona. Evlenmenizin olanaksız olduğunu söylüyorsun, öyleyse aşk oyunu da oynamamalısın onla. Bir gün öyle yanarsın ki...

Rayski sözünü kesti arkadaşının:

— Kime söylüyorsun bunu? Ben bilmiyor muyum sanki! Arayıp da bulamadığım şey bu benim! Bir gün onmaz bir tutkuyla yanarsam, evlenirim o zaman... Ancak şu var: Tutkular ya tedavi edilebilirler, ya da -onmaz iseler- düğünle sonuçlanmazlar. Benim için durgun bir liman yoktur; Ya acı çekeceğim... Ya da düşlerle can sıkıntısı dolduracak yaşamımı!

— Kaç kişiliğe bürünmüşsün bugün kuzininin önünde! Çatski demiş sana... Don-Juan olmuşsun, Don-Kişot... Bu ne becerikllik böyle! Cüppeyi sırtına geçirip birden vaza başlarsan şaşmam...

---

(1) Eğlenmek. (Fransızca)

Rayski,

— Ben de, dedi. Cüppe giymesem bile vaaz verebilirim. Doğrusunu istersen yalanı, iki yüzlülüğü, kötülüğü -kısacası, güzelliğin yokluğunu- gördüğüm her yerde kendim de çirkinleşirim hemen... Yaradılışım her şeyden etkilenir. Biraz duygulandırdın mı beni tamamdır gerisi... Bak ne diyeceğim Ayanov, uzun zamandır ciddi bir düşünce kurcalıyor kafamı: Roman yazmak düşüncesi, kendimi bütünüyle bu işe vermek istiyorum.

Ayanov güldü.

— Ciddi bir düşünce! diye yineledi. Roman yazmaktan, ciddi bir uğraşmış gibi söz ediyorsun! Yaz bakalım. Yapabileceğin başka bir iş yok zaten...

— Alay etme benimle, şakayı da bırak. Her şeyi içine alabilecek güçtedir roman. Dram ya da komediye benzemez... Bir okyanus gibidir. Kıyısı yoktur, daha doğrusu ucu bucağı gözükmez. Daracık değildir öyle, istediğini koyabilirsin içine... Roman yazmak fikrini kim verdi bana biliyor musun? Senin de tanıdığın biri. Anna Petrovna'yı anımsıyor musun?

— Şu aktris mi?

— Evet. Son derece gülünç bir şey bu. Sevimli, anasının gözü bir kadındır; kişisel işlerinde ise -balık gibi, karaya çıkmayıp suda, yani kendi ortamında kaldığı sürece- her kadın gibi zekidir de...

— Ee, ne olmuş Anna Petrovna'ya

— Bak ne anlattı bana kendisiyle ilgili. Jübilesi yaklaşıyormuş, ama oyun yokmuş ortada: Oyun yazarı azdır bizde, biliyorsun. Olanlar da başkalarına söz vermişler, onlar için oyun yazıyorlarmış. Çeviri oyun oynamayı da Anna Petrovna istemiyormuş. Kendi bir oyun yazmayı koymuş aklına.

— Tanrılar çömlek pişirmez... böyle bir şey gelmiş olsa gerek aklına .

— Evet. Düşüncelerini de öylesine içtenlikle anlattı ki... Sözgelimi, diyordu, «Akıldan Bela» da **-excusez du peu**[1] kişilerin

(1) Şöyle bir düşünecek olursak. (Fransızca)

hepsi son derece olağan insanlardır, en olağan şeylerden söz ederler, ortadaki olayda basittir: Çatski âşık olur, sevdiği kızı vermezler ona, kızı başka birine vermek isterler, Çatski öğrenir bunu, kızar, çeker gider. Baba ikisine kızar, kız Malçanin'e... hepsi bu işte... Moliere'de de, diyordu, cimri cimridir, Tartüf aşağılık bir sahtekâr. Düşünce, çok daha karmaşık, ilginç bir entrika bulabilir insan, diyordu. Sözün kısası, roman sana göründüğü gibi, komedi de ona pek ciddi bir şey görünmüyordu. Trajedi yazmaya kalkışmıyordu: Büyük bir alçak gönüllülükle itiraf ediyordu bunu başaramayacağını. Ama kolları sıvayıp oturdu komedi yazmaya, bir haftada on sayfa da yazdı. Yazdıklarını bana göstermesini söyledim, olmaz dedi, kesti attı. Bir görüştüğümüzde «Nasıl, bitirdiniz mi?» diye sordum. «Kendimi ne denli zorladıysam olmadı, sonunu getiremedim, dedi. Kişiler habire konuşuyorlar, susturamadım onları bir türlü, bıraktım.» Zavallı! Ne yazık ki, bir başının, sonunun, düğümünün, çözümünün olması gereken bir komedi yazması gerekmişti. Oysa bir roman yazmaya kalksaydı, yarı yolda bırakmazdı kalemi belki de. Sonuna dek konuşurlardı kahramanları... Ben roman yazacağım Ayanov. Romanda yaşam tüm olarak da, bölüm bölüm olarak da yer alabilir.

Ayanov,

— Kendi yaşamın mı, yoksa başkasınınki mi? diye sordu. Belki hepimizi sokarsın romanına...

— Korkma. Fırçada güzel olan başka sanatta işe yaramaz. Her şey boyalara, kafanın içindeki birkaç düşünceye, hayal gücünün parlaklığına, bir de bakıştaki özelliklere bağlıdır. Biraz mizah, biraz duygu, biraz içtenlik, biraz ağırbaşlılık, biraz da... anlatış güzelliği... ...

Sustu Rayski. Dalgın yürüyordu. Ayanov.

— **Excusez du peu!** diye yineledi. Aklına eseni yaz, sonunda nasıl olsa bir şey çıkar ortaya...

Rayski göğüs geçirdi.

— Hayır, dedi, söylemeyi unuttum, bir şey daha var: Yetenek...

— Elbette... Okur yazar olmayan bir insan yazamaz...

Rayski kesti arkadaşının sözünü :

— Sen de okur yazarsın, peki niçin yazmıyorsun?

— Niçin mi? Yazacak şeyim var benim. İşimi yazıyorum.

— Gene «işinle» övünüyorsun! Bence, yazdığın o şeyleri bırakırsan bir iş yapmış olursun.

— Peki senin romanın bana yılda beş bin ruble gelir, sıcak bir ev, bir rütbe sağlayacak mı, hı?..

— Utanmıyorsun da böyle konuşmaktan! Ne zaman insan olacağız biz?

— Yıllık ücretim iki bine çıktıktan sonra yavaş yavaş insanlaşmaya başladım ben. Şimdi de insanlığın ekonomik sorunlara sıkı sıkıya bağlı olduğunu görüyorum...

— Farkındayım. Ama bu çirkin bencilliğinle niçin böylesine kibirleniyorsun?

Ayanov, iyi bir yanıt vermek için ağzını açmıştı ki, o anda bir araba üzerlerine üzerlerine geldi, arabacı seslenince kenara kaçtılar. Tartışmalarının yarıda kesilmesine neden oldu bu olay. Ayanov,

— Demek ressamlığa elveda! dedi.

— Nasıl bırakırım ressamlığı, ya Sofiya'nın portresi? Bu günlerde başlayacağım ona. Akademiyi bıraktım, hiç kimseyle görüşmüyorum. Yalnız, yarın Kirilof'a gideceğim. Tanıyor musun onu?

— Anımsıyorum, yanılmıyorsam bir kere gördüm : Şu saçı başı birbirine karışık olanı değil mi?..

— Evet. Ama yetenekli, gerçek bir sanatçıdır. Yok artık onun gibi sanatçılar... Sofiya'nın portresini tamamlayacağım yalnızca, götürüp ona göstereceğim, sonra da romanda deneyeceğim gücümü. Daha önce de olmuştu birtakım çalışmalarım, ufak tefek bir şeyler yazmıştım, ama ciddi olarak başlayacağım şimdi. Benim için yepyeni bir yaratıcılık türüdür bu. Başaramazmıyım dersin?

— Beni dinle Rayski, benim anladığım kadarıyla senin ressamlığı değil, öncelikle Sofiya'yı bırakman gerekiyor. Roman yazmak istiyorsan önce aşk serüvenlerinden vazgeçmelisin... İyisi mi sabahları roman yaz, akşamları da kâğıt oyna ufak ufak... sinirlerine iyi gelir.

— Oysa roman için gereklidir bu, yani heyecan... Evet, kâğıtlara dokundum mu senin paltonu bile veririm oyunda. Orada da dipsiz bir uçurum var. Şükür hiç uzanıp bakmadım bu uçuruma. Baksam, bir roman değil, trajedi çıkar ortaya. Bununla birlikte, boş değil söylediğin. Aynı anda iki işe birden koşmak olmaz! Önce şu Sofiya serüvenini bitirmeliyim. Portresini tamamlayayım, sonra onun güzelliğinin izlenimi içimde... Varsın o yıldız... Neydi adı... bilmiyor musun? Ben de bilmiyorum. Neyse canım, boş ver... İşte o yıldız tanık olacak sonunda bir ressam ya da romancı olarak ün kazanacağıma. Evet... Romancı olarak! Kişinin kendi yaşamını bir başkasının yaşamıyla karıştırması, bir sürü gözlemler, düşünceler, deneyimler, portreler, tablolar, duygular, izlenimler koyması yapıtına... **une mer à boire!** [1].

Konuşmadan yürümeye başladılar. Ayanov ıslık çalıyor, Rayski başı önünde, kâh Sofiya'yı, kâh yazacağı romanı düşünerek yürüyordu. Yollarının ayrılacağı köşe başında birden sordu Rayski:

— Bir daha ne zaman gideceğiz oraya?

— Nereye?

— Sofiya'ya?

— Gene... Bense, artık roman yazacağını sandığım için rahatsız etmeyi düşünmüyordum seni.

— Söyledim ya, yaşam roman, roman da yaşamdır.

— Kimin yaşamı?

— Herkesin, senin bile.

— Çarşamba günü gel dediler halalar.

— Çok geç. Ama ne yaparsın.. Çarşambaya görüşürüz.

---

(1) Denizi içmek kadar güçtür! (Fransızca)

VI

On yıldır Petersburg'daydı Rayski, daha doğrusu, bir yeri vardı kentte. Bir Alman kadının evinde iyi durumda üç odalı bir daire kiralamıştı. Devlet hizmetinden ayrılışından bu yana Petersburg'da altı ay sürekli pek seyrek kaldığı halde bu üç odayı bırakmamıştı.

Devlet hizmetinden ayrılalı çok oluyordu. Girmesiyle ayrılması bir olmuştu. Çevresine şöyle bir bakınca o tuhaf kanısına varmıştı : Devlet hizmeti amacın kendi değil, birtakım insanları -bu amaç olmasa dünyaya gelmelerinin bir anlamı kalmayacak birtakım insanları- bir yere tıkmak için bir araçtı yalnızca. Bu insanlar olmasa, yürüttükleri bu hizmet de olmazdı.

Vasisi (babasının hala oğlu oluyordu vasisi) önce asker ocağına vermişti onu; peşinden -önce, bu konuda onun ilgisizliği yüzünden kendisine söz gelmesin diye ve her çeşit sorumluluğu üzerinden atmış olmak için; sonra, her genci Petersburg'a yollarlarken güdülen amacı, evde boş oturmamaları, «şımarıp aylaklık etmemeleri» vb. amacını güderek (anlamsız bir amaçtır bu) - devlet hizmetine vermişti onu.

Petersburg'da düzen de vardı, gözetim de, yapılacak iş de. Savcı da olabilirdi insan Petersburg'da, zamanla valiliğe bile yükselebilirdi...

Rayski, Petersburg'da bir süre kaldıktan sonra, bu kentte olgun insanların yaşadığına, Rusya'nın geri kalan her yerindeki insanların çocuk olduğuna karar vermişti kendiliğinden.

Oysa otuz yaşını geçmişti, bir şey ektiği biçtiği yoktu daha. Taşradan gelenlerin girdikleri dümen sularından birine de girememişti.

Ne subaydı, ne memur. Emeğiyle, ilişkileriyle bir yol çizmeye çalışıyordu kendine. Sanki bilerek -herkesin tersine- tek çocuk olarak kalıyordu Petersburg'da. Mahalle muhtarının defterinde, görevden ayrılmış onuncu dereceden devlet memuru olarak kayıtlıydı.

İnsanın kişiliğini yüzünden anlamakta uzman biri bile onun özelliklerini, eğilimlerini, yaradılışını anlayamazdı yüzünden. Değişiklikleri yakalanamayan bir yüzü vardı...

Kimi zaman öylesine mutlu görünürdü, gözlerinin içi öylesine parlardı ki, onu böyle gören, açıkyürekli, duygulu, hoşsohbet biri sanırdı onu. Ama bir saat, iki saat sonra bakınca, yüzündeki solukluk şaşırtırdı onu. Doğduğu günden beri hiç gülümsememiş gibi bir iç acısı, sanki onmaz bir ıstırap anlatımı olurdu yüzünde...

Böyle anlarda çirkinleşirdi Rayski: Yüz çizgileri birbirine karışırdı, alnının, yanaklarının canlı renklerinin yerini ölgün bir solukluk alırdı.

Ama yaşamın huzur dolu havası eserse içinde gene, ya da düpedüz «mutlu hissederse kendini» yüzü irade gücüyle, iç huzuruyla, kendine güvenle aydınlanırdı. Kimi zaman da dalgın bir özgürlük ile -koyu gözbebeklerinde mi, dudaklarının hafif kıpırdanışında mı olduğu belli olmayan, ona pek yakışan- hayalci bir gölge olurdu yüzünde.

Ruhsal yönden daha da belirsizdi yaradılışı. Bazı anları olurdu -kendi deyimiyle- «tüm dünyayı kucaklamak isterdi», yüreğini sonsuz bir şefkatle açardı insanlara. Onun böyle anlarına rastlayanlar, ondan daha iyi yürekli, daha sevimli insanın olamayacağını söylerlerdi.

Bazıları da -yüzünü sarı lekelerin kapladığı, dudaklarının sinirsel bir titreşimle büzüldüğü, kendisine gösterilen sevgiye, içtenliğe soğuk, anlamsız bir bakışla, kaba bir dille karşılık verdiği- kötü anlarına rastlarlardı. Onlar da içlerinde bazen hiç sönmeyecek bir düşmanlıkla, güceniklilikle uzaklaşırlardı yanından.

Hangi dönemlerde, hangi günlerde nasıl olduğunu başkaları da bilmezdi, kendi de.

Kötü anına rastlayanlar,

— İçi nefret dolu, katı, bencil, kendini beğenmiş bir insan! derlerdi.

Ötekiler,

— İnanın, çok hoş bir insan, diye belirtirlerdi görüşlerini. Dün hepimizi büyüledi, hayran kaldık ona!

— Gerçek bir sanatçı, derlerdi bazıları.

İtiraz edenler olurdu:

— Yapmacık dolu bir insan! Bir şeyi elde etmek istediğinde öyle diller döküyor, öyle tatlı bakıyor, yüzüne öylesine sevimli bir anlatım takınıyor ki!

Dost birkaç ses savunurdu onu:

— İnsaf yani! Dünyanın en temiz yürekli, yücegönüllü insanıdır o! Ama sinirlidir biraz, tutkuludur, ateşlidir, çabuk kızar!...

En yakın tanıdıklarında bile onun üzerine biçimlenmiş kesin bir düşünce yoktu. Kimse bilmiyordu nasıl bir kişiliği olduğunu.

Çocukluğunda, okula başlamadan önce büyükannesinin yanında kalırken de, sonra okulda da aynı anlaşılmaz davranışlar, eğilimlerinin aynı tutarsızlığı, belirsizliği görülüyordu onda.

Vasisi onu götürüp okula yerleştirdiğinde derste -sınıfın yenisi olarak- önce öğretmenin sorduğu soruları dinlemesi, yanıt vermesi gerekirken, gözlerini öğretmene dikmişti o. Nasıl bir adamdı öğretmen, nasıl konuşuyor, nasıl enfiye çekiyordu? Kaşları favorileri nasıldı? Bunlara bakıyordu. Sonra öğretmenin göbeğinin üzerinde sallanıp duran kırmızı akik taşından mühürü incelemeye koyulmuştu. Daha sonra, sağ elinin başparmağının ortasından boğumlu olduğunu, birbirine yapışık iki cevizi andırdığını farketmişti.

Sonra örencileri bir bir gözden geçirmiş, hepsinin ilk bakışta göze çarpan özelliklerini görmüştü: Birinin alnıyla şakakları içe çöküktü, öbürünün ablak yüzü öne fırlamıştı, şu ikisinin ise alnında -birinin sağda, birinin solda- birer perçemi vardı, vb., vb... Bir büyük gibi her şeyi farketmiş, görmüştü.

Biri, kendine büyük bir güvenle bakıyordu öğretmene, soruyu kendisine sorması için yalvarıyordu bakışıyla, sabırsızlıktan dizlerini, başını kaşıyordu. Bir başkasının ise yanakları bir kızarıyor, bir bembeyaz oluyordu: Kuşku ve kararsızlık içinde boca-

lıyordu. Öteki, -kendine soru sorulacağından korktuğu için şaşkın bir durumda- başı önünde, yere bakıyordu. Biri burnunu karıştırıyor, dersi dinlemiyordu. Şu; çok güçlü bir çocuk olsa gerekti, şu esmer de yaramaz. Problemlerin yazıldığı tahtayı da, tebeşiri de, tahtayı sildikleri bez parçasını da farketmişti. Bu arada kendini de, yüzünün -kim bilir- nasıl olduğunu, ona bakarlarken öteki çocukların neler düşündüklerini, onlara nasıl göründüğünü de anlamaya çalışıyordu.

Öğretmen, onun bakışlarını sınıfın içinde dalgın dolaştırdığını farkedince sormuştu :

— Ne anlattım ben?

Rayski onun anlattıklarını noktası noktasına anlatınca şaşırmıştı öğretmen, bu kez,

— Şu ne demektir? diye sormuştu.

Bilememişti Rayski. Bakışını çevresinde dolaştırdığı gibi bilinçsiz dinlemişti öğretmeni çünkü, sözcükleri yalnızca kulaktan kapmıştı.

Yeniden açıklamıştı öğretmen. Sözcüklerin sesini dinlemişti gene Boris Rayski : Kimi öğretmenler kısa, özlü, kesik kesik konuşurlardı; kimileri de şarkı söyler gibi uzattıkça uzatırlardı sözcükleri, ağızlarından aynı anda, fındık gibi, birkaç sözcük birden dökülürdü.

— Ee? diye sormuştu öğretmen.

Kulaklarına dek kızarmıştı Rayski, ne olup bittiğini anlamadığı için korkudan ürpermişti bile. Susuyordu.

Matematik öğretmeniydi bu. Gidip problemi tahtaya yazmış, açıklamaya başlamıştı.

Rayski, öretmenin tahtaya rakamları çabuk yazışına, sonra -üzerine tütün kırpıntıları dökülmüş takma yakalı göğsünün önünde kırmızı akik taşından mühür sallanan göbeğiyle- ona doğru yürüyüşüne bakmıştı yalnızca. Hiçbir şey kaçmıyordu Rayski'nin gözünden, problemlerin çözümü kaçıyordu yalnızca...

Şöyle böyle bölmeye dek gelmiş, cebirin kurallarından dördünü anlayabilmiş, ama iş orantıya varınca yorgunluktan aklı

bir şey almaz olmuştu artık. Daha ileri gidememiş, karekökü niçin, nereden çıkardıklarıyla hiç ilgilenmemeye başlamıştı.

Öğretmen sık sık üzerine düşüyor, ona bir şeyler öğretmeye çalışıyordu ya, hemen her keresinde göğüs geçiriyordu sonunda.

— Yerine otur. Çok akılsız bir çocuksun sen!

Ama öğretmen neşeli olup da çocukları eğlendirmek için kitap dışından bir problem sorduğunda Rayski -tahtaya da, defterine de, kitaptaki kurallara da, sağındakine solundakine de başurmadan- kafasının içinde parlayan bir düşünceden giderek herkesten önce buluyordu sonucu.

Her birinin ayrı bir biçimi olan sayılar dolaşıyordu kafasının içinde: Orada askerler gibi, kendilerine özgü bir biçimde diziliydiler bu sayılar. Her birine ayrı bir biçim ya da yüz düşünüp bulmuştu. Sayılar bu kişilikleriyle geçiyorlardı sıraya, birbirlerine ekleniyor, birbirleriyle çarpılıyor, bölünüyorlardı. Kimi zaman tanıdık insanlara, kimi zaman da hayvanlara benziyorlardı.

— Akılsızlık değil de ne senin bu yaptığın! diye söyleniyordu öğretmen. Problemi gösterilen, yani kolay yolla değil de, kurallara falan boş verip, kafadan yapıyorsun! Bu kuralları bulup koyanlar senden benden aptal değillerdi sanırım!

Oysa yazıyı çok çabuk sökmüştü Rayski. Tarih kitabını, destanları, romanları, masalları büyük bir tutkuyla okuyordu. Kitap alabileceği her yerden alıyordu. Ama bunlar gerçek olaylardan söz eden kitaplar olmuyordu. Felsefeyi, genel olarak, onu hayaller dünyasından gerçekler dünyasına çeken kitapları sevmiyordu.

Coğrafyadan öğrendiklerini sırasıyla, sınıfta gördükleri gibi iklimlere halklara göre -özellikle öğretmen sorduğu zaman- anlatamıyordu bir türlü.

— Avrupa'nın dağlarını! -ya da- Akdenizdeki limanları say bakalım.

Öte yandan sınıfın dışında durup dururken bir ülkeden ya da okyanustan, bir kentten söz etmeye başlıyordu. Kitapta ol-

mayan, öğretmenin de anlatmadığı şeyler anlatıyordu. Oralara gitmiş, her şeyi kendi görmüş gibi anlatıyordu hem.

Kuşkulu bir dinleyici soruyordu kimi zaman:

— Atıyorsun! Vasiliy Nikitiç böyle bir şey anlatmadı derste!

Bir keresinde de başöğretmen dinlemişti onu gizliden. Yerlilerin insanları nasıl avlayıp yediklerini, ağaçlara nasıl çıktıklarını, yabani hayvanları nasıl yakaladıklarını heyecanla anlatıyor... Yerlilerin gırtlaktan çıkardıkları sesleriyle nasıl konuştuklarını bile gösteriyordu.

— Gevezelikte üzerine yoktur, demişti başöğretmen. Ama sınavda ırmakları anlatmamışsın! Seni bir kırbaçlayayım da gör! Adam gibi çalışmak istemiyorsun... Haylaz!

Kulağını çekmişti Rayski'nin.

Başöğretmenin duruşuna ,konuşmasına bakıyordu Rayski. Gözlerinin ne soğuk, öfke dolu olduğunu düşünüyor, başöğretmen kulağına dokununca niçin bedeninde bir soğukluk duyduğunu anlamaya çalışıyordu. Onu kırbaça götürürlerken Sevestyanov'un burnunun korkudan birden nasıl bembeyaz olacağını, biraz zayıflamış gibi ufalacağını; Borovikov'un titremeye, yerinde zıp zıp zıplamaya, heyecandan kıkır kıkır gülmeye başlayacağını; iyi yürekli Maslyanikov'un -ölüm cezasına çarptırılmış biriyle vedalaşıyormuş gibi- onu kucaklamaya, onunla vedalaşmaya nasıl koşacağını getiriyordu gözünün önüne. Sonra, onu nasıl soyacaklarını; önce yüreğinin, peşinden elleriyle ayaklarının nasıl soğuyacağını, kendi yatamadığı için kapıcı Sidoriç'ın onu usulca nasıl yatıracağını...

Kendi çığlıklarını duyuyor, sarkık bacaklarının sallanışını görür gibi oluyordu, ürperiyordu...

Sinirleri zayıflamıştı. Yemek yiyemiyor, geceleri rahat uyuyamıyordu. Kırbaçlanmanın sözü bile gururunu kırıyordu. Verilen gözdağı gerçekleştirilirse, ondaki iyi her şeyi alıp götürecek; tüm yaşamı iğrenç, yoksul, korkunç bir şey olacak; kendi de, herkesin uzak durduğu, iğrendiği bir dilenci olacak gibi geliyordu ona.

Tam o sıralar -sanki mahsus- papaz, bir gübre yığınının üzerine bırakılan, sonsuz acılar çeken İov'un öyküsünü anlatmıştı...

İçini çeke çeke ağlamaya başlamıştı Rayski, bu yüzden de «Sulugöz» adını takmışlardı ona arkadaşları. İov'un öyküsünü dinledikten sonra durgunlaşmıştı Rayski, üç gün başı önünde gezmişti, eski Rayski gitmiş, yerine bambaşka bir Rayski gelmişti. Arkadaşlarının tüm üstelemelerine karşın anlatmıyordu derdini.

Pazar gününe dek böyle sürmüştü. Pazar günü eve gitmişti Rayski, dolapta *Özgürlüğüne Kavuşmuş Kudüs*'ün Moskotilnikov çevirisini bulmuş, okuldaki gözdağını unutup gitmiş, kanepeden hiç kalkmamış, akşam yemeğini çabucak yemiş, sonra gene kanepeye uzanıp hava kararana dek okumuştu. Pazartesi sabahı okula götürmüştü kitabı. Gizlice, yutarcasına okumuştu onu, sonra da okuduğu şeyleri önüne gelen arkadaşına anlatmaya başlamıştı.

Uzak ülkeler üzerine, zırhlı, olağanüstü insanlar üzerine heyecanlı düşler görüyordu. Filistin'in taşlık çölleri kuru, korkunç güzellikleriyle parlıyordu hayalinde O kumlar, o kavurucu sıcak, öylesine katı, güç bir yaşam sürmesini, öylesine de kolay ölmesini bilen o insanlar...

Çölün taşlarına oturmak, savaşta ölmüş bir Arabı uyandırmak, sıcaktan bunalmak, sırf bunu yapabileceğini göstermek için açlıktan ölmek tutkusu ürpertiyordu içini. Geceleri uyumuyor; Armida'nın, şövalyeleri (Binaldo'yu[1] bile) bahçesine çekişinin öyküsünü okuyordu.

«Ne biçim bir kadınmış bu?» diye geçiriyordu içinden. Onu kâh, başını oyuncak kediler gibi sallayarak dolaşan, gözlerini kısarak bakan teyzesi Varvara Nikolayevna'ya benzetiyordu; kâh başöğretmenin, keskin bakışları insanın içine işleyen, kolları bembeyaz karısına... kâh polis komserinin, dantelli pantolon giyen, yürürken zıplıyormuş gibi adım atan on üç yaşındaki güzel kızına...

---

(1) Ünlü İtalyan ozanı Tasso'nun (1544-1595) **Özgürlüğüne Kavuşmuş Kudüs** yapıtında yosma Armida, şövalyeleri, bu arada Haçlı şövalyelerinin en yüreklisi, en yakışıklısı Rinaldo'yu da **Armida'nın Bahçeleri**'ne çeker (Ç.N.)

Dertop olup büyük bir açlıkla, soluk almadan okuyordu ya, içinde fırtınalar kopuyordu. Yiğit Binalde, ya da başka bir romanda Madame Cotton, Malec-Adel büyücü kadının dizleri dibinde ıstıraptan kıvranmaya başlayınca dehşet içinde fırlatıp atıyordu kitabı, deli gibi koşmaya başlıyordu.

Bazen de Ossian'ın[1] bir dizesi alıp başka bir ülkeye götürüyordu onu. Ötekilerden daha bir sert, daha bir olağanüstü olmasa bile, çok daha görkemli başka şeyler, bambaşka bir yaşam buluyordu orada.

Çevresindeki yaşama hiç benzemeyen bütün bunlar bir masal dünyasına götürüyorlardı onu, sarhoş gibi uyanıyordu sonra bu düşten.

Bambaşka bir yaşam, başkalarının sevinçleri onu soğuk su gibi yeniden ürpertinceye dek benzi uçuk, canı sıkkın dolaşıyordu uzun süre.

Dört Henri'lerin, XVIII'nciye dek Louis'lerin, XII'nciye dek Charles'lerin tarihlerini veriyordu ona amcası, ama bütün bunlar romdan sonra su gibi tatsız geliyorlardı ona. III. Jean, IV. Pierre ancak bir dakikalığına ayıltabilmişlerdi onu.

Günlük yaşamdan biraz olsun kaçabilmek için Plutarkhos'a[2] sarılıyordu, ama o da yavan geliyordu ona. Öteki kitaplar gibi. Telemakhos[3] gibi, Hiada gibi bir dünyaya alıp götüremiyordu onu.

Arkadaşları arasında çok tuhaftı davranışları Rayski'nin: Anlayamıyorlardı onu. Arkadaşlık duygusu onda öylesine sık yön değiştiriyordu ki, ne sürekli dostları vardı, ne düşmanları.

Bu hafta bir arkadaşına bağlanıyor, her yerde onu arıyor, onun yanında oturuyor, ona bir şeyler okuyor, anlatıyor, kulağına fısıldıyordu. Ama ansızın bırakıyordu onu sonra, başka birini gözlemeye başlıyordu, çok geçmeden onu da unutuyordu.

---

(1) Ossian: III. Yüzyılda yaşamış bir Kelt halk ozanı. (Ç.N.)
(2) Plutarkhos: I. Yüzyılda yaşamış bir Yunan ozanı. (Ç.N.)
(3) Telemakhos: Odisseus'un oğlu. Fransız yazarı Fénelon'un bir romanı. (Ç.N.)

Arkadaşlarından biri onu kızdırdığında, canını sıkacak yersiz bir şey söylediğinde suratını asıyordu hemen, amansız bir düşmanlığın tüm kötü, nefret dolu duygularının dizginlerini koyveriyordu. Onu gücendiren olay önemini yitirse, unutulup gitse bile, bütün sınıfın -en çok da kendisinin- ilgi duyduğu düşmanlığını sürdürüyordu Rayski.

Zamanla bir şefkat duygusu, bir yücegönüllülük duygusu arayıp buluyordu içinde, bu duygusunu dışa vurmak hazzını tatmak isteğiyle ürperiyordu. Ciddi, parlak bir barışma töreni düzenleniyordu sınıfta. Herkesi, en çok da onu heyecanlandırıyordu bu tören.

Bütün bunlara uzaktan bakıyordu sanki Rayski. Kendini de, arkadaşlarını da, töreni de karşısında görmek haz veriyordu ona.

Her şey sona erdikten, gürültü patırtı dindikten, düş dağıldıktan, içindeki çatışma durulduktan sonra birden ayılıyor, şaşkın bakışlarını çevresinde dolaştırıyordu. İçinde bir ses bütün bunların nedenini soruyordu ona. Ne yanıt vereceğini kendi de bilmeden kaldırıyordu omuzlarını.

Tersine, bazen de son derece önemsiz bir şey coşturuyordu onu: Karnı tok bir öğrenci -ders kitaplarında ,okuma kitaplarında iyi yürekli çocukların yaptıkları gibi- francalasını dilenciye verdiğinde, ya da başkasının yaptığı bir yaramazlığın suçunu kendi üzerine aldığında; bir çocuğu başı önünde derin düşüncelere dalmış gördüğünde birden heyecana kapılıyor, bunu yapan çocuktan ağlayarak söz ediyor; onda olağanüstü, esrarlı bir şey arıyor, büyük bir saygıyla kuşatıyordu onu. Rayski'nin bu çocuğa beslediği saygı öteki çocukları da etkiliyordu, onlar da saygı duymaya başlıyorlardı bu çocuğa.

Aına bir hafta sonra güzel bir sabah arkadaşları yanına gelip ona **Phoenix**[1] üzerine heyecanlı heyecanlı bir şeyler anlatmaya başladıklarında kahkahayı basıyordu Rayski.

— Amma da saçma şeylerle uğraşıyorsunuz! diyordu. Çekilin başımdan bebekler!

(1) Feniks: Eski Yunan mitolojisinde, kendini yakıp, sonra külünden gene dirilen kuş. (Ç.N.)

Çocuklar, ağızları açık bakakalıyorlardı yüzüne. Böylesine hoş bir şey onu heyecanlandırdığı için utanıyordu Rayski. «Mucize» nin üzerine düşen ışın demeti sönmüştür artık, renkler yitip gitmiştir, biçim bozulmuştur... Tutku dolu gözlerle başka bir şey, başka bir duygu, görünüm aramaya başlamıştır Rayski; buluncaya dek canı sıkkındır, huysuzdur, sabırsız, dalgındır.

Gerçek yaşam okul dışında da -neşeli yanıyla olsun, katı gerçekleriyle olsun- pek az kaptırabilmişti onu seline. Vasisi, çavdarı nasıl dövdüklerini, ya da atölyede çuhanın nasıl dokunduğunu, keteni nasıl ağarttıklarını görmesi için çok kereler çağırmıştı onu, ama her keresinde yan çizmişti Rayski. Tepedeki kulübeye çıkıp oradan ormanı seyretmiş, ırmak boyunca korulukta, çalılar arasında dolaşmış, böceklerin kaynaşmalarını izlemişti. Küçük bir kuşun nereye uçtuğunu, nereye konduğunu, ne kuşu olduğunu, gagasını nasıl salladığını görmeye çalışıyordu. Bir kirpi yakalayıp saatlerce oyalanıyordu onunla. Bütün gün küçük çocuklarla balık tutuyor ya da köyün dışında, ev diye üstü kapalı bir çukurda yaşayan yarı deli bir ihtiyarı dinliyordu. İhtiyarın Pogaç[1] üzerine, o günlerin dayanılmaz sıkıntıları, acımasız ölüm cezaları üzerine anlattıklarını tutkuyla dinliyordu. İhtiyarın dişsiz ağzından, içe çökmüş cansız gözlerinden ayırmıyordu bakışlarını.

«İnsanlıktan çıkmış Fekluşka'nın» mırıltılarına taşkın bir merak içinde kulak veriyordu saatlerce. Evde olur olmaz şeyler okuyordu. Eline *Saksonyalı Haydut* geçse, onu okuyordu. Eckhart'ı[2] alıyordu raftan, sisler arasında hayal gücüyle aydınlık sonuçlara varıyordu. Eline geçen bir *Tristrama Şendi*'yi on kere okumuştu. Bir yerde *Doğu Büyüsünün Sırları* diye bir kitap geçiriyordu eline, onu okuyordu. Rus masallarına, destanlarına sarılıyordu bir ara, sonra Ossian'a, Tasso'ya, Homeros'a saldırıyordu, ya da Cook'un gemisine atlayıp mucizeler ülkesine doğru yol alıyordu.

---

(1) II Katerina zamanındaki halk ayaklanmasının önderi Yemelyan Pugaçov'dan söz ediliyor. (Ç.N.)

(2) Johann Eckhart (1260-1327) Alman filozofu. (Ç.N.)

Okuyacak bir şey bulamazsa sırtüstü yatıyordu günlerce. Ama ağır bir iş görüyordu sanki yatarken: Hayalleri Ossian'dan, Tasso'dan Cook'dan bile çok yoruyorlardı onu. Ya da bir duyguyla, bir anlık bir izlenimle sıtmaya tutulmuş gibi titremeye başlıyor; yorgun, rengi gitmiş kalkıyordu, uzun süre toparlayamıyordu kendini sonra. Çevresindekiler,

— Tembel, miskin! diyorlardı.

Bu sitemlerle üzüyorlardı Rayski'yi. Gizli gizli ağlıyor, bazen de umutsuzluk içinde neden tembel, miskin bir çocuk olduğunu düşünüyordu. «Neyim ben? Sonum ne olacak?» diye geçiriyordu içinden. Sert bir yanıt çınlıyordu kulaklarında: «Derslerine çalış: Savronov'u, Kovrigin'i, Malüyev'i, Çudin'i görüyorsun, parmakla gösterilen öğrenciler hepsi... Onlar gibi çalış!».

Onlar matematiğe de, tarihe de iyi çalışıyorlar, bir şeyler yazıyorlar, resim yapıyorlar, birkaç dil biliyorlardı. Hepsi mutlu çocuklardı! Herkes saygı duyuyordu onlara. Öyle bir mağrur duruşları vardı, öylesine rahat uyuyorlardı ki! Onun gibi bugün bir türlü, yarın başka türlü değillerdi.

Bugün soluk yüzlü oluyordu Rayski, bitkin duruyor, ağzını açmıyordu... yarın bakıyordunuz -Tanrı bilir niçin- atlayıp zıplamaya, şarkı söylemeye başlıyordu.

En çok kapıcı Sidoriç'ın gurur kırıcı merhameti korkutuyor, üzüyordu onu; temiz yürekliliği duygulandırıyordu. Bir akşam, ertesi günün derslerinden ikisine çalışmamıştı, bu dersleri sabaha dek hazırlamazsa öğlen yemeği vermeyeceklerdi ona. Oysa çalışacak zaman yoktu, herkes yatmıştı.

Sidoriç usulca kalkmış, kandili yakmış, gidip sınıftan bir kitap getirmişti Rayski'ye.

— Arkadaşların uyurken sen çalış babacığım, demişti. Kimse görmez seni. Yarın onlardan iyi bilirsin dersini. Ne diye bu kadar alay ediyorlar seninle öksüzüm?

Bu gurur kırıcı durum, Sidoriç'ın bu iyi yürekliliği birden ağlatmıştı Rayski'yi, gözlerinden yaşlar boşanmıştı. Sınıf birincisi öğrenciler gibi şöyle bir göz atmıştı kitaba, gururundan çalışmamıştı...

Oysa gururu incindiği, sinirleri bozuk olduğu zamanlar kitaba bir bakışta dersin fotoğrafını çekerdi sanki. Dizi dizi sayıları aklında tutar, problemleri çözerdi... Birden bir havai fişek gibi parlayarak bütün sınıfı, bazen öğretmeni bile şaşkına çevirirdi.

«Numara yapıyor!» diye düşünürlerdi öğrenciler. Öğretmen «Ne yetenekler var şu tembelde!» diye geçirirdi içinden.

Bir miskin, bir tembel olmadığını, başka bir şey olduğunu biliyordu Rayski. Ama yalnızca o hissediyor, anlıyordu bunu, başka hiç kimsenin haberi yoktu bundan. Ama ne biçim bir insan olduğunu anlayamıyordu. Ona, matematik ya da başka bir şey öğrenmesinin gerekli olup olmadığını anlatabilecek, açıklayabilecek kimse yoktu.

«Boş adam» adı devlet hizmetinde daha bir sıkı yapışmıştı yakasına. Bir rapor bile alamamışlardı ondan, bir dosya bile okumamıştı. Bununla birlikte, çalıştığı odaya neşe, kahkaha, gülünç fıkralar getiriyordu. Her an bir kalabalık oluyordu çevresinde.

Ama gevezelik ederken iş üzerine şakayla söylenmiş bile söz -okuldayken Rus dilinde, dilbilgisinde olduğu gibi, bir raporda geçmediği sürece- açık seçik oluyordu onun için. Sıra evraklara gelince bocalıyordu gene...

Görüşlerinin yeniliğiyle şaşırtıyordu memurları. Anlattıklarını dinlerken, ona verdiği bir evrakı gülümseyerek çekiyordu elinden şef, başka birine veriyordu.

— Boris Pavloviç taslağını çizene dek siz şu ön yazıyı yazıverin lütfen! diyordu.

Haklıydı şef: Rayski dairedeki işleri de resim çizer gibi yapıyor, ya da işler onun kafasının içinde resim gibi çiziliyorlardı.

Hayal gücü birden parlıyor, aydınlanan zekâsının yardımıyla bir gölgeyi, gerçeği ancak yüzeyden yakalayıp gerisini kendi tamamlıyordu. Uzun yıllar sürecek deneyimlerle, çalışıp didinmeyle varılacak utkuya doğru yürümeyi bırakmıştı...

Yorulmuştu artık, yürümüyordu amaca doğru, gözleri de, hayal gücü de başka bir şey arıyorlardı. İnsanların kahramanca, sabırla aşmaya çalıştıkları uçurumları, okyanusları Rayski hayallerinin kanatlarında geçiyordu.

Bir bilgisi yoktu, bilgiyi -aynada gibi- hayalinde hazır buluyordu sanki, hissediyordu onu, bu kadarıyla da yetiniyordu. Öğrenmek sıkıcı geliyordu ona, canını sıkan şeyi bir yana itiyordu. İçinde her şey oynasın, çarpsın, titresin, yaşama yaşamla karşılık versin diye çevresinde yeni, canlı, şaşırtıcı bir şey arıyordu.

Bu tutku dolu öğrenmek atılımlarına belirli bir yön verecek kimse yoktu çevresinde. Bir yandan vasisi, öte yandan büyükannesi sıkı bir gözetim altında tutuyorlardı onu. Vasisi belirli, saatlerde öğretmenlerinin gelmesi ya da onun okulda dersleri kaçırmaması için; büyükannesi ise sağlığının yerinde olması, yemeğini iyi yemesi, erken yatması, temiz giyinmesi, davranışlarında kibar olması, iyi terbiye görmüş bir çocuk olarak «her saçma şeye takılmaması» için uğraşıyordu.

Oysa neler, nasıl kitaplar okuduğuyla ilgilenen yoktu. Büyükannesi eski evdeki babasının kitaplığının anahtarını vermişti ona. Rayski bazen Spinoza'yı, bazen Cotten'i, bazen Kutsal Augustin'i okuyordu orada. Sonra sonra Voltaire'i, Parny'i, hatta Boccaccio'yu yanına almaya başlamıştı.

Sanata bilimden daha bir yatkındı. Aslında bu alanda da birtakım saçmalıklar yapmıyor değildi: Öğretmen bütün sınıfı iki hafta sürecek bir portre çalışmasına sokmuştu, ama sabredememişti Rayski, daha ilk derste öğretmenin çizdirdiği yüze bir burun ekleyivermişti, bıyık bile karalıyordu ki, öğretmen yakalamıştı onu, önce saçına asılmıştı, yaptığı resme dikkatli bakınca eklemişti:

— Nereden öğrendin bunu?

— Hiçbir yerden.

— Fena sayılmaz. Ama acele etmenin sonucunu görüyor musun? Alın ile burun hadi yerine yakın diyelim, ama kulakları bak nereye koymuşsun. Saçlar da çalı süpürgesine benzemiş.

Sevinçten uçuyordu Rayski. Mağrurdu. «Fena sayılmaz. Alın ile burun hadi yerine yakın diyelim!» Onun için başına takılmış defne dalından bir çelenkti bu...

Tek başına, büyük bir gururla dolaşıyordu bahçede. Devrisi gün «Ciddi derslerde» bütün sınıfın önünde bir paralık oluncaya dek bile olsa, herkesten üstündü ya... Kuşkusu yoktu üstünlüğünden.

Ama resme tutulmuştu Rayski. «Yüz» resminden bir ay sonra, kıvırcık saçlı bir çocuğun portresini yapmıştı bakarak, daha sonra Fingal'in[1] portresini.

En büyük emeli öğretmenin odasında asılı kadın portresiydi. Hafif eğmişti başını kadın; hüzünlü, dalgın, uzaklara bakıyordu.

Ürkek ürkek, bir genç kızınki gibi ince bir sesle, üst dudağı heyecandan titreyerek yalvarmıştı bir gün öğretmenine:

— İzin verin öğretmenim, odanızdaki resme, bakarak bir resim yapayım.

— Ya camını kırarsan? demişti öğretmen.

Ama gene de vermişti resmi.

Mutluydu Boris. Öğretmenin odasına her gidişinde bu kadına bakınca ürperirdi. İşte yanındaydı şimdi resim, ona bakarak resim yapıyordu.

O hafta «ciddi derslerin» öğretmenleri tek yanıt alamamışlardı Rayski'den. Köşesinde oturuyor, çiziyor, siliyor, gölge vuruyor, yeniden siliyor, ya da düşüncelere dalıp gidiyordu. Yüzünde bir mavilik vardı, gözlerini bir sis örtmüştü sanki, yalnızca dudakları belli belirsiz kıpırdıyorlardı, pembe bir ıslaklık oluyordu aralarında.

Geceleri yatakhaneye götürüyordu resmi. Bir keresinde, bu hoş bakışlı gözlere, eğik boynun güzelliğine dalmış bakarken ürpermişti birden; göğsünde öylesine bir sıkışma olmuş, soluğu

(1) Fingal: Ossian'ın babası. İskoç ve İrlanda halk şarkılarının kahramanı M.S. III. yüzyılda yaşamıştır. Ölümü üzerine Ossian bir şiir yazmıştır (Ç.N.)

öylesine tutulmuştu ki, kendini bilmeden, gözleri kapalı, inleyerek, iki eliyle tutup sıkışan göğsüne bastırmıştı resmi. Camı kırılmış, şangırdayarak dökülmüştü yere...

Bu resmi tamamladıktan sonra gururuna sınır yoktu Rayski'nin. Resmini büyük sınıfların resimleriyle birlikte, velilere açık sınava çıkarmışlardı. Öğretmen çok az değiştirmişti resmini. Yalnızca, bazı silik yerleri kalın, sağlam çizgilerle demir parmaklık gibi kapamış, saçlara iki üç siyah çizgi eklemiş, gözlere birer nokta koymuştu. Bu iki noktayı koyunca canlı gibi bakmaya başlamışlardı gözler.

Rayski, öğretmenin eklediği çizgilere, özellikle gözleri birden canlandıran noktalara dikkatle bakarken «Nasıl yaptı bunu? diye geçiriyordu içinden. Nasıl böylesine bir canlılık, doğallık verdi resme?» Sonra bir sürü çizgi, nokta daha koymuştu yaptığı resimlere; öğretmenin öylesine sağlam, kendine güvenerek eklediği çizgilerdeki, noktalardaki o canlılığı, ateşi, gücü yakalamaya uğraşmıştı. Arada bir yakalar gibi oluyordu bu sırrı, ama kayıyordu ellerinin arasından gene, kaçıyordu...

Yüzlerce kez gözbebekleri, burunlar, alın çizgileri, kulaklar, kollar çizmek ölüm gibi geliyordu ona.

Gözleri, üzerine pek düşmeden çiziyordu. Yalnızca, öğretmenin noktalarının onlarda da olmasına, canlı gibi bakmalarına önem veriyordu. Bunu başaramayınca her şeyi bırakıyor, canı sıkkın, dirseklerini masaya dayıyor, başını kolunun üzerine koyup sevgili atını -hayal gücünü- eyerliyor, ya da atı onu eyerliyordu, kendi hayal dünyasına doğru uçuyordu dörtnala.

Kolay kazanılan başarının verdiği hazzı içine sindire sindire tadıyor, mağrur dolaşıyordu. Hep aynı ses çınlıyordu kulağında: «Yetenek, yetenek!» Ama kısa bir süre sonra herkes biliyordu artık onun nasıl resim yaptığını, ah vah etmiyorlardı, Rayski de alışmıştı başarısına.

Köyde gene resme heves sarmış, oda hizmetçisi kızların, arabacının, sonra köylülerin resimlerini yapmaya başlamıştı.

Yarı deli Fekluşka'nın da mağarasında resmini yapmıştı. Işığı yaşlı adamın yüzünün bir yanı ile dağınık saçlarına başa-

rıyla vurdurmuş, bedenini karanlıkta bırakmıştı. Kolları, bacakları, bedeni yapacak ne sabrı vardı ne de yeteneği. Hem sonra, güneş ışınlarını çayırların, ırmağın üzerine öylesine cömert dökerken sabahtan öğlene dek oturulur muydu aynı yerde...

İşte bir adam geliyor dörtnala komşu çiftlikten. Bu akşam danslı eğlence var yüzde yüz...

Aradan üç gün geçince, üzerinde çalıştığı resim soluklaşmaya yüz tutuyordu Rayski'nin hayalinde, başka bir resim sıkışıyordu yerine. Halka olup şarkı söyleyerek dans eden köylülerin, sarhoş bir ihtiyarın, yoldan geçen bir troykanın resmini yapmak istiyordu. İki gün de bu tablo üzerinde çalışıyordu, tüm canlılığıyla dolduruyordu içini bu uğraşı. Köylüyü, kadınları bitirebilirdi istese, ama troykayı yapamazdı: Atları «görmemişlerdi derste.»

Bir hafta sonra bu tablo da unutulmaya başlıyordu, gene bir başkası alıyordu yerini...

Müziği çok çok seviyordu. Okulda çalışkan öğrencilerin küçük gördükleri Kalın Kafa Vasyukov'a yakınlık gösteriyordu.

Herkes kulağına asılırdı Vasyukov'un. Duyduğu tek söz vardı zavallının: «Defol be salak, kaz kafalı!» Yalnızca Rayski iyi davranıyordu ona. Bunun nedeni, her şeye kayıtsız kalan, herkesin sevdiği Rus dili öğretmeninin bile verdiği ödevleri yapmayan uyuşuk, hantal Vasyukov'un her öğlen yemeğinden sonra kemanını alıp, çenesini dayayarak okulu da, öğretmenleri de, yediği dayakları da unutup gitmesi, durmadan yayını indirip kaldırmasıydı.

Önündekini görmüyordu o anda. Başka bir yerlere, uzaklara bakıyordu. Orada olağanüstü, esrarlı bir şey görüyor gibiydi. Yabani, sert bir bakışı oluyordu o anda. Kimileyin de ağlıyordu sanki.

Rayski Vasyukov'un karşısında oturuyor, yüzüne şaşkın şaşkın bakıyor; onun boş bakışlarla kemanını çıkarışını, uyuşuk uyuşuk yayını alışını, kalafonlayışını, sonra tellere parmağıyla dokunup vidayı sıkıştırışını, gene tele dokunuşunu, sonra yayı

dokunduruşunu... izliyordu. Bütün bunları yaparken uykuda gibi oluyordu Vasyukov, ama çalmaya başlar başlamaz uyanıyordu birden, uzaklara uçuyordu.

Vasyukov değildi artık oradaki, bambaşka biriydi. Gözbebekleri büyüyor, gözleri kırpışmayı kesip daha bir saydam, daha bir aydınlık, derin oluyor; mağrur, zeki bakıyorlardı. Göğsü ağır ağır inip kalkmaya başlıyordu. Bir huzur, mutluluk anlatımı oluyordu yüzünde. Cildi daha bir yumuşak oluyor, gözleri mavileşiyor, ışık saçıyordu. Yakışıklı bir çocuk oluyordu Vasyukov.

Rayski onun baktığı yere bakmaya, onun orada gördüğü şeyi görmeye başlamıştı hayalinde. Çevresinde hiçbir şey kalmıyordu o anda: Öğrenciler de, sıralar da, dolaplar da kayboluyorlardı. Hepsini bir sis örtüyordu sanki.

Birkaç sesten sonra engin bir boşluk açılıyordu önünde. Kıpır kıpır bir dünya görüyordu. Birtakım dalgalar, gemiler, insanlar, ormanlar, bulutlar oluyordu bu dünyada. Boşlukta yüzüyordu sanki bütün bunlar, yanından geçip gidiyorlardı. Boyu uzadı gibi geliyordu Rayski'ye, yüreği hızlı hızlı çarpmaya başlıyordu, yüzüyordu sanki, ya da biri okşuyordu onu...

Sesler kesilinceye dek sürüyordu bu düş.

Ansızın bir gürültü oluyor, bağırıp çağrışmalar duyuluyordu, bir sarsıntı uyandırıyordu onu, Vasyukov'u da uyandırıyordu. Sesler yoktur artık, o dünya da yoktur. Uyanmıştır Rayski, çevresinde öğrenciler, sıralar, masalar vardır... Kemanını kutusuna yerleştirmektedir Vasyukov, biri kulağına yapışmıştır. Rayski öfkeyle atılır Vasyukov'un kulağına asılanın üzerine. Sonra günlerce dalgın dolaşır.

Sinirleri heyecanla titreşiyordu, içinde bir deniz gibi çalkalanıyordu yaşam, düşünceler ve duygular okyanus dalgaları gibi kabarıyor, birbirine çarpıyor, bilinmeyen yerlere doğru gidiyor, çevrelerine su, köpük saçıyorlardı

Bu seslerde tanıdık bir şey duyuyordu Rayski, gözlerinin önünde bir anı, sanki, onu kucağında tutan bir kadının gölgesi beliriyordu.

Belleğinin derinliklerine inmeye çalışıyordu. Hayal meyal bir şeyler anımsar gibi oluyordu: Bir zamanlar annesi tutuyordu onu kucağında; yanağını annesinin göğsüne bastırmış, annesinin, parmaklarını tuşların üzerinde gezdirişine bakıyor, bazen ağlamaklı, bazen canlı seslere kulak veriyor, annesinin yüreğinin vuruşlarını duyuyordu.

Bu kadın gölgesi belleğinde giderek daha bir belirginleşiyor, canlanıyordu. O anda mezarından kalkıyordu sanki annesi, diriliyordu...

Anımsıyordu Rayski: Piyano çaldıktan sonra şefkatle, hazdan titreyerek, sevgiyle öpüyordu onu annesi. Annesinin ona duvarlardaki resimleri anlattığını da anımsıyordu: Mağrur Çarın kıpırdanmaya korkarak, kulak kesilmiş dinlediği lir çalan ihtiyarın kim olduğunu anlatıyordu, boynunu celladın baltasının altına uzatmış kadını anlatıyordu...

Sonra, annesinin onu Volga kıyısına götürdüğünü, orada uzaklara dalmış, saatlerce oturduğunu, ya da güneşin vurduğu tepeyi, bir yeşilliği, nehirde yüzen tekneleri ona gösterdiğini anımsıyordu.

Annesinin kıpırdamadan uzaklara bakışını seyrediyordu Rayski. «Tıpkı Vasyukov'unkiler gibi» saydam, derin, güzeldi gözleri... diye geçiriyordu içinden.

Vasyukov'un keman çalarken gördüklerini annesi o yeşilliklerde, nehrin akıntısında, masmavi gökyüzünde görüyor olmalıydı... Ne güzel dağlar, denizler, bulutlardı onlar... «Ben de görüyorum onları!..»

Mürebbiyesinin komşuda olmasından yararlanarak balık avlamaya gitmeyi düşünmektedir Rayski, tam çıkacakken bitişik odada piyano çalmaya başlar kadın, olduğu yerde donup kalır Rayski, gidip piyano çalan kadının arkasında dikilir.

Yok oluyordu sanki o anda, bir yerlere gidiyordu, biri havada uçuruyordu onu, büyüyordu, güç doluyordu içine, yerini Herkül'ün aldığı o adam gibi, gökkubbeyi kaldırıp öyle tutacak güçte hissediyordu kendini.

Sesler acıtırcasına çarpıyorlardı göğsüne. Saçları gözleri ıpıslak oluyordu...

Sesler susuyordu ansızın, ayılıyordu Rayski, utanıyordu, koşarak çıkıyordu odadan.

Önce keman dersleri almaya başlamıştı Vasyukov'dan. Ama aradan bir hafta geçtiği halde gay-guy diye birtakım acayip sesler çıkarabiliyordu ancak. Vasyukov yardım ediyordu ona, bu kez kulağına çarpıyordu yay. Kâh iki tele birden bastırıyordu parmağını, kâh yorgunluktan elleri titriyordu. Yapamıyordu... Vasyukov çalarken ne rahat işliyordu parmakları...

İki hafta geçmişti, hangi parmağını nereye basacağını hâlâ unutuyordu. Söylenmeye başlamışlardı öğrenciler.

— Defolun gidin be başımızdan! Oyun yeri değil burası, zır zır şişirdiniz kafamızı!

Çok geçmeden kemanı bırakmıştı Rayski, vasisine ona bir piyano öğretmeni tutması için yalvarmaya başlamıştı.

«Piyano daha çabuk, daha kolay öğrenilir» diye düşünüyordu.

Alman bir öğretmen tutmuştu ona vasisi, ama uyarmayı da unutmamıştı onu:

— Beni dinle Boris, demişti, hanidir sormak istiyorum sana, ne olmak niyetindesin?

Soruyu anlamamıştı Rayski, yanıt vermemişti. Vasisi eklemişti:

— On altı yaşında, kocaman adam oldun, geleceğini düşünmen gerek artık. Oysa sen -gördüğüm kadarıyla- üniversitede, devlet hizmetinde hangi dalı seçeceğine bile karar vermiş değilsin daha. Askerlik güçtür, hem o kadar zengin değilsin, oysa soyadının gereği muhafız alayına girmen gerekir.

Rayski susuyor, pencereden avluda, horozların dövüşmesine, bir domuzun gübrede eşelenmesine, bir kedinin güvercine usulca sokuluşuna bakıyordu.

— Ben sana işten söz ediyorum, sen nereye bakıyorsun? Ne olmak niyetindesin? dedim.

— Artist olacağım amca.

— Ne?

Açıklamıştı Rayski:

— Sanatçı olmak istiyorum.

— Bu ne saçmalıktır! İzin veren kim? Artistin ne olduğunu biliyor musun sen?

Rayski susuyordu.

— Artist dediğin nasıl biridir bilir misin? Ya borç para dilenir insandan böyleleri, ya ipe sapa gelmez şeylerle öyle şişirir kafasını ki, bir hafta toparlayamaz kendini, başı döner... Artist olacakmış!.. Serseri bir Çingene yaşamı, korkunç bir yoksulluk, baldırıçıplaklıktır artistlik... Hayalleri boldur ancak. Kuşlar gibi tavan aralarına tünerler. Petersburg'da çok gördüm öylelerini. Acayip şeyler giyip akşam toplantılarında kanepelere yayılan, pipo içen, saçma sapan şeyler anlatan, şiir okuyan, çok votka içen, sonra da artist olduklarını söyleyen bir takım açıkgözlerdir bunlar. Saçları başları birbirine karışmıştır, savrukturlar...

— Günümüzde sanatçıların çok saygı gördüklerini duydum amcacığım. Siz eskiyi anımsıyorsunuz belki. Akademiden ünlü kişiler çıkıyor...

— O kadar ihtiyar sayılmam, dünyayı da az çok bilirim. Bir çan sesi gelmiş kulağına ya, hangi çanı çaldıklarından haberin yok. Ünlü kişilermiş! Ünlü artistlerin yanında ünlü hekimler de vardır, ama ne zaman ünlü olduklarını sor bakalım. Devlet hizmetine girip birinci dereceye yükseldikleri zaman... Bir katedral yaptıkları, ya da bir alana anıt diktikleri zaman duyururlar adlarını artistler... yardım görürler! Ama başlangıçta hepsi de açtır, bir lokma ekmek bulamazlar, kime istersen sor. Çoğunluğu kölelikten serbest bırakılmış kimseler, yoksullar ya da yabancılar, hatta Yahudilerdir. Sıkıntıdır onları sanatçı olmaya, sanattan yardım beklemeye iten. Oysa bir Rayski'sin sen! Malın mülkün var, ekmeğin hazır. Kuşkusuz, toplum içinde kişi-

nin birtakım yeteneklerinin olması iyi bir şeydir: Piyano çalmak gibi, albümlere bir şeyler çizebilmek, şarkı söyleyebilmek gibi... Ben de Alman'ı bunun için tuttum zaten. Ama meslek olarak sanatçılığı seçmek... çılgınlıktır bu düpedüz! Bir prensin, kontun resim yaptığını, ya da eski bir soylunun heykel yonttuğunu kim duymuş?.. Neden duymamış?

Birden amcasının sözünü kesmişti Rayski:

— Ya Rubens? Bir saraylıydı Rubens, elçiydi...

— Amma da yaptın. İki yüz yıl önceydi o!.. Hem Rus değil, bir Alman'dı. Sen üniversiteye gir, hukuk fakültesini bitir, sonra Petersburg'da devlet hizmetinde çalış, işini öğren, savcılığa kadar yüksel, akrabaların saraya sokarlar seni. Uyumazsan, bu adı taşıdıktan, böyle akrabaların olduktan sonra otuz yıl valilik yaparsın. Senin mesleğin bu olmalıdır işte! Ama gel gör ki, anladığım kadarıyla ciddi bir şeyler yok senin kafanın içinde: Küçük çocuklarla balık avlıyorsun... Bir bataklık resmi yaptın, meyhanede bir sarhoşun resmini de... Tarlalarda, korularda dolaşıyorsun. Bir kerecik olsun ,köylünün birine hangi buğdayın ne zaman ekildiğini sorsan bari... Nerde! İyi bir toprak sahibi de olamayacaksın bu gidişle!

İçini çekmişti amcası. Rayski üzgün duruyordu. Amcasının öğütleri sinirlerine tatsız bir etki etmişti.

Alman öğretmen de -Vasyukov gibi- önce kollarının duruşuna bir biçim vermiş, tuşlara her vuruşunda ayağıyla tempo tutarak bir şarkı mırıldanmıştı: A-a-u-u-o-o...

Sırf vasisini üzmemek için kaçmıyordu bu işkenceden Rayski. Birkaç ayda iki üç şey öğrenebilmişti ancak. Üstelik huysuzluk ediyordu: Öğretmenin gösterdiği parmağıyla değil, kolayına gelen parmağıyla vuruyordu tuşlara. Notayla çalmak istemiyor, aklına gelen motifleri ezbere çıkarmaya çalışıyordu. Birisinden duyduğu bir ekspresyonu ya da ezgiyi çıkarabilince de -resim öğretmeninin çizgilerine, noktalarına olduğu gibi- şaşıyordu.

Notalarla hiç arası yoktu. Öğretmenin müzik okulundan getirdiği tozlu, sararmış nota defterinin içindekileri sırasıyla öğ-

renmiyordu. Kendinden çaldığı bir parçaya kulak verirken geçiyordu kendinden, soğuk ürpertiler dolaşıyordu sırtında.

Hıncahınç dolu bir salon görüyordu uzaklarda, çaldığı müzikle duvarlarını sarsıyordu salonun, müzikseverlerin yüreklerini hoplatıyordu. Kadınlar, yanakları kıpkırmızı dinliyorlardı onu. Kendi yüzü de ürkek bir utku duygusuyla alev alev yanıyordu.

Yanaklarından aşağı yuvarlanan gözyaşlarını siliyordu gizlice, kurduğu hayalin heyecanıyla içi yanıyor, bayılacak gibi oluyordu.

Öğretmenin büyük çabasıyla sonunda atmıştı ilk adımları. Parmakları bir şeyler çalabiliyordu artık. Hayalini kurduğu salonu, o kadınları, övgüleri anımsatan müziği çalabiliyordu galiba. Ama güç notaları çıkaramıyordu.

Çok geçmeden geride bırakır pembe yanaklı komşu kızlarını. Çalışındaki güçlükle, yüreklilikle şaşırtıyordu onları. Parmakları özgür, duygulu koşuyorlardı tuşlarda. Kızlar daha bilmem hangi rondoda ya da dört elle çalınan sonatlardaydılar, oysa Rayski bütün kolay notaları, sonatları atlayıp önce kadrillere, marşlara, sonra da hayal gücü ile kulağının ona gösterdiği yolu izleyerek- operalara gelmişti bile.

Bir orkestra dinlerken hoşlandığı bir bölümü ezberliyor, sonra çalıyordu. Kızlar ona şaştıkça büyük bir haz veriyordu ona bu. Birinciydi, herkesten iyiydi... Şaşırtıcı, çabuk bir kapış gücünün olduğunu, ama tembelliğinin daha da şaşırtıcı olduğunu söylüyordu Alman.

Ama zararı yoktu! Sanatçılara özgü bir şeydi tembellik, savrukluk. Hem sonra birinden duymuştu: Yetenekli insanların çalışmaları pek o kadar gerekli değilmiş; her zorluğun üstesinden gelen Tanrı vergisinin -yeteneğin- cılız bir benzerini kazanmak için yeteneksizler çalışırlarmış yalnızca.

VII

Rayski liseyi bitirince üniversiteye yazılmış, o yaz tatilini

geçirmek için büyükannesi Tatyana Markovna Berejkova'nın yanına gitmişti.

Boris'e annesinden kalan küçük çiftlikte yaşıyordu büyükannesi.

Kentin pek yakınındaydı çiftlik. Bir tarla, bir de Volga kıyısında bir mahalle vardı arada. İki ev vardı çiftlikte, elli de köle köylü. Evlerden biri taştandı, boştu, kimse oturmuyordu içinde. Rayski'nin babasının yaptırdığı öteki küçük ahşap evde ise Tatyana Markovna, kızı gibi sevdiği yeğeninin ona öksüz bıraktığı biri altı, öteki yedi yaşında iki kız torunuyla oturuyordu.

Tatyana Markovna'nın, ailesinden ona kalmış küçük köyünden gelen kendi geliri vardı. Hiç evlenmemişti. Rayski'nin annesi ile babası -yeğenleri oluyorlardı Rayski'nin annesi ile babası- öldükten sonra bu küçük köye yerleşmişti.

Küçük bir krallık gibi, akıllıca, en iyi verim alacak biçimde, titiz, derebeylik yasalarına göre yönetiyordu çiftliği. Rayski'nin vasisinin, işlerine burnunu sokmasına izin vermiyor; belgeydi, evraktı, yazıydı, tutanaktı... Böyle şeyleri umursamadan, buranın son sahiplerinin kurdukları düzeni sürdürüyordu. Vasinin yolladığı mektupların tümüne, her çeşit tutanağın, yazının, belgenin onun vicdanında yazılı olduğu, hesabı büyüyünce torununa kendi vereceği, o zamana dek de onun babasıyla annesinin sözlü vasiyetlerine göre buranın tam yetkili sahibi kalacağı yanıtını veriyordu.

Vasi de pek önemsemiyordu bu durumu, çiftlik çok küçüktü çünkü. Büyükanne gibi bir yöneticinin elinde kalması da iyiydi.

Üniversiteye yazıldıktan sonra, yanında biraz kalmak, ona -belki de uzun bir süre için- «Allahaısmarladık» demek için büyükannesine gitmişti Rayski.

Küçücükken uzaklaştırıldığı, sonraları yaz tatillerinde arada bir konuk geldiği bu güzel köşede ne hoş bir dünya kapılarını açmıştı ona! Ne güzeldi burası... Evin her penceresi çok değişik bir tablonun çerçevesiydi sanki!

Bir yanda dik yamaçlarıyla Volga, onun ötesinde dümdüz bir ova; öbür yanda ekilisiyle boşuyla tarlalar, çukur yerler, en ötede mavimtrak dağlar... Bir yanda büyüklü küçüklü köylerle kent görünüyordu. Hava tertemiz, serindi; havayı ciğerlerine çektikçe, yazın suya daldığında insanın bedenini saran o dinçlik ürpertisi sarıyordu Rayski'nin her yanını.

Ev tüm bu görünümlerle, bu havayla, tarlalarla, bahçeyle çevriliydi. İki evi kuşatan geniş bahçe son derece bakımlıydı. İki yanı ağaçlı yollar, kameriyeler, banklar vardı burada. Evlerden uzaklaştıkça bakımlılığı azalıyordu bahçenin.

Altındaki çürümeye yüz tutmuş bankıyla kalın bedenli, dallı budaklı bir ağaçtan sonra sık vişne ve elma ağaçları vardı. Biraz ötede üvez ağaçları, sonra bir grup ıhlamur ağacı -iki yanı ağaçlı bir yol oluşturacak biçimde dizilecek olmuş, ama bundan ansızın vazgeçmiş gibi- köknar ağaçlarıyla, akağaçlarla kardeş kardeş birbirine karışarak korunun derinliklerine doğru uzanmışlardı. Sonra birden, çalılıkla kaplı bir yamaçta bitiyordu hepsi. Çalılık aşağıda, hemen hemen beş yüz metre ötedeki Volga'ya dek uzanıyordu.

Bahçe ile ev arasında sebzelik vardı. Lahana, şalgam, havuç, maydanoz, salatalık yetiştiriyorlardı burada; sonra iri iri kabaklar, limonlukta kavunlar, karpuzlar vardı. Bu yeşillik arasında ayçiçekleri ile haşhaşlar göze çarpan parlak lekeler oluşturuyorlardı. Fasulyeler ayçiçeklerinin bedenlerine sarılmışlardı.

Küçük evin pencereleri önünde bir çiçeklik alıyordu gözü, güneşin altında. Çiçeklikten bir kapı avluya, veranda biçimi geniş bir balkonla cam bir kapı da ahşap eve açılıyordu.

Evin içi karanlık olmasın, güneş görsün, çiçek koksun diye her yanının göz alabildiğine açıklık olmasını isterdi Tatyana Markovna.

Evin avluya bakan pencerelerinden orada, hizmetçiler bölümünde, mutfakta, samanlıkta, ahırda, kilerde olup biteni görüyordu. Avucunun içindeymiş gibi önündeydi her şey.

Avlunun derinliklerinde yalnızca eski ev diken gibi batıyordu göze hüzün dolu, hemen her zaman gölgede, gri, rengi sol-

muş, pencereleri kırık döküK, taşlığını otlar bürümüş, ağır kapıları kalın sürgülerle kapatılmış, ama sağlam, büyük... Oysa küçük ev sabahtan akşama dek kızgın güneşin altındaydı. Ona açık alan, hava sağlamak için geri çekilmişlerdi ağaçlar. Yalnızca çiçeklik bir çelenk gibi sarmıştı onu bahçe yanından. İri güllerle öteki çiçekler pencerelere doğru uzanmışlardı.

Çatı arasında yuva yapmış kırlangıçlar uçuşurlardı evin çevresinde. Bahçede, koruda narbülbülleri, sarıasmalar, kanaryalar, sakalar dolaşır, geceleri bülbüller şakırdı.

Avlu her çeşidinden kümes hayvanlarıyla, değişik türde köpeklerle doluydu. İneklerle keçiler arkadaş arkadaş sabah gidiyorlardı çayıra, akşam dönüyorlardı. Birkaç at hemen hemen işsiz duruyordu ahırda.

Evin önündeki çiçeklerin üzerinde arılar, eşekarıları, kızböcekleri vızıldaşıyor, kedilerle yavruları bir köşede güneşleniyorlardı.

Başlıbaşına bir mutluluk, bir dünya vardı evin içinde! Neler yoktu ki! Odalar küçük ama rahattı. Büyük evden getirilmiş, dedelerden, amcalardan kalma antika eşyalarla doluydu odalar. Rayski'nin annesiyle babasının, sonra Berejkova'nın yanına aldığı iki küçük kızın annesiyle babasının gülümseyen resimleri vardı duvarlarda.

Yerler önce boyanmış, sonra balmumu sürülmüş, üzerine muşamba kaplanmıştı. Sobalar - onları da büyük evden getirmişlerdi- parlak, antika çinilerle kaplatılmıştı. Dolaplar, biri ayağını yere vurarak yürüdüğünde şıngırdayan antika yemek takımlarıyla, tıngırdayan gümüş eşyayla doluydu ağzına dek.

Antika Saksonya fincanları, küçük porselen kız çobanlar, markizler, çiniler, fıçı biçiminde çaydanlıklar, şekerlikler, ağır kaşıklar süslüyordu her yanı. Kocaman kocaman sandelyeler, üzerleri bronz ya da ağaç mozaik kaplı irili ufaklı masalar köşelere çekilmişlerdi.

Tatyana Markovna'nın odasında gene bronz kaplı, işlemeli, vazolarla, lirlerle, iyilik melekleriyle süslü, aynalı bir masa vardı.

Ama aynayı örtmüştü Tatyana Markovna. «Suratını karşısında görürken rahat yazamıyor insan,» diyordu.

Yaşlı kadının öğlen yemeklerini yediği, çayını kahvesini içtiği deri kaplı, rokoko süslemeli arkalığı yüksek, oldukça sert bir de koltuk vardı odada.

Geçen yüzyılın terbiyesini almıştı Tatyana Markovna. Kendini koyvermeyi sevmezdi hiç, dimdik dururdu her zaman, doğal bir serbestlik vardı davranışlarında. Ağırbaşlıydı, ölçülü, kibardı. Şimdiki genç kızlar gibi ayaklarını altına alıp oturmazdı. «Yakışık almaz bir kadının böyle oturması» derdi.

Boris çok güzel görürdü büyükannesini. Gerçekten de güzeldi yaşlı kadın.

Boylu posluydu, şişman değildi, zayıf da sayılmazdı, ama yaşam doluydu... Aslında yaşlı da değildi, elli yaşlarındaydı. Siyah gözlerinin bakışı canlı, gülümsemesi çok çok tatlı, yürektendi. Öyle ki, kızdığı, öfkeden gözlerinin içinde şimşekler çaktığı zamanlar bile bu şimşeklerin ardında apaydınlık bir gökyüzü görünürdü.

Üst dudağında bıyık yerine ince tüyler, sol yanağının çeneye yakın yerinde sık kıllarla çevrili doğuştan bir ben vardı. Yüzüne daha bir iyi yüreklilik anlatımı veriyorlardı bunlar.

Ak saçlarını kısa kestirirdi. Evde de, avluda da, bahçede de başı açık dolaşır; pazar günleri, bir de konuklarının yanında başörtü takardı. Ama tam tepesinde dururdu başörtüsü, hiç de yakışmazdı ona, başından her an düşecekmiş gibi iğreti bir duruşu olurdu. Zaten kendi de beş dakika oturduktan sonra özür dilerdi konuğundan, çıkarırdı başörtüsünü.

Öğlene dek kuşaklı, büyük büyük cepleri olan bol, beyaz bir bluzla dolaşırdı. Öğleden sonra kahverengi -büyük bayramlarda gümüş gibi parlak, çok sert bir kumaştan, hışır hışır eden- bir elbise giyerdi; omuzlarına yalnızca Vasilisa'nın yerinden çıkardığı, yerine kaldırdığı çok eski bir şal alırdı.

— Amcan İvan Kuzmiç, doğudan getirmiştir bunu bana, diye, öğünürdü şalıyla. Üç yüz altına almış onu oradan, şimdi parayla bulamazsın böyle bir şalı.

Bir sürü anahtar olurdu ceplerinde, bir o kadar da kuşağında asılıydı. Öyle ki, avluda ya da bahçede dolaşırken -çıngıraklı yılan gibi- ta uzaktan duyulurdu geldiği.

Bu sesi duyunca hemen çizmelerinin içine saklarlardı arabacılar pipolarını. Dünyada en korktuğu şey yangındı çünkü büyükannenin. Bu yüzden tütün içmek en büyük suçtu onun gözünde.

Anahtarların şıngırtısını duyunca ahçı kadın ve erkekler bıçağa, kepçeye ya da süpürgeye sarılırlardı. Kiryuşka çabucak uzaklaşırdı Matryona'nın yanından, kapıya koşardı. Matryona, tekneyi güçlükle taşıyormuş gibi ağır ağır yürüyerek ahırın yolunu tutardı.

Evde de Maşutka, avludan dönen hanımefendisinin anahtar şıngırtısını duyunca çevik bir hareketle çıkarır atardı üzerinden pis önlüğünü, ellerini neye rasgelirse -bazen hanımefendinin mendiline, bazen pis bir bez parçasına- silerdi. Bir türlü yatmayan sert saçlarını avucuna tükürüp bastıra bastıra yatırdıktan sonra yuvarlak masaya ince, tertemiz bir örtü yayardı. Ağzı var dili yok, ağırbaşlı bir kadın olan Vasilisa -hanımefendinin yaşıtıydı, şişmanlığı bir yana, hep odada oturmaktan tüm bedeni pörsümüş, canlılığını yitirmişti- gümüş takımıyla kaynar kahvesini getirirdi hanımefendisine.

Maşutka, hanımefendiden her zaman saklanır, uzakta köşede durur, ona temiz görünmeye çalışırdı. Hanımefendisi üstünü başını temiz tutmasını isterdi ondan. Ne var ki, temizlik bir huzursuzluk verirdi Maşutka'ya. Elleri iyice yıkanmış olduğunda istediği bir şeyi sağlamca tutamıyor gibi gelirdi ona. Birden düşürüveriyordu elindekini, semaver ya da fincan kayıveriyorlardı elinden. Temiz entariyle rahat yürüyemiyordu sanki...

Pazar günleri yıkanmasını, taranmasını, temiz giyinmesini buyurduklarında -kendi deyimiyle- çuval içinde hissediyordu kendini bütün gün.

Yerleri ovmaktan, camları kapıları silmekten, öte beriyi yıkamaktan kir pas içinde kaldığı, saçı başı birbirine karıştığı, yüzü tanınmayacak duruma geldiği, elleri -burnu ya da alnı ka-

şındığında dirseğinden yararlanması gerekecek kadar- kirlendiği zaman mutlu olabiliyordu ancak.

Vasilisa ise -tersine- çok titiz, kibirliydi, alçak sesle konuşurdu. Hizmetçiler içinde bir o vardı üstü başı temiz olan. Gençliğinde oda hizmetçisi olarak girmişti hanımının yanına, o günden bu yana da hiç ayrılmamıştı ondan, her şeyini bilirdi. Şimdi kahya kadın ve vekil olarak kalıyordu yanında.

Aralarında tek heceli sözcüklerle konuşurlardı. Vasilisa'ya emir vermek gereksinmesini hemen hiç duymazdı Tatyana Markovna: Ne yapması gerektiğini kendi bilirdi Vasilisa. Alışılmıştan değişik bir şey gerektiğinde de emir vermezdi ona büyükanne, şöyle ya da böyle yapmasını salık veriyormuş gibi söylerdi istediğini.

Emrindekilerden bir şeyi rica edemezdi büyükanne: Onun derebeyi yaradılışına ters düşerdi bu. Koşullar ne olursa olsun, arabacı arabacıydı onun için, uşak uşaktı, hizmetçi hizmetçi, kız da kız...

Pek az kimseye doğrudan doğruya emir verirdi: Ev işleriyle ilgili emirlerini Vasilisa'ya, köy işleriyle ilgili emirlerini kâhyaya ya da muhtara verirdi. Vasilisa dışında hiç kimseyi tam adıyla çağırmazdı. Ferapont gibi, Panteleymon gibi kısaltılamayan köylü adlarını kısaltmazdı yalnızca, Ferapont, Panteleymon derdi onlara, bir de muhtara Stepan Vasilyev derdi; geri kalan herkesi küçük adıyla çağırırdı: Matryoşka, Maşutka, Yegoka vb...

Birini adı ve baba adıyla çağırdığında çağrılan, bunun, başının üzerinde fırtına bulutlarının toplandığı anlamına geldiğini bilirdi.

— Buraya gel Yegor Prohoriç, hangi cehennemin dibindeydin dün bütün gün?

Ya da,

— Semyon Vasiliç, dün samanlıkta pipo içtin yanılmıyorsam... Bana bak!..

Parmağını sallayarak gözdağı verirdi suçluya.

Bazı geceler kalkıp pencereden bakardı, sağda solda bir pipo ateşi var mı, biri avluda ya da ambarda fenerle dolaşıyor mu diye.

Uşaklar ile efendileri arasındaki ayrılık hiçbir zaman, hiçbir şeyle kaldırılamazdı. Bir ölçüde sertti büyükanne, bir ölçüde hoşgörür, uşaksever; ama bütün bunlar efendi anlayışının sınırlarını aşmazdı onda. İrine, Matryona ya da başka bir hizmetçi kız yasa dışı bir çocuk doğurduğunda bile, bu konuda kendisine iletilenleri sessiz, canı sıkkın dinler; sonra küçümser bir tavırla başını öte yana çevirerek Vasilisa'ya, bebeğe gerekli şeyleri vermesini buyurur, şöyle eklerdi: «O rezili bir daha görmesin gözüm!» Matryona ya da İrina yataktan kalktıktan sonra bir ay görünmezlerdi hanımefendiye, sonra her şey unutulur giderdi, bebeği «köye» yollarlardı.

Uşaklardan biri hastalandığında gece olsa bile kalkardı Tatyana Markovna, hastaya ispirto, merhem yollardı. Devrisi gün hastaneye, genellikle de Melankolika'ya yollardı hastayı. Doktor hiç çağırtmazdı. Bununla birlikte, torunlarından birinin dili kaşınacak olsun, karnı birazcık şişecek olsun Kiryuşka ya da Vlas, eyerlenmemiş bir ata atladıkları gibi dörtnala doktora koşarlardı.

«Melankolika» dedikleri kentin dış mahallesinde oturan, uşakları basit ilaçlarla iyi eden, hasatlıkları içlerinden sanki eliyle çekip alan köylü bir kadındı. Onun iyi ettiği hastalardan bazıları ömür boyu iki büklüm gezerlerdi, bir daha doğrultamazlardı bellerini, bazılarının sesi giderdi, hırlayabilirlerdi ancak. Yanından gözsüz ya da çenesiz dönenler de vardı... Ama ağrıları dinerdi hastaların, çalışmaya başlarlardı gene.

Hastalara da, Melankolika'ya da, elbette toprak sahibine de yetiyordu bu kadarı. Ona getirilenler yalnızca kölelerle küçük esnaf olduğu için kent yöneticilerinin dikkatini çekmiyordu Melankolika'nın yaptıkları.

Uşaklarını aç bırakmazdı Tatyana Markovna. Pancar çorbasını da, pilavı da istedikleri kadar bulurlardı önlerinde. Bayramları börekler olurdu önlerinde, koyun eti olurdu. Yılbaşlarında kaz kızartırlar, domuz çeviririlerdi. Ancak, uşakların masasında

da, giyinişinde de duygululuğa izin vermezdi Tatyana Markovna. Sofrasından artanları bazen bir hizmetçisine, bazen bir uşağına verirdi sadaka gibi.

Artan kahve ya da çaydan önce Vasilisa içerdi, sonra oda hizmetçileri, daha sonra da yaşlı Yakov. Bayram günleri arabacılara, köle köylülere, muhtara -yaptıkları ağır işe karşılık- birer bardak şarap verilirdi.

Sabahları masadan kahveyi kaldırırlarken ablak yüzlü, kırmızı yanaklı, -dayak yese bile- ağzı hep gülen sağlıklı bir kadın dalardı odaya. Büyükannenin torunları Veroçka ile Marfenka'nın dadısıydı bu. Onun arkasından, on iki yaşında bir kız olan yardımcısı girerdi. Kahvaltı için çocukları büyükannelerine getirmişlerdir.

Büyükanne, torunlarından önce hangisini öpeceğine karar vermekte her sabah kararsız,

— Oh benim kuşlarım, nasılsınız yavrularım? derdi. Ee, Veroçka'm? Aferin sana akıllı kızım benim, saçlarını taramışsın!

Marfenka bağırmaya başlardı:

— Ben de büyükanne, ben de!

Tatyana Markovna dadıya dönerdi, endişeli,

— Marfenka'nın gözleri niçin kızarmış? diye sorardı. Uykusunda ağladı mı? Güneş mi acıttı gözlerini yoksa? Odanın perdeleri kapalı değil miydi? Gözünü dört aç, mıymıntı! Gidip bakacağım!

Hizmetçi kızların odasında da üç dört oda hizmetçisi genç kız vardı. Gün boyunca iki büklüm, bir şeyler diker ya da dantel örerlerdi. Boş oturana çok kızardı çünkü büyükanne. Ama dalgın Yakov, on altı yaşında bir çocuk olan alaycı Yagorka ile, ona yardıma gelmiş, elini işe sürmeyen her gün başka birkaç uşakla birlikte boş otururdu antrede...

Yalnızca sofrada bir şeyler yapardı Yakov, elindeki çal parçasıyla sinekleri kovalardı tembel. Gene tembel tembel, dalgın, tabakları değiştirirdi. Konuşmazdı pek. Hanımefendi bile ona bir şeyler sorduğunda, yaşamanın onun için ne denli ağır oldu-

ğunu kimse bilemezmiş gibi, yüreğinin üzerinde bir ağırlık varmış gibi -oysa yoktu böyle bir şey- zoraki yanıtlardı. Tatyana Markovna sırf uysal bir köle olduğu, ölçülü içtiği, yani kör kütük sarhoş olana dek kafayı çekmediği, tütün kullanmadığı için evine uşak almıştı onu. Üstelik kiliseye gitmeyi aksatmayan bir uşaktı...

VIII

Çocukların kahvaltı masasında bulmuştu büyükannesini Rayski. Büyükannesi onu görünce sevinçten ellerini çırpmış, yerinden öyle bir fırlamıştı ki, az kalmıştı masanın üzerindeki tabaklar düşüyordu.

— Ah ne yaramazsın sen Borisciğim! Mektup bile yazmadın, birden çıkageldin. İnan korktum bir an, seni karşımda görünce.

Torununun başını ellerinin arasına alıp bir süre yüzüne bakmış, bir ara ağlayacak gibi olmuş, ama ellerinin arasındaki başı sıkmıştı yalnızca, ağlamasını tutmuştu, başını çabucak öte yana çevirip Rayski'nin annesinin resmine bakmıştı.

— Ah, ah!...

Konuşmak, bir şeyler sormak istemişti ama yapamamıştı. Yalnızca gülümsemiş, çabuk bir hareketle gözyaşını silmişti.

— Anasının oğlu, demişti. Tıpkı annesi! Baksana ne güzeldi annesi! Görüyor musun Vasilisa?.. Anımsıyor musun? Benziyor annesine değil mi?

Kahve, çay, sabah kahvaltısı, öğlen yemeği... Henüz sıkılgan, çekingen, yumuşak huylu, iştahı açık bir çocuk olan üniversite öğrencisinin önüne boşaltmıştı hepsini birden. Rayski de hiçbirini geri çevirmemişti. Büyükannesi gözlerini hiç ayırmıyordu ondan. Bir köylü gibi konuşmaya çalışarak, şakacı:

— Uşakları çağırın, muhtara haber verin, herkese, herkese söyleyin. Patronun geldiğini bildirin, gerçek patronun, beyin... Hoş geldiniz efendim! Yuvanıza hoş geldiniz! Yuvanıza hoş geldiniz! Merhametinize sığınırız. Tatyana Markovna canımızı çıka-

rıyor, kanımızı emiyor, koruyun bizi... Ha, ha, ha! Al anahtarlarını, işte sana hesaplar, emir ver, bu kocakarıdan hesap sor. Paraları nerelere verdiğini, köylülerin evlerinin neden yıkık dökük olduğunu öğren... Dahası var, Malinov köylüleri kentte pencere diplerinde dileniyorlar... Ha, ha, ha!... Oysa vasin olacak amca beyinin ilgilendiği çiftlikte her şey yepyeni, pırıl pırıl. Bilmiyor değilim, köylüler cilalı çizmelerle dolaşıyorlarmış, gömlekleri bile tertemizmiş. Köydeki evler iki katlı... Ne susuyorsun patron? Niçin hesap sormuyorsun? Kahvaltını yap, her şeyi göstereceğim sana...

Kahvaltıdan sonra büyükanne kocaman şemsiyesini almış, kalın ökçeli potinlerini giymiş, başına keten atkısını örtmüş, Boris'e çiftliği göstermeye çıkmıştı. Çiçeklikten avluya geçerlerken :

— Buyur patron, demişti, her şeyi gör, yanlış bir şey görürsen acıma bu kocakarıya... Pencerenin dibinde gördüğün şu küçük bahçeyi yeni yaptırdım. Veroçka ile Marfenka hep orada, gözümün önünde oynuyorlar. Dadıya güvenmek olmaz : Pencereden görüyorum onları orada kumla oynarlarken, içim rahat... Fidanlar büyüyünce çiçeğe de para vermeyeceğiz, yeter buranın çiçeği.

Avluya çıkmışlardı. Avlunun ortasında durup seslenmişti büyükanne :

— Kiryuşka, Yeremka, Matryoşka! Nereye saklandı bunlar? Çok mu sıcak hava? Biriniz çıkın ortaya!

Matryoşa çıkmış, Kiryuşa ile Yegorka'nın köylüleri çağırmaya gittiklerini söylemişti. Büyükanne,

— Matryoşa'yı anımsadın mı Boris? diye sormuştu. Hadi yaklaşsana Maryoşa, ne duruyorsun öyle salak salak! Efendinin elini öpsene. Tanımadın mı torunumu?

Matryoşka efendisine yaklaşırken,

— Korktum da hanımım, demişti.

Boris çekinerek kucaklamıştı onu, sonra büyükannesine dönmüştü :

— Bu yapı yeni galiba büyükanne. Eskiden yoktu.

— Farkına vardı! Evet evet, eskisini anımsıyor musun? Bir yanı çürümüştü, döşeme tahtaları el genişliğinde açılmıştı hep, simsiyah isti her yanı. Oysa bunu görüyorsun!

Yeni yapıya girmişlerdi. Büyükanne at ahırında yaptırdığı değişiklikleri göstermişti ona. Atları da, kümes hayvanları için özel bölümü de, çamaşırhaneyi de, domuzların ahırını da göstermişti...

— Eski mutfağın yerinde de yeller esiyor. İşte yenisi orada. Mahsus uzağa yaptırdım onu, eve ateş sıçramasın, bir de uşaklar rahat etsin diye. Şimdi erkeklerin de kadınların da ayrı ayrı yerleri var. Küçük olsa bile, kendilerinin olan bir yeri. Tahılımız burada, yeni kiler şurada, yeraltı buzluklarını da yeni yaptırdım. (Matryona'ya dönmüştü) Ne dikiliyorsun kız? Git Yegorka'ya söyle, köye koşsun, bizim oraya gideceğimizi haber versin muhtara.

Bahçede her ağacı, her çalıyı anlatmıştı ona Tatyana Markovna. İki yanı ağaçlı yollardan geçirmişti onu. Tepeden koruya bakmışlardı, sonunda köye varmışlardı. Hava pek sıcak sayılmazdı, kışlık çavdar hafif öğlen sonrası rüzgârıyla ağır ağır dalgalanıyordu.

Tatyana Markovna muhtara,

— İşte torunum Boris Pavloviç! demişti. Havalar hazır iyi giderken kurumuş otu topluyorlar mı? Bu sıcakların ardından bakarsın yağmur gelir. (Köylülere dönmüştü) İşte beyiniz, asıl beyiniz geldi, torunum! Sen görmüş müydün onu hiç, Garaşka? Bak ne yaman bir delikanlı! Çavdar tarlasındaki o buzağı senin mi İlyuşka?

Sonra havuzdan yana bir göz atmıştı, muhtara dönüp öfkeli,

— Gene ağaçlara asmışlar çamaşırlarını, demişti. İp gerip asmalarını söylemiştim. O kör Agaşka'ya söyle, odur çamaşırlarını söğüde asmaya bayılan! Kolay mı büyüyor bir söğüt? Kırılıyor dalları...

Tembel, yanıt vermişti muhtar:

— Öyle uzun ipimiz yok efendim, kente inip almak gerek...

— Vasilisa'ya neden söylemedin? O haber verirdi bana. Her hafta iniyorum kente, alırdım...

— Kaç hez söyledim efendim, ya unutuyor, ya da böyle önemsiz şeyler için hanımefendiyi rahatsız etmeye değmez diye düşünüyor...

Mendiline bir düğüm atmıştı büyükanne. İpi herhangi bir uşak alabileceği halde, bu işi ondan başkasının yapamayacağı inancındaydı. Para işinde hiç kimseye güvenmezdi.

Cimri değildi, ama para işlerinde çok titiz davranırdı. Bir yere para harcaması gerektiğinde derin derin düşünürdü; huzursuz, hatta biraz sinirli olurdu. Ama parayı bir kere verdikten sonra hemen unuturdu onu, bir yere not etmeyi bile sevmezdi. Not etse bile -kendi deyimiyle- bu kadar paranın nereye gittiğini unutmamak, sonra korkuya kapılmamak için yapardı bunu. En hazzetmediği şey de toptan para vermekti.

Büyük işlerin dışında günleri küçük endişelerle, işlerle dolu geçerdi. Hizmetçi kızları öte beri biçmeye, dikmeye, ya da bir şeyi onarmaya, yemek pişirmeye, ortalığı temizlemeye koşturur dururdu gün boyu. Her şeyin onun yanında yapılmasına, her şeye göz kulak olmaya «her şeyi kendi yapmak» diyordu.

Kendi yapmazdı ama, bir elini kibarca koyardı beline, öteki elinin işaret parmağını emir verir gibi sallayarak neyin nasıl yapılacağını, nereye konacağını, kaldırılacağını gösterirdi.

Kuşağında şıngırdayan anahtarlar kız torunları için çeyiz olarak sakladığı eski değerli giysilerin, bezlerin, sararmış değerli dantellerin, pırlantaların, -en önemlisi- paraların bulunduğu dolapların, sandıkların, kutuların, çekmecelerin anahtarlarıydı. Çayın, şekerin, kahvenin, öteki yiyeceklerin bulunduğu yerlerin anahtarları Vasilisa'daydı.

Büyükanne sabahları çiftlik işleriyle ilgili emirlerini verdikten sonra kahvesini içer, yazıhaneye gidip hesapları gözden geçirir, sonra pencerenin önüne oturup tarlaya bakar, orada işlerin nasıl yürüdüğünü izler, avluda olup biteni gözden kaçırma-

maya çalışır, orada bir şey istediği gibi olmadığında Yakov'u ya da Vesilisa'yı yollardı.

Sonra -gerekiyorsa- çarşıya çıkar, birkaç ahbabını ziyaret ederdi. Ama hiçbir zaman uzun süre kalmazdı bir yerde, beş dakika oturur, başka bir ahbabına gitmek için kalkardı. Orada da beş dakika oturur, öğlene evde olurdu.

Ama kendisi bırakmazdı konuklarını, kahvaltı ya da yemek vermeyi severdi onlara. Evine gelen bir konuğu, sabah ya da akşam, günün hangi saati olursa olsun, güzelce doyurmadan bıraktığı olmamıştı.

Kışın akşam yemeğinden sonra -konuğu olmadığı zamanlar- şöminenin önünde oturur, düşüncelere dalardı. İşleri yolunda bir hanımefendinin rahatlığıyla, önemli şeyler düşünüyormuş ya da derin anılara dalmış gibi oturur, o anda çevresinde sessizlik olmasını isterdi. Karanlık basana dek otururdu öyle. Yazın sebzelik ile bahçede geçerdi günleri: Güderi eldivenlerini giyip bir kürek ya da tırmık alırdı eline, çiçekleri sulardı, bir fidanın üzerindeki solucanları toplardı, domateslerin yapraklarına sarılmış örümcek ağlarını çıkarır atardı. Akşamı da -yorgun- çay masasında eski, en iyi dostu, dert ortağı, akıl hocası Tit Nikonıç Vatutin ile geçirirdi.

IX

Kendine özgü nitelikleri olan bir çeşit centilmendi Tit Nikonıç. İlde iki yüz elli ya da üç yüz -sayısını pek iyi bilmiyordu- kölesi vardı. Çiftliğiyle hiç ilgilenmezdi. Köylülerini istediklerini yapmakta serbest bırakmıştı. Yıllık gelirden uygun gördükleri kadarını yollarlardı ona. Hiçbir zaman denetlemezdi çiftliğini. Getirilen parayı utangaç bir tavırla alır, saymadan çekmeceye atardı. Köylülerinin gittikleri yere, yaptıklarına karışmazdı.

Önceleri orduda hizmet etmişti. Yaşlılar çok yakışıklı bir subay; alçakgönüllü, terbiyeli, gözü pek, açık yürekli bir genç olarak anımsarlardı onu.

Gençliğinde annesinin yanına, çiftliğine gelmiş birçok kereler. Yıllık izinlerini burada geçirirmiş. Sonunda ayrılmış ordu-

dan, kente gelmiş, üç penceresi de sokağa bakan kül rengi küçük bir ev almış kendine, bir daha ayrılmayacağı yuvasını kurmuş burada.

Askeri ortaokulda oldukça zayıf bir öğrenim gördüğü halde okumayı -özellikle politikayla doğal bilimler üzerine okumayı- severdi. Konuşmasında, davranışlarında, oturup kalkmasında yumuşak bir çekimserlik vardı. Bununla birlikte, bu çekimserliğin altında kişisel yeteneklerine bir güven gizliydi. Hiç açığa vurulmayan, ama var olduğu, gerektiğinde kendini göstereceği izlenimini veren bir güven.

Karşısındaki insan ne denli yakını olursa olsun, konuşmasında da, davranışlarında da her zaman kibar, ölçülüydü. Valiye de, bir arkadaşına da, kente yeni gelen birine de aynı biçimde, öne eğilerek selam verirdi. Topuklarını birbirine vurur, eski günlerin kibarlık kuralları uyarınca bir ayağını hafifçe arkaya atardı. Bir bayanın karşısında oturmaz, sokakta bile onunla şapkasını çıkarıp konuşur, düşen mendilini herkesten önce yerden alıp verir, oturması için gene herkesten önce çekerdi sandalyeyi. Gideceği evde genç kızlar varsa bir kutu şeker, bir buket çiçek götürürdü. Eski günlerin şövalyelerine özgü o hiç değişmez saygıyla karışık ince kibarlığını bir an bırakmadan, konuşurken iddialı bir düşünceden ima yollu bile söz etmeden, karşılarına fraktan başka bir kıyafetle çıkmadan sohbet ederdi kızlarla. Konuyu onların yaşlarının, uğraşlarının, eğilimlerinin sınırları içinde tutmaya çalışırdı.

Tütün içmezdi, ama lavanta falan da sürmez, genç görünmeye çalışmazdı. Görünüşünde, davranışlarında, hallerinde çok ince, tertemiz, soylu bir şey vardı. Her zaman temiz giyinir; dikkati birtakım işlemelerle, giysisinin biçimiyle değil, beyazlığıyla, temizliğiyle çekerdi.

Her şeyi sadeydi, ama parlardı sanki. Pamuklu kumaştan pantolonu ütülü, tertemizdi. Lacivert frakı terziden yeni alınmış gibi yepyeniydi. Elli yaşındaydı, ama peruğu, bir de sinekkaydı tıraşı kırk yaşında gösteriyordu onu. Dinç, sağlıklıydı.

Bakışıyla gülümseyişi öylesine tatlıydı ki, hemen ısınıverirdi ona insan. Parası pulu sınırlı olduğu halde cömert bir bey

havası vardı: Binlikler atıyormuş gibi, rahat, sevinçli atardı bir yüzlüğü.

Büyükanneye karşı saygı dolu bir dostluk beslerdi. Bu dostlukta öylesine bir sıcaklık vardı ki, onun büyükannenin yanına girişini, oturuşunu, ona bakışını gören, yaşlı kadını çılgınca sevdiğini düşünebilirdi. Büyükanneye her gün geldiği halde, yakın dost olduklarını açığa vurmaktan çekinirdi.

Büyükanne de aynı dostlukla karşılık verirdi Tit Nikonıç'a; ama onun davranışlarında daha bir canlılık, daha bir senliben-lilik vardı. Kuşkusuz, coşkulu yaradılışı yüzünden, aralarındaki ilişkilerde onun sözü daha çok geçerdi.

Büyükannenin gençliğini anımsayanlar, onun hayat dolu, çok güzel; boylu poslu, biraz titiz bir genç kız olduğunu; çiftlik telaşının onu durup dinlenmeden çalışan, sözünü esirgemeyen bir kadın durumuna getirdiğini söylerlerdi. Gençliğinin, eski birtakım davranışlarının izleri vardı onda hâlâ.

Şalını omuzlarına alıp düşüncelere daldığı zamanlar, eski evde aile büyüklerinin resimlerinin bulunduğu salonda bir zamanlar asılı duran yaşlı bir kadının portresini anımsatıyordu.

Kimileyin mağrur, güçlü, komutanca bir hava gelirdi üzerine ansızın. Şöyle bir doğrulurdu, onu bu değersiz, anlamsız yaşamdan alıp bambaşka bir yaşama götüren sert, anlamlı bir düşünceyle aydınlanır gibi olurdu yüzü.

Kimi zaman, yalnız otururken öylesine sevimli, öylesine hulyalı gülümserdi ki, o anda dünyayı tozpembe gören zengin, şımarık bir toprak sahibi karısına benzerdi. Bazen de, eli belinde, ya da kollarını göğsünün üzerinde çapraz yapmış, çiftlik işlerini unutup gitmiş, Volga'yı seyrederken bir hüzün dolaşırdı yüzünde.

Tit Nikonıç'ın büyükanneye ya da torunlarına bir armağan getirmediği gün yoktu. Martta, her yan henüz kupkuruyken taptaze bir hıyar, küçük bir sepet çilek getirirdi, nisanda «ilk turfanda» bir avuç mantar. Kente portakal mı geldi, şeftali mi çıktı piyasaya... Önce Tatyana Markovna'nın sofrasında görünürlerdi.

Üzerinden çok zaman geçtiği için unutulup gitmiş bir söylenti dolaşmıştı bir zamanlar kentte: Gençliğinde kente gelen Tit Nikonıç'ın Tatyana Markovna'ya tutulduğu, Tatyana Markovna'nın da ona tutulduğu, ama Tatyana Markovna'nın annesiyle babasının gençlerin evlenmelerine izin vermedikleri, genç kızı başka birine vermek istedikleri söylentisi...

Bu kez de Tatyana Markovna anne babasının istediklerine «hayır» demiş, evlenmemiş.

Söylenti doğru muydu yanlış mı, bir onlar biliyorlardı bunu. Ama doğru, gerçek olan bir şey vardı: Tit Nikonıç her gün akşam yemeğine, ya da oturmaya geliyordu Tatyana Markovna'ya, geç saatlere dek oturuyordu. Herkes alışmıştı buna, kimse de kafasını yormuyordu bu konuda.

Tit Nikonıç sosyetede nelerin olup bittiği, kimin kimle ne için cenkleştiği üzerine Tatyana Markovna'yla söyleşmeyi severdi. Bizde tahılın ucuz olmasının nedenini, tahılı yurt dışına yollama olanağı yaratılabilirse nelerin kazanılacağını bilirdi. Köklü ailelerin, ordu komutanlarının, bakanların adlarını, yaşamöykülerini ezbere bilir; bir denizin ötekinden yüksek nasıl olabildiğini anlatır; İngilizlerin, Fransızların yeni buluşlarını önce o haber verir; bu buluşun yararlı bir buluş olup olmadığı üzerine düşüncelerini söylerdi.

Tüccarların onu aldatmamaları için, şekerin Nijni'de ucuzladığını, ya da zamanında stoğunu yapması için, çayın pahalılaşacağını Tatyana Markovna'ya o haber verirdi.

Belediyede bir şey gerektiğinde elinden geleni yapardı Tit Nikonıç. Gereken onarımı yaptırırdı. Ufak tefek masrafları hesaba katmadığı da olurdu. Ne var ki, sonra ağzından kaçırırdı bunu, ya da başkaları gelip söylerlerdi Tatyana Markovna'ya. Tatyana Markovna sitem ederdi ona, o da topuklarını birbirine vurarak özür diler, elini öperdi Tatyana Markovna'nın.

Bölge yöneticileriyle sürekli bir çekişme içindeydi Tatyana Markovna: Askerlerin onun evinde konaklamalarına mı karar verildi, ya da yolu temizlemesi mi istendi, ek vergi mi çıkarıldı ona... yönetimin bu çeşit buyruklarını zorbalık sayar, ağ-

zına geleni söyler, görevlilerle tartışır, para vermemekte direnir yanında toplumun mutluğundan söz edildi mi tepesi atardı.

— Herkes yerini bilsin ,derdi.

Polisi sevmezdi. Hele, bir hayduttan farksız gördüğü polis komiserinden nefret ederdi. Tit Nikonıç, onu toplumun mutluluğu düşüncesiyle barıştırmayı birkaç kez deneyip başaramayınca, onu bölge yöneticileriyle, polisiyle barıştırmakla yetinmişti.

Geçmişe bağlı böylesine bir dinginliğin içine düşmüştü işte Rayski. Öksüz çocuğun bir ailesi oluvermişti birden: Annesi, kızkardeşleri... Tit Nikonıç'ın kişiliğinde de iyi yürekli bir amcanın en iyisini bulmuştu.

X

Tatyana Markovna ona nerelere neler ektiğini, bu mevsimde ne ekmenin daha kârlı olduğunu anlatmaya çalışırken torunu dalgın bakıyordu yüzüne.

— Beni dinle, demişti büyükannesi, bunların hepsi senindir, oysa muhtar...

Ama dalgındı Rayski, kuşların çavdar tarlasına nasıl indiklerine, kızböceklerinin nasıl uçtuklarına bakıyor, peygamberçiçeklerinden koparıyor, köylüleri yukardan aşağı dikkatle süzüyor, masmavi gökyüzüne bakıyordu. Ne yüksek görünüyordu burada gökyüzü...

Büyükannesi köylülerle konuşurken o soluğu bahçede almış, yamaçtan aşağı koşmuş, çalılıkların arasından geçip kıyıya, Volga'nın tam dibine varmış, önünde uzayan görünüm karşısında donup kalmıştı.

Büyükannesi arkasından bakarken düşünmüştü: «Hayır... daha çok çocuk. Şu koşuşa baksana! Ne olacak bu çocuğun sonu?»

Yer yer adalarla, sazlıklarla, sığlıklarla kaplı Volga ağır, dalgın akıyordu kıyılarda. Uzaklarda tepelerin kumluk sarı yamaçları, daha yukarlarda koyu yeşil ormanlar gözüküyordu. Beyaz

bir yelkenli vardı ta uzakta. Martılar ağır ağır kanat çırparak, suya handiyse değecek kadar alçalıyor, daireler çizerek yükseliyorlardı gene. Bahçelerin üzerinde çok yükseklerde bir çaylak süzülüyordu yavaş.

Boris bakmıyordu artık, bu tablonun kafasının içinde nasıl yenilendiğini hissediyordu tüm canlılığıyla. Belleğinde nasıl yerleşmişlerdi şu dağlar, bacasından duman tüten şu küçük köy evi tam yerinde miydi? Anlamak için bakıyordu, kıyıları da, yelkenlileri de yerli yerinde görüyordu.

Uzun süre öyle ayakta durmuştu kıyıda, gözleri kapalı. Çocukluğunu yaşıyordu yeniden. Yanıbaşında annesinin oturduğunu anımsıyor, onun yüzünü, Volga'ya bakarken gözlerindeki dalgın pırıltıyı görür gibi oluyordu...

Dönüp ağır ağır eve doğru yürümüştü. Yamacı çıkarken deminki tablo gene karşısındaydı sanki, gözlerinin önünde uzanıyordu.

Volga'ya inen bu yamaç üzerine Malinovka'da, bütün çevrede acıklı bir öykü anlatılırdı. Rayski'nin anne babasının sağlıklarında kıskanç bir koca -kentte terziymiş adam- kendisine ihanet eden karısıyla dostunu yamacın dibinde çalılıkta kesmiş, sonra aynı yerde kendi canına kıymış. Terziyi hemen orada, suçu işlediği yerde gömmüşler.

Tüm Malinovka'yı, çevreyi, Rayskilerin evini de dehşete düşürmüştü bu olay. Bu gibi durumlarda her zaman olduğu gibi, çeşitli söylentiler dolaşmaya başlamıştı halk arasında. Kendini öldüren terzinin tepeden tırnağa beyazlar içinde koruda dolaştığını, bazen yamacın başına çıkıp insanların yaşadıkları yerlere baktığını, sonra gözden kaybolduğunu söylüyorlardı. Bu yüzden, bağnaz bir korkuyla, Rayskilerin bahçesi, köknarlarla yabani güllerin bulunduğu korudan bir çiftle ayrılmış, yamaca yakın yeri kendi haline bırakılmıştı.

Hizmetçilerin hiçbiri inmezdi bu yamaçtan aşağı. Dış mahalleden de, Malinovka'dan da köylüler burayı dolanarak başka bayırlardan, yamaçlardan ya da iki çit arasındaki oldukça dik araba yolundan inmeyi yeğlerlerdi Volga kıyısına.

Rayskilerin bahçesini korudan ayıran çit çoktan yıkılmış, kaybolup gitmişti. Bahçenin ağaçları köknarlara, yabani gül fidanlarına, hanımelilere karışıyor, kendi aralarında da birbirine karışarak karanlık, yabani bir yer oluşturuyorlardı. Kullanılmayan, yıkık bir kameriye vardı burada.

Rayski'nin babası yamacın başladığı yerin yakınında bahçenin sınırı olan bir hendek bile kazdırmıştı.

Anımsamıştı Rayski bu acıklı öyküyü, yamaçtan sık çalılıklara inerken soğuk bir ürperti dolaşmıştı sırtında.

Kıskanç kocanın çalılıkların arasında heyecandan zangır zangır titreyerek sessizce ilerleyişini, düşmanının üzerine atılışını, bıçağı indirişini; karısının -belki de- kocasının ayakları dibinde kıvranarak onu bağışlaması için yalvarışını olanca açık seçikliğiyle görüyordu. Ama kıskanç koca, öfkeden kudurmuş, bıçağı peşpeşe birkaç kere indirip kaldırmıştı, sonra da iki cesedin başında kendi gırtlağını kesmişti.

Ürpermişti Rayski. Heyecanlı, üzgün dönmüştü eve o uğursuz yerden. Öte yandan korunun bu yabaniliği, esrarlı karanlığı çekiyorlardı onu. Yamaca gitmek istiyordu: Volga'nın, iki kıyısının görünümü çok güzeldi oradan.

Kendini doğanın güzelliğine kaptırmıştı Rayski. Yüzünde bir dalgınlık vardı. Ömrünün sonuna dek orada öyle ayakta durabilirdi.

Gözlerini kapayıp, neyi düşündüğünü, anlamaya çalışıyor, ama anlayamıyordu. Düşünceler Volga'nın dalgaları gibi bir görünüyor, sonra akıp gidiyorlardı. Yalnız, içinde bir ses şarkı söylüyordu sanki. Kafasının içinde bir aynada, gözlerinin önünde uzayan tablonun bir eşi vardı...

Veroçka ile Marfenka oyalıyorlardı onu. Bir an ayrılmıyorlardı yanından. Tavukların, atların, evlerin, büyükannenin, kedilerinin resimlerini yaptırıyorlardı, hiç yalnız bırakmıyorlardı onu.

Veroçka keskin bakışlı, kömür gözlü, esmer bir kız çocuğuydu. Biraz biraz kurumlanmaya ,yaptığı yaramazlıklardan utan-

maya başlamıştı. İki üç adım zıplıyordu çocuk gibi, sonra birden duralıyordu, utangaç bakıyordu çevresine, uslu uslu yürümeye başlıyordu. Sonra koşuyordu gene, -küçücük bir kuşun gagaladığı gibi- gizlice, çabucak bir frenküzümünü koparıyor, ağzına atıyor, ağzında bir şey yokmuş gibi kapıyordu dudaklarını.

Boris başına dokunduğunda hemen düzeltiyordu saçını, öpünce de yanağını siliyordu. Oynarlarken topu yakalıyor, iki kez havaya atıyor, çamura düşerse eline almıyordu onu, sıçrayıp bir yaprak koparıyordu, onunla ite ite getiriyordu...

İnatçıydı, Boris ile Marfenka bir yere gitmek istediklerinde, gitmiyordu, ya da hemen gitmiyordu. Önce iki yana sallıyordu başını, sonra yürümüyor, sıçraya sıçraya koşmaya başlıyordu. Resim yapması için yalvarmıyordu Boris'e. Marfenka yalvarınca, bu kez Marfenka'dan dikkatli izliyordu onun fırçasını, ama sesini çıkarmıyordu hiç. Boris'in yaptığı resimleri de, kalemlerini de istemiyordu Marfenka gibi. Altı yaşını geçmişti.

Marfenka ise tersine, beyaz yüzlü, pembe yanaklı tombul, beş yaşının içinde bir kız çocuğuydu. Sık sık huysuzluk ediyor, ağlıyordu. Ama uzun sürmüyordu ağlaması, biraz sonra, gözyaşları daha kurumadan çığlıkları, kahkahaları duyuluyordu.

Veroçka seyrek, sessiz ağlıyordu. Biri onu gücendirecek bir şey yaptığında durgunlaşıyor, bu küskünlüğü uzun süre geçmiyordu. Özür dilemesi için onu zorlamalarından hoşlanmıyordu.

Susuyor, susuyor, sonra beklenmedik bir anda geliyordu kendine, gene zıplayarak koşmaya, gizliden frenküzümü, -daha çok- hendeklerde yetişen, midesini bulandırdığı için büyükannesinin kesin kes yasakladığı siyah, çok tatlı karga çileği koparmaya başlıyordu.

Büyükanne, erkek torununun neşeliyken birdenbire düşüncelere dalışının -aslında gene öyle birdenbire neşeleniyordu- nedenini bulmaya çalışıyor. «Bu çocuk ne düşünüyor böyle? diye geçiyordu içinden. Odasında ne yapıyor acaba?»

Bu sorunun yanıtını çok geciktirmemişti Rayski: Büyükannesine resim dolu çantasını göstermiş; sonra ona birtakım kad-

riller, mazurkalar, operalardan motifler, sonunda kendi bestelediği küçük parçalar çalmıştı.

— Ah!.. demişti büyükanne. Olduğu gibi annesi! O da böyleydi. Bazen hüzünlenir, canı bir şey istemezdi. Bir şeyi bekliyormuş gibi içini çeker dururdu. Sonra birden neşelenir, çalmaya başlardı. Kimi zaman da kitaptan geri çekemezdin onu. Bak Vasilisa, ikimizin de resmini yapmış, hem de tıpkı!.. Dur hele Boris, Tit Nikonıç gelince bir yere saklan, oradan resmini yap, yarın gizliden yollayalım resmini evine, odasının duvarına astıralım! Olur mu yavrum? Piyano çalışın da çok güzel! Bir zamanlar teyzenin yanında kalan Fransız göçmenden hiç de aşağı kalmazsın... Saklıyorsun bir de! Yarın kente götüreceğim seni; Prensesle, soylular başkanıyla tanıştıracağım. Elden ne gelir Vasilisa, çiftlik işleriyle ilgilenmiyor. Gençlik işte...

Boris büyükannesine *Özgürlüğüne Kavuşmuş Kudüs*'ten, Ossian'dan, -Homeros'dan bile- söz ediyor, derslerde geçen bazı şeyleri anlatıyor; onun da, çocukların da, Vasilisa'nın da resimlerini yapıyor, piyano çalıyordu.

Sonra Volga'ya koşuyor, yamacın başında oturuyor, ya da kıyıya inip kuma uzanıyor; her kuşu, kertenkeleyi, çalıların arasında dolaşan her böceği izliyor; karşısındaki tablonun hayal dünyasında yansıyıp yansımadığını, bu tabloda da her şeyin böyle gerçek, parlak olup olmadığını anlamak için kendini yokluyordu. Ama bir hafta sonra içindeki tablonun silikleştiğini, solduğunu sezinlemeye başlamıştı. Hem sonra sanki... sıkılıyordu.

Öte yandan hesapları incelemesi için sıkıştırıp duruyordu onu büyükannesi. Çiftlik işleri için ne kadar para ayırdığını, yapıların onarımına ne kadar gittiğini, yapılan değişikliklere ne kadar gittiğini anlatmaya çalışıyordu.

— Veroçka ile Marfenka'nın hesapları ayrıdır, diyordu. İşte burada. Senin bir kapiğinin bile onlara geçtiğini sanma. Beni dinle...

Ama dinlemiyordu Boris. Büyükannesinin hesap yapışına, gördüğünü üzerinden ona. bakışına; yüzündeki kırışıklara, be-

nine bakıyor; sıra gözlerine, gülümseyişine gelince birden gülmeye başlıyordu, sarılıp öpüyordu onu.

Bir keresinde,

— İşten söz ediyorum ona, o oyun oynuyor, demişti büyükanne. Amma da akılsız çocuksun! Koşup oynuyorsun ancak, bir de resim yapmasını biliyorsun. Ama ihtiyarlığında başını sokacak bir yerinin olduğunu görünce anlayacaksın değerimi. Amcan vasiliğini bırakınca öteki çiftliğinin durumu ne olacak, Tanrı bilir! Ama buranın temeli sağlamdır...

Boris, eski evi görmesine izin vermesi için yalvarmaya başlamıştı büyükennesine.

Büyükanne ona «hayır» diyememiş, istemeye istemeye de olsa çıkarıp vermişti anahtarı. Belleğinde silik bir anısı kalmış büyüdüğü, bir zamanlar oynadığı odaları görmeye gidiyordu Boris...

—Vasilisa, demişti büyükannesi, sen de git onunla.

Vasilisa tam kalkıyordu ki Boris kararlı,

— İstemez. İstemez, ben yalnız gideceğim, demişti.

Elindeki, dişlerinin arası paslanmış anahtara bakarak yürümüştü.

Takma adı -hep hizmetçi kadınların odasında oturduğu, onlarla kabaca alay ettiği için - alaycı olan Yegorka açmıştı ona kapıyı. Marfenka yalvarmıştı :

— Ben de, ben de gideceğim dayımla.

— Nereye gideceksin yavrucuğum? demişti büyükanne. Öcü var orada!

Korkmuştu Marfenka. Veroçka sesini çıkarmamıştı; ama Boris eski evin kapısına geldiğinde onu kapıya sırtını dayamış, kapının koluna sıkı sıkı yapışmış bulmuştu. Onu oradan geri çekmelerinden korktuğu belliydi.

Rayski içinde bir korkuyla, yüreği duracakmış gibi çarparak girmişti antreye ,başını kapıdan uzatıp ürkek ürkek bakmıştı yandaki odaya. Sütunlu, iki yandan ışık alan bir salondu

burası. Ama pencereleri tozla, küfle öylesine kaplıydı ki, kapkaranlıktı içersi.

Veroçka antreye girer girmez zıplayarak önden koşmuş, sağına soluna, portrelere bakmadan uzaklaşmıştı.

Boris seslenmişti arkasından:

— Nereye gidiyorsun Vera? Vera!

Durmuştu Veroçka, elini salondan sonra gelen odanın kapısının koluna koyup bakmıştı Boris'e, bir şey söylememişti. Boris ona doğru yürüyünce kaybolmuştu gözden .

Salondan sonra, duvarları simsiyah, insanın içini karartan konuk odaları geliyordu. Bunlardan birinde iki hayaleti andıran, üzerleri örtülü iki heykelle, gene örtülü eski avizeler vardı.

Her yanda meşe ya da abonozdan, kararmış büyük koltuklar; bronz işlemeli, üzerleri ağaç mozaik masalar; Çin işi büyük vazolar; şarap fıçısı biçiminde Bacchus saatleri; birbirine dolanmış dallar biçimi, altın kaplama çerçevelerde büyük, oval aynalar vardı. Üzeri simli bir kumaşla örtülü kocaman bir karyola, süslü bir tabut gibi duruyordu yatak odasında.

Eskilerin bu katafalklarda nasıl uyuduklarını güçlükle getirebiliyordu gözünün önüne Rayski. Canlı bir insan uyuyamaz burada sanıyordu. Karyolanın üzerinde rengi solmuş, boyaları yer yer dökülmüş altın kaplama bir Cupidon[1] asılı duruyor, yayını germiş, yatağa ok atıyordu. Köşelerde kemik ve sedef kakmalı, oymalı dolaplar vardı.

Veroçka bir dolabı açmış, küçük başını içine sokmuştu. Sonra sandıkları açmıştı peşpeşe, onların içine de sokmuştu başını. Dolaplar açıldıkça eski kaftanlardan, iri düğmeli, işlemeli resmi giysilerden ıslak bir koku, toz taşıyordu dışarı.

Duvarlarda portreler vardı. Kurtuluş yoktu onlardan. Her yerde çıkıyorlardı Rayski'nin karşısına.

Evin içi toz, boşluk dopdoluydu. Köşelerde birtakım hışırtılar oluyordu sanki. Adım attıkça, duvar diplerinde birileri yürüyor gibi geliyordu Rayski'ye.

(1) Cupidon: Eski Romalılarda aşk tanrısı. Omuzunda bir ok torbasıyla, kanatlı bir çocuk biçiminde betimlenirdi. (Ç.N.)

Yürürken döşemenin sallantısından sütunların üzerinde yıllanmış tozlar dökülüyordu. Düşmüş sıva parçaları vardı yerlerde. Pencerelerden birinde bir sinek tozlu camda acıklı acıklı vızıldıyor, dışarı çıkmaya çalışıyordu.

Ürpererek kendi kendine mırıldanmıştı Rayski:

— Haklıymış büyükannem, korkunç bir yer burası!

Bu arada Veroçka bir solukta tüm evi dolaşmıştı. Üst kattaki -alt kattaki salonların, konuk odalarının tersine- manastır hücrelerini andıran daracık, insana huzur veren, bol pencereli oturma odalarından dönmüştü.

Boştu bu odalar, ölümü anımsatıyorlardı insana, ama pencerelerden dışarı bakınca bir rahatlık doluyordu içine: Masmavi gökyüzü bir şerit gibi görünüyordu, yemyeşildi her yan, insanlar gidip geliyorlardı.

Bu köhneliğin ortasında küçücük bir kuş gibiydi Veroçka. Portrelerin onu izleyen bakışlarından da, rutubetten de, tozdan da, tüm bu hüzünlü boşluktan da sıkılmışa, rahatsız olmuşa hiç benzemiyordu. Çevresine bakınarak,

— Çok güzel burası! demişti, geniş! Yukarı daha hoş! Öyle büyük tablolar, kitaplar var ki!

— Tablolar, kitaplar mı? Nerede? Nasıl oldu da unuttum onları! Evet Vera'cığım!

Yakalayıp öpmüştü Vera'yı. Yanağını silmişti Vera, kitapları göstermek için önden koşmuştu.

Rayski iki bin ciltlik bir kitaplık bulmuş, kitapların adlarını okumaya dalmıştı. Büyük düşünürlerin tümü vardı burada: Racine de, Corneille de, Montesquieu de, Machiavelli de, Voltaire de, eski klasiklerin Fransızcaya çevirileri de, *Azgın Orland* da, Sumarokov da, Derjavin de, Walter Scott da, tanıdık *Özgürlüğüne Kavuşmuş Kudüs* de, Fransızca *İlyada* da, Karamzin'in çevirdiği *Ossian* da, Mermontel de, Chateaubriana da, ayrıca bir sürü de günce... Çoğunun sayfaları açılmamıştı daha: Besbelli sahiplerinin, yani Boris'in babasıyla büyükbabasının okuyacak zamanları olmamıştı bu kitapları.

O günden sonra Boris'in sesi soluğu duyulmaz olmuştu evin içinde. Volga'ya bile inmiyordu artık, kitapları birbiri ardından okuyordu yutarcasına.

Okuyor, resim yapıyor, piyano çalıyordu. Büyükannesi dinliyordu onu. Veroçka çenesini piyanoya dayayıp gözlerini kırpmadan izliyordu onu. Kâh şiir yazıyordu Rayski, dizelerdeki uyumlu sesleri hazla dinleyerek yüksek sesle okuyordu yazdığı şiirleri; kâh gene Volga'nın resmini yapıyor, içini bir rahatlık, tatlı bir ürperti dolduruyordu. Bir şeyin gerçekleşmesini bekliyordu... ama neyi beklediğini bilmiyordu. Yüce, parlak birtakım hazları tadacağını önceden sezinliyormuş gibi; yalnızca seslerin doldurduğu, resimlerin dolaştığı, çevresindeki yaşama benzemeyen, kitaplardakinin benzeri çekici bir yaşamın dalgalandığı, oynaştığı o dünyayı görüyormuş gibi tutkuyla ürperiyordu...

Bir keresinde büyükannesi,

— Beni dinle Boris, demişti, bir şey sormak istiyorum sana: Niçin okula girdin gene?

— Okula değil büyükanne, üniversiteye.

— Hepsi bir: Okuyorsun ya... Okuduğun nedir? Vasinin yanında okudun, sonra, lisede okudun. Resim yapıyorsun, piyano çalıyorsun... İstediğin nedir daha? Üniversitede yalnızca sigara, bir de -Tanrı korusun- şarap içmeyi öğreneceksin. Orduya, Muhafız Alayına girsen daha iyi edersin.

— Bunun için yeterli derecede zengin olmadığımı söylüyor amcam.

— Zengin mi değilsin? Peki bunlar ne?

Tarlalarla köyü göstermişti büyükanne.

— Nedir ki bunlar?.. Ne getirirler?..

— Ne mi?

Yüzlüklerden, binliklerden söz etmeye başlamıştı yaşlı kadın. Başkentte bulunmamıştı hiç, askerlik de yapmamıştı, Muhafız Alayında hizmet etmek için ne kadar paranın gerektiğini bilmiyordu bu yüzden...

— Zengin değilmiş! Bütün bir alayın yiyeceğini yollayabilirim ben sana. Ne diyorsun? Peki, amcacığın ne yapıyormuş onca geliri?

— Artist olmak istiyorum ben büyükanneciğim.

— Nasıl artist?

— Sanatçı yani... Üniversiteden sonra akademiye gireceğim...

Rayski'nin ne demek istediğini yarım yamalak anlayabilmişti büyükanne.

— Neler saçmalıyorsun Boris'ciğim? Haç çıkar! Öğretmen falan mı olmak istiyorsun yani?

— Hayır büyükanneciğim, her sanatçı öğretmen değildir. Büyük sanatçılar vardır, herkes tanır onları, yaptıkları bir tabloya, besteledikleri bir müziğe büyük paralar verirler.

— Demek yaptığın tablolara karşılık para alacaksın, ya da para için piyano çalacaksın akşamları, öyle mi?.. Ne rezalet!

— Hayır büyükanneciğim, sanatçılar...

— Yoo Borisciğim, üzme büyükanneciğini: Seni muhafız subayı üniformasıyla görmek mutluluğunu tattır ona. Çakı gibi bir muhafız subayı olarak gel buraya...

— Amcam da sivilde görev almamı istiyor...

— Kâtip olmanı yani! Masaların üzerine iki büklüm eğilip sabahtan akşama dek yazı yazmanı, mürekkebe bulanmanı, saraya girmek için didinmeni, öyle mi? Sonu nedir bunun? Hayır, hayır, bir subay olarak gel buraya, varlıklı birinin kızıyla da evlen!

Gerçi amcasının düşüncesini de, büyükannesinin düşüncesini de paylaşmıyordu Rayski, ama bir Muhafız Alayı subayı üniformasıyla, bir saraylı memur resmi giysisiyle getiriyordu kendini gözünün önüne. Atın üzerinde iyi oturup oturamadığına, güzel dans edip edemediğine bakıyordu. O gün kendinin, omuzunda pelerin, eyerin üzerinde gelişigüzel oturmuş bir resmini yapmıştı.

XI

Bir sabah büyükanne eski, yüksek kupa arabasını hazırlamalarını söylemiş, şapkasını özenle başına yerleştirmiş, gümüş işlemeli giysisini giymiş, Türk şalını omuzuna almış, uşağa resmi giysisini giymesini buyurmuştu. Kente ahbaplarını ziyarete, torununu göstermeye, bu arada alışveriş de yapmaya gidecekti.

Ağır bir tırısla giden besili bir çift at çekiyordu arabayı. Hıçkırığa benzeyen bir ses çıkıyordu göğüslerinden. Arabacı kırbacı elinde tutuyordu. Dizginler kucağındaydı, arada bir hafifçe sallıyordu onları. Tembel bir merakla, dalgın dolaştırıyordu bakışını yolun iki yanındaki tanıdık şeylerin üzerinde.

Bu geliş daha çok, büyükannenin bir tören geçişiydi kentte. Her gören öne eğilerek selamlıyordu onu. Arabacıya durmasını söyleyip bazılarıyla konuşuyordu. Her karşılaştıklarının adını söylüyordu torununa, kimin nesi olduğunu açıklıyordu, önünden geçtikleri evlerde kimlerin, nasıl oturduklarını anlatıyordu... Çabucak, geçerken anlatıveriyordu bütün bunları.

Çarşıya gelmişlerdi. Dükkânlar ahşaptı burada. Bir dükkân sahibi şapkasını çıkarıp yanda tutarak, başını hafifçe öne eğerek, dudaklarında bir gülümseme, yerlere kadar eğilerek karşılamıştı büyükanneyi. Beyaz dişlerini göstererek gülümsemişti sonra.

— Tatyana Markovna!..

— Günaydın! Bakın, torunumu, çiftliğin gerçek sahibini getirdim size. Dükkânınıza yatırdığım paralar onundur. Öyle güzel resim yapıyor, piyano çalıyor ki...

Büyükannesini kolundan çekelemişti Rayski.

Kuzma Fyodoriç bir selam da Rayski'ye çakmıştı. Büyükanne,

— İşler nasıl? diye sormuştu.

— İyi diyelim, iyi olsun. Yalnız, siz seyrek onurlandırmaya başladınız dükkânımızı.

Koltuğun tozunu sildikten sonra saygıyla Tatyana Markovna'ya doğru çekmişti tüccar, Rayski'ye bir sandalye vermişti.

Çeşitli kumaşlar, bezler vardı dükkânda. Arka bölümde peynir, akide şekeri, baharat, hatta bronz eşyalar vardı.

Büyükanne kumaşları tek tek gözden geçirmiş, peynirin de, kurşun kalemlerin de fiyatlarını sormuş, buğday fiyatının son durumundan söz etmiş; sonra başka bir dükkâna, oradan bir başkasına geçmişti. Sonunda pazardan da geçmişlerdi. Bu arada yalnızca köylü kadınların çamaşırlarını ağaca asmamaları için bir ip almıştı büyükanne, arabacı Prohor'a vermişti.

Prohor ipi elinde evirip çevirmiş, gererek incelemiş, iki ucuna bakmış, sonra şapkasının içine koymuştu .

— Eh, ziyaretlere başlama zamanı geldi artık, demişti büyükanne. Nil Andreyeviç'e gidelim.

— Nil Andreyeviç kim? diye sormuştu Boris.

— Söylememiş miydim sana? Belediye başkanıdır Nil Andreyeviç. Önemli bir kişidir. Ağırbaşlı, kafası çalışan biri. Pek konuşmaz, ama konuşunca da tam konuşur hani. Boşa tek sözcük çıkmaz ağzından. Kentte herkes korkar ondan. Söylediği her söz kutsal sayılır. Gözüne girmeye çalış. İnsana takılmayı pek sever.

— Severse bana ne, büyükanne? İstemem ben...

— Heyecanlanma hemen, yavaş ol. Sonra teşekkür edeceksin bana. Tanrı'ya şükür, çevresine akıl fikir dağıtan insanların nesli tükenmedi! Birisini övünce de öyle bir över ki! Dinine çok bağlıdır. Bir keresinde, Kutsal Üçlü yortusunda kiliseye gitmediğini öğrendiği bir kibarlık budalasını öyle sokup çıkarmıştı ki... Adam ne yöne kaçacağını şaşırmıştı. «Şikâyet edeceğim sizi, demişti, dinsizliktir sizin bu yaptığınız!» Eder mi eder hem! Şakası yoktur. İki toprak sahibini de vesayet altına sokmuştur. Ateşten korkar gibi korkarlar ondan kentte. Ama çok da iyi yüreklidir. Bir çocuk görse başını okşar. Yolda gördüğü bir böceğin üzerine basmaz, bastonuyla kenara iter onu. «Can veremiyorsun, öyleyse can da almamalısın!» der. Dış görünüşü de saygı uyandırır karşısındakinde: Alnı senin dedeninkine benzer, yüzü ciddidir, kaşları gür. Hoşsohbettir, zevkle dinler onu insan. Gözüne girmeye bak. Zengindir de. Belediyenin paralarını cebe indirdiğini söylerler. Sözde öz yeğenini bile soyup soğana

çevirmiş. Sonra tımarhaneye kapattırmış zavallıyı. Günah böyle iftiralar ama...

Evde bulamamışlardı Nil Andreyeviç'i. Belediyedeymiş.

Valinin evinin önünden geçerlerken mağrur bir tavırla başını öte yana çevirmişti büyükanne.

— Vali oturuyor burada, soyadı Vasilyev mi, Popov mu ne... (Büyükanne, valinin soyadının Vasilyev değil, Popov olduğunu çok iyi biliyordu aslında.) Önce benim onun ziyaretine gideceğimi hayal ediyor, bu yüzden gelmedi bana hiç: Tatyana Markovna Berejkova bir Popov'un, ya da Vasilyev'in ziyaretine gidecek!

Gerçekte valinin bir şey «hayal ettiği» falan yoktu, ama ona ilgi göstermemesi Berejkova'nın canını sıkıyordu.

— Nil Andreyeviç ondan daha önemli bir insandır, ondan yaşlı, saygıdeğerdir de; ama her yılbaşında, her yortuda ziyaretime gelir, bazen yemeğe de kalır!

Sonra büyük, loş bir evde oturan yaşlı bir prensese uğramışlardı.

Bu evin, prensesin sindiği köşesinde hayat vardı yalnızca; geri kalan yirmi odası ise büyükannenin eski evinin oturma odalarına benziyordu.

Prenses sivri burunlu, zayıf, yaşlı bir kadıncağızdı. Üzerinde dantellerle süslü koyu bir elbise, başında geniş bir şapka vardı. Üzerleri koyu mavi damarlarla kaplı kuru, kemikli, küçük ellerinin parmakları eski yüzüklerle doluydu.

— Anacığım Prenses!..

— Tatyana Markovna!..

Diye karşılamışlardı birbirlerini yaşlı kadınlar.

Küçük bir fino kudurmuş gibi havlıyordu kanepenin altından.

— Torunumu getirdim size... çiftliğin gerçek sahibini: Öyle güzel piyano çalıyor, resim yapıyor ki!

Piyano çalmak zorunda kalmıştı Rayski. Sonra bir tabak çilek getirmişlerdi ona. Büyükannesi ile prenses kahve içiyorlardı. Rayski odaları, portreleri, eşyaları, bahçeden içeri neşeyle bakan yeşilliği inceliyordu; güzelce temizlenmiş dar bir yol, her yerde temizlik, titizlik, düzen görüyor; her odada yarım düzine masa saatinin, duvar saatinin bronz saatin, bakır saatin sırayla vuruşunu dinliyor; prensle prensesin portrelerine bakıyor (Prens kordonlu bir giysiyleydi, prenses saçına bir gül iliştirmişti, yanakları pembe pembe, gözleri ışıl ışıldı) portredeki prensesle şimdi karşısında oturan prensesi karşılaştırıyordu. Bütün bunları kafasının içine yerleştiriyor; evin de, prensesin de, finonun da, resmi giysili, saçları aklaşmış yaşlı uşağın da belleğinde nasıl yer ettiklerini anlamaya çalışıyordu. Saatlerin sesini duyuyordu...

Sonra genç bir bayana, kentin dişi aslanı Polina Karpovna Kritskaya'ya uğramışlardı. Hayata bir utkular dizisi olarak bakıyordu Polina Karpovna, ona hiç kimsenin baygın baygın bakmadığı, ya da kulağına üstü kapalı da olsa, tatlı sözler fısıldamadığı bir günü boşa geçmiş sayıyordu...

Ahlakın bekçisi kadınlar, toplumun sert yargıçları, bu arada Nil Andreyeviç de yüksek sesle eleştirirlerdi Polina Karpovna'yı; Tatyana Markovna düpedüz sevmezdi onu, basit, hoppa bir kadın sayardı, ama -iyi kötü- herkesle olduğu gibi onunla da görüşürdü. Hem sonra gençler de pervaneydi Kritskaya'nın çevresinde.

Büyükanne topu topu on dakika kalmıştı Polina Karpovna Kritskaya'nın yanında; ama ev sahibesi genç de fırsat bulmuştu önü iyice kapanmayan dantelli bluzunu giymeye.

Rayski'yi uzun uzun süzmüştü; onun henüz çocuk olduğunu umursamadan, gözleriyle ağzının çok çekici olduğunu, başta kendisi olmak üzere, çok kadının, kızın canını yakacağını söylemişti bir fırsatını bulup...

Büyükanne yarı öfkeli,

— Çocuğa neler söylüyorsunuz öyle! demişti.

Polina Karpovna, kocası dairede olduğu için özür dilemiş, onlara geleceğine söz vermiş, sonra da Rayski'nin yüzünü ellerinin arasına alıp alnından öpmüştü.

Yolda söyleniyordu büyükanne:

— Utanmaz, arlanmaz karı! Çocuğu bile boş geçirmiyor!

Rayski ise heyecanlıydı. Genç bir kadın, bembeyaz bir gerdan, konuşmada serbestlik, cesur bakışlar... çocuğun hayal dünyasını dalgalandırmıştı bütün bunlar. Parlak bir tanrıça, bir ece gibi görünmüştü gözüne Polina Karpovna...

Birden *Özgürlüğüne Kavuşmuş Kudüs*'ü anımsayıp, kendini kaybederek, yüksek sesle,

— Armida! demişti.

Soylular başkasının evinin merdivenine yaklaşırlarken söyleniyordu büyükanne:

— Rezil karı! Nil Andreyeviç bunu duyunca bakalım ne diyecek? Görürsün sen, yosma!

Soylular başkanının ne geniş bir evi vardı! Pencerelerden ne güzeldi görünüm! Aslında taşrada görünümü güzel olmayan ev pek azdır: Uzakta tepeler, su, tertemiz bir hava... orada hepsi çok ucuzdur bunların, insanlara mutluluk verirler. Geniş bir avlu, uçsuz bucaksız bahçeler, kentin dış mahalleleri, tarlalar...

Tek katlıydı soylular başkanının evi, uzundu, çıkmalıydı. Her şeyde soylu bir bolluk vardı burada: Odysseus'un krala konuk gittiği gibi gelirdi buraya konuk.

Kalabalık aile -on sekiz kişilik bir aileydi bu- her zaman masada olurdu burada: Kâh çayla kahvaltı ederlerdi, kâh yemek yerlerdi. Yemek odasında yerlerdi, kameriyede yerlerdi, çayırda yerlerdi, balkonda yerlerdi...

Kâhya kadın kileri açar kapardı bütün gün; büfe hiç kapanmazdı. Avluda her an mutfaktan eve dolu tabaklar giderdi; evden mutfağa da, bir uşağın sessizce yürürken yalayarak, ya da parmağıyla sıyırarak temizlemeye çalıştığı boş tabaklar... Kâh hanımefendiye et suyu, kâh halaya perhiz yemeği, kâh küçük beye pilav, kâh beye daha ağır bir şeyler...

Her gün bir sürü konuk olurdu evde. Kırk da hizmetçi vardı. Bunların bazıları, öğle yemeğini beylerden önce yeyip, ellerindeki dallarla tembel kovalarlardı sinekleri, bir başkası da, hafiften kestirdikten sonra elindeki dalla beyin çıplak başını ya da hanımefendinin süslü şapkasını korurdu güneşten.

Öğle yemeklerinde ikişer çorba, ikişer soğuk yemek, dörder salçalı yemek, beşer börek verirlerdi. Şarap -biri tatlı, biri ekşi- her taşralı zenginin evinde olduğu gibi boldu.

Tavlada yirmi at vardı: Bazıları hanımefendinin kupa arabasınındı, bazıları beyefendinin kupa arabasının. Her at ayrı yerde kullanılırdı. İkili yaylılara koşulanlar ayrıydı, tekli yaylılara koşulanlar, büyük kupa arabasına koşulanlar ayrı; çocuklar araba gezintisine çıktıklarında koşulanlar ayrı; su taşıyanlar ayrı, beyin küçük oğlunun bindiği ayrı; nihayet dört yaşında olan oğlunun bindiği ayrı...

Çok oda vardı bu evde! Öğretmenler, matmazeller, mürebbiyeler, beslemeler, oda hizmetçileri!.. Resmiyet de çok vardı!

Tatyana Markovna ile Rayski'yi büyük bir gürültüyle, bağıra çağıra -insan sesleriyle köpek havlamaları birbirine karışmıştı- öpücüklerle, sandalye itiş kakışıyla karşılamışlardı; hemen kahvaltıya oturtmuşlardı onları, kahve getirmişlerdi, çilekle ağırlamışlardı.

Büyükannenin bütün itirazlarına karşın, uşaklar mutfağa koşuyor, mutfaktan koşarak geliyorlardı.

Akranları kuşatmışlardı Rayski'yi; piyano çaldırmışlarıdı ona, kendileri de çalmışlardı; resim yaptırmışlardı, kendileri de yapmışlardı; Fransız öğretmenlerini çağırmışlardı.

Öğretmen resme baktıktan sonra,

— **Vous avez du talent, monsieur, vraiment!** [1] demişti.

Göklere uçuyordu Rayski.

Sonra tavlaya gitmişlerdi, atları eyerletmişler, gezi alanında, avluda dolaşmışlardı. Rayski de binmişti ata. Biri esmer, öteki

(1) Evet, bir kabiliyetsiniz siz beyefendi! (Fransızca)

beyaz yüzlü iki kız büyülemişlerdi Rayski'yi. Yeni yeni boy atan, korse takmaya yeni başlamış, Fransızca tümceleri büyük bir canlılıkla söyleyen genç kızlarda olduğu gibi, kırmızı kırmızıydı kolları, boyuna göre uzundu.

Rayski içinde tatlı bir heyecan, dalgın ayrılmıştı bu evden. Eve gitmek istiyordu canı, ama büyükannesi bir ara sokağa sapmasını söylemişti arabacıya.

— Nereye gidiyoruz büyükanne? demişti Rayski. Geç oldu artık, eve gidelim.

— Bir de ihtiyar Moloçkovlara uğrayalım tamam, sonra eve gideriz.

— İlginç yanları nedir ki?

— İhtiyar olmaları...

Soylular başkanının evindeki canlılığın, bir de Polina Karpovna'nın öpücüğünün etkisi altında, canı sıkkın,

— İhtiyarlardan bana ne? demişti Rayski.

Büyükanne,

— Çok saygıdeğer insanlardır, demişti. Karı koca ikisi de seksen yaşında. Kentte seslerini soluklarını duymaz kimse: Evlerinin içinde sinek vızıldasa duyulur. Oturup fısıltıyla konuşurlar, birbirine hizmet ederler yalnızca. Her insan kendine örnek almalıdır onları. Bunca yılı uyuyarak geçirdiler sanki. Ne çocukları var ne akrabaları! Uykuda geçiyor günleri!

Rayski canı sıkkın,

— İhtiyarlar! demişti.

— Ne diye buruşturuyorsun yüzünü? Saygı duymak gerekir ihtiyarlığa!

Evlerine gittikleri karı koca gerçekten, yalnızca ihtiyardılar, ilginç başka yanları yoktu. İkisi de tertemizdi, güzel giyimliydi. Yaşlı adam sakalsızdı, yaşlı kadının saçları bukle bukleydi. Çok alçak sesle konuşuyorlar, birbirine şefkatle, sevgiyle bakıyorlardı. Perdeleri inik, karanlık, soğuk odalarda rahattılar. Yaşamlarından da hoşnuta benziyorlardı.

Büyükanne saygıyla, imrenerek, Rayski ise merakla bakıyordu ihtiyarlara, gençlikleri üzerine anlattıklarını dinliyorlardı. İnanmıyordu onlara Rayski, yaşlı kadının bir zamanlar ilin en güzel kızı, kocasının da en yakışıklı erkeği olduğuna, kadınları -sözde- deliye çevirdiğine inanmıyordu.

Büyükannenin ısrarlarına dayanamayıp onlara da bir şeyler çalmıştı piyanoda Rayski. Buradan ayrılırlarken kafasının içinde, çoktandır ağır ağır sürünerek ilerleyen bu evdeki yaşam üzerine uykulu bir tablo ile, sessiz bir anı götürmüştü beraberinde.

Ama Armide ile soylular başkanının iki kızı her şeyin üstündeydi. Kaidede kâh biri oturuyordu, kâh öteki. Hayalinde diz çöküyordu önlerinde, şarkılar söylüyordu, resimlerini yapıyordu. Ya hüzünlü dalıp gidiyor, ya heyecanla ürperiyordu. Başı dimdik dolaşıyor, bütün evi ve bahçeyi dolduran, gür bir sesle şarkılar söylüyor, çılgın bir coşkunluk içinde yüzüyordu. Birkaç gece bir türlü rahat uyuyamamıştı, sabahlara dek dönüp durmuştu yatağın içinde.

XII

Üniversitede zamanını gündüzleri derslerle Kremlin parkı arasında paylaştırıyordu Rayski. Pazarları ise Nikitin manastırına ayinlere gidiyor, halkın manastırdan dağılışını izliyor, Peera ile Pedotti pastanelerine uğruyordu. Akşamları «kendi çevresinde», yani seçkin arkadaşlarının, ateşli baldırıçıplakların, yücegönüllü insanların arasında oturuyordu.

Heyecanlı gençlerdi bunlar, gürültü ediyor; gururla, parlak bir gelecek bekliyorlardı kendilerine.

Rayski her profesörü, her arkadaşını -okulda olduğu gibi- heyecanla, tutkuyla inceledikten sonra -can sıkıntısından kurtulmak, oyalanmak için- derslerde anlatılanlara kulak vermeye başlamıştı.

Okulda Rus dili öğretmeninin dersinde olduğu gibi, dilin oluşum yasalarını dinlemiyor, profesörün nasıl konuştuğuna, ağzından sözcüklerin nasıl çıktığına, öğrencilerin onu nasıl dinlediklerine bakıyordu.

Ama konu yaşama gelir gelmez, sahnede insanlar, olaylar görünür görünmez, tarihte, bir şiirde ya da romanda eski Yunanlılar, Romalılar, Ruslar -bunların canlıları- konuşmaya başlar başlamaz kendiliğinden açılıyordu Rayski'nin kulakları: Bu insanları, bu yaşamı görüyordu karşısında.

Bir başına -profesörlerin yardımıyla bile- üstesinden gelemezdi klasiklerin: Rusçaya çevirileri yoktu. Gerçi köyde, büyükannesinin yanında babasının kitaplığında bazılarının Fransızcaları vardı ya, o zaman öndersiz, anlamlarını kavramadan, yüzeyden okumuştu onları. Sert, kuru gelmişlerdi ona.

Ancak ikinci sınıfta, o da iki ya da üç kürsüde söz etmeye başlamışlardı klasiklerden. «En iyi öğrencilerin» ellerinde görünmüştü asılları. O sıralar Rayski, yoksulluk ve çekingenliğin sindirdiği bir arkadaşıyla, Kozlov ile yakınlaşmıştı.

Bir zangocun oğluydu Kozlov. Önce papaz okulunda, sonra lisede Yunanca, Latince öğrenmiş, bu dillere çalışırken antik yaşamla da tanışmış, günümüzün yaşamına handiyse bütünüyle yabancı kalmıştı.

Rayski başlangıçta bu arkadaşının yalnızlığı, dalgınlığı, içtenliği, iyi yürekliliği yüzünden ilgi göstermişti ona. Sonra onda antik yaşama karşı bir tutku, «kutsal bir ateş», açık seçik bir kehanete varan bir anlayış derinliği, düşüncelerinde bir kesinlik, duyarlı bir çözümleme gücü olduğunu farketmişti.

Kozlov da heyecanlı, durmadan -bir deniz gibi- dalgalanan yaradılışının elverdiği ölçüde antik dünyayı anlayabilmenin sırlarını açmıştı Rayski'ye. Ama onun, kendisi gibi, antik yaşama sürekli ilgi duymasını sağlayamamıştı.

Rayski sonunda uzaklaşmıştı Kozlov'dan. Ama beraberinde bu dostluktan da, Kozlov'un temiz, çocuksu ruhundan da bir şeyler kalmıştı ruhunun derinliklerinde.

Plutarkhos'dan; *Küçük Anakharsis'in Geziler*'nden Titus Livius'a, Tatius'a geçmiş; Titus Livius'un küçük ayrıntılarına, Tatius'un güçlü öykülerine dalmıştı. Homeros'la, Dante ile yatıyordu. Eski destanların, eski İskandinav masallarının, hatta Rus

masallarının içinde yaşıyordu, çevresindeki yaşamı büsbütün unutmuştu...

Bu yüzden, tez çalışmaları için ona bir konu verdiklerinde umutsuzluğa kapılıyor; sözgelimi «ulusal özelliklerin incelenmesinde çıkış noktaları» üzerine, «eski Rus paraları» üzerine, ya da «halkların kuzeyden güneye göçü» üzerine incelemeye nereden gireceğini bilemiyordu.

Halkların göçünü inceleyecek yerde, bu göç gözlerinin önünde gerçekleşiyormuş gibi hayale dalıyordu. Bir insan selinin -çekirge bulutu gibi- yürüdüğünü, arada bir konakladığını, ateşler yaktığını görür gibi oluyordu. Hayvan postu giymiş, ellerinde kalın sopalarla erkekler, üstleri başları yırtık kadınlar, aç çocuklar görüyordu... Geçtikleri yerlerde her şeyi kesip atıyorlar, yok ediyorlar, arkalarında yalnızca ölüm bırakıyorlardı... Gri gökyüzünü, kıraç toprakları, eski Rus paralarını bile görüyordu. Hem öylesine açık seçik görüyordu ki bütün bunları, resimlerini yapabilirdi. Ne var ki, bu olguyu nasıl «inceleyeceğini» bilemiyordu. Hem her şeyi apaçık görüyorken ne gerek vardı anlatmaya?..

Yazın çevrede dolaşmayı seviyor, eski manastırlara gidiyor; karanlık köşelere, azizlerin, manastırın hücrelerinde çileye kalmış rahiplerin kararmış resimlerine bakıyor; kurduğu hayaller onu Rusya'nın eski çağlarına -profesörlerden daha güzel- alıp götürüyorlardı.

Eski çarlar, rahipler, savaşçılar ,rahip adayları -hepsi de canlı gibi- toplanmışlardı orada. Moskova uçsuz bucaksız, eski bir krallıktı sanki. Kavgalar, idamlar, Tatarlar, Don Kazakları, Yuhann'lar... hepsi ona doğru geliyorlardı, hepsi kendi yanına, kendi yaşayışını görmeye çağırıyordu onu.

Kimileyin -yakınında bir şey düşene ya da çarpana dek- uzun süre kalıyordu öyle hayallere dalmış. Neden sonra ayılıyordu, yıkık dökük bir manastır duvarı, eski bir tasvir görüyordu karşısında, bir manastır hücresinde ya da bir tavanarasında olduğunu farkediyordu. Yıllanmış karanlığın içinden çıkarken -taze, temiz hava yüzüne çarpana dek- dalgın yürüyordu.

Şiirler, öyküler yazmaya başlamıştı Rayski. Yazdıklarını önce bir arkadaşına, sonra bir başkasına, sonra grupta herkese göstermişti. Arkadaşları onun bir kabiliyet olduğunu söylemişlerdi.

Bunun üzerine tarihi bir roman yazmaya koyulmuştu, birkaç bölümünü yazdıktan sonra arkadaşlarına okumuştu yazdıklarını. Arkadaşları «bir umut ışığı» olarak ona saygı duymaya, onunla topluca dolaşmaya başlamışlardı.

Rayski ile arkadaşları yalnızca sınav çalışmalarında, bir de sınavlarda görünüyorlardı; bu yüzden derslerde geri kalmış, hatta dördüncü sıraya düşmüşlerdi.

Birinci, ikinci sıralarda, derslerde uslu oturan, ders notlarını eksiksiz tutan, sınavlara mağrur, rahat giren, daha da mağrur, rahat çıkan «birinci öğrenciler» vardı: Geleceğin bilim adamlarıydı onlar.

Rayski'nin arkadaşlarına karşı çok soğuktular, «romantik» diyorlardı Rayski'ye. Onun şiirlerini, öykülerini ilgisiz dinliyorlar, ya da hiç dinlemiyorlardı, adam yerine koymuyorlardı onu.

Her derse aynı derecede önem vererek çalışıyor, hiçbirine özel ilgi göstermiyorlardı. Gelecekte devlet görevinde de, günlük yaşamlarında da onları nereye sokarlarsa, ne duruma koyarlarsa koysunlar, her yerde her çeşit işi «hoşnutluk verici» bir biçimde yapacak, yana sapmadan dümdüz gideceklerdi bu «birimciler».

Rayski'nin arkadaşları onun şiirlerini, öykülerini -peşlerine kuyruk gibi takıldıkları- «dâhi» profesörlere, «peygamberlere» gösteriyorlardı.

Gözleri yuvalarından uğramış, büyük bir heyecan içinde,
— İvan İvanıç! Pyotr Petroviç! Dünyamızın dahileridir bunlar! diye yineleyip dururlardı.

«Peygamberden» biri Rayski'nin birkaç şiirini derste okumuş, «bunlarda anlatış güzelliğinin, biçim ve müzik bolluğunu; ama derinliğin hiç, sanat gücünün de az olduğunu», söylemişti; bununla birlikte, Rayski'nin zamanla buna da erişeceğini ekle-

miş, onun yeteneğini övmüş, «bu yeteneğini korumasını, işlemesini», yani ciddi olarak çalışmasını salık vermişti.

Rayski hazdan, mutluluktan sarhoş, sallanarak çıkmıştı derslikten. Bu olayın sevinciyle üç gün bayram yapmıştı arkadaşları.

Başka bir «peygamber» Rayski'nin romanının başını okumuş, odasına çağırmıştı onu.

Profesörün odasından, hamamdan çıkıyormuş gibi kıpkırmızı çıkmıştı Rayski. Orada da yeteneği övülmüştü. Profesör bir sürü de eski kitap, vakayiname, belge, anlaşma metni vermişti ona.

— Yeteneğinizi ciddi bir çalışmayla geliştirin, demişti, geleceğiniz parlak sizin.

Rayski çevreyi daha da «ciddi» dolaşmaya başlamıştı şimdi, gene eski yapılara giriyor; taşları inceliyor, eliyle yokluyor, kokluyor, yazıları okuyordu. Profesörün verdiği notların iki sayfasını okuyup anlayamamıştı ama, şiir dolu hayallerinde gördüğü gibi anlatılıyordu Rus yaşamını... sonunda «borç yüküm lülükleri» üzerine tez hazırlayan, ama kaldığı evin kirasını da, orada yediği yemeğin parasını da hiçbir zaman ödemeyen bir arkadaşı için çok «ciddi» bir güldürü şiiri yazmıştı.

Bin bir güçlükle, sınavlarda döne döne geçiyordu sınıfları. Ama «geleceğin bir kabiliyeti» ünü ile başarılı birkaç şiiri, bir de Rus tarihi üzerine parlak yazıları kurtarıyorlardı onu.

Bir gün dekan sormuştu ona:

— Nerede görev alacaksınız? Bir hafta sonra mezun oluyorsunuz. Ne yapacaksınız?

Rayski susuyordu. Dekan yeniden sormuştu:

— Hangi mesleği seçeceksiniz?

Rayski,

— Ben... sanatçı olmak istiyorum... diyecek olmuştu.

Ama bu konuda büyükannesi ile vasisinin düşüncelerini anımsayıp susmuştu.

— Ben... şiir yazacağım.

— Bu bir meslek değil ki, demişti dekan. Bu ek bir şeydir. Rayski eklemişti :

— Öyküler falan da yazacağım.

— Öykü de yazabilirsin elbette, yeteneğiniz var. Ama sonra yaparsınız bunu, yeteneğiniz yeterince işlendikten sonra. Ben meslekten söz ediyorum size...

Karşılık vermişti Rayski :

— Önce orduda görev alacağım, Muhafız Alayında, sonra sivilde, savcı olacağım, vali...

Gülümsemişti dekan.

— Demek önce subay okuluna gideceksiniz, anlaşıldı! demişti. Leontiy Kozlov ile sizin verilmiş bir kararınız yok, oysa öteki öğrencilerin hepsi kararını vermiş durumda.

Kozlov'a, nereye girmek niyetinde olduğunu sorduklarında şöyle yanıt veriyordu :

— Bir taşra ilinde öğretmen olacağım.

XIII

Petersburg'a subay okuluna girmişti Rayski : Manevra alanında coşkunca sürüyordu atını dörtnala; generalleri karşılarlarken alay marşının verdiği heyecanla kendinden geçiyor, içi alev alev tutuşuyor, sırtında ürpertiler dolaşıyor, kılıcıyla mahmuzlarını şakırdatarak ileri atılıyordu... akşamları ise gözüpek, yiğit arkadaşlarıyla troykalara binip kent dışına, neşeli pikniklere gidiyorlar; ya da «inancın söndüğü en güzel ülkede» o masal dünyasında başkentli Rus ve yabancı «Armida»lardan yaşamak ve sevmek dersi alıyordu.

Gerçekten de, onura, dürüstlüğe, genel olarak insana olan inancı sönmüştü Rayski'nin. İstemeye istemeye, üzerine düşmeden, çoğunlukla ondan kaçarak -kendisine değen her şeyi süngerr gibi içine çeken duyarlı yaradılışı sonucu- öğrenmişti bu «masal dünyasını».

Bu dünyanın kadınları değişik bir tür olarak görünüyorlardı ona. Buhar ve makinenin insan gücünün yerini aldıkları gibi,

burada da yaşam ile tutkuların bütün bir makineleşmişliği doğal yaşamla doğal tutkuların yerini almıştı. Aile bağının, çocukların, beşiklerin, kardeşlerin, kızkardeşlerin, kocaların, karıların olmadığı, yalnızca kadınlar ile erkeklerin var olduğu bir dünyaydı bu.

Erkeklerin bazıları bin bir çeşit işin, telaşın arasında tembelliklerinden, duyguların kabalığından, ailelerinin huzur dolu içtenliğini, sıcaklığını bir kenara itip bu dünyaya atıyorlardı kendilerini; atarken de -düzme duyguların, pahalıya satın alman rahatlığın verdiği sarhoşlukla kendinden geçmek için kumarhaneye giden insanlar gibi- her türlü aşk serüvenine, drama hazır oluyorlardı. Bazılarını da -gırtlağına düşkün birini açgözlülüğü evdeki sade yemeklerden, usta bir aşçının hazırladığı güzel bir akşam yemeğine çektiği gibi- gençlikleri, heyecanları her çeşit ince oyunuyla yapmacık aşkın ülkesine çekiyordu.

Çeşit çeşit hesaplar vardı orada: Lüks hesabı, ün kazanma hesabı, kıskançlık hesabı. Gurur pek seyrekti, kalp, yani duygu hiç yoktu. Güzeller her şeylerini veriyorlardı hesap uğruna; rolleri, durumları gerektiriyorsa tutkularını da -tabii varsa- heyecanlarını bile görmüyordu gözleri.

Bir parça ekmek, bir entari, bir papuç, yatacak bir yer için bedensel açlığa hizmet eden o zavallı yaratıklar gibi, toplumsal heyecanın kurbanları değillerdi bunlar. Hayır: Düzme de olsa, güçlü tutkuların ustalarıydılar. Burada, kâğıt oynar gibi aşk, yaşam oyunu oynuyorlardı usta artistler...

Derin amaçlar da yoktu, sağlam, kesin niyetler de, umutlar da. Fırtınalı bir yaşam durgun bir limana sürüklemez insanı. Bu dünyanın usta dilberinin, «zevk anasının» görünüşte -gerçek bir kumarbazın da olmadığı gibi- ömrünün sonuna dek onu rahat ettirecek şeyleri kazanıp bu işe son vermek, her şeyi bırakmak, durulmak, bambaşka bir biçimde yaşamaya başlamak niyeti yoktu hiç.

Bu dünyaya böyle bir niyetle giren olsa bile, çok geçmeden kişiliğini de güzelliğini de yitirirdi. Kumarbazı olduğu gibi, onu da sağlam yoldan, iyi yoldan saptırırlardı, ya da anlayışlarının,

davranışlarının serbestliği yok olur, âşıklarının gözünde değerini yitirirdi.

Onun yaşamı ömür boyu sürecek bir tutku oyunu; amacı da, artık yorulunca, doyunca, bu kez de bir alışkanlığa dönüşeceği için sürüp gidecek bir zevkti. Korktuğu tek şey vardı önünde: Yaşlanmak, gereksiz olmak...

Başka bir şeyden korkmuyordu. Tutku oyunu oynarken rolü için gerekli her kılığa, her kişiliğe, her biçime giriyordu; maskeli balo giysileri gibi bir an için bürünüyordu bunlara. Rolüne, zamanına göre bazen çekingen, alçak gönüllü, ya da mağrur bazen ulaşılmaz, ya da kibar, uysal oluyordu.

Ancak maskesini çıkardıktan sonra çoğu zaman kötü, kaba, hatta korkunçtu. Onu korkutmanın, gururunu kırmanın olanağı yoktu. Öc almak, ya da eğlenmek için bir an düşünmeden yıkardı bir insanın aile mutluluğunu, huzurunu. Geleceğini de kuşkusuz. Erkeklerin ekonomik yönden huzurunu, rahatlığını yerle bir etmek onun göreviydi zaten.

Nereden, nasıl geldiği bilinmeyen bir lüks kuşatmalıydı onu. Daha istemeden kavuşmalıydı bir şeye.

Evi bir tapınaktan farksızdı. Ama bir işe yaramayan pahalı eşyalar sergisine benzeyen bir tapınak. Evin döşenişindeki zevk sahibesinin değil, mobilyacı ile boyacınındı.

İnce, güzel bir yaşamın izi yoktu hiçbirinde. Güzelliği, inceliği olanlar sürdüremiyorlardı bu yaşamı, yok olup gidiyorlardı. Burada zevk yemek servislerinde, arabalarda, atlarda, uşaklarda, balelerdeki büyücü kadınlar gibi giyinmiş oda hizmetçilerindeydi.

Onun evinde ne ev sahibi vardı, ne de sahibesi, ne çocuk, ne de yaşlı sadık hizmetçi.

Yolda, bir handaymış gibi -her an yola çıkmaya hazır- yaşıyordu. Kadın da, erkek de hiç dostu yoktu, ama tanıdığı çoktu.

Bu dünyanın, ya da -Rayski'nin deyimiyle- «çıtkırıldım krallığın» dilberinin yaşamı değersiz, alacalı, kıpır kıpır bir resimdi: Kendi çevresinden olanlara ziyaretler, tiyatro, araba gezileri,

bayağıya varacak derecede parlak kahvaltılar, sabahlara dek süren akşam yemekleri, akşam yemeklerine dek süren geceler... Dikkat edilen tek şey vardı burada: Bu bayağılığa hiç ara verilmemesi.

Boş, bir yere yetişmek için telaşla, araba gezileriyle, tiyatroyla, randevularla doldurulmamış bir gün, akşam korkunçtu. O zaman, can sıkıcı birtakım sorularla dolu bir düşünce çıkabilirdi ortaya; belki bir duygu, vicdan, geleceğin bir hayali kalkabilirdi ayağa...

Üzerine tatsız bir dalgınlık geldiğinde dehşetle sallıyordu başını dilber, aklına gelen soruları kovuyordu... rahatlıyordu gene. Hem seyrek, hem de pek azında görülen bir durumdu bu zaten. Genellikle dokunulmadan dururdu onlarda düşünce, yürekleri yoktu, bilgileri ise hiç...

Bol bol pırlanta (yaşamında düzme olmayan bir bunlardır), üreticilere kazanç sağlayarak, gereğinden çok süs eşyası almak (kendi değil tabii)... onun ün düşkünlüğünün temelinde bunlar vardı işte.

En büyük emeli, bir kontes olarak kapağı Paris'e atmak, İtalya'da bir palazzo kiralamak; yanından geçtiği bir erkeğin rütbesine, toplumsal durumuna, geleceğinin parlaklığına göre mücevherleriyle, güzelliğiyle gözünü kamaştırmak, kendine tutsak etmekti.

Onun için ideal erkek olarak önde, altınları «efendice» döken **homme généreux, Libéral**[1] geliyordu; sonra da **comte, prince**[2] vb. Akıl, onur, huy kavramları kendilerine özgüydü, değişikti.

Bir erkek için en büyük çirkinlik tutumluluktu, ağırbaşlılıktı, düzendi. Eli sıkı bir erkek bir canavardı onların gözünde.

Rayski, Petersburg'un «altın gençleri» arasında önce genç bir subay, sonra genç bir bürokrat olarak dönüp durmuş, bu güzelliğe tapınmanın karşılığını bolca ödemiş, giderken de, uzun

---

(1) Yücegönüllü, cömert insan. (Fransızca)

(2) Kont, prens. (Fransızca)

süre içinde kalacak bir hüzün ve -olmasalardı eksikliklerini hiç de duymayacağı- bir sürü tecrübe götürmüştü beraberinde.

Boşuna diretiyordu subay kalmakta. Volga da, kıyıları da, evlerinin loş bahçesi de, yamaç da, koru da hep hayalindeydi. Kâh Vasyukov'un yabani bir ışıkla parlayan gözlerini, öfkeli yüzünü görüyordu, kâh kemanının sesini duyuyordu.

Sanatın geniş dünyası giriyordu düşlerine: Akademi, ya da konservatuar. Kendisini sanatın bir işçisi olarak görmeyi hayal etmeyi seviyordu.

Loş, tozlu bir atölye vardı hayalinde; tavana asılı bir lambanın ışıttığı, mermer parçalarıyla, yarım bırakılmış tablolarıyla, mankeniyle bir atölye... kendi de, üzerinde çok güzel bir önlük, saçları uzun, rahat, mutlu bakıyordu yapıtına: Bir baş biçimleniyordu fırçasının altında.

Henüz canlanmıştı bu baş, gözlerinde yaşam, ateş yoktu. Ama sihirli iki nokta koyacak onlara şimdi, iki üç sert çizgi çekecek, canlanıverecek birden baş, konuşmaya başlayacak, içtenlikle bakacak, bir düşünce, duygu, güzellik olacak bakışlarında...

Ziyaretçileri kapıdan başlarını uzatıp ürkek ürkek bakıyorlar, fısıltıyla konuşuyorlar aralarında...

En sonunda sergi açtı işte. Köşeden kendi tablosuna bakıyor Rayski, ama göremiyor onu, kalabalık çünkü önü, onun adı geçiyor söz arasında... Biri hainlik ediyor, adıyla çağırıyor onu, tablonun önündeki kalabalık dönüyor...

Sıkılıyordu Rayski, ayrılıyordu.

Sivil göreve aktarılması için dilekçe vermiş, Ayanov'un yanındaki masaya oturtulmuştu. Ama onun sivil görevde de dikiş tutturamadığını biliyor okur. Onu da bırakmış, akademiye girmişti.

Korkarak gitmişti oraya, bakınmaya başlamıştı. Herkes sessiz oturuyor, büstlere bakarak resim çiziyordu. O da başlamıştı aynı şeyi yapmaya, ama iki saat sonra eve dönmüş, büste bakarak resim çizmeyi sürdürmüştü.

Ana evde kâh bir sigara yakıyor, kâh ayaklarını kanepenin üzerine uzatıp oturarak kitap okuyor, ya da hayallere dalıyordu; sesler dolduruyordu kafasının içini. Kalkıp piyanonun başına oturuyordu... geçiyordu kendinden.

Üç hafta sonra gene gitmişti akademiye: Gene herkes sessizce resim çiziyordu büstlere bakarak.

Orada birkaç arkadaş edinmiş, evine çağırmıştı onları, yaptığı resmi göstermişti. Arkadaşları,

— Büyük bir yetenek var sizde, resim öğreniminizi nerede yaptınız? demişlerdi. Yalnız... şu kol biraz uzun... sonra biraz olmamış... aslına benzemiyor!

Bu arada küçük bir şölen düzenlemişlerdi, Rayski'yi de çağırmışlardı. Hep aynı şeylerden söz edilmişti bu şölende: Renk uyumundan, büstlerden, kollardan, bacaklardan, sanatta «gerçek»den, akademiden, perspektivden, Düsseldorf'dan, Paris'den, Roma'dan. Kaç yıldır öğrencilik ettiklerini, çalıştıklarını, ya da «çektiklerini» -Rayski ekliyordu bunu- anlatıyorlardı. Yedi, sekiz yıl... korkunç rakamlardı bunlar. Hem hepsi de kocaman adamlardı...

Altı ay uğramamıştı akademiye, sonra gitmişti bir gün, arkadaşları, resim çiziyorlardı gene... büstlere bakarak.

Gidip başka bir sınıfa göz atmıştı: Canlı bir model ayakta duruyordu, kalabalık ona bakarak yalnızca bedeninin resmini çiziyordu sessiz.

Bir ay sonra gene gelmişti. Bedene, önündeki resme dalmıştı gene herkes. Aynı sessizlik, aynı gerilmiş dikkat...

Profesörün atölyesine gitmişti, düşlerine giren şeyi görmüştü orada: Tozlu bir oda, tavana asılı bir ışık, tablolar, yüzler, kollar, bacaklar, manken... hepsi vardı.

Yalnız, sanatçının üzerinde güzel bir önlük değil, pis bir palto vardı; saçları uzun değil, kısa düz kesilmişti. Yüzünde rahatlık değil, iç huzursuzluğu, telaş yorgunluk vardı. Acı dolu bakışını tablosuna dikmiş, kâh yaklaşıyordu ona, kâh geri çekiliyordu, düşünüyordu...

Sonra gene birden, boğuluyormuş gibi kıpırdamadan duruyor, taş kesiliyordu. Gözleri parlıyordu yalnızca. Bir eli, biraz önce yaptığını çılgın gibi siliyor, ortadan kaldırıyor; yerine sanatçının yeni, hemen o anda yakaladığı, uzun çabaların sonucu bulduğu çizgiyi -onu unutmaktan korkarak- çabuk çabuk koyuyordu.

Umutsuz dönmüştü eve Rayski, çerçeveye bir tuval geçirmiş, tebeşirle resim çizmeye başlamıştı. Üç gün durmadan çizmiş, çizdiklerini silmiş yeniden çizmiş, sonunda büstleri, resimleri atıp fırçayı almıştı eline.

Üç tuval değiştirmiş; düşüne giren başı, Hektor'un başı ile Andromakhos'un yüzünü ve bir çocuğu ancak dördüncü tuvalde yapabilmişti. Ama kolları yapmamıştı: «Kollar en son iş!» diye geçiriyordu içinden. Giysileri, hemen açıp okuduğu Homeros'un yazdığı gibi -başka kaynak yoktu elinin altında- çizivermişti hiç düşünmeden.

Uzun süre çalışmıştı bu tablonun üzerinde. Hektor ile Andromakhos'un yüzlerinde toplamıştı tüm heyecanını. Ayrıntılarla ilgilenmiyordu. «Başka bir zaman yaparım onları.»

Çocuğu da öyle üstünkörü yapmıştı. Zaten, ayrılık sahnesi onsuz inandırıcı olmayacağı için yer vermişti ona tablosunda.

Tablosunu arkadaşlarına göstermek istiyordu. Ama onlar boyaya geçmemişlerdi daha. Yaşlarına başlarına bakmadan, büstlerle çizgi çalışması yapıyorlardı.

Profesöre göstermeye karar vermişti: Burnu büyük bir insan değildi profesör, hoşgörülüydü, çalışmasına hakettiği değeri verecekti yüzde yüz. Yüreği küt küt vurarak götürmüştü tablosunu, koridorda bırakmıştı.

Tabloyu atölyeye getirmesini söylemişti profesör. Tabloya şöyle bir bakıp,

— Neyin nesidir bu? demişti.

Ama çabuk bir göz daha attıktan sonra, birden kapmıştı tabloyu. Sehpaya koymuş, kaşlarını çatarak dikkatli dikkatli bakmıştı. Hektor'un başını göstererek,

— Bunu siz mi yaptınız? diye sormuştu.

— Evet efendim.

Profesör Andromakhos'u göstermişti.

— Bunu da mı siz yaptınız?

— Evet efendim.

Bu kez çocuğu göstermişti profesör.

— Ya bunu?

— Ben yaptım efendim.

Profesör sert,

— Hayır, olamaz, iki ayrı kişi yaptı bu tabloyu, demişti.

Bitişik odanın kapısını açıp seslenmişti:

— İvan İvanoviç!

Ressam İvan İvanoviç gelmişti.

— Şuraya bak!

Profesör Hektor'la Andromakhos'un başlarını ve çocuğu gösteriyordu arkadaşına. İvan İvanoviç sessiz, dikkatli incelemeye koyulmuştu tabloyu. Rayski titriyordu heyecandan.

— Ne görüyorsun? diye sormuştu profesör.

— Ne mi? demişti öteki. Bizimkilerden değil bunu yapan. Bu çocuk karalamasına kim eklemiş bu başı?... Evet, baş... hımm... ama kulak yerinde değil. Kimdir bu?

Nerede eğitim gördüğünü sormuştu Rayski'ye profesör. Yeteneği olduğunu onaylamıştı. Ama onun akademiye ancak on kere geldiğini, büst çalışması yapmadığını öğrenince köpürmüş, ağzına geleni sayıp dökmüştü.

— Şuraya bakın. Doğru dürüst tek çizgi yok. Şu bacak ötekinden kısa, Andromakhos'un bir omuzu yerinde değil. Hektor doğrulacak olsa Andromakhos ancak beline gelir. Ya şu adalelere baksanıza...

Gömleğinin kolunu sıyırıp dirseğini, sonra kolunu göstererek,

— Resim çizmesini bilmiyorsunuz, demişti. Üç yıl büst ve anotomi çalışması yapmalısınız... Ya başı, Hektor'un gözleri... Sahi siz mi yaptınız Hektor'un başını?

— Evet, demişti Rayski.

Omuzlarını kaldırmıştı profesör. İvan İvanoviç de yapmıştı aynı şeyi.

— Hımm! demişti. Yeteneğiniz var, belli bu. Resim öğrenimi yapın. Zamanla...

«Öğrenim yapın, öğrenim yapın, zamanla!...» diye geçirmişti içinden Rayski. Oysa onun istediği çalışmadan, hemen yapmaktı.

Dalgın dönmüştü eve. Birkaç mektup bulmuştu masasının üzerinde, ordudan ayrıldığı için sitem ediyordu ona büyükannesi, vasisi ise senatoya girmesini salık veriyordu. Gerekli yerlere götürüp vermesi için tavsiye mektupları da yollamıştı.

Ama senatoya da girmeyecekti Rayski, akadamide büstlerle de çalışmayacaktı. Öte yandan çok okuyor, durmadan şiirler, öyküler yazıyor, dans ediyor, sosyete toplantılarına, tiyatrolara, «Armida»lara gidiyordu. Bu arada üç vals bestelemiş, birkaç kadının portresini yapmıştı. Yaşadığı çılgın günlerden sonra ayılmıştı birden, sanatçılığını anımsayıp akademiye koşmuştu. Orada öğrenciler işlerine dalmış, sessizce resim çiziyorlardı büste bakarak, öteki stüdyoda anatomi çalışması yapıyorlardı...

XIV

Kararlaştırılan akşam Rayski ile Belovodova genç buluştular genç kadının odasında. Tiyatroya gitmek için giyinmişti Belovodova. Akşam yemeğinden sonra babası gelip alacaktı onu. Ama yedi buçuk olmuştu saat, görünürlerde yoktu babası. Rayski,

— Ben hep son konuşmamızı düşünüyorum kuzinim, ya siz? diye başladı.

— Ben, cousin... bağışlayın: Hiç düşünmedim. Neden söz etmiştik?... (Anımsadı birden) Ah, evet! Bir şey sormuştunuz bana.

— Siz de bir söz vermiştiniz bana.

— Neydi?

— Bir «aptallığınızı», çocukluğunuzu, sonra da evlilik içi aşkınızı anlatacaktınız...

— Bu öylesine basit bir şey ki **cousin,** korkarım anlatmaya bile değmez. İstediğiniz evli kadına sorun. Catherine'e bile sorabilirsiniz...

— Ah hayır kuzinim, herkese olur da, Catherine'e olmaz: Ancak süslenir gezer o... gezer gene süslenir...

— Ben ne anlatabilirim size? Nereden başlayacağımı bilmiyorum. Paul, prenses aracılığıyla evlenme önerisinde bulundu, prenses **maman**'a söyledi, **maman** halalarıma; akrabaları çağırdılar, sonra babama açtılar konuyu... Herkesin yaptığı gibi.

Rayski neşeli,

— En son babanıza! dedi. Peki sizin ne zaman haberiniz oldu bundan?

— Hemen o akşam kuşkusuz. Sorduğunuz şeye bakın! Umarım, zorla evlendirdiklerini sanmıyorsunuz beni...

— Yo, hayır kuzinim. Böyle anlatmayın. Yetiştirilişinizden başlayın lütfen. Nerede öğrenim gördünüz? Önce şu «aptallığınızı» anlatın...

— Biliyorsunuz... evde yetiştirildim. **Madam** çok sertti, ciddiydi, hiç şaka yapmazdı, hemen hiç gülmezdi, sevgi az gösterirdi. Evde herkes onun sözünü dinlerdi: Dadılar, hizmetçi kızlar, mürebbiyeler hep onun emirlerini yerine getirirlerdi, babam bile. Çocuk odasına gelmezdi, ama o yanımda kalıyormuş gibi düzenliydi çocuk odası. Ben yedi yaşımdayken -anımsıyorum- bir Alman olan Margaritta bakıyordu bana: Saçlarımı tarıyordu, giydiriyordu beni, sonra Miss Drendson'u uyandırıyorduk, **maman**'ın yanına gidiyorduk. **Maman,** günaydın demeden önce bir süre dikkatli dikkatli bakıyordu yüzüme, üç kere döndürüp her yanımı inceliyordu, ayaklarıma bile bakıyordu, sonra nasıl reverans yaptığımı görüyordu, ancak o zaman öpüyordu beni alnımdan, gitmeme izin veriyordu. Sabah kahvaltı-

sından sonra dolaşmaya çıkarıyorlardı beni, hava kötüyse kupa arabasıyla çıkıyorduk...

— Yaramazlık ediyor, hoplayıp zıplıyor muydunuz? Anlatın...

— Kuzu gibiydim: Miss Dredson yanımda yürüyor, ondan üç adım uzaklaşmama izin vermiyordu. Bir keresinde, bir çocuğun, havaya attığı topu yuvarlana yuvarlana ayaklarımın dibine gelmişti, almıştım topu, koşup çocuğa vermiştim; Miss Dredson **maman**'a söylemişti, üç gün yasaklamışlardı evden çıkmamı, Ancak, belleğim kuvvetli değildir, çok az şey anımsıyorum, ama dans öğretmenimin geldiğini, bana ders verdiğini de anımsıyorum: **Chassé en avant, chassé àgauche, tenez- vous droit, pas de grimaces**...[1] Akşam yemeğinden sonra büyük salonda bir saat top oynamama, ip atlamama izin vardı. Ama aynaların kırılmaması için yavaş olmalıydım, ayaklarımı da yere vurmamalıydım. Yanaklarımın, kulaklarımın kızarmasını istemezdi annem, bu yüzden çok konuşmam da yasaktı. Ayrıca, söylediklerine göre (Gülümsedi Belovodova.) resim yaparken, yazarken (dans ederken bile) dilimi gösteriyormuşum... bu nedenle **pas de grimaces**[2] ötekilerden daha sık işitiliyordu.

Rayski araya girdi:

Chassé en avant, chassé **àgauche** ile **pas de grimaces**: Evet, eğitim için güzel bir yol bu. Askerlik eğitimi gibi bir şey... Sonra?

— Sonra Fransız madame Chéry'yi getirdiler, yalnız... nedense kısa bir süre sonra işine son verdiler. Babamın onu nasıl canla başla savunduğunu anımsıyorum, ama **maman** bu konuda bir şey dinlemek istemiyordu...

Rayski,

— Eh, dedi, çocukluğunuzu yaşamadığınız belli: Durumu az çok açıklıyor bu... Peki ders gösterdiler mi size?

---

(1) Öne, sola, daha dik durun, yüzünüzü buruşturmayın... (Fransızca)

(2) Yüzünüzü buruşturmayın. (Fransızca)

— Elbette: **Histoire, géographie, calligraphie, l'orthogruphie**[1] sonra Rusça...

Burada biraz duraladı Sofiya Nikolayevna. Rayski,

— Büyük olaya yaklaştığımızdan, onun kahramanının da Rusça öğretmeni olduğundan kuşkum yok, dedi. Bizim **ieunes preimers**'imizdi[2] bunlar...

Belovodova gülümseyerek karşılık verdi:

— Evet... bildiniz! Derslerin hepsini aynı derecede, yani kötü öğreniyordum. Tarihten bildiğim yalnızca 1812 yılıydı. Onu da, **mon oncle, prince Serge**[3] o sıralar orduda görev yaptığı, savaşa katıldığı, başından geçenleri sık sık anlattığı için biliyordum; sonra II. Katerina'yı, m-r de Querney'i kaçırtan devrimi anımsıyordum. Geri kalan her şey... Yunanlıların, Romalıların yaptıkları bütün o savaşlar, Büyük Friedrich üzerine bazı şeyler karmakarışıktı kafamın içinde. Ama m-r Yelnin'in verdiği Rusça derslerinde hemen her şeyi öğreniyordum.

— Şimdilik her şey iyi gidiyor. Neler yapıyordunuz?

— Okuyorduk. Çok güzeldi okuması, kitaplar getiriyordu...

— Nasıl kitaplar?

— Unuttum...

— Sonra, kuzinim?

— Sonra, on altı yaşımdayken ayrı odalar verdiler bana, **ma tante** Anne Vasilyevna'yı da yanıma yerleştirdiler. Miss Dredson ise İngiltere'ye gitmişti. Müzik çalışıyordum, yalnızca Fransız profesör ile Rusça öğretmenim kalmıştı; çünkü o sıralar sosyetede, Rusça'nın hemen hemen Fransızca kadar iyi bilinmesi gerektiğinden söz edilmeye başlanmıştı...

Rayski,

— M-r Yelnin çok... çok... sevimli, yakışıklı ve... **comme il faut**[4] muydu? diye sordu.

---

(1) Tarih, coğrafya, güzel yazı, doğru yazı. (Fransızca)
(2) Gönül hırsızları. (Fransızca)
(3) Amcam prens Sergey. (Fransızca)
(4) Terbiyeli. (Fransızca)

Belovodova hafiften kızardı,

— **Qui, il était tout-à-fait bien**[1] dedi, alışmıştım ona... derse gelmediği zamanlar canım sıkılıyordu, bir keresinde hastalandı, üç hafta gelmedi...

Rayski kesti sözünü:

— Çok üzüldünüz kuşkusuz... Ağladınız, geceleri uyumadınız, dua ettiniz onun için değil mi? Çok...

— Çok acıyordum ona... babama, adam yollayıp sağlık durumunu sordurması için yalvardım bile.

— Demek öyle! Ee, babanız ne yaptı?

— Kendi gitti, **convalescent**[2] buldu onu akşam yemeğine bize getirdi. **Maman** kızacak oldu önce, babama çıkıştı; ama Yelnin öylesine kibar, alçakgönüllüydü ki, onu bizim **soirees musicales ve dansantes**'imize[3] kendi davet etti. İyi bir öğrenim görmüştür Yelnin, keman çalıyordu...

Rayski sabırsız,

— Sonra? diye sordu.

— Babam onu hastalandığından sonra ilk kez getirdiğinde benzi uçuktu, hiç konuşmuyordu... gözlerinde bir hüzün vardı... Çok acımaya başlamıştım ona, sofrada da hastalığının ne olduğunu sormuştum... Minnetle, handiyse şefkatle baktı yüzüme... Ama yemekten sonra **maman** bir kenara çekti beni, bu davranışlarımın yakışıksız kaçtığını; bir genç kızın yabancı, genç bir erkeğin, hele hele bir öğretmenin, «kimin nesi olduğu bilinmeyen bir adamın!» sağlığını sormasının çirkin bir şey olduğunu söyledi. Yaptığımdan çok utanmıştım, odama gidip ağladım, bir daha da bir şey sormadım ona...

Rayski şakacı,

— İşe bakın! dedi. Olympos'dan aşağı, insanların yanına inmek için bir adım atacak olmuşsunuz, ağzınızın payını vermişler...

---

(1) Evet, tam anlamıyla terbiyeliydi. (Fransızca)
(2) İyileşmiş. (Fransızca)
(3) Müzik ve dans akşamları. (Fransızca)

— Sözümü kesmeyin, unuturum sonra... Yelnin benimle birlikte okuyordu, yazdırıyordu beni. Ama **maman** daha çok Fransızca yazmamı istiyordu.

— Hep okuyor muydu Yelnin?

— Evet, okuyordu, bir de kemanla eşlik ediyordu bana. Değişik bir insandı, kimileyin düşüncelere dalıyor, yarım saat hiç konuşmuyordu. Ona seslendiğimde irkiliyordu, bir tuhaf bakıyordu yüzüme... bazen sizin baktığınız gibi... ya da o kadar yakınıma oturuyordu ki, korkuyordum. Ancak, hiç de... sıkmıyordu beni... Bu tuhaflıklarına alışmıştım; bir keresinde elini elimin üstüne koydu: Titremeye başladım. Ama ne yaptığımın farkında değildim. Ben de çekmemiştim elimi. Hatta bir keresinde... müzik çalışmasına gelmeyince, devrisi gün çok soğuk karşıladım onu...

— Bravo! Peki atalarınızdan ne haber?

— Gülün **cousin**: Gerçekten gülünç bir şeydir bu...

— Gülmüyorum kuzinim, seviniyorum: Söyleyin o zaman başka bir türlü yaşıyordunuz, mutluydunuz, neşeliydiniz değil mi?

— Evet, aptal bir genç kız gibi hoşlanıyordum onun birdenbire ürkmesinden, yüzüme bakmaya korkmasından, bazen de -tersine- uzun uzun bakmasından... kimi zaman yüzü bile bembeyaz kesilirdi. Belki çocukça cilve bile yaptığım oldu ona biraz, can sıkıntısından tabii... Bazen... çok sıkılıyordu canımız! Ama -gönünüşte- çok iyi yürekli, mutsuzdu: Hiç akrabası yoktu. İlgileniyordum onunla, yanında neşeleniyordum da, doğrudur bu. Sonra çok pahalı ödedim bu aptallığımı!...

— Ah, çabuk anlatın! dedi Rayski. Dramı bekliyorum.

— Yaş günümde bir toplantı düzenlemişlerdi bizim evde. Sosyete toplantılarına çıkacak yaşa gelmiştim artık. Beethoven'in bir sonatını iyice öğrenmiştim; bu sonatı o da çok severdi, siz de seviyorsunuz...

— Onu böylesine kusursuz çalmanızın nedeni anlaşılıyor... Sonra, kuzinim, çok ilginç şeyler anlatıyorsunuz!

— Müziği sevdiğimi herkes biliyordu sosyetede, birinci sınıf bir piyanist olacağımı söylüyorlardı. Önce, Henzelt'i bana öğ-

retmen tutmak istemişti **maman**, ama onu dinledikten sonra vazgeçmişti.

Rayski,

— Bilge atalarınız piyanist olmanın yakışıksız olduğunu söylüyorlar! dedi.

Sofiya sürdürüyordu konuşmasını:

— O akşamı sabırsızlıkla bekliyordum; sonat üzerine çalıştığımdan haberi yoktu Yelnin'in çünkü...

Ne söyleyeceğini bilemiyormuş gibi durdu Sofiya. Rayski,

— Anlıyorum! dedi.

— Herkes toplanmıştı, şarkılar söyleniyordu, o hâlâ yoktu. **Maman** iki kere sormuştu sonatı çalıp çalmayacağım. Elimden geldiğince oyalıyordum onu, sonunda emretmişti çalmamı; **j'avis le coeur gros**...[1] oturdum piyanonun başına. Sanırım bembeyazdı yüzüm; ama sonatın daha girişini yeni bitirmiştim ki, aynadan, Yelnin'in arkamda ayakta durduğunu gördüm... Birden kıpkırmızı kesildiğimi söylediler sonra, bunun doğru olmadığını sanıyorum. (Utangaç bir tavırla eklemişti Sofiya.) Düpedüz sevinçliydim, anlamıştı çünkü sonatı...

— Kuzinim, kendiniz konuşun, atalarınızı konuşturmayın.

— Sonatı çalıyordum, hem de...

Yardım etti ona Rayski:

— Coşkunlukla, heyecanla, tutkuyla...

— Sanırım öyle. Çünkü herkes önce sessizce dinledi beni, **«charmant, bravo»**[2] gibi tatsız övgüler duyulmuyordu kimseden, Sonatı bitirdiğimde herkes bir ağızdan bağırmaya başladı, çevremi aldılar... Ama benim ilgilendiğim yoktu bununla, beni kutlayanları duymuyordum: Bitirince ona döndüm... Elini uzattı bana, ben de...

Sofiya mahçup, sustu.

— Koştunuz ona doğru...

(1) Yüreğimin üzerinde bir ağırlık vardı. (Fransızca)
(2) Çok güzel, bravo. (Fransızca)

— Evet, koştum! Hayır, ben de elimi uzattım ona, o da... elimi sıktı! Sanırım ikimizinde kıpkırmızıydı yüzü...

— Hepsi bu kadar mı?

— Hemen toparlandım, kutlamalara, övgülere karşılık vermeye başladım, **maman**'ın yanına gitmek istedim, ama yüzüne bakınca... dehşete kapıldım? Halalarımın yanına yürüdüm, ikisi de bir şeyler mırıldanıp uzaklaştılar... Yelnin köşeden izliyordu beni, bakışlarında öyle bir anlam vardı ki, dayanamayıp öteki odaya kaçtım. Konuklar dağıldıktan sonra, iyi geceler dilemeden odasına çekilmişti **maman**. Bana iyi geceler derken başını salladı Nadejda Vasilyevna. Anna Vasilyevna'nın ise gözleri yaşlıydı...

Rayski,

— Delilik çeşit çeşittir, dedi, bunlar da kibarlık delisi... Ee, devrisi sabah ne oldu?

Göğüs geçirdikten sonra sürdürdüğü konuşmasını Sofiya:

— Devrisi sabah **maman**'ın yanına çağrılmamı bekliyordum, ama uzun süre çağırmadılar beni. Sonunda **ma tante** Nadejda Vasilyevna geldi, **maman**'ın yanına girmemi söyledi soğuk. Yüreğim duracakmış gibi çarpıyordu; **maman**'ın odasında kim, ne olduğunu ilk anda görmemiştim bile. Karanlıktı içerisi, perdeler inikti, **maman** bitkin gözüküyordu; yanında halam, **mon oncle prince Serge** ve babam vardı...

— Babam şöminenin yanında ayakta duruyor, ısınıyordu Ona baktım, bana sevgiyle baktığını sezinler gibi oldum. Rahatlar gibi oldum birden. Ama bana bakmamaya çalışıyordu: **Maman**'dan korkuyordu zavallı, bana acıdığının da farkındaydım. Dudaklarını çiğniyordu. Heyecanlı olduğu zamanlar çiğner dudaklarını, biliyorsunuz.

— Peki ya ötekiler?

— **Maman**, gayet sakin, «izninizle sorabilir miyim, nesiniz siz, kimsiniz?» diye başladı. Anlaşılmaz bir mırıltı gibi çıktı sesim: «Sizin kızınız.» -«Hiç de benzemiyorsunuz. Ne biçim davranışlarınız var öyle?» Susuyordum: Verecek bir yanıt yoktu...

Rayski,

— Tanrım! dedi. Bir yanıt yokmuş!

— **Maman** konuşuyordu : «Dün akşam oynadığınız sahne neydi söyler misiniz? Komedi mi, dram mı? Kimin eseriydi, sizin mi, yoksa şu öğretmenin mi?» Çok fenaydım, güçlükle mırıldandım : **«Maman,** sahne falan oynamadım ben, bilmeyerek oldu...» — «Böylesi daha kötü, dedi, **il y a donc du sentiment là dedans** [1]. (Babama döndü.) Duyun kızınızın dediğini... nasıl, hoşunuza gitti mi bu itiraf?...» Zavallı babam şaşkın bir durumdaydı, benimkinden de acıklıydı durumu, başı önünde, yere bakıyordu. Yalnız onun bana kızgın olmadığını biliyordum, ölmek istiyordum utancımdan... **Maman** «Öğretmeninizin kim olduğunu biliyor musunuz? dedi. Prens Serge öğrenmiş her şeyi : Bir hekimin oğlu, ona buna ders veriyor, Rus tüccarlarının Fransızca mektuplarını para karşılığında yazıyor, bununla geçiniyor... «**Ma tante** karıştı söze : «Ne rezalet!» Daha dinleyemedim, fenalaşmışım. Kendime geldiğimde iki halam yanımda oturuyordu. babam da elinde ispirto şişesi, ayaktaydı. **Maman** yoktu. İki hafta görmedim onu. Sonra, görüştüğümüzde ağladım, özür diledim. **Maman** bu olayın onu ne denli şaşırttığını, az kaldı düşüp bayılacağını anlattı. Kuzini Nelyubova'nın gözünden kaçmamış olay, gidip Mihaylovlara anlatmış her şeyi, Mihaylovlar da benimle yeterince ilgilenmemekle suçlamışlar **maman'ı**, kimin nesi olduğu bilinmeyen adamları eve aldığı için sitem etmişler ona. «Beni ne durumlara düşürdüğünü görüyorsun işte!» diye bitirdi sözünü. Beni bağışlaması, bu aptallığımı unutması için yalvardım, bir daha böyle şeylerin olmayacağına söz verdim.

Rayski kahkahayla gülmeye başladı.

— Ben de kim bilir nasıl bir dramla karşılaşacağım diye merakla bekliyordum! dedi. Tutup on altı yaşında bir kızın öyküsünü anlattınız! Umarım, kuzinim, sizin de bir kızınız olunca başka türlü davranırsınız ona...

— Nasıl yani? dedi Sofiya, öğretmene mi veririm onu? Böyle bir şeyin olabileceğini siz de düşünmüyorsunuzdur kuşkusuz.

---

(1) Demek duygu karışmış bu işe. (Fransızca)

— Dürüst bir insansa, iyi bir terbiye almışsa neden olmasın?...

— Yelnin'in dürüst olup olmadığını kimse bilmiyordu. Tersine, kötü niyetleri olduğunu söylüyorlardı **ma tante ile maman;** sırf... gururuna düşkünlüğünden başını döndürmek istiyormuş, çünkü ciddi niyet besleyecek durumu yokmuş...

Heyecanla itiraz etti Rayski:

— Hayır! aldatmışlar sizi. Sizlerin o züppeleriniz, kuzenleriniz, prince Pierreleriniz, comte Sergeleriniz baş döndürmek istediklerinde kızmazlar, yüzleri bembeyaz olmaz... kötü niyetli olanlar onlardır işte! Ama Yelnin'in hiçbir niyeti yoktu, -sözlerinizden anladığım kadarıyla- gerçekten sevmişti sizi. Oysa bunlar (dönmeden arkasını, portreleri göstermişti Rayski) **par convenance**[1] evlenirler sizlerle, sonra da bir dansözle ilişki kurarlar...

Sofiya ciddi, handiyse korkulu,

— **Cousin!** dedi.

— Evet kuzinim, kendiniz de biliyorsunuz bunun böyle olduğunu...

— Ne yapabilirdim? **Maman**'a m-r Yelnin ile evleneceğimi mi söylemeliydim?...

— Evet. Bayılmanızın nedeni başka olmalıydı: Kalbinizin sesini dinleyecek kadar yüreklilik göstermeliydiniz... Sonra evden kaçmalı, onun karısı olmalıydınız. «Mektup yazıyor, ders veriyor, para alıyor, bununla geçiniyor!» Gerçekten büyük bir rezalet bu! Ama onlar (gene portreleri gösterdi) bir şey yapmadan, bir şey yapmadan aldılar hep, başkalarının sırtından geçindiler, kanını emdiler. Ne büyüklük!... Yelnin ne oldu sonra?

Sofiya ilgisiz,

— Bilmiyorum, dedi, işine son verdiler, bir daha hiç görmedim onu.

---

(1) Hesap yaparak. (Fransızca)

— İçiniz de rahat?

— Rahat...

— Gerçek yaşam çıkmış karşınıza, gerçek mutluluk... istememişsiniz, kovmuşsunuz onu! Ne için, ne yüzden?

— Ama biliyorsunuz **cousin**, evlendim sonra, yaşadım bu yaşamı...

Rayski, Sofiya'nın kocasının portresine bakarak,

— Onunla mı? diye sordu.

Sofiya da kocasının portresine bakarak, sevgiyle,

— Onunla! dedi.

— Nasıl evlendiniz?

— Çok basit. Yurt dışından yeni dönmüştü, gidip geliyordu bize. Paris'te nelerin olup bittiğini anlatıyor; kraliçelerden, prenseslerden söz ediyor, bazı akşamlar yemeğe kalıyordu. Prenses aracılığıyla evlenme önerisinde bulundu...

— Peki, söz kesildikten sonra ilk kez yalnız kaldığınızda... ne yaptı?...

Sofiya şaşkınlık dolu bir gülümsemeyle,

— Hiç! dedi.

— Kuşkusuz... sizinle niçin evlenmek istediğini söylemiştir, neyinizin onu çektiğini... dünyada sizden güzel, sizden çekici bir kızın olmadığını...

Rayski'nin tümcesini tamamladı Sofiya :

— «Beni övmeyi günlerce sürdürebileceğini, ama romantik olmaktan korktuğunu» da!

— Sonra?

— Sonra oyun masasına oturdu, ben de giyinmeye gittim; o akşam tiyatroda bizim locadaydı, devrisi gün de nişanlı olduğumuz duyuruldu sosyeteye.

— Gerçekten çok basitmiş! dedi Rayski. Ee, sonra, düğünden sonra?...

— Yurt dışına gittik.

— Ya! Sonunda sosyeteye de, akrabalara da boş verip İtalya'ya, İsviçre'ye, Reyn'e bir yere, bir köşeye kaçtınız demek; orada da kalbiniz doldu...

— Hayır, **cousin**, hayır, Paris'e gittik: Görev vermişlerdi kocama. Orada saraya takdim etti beni.

Rayski yüksek sesle,

— Tanrım! dedi. Bir bu eksikti!

— Çok mutluydum.

Belovodova'nın gülüşü de bakışı da, geçmişini anımsamanın ona haz verdiğini gösteriyordu.

— Evet **cousin**, diye ekledi, Tülyeri'de baloya ilk kez gittiğimde; kralın, kraliçenin, prenslerin bulunduğu kalabalığa girdiğimde...

— Herkesin ağzı açık mı kaldı? dedi Rayski.

Evet anlamına başını salladı Sofiya; sonra, o güzel geçmişi bir daha yaşayamayacağına üzülüyormuş gibi çekti içini.

— Paris'te sosyeteden konuklarımız oldu. Sonra kaplıcalara gittik. Oralarda şölenler, balolar düzenledi kocam. Zamanın gazeteleri yazdılar...

— Mutluydunuz da değil mi?

— Evet, mutluydum: Paul'ün yüzünde bir hoşnutsuzluk görmedim hiçbir zaman, bir sözcük de duymadım ağzından...

— Nasıl bir sözcük? Sevgi, duygululuk dolu mu? Heyecanlandığını mı görmediniz hiç?

Sofiya dalgın, iki yana salladı başını.

— İsteklerimi, hatta kaprislerimi reddettiğini duymadım... dedi.

— Kaprisleriniz oldu mu ki?

— Evet. Viyana'da altı ay öncesinden yer ayırtmıştı bir otelde, gidince beğenmedim oteli, ve...

— Kocanız da başka bir otelde yer tuttu. Ne kibar bir koca.

Sofiya,

— Ne ilgi, ne **egard**[1], her sözüme ne büyük bir önem veriş!... dedi.

— Daha neler!... Pahotin ailesinden geliyorsunuz, şaka mı?

Sofiya kararlı,

— Evet, dedi, mutluydum. Bir daha öyle mutlu olamam!

— Tanrı'ya şükür ki olamazsınız. Hem inşallah olamazsınız... Bir kanarya da kafeste mutludur, öter bile orada. Ama kanarya mutluluğudur onunki, insan mutluluğu değil... Hayır kuzinim, ruh özgürlüğünüz de, akıl özgürlüğünüz de, yürek özgürlüğünüz de düzenli bir çabayla ustaca öldürülmüştür sizin! Sosyete sarayında güzel bir kölesiniz, bilgisizliğinizin içinde solup gidiyorsunuz...

— Bu bilgisizliğimi sizin o tehlikeli bilgeliğinizle değiştirmek niyetinde de değilim.

Rayski sözünü kesti Sofiya'nın:

— Evet, kafeste uzun süre kalmış bir kanarya da, kafesin kapısını açtıklarında uçup gitmez, korku içinde siner bir köşeye. Bu uykudan uyanın artık kuzinim. Şu Cathenine lerinizi, Basile lerinizi, bütün şu gezilerinizi bırakın... Bambaşka bir yaşamı tanıyacaksınız o zaman. Yüreğiniz özgürlük istediği zaman kuzininizin ne diyeceğini umursamayın...

— Ama sizin, **cousin**'imin ne diyeceğini umursayayım, değil mi?

— Evet. Kuzeniniz Rayski'yi anımsayın. Tutkular dünyasına doğru, hiç bilmediğiniz yana korkusuzca gidin...

İtiraz etti Sofiya:

— Ama niçin ille de tutkular? Tutkularda mutluluk mu var sanki?...

---

(1) Saygı. (Fransızca)

Rayski heyecanlı,

— Doğada bora niçin vardır?... dedi. Yaşamın borası da tutkudur... Oh, bu güçlü borayı içinde duyabilmek ne hoş bir şeydir!

Sonra düşünceye daldı. Sofiya,

— Görüyorsunuz ya **cousin**, dedi, sizden başka herkes tutkulardan kaçmamı söylüyor. Sizse, sonra ömür boyu pişmanlık duymam için tutkuların koynuna itmeye çalışıyorsunuz beni...

— Hayır, pişmanlığa götürmez insanı tutku. Havayı temizler, yaşamın çürük kokularını, önyargıları kovar, gerçek yaşamı tattırır kişiye... Düşmezsiniz siz kuzinim, aşırı derecede temizsiniz çünkü. Kötü olamazsınız. Tutku bozamaz sizi, yüceltir ancak. İyilik, kötülük kavramlarını kazanırsınız, mutluluğu tadarsınız, sonra da ömür boyu sürecek düşüncelere dalarsınız. Ama şimdiki gibi güzel, uykulu olmaz dalgınlığınız. İç huzurunuzda bir yürek çarpacak, bir mutluluk bilinci olacak. Yüz kat güzel olacaksınız şimdikinden. İnce, hüzünlü olacaksınız, kendi yüreğinizin derinlikleri açılacak karşınızda. İşte o zaman bütün dünya diz çökecek önünüzde, benim çöktüğüm gibi...

Gerçekten diz çöküyordu Rayski, ama Sofiya dehşete kapılmış gibi bir hareket yapınca durdu.

— Sizi sonra -belki de acıyla yıkılmış, ama mutlulukla, yaşam deneyimiyle dopdolu- gördüğümde boşa yaşamadığınızı söyleyeceksiniz bana, yaşamı bilmediğinizi söyleyerek kendinizi temize çıkarmaya çalışmayacaksınız. İşte o zaman bakacaksınız oraya, sokağa, köle köylülerinizin ne yaptıklarını öğrenmek isteyeceksiniz. Onları doyurmak, okutmak, hastalıklarını iyi etmek isteyeceksiniz...

Sofiya dalgın dinliyordu. Yüzünden kuşkular, gölgeler, anılar gelip geçiyordu.

— Her erkek kocanız Belovodov değildir, diye sürdüğü konuşmasını Rayski. Dostunuz korkmayacaktır yüreğinin, dilinin dizginlerini koyvermeye. Yüreğinizin çarpışını bir kere duyduktan; ücra, küçük bir köyde sessizliğin, yapayalnızlığın içinde yaşadıktan sonra, şimdi çevrenize saçtığınız bu ışık dehşet ve

recektir size. O küçük köyün yanında Paris de, Viyana da soluklaşacaktır. Prince Pierre, comte Serge, halalarınız, bütün bu kalın perdeler... uzak olacak size. Portreleri kaldırıp atacaksınız... Mutluluğunuzu engellemekten başka bir şeye yaradıkları yok çünkü. Daşa ile Paşa'dan da, resmi giysili kapıcıdan da, bütün o araba gezilerinden de nefret edeceksiniz. Tiksineceksiniz bütün bunlardan. İçinde bulunduğunuz durumdan boğulacak gibi olacaksınız. Size yaşamayı öğretecek olan seveceğiniz kişi yanınızda yokken sıkıcı bulacaksınız burayı. O geldiğinde şaşıracaksınız, sesini duyunca ürpereceksiniz, yüzünüz kızaracak, sonra bembeyaz kesilecek. O gidince bu kez sızlayacak yüreğiniz, onun peşinden koşmak isteyeceksiniz, sabırsızlık içinde yarını, öbür günü beklemeye başlayacaksınız... Akşam yemeği yemeyeceksiniz, uyuyamayacaksınız, şurada, şu koltukta uykusuz, huzursuz oturacaksınız bütün gece. Ama onu yarın görecekseniz, içinizde küçücük de olsa bir görmek umudu varsa şu çiçekten bile taze olacaksınız, mutlu olacaksınız, aydınlık bakışınız onuda mutlu edecek... Yalnızca o olmayacak mutlu, sizi o güzellik ışınları içinde gören bir yabancı da duyacak aynı mutluluğu...

Sofiya çevresine bakınarak,

— Babam duymayacak mı yani? dedi.

Sonra alçak sesle ekledi:

— Bu söylediğiniz olacak şey değil!

— Neden? diye sordu Rayski.

Hayal gücü çalışmaya başlamıştı: Sofiya'nın seveceği erkeğin yerinde hayal ediyordu kendini. Kâh korkusuzca bakıyordu yüzüne, kâh hayalinde diz çöküyordu önünde, heyecandan titriyordu, yüzü donuklaşıyordu. Sofiya iki kere başını kaldırıp bakmıştı ona, sonra korkmuştu, ya da bakmak istememişti. Rayski,

— Neden, olacak şey değil? diye yineledi.

— Biliyorsunuz... bir kanaryayım ben!

— Oh! O zaman düşecek bu kalın perdeler, uçup gideceksiniz kafesten. Halalarınızdan da, şu soluk baylardan bayanlardan da nefret edeceksiniz, şu portreye ise (Sofiya'nın kocasını göstermişti) düşmanca bakacaksınız.

Sofiya sitemli, susturdu Rayski'yi :

— Oh **cousin!**...

— Evet kuzinim, şimdiye dek yaşadığınız, şimdi de yaşamakta olduğunuz her dakikayı boşa gitmiş, kaybolmuş sayacaksınız... Bu parlak, yüce görünümünüz gidecek, düşünmeye başlayacaksınız, şu kabuk gibi giysiyi sırtınıza geçirmeyi unutacaksınız... kalın bileziğiniz sıkacak sizi, çıkarıp atacaksınız onu. Boynunuzdaki haç da şimdiki gibi düzgün, kıpırtısız durmayacak. Atalarınızı, halalarınızı yendikten, Rubicon'u geçtikten[1] sonra başlayacak sizin için yaşam... günleri, saatleri, geceleri görmeye başlayacaksınız...

Rayski gidip Sofiya'nın yanına oturdu. Düşüncelere dalmış Sofiya farketmemişti bunu.

— Göreceksiniz, diye fısıldadı Rayski, yalnızca haz duyacaksınız, hayallerinizi bir an ayırmayacaksınız sevdiğiniz erkekten, yüreğinizin heyecanını dindiremeyeceksiniz, mucizeler göreceksiniz hep, şimdiye dek hiç görmediğiniz mucizeler...

Sofiya'nın elini tuttu Rayski. Genç kadın ürperdi.

— Evde yalnızken mutluluktan ağlamaya başlayacaksınız birden. Görmediğiniz biri dolaşacak çevrenizde, size bakacak... O anda, sevdiğiniz erkek çıkagelirse, bir sevinç çığlığı atacaksınız fırlayacaksınız yerinizden ve... ve... koşacaksınız ona...

İkisi birden ayağa kalktılar ansızın. Rayski, Sofiya'nın eli avucunda,

— Her şeyi... her şeyinizi vereceksiniz ona... diye fısıldadı.

Sofiya elini sabırsızlıkla, handiyse can sıkıntısıyla çekerek, heyecanlı,

— **Assen, cousin, assen!**[2] dedi.

---

(1) Eski Galya ile İtalya sınırında bir dere. M.Ö. 49 yılında Sezar, Senatonun buyruğunu dinlemeyip bu dereyi geçmiş, büyük bir başarı sağlamış, Roma'yı bile almıştır. O günden bu yana, dönüşü olmayan kararlı bir davranış için «Rubicon'u geçmek» deyimi kullanılır. (Ç.N.)

(2) Yeter. kuzenim. yeter! (Fransızca)

Rayski fısıltıyla konuşuyordu:

— Verebileceğiniz başka bir şeyiniz yok diye, daha çok şeyler veremiyorsunuz diye üzüleceksiniz! Sokağa gideceksiniz, karanlık geceye, yalnız, bir başınıza... eğer...

Sofiya kapıya bakarak,

— **Mon Dieu, mon Dieu!** [1] dedi. Neler söylüyorsunuz?... Bunun olanaksızlığını biliyorsunuz!

— Her şeyin vardır olanağı, diye fısıldadı Rayski, önünde yere diz çökeceksiniz, dudaklarınızı tutkuyla bastıracaksınız ellerine, hazdan ağlayacaksınız...

Sofiya koltuğa oturdu, başını geri attı, derin bir soluk aldı.
— **Je vous demande une grâce, cousin!** [2]

Rayski heyecanlı,

— İsteyin, emredin! dedi.

— **Laissez moi** [3].

Rayski kapıya gitti, dönüp baktı, Sofiya hareketsiz oturuyordu. Yüzünde, Rayski'nin gitmesini bekliyormuş gibi bir sabırsızlık anlatımı vardı yalnızca. Rayski çıkınca sürahiden bardağa su koydu, ağır ağır içti, sonra uşağa arabanın beklememesini söyledi. Gene koltuğa oturdu, düşüncelere daldı...

Birkaç dakika sonra ayak sesi duyuldu, kapının perdesi açıldı. Sofiya ürperdi, çabucak baktı kendine aynada, kalktı. Babasıydı gelen; yanında da esmer, yüzünde dalgın bir anlatım olan orta yaşlı, uzun boylu bir bey vardı. Rus'a benzemiyordu hiç. Babası tanıttı onu Sofiya'ya:

— Kont Milari, **ma chére amie, grand musicien et le plus amimable garçon du monde** [4]. İki hafta oluyor buraya geleli. Bağışla beni hayatım, konta gitmiştim: Tiyatroya bırakmadı beni.

---

(1) Tanrım, Tanrım! (Fransızca)
(2) Rica ederim kuzenim... (Fransızca)
(3) Yalnız bırakın beni! (Fransızca)
(4) Yavrucuğum, büyük bir müzisyen, çok sevimli bir gençtir. (Fransızca)

— Arabayı bekletmemelerini söyledim babacığım; benim canım da gitmek istemiyor.

Sofiya konuğa döndü, oturmasını söyledi kibar. Müzikten söz etmeye başladılar; Nikolay Vasilyeviç ise dudaklarını bir süre çiğnedikten sonra salona geçti.

XV

Rayski sarhoş gibi döndü eve. Yolu da, sokakları da, yanından geçen yayaları da arabaları da anımsamıyordu pek. Yol boyunca hep aynı şeyi görmüştü: Sofiya'yı... kadifeden, dantellerden bir çevrede, ipekler, pırlantalar içinde Sofiya'yı. Ama eski sakin, duyguların erişemediği Sofiya değildi bu artık...

Onun yüzünde yaşamın ilk, ürkek ışınlarını görmeyi başarmıştı. Sabırsızlığın bir anda görünüp kaybolan ışıltılarını sonra endişeler, korku görmüştü. Onda bir heyecan, belki de bilinçsiz bir aşk açlığı yaratmayı başarmıştı sonunda...

Kuşkular, sorular belki boşa harcanmış geçmişine acıma duygusu ile yaratmıştı içinde. Kısacası, heyecanlandırmıştı onu. Gelecekte tutku, dram, heykelin bir kadına dönüşümünü görüyordu Rayski.

Kendi kendiyle, çabaları sonucu kazandığı küçük başarıyla kıvanç duyuyordu şimdi: Görünüşe bakılırsa Sofiya'nın gözünde ataları, üzerinde durdukları yüksek kaideden inmişlerdi.

«İki üç akşam daha olsa yetecek, diye geçiriyordu içinden Rayski. Perdesinin ucunu biraz daha kaldırdım mı ışıklı uzaklara bakacaktır, yaşamı, mutluluğu anlayacaktır birden. Sonra bakışı bir gün şaşkınlıkla duracaktır birisinin üzerinde, sonra yere inecektir. Bakışını kaldırıp, gözlerini açarak bir kere daha bakacaktır, donup kalacaktır, işte o anda değişecek, bir kadın olacak...»

Rayski kıskanç,

— Peki ama bu «birisi» kim olacak? diye sordu kendi kendine. Onda duygu bilincini ilk kez uyandıran erkek mi acaba?

Onun yüreğine duygunun kendini atmak hakkı da o erkeğin değil midir?

Aynaya baktı, düşündü bir süre, sonra gidip pencereyi açtı, temiz havayı çekti ciğerlerine. Bir viyolonsel sesi geldi kulağına. Tam karşıdaki pencereye bakarak canı sıkkın,

— Ah, gene gıcırdatıp duruyor şunu! diye söylendi.

Pencereyi çarparak kapatırken ekledi:

— Hep aynı şey üstelik!

Sesler -derinden de olsa- geliyorlardı ona kadar hâlâ. Her sabah, her akşam karşı pencerede, viyolonselin üzerine eğilmiş bir adam görüyordu. Aynı yarım pasajları haftalarca elli kere, yüz kere dinliyordu... Aylardır böyle sürüp gidiyordu bu.

— Eşek! diye söylendi.

Kanepeye uzandı. Uyumak istiyordu, ama bu sesleri duymamak için kulağını yastığa ne denli bastırdıysa, uyuyamadı.

— Amma da gıcırdattı! Su katılmamış bir eşek bu adam!

Kalkıp piyanonun başına oturdu, viyolonselin sesini bastırmak için gürültülü parçalar çalmaya başladı. Sonra neşeli bir trile döndü, can sıkıcı gıcırtıyı duymamak için birkaç operadan ezgiler çaldı, bir fantezide güçlükle unuttu her şeyi.

Karşısında Sofiya vardı: Parmaklarını tuşlarda dolaştırırken onu tutkularla kendine gelmiş, acı çekerken, severken görüyordu. «Kimi?» sorusuna varır varmaz duyduğu sesler birden kesildi sanki. Kalkıp pencereyi açtı. Şaşırmış,

— Hâlâ çalıyor! diye söylendi.

Tam gene çarparak kapayacaktı pencereyi ki, birden durdu, olduğu yerde donup kaldı.

Değişmişti sesler. Gıcırtı da değildi şimdi duyduğu, güç parçaların yinelenmesi de. Güçlü bir el yüreğinin sinirleri üzerinde dolaştırıyordu sanki yayı: Sesler büyük bir uysallıkla ağlıyorlar, kahkahalarla gülüyorlar, dinleyiciyi denizin dalgaları gibi kucaklıyor, dipsiz bir uçuruma atıyor, birden yükseklere fırlatıyor, havada dolaştırıyorlardı.

Bambaşka dünyalar açılıyordu önünde, hayaller gelip geçiyorlardı, masal ülkeleri görünüyordu. Rayski'nin gözleri de, kulakları da alabildiğine açılmıştı. Üzerinde yalnız bir yelek olan bir adam görüyordu, o kadar; kandil ıslak alını ışıtıyordu, gözleri görünmüyordu. Boris, Vasyukov'a baktığı gibi bakıyordu ona.

Çevreye yayılan bu ses dalgalarını handiyse bir dehşet ürpertisiyle dinlerken «A! Nedir bu böyle?» diye geçiriyordu içinden.

— Nedir bu böyle? diye yineledi. Nereden aldı adam bu sesleri? Kim verdi ona? Aylarca, yıllarca sürdürdüğü eşek sebatı mı? Büstlere bakarak yıllarca resim çizmek, telleri gıcırdatmak! Oysa, tablodaki bir insana can veren, yaşam veren esrarlı bir noktacık ya da birkaç çizgi... seslere tutkuyu verense parmağın sinirli bir titreşimi! Bende bu noktacık da var, sinirli titreşim de (göğsüne vurdu Rayski) bütün bu şimşekler çakıyor içimde. Ama başka birinin göğsüne geçirmekte güçsüz kalıyorum onları. Dinleyicimin, seyircimin kanında tutuşturamıyorum içimdeki ateşi! Bu kutsal ateş seslere geçmiyor bende, istediğim gibi yer almıyor tablolarımda! Bir şiirimde, romanımda kişiler niçin bir bütün oluşturmuyorlar?

Gene dinlemeye başladı Rayski, kıpırdamadan dinliyordu. Ne yayın sesi vardı, ne tellerin. Viyolonsel yoktu, adamın göğsünden çıkıyordu sanki bu özgür, etkili sesler.

Rayski'nin gözleri yaşardı, yavaşça kapadı pencereyi.

Onun -Rayski'nin- da sebatı vardı aslında! Ne çok uğraşmıştı... kuzinini yola getirmek için. Onun içinde bir ateş yakmak, yaşam isteği, tutku uyandırmak için ne çok zorlamıştı zekâsını, hayal gücünü; çok uğraşmıştı... o böyle yerlere harcamıştı gücünü...

Bir ses vızıldıyordu kulağında : «Sanatı yaşama değil, yaşamı sanata sok!... Sanatı koru, gücünü koru!»

Sehpanın yanına gitti; yeşil ipek örtüyü kaldırdı. Sofiya'nın resmi vardı sehpada. Onun gözleri, onun omuzları, onun durgunluğu.

— Artık böyle değil o, değişti! diye mırıldandı. Yaşam belirtileri var onda şimdi, görüyorum bu belirtileri: İşte... Gözlerimin önündeler, nasıl yakalamalı onları?...

Fırçayı, paleti aldı, gözleri boyadı biraz, dudakların birkaç çizgisini değiştirdi... Sonra göğüs geçirerek bıraktı fırçayı, geri çekildi. Tabloda giysi, şu danteller, kadifeler gelişigüzel serpiştirilmişti. En çok kollar uzaktı doğal olmaktan. İçerisi karanlıktı üstelik: Karanlıkta değişiyorlardı renkler.

Tozlu birkaç tabloyu daha inceledi. Hepsi yarım bırakılmıştı. Sonra sobanın yanına gitti; birkaç tablonun yerini değiştirdi. Tabloların yerini değiştirirken bazılarına -bu arada Hektor'un başına da- durup bakmıştı.

Sonunda sarışın, genç bir kızın, aceleye gelmişe benzeyen, üzerinde hemen hiç çalışılmamış küçük, yağlıboya portresini aldı, sehpaya koydu; dirseklerini masaya dayayıp, parmaklarını saçlarının arasına sokup kıpırdamadan durdu, derin bir hüzün dolu bakışını sarışın kızın başına dikti.

Uzun süre öyle kaldı dalgın, sonra ayıldı, gidip yazı masasına oturdu, karalamalarını karıştırmaya başladı. Bazılarının üzerinde duruyor, başını sallıyor, yırtıp masanın altındaki çöp sepetine atıyordu, ötekileri bir yana ayırıyordu.

Deste deste edebiyat denemelerinin, şiirlerin, düz yazıların arasında, üzerinde «Nataşa» yazılı bir defter buldu.

Rayski'nin yeni yetişdiği, yaşamla yavaş yavaş tanışmaya başladığı, sevdiği sevildiği o eski günlerin bir olayı anlatılmıştı bu defterde. Bir zamanlar onun benliğini saran, onu yaşatan duygunun etkisi altında yazmıştı olayı. Bunu yaparken belki, bu sayfaları o zamanki kız arkadaşının anısına armağan etmek, ya da gençlik aşkının anısını, notlarını yaşlılık yılları için kendine saklamak gibi romantik bir amacı vardı; belki de, Ayanov'a sözünü ettiği roman yazmak düşüncesi daha o zamanlar kafasının içinde dolaşıyordu, duygulu bir öykü için kendi yaşamından bu olay çekici görünmüştü ona...

Burada kendinden üçüncü bir kişi olarak söz ediyordu Rayski. Anlatışı pek yüzeyde kalmıştı. Seven, ince duygulu bir

kızın kişiliği kesin çizgilerle belirlenmemişti. Rayski daha sonraları romanı üzerine düşünürken bu öyküyü işlemeyi, romanına bir bölüm olarak eklemeyi düşlüyordu.

Alçak sesle okumaya başladı defteri:

«...Artisler kulübünde verilen akşam yemeğinden eve dönünce masasının üzerinde bir pusula buldu genç adam. Şöyle yaziyordu pusulada: *«Sevgili Boris, hemen bana gel: Ölüyorum!... Senin Nataşa'n.»*

— Tanrım! Nataşa! diye bir çığlık attı Boris.

Koşarak indi merdiveni, sokağa fırladı, atları dörtnala sürdürerek Znamenye'ye geldi faytonla bir ara sokakta atladı faytondan, koşarak bir eve girdi, üçüncü kata çıktı. İki hafta oluyordu buraya gelmeyeli, bir sonsuzluktu iki hafta! Neyi vardı acaba Nataşa'nın?

Soluk almak için kapının önünde durdu, heyecandan bir tutuyordu çıngırağın ipini, bir bırakıyordu. Sonunda asıldı ipe, içeri girdi.

Dairenin sahibesi olan orta yaşlı bir memur karısı karşıladı onu. Selamına bir şey söylemeden, başını öne eğerek, sanki sitemli karşılık verdi. Boris'in titrek bir sesle, fısıltıyla sorduğu «Nasıl?» sorusunu yanıtlamadı, yalnızca yana çekilip yol verdi ona, arkasından kapıyı sessizce kapayıp gitti.

Boris parmaklarının ucuna basarak girdi odaya. Nataşa'yı endişeyle arayarak dolaştırdı bakışlarını odanın içinde.

Kuştüyü, maun bir kanepe ile, kanepenin önünde yuvarlak bir masa vardı odada. Masanın üzerinde bir iş kutusu duruyordu, yanında bitmemiş elişleri vardı.

Köşede bir lamba yanıyordu. Minderleri kuştüyü sandalyeler sıralanmıştı duvarlar boyunca. Pencere içlerinde çiçekleri solmuş saksılar ve iki kafes vardı. Kafeslerdeki kanaryalar büzülmüş, uyukluyorlardı.

Paravanaya baktı Boris, kararsız durdu olduğu yerde, oraya gitmeye korkuyordu.

Güçsüz bir ses duyuldu paravananın arkasından:

— Kim var orada?

Paravananın arkasına geçti Boris. Burada, karyolada yastıkların arasında, küçük gece lambasının soluk ışığının vurduğu sarışın, genç bir kız -balmumundanmış gibi sapsarı- yatıyordu. Bakışı ateşli, ama kuruydu. Dudakları da sıcak, kuruydu. Boris'i görünce dönmek istedi, canlı bir hareket yaptı, göğsünü tuttu hemen. Cılız, soluk kollarını Boris'e uzatarak sevgi, hüzün, sevinç dolu bir sesle,

— Sen misin Boris, sen! dedi.

Gözlerine inanamıyordu sanki.

Boris koştu, ellerini öptü Nataşa'nın.

— Yataktasın da, bugüne kadar haber vermedin bana! diye sitem etti.

Nataşa güçsüz eliyle sıkmak istedi Boris'in elini, ama beceremedi, başını yastığa koydu gene. Güçlükle konuşarak,

— Şimdi de rahatsız ettiğim için bağışla beni, dedi, seni görmeyi çok istedim. Bir haftadır yatıyorum, göğsüm ağrıyor...

Bir soluk aldı Nataşa.

Boris dinlemiyordu onu. Yüzüne, kısa bir zaman önce gülen yüzüne bakıyordu dehşetle. Ne olmuştu ona!

«Neyin var?...» diye sormak istiyordu, ama tutamadı kendini, yüzünü Nataşa'nın başının yanına yastığa koyup hüngür hüngür ağlamaya başladı birden.

Nataşa onun başını sevgiyle okşayarak,

— Ne oluyorsun Boris? Ne oluyorsun? diyordu. (Boris'in bu gözyaşları mutlu etmişlerdi onu.) Önemli bir şey değil hastalığım, geçeceğini söylüyor doktor...

Ama hıçkıra hıçkıra ağlıyordu Boris, «geçmeyeceğini» biliyordu...

Ürperdi Nataşa,

— Oysa beni avutmaya çalışacağını sanıyordum, dedi. Tek başıma öyle sıkılıyordu ki canım, öyle korkuyordum ki... Ver-

diğin kitapların hepsini okudum, işte oradalar, masanın üstünde. Sayfaları karıştırırsan, kurşun kalemle koyduğum birtakım notlar göreceksin; seninle... benim... aşkımıza... benzer bulduğum her yerin altını çizdim... Oh, yoruldum, konuşamayacağım artık...

Sustu Nataşa, ateş gibi yanan dudaklarını diliyle ıslatıp,

— Biraz su ver bana, dedi, şurada masanın üstünde!

Birkaç damla içtikten sonra yastıkta bir yer gösterdi Boris'e, başını oraya koymasını işaret etti. Elini onun başına koydu. Boris gizli gizli siliyordu gözyaşlarını.

Nataşa güçsüz,

— Burada sıkılıyor canın, diye başladı, seni çağırdığım için bağışla beni... Şu anda ne mutlu olduğumu bilsen!...

Nataşa gözleri kapalı, hayallere dalmış, parmaklarını Boris'in saçlarının arasında dolaştırarak konuşuyordu. Sonra sarıldı Boris'e, gülümsemeye çalışarak, baktı gözlerinin içine. Boris, gırtlağına düğümlenen hıçkırıkları bastırmaya çalışarak bir şey söylemeden karşılık veriyordu onun okşamalarına. Gene gözlerinin içine bakarak sordu Nataşa :

— Bugün kalacak mısın yanımda?

— Bütün akşam, bütün gece. Hiç gitmeyeceğim, ta...

Hıçkırıkları boşanacak gibi oldu gene, zor tuttu kendini.

— Hayır, hayır, neden? Canının sıkılmasını istemiyorum... Git güzel güzel uyu rahatına bak, burada yapacağın bir şey yok, sahi yok...

Gülümsemek istedi Nataşa, ama yapamadı.

— Bir şey söyleyeceğim sana : Kızmayacaksın değil mi?... Nataşa'nın ıslak elini sıktı Boris.

Nataşa yanağını Boris'in yanağına bastırıp,

— Kandırdım seni... dedi. Bugün üç gündür daha iyiyim, oysa ölüyorum diye yazdım... Buraya gelmeni istiyordum... Bağışla beni!

Gülümsedi Nataşa, Boris dehşet içindeydi. Bu «daha iyi»nin ne anlama geldiğini biliyordu. Ama gülümsemeye çalışıyordu. Nataşa'nın ellerini sıktı titreyerek. Korkuyla bir ona, bir çevresine bakıyordu.

Sosyetenin içinden, neşeli arkadaşlar, sanatçılar, güzeller arasından bir yeraltı mezarlığına düşmüştü sanki birden. Karyolanın kenarına oturup, gençlik yaşamının enginliği ile, şimdi birden üzerine çöken kederin karşıt iki tablo gibi bulundukları hayal dünyasına gitti. Geniş, neşe dolu bir oda; akşam yemeğinde masanın çevresinde çiçeklerin köpüklü şarap dolu kadehlerin arasında yüksek sesle, bağıra çağıra şarkı söyleyen konuşan sağlıklı arkadaşlar grubu... Arkadaşların arasında kadınların neşeli yüzleri güzellikle, hazla ışıl ışıl. Aktristler vardı müzik, bale şarkıcılar, sanatçılar, altın gençlik, güzellik, zekâ, kabiliyet mizah... yaşamın güneşli yanı tüm vardı! Sonra Nataşa'nın hüzün dolu karanlığına girmişti birden: Bu küçük, yoksul oda içinde yavaş yavaş sönen, umut kesilmiş bir yaşam...

Orada, şölenin dilberlerinin gençlikle pırıl pırıl, taptaze yüzleri, omuzlarına dökülen simsiyah saçları, iri göğüsleri, gözalıcı omuzları vardı. Buradaysa: Şu içe çökük sönük gözleri, şu kuru, renksiz saçlar, kemikleri çıkmış eller... Korkunç aşırılıklarıyla iki tablo da eziyordu onu. Aralarında bir sonsuzluk olduğu halde çok yakındılar birbirlerine bu iki tablo. Bir resim galerisinde yan yana kimse koymazdı onları. Oysa gerçek yaşamda yan yanaydılar... dehşetle bakıyordu ikisine Boris.

Bir korku, keder titremesi almıştı onu. Elinde olmadan kişileri gruplara ayırıyor, her birine -bu arada kendine de- bir duruş veriyor, eksik olanları tamamlıyor, tablonun genel görünümünü bozan şeyleri çıkarıyordu. Aynı ada, amansız hayali dehşete düşürüyordu onu. Acısını dindirmek, korkudan donan kanını ısıtmak, Nataşa her inlediğinde korkunç bir çığlıkla göğsünden fırlayacak gibi olan ıstırabını gizlemek için elini yüreğinin üstüne bastırıyordu.

Ölüm döşeğinde bu aşk kızgın bir demir gibi dağlıyordu içine Nataşa'nın her okşayışını, mezardan koparılmış bir çiçek gibi hıçkırıkla karşılıyordu.

Acısı biraz dinince, yalnızca Nataşa'nın güç alıp verdiği soluklarını duymaya başlayınca, şimdi sönmekte olan bu yaşamın geçmişi beliriyordu gözlerinin önünde yavaş yavaş. Bir zamanlar genç, utangaç, içten bakışlı bir genç kız olarak tanımıştı onu. Yoksul, hasta annesinin zayıf gözetimi altındaydı yalnızca.

Nataşa için tehlikeli bir anda tanışmışlardı. Dünyadan habersizliğinin, temizliğinin çevresinde tehlike ağları örülüyordu. Saçı sakalı ağarmış, sözde dost bir emekli memur eski dostluk, yakın ilgi maskesi altında doktor getiriyordu annesine, kendi de, sözde hastanın durumunu öğrenmek için, her akşam uğruyor, kızı bir baba gibi, ama istekle öpüyordu...

Bu sırada annesi, ondan birkaç yıl fazla yaşayan kızının şimdi ölmek üzere olduğu hastalıktan, yavaş yavaş ölüme gidiyordu. Rayski her şeyi farketmiş, küçük kızı kurtarmaya karar vermişti.

Kızı «velinimet'in» ağından içtenlikle, heyecanla kurtarmaya, ihtiyar kurdun iyilikleri konusunda ana kızın gözlerini açmaya çalışırken tutuldu Nataşa'ya. Nataşa da onu sevdi, ikisi birbirinde buldular mutluluğu, Nataşa'nın annesinden ölüm döşeğinde evlenmeleri için ana onayını aldılar.

İkisi için de ancak bir aile biçimi vardı: Olağan, dürüst Boris Nataşa'nın temizliğine saygı duyuyor, Nataşa onun yüreğine büyük değer veriyordu. İkisi de evlilik tacına uzatıyorlardı kollarını, ama ikisi de... bekleyemedi.

Nataşa'nın annesi altı ay yattı, sonra öldü. Gençlerle evlilik arasında duran bu tabut -Nataşa'nın genç yaşamını solduran bu büyük acı- Nataşa'nın acıdan da, hastalıktan da güçlü olarak aşkın yandığı zayıf, doğuştan hasta bünyesini sarsmıştı. Öte yandan, mutluluk isteğiyle, sabırsızlığıyla heyecanlıydı.

Sabırsızlanmayı yasaklamışlardı ona doktorlar. «Üç dört ay beklemeniz gerek,» diyorlardı. Nikâh töreni bekliyordu, aşk da çekiyordu onları.

Boris ihtiyar kurttan da, yoksulluktan da kurtarmıştı onu, ama kendinden kurtaramamıştı. Nataşa tutkusuz, hiçbir şeyin

bulandıramayacağı, hiçbir şeyden korkmayan bir sevgiyle sevmişti onu. Gözyaşı da yoktu onun aşkında, acı da, fedakârlık da... fedakârlığın ne olduğunu bilmiyordu çünkü, insanın sevip de sonra sevmemesinin nasıl olabileceğini anlamıyordu.

Onun için sevmek soluk almaktı, yaşamaktı; sevmemek, soğumak ise soluk almayı yaşamayı kesmek... Boris'in «Beni seviyor musun? Nasıl seviyorsun?» sorularına, onun boğazını kuvvetli sıkarak -dişlerini birbirine kenetlemiş- çocuksu yanıt veriyordu: «İşte böyle!» -«Beni ne zaman sevmeyeceksin?»- sorusunu ise dalgın yanıtlıyordu: «Ölünce!»

Bir şey almaya çalışmadan, bir şey istemeden seviyordu. Olduğu gibi kabul ediyordu sevdiği erkeği; onun başka türlü olup olmayacağı, olması gerekip gerekmediği üzerine hiç düşünmüyordu. Başka bir aşk var mıydı yeryüzünde, yoksa herkes onun sevdiği gibi mi seviyordu? Bunlara kafasını yormuyordu hiç.

Oysa Boris'in hayalinde tutkular vardı; Nataşa'nın her gün başka bir yanını öğreneceğini, çakacak şimşekleri; onun güçlü, ateşli, kıskanç aşkının yakıcı sıcaklığını; bu aşkın ateşine girecekleri günleri düşünüyordu.

Nataşa şişmanlamış, güzelleşmişti. Neşeliydi, ama gizlenen, tutulan bir heyecanın, sevincin esrarlı ışığı bir kere bile aydınlatmamıştı yüzünü. Ruhunu kemiren alevin yansıdığı umutsuz, delice bir bakışı olmamıştı hiç.

Mutluluk için her şeyi vardı Boris'in: Yüreği sonsuzluğa dek sürecek sıcak bir sığınak bulmuştu. Aklı için uzun, bitmeyecek bir uğraş vardı önünde: Gelişmek, Nataşa'yı geliştirmek. Duyarlı, genç bir kız aklına önderlik etmek, ona yön vermek. Yararlı bir uğraştı bu: Verimli bir toprakta bir şeyler yetiştirmek, kendi için bir şeyler yaratmak, kendi mutluluğunun canlı idealini ortaya çıkarmak...

Oysa parlaklık ile heyecan istiyordu hayal gücü. Huzur sarmıştı onu... Boris'in yaşamı durmuştu sanki. Ama Nataşa'nın haberi yoktu bundan, Boris'in içindeki aşkın hemen yanı başında nasıl bir yılanın yuva yaptığını bilmiyordu.

Sevmeye başladığı anda Nataşa'nın gözlerinde de, gülümseyişinde de huzur dolu bir cennet parıldamaya başlamıştı: İki yıl parıldamıştı bu cennet, şimdi de ölmek üzere olan gözlerinde parıldıyordu. Soğumuş dudakları her zamanki «seviyorum» sözcüğünü, eli her zamanki okşayışını yineliyorlardı.

Bazen canı sıkılırdı Boris'in, kayıplara karışırdı aylarca, döndüğünde gene o gülümseyişle, gözlerin sakin aydınlığıyla, şefkat dolu yürekten bir sevginin fısıltılarıyla karşılanırdı.

Her zaman böyle karşılanacağına inanır, bu inancın verdiği hazzı uzun uzun içine sindirir, sonra da can sıkıntısının tohumunu, mutluluğunun bozulmasının başlangıcını bulurdu onda.

Eskiden böyle değildi diye, yarın gene değişecek diye en küçük bir sitemde bulunmamıştı ona Nataşa. Bir damla gözyaşı dökmemişti. Şaşkınlık ya da güceniklik okunan bir bakışla bakmamıştı yüzüne. Günlerini korkunç bir yalnızlığın içinde bırakılmış, unutulmuş geçirdiği için ağlamamıştı.

Nataşa'nın yüreğinde de, düşüncelerinde de ne sitem vardı, ne gözyaşı. Ağzından kırıcı bir söz çıkmıyordu. Bazı haklarına dayanarak kızabileceğini, ağlayabileceğini, kıskanabileceğini, hatta bir şey isteyebileceğini aklının ucundan bile geçirmiyordu.

Yalnızca bir isteği, hakkı vardı: Sevmek. İnsanın ancak böyle sevmesi, sevilmesi gerektiğini; bütün dünyanın böyle sevdiğini, sevildiğini düşünüyor, buna inanıyordu.

Boris'in kayıplara karışmasını her zaman görünmeyen, tatsız bir durum -sözgelimi, onun hastalanması- olarak kabul ediyordu. Boris dönünce de mutlu oluyordu, onun görmediği gibi şimdi gelmesini de olayların olağan akışı gibi görüyordu.

Küçük düşürücü şeyler, kötülükler bazen de başka yanlardan geliyordu ona: Acıdan, şaşkınlıktan sararıyordu rengi, bitkin düşüyordu. Küçük düşürülmesine karşı koyabileceğini, kötülüğe kötülükle karşılık verebileceğini bilmeden, bilinçsiz olarak acı çekiyor, kötülüğü boyun eğerek kabul ediyordu.

Boşlandığı şeylere hemen bağlanıyor, **öyle gerektiğini** düşünerek bir daha çıkarıp atmıyordu içinden bu bağlılığını.

Perugino'nun[1] tablolarındakiler gibi tertemiz, aydınlık bir insandı. Sade, bilinçsiz bir yaşam süren, seven, dünyaya sevgiyle gelen, sevgiyle giden, giderken sessizce dua bile eden bir insan...

Yaşam ile aşk övgü okuyorlardı ona sanki, o da onların bu övgülerine kulak vererek tatlı düşüncelere dalmıştı; canlılığını yitirmek üzere olan yüzünde -kötülüklere, çektiği acılara, ıstıraplara karşı sitemsiz- kurumuştu sevgi ve inanç gözyaşları.

Ölmesinin nedeni biraz da, özensiz yetiştirilmesi, ilgisizlik; hastalıklı çocukluğunu yokluk, sıkışıklık içinde geçirmesiydi. Sonra, kalıtım yoluyla bünyesine geçen zehir, bu zehirin elverişli ortam bulunca gelişip çoğalması; bütün o «öyle gerek» düşünceleri yakınmalara, sinir bozukluklarına yol açmadıkları halde, onun zayıf, genç göğsüne işlemeleri, orayı kemirmeleri...

Nataşa yaşamı da, Boris'i de, onun süreksiz aşkını da kınamadan; -şimdi ölümü yüzünden hiç kimseyi, hiçbir şeyi suçlamadığı gibi- hiç kimseyi suçlamadan ihtiyarlık yıllarına dek yaşayabilirdi. Hastalıklı, acılarla dolu yaşamı üzerine de, bu erken ölümü üzerine de **öyle gerekli** diye düşünüyordu şimdi...

Arkadaşının, kimileyin ona bakarken bakışlarında beliren o kayıtsızlığın, can sıkıntısının, durgunluğun ne anlama geldiğini araştırmamıştı hiç, onun sevgisinin kuruduğunu öğrenmeye, bunun nedenlerini anlamaya çalışmamıştı...

Boris çoğunlukla bitkin, öfkeli bir suskunluk içinde otururdu Nataşa'nın yanında, onun saf mırıldanmalarını dinlemez, içten okşayışlarına karşılık vermezdi: «Hayır, yaşamın içine güçlü bir ırmak gibi dalan, önüne çıkan tüm engelleri yıkan, tarlaları basan bir kadın değil bu. Ya da, ışık gibi, önünü aydınlatan, kişiye güç veren, onu enerjiyle tavlayan, titreten, her dakikasını, her düşüncesini ateşle, mutlulukla, tutkuyla dolduran... yaşamına yön veren onun anlamını,' bilinmezliklerini çözmesine, onu olgunluğa eriştirmesine yardım eden... Böyle dişi bir aslan

(1) Pietro Vannucci Perugino (1446-1524) Ünlü İtalyan ressamı, Raffaello'nun öğretmeni. (Ç.N.)

nerede bulunur? Oysa bu kuzu yumuşakça koparıyor otları, kuyruğunu sallıyor, anasıymışım gibi sokuluyor bana... Hayır, bitkisel bir yaşamdır bu, yaşam değil, bir düş...»

Nataşa'nın okşamalarına, mırıldanmalarına esneyerek karşılık verir, şapkasını alıp ya bir ressamın atölyesinde, ya da onu sarhoş eden o yemeklerde, akşam toplantılarında alırdı soluğu, haftalarca, aylarca uğramazdı.

Şimdi, Nataşa'nın ölüm döşeğinde yanında otururken onun geçmişini, kendi aşkının geçmişini düşünüyordu Boris. Her şeyi bütün çıplaklığıyla anımsayınca, ölümle pençeleşen Nataşa'yı karşısına dilsiz bir sitem olarak dikilmiş gördü, bembeyaz kesildi.

İlgisizliğini, umursamazlığını anımsadı. Başka bir bakımdan kırıcı olamazdı: Şeytanın kendi bile diz çökerdi bu mavi, candan, uysal bakışın karşısında.

Yalnızca, ona verilen yaşama bir aşk okyanusuyla karşılık vermediği, Nataşa'yı bir babanın ağabeyin, kocanın şefkatiyle sarmayıp, onu yalnızca rüzgâra değil, ölüme de bıraktığı için lanetliyordu kendini.

Geç kalmış, umutsuz bir dua yükseliyordu içinde:

— Ölüm! Tanrım yaşam, mutluluk ver ona, benim her şeyimi al!

Hayalinde ölüm sehpasına çıkıyor, başını celladın baltasının altına kendi koyuyor, haykırıyordu:

— Suçluyum!... Onu öldürmemiş olsam bile, ölmesine göz yumdum: Anlamak istemedim onu. Bir kandilin durgun ışığından, çiçeklerden başka şeyin olmadığı bir yerde fırtınalar, yıldırımlar aradım. Ne biçim bir insanım ben. Tanrım! Bir canavarım! Eğer...

Nataşa'nın yastığına gömüyordu gene yüzünü, ölmemesi için dua ediyordu içinden, adaklar adıyordu.

Umutsuzluğu, Nataşa'nın güçlükle alıp verdiği solukları «Çok geç artık! Çok geç!» diyorlardı ona.

Anımsıyordu, Nataşa'yı yaşamının amacı olarak gördüğü, mutluluk dantellerini onunla birlikte ördüğü zamanlar kendi bir yılan gibi sokuluyordu genç kızın çiçeklerine, tablodaki gibi, o huzur dolu ışıkla kuşatıyordu kendini. Nataşa'da içtenliği, şefkati -onun ruh yanını oluşturan şeyleri- görüp tanıyınca kendi de içten bir insan olmuştu, onun gülümsemesiyle gülümsüyor; küçük bir kuş ya da çiçek gördüklerinde onun gibi hazla bakıyor, Nataşa'yı yeni bir giysiyle görünce bir çocuk gibi seviniyor, onunla birlikte annesinin mezarına, bir kız arkadaşının mezarına gidiyor, orada o ağladı diye ağlıyor, mezarın üzerine çiçekler dikiyordu...

Sonraları kuşlar ona da haz vermeye başlamıştı; Nataşa gibi içtendi çiçek dikerken de, ağlarken de... Nereye gitmişti o gözyaşları, gülümsemeler yürekten sevinçler? Niçin böylesine basitleşmişlerdi, niçin gereksizdi artık onun için Nataşa?...

Tam kulağının dibinde güçsüz bir ses duydu:

— Ne düşünüyorsun? Biraz daha su ver bana...

Su içtikten sonra ekledi Nataşa:

— Hayır, bakma yüzüme, bir şeye benzemiyorum artık! Tarağımla şapkamı ver süsleneceğim biraz. Yoksa... böyle... çirkinim diye soğursun benden!...

Boris'in onu hâlâ sevdiğini sanıyordu! Tarakla küçük şapkasını verdi ona Boris; Nataşa saçlarını taramak istedi, ama tarağı tuttuğu eli kucağına düştü.

— Yapamayacağım, çok yorgunum! dedi.

Kederli, düşüncelere daldı.

Boris acıdan kıvranıyordu, başı çatlayacak gibiydi. Birden ayağa fırladı; kafasında tablosu, dehşet içinde bir süre dolaştı odada. Kendinde değildi, ne yaptığını bilmiyordu. Dışarıya çıkıp ev sahibesini buldu, Nataşa ile ilgilenmesini söyledi doktorun gelip gelmediğini sordu.

Kadın, doktorun geldiğini, beraberinde başka doktorları da getirdiğini, onlara şu kadar para verdiğini söyledi,

— Yazılı bende, diye ekledi.

Boris,

— Ne yaptılar gelen doktorlar? diye sordu.

— Hiç ne yapacaklar: Muayene ettiler onu, göğsünü dinlediler, öteki odaya geçtiler, bir şey söylemeden omuzlarını kaldırdılar, aldıkları kâğıt paraları avuçlarında sıkıp fraklarının önünü iliklediler, çekip gittiler.

Bu kısa açıklamayı dehşetten donup kalmış dinledi Rayski, sonra karyolanın yanına gitti gene. Arkadaşlarla gürültülü akşam yemekleri, artisler, bazen şarkıcılar, çakırkeyif neşe... bütün bunlar, bu yaşamı uzatmaktan kesilen tüm umutlarla birlikte yok olup gitmişti.

Karşısında yalnızca bu yüz -yakınmadan, sevgi gülümsemesiyle, uysallık gülümsemesiyle acı çeken bu yüz- vardı. Hiçbir şey istemeyen, savunma da, birazcık kuvvet bile istemeyen bu yaratık!...

Oysa kendi sağlıkla; daha bugün, hiç de gerekli olmayan yerlere öylesine düşünmeden harcadığı güçle dopdolu, ayakta duruyordu; üstelik, şu küçük kuşu fırtınaların, soğukların içine atıp...

Niçin perçinlememişti kendini buraya? Nataşa'nın güzelliği ona olağan gelmeye; bir zamanlar sevimli, narin olan bu boş hayal dünyasında solmaya başlayınca niçin gitmişti? O hayal dünyasına başka kişiler girmeye başlayınca niçin direnmemişti, tutmamıştı kendini, Nataşa'nın hayaline sadık kalmamıştı?

Bir kahramanlık değil, bir görevdi bu. Fedakârlık etmeden, çaba harcamadan, yokluk çekmeden yaşanamazdı dünyada; «Yalnızca çiçeklerin yetiştiği bir bahçe değildir yaşam,» diye geçiriyordu içinden geç de olsa. Rubens'in, ağaçların diplerinde yakışıklı beylerle gözkamaştırıcı güzel bayanların çift çift oturdukları, çevrelerinde aşk meleklerinin uçuştukları «Aşk bahçesi» tablosunu anımsamıştı. Rubens için,

— Yalancı! dedi. Âşıkların aralarına niçin üstleri başları yırtık dilenciler, can çekişen hastalar koymadı: Böylesi daha gerçek olurdu!... Peki ben yapabilir miydim bunu?

Nataşa'nın yanında, onun için yaşamaya zorlasaydı kendini ne olurdu acaba? Düş, kayıtsızlık ve acımasız düşman can sıkın-

tısı! Hayalinde bu yaşamın uzun bir görünümü; bu düşün, duygusuzluğun, can sıkıntısının bir tablosu vardı şimdi: Kendini görüyordu, ne denli asık yüzlü, sert, kuru olduğunu... bu görünümüyle belki daha da erken yollardı Nataşa'yı mezara. Umutsuzluk içinde salladı kolunu.

— Çılgınlıklardan kaçınmalı insan, (temize çıkarmaya çalışıyordu kendini) ama duygusuzluktan kaçmak elinde değildir, bütün gücünü kullansa bile gizleyemez can sıkıntısını! Bu da öldürürdü onu işte: Zamanla anlardı gerçeği... Evet, zamanla anlardı, sonra da benimserdi bunu, alışırdı... Öyle yaşardı!

Oysa ölüyordu şimdi Nataşa, Boris'in yaşamını beklenmedik bir dram, tam bir trajedi, derin bir psikolojik roman doldurmuştu.

Nataşa'nın, Boris'i daldığı düşüncelerden uyandıran sesi duyuldu:

— Buraya gel, yanıma otur!

Bir hafta sonra Nataşa'nın tabutu arkasından başı önünde; kâh ondan çok çabuk soğuduğu, onu sık sık, uzun süre unuttuğu, arayıp sormadığı için kendine lanetler okuyarak yürüyordu; kâh aşkına söz geçirecek güçte olmadığını, Nataşa'yı bile bile, isteye isteye hiç üzmediğini, ona karşı her zaman kibar, şefkatli davrandığını; sonra, tutuşan alevi söndürmek için gerekli gücün onda değil, Nataşa'da tükendiğini; Nataşa'nın, aşkına sarınıp uyukladığını, bu rahat uykuya dalıp gittiğini, Nataşa'da tutkudan da, insanların yaşamı kovaladıkları, yararlı gücün, verimli emeğin yaratıcısı o yırtıcılıktan da eser olmadığını düşünerek kendini avutmaya çalışarak yürüyordu...

Gözlerinden yaşlar boşanırken, ağır ağır sallanan tabuta bakarak «Hayır, hayır, diye geçiriyordu içinden, bir kadın değil, güvercindi o!»

Kilisede dalgın duruyor, tüten mumların titreyişine, Nataşa'yı yolcu etmeye gelen küçük kalabalığa bakıyordu: En önde şişman, uzun boylu bir adam ayakta duruyor, kayıtsız, enfiye çekiyordu. Akrabasıydı Nataşa'nın. Onun yanında Nataşa'nın,

ağlamaktan yüzü gözü kızarmış teyzesi, bir grup çocuk, birkaç da yoksul yaşlı kadın vardı.

Nataşa'nın, kiliseye herkesten sonra gelmiş, herkesten perişan durumda olan bir kız arkadaşı tabutun yanında yere diz çökmüştü: Saçı başı taranmamıştı, boş boş bakınıyordu çevresine, sonra ölünün yüzüne bakıyor, başını yere koyup hüngür hüngür ağlamaya başlıyordu...

Ağır ağır yürüyerek döndü eve Boris, iki hafta ölü gibi dolaştı, kimseyle konuşmadı, atölyeye uğramadı, arkadaşlarıyla görüşmedi, ıssız sokaklarda bir başına dolaştı durdu. Büyük kederi dinmiş, gözyaşları kurumuş, dayanılmaz acısı geçmişti. Belleğinde mumların titreyişi ile durgun ilahi, bir de Nataşa'nın teyzesinin ağlamaktan şişmiş yüzü, sonra tabutun yanında yere diz çökmüş kızın içini çeke çeke ağlayışı kalmıştı yalnızca...»

Defterde yazılanlar burada bitiyordu.

Okumayı bitirdikten sonra bir süre üzgün, dalgın oturdu Rayski.

— Başarısız bir öykü bu! diye mırıldandı. Şimdi böyle yazmıyorlar. «Zavallı Liza»[1] dönemine yakışır ancak bu temizlik. Doğrusu onun portresi de (sehpaya yaklaştı Rayski) portreye değil, daha çok, gelişigüzel boyanmış bir eskize benziyor.

Eskize bakarak içini çekti Rayski,

— Zavallı Nataşa! dedi. Yaşıyorken de, fırçanın tuvale, kalemin kâğıda geçtiği gibi soluk boyanmıştın yaşamın renklerine! (Karar verdi) İkisini de değiştirmek gerek!

Sonra içini çekerek salladı defteri, bir deste beyaz kâğıt aldı, yeni romanının taslağını yazmaya koyuldu.

Bir anıya dönüşmüş bu olay yabancı bir olay gibi görünüyordu ona şimdi. Yan tutmadan bakıyordu ona taslakta da birinci sıraya alıyordu onu.

Gün ağarana dek yazdı...

---

(1) Karamzin'in romantik öyküsü. (Ç.N.)

Gündüzleri çeşitli defterleri karıştırıyor, akşamları eve gelince gene masaya oturuyor, gelecekte düşlediği şeyleri not ediyordu.

Olaylar, kişilikler; akrabalarının, tanıdıklarının, dostlarının, kadınların portreleri birer tip oluyordu kafasının içinde. Defterleri dolduruyor, yanında her zaman bir not defteri bulunduruyordu. Kalabalık arasında, bir akşam toplantısında ya da yemekte bir parça kâğıtla bir kalem çıkarıyordu ansızın, birkaç sözcük karalayıp cebine koyuyordu. Biraz sonra gene çıkarıyordu kâğıdı -düşüncelere dalıyor, nerede olduğunu unutuyor, sözünü yarıda kesip kalabalıktan uzak bir köşeye çekiliyor- bir şeyler yazıyordu.

Bu arada yaşam uyandırıyordu onu, yaratıcılık düşlerinden geri çekiyordu; sanatçı hazlarından, ıstıraplarından canlı hazlara, gerçek acılara- bunların arasında onun için en dayanılmaz olanı can sıkıntısıydı- itiyordu onu. Duygudan duyguya koşuyordu Rayski, olayları yakalıyor, edindiği izlenimleri yitirmemeye çalışıyor handiyse zorla tutuyordu onları. Yalnızca hayal gücüne besin sağlamak isteğiyle yapmıyordu bunu... hep bir şey arıyor, istiyor, bir şeyin üzerinde durmayı deniyordu...

Şimdi (henüz kendisi için de belirsiz) birtakım umutları vardı kuzini Belovodova'ya değgin. Onunla yakınlaşması haz da veriyordu ona. Onu daha sık görmekten, onunla daha çok konuşmaktan, onda yaşam duygusu -elinden gelirse tutku- da- yaratmaktan başka bir isteği yoktu.

Ama erişemiyordu Sofiya'ya. Yorulmaya başlamıştı artık, can sıkıntısı yavaş yavaş sokuluyordu içine...

XVI

Mayıs geçmişti. Bir yere gitmek, Petersburg'un amansız yazından kaçmak gerekiyordu. Ama nereye? Rayski için her yer birdi. Hiçbirinin üzerinde durmadan çeşitli planlar yapıyordu Finlandiya'ya gitmek istemiş, ama ertelemişti bunu, tek başına Pargolo göllerine gidip romanını orada yazmaya karar vermişti. Sonra bunu da ertelemiş, Pahotinlerle Ryazan «malikanesine

gitmek için adamakıllı hazırlanmıştı. Ama Pahotinler değiştirmişlerdi niyetlerini, kentte kalmaya karar vermişlerdi.

Durum hiç beklenmedik bir biçimde değişmeseydi, genel yaz göçü onu da çekecekti belki yurt dışına.

Bir gün eve döndüğünde iki mektup buldu masasının üzerinde. Mektuplardan biri Tatyana Markovna Berejkova'dan; öteki, onun doğduğu kentte lisede öğretmenlik eden, üniversiteden arkadaşı Leontiy Kozlov'dan geliyordu.

Büyükannesi önceleri sık yazardı ona, hesapları yollardı. Büyükannesinin mektuplarına kısa cevaplar veriyordu Rayski. Ona uzun yıllar annelik etmiş yaşlı kadına yazdığı mektuplar sevgiyle, şefkatle dolu oluyordu. Hesapları ise yırtıp atardı.

Büyükannesi sonra sonra (yaşlılıktan gözlerinin artık iyi görmediğinden, kız torunlarını yetiştirmek çabalarından yakınarak) daha seyrek yazmaya başlamıştı. Onun iri, düzgün, kararlı elyazısını görünce çok sevindi Rayski.

Mektubun bir bölümü şöyleydi:

«...Yaşlı büyükanneni unutmanın günahından korkmuyor musun Boris Pavloviç? Biliyorsun, hem ananım ben senin, hem baban. Doğru, bu devirde ihtiyarlar fazlalık sayılıyorlar. Gençler böyle düşünüyorlar. Ama istesem de ölemem: Gelinlik çağa gelmiş iki kız torunum var elimde. Onları yerli yerine yerleştirinceye dek bana ömür vermesi için yalvarıyorum Tanrı'ya... ondan sonrasını yüce Tanrım bilir!

Beni unuttuğun için kınamıyorum seni, yanlış anlama: Ama Tanrı korusun- ben bu arada ölürsem kızlarım, kızkardeşlerin -kardeşlerin sayılır onlar- kimsesiz kalacaklar. Sen onların hem akrabası, hem de koruyucususun. Sonra çiftliğini de düşünmelisin: Yaşlandım artık ben, kısa bir süre daha kâhyalık edebilirim sana: Kime bırakacaksın malını? Varını yoğunu har vurup harman savururlar, hava bırakırlar sana. Yıllar boyu gözüm gibi sakladığım bunca şeyi yele vermek olur mu hiç? Aileden kalma gümüş, bronz eşyaların, tabloların, pırlantaların, dantellerin, porselenlerin, kristallerin... kapıcı ellerine düşece-

ğini; Yahudilerin, tefecilerin eline geçeceğini, Volga'da gemilerle taşınacağını, panayırlarda yok değerine satılacağını düşündükçe yüreğim duracak gibi oluyor! Büyükannen sağ olduğu sürece hiç korkma, için rahat olsun, bir ipliğini bile sattırmaz; ama o ölünce güvenebileceğin bir kimsen yok. Kız torunlarıma gelince... Onların elinden ne gelir? Vera iyi yürekli, zeki bir kızdır, yabanidir de biraz, iş falan da yapmaz. Marfenka'cığım örnek bir mal sahibesi olacak, ama henüz çok küçük. Çoktan evlenme çağına girdi ya, hâlâ çocuk... böylesi daha iyi! Sırası gelince olgunlaşır, şimdilik ben koruyorum onu, o da değerini biliyor bunun, büyükannesinin sözünden çıkmıyor; Tanrı ödüllendirecektir onu bunun için. Evde yardımcı oluyor bana, çiftlik işlerine sokmuyorum onu: Kız işi değildir o işler. Şimdi iyi bir köylü var yanımda, aklı başında bir adam, adı Savelyiç; ben kuvvetten düştüm artık, köy işlerine o bakıyor, Yakov ile Vasilisa da evde gerekli her işi yapıyorlar.

Sonraya atma, buraya gelip sevindir büyükanneni: Çok yakındır sana büyükannen -yalnızca akrabalık bakımından değil, yürekçe de: Çocukken hissediyordun bunu- büyüyünce nasıl oldın, bilmiyorum, ama eskiden çok iyi bir torundun. Hiç değilse kızkardeşlerini görmeye gel: Belki mutluluğu da bulursun burada... Gelince söyleyecektim, ama kocakarı alışkanlığım ağır bastı, tutamayacağım kendimi. Otkupşçik[1] *Mamakin Moskova'dan kentimize taşındı: Gelinlik çağda bir kızı var, başka da çocuğu yok. Tanrı bana o günü, seni evlendireceğim, çiftliği doğrudan senin eline vereceğim günü gösterse çok rahat kaparım gözlerimi. Evlen artık Boris'ciğim, yaşın geçti; o zaman kızlarım da evsiz barksız, öksüz kalmazlar benden sonra. Sen ağabey, koruyucu olursun onlara, karın da iyi yürekli bir kızkardeş. Bekâr olduğun sürece senin yanında kalamazlar... evlen yavrum, büyükannenin gönlünü hoş et, Tanrı da senin yardımcın olur!*

Cevap bekleyeceğim: Geleceğini önceden yaz, alt katta üç oda temizletip döşeteceğim senin için, Marfenka'yı da üst kattaki küçük odaya alacağım: Ev sahibisin!

(1) XIX. yüzyılda Rusya'da, halktan devlet gelirini toplamak hakkı belirli bir para karşılığında özel kişilere satılıyordu. Bu hakkı satın alan kimselere otkupşçik denilirdi. (Ç.N.)

Tit Nikonıç'ın selamı var: Yaşlandı artık, ama aslan gibi hâlâ. Hep öyle güzel gülümsüyor gene, konuşması da derin anlamlı, selam verişi hoş... zamane züppelerinden onunu cebinden çıkarır. Gelirken güderi örme bir kazakla bir pantalon getir lütfen: Romatizmaya iyi geldiğini söylüyorlar. Tit Nikonıç'a süpriz yapmak istiyorum.

Son iki yılın hesaplarını yolluyorum. Dualarım seninledir...

Tatyana Berejkova.»

Rayski sevinç içinde,

— Büyükanneciğim! dedi yüksek sesle. Tanrım, beni çağırıyor büyükannem. Gideceğim, gideceğim! Sessizlik var orada, güzel yemekler, iyi yürekli, cana yakın, zeki bir kadının sevgisi; sonra kızkardeşlerim, tanımadığım, yeni iki kızkardeş, sonra kendimi yakın hissettiğim insanlar...

Yüzünü hafiften buruşturarak «Taşralı kızlar! diye geçirdi içinden. Biraz korkunç bir şey bu: Belki de salak şeylerdir!... Ama gene de gideceğim: Kaderim çağırıyor beni... Ya orada da can sıkıntısı varsa?»

Bir korku düştü Rayski'nin içine, ama çabuk geçti korkusu:

— Esnemeye başlar başlamaz dönerim! diye avuttu kendini. Evet, gideceğim, gideceğim, Leontiy de orada, Leontiy! (Leontiy'i anımsayınca güldü Rayski.) O neler yazıyor bakalım?

«Dün farkına varmadan nasıl olduğunu kendim de bilmiyorum- diye yazıyordu. Leontiy, dalgınlığımdan olacak (çok dalgın olduğumu bilirsin) yolumu şaşırdım, tepeden indim, birden büyükannenin bahçesine girdiğimi farkettim, geri dönmek istedim. Ama tam o anda Tatyana Markovna gördü beni pencereden, alacakaranlık olduğu için önce hırsız sanıp köpeklerle uşakları salmak istedi üzerime, ama sonra tanıyınca çağırdı beni, sevip okşadı, tıka basa doyurdu karnımı, gece kalmaya bile zorladı, ona çok seyrek uğradığım için de hayli sitem etti; sana mektup yazmamı, buraya gelmeye seni razı etmemi sıkı sıkı tembihledi. Gelip çiftliğinin durumunu görmeni, bir gün buraya yerleşmek niyetindeysen onu büyükannenin elinden sağlam almanı, sonra da evlenmeni yazmalıymışım sana...

Doğrusunu istersen, sevgili dostum Boris Pavloviç, hanidir ben de yazmak istiyordum sana, ama cesaret edemiyordum: Nedenini aşağıda söyleyeceğim. Çiftlik bahanedir aslında: Seni görmek istiyor büyükannen, buraya gelmeni nasıl sağlayacağını da bilmiyor. Daha güzel, hiç kimse yönetemez çiftliğini. Ama bunu bırakalım şimdi. Senin acele buraya gelmeni, suçluların sert bir biçimde yargılanıp cezalandırılmalarını gerektiren asıl konuya nasıl değineceğimi bilemiyorum, kararsızlık içindeyim. Senin kitaplığından söz ediyorum.

Bak ne diyeceğim, seversin beni, biliyorum. Okulda da, üniversitede de en çok bana yakınlık gösterirdin: Destek olurdun bana, kimileyin benimle birlikte okurdun, severdin beni, yardım ederdin, kiramı öderdin... çamaşır bile aldığın olurdu bana... (Rayski çabuk atladı bu satırı.) kızdırmazdın beni, «şakalar» yapmazdın bana, dövmezdin... ya da en az döverdin: Topu topu birkaç kere saçlarımdan tutup sürükledin beni, o kadar, çünkü ötekiler... Ama bırakalım şimdi o yaramazları! onlar da kötülüklerinden değil, boş durmaktan canları sıkıldığı için, düşüncesizliklerinden yapıyorlardı bunu. İşte bu dostluğumuzun hatırı için kızma... yalvarırım; yo, ya da bir kere daha döv beni, ama dinle. Klasiklerin değeri ciltli eski Got baskılarını anımsıyor musun? Ben de ne diyorum, nasıl anımsamazsın! Kimileyin hazla seyrederdin onları. Yarı yarıya açıklamalarla dolu eski Shakespeare'i anımsıyor musun? Anımsıyor musun... Fransız klasiklerinin parşömene basılmış ilk baskılarını? Anımsarsın... (anımsarsın elbette, unutulmuş olsan ne iyi olurdu...) İşte sana benim yaptığım katalog: Bunların karşılarına mezarlarda olduğu gibi- birer siyah haç koydum! Dinle de döv beni: Kutsal pederlerin yapıtları, din kitaplarının bulunduğu bölüm sağlam duruyor; Platon, Fukidid ve öteki tarihçilerle ozanlar sağlam. Ama Spinoza Machiavelli, ayrıca öteki bölümlerden elli kadar yapıt berbat oldu... elbette benim zayıflığım, korkaklığım, şu yere batasıca temiz yürekliliğim yüzünden.

Kimdir bu bela? diye soracaksın. Mark Volohov diyorlar adına: Onun için kutsal bir şey yoktur yeryüzünde. İstersen

bir Elzevir[1] baskısı ver kendine, ondan da koparır sayfaları. Dehşetle öğrendiğim - ne yazık ki çok geç öğrendiğim- iğrenç bir alışkanlığı var: Bir kitabı okurken, okuduğu sayfalardan birini koparıp tütün sarıyor, ya da büküp tırnaklarının arasını kıdaklarını temizliyor. Kitapların ondan, olduklarından sanki daha bir ince döndüklerini sezinler gibi oluyordum, ama bunun nedenini, aynı şeyi benim yanımda da yapıncaya dek anlayamadım. Akıllı uslu aldı Aristophanes'i -Yunanca metin Fransızca çevirisiyle birliktedir bu kitapda- hemen oracıkta, benim yanımda arkasından bir sayfa koparıverdi. Ağzımı açmaya bile yetiştirememiştim. Kentimizin bir acayip yaratığıdır bu Volohov. Hiç kimse sevmiyor onu, herkes korkuyor da ondan. Beni sorarsan, sevmemek de elimde değil, korkmamak da. Dünyanın parasını verdiğim kasketimi çıkarır alır başımdan bir gün, bunun farkına varmazsam haz duyar, bir gün gece gelip penceremi tıklatır. Ama bazen de bakarsın en iyisinden bir şişe şarapla, ya da bostandan (bir bostancının evinde oturuyor) bir kucak sebzeyle gelir. Buraya sürgün geldi, polisin gözetimi altında... doğrusu, o zamandan bu yana kentin güvenliğinin tam olduğu söylenemez.

Allahaşkına, onun üzerine sana yazdıklarımı söyleme kendisine. Yüzde yüz bir iş açar başıma sonra, belki senin de... Berbat ettiği kitaplar için ondan açıklama isteyecek oldum, ama yüzünü öyle bir astı ki, bıraktım hemen. Üniversitede bizimle aynı yıllarda okuduğunu söylüyor, ama aynı fakültede değilmişiz. Yalan söylüyor galiba.

Petersburg'da alayda hizmet ettiğini biliyoruz. Sonra istifa etmiş, Moskova'da kalmış bir süre, orada bir olaya karışmış; yukarıda da söylediğim gibi, buraya sürülmüş. Polisle hiç iyi değil arası. Nil Andreyeviç ile Tatyana Markovna adını duymak istemiyorlar. Ama yeter ondan söz ettiğim! Geldiğinde kendin görürsün nasıl bir adam olduğunu. İtirafımı edip üzerimdeki ağırlığı attım ya, artık rahatım. Seni karşılamak öylesine korkunç olmayacak şimdi.

(1) Elzevir: XVI.-XVII. yüzyıllarında yaşamış Hollanda'lı bir aile, Baskı işleriyle ün kazanmışlardı. 1583-1680 yılları arasında Amsterdam'da Roma klasiklerini, Kutsal Buyruklar'ı basmışlardı. (Ç.N.)

Gel Boris, sevgili dostum, büyükanneni görmeye gel: Seni ne çok sevdiğini, çiftliğini nasıl koruduğunu benim, kitaplarını koruduğum gibi değil- görsen! Ne güzel kızkardeşlerin var: Vera Vasilyevna ile Marfa Vasilyevna! Burada her şey seni bekliyor. Bahçen de, Volga'nın görünümü de çok güzel!... Bütün bunları bilsen, bir dakika durmaz, hemen gelirdin: Gelir, Tatyana Markovna'dan çiftliğini, benden de kitaplığını alırdın. Suçlu, ama seni çok seven arkadaşın, dostun Leontiy Kozlov'u cezalandırmaya ve kucaklamaya gelirdin...

Kozlov

Karım selamlarını yolluyor, seni eskisi gibi sevdiğini, gelirsen daha çok seveceğini yazmamı söylüyor.»

Handiyse ağlayarak okumuştu Rayski bu uzun mektubu; tuhaf huylu Leontiy'i, onun kitap sevgisini anımsamış, kitaplık konusunda endişelerine gülmüştü. «Ona armağan edeceğim kitaplığımı,» diye geçirdi içinden. Hayal kuruyordu:

— Leontiy, büyükannem! Kuzinlerim Vera'cık ile Marfa'cık! Volga ile kıyıları; uykulu huzur dolu sessizlik; insanların yaşamayıp, yalnızca bitki gibi yetiştikleri, sonra sessizce solup kurudukları bir yer; ince, zehirli hazları olan tutkuların da, ıstırap dolu soruların da, en küçük bir düşünce, irade kıpırdanışının da bulunmadığı bir yer... Orada işime verebilirim kendimi, kafamın içindekilerini toparlar, romanımı yazarım. Sofiya'nın portresini bitirir bitirmez Allahaısmarladık derim ona... dahin, dahin! [1].

XVII

Sabahın erken saatlerinden beri oturuyordu Rayski Sofiya'nın portresinin başında; ilk sabah değildi hem böyle oturduğu. Bu iş sıkmaya başlamıştı onu artık. Durup bir süre bakıyordu portreye, sonra birden -canı sıkkın- örtüyü indiriyordu üzerine, odanın içinde bir aşağı bir yukarı dolaşmaya başlıyordu; pencerenin önünde duruyordu, ıslık çalıyordu biraz, parmaklarıyla

(1) Oraya, oraya! (Almanca)

trampet çalıyordu bir süre camda, bazen dışarı çıkıyordu, -yüzü asık, keyifsiz- dolaşıyordu sokaklarda.

Devrisi sabah aynı şeyler yineleniyordu; aynı keyifsizlik, sıkıntı oluyordu içinde. Kimileyin de oturuyor, oturuyor, birden alıyordu paleti, bir yeri heyecanlı heyecanlı boyamaya başlıyordu, bakıyordu, düşüncelere dalıyordu. Sonra iki yana sallıyordu başını, göğüs geçiriyordu, atıyordu paleti.

Oysa portre aslının tıpatıp aynıydı. Herkesin gördüğü, bildiği gibiydi burada Sofiya: Serinkanlı, ışıl ışıl. Aynı uyum vardı yüz çizgilerinde; alnı beyaz, genişti; bakışı genç bir kızın bakışı gibi açık, temiz; boynu mağrur duruşlu; gözalıcı, dik göğsü rahat, durgundu.

Her şeyiyle Sofiya'nın kendisiydi bu, ama hoşnut değildi Rayski, sanatçı sancıları çekiyordu. Genç kadında yaşam duygusu uyandırmış, karanlığın içine ışık götürmüştü; heyecanlar, yeni bir yaşamın belirtileri göze çarpmaya başlamıştı Sofiya'da, ama portrede yoktu bunların hiçbiri!

«Niçin gelmedi Kirilov? diye geçirdi içinden. Söz vermişti oysa. Bir tanrıçadan ortaya bir kadın çıkarabilmek için ne yapmamın gerektiğini o söylerdi bana belki.»

Palet parmağında, başı önünde düşüncelere daldı gene. Sanatın sırrını yakalamayı, şimdi hayalinde gördüğü Sofiya'yı tuvalde yaratabilmeyi ölesiye istiyordu.

Sofiya'nın heyecanını, onu yalnız bırakması için yalvarışını anımsıyordu; gururunu yardıma çağırmak isteyişini, ama bunu beceremeyişini; elini onun elinden çekmek isteyişini, ama çekemeyişini, heyecanını yenemeyişini... O anda hiç mi hiç benzemiyordu Sofiya bu portredeki Sofiya'ya!

Sofiya'nın içine birtakım kuşkular saldığını, bu kuşkuların Hamlet kuşkuları olduğunu biliyordu Rayski. Onun yüreğinde okumuştu bu kuşkuları: «Gerektiği gibi mi yaşıyorum acaba? Soyumun, çevremin bu ölü gururuna, bu törelere canlı, insanca bir şey vermiyor muyum? Doğrusu halalarımın, babamın, Catherine'nin yanında kimileyin sıkıldığımı itiraf etmek zorundayım... Yalnız **cousin** Rayski...»

Sofiya'nın hayalini kendisine kadar vardırınca yüreği çarpmaya başlıyordu Rayski'nin.

Porteyi görmüyordu artık karşısında, başka bir şey görüyordu. Bir uyurgezerinki gibi iri iri açık gözlerini kırpmadan bakıyordu. Uzaklara bir yere bakıyor, canlı Sofiya'yı görüyordu: Odasında bir başına oturuyordu Sofiya, onu düşünüyordu; derin düşüncelere dalıp gitmişti. Ya da amaçsız dolaşıyordu odada. Kafasının içinde yeni, şaşırtıcı bir düşünce çakmış gibi, birden duruyor, pencereye gidiyor, perdeyi açıyor, meraklı bakışını sokağa, oradaki başlardan, yüzlerden oluşan canlı sele doğrultuyor, toplumsal burgacı dikkatle izliyordu: Bu gürültü dehşete düşürüyordu onu -kendisi de onun bir parçası olmuş gibi, şu adamın geç kalmak korkusuyla öylesine çabuk çabuk nereye gittiğini anlıyormuş gibi- tiksinmiyordu bu kaba kalabalıktan; günlük yaşamının üçte ikisini yılda üç yüz, dört yüz rubleye satan şu memurun da kandan, kemikten, sinirlerden oluştuğunu biliyordu sanki artık.

Sırtındaki ağır torbayı güçlükle taşıyan şu köylüye acıyordu. Elinde bohçayla çabuk çabuk yürüyen şu kadının, oturduğu odanın kirasını verebilmek için son mantosunu da rehine vermeye gittiğini anlıyordu, vb...

Sofiya'nın dalgın, endişeli bakışı sokaktan geçen her erkeği, her kadını izliyordu.

Bu yaşama uzun uzun bakıyor, sanki anlıyordu onu; perdeyi indirmeyi unutup, istemeye istemeye çekiliyordu pencerenin önünden. Bir kitap alıyordu eline, sayfalarını çeviriyor, başkalarının nasıl yaşadıkları düşüncesine dalıyordu gene.

Bakışlarında bir anlam vardı şimdi; gözleri endişesiz, aydınlık değil, düşünceli bakıyorlardı. Sokakta koşuşan, acı çeken, yokluk çeken, çalışıp didinen, inleyen «başkaları» için bir endişe vardı bakışlarında.

Şimdiye dek yaşamadığını, yalnızca bitki gibi yetiştiğini, sonra da solduğunu sezinlemişti birden. Bu yaşamın, onun canlı içtenliklerinin, kederlerinin, emeğinin, -ama önce içtenliklerininateşi yakıyordu içini.

Elindeki kitap yere düşüyordu. Kaldırmıyordu onu. Sofiya; vazodan bir çiçek alıyordu dalgın, öteki çiçeklerin dağınıklığını, bazılarının düştüğünü farketmiyordu.

Çiçeği kokluyordu; kendi dünyasına dalmış, dalgın, dudaklarıyla koparıyordu yapraklarını; ne yaptığını bilmeden, piyanoya gidiyordu, tabureye gelişigüzel, yan oturuyor, tek eliyle, dalgın, birkaç nota çalıyor, düşünüyor, düşünüyordu...

Sonra sessizce, belli belirsiz, birinin adını mırıldanmıştı Sofiya, ürpermiş, ürkek ürkek çevresine bakınmış, ellerini yüzüne kapamış, öyle kalmıştı.

Odada başka kimse yoktu; yalnızca perdesi açık pencereden güneş ışınları doluyordu odaya, özgür dolaşıyorlardı aynalarda, façetalı kristallerde kırılıyorlardı. Açık kitap yerlerde sürünüyordu, Sofiya'nın ayaklarının dibinde çiçeğin yaprakları vardı...

Fırçayı aldı Rayski, şimdi kafasının içinde gördüğü Sofiya'ya baktı açılmış, tutku dolu gözlerle, sonra palette uzun süre karıştırdı boyaları gülümseyerek, fırçayı palete değdirmeye hazırlandı birkaç kere, ama her keresinde kararsızlık içinde duraladı, sonunda gözlerin üzerinde gezdirdi fırçasını, gölge vurdu, gözkapaklarını açtı biraz. Bakışı daha bir genişlemişti şimdi, ama durgundu hâlâ.

Sakin, handiyse otomatik bir el hareketiyle dokundu gene gözlere: Daha canlı, anlamlı oldular, ama soğuktular hâlâ. Fırçayı uzun süre dolaştırdı gözlerin çevresinde, boyaları karıştırdı gene dalgın, gözün birine bir çizgi çizdi, -bir zamanlar öğretmeninin onun cansız resmine koyduğu gibi- bilinçsiz olarak bir nokta koydu, kendisinin de bilmediği bir şey yaptı sonra, öteki göze de yaptı aynı şeyi... Gözlerden fışkıran ışıktan donup kaldı birden.

Geri çekilip uzaktan baktı, şaşırmıştı: Dosdoğru ona yönelmiş bir ışık demeti çıkıyordu gözlerden, ama anlam sert, kuruydu hâlâ.

Bilinçsiz olarak, handiyse raslantıyla belli belirsiz değiştirdi dudakların çizgisini, üst dudağa hafif bir çizgi ekledi, bir gölgeyi açtı biraz, geri çekildi gene, baktı. Güçlükle soluk alarak,

— Odur bu, Sofiya! dedi. Gerçek Sofiya!

Arkasında bir ayak sesi duydu o anda, hızla döndü: Ayanov gelmişti.

Rayski mağrur,

— İvan İvanoviç! dedi. Geldiğine çok sevindim! Bak... o değil mi? Söyle!

— Dur hele, izin ver de bakayım.

İvan İvanoviç uzun uzun baktı portreye. Rayski sabırsızlık içinde bekliyordu.

Ayanov ilgisiz,

— Kimdir bu? diye sordu.

Donup kalmıştı Rayski. Şaşkınlığından kurtulmaya çalışarak,

— Sofiya'yı tanımadın mı? dedi.

Ayanov, portreye büyük bir şaşkınlık içinde bakarak sordu:

— Nasıl? Sofiya Nikolayevna mı? Olamaz! Başka bir portresini yapıyordun Sofiya Nikolayevna'nın, o daha güzeldi galiba. O nerede?

Rayski, canı sıkkın, handiyse küçümsemeyle salladı kolunu

— Aynı portre! dedi. Yalnız biraz değiştirdim onu. (Bağırmaya başlamıştı) Ötekinin cansız, yaşam ateşi sönmüş, uykulu, uyuşuk bir şey olduğunu nasıl görmemiş olabilirsin? Oysa bu öyle mi?...

Ayanov inatçı, itiraz etti:

— Ne dersen de, öteki daha çok benziyordu Sofiya Nikolayevna'ya! Burada ise... sarhoş sanki...

— Sensin sarhoş! Çekil başımdan!

Ayanov kayıtsız,

— Bilirsin, dedi, resimden pek anlamam ben...

Rayski karşılık vermedi; öfkeli öfkeli, Sofiya'nın saçlarını, kadife giysisini boyamaya koyuldu.

On beş dakika sonra Kirilov geldi. Yüzü favorilerinin, bıyıklarının, sakalının arasından pek az görünen ufak tefek, çok

zayıf bir adamdı bu. Cildi hemen hiç görünmüyordu, içe çökük gözleri doğal olmaktan uzak bir biçimde parlıyorlardı yalnızca; bir de, burnu sert bir çıkıntı yaparak çıkıyordu sakal, bıyık, favori kalabalığının arasından; ucu yanaklarını da, çenesini de, dudaklarını da örten kılların içine dalıyordu gene. Boynu da gözükmüyordu sakalından; bedeni ise çuvala sarılmış gibi, kat kat sarkan çok geniş bir paltonun içindeydi. Bu paltonun altından başka bir paltonun, ya da redingotun yağlıboya lekeleriyle kaplı eteği gözüküyordu. Yürürken hafiften gıcırdıyordu iskarpinleri. Şapkası eskiydi, yağlıydı, kenarları sarkmıştı.

Onun bu düşünce dolu, dikkatli, alev alev yanan bakışlarını; kıllardan oluşmuş kalın örtü altında uyuyormuş gibi duran soğuk, kıpırtısız yüzünü -özellikle, karanlık sanatçı hücresinde elinde paletle sehpanın önünde durmuş, yabani, çivi gibi delici bakışını resmini yaptığı azizin yüzüne dikmiş bakarken- görünce, yaşamın aydınlık ülkelerini arayan, kuş gibi özgür bir sanatçı değil, sevinçlerden nefret eden, yalnızca acıyı anlayan bir sanat rahibi, çilekeşi sanırdı onu insan. Galiba gerçekten de öyleydi.

Portreye baktı, hiçbir şey söylemeden ağır ağır daldı derinliklerine. Yüzündeki anlatımı Rayski büyük bir heyecanla izliyordu. Kirilov ilk anda şaşkın baktı portrenin yüzüne, hoşnut bakışını sanki uzun süre durdurdu gözler üzerinde... Yüzündeki kırışıklıklar açılmıştı. Tatlı bir düş görüyor gibiydi.

Sonra birden uyandı sanki. Sevinç değil, elem dolu bir şaşkınlık kapladı yüzünü, alnı karıştı. Öte yana döndü, şapkasını masaya koydu, bir sigara çıkarıp yaktı.

— Ne diyorsun? dedi Rayski.

Kirilov,

— Bunun için mi çağırdınız beni? diye sordu.

— Neyi var?

— Allahaısmarladık, ben eve gidiyorum...

— Durun, bir şeyler söyleyin.

— Söylenecek bir şey var: Saçma!

Rayski, gücenmiş,

— Yaptığım her resme, iyi olsun kötü olsun, saçma dersiniz zaten! dedi. Ah sizi, ölü ressamlar! Oysa eskiden, yeteneğim olduğunu söylerdiniz Semyon Semyonıç...

Kirilov göğüs geçirdi.

— Söyledim size! Ne diye yineletiyorsunuz? Bu yoldan gitmeyi sürdürürseniz, kendinizi moda tabelalarına harcarsınız...

— Moda tabelalarına mı? Bunun kim olduğunu biliyor musunuz?

Kirilov portreye şöyle bir bakıp,

— Kim? dedi. Aktrisin biridir...

— Ne oluyor size, ikiniz de çıldırdınız galiba! Biri sarhoş bir kadın, öteki bir aktris diyor! Sizlerle konuşmaya gelmez!

Portreyi örtmeye başladı Rayski.

— Kendisine göstereceğim onu : Aslı daha iyi değerlendirir. Semyon Semyonıç, hiç değilse tatlı bir söz işiteceğimi umuyordum sizden : Her çalışmamda bir şey, hiç değilse bir yaşam kıvılcımı buluyordunuz...

Kirilov, Sofiya'nın gözlerini, dudaklarını, geniş beyaz alnını göstererek,

— Burada kıvılcım, da yok! dedi. Büyük bir şey bu... Aslını tanımıyorum ama görüyorum, gerçek var burada. Yüce bir tabloya, yüce bir süje'ye değer bu. Oysa bu gözleri, bu tutkuyu, sıcaklığı hoppa bir kadına, bir yosmaya, kuklaya vermişsiniz siz!...

— Hayır Semyon Semyonıç, bundan yüce bir süje hiçbir ressam seçemez kendine. Hoppa bir kadın, bir yosma değildir o! Gerçekte sizin fırçanıza değer bir insandır. Katı temizliğin, gururun doruğu vardır onda! Bir tanrıçadır! Olympos tanrıçası olmasa bile, bir tanrıçadır... ama size benzer, yani bu dünyanın insanı değildir.

— Yalvarmaklı bir anlatım olsaydı bu yüzde, bakışları dikkatli olsaydı, şu tutku dolu atılım olmasaydı... Bakın Boris Pavloviç, bu portreyi tabloya çevirin; yaşadığımız çevreyi de, bu anlamsız davranışlarımızı da, çapkınlıklarınızı da bırakın... pencerelerinizin perdelerini indirin, üç ay, dört ay kapanın...

— Niçin?

Kirilov yüzünü buruşturdu; öyle ki, burnu sakalının arasına gömülmüş, bütün yüzü bir fırçayı andırmıştı.

— Dua eden bir kadın resmi yapın! dedi. Bu kadifeleri, ipekleri bırakın! Diz çöktürün ona, taşların üzerine diz çöktürün hem, omuzlarına eski püskü bir manto atın, ellerini göğsünün üzerinde çapraz yapın... Burada, işte burada (portrede yanakların çevresinde dolaştırdı parmağını) biraz daha az ışık olsun, şu etleri atın gitsin, gözleri yumuşatın, gözkapaklarını biraz kapayın... o zaman siz de diz çöküp dua etmeye başlayacaksınız...

— Olmaz Semyon Semyonıç, manastır yaşamı istemiyorum ben. Yaşam, aydınlık sevinç, istiyorum. Yanımda insanlar olmadan da bir yere adım atmam. Güzelliğe tapıyorum ben. Seviyorum onu (sevgiyle baktı portreye) bedenimle, ruhumla seviyorum. Doğrusunu söylemek gerekirse... (komik bir biçimde içini çekti) bedenimle daha çok seviyorum...

Kirilov kolunu salladı, odanın içinde dolaşmaya başladı.

— Yeteneğiniz ölüyor. Kurtaramayacaksınız kendinizi, düz yola çıkamayacaksınız. Sebatınız yeterli değil, içinizde istek var, tutkunuz da var, ama sabrınız yok! Şuraya bakın, kollar üstünkörü yapılmış, omuzların da biri dar biri geniş, oysa siz kaldırıyorsunuz onu; göstermeye, onunla övünmeye götürüyorsunuz.

— Önemli olan boyamak değildir Semyon Semyonıç! Gözlerde, yüzde gerçeğin olduğunu kendiniz söylediniz. Ben de hissediyorum sanatın sırrını yakaladığımı. Saçlar, kollar önemli mi o kadar?...

Kirilov sözünü kesti Rayski'nin:

— Kurnazlığı bırakın, kolları yapamıyorsunuz, öğrenmek için de sabrınız yok! Şu kolu uzatırsanız, ötekinden kısa olur. Dilberiniz gerçekte sakat mıdır yoksa? Hep işin şakasındasınız siz, ama yaşamla, sanatla alay edilmez. İkisi de çok serttir: Dünyada insanların, sanatçıların az olmasının nedeni budur.

Göğüs geçirdi Kirilov, yüzü daha bir gömüldü kılların içine. Rayski,

— Sizce, dedi, kişi yaşamdan da, insanlardan da kaçmalı, surat asıp hiç gülümsememeli, sonra...

Kirilov sözünü kesti:

— Evet ama kızmayın! Sanatta tatlı gülümseyişlerden, dolgun omuzlardan daha sağlam, ya da arka avlulardan, sarhoş bayağılıklardan daha temiz bir şey arıyorsanız güzelleri de, şölenleri de bırakmalı, ayık olmalısınız. Yorgunluktan başınız dönene, düşüp bayılana dek çalışmalısınız; düşüp kalkmalı, umutsuzluktan ölmeli, sonra yeniden biraz canlanmalı, gece yatağınızdan fırlamalısınız...

Rayski,

— Hemen hemen... yapıyorum bunu... dedi, yatağımdan fırlıyorum, çıldıracak gibi oluyorum...

Ayanov soğukkanlı,

— Gördüğüm kadarıyla hepiniz delisiniz! diye karıştı söze.

Kirilov,

— Evet, fırlıyorsunuz, dedi, ama şu «gerçeğinizi» boyamak için... (Sofiya'nın çıplak omuzunu göstermişti.) Hayır, gece kalkın, bu bedeni beş kere, on kere, doğru olana dek çizin. İşte size iki haftalık bir görev: İki hafta sonra gelip bakacağım: Şimdi gidiyorum, hoşça kalın.

Rayski durdurmaya çalıştı onu:

— Bir dakika durun öğretmenim!

— Bırakın beni, dedi Kirilov. Sanata saygı yok sizde, kendinize de saygınız yok. Sanatçılar topluluğu bir kardeşlik topluluğudur, mason topluluğu gibi bir topluluk: Bütün yeryüzüne yayılmıştır, herkes aynı amaca yürür bu toplulukta. Ressamlar «taş ustalarıyla» akrabadırlar. Giram ile onun esrarını anımsayın. Evet, böyle işte! Bir yanda yaşamın tadını çıkarırken, oyun oynarken, arabaya binip konukluğa giderken, dans ederken, öte yanda -bütün bunların arasında- yazmak, resim boyamak, çizmek, heykel yapmak olmaz. Hayır! (Heyecanlı, handiyse kabaca bağırmaya başlamıştı Rayski'ye.) Bırakın bütün bu şekerlemeleri, -çok güzel belirttiğiniz gibi- rahip olun; her şeyinizi sanata verin,

dua edin, oruç tutun, bilge olun, aynı zamanda yılanlar gibi, güvercinler gibi akılsız... çevrenizde ne olup biterse bitsin, yaşam sizi nereye çekerse çeksin, nasıl bir çukura düşerseniz düşün, her yerde, her zaman aynı öğretiyi anımsayın, yaymaya çalışın, aynı duyguyu duyun, aynı tutku olsun içinizde! Sanat olsun tek düşünceniz! Varsın lanetlesinler sizi onun yüzünden, horlasınlar... yılmayın, yolunuzda yürüyün: Yeteneğiniz, çalışmalarınız o zaman erecektir olgunluğa, «armağanınızı verecek size Tanrı,...» yani ölümsüzlüğü. Oysa yeterince yürekli, güçlü değilsiniz siz, yokluk da çekmediniz. Malınızı mülkünüzü yoksullara dağıtın, yaratıcılığın kurtarıcı ışığının peşinden gidin. Yapamazsınız bunu! Bir beysiniz siz, sanatın sert tahtaları üzerinde doğmadınız. İpeklerin, kadifelerin içinde geldiniz dünyaya. Oysa beyefendileri sevmez sanat... «aşağı tabakadan» olanları seçer... Karalayın şu yosmayı, ya da İsa'nın ayaklarının dibinde günahkâr kadın olarak tamamlayın onu. Allahaısmarladık. İki hafta sonra gelip bakacağım.

Sigarasını küllüğe attı Kirilov, şapkasını kaptığı gibi gözden kayboldu. Rayski kendini toparlayıp «Bir dakika durun,» diye memişti. Ayanov,

— Ne tuhaf adam! dedi. Gerçekten rahip olmak niyetinde değil ya? Şapkası savaştan kalma sanki, üstü başı boya içinde, yırtık pırtık... Tam bir çilekeş! İçkiyle arası nasıl?

— Sudan başka bir şey içmez.

— Öyleyse sonunda asar kendini, ya da keçileri kaçırır.

Rayski göğüs geçirdi.

— Evet, nesli yavaş yavaş tükenen su katılmamış, gerçek, ama artık gereksiz sanatçılardan biridir. Sanat o yüksek yerlerden insanların arasına, yani yaşamın içine iniyor. Böylesi de gerekir zaten! Onun yaşatmaya çalıştığı şey bir canavarlıktır!

Ne var ki, Kirilov'u eleştirirken aklından da, göklere çıkmak istemeyen o delikanlıyla karşılaştırıyordu kendini Rayski. Odanın içinde dalgın, bir aşağı bir yukarı dolaşıyordu.

Hüzün doldurmuştu içini, yüreği sızlıyordu. Her şeyi bırakmaya, bir manastıra kapanmaya, üzerine eski püskü şeyler giy-

meye, sofradan bir kap yemekle kalkmaya, -Kirilov gibi, Sofiya gibi- yaşamdan kopmaya, bitkin düşene dek fırça sallamaya, Sofiya'yı İsa'nın ayaklarının dibinde günahkâr kadın olarak değiştirmeye o anda içtenlikle hazırdı.

Çabucak yeni bir tuval almış, sehpaya koymuş, tebeşirle dua eden bir kadın çizmeye başlamıştı bile. Kadının kolunu uzattı, parmaklarını heyecanla, coşkuyla çizmeye koyuldu. Çizdiğini silip yeniden çiziyor, sonra gene çiziyordu... olmuyordu bir türlü!

Başarısız her karalamasında öfkeye dönüşen sabırsızlığı gene kemirmeye başlamıştı içini. Sildi, yeniden çizmeye başladı. Bu kez ağır ağır, tuvali delmek istiyormuş gibi bastıra bastıra çiziyordu. Öfkesinin yerini Kirilov'un sözünü ettiği umutsuzluk almaya başlamıştı artık.

Tebeşiri bıraktı, parmaklarını saçlarına sildi, Sofiya'nın portresinin yanına gitti.

«Portreyi değiştirmek, diye geçirdi içinden. Haklı mı acaba Kirilov? Tüm amacım, emelim, ülküm güzelliktir benim? Benliğimi sarmıştır güzellik. Etkisi altında kaldığım bu parlak güzelliği tuvale geçmek istiyorum : Güzelliğin bu 'gerçeğini' yakaladıysam yetmez mi? Kirilov güzelliği göklerde arıyor, bir rahip gibi yaşıyor; oysa ben yeryüzündeyim... Portresini göstereceğim Sofiya'ya, bakalım ne diyecek? Sonra da değiştireceğim onu... ama günahkâr kadın yapmayacağım!»

Kirilov'un bu düşüncesini Sofiya duysa, ne diyeceğini sordu kendi kendine Rayski, gülümsedi. Portredeki «gerçeği» düşünerek biraz biraz sakinleşti; önceki özgür hayallerine, özgür sanata, özgür emeğe döndü gene. Portreyi özenle sarıp Sofiya'ya götürdü.

XVIII

Onu görüp göremeyeceğini, görürse nasıl göreceğini, onunla ne konuşacağını bilmiyordu Rayski.

Göğsünü tutarak «Nasıl kaynıyor şuramda bir şeyler! diye geçiriyordu içinden. Oh! Bir fırtına kopsa, umarım kopar! Bugün karar günü, esrar perdesi kalkacak, öğreneceğim... sevip sevmediğini! Seviyorsa, yaşamım... yaşamımız değişecek, gitmeyeceğim... ya da, hayır, ikimiz oraya, büyükannemin yanına, huzur dolu köşemize gideriz birlikte...»

Açtı portrenin örtüsünü, konuk salonunda koltuğun üzerine koydu, koridorda Sofiya'nın bölümüne doğru sessizce yürüdü. Alt katta uşaklar Sofiya'nın evde yalnız olduğunu söylemişlerdi ona: Halaları ayine gitmişlerdi.

Hızlı vurmaması için yüreğini yatıştırmaya çalışıyormuş gibi elini göğsüne bastırmış, parmaklarının ucuna basarak yürüyordu. Vazoda dağınık duran çiçeklerle, kalkık perdeyle, kristaller de oynaşan yaramaz ışıklarla karşılaşacağını hayal ediyordu. Sessizce yaklaştı, gördü Sofiya'yı.

Dirseklerini masaya dayamış, başı ellerinin arasında, oturuyordu. Düşünüyor, belki uyukluyor, ya da... ağlıyordu. Kalıp içinde değildi, kabuk gibi bir giysinin zırhına bürünmemişti, danteller, bilezikler yoktu üzerinde, taranmamıştı bile. Saçlarını bir filenin içine gelişigüzel toplamıştı. Önlüğü omuzlarında dümdüz durmuyor, geniş katlar oluşturarak ayaklarının dibinde yığılıyordu. Halının üzerinde atlas iki terlik vardı; ayaklarını -valnızca çorapla- kadife kanepenin üzerine toplamıştı.

Rayski hiç böyle görmemişti onu. Sofiya farketmemişti onun geldiğini. Soluk almaya korkuyordu Rayski. Çok alçak bir sesle,

— Kuzinim, Sophie! dedi.

Sofiya irkildi, biraz geri çekildi masadan, şaşkın baktı Rayski'ye. Sorular vardı bakışlarında: Rayski miydi bu? Nereden gelmişti? Niçin buradaydı?

— Sophie! diye yineledi Rayski.

Sofiya ayağa kalktı, doğruldu. Kısaca sordu:

— Neyiniz var **cousin?**

Rayski'nin heyecanı geçmişti.

— Bağışlayın kuzinim, dedi. Bilmeden... böylesine şiir dolu bir düzensizlik içinde yakaladım sizi.

Sofiya sağına soluna baktı, birden kendine geldi sanki, çıngırağın kordonuna asıldı. Soğuk,

— Pardon **cousin,** giyineceğim! dedi.

Hizmetçi kızla birlikte yatak odasına geçti.

Onun, konuğunun geldiğini ona haber vermedikleri için hizmetçi kız Paşa'ya çıkıştığını duydu Rayski.

Getirdiği portreye bakarken «Nedir bu? diye düşünüyordu. Sofiya gene benzemiyor buna, hiç değişmemiş!... Yo hayır, kandıramaz beni: Şimdi önümde takındığı bu serinkanlılığı, soğukluğu eski soğukluğu değil... hayır! Bir zorlamadır bu, yapmacık bir serinkanlılık! Bu buzun altında bir şeyler saklı ya, bakalım!»

Sonunda geldi Sofiya. Taranmış, giyinip kuşanmıştı. Yürürken hışırdıyordu giysisi. Rayski'ye hiç bakmadan aynasının önüne gitti, bileziğini taktı.

— Portrenizi getirdim kuzinim.

Sofiya,

— Nerede? dedi. Göstersenize.

Rayski'nin peşinden konuk salonuna geçti. Portreye dikkatli bakarak,

— Çok güzelleştirmişsiniz beni **cousin,** dedi, böyle değilim **ki!**

Rayski, karşısında portrenin aslını görünce gerçekten üzgün,

— Ah, hayır, gerçeğe çok uzağım! dedi. Güzellik! Ne büyük bir güç bu! Ah, böyle bir gücüm olsaydı!

— Ne yapardınız?

Rayski, Sofiya'nın yüzüne gözlerini kırpmadan kurnaz bakarak,

— Ne mi yapardım? diye yineledi. Bir insanı çok mutlu ederdim...

— Binlercesini de mutsuz ederdiniz, değil mi? Gücünüzü herkesin üzerinde denerdiniz, acımazdınız hiç kimseye...

Boş yakalamıştı onu Rayski.

— Ya! dedi. Sizi bu denli erişilmez yapan acıma duygunuz demek?... Çevrenizdekilere gereğinden fazla bakmaya korkmanızın nedeninin, bu bakışınızın karşınızdakini zor duruma sokacağını bilmeniz olduğunun farkında değildim. İşte gözkamaştırıcı bir özelliğiniz daha. Kendinize güveniniz yakışıyor size. Aile kibrinden iyidir bu gurur: Güzellik... bir güçtür bu, gurun da bir anlamı vardır bu durumda.

Sofiya'nın ondan öylesine inatla kaçmasının, hayalci duruşunu öylesine birdenbire değiştirip gene kendi siperlerine çekilmesinin nedenini -anladığı kadarıyla- sonunda bulduğu için sevinçliydi Rayski. Sürdürdü konuşmasını:

— Yalnız, pek de acımayın: Yakınınızda olmak, sizinle konuşmak için kim hazır değildir acı çekmeye? Yalnızca utkuya, mutluluğa, başarıya ermek için değil... düpedüz cılız bir başarı umudu bekleyebilmek için dünyanın öbür ucuna kim gelmez peşinizden dizlerinin üzerinde sürünerek?...

Sofiya,

— Yeter **cousin,** dedi, gene başladınız!

Ama hiç de serinkanlı değildi bunu söylerken. Bu denli güçlü olduğundan; arkasından herkesin, şu coşkun yaradılışlı, ateşli, çılgın artist gibi herkesin, dizleri üzerinde sürünerek geleceğinden kuşku ediyordu sanki.

Bu belli belirsiz kuşku gölgesi de kaçmamıştı Rayski'nin gözünden. Onun bakışlarını, sözlerini anlıyor, onda bir an görünüp kaybolan her ışığı, her gölgeyi -bazen bilinçsiz olarak- yakalıyor, bunların yalnızca anlamını sezinlemekle kalmıyor, onun ruhunda olup bitenleri, hatta olup bitmesi gereken şeyleri sinirleriyle hissediyordu sanki.

— Siz de farkındasınız, diye ekledi, özel bir anlamı olmayan, okşayıcı bir bakışınız için, ödül vaadi taşımayan bir sözcüğünüz için herkes koşuyor peşinizde, çevrenizde dolaşıp duruyor, dikkatinizi çekmeye çalışıyor...

— Sahi mi?

— Farkında değil misiniz yani? Şakayı bırakın!

— Vallahi değilim.

— Vallahi farkındasınız, gizliden gururlanıyorsunuz, üstelik konuşturarak eğleniyorsunuz benimle. Gerçeği söylediğimi biliyorsunuz, sözlerimde kendinizi görüyor, haz duyuyorsunuz bundan.

— Şimdiye dek yalnızca yaptığınız portrede gördüm ken dimi, o da abartılmış bir biçimde... sözlerinize gelince, azardan başka bir şey olmadı ki sözlerinizde...

— Hayır, bu portre cılız, soluk bir kopyanızdır ancak, portrede yalnızca gözlerinizdeki ışık (bir de gülümseyişiniz) aslının aynıdır -o da her zaman değil;- seyrek böyle bakıyor, böyle gülümsüyorsunuz. Korkuyorsunuz sanki. Ama kimileyin görünüp kayboluyor bu anlatım : Bir karesinde göründü, yakaladım onu, gerçeği vermeye çalıştım yalnızca, bakın ne çıktı ortaya. Ah, ne güzeldiniz o anda!

— Ne zaman?

— Size şeyi anlatırken... hani, babanız şu Milari'yi getirdiği gün...

Sofiya susuyordu. Rayski,

— Milari! diye yineledi.

Sofiya soğuk,

— Anımsıyorum, dedi.

Rayski farketmişti Sofiya'nın bu soğuk tavrını.

— Çok, sık geliyor mu size? diye sordu.

— Evet... bazen.

Sofiya arkasını ışığa vererek kanepeye otururken ekledi :

— Çok güzel şarkı söylüyor.

— Size geldiği bir gün ben de gelmek isterdim... haber verin geleyim.

Sofiya, omuzlarını kaldırarak,

— Burası serin! dedi. Söylemeli de şömineyi yaksınlar...

Rayski, Sofiya'nın yüzüne bakıp birden,

— Size «allahaısmarladık» demeye geldim, dedi. Gidiyorum... duydunuz mu?

Sofiya pek sakindi.

— Nereye? diye sordu yalnızca.

— Köye, büyükannemin yanına... Ben gidince üzülmeyecek misiniz, canınız sıkılmayacak mı?

Sofiya düşünüyordu, bu soruları yanıtlamaya çalışıyordu sanki içinden.

— Bakın kuzinim, burada bir kararsızlığın söz konusu olması, ağzınızdan bir anda evet ya da hayır yanıtının çıkmaması bile bir mutluluktur benim için. Birdenbire çıkan evet bir aldatma, bir iltifat, ya da haketmediğim bir mutluluk anlamına gelirdi; hayır ise yüreğimi yaralar, sızlatırdı. Ama üzülüp üzülmediğinizi kendiniz de bilmiyorsunuz: Verebileceğiniz büyük bir şeydir bu, utkunun yarısıdır...

Sofiya gülümseyerek,

— Tümünü umuyor musunuz? diye sordu.

— General olmayı ummayan kötü bir er... derdim bu sorunuza yanıt olarak, ama demeyeceğim; şöyle diyeceğim yalnızca: Çok büyük... olanaksız bir şey olurdu bu.

Sofiya'nın gözlerinin içine bakıyordu Rayski, onun «Niçin»? diye sormasını istiyordu, için için bekliyordu bunu, neler vermezdi böyle bir soruya, ama sormadı Sofiya, o da tuttu soluğunu.

— Olanaksız bir şey olurdu bu, diye yineledi, böylesine dev umutlar beslemediğimin delili olarak -belki uzun bir süre için «Hoşça kalın!» demeye geldim size.

Sofiya birden alçak sesle, yumuşak, handiyse duygulu,

— Üzüleceğim **cousin**, dedi.

Rayski, ağrıyan dişinin ağrısı bir anda geçen hasta gibi hızla döndü Sofiya'ya,

— Üzülecek misiniz? dedi. Doğru mu bu?

— Tam anlamıyla. Bilirsiniz, hiç yalan söylemem.

Rayski elini tuttu Sofiya'nın, büyük bir sevgiyle öptü avucunun içini. Sofiya çekmemişti elini.

— İşte elinizi böyle öpmek hakkını kazanmak için neler yapmazlardı çevrenizde dolaşan bütün o erkekler!

— Demek mutlusunuz siz: Serbestçe yararlanıyorsunuz bu haktan...

Rayski sarhoş gibi bakıyordu Sofiya'ya.

— Evet, bir **cousin** olarak! dedi. Ama bu avucun içini başka türlü öpebilmek için neler yapmazdım... Şöyle...

Rayski gene öpmek istedi, ama Sofiya çekti elini. Rayski sürdürdü konuşmasını:

— Gittiğim için birazcık olsun... üzüldüğünüzden kuşku etmeye korkuyorum; ama niçin üzüldüğünüzü, arada bir beni niçin görmek istediğinizi bilmeyi çok isterdim.

— Sizi dinlemek için. Çoğu zaman abartıyorsunuz kuşkusuz ama benim anlayabildiğim bazı şeyleri de çok doğru yorumluyorsunuz, açıklıyorsunuz, ama ben söyleyemem, elimde değil...

— Ah, itiraf ettiniz sonunda!

İçini çektikten sonra ekledi Rayski:

— Niçin gerekliyim ben size? Arapça bir sözlük gibi bakıyorsunuz bana... İmrenilecek bir rol değil bu!

— Ama general olmayı ummadığınızı, yalnızca ilgim için herkesin bilmem nerelere... dizlerinin üzeride sürünerek gitmeye hazır olduğunu kendiniz söylediniz **cousin**... Bunu istemiyorum ben, ama küçük bir şeyinizi de esirgerseniz benden...

— Dostluğumu mu? diye sordu Rayski.

— Evet.

— Ah, biliyordum zaten. Oh, bu dostluk!

— Hayır **cousin**, «generallik rütbesini» benimsediğinizi görüyorum...

— Hayır, hayır kuzinim, böyle bir şey umduğum yok, bunun için de -gene söylüyorum- gidiyorum. Ama ben gidince canınızın sıkılacağını, beni arayacağınızı söyleyeceksiniz; ben de, suya düşenin saman çöpüne tutunacağı gibi sarılıyorum bu sözünüze...

— Boşuna da değil sarılmanız. Küçük bir şey sunmuyorum size: Dostluğumu sunuyorum. Tatlı bir bakışım ya da sözüm için öylesine uzaklara, dünyanın öbür ucuna sürünerek gidilebilecekse, hiç kimseye kolay kolay vermediğim dostluğum için...

— Aşka giden yolda bir adımsa, güzeldir dostluk kuzinim, yoksa bir saçmalık, kimileyin de gurur kırıcı bir şeydir.

— Nasıl olur?

— Basbayağı. Yanınıza haber vermeden girmek hakkını vereceksiniz bana, ama her zaman değil: Bugün kızdınız işte... Ufak tefek işler verip kentte oradan oraya koşturacaksınız beni. Kuzenlerin ayrıcalığıdır bu. Giyimden anlıyorsam, nasıl giyineceğinizi bile soracaksınız bana. Akrabalarınıza, ahbaplarınıza değgin düşüncelerinizi söylemek onurunu tanıyacaksınız bana, en sonunda hakarete vardıracaksınız işi... âşık olduğunuzda yüreğinizin sırrını açacaksınız...

Sofiya'nın yüzünde bir kendini zorlama anlatımı belirdi, başını öbür yana çevirip gizliden esnedi bile. Rayski'nin gözünden kaçmadı bu. Birden,

— Şimdiden âşık mısınız yoksa? diye sordu.

— Nereden çıkardınız bunu?

— Bu heyecanınızın, şaşkınlığınızın anlamı ne öyleyse?

Sofiya,

— Heyecan mı? dedi. Heyecanlandım mı? (Aynaya baktı.) Hayır, heyecanlanmadım, aşktan söz etmeyeceğimize aramızda anlaştığımızı anımsadım, hepsi o kadar. (Birden ciddileşti Sofiya.) Rica ederim **cousin**, anlaşmamızı unutmayın. Kapatalım lütfen bu konuyu.

Bu istek karşısında şaşırdı Rayski, düşünceye daldı. Daha önceleri de istemişti aynı şeyi ondan Sofiya, ama şakacı bir tavırla, gülümseyerek... Sofiya'nın yüreğinin kapısını boşa çal-

madığını, yüreğinin bu çağrıya karşılık verdiğini, genç kadının heyecanının, aşktan söz etmemelerini öylesine aceleci, ne söylediğini bilemez bir tavırla istemesinin bir korku, önlem olduğunu fısıldıyordu kulağına gururu.

Bu düşünceyi kovdu sonra, yüzü kızardı: Kendini beğenmiş bir züppe olduğu; yüreği sızlarken, acıyla inlerken, parçalanırken, soru dolu bakışları Sofiya'nın ruhunu okumaya çalışırken, içinde sözcükler kaynaştığı halde bir şey söyleyemezken başka nedenler aradığı için utanıyordu kendinden... Kıskançlık içini kemirmeye başlamıştı bile.

«Ne oluyoruz? Ciddi ciddi tutuldum mu yoksa? diye düşünüyordu. Hayır, hayır! Hem benimle ilgili bir şey yok ki ortada Kendim için değil, onun için çalışıyordum ben... onun gelişmesi için... toplum için... Bir çaba daha!...»

Yüksek sesle,

— Son bir sorum daha var kuzinim, dedi. Eğer...

Bir an düşündü Rayski: Önemli bir soruydu bu.

— Bana sunduğunuz dostluğunuzu temiz bir insan olmama karşılık bir övgü belgesi kabul etmeseydim «general olmayı» koyardım kafama: Ne derdiniz buna? Olabilir mi böyle bir şey? becerebilir miyim?

«Bir yosma değildir o, diye geçirdi içinden, gerçeği söyleyecektir!»

— Söyleyin kuzinim, bu umudumu olumlu karşılar mıydınız?

Son sözcükleri titreyerek söylemişti Rayski Sofiya'nın yüzüne bakmaya korkuyordu. Gülümsedi Sofiya. Serinkanlı,

— Sizin için hiçbir umut söz konusu değil, **cousin,** dedi.

Rayski, bundan kuşku edilemezmiş gibi bir hareket yaptı. Sofiya kararlı,

— Böyle bir umut yok, olamaz da! diye ekledi. Her şeyi büyütüyorsunuz. Basit bir yakın ilgiyi bir **entreinement**[1] sa-

(1) Kapılma. (Fransızca)

nıyorsunuz. Olağan bir ilgide tutku görüyorsunuz, bir hayal dünyasında yaşıyorsunuz. İzninizle hatırlatayım, bir kuzen, bir dost olmanın sınırını aşıyorsunuz.

— Sosyetenin gönül avcılarına, çapkınlarına mı benzetiyorsunuz beni?

— **Fi quelles expression!** [1]

— Evet kuzinim, konuk salonlarında, tiyatro localarında süzgün bakışlarıyla, tutku ve saygı dolu sözleriyle, önceden ezberledikleri birkaç tümceyle daldan dala konan o gençlere benzetmeyin beni. Hayır kuzinim, size kendimden söz ediyorsam, içimi olduğu gibi gözlerinizin önüne seriyorum demektir. Dilim yüreğimin sesini yansıtır benim. Şurada bir yıldır tanışıyoruz, buradan her gidişimde hayalinizi de beraberimde götürdüm. Duygularımı çekinmeden açığa vururum...

Sofiya sordu birden:

— Neden anlatıyorsunuz bunları bana?

Bu «Neden» sözcüğü şaşkına çevirmişti Rayski'yi. Sustu. «generallik» umutları üzerine sorduğu sorunun tüm yanıtı vardı bu sözcükte... Yeterliydi onun için bu, başka bir şey sormamalıydı artık, ama soruyordu hâlâ. Alçak sesle, sokulgan,

— Beni... seviyor musunuz kuzinim? diye sordu.

Sofiya neşeli karşılık verdi:

— Hem de çok!

Rayski'nin sesi sinirli çıktı:

— Allahaşkınıza bırakın şakayı.

— İnanın, şaka etmiyorum.

«Bana âşık mısınız? diye sormak... budalaca bir şey bu, budalaca... diye geçirdi içinden Rayski. O denli budalaca ki, hiçbir şey öğrenmeden gitsem daha iyi olacak. Ne pahasına olursa olsun, sormayacağım... Görüyorsun işte: Dünyadan da, tutkulardan da yüce hanımefendi sıradan bir yosma gibi kurnazlık ediyor, kaçamak yanıtlar veriyor, adam kandırmaya ça-

(1) Öf, ne biçim söz! (Fransızca)

lışıyor! Ama biliyorum her şeyi. Hiç beklemediği bir anda pat diye açığa vuracağım içimdekileri...»

Rayski içinden bunları geçirirken Sofiya dudaklarında kurnaz bir gülümseme- bakıyordu onun yüzüne. Genç adamı üzmenin verdiği hazza yabancı olmadığı belliydi. Rayski «pat diye» beklenmedik bir soru sormasaydı üzmeyi sürdürecekti onu...

— Şu İtalyan'a... Kont Milari'ye âşıksınız, değil mi?

Rayski gözlerini Sofiya'nın gözlerinin içine dikmişti, yüzünün giderek bembeyaz olduğunu hissediyordu. Bir anda büyük bir ağırlık kalkmıştı üzerinden sanki.

Onun bu sorusu Sofiya'nın gülümsemesini de, dostça tavrını da, rahat duruşunu da alıp götürmüştü. Şimdi soğuk, duygusuz, yabancı bir kadın vardı karşısında. Daha demin öylesine yakındı ona bu kadın. Oysa şimdi öylesine uzaklara gitmişti, yükselmişti... Dengi de değildi artık, dostu da...

«Doğru galiba, yanılmadım!» diye geçirdi içinden Rayski. Bunu nerede anladığını, anlamasına neyin yardım ettiğini düşünüyordu. Milari'yi bir kez görmüştü Sofiya'nın evinde. Ondan söz edince bir gölge dolaşmıştı Sofiya'nın yüzünde, kalkıp arkasını ışığa verip oturmuştu.

«Oh Tanrım! Başkalarının kör, mutlu oldukları yerde ben niçin her şeyi görüyor, biliyorum? Her şeyi anlamam için bir hışırtı, hafif bir yel, sessizliğin kendi niçin yetiyor bana? Tatsız bir duyarlılık bu! Şimdi de zehiri çektim yüreğime, hem ne güzel şeylerden?»

Susuyordu Sofiya.

— Gücendiniz mi kuzinim?

Yanıt vermedi Sofiya.

— Söyleyin : Gücendiniz mi?

— Böyle bir tahminin ne gibi sonuçlar yaratabileceğini siz de bilirsiniz.

— Daha çoğunu biliyorum kuzinim. Niçin gücendiğinizi de biliyorum.

— Söyler misiniz, niçin?

— Gerçektir de bu onun için.

Sofiya oturduğu yerde şöyle bir kıpırdandı. «Hâlâ diretiyorsunuz!» der gibi baktı Rayski'nin yüzüne.

— Bu bakış da sizin değil kuzinim, başkasından alınma...

— Numara yapıyorum! Pek büyük görüyorsunuz kendinizi Mösyö Rayski!

Gülümsedi Rayski, göğüs geçirdi.

— Bu gerçek değilse... tahminimin gurur kırıcı ne yanı var? dedi. Gerçekse, gene... bu gerçeğin neyi var kırıcı? Bu iki durum üzerinde de düşünün kuzinim, zavallı **cousin**'inizi boşuna azarladığınıza pişman olacaksınız o zaman.

Hafiften omuz silkti Sofiya. Rayski sürdürüyordu konuşmasını:

— Evet, şu anda her davranışınız gücenme anlatımı değil, sırrınız çalındığı için bir can sıkıntısı anlatımı taşıyor... Gücenmeniz ise örtüsü bunun yalnızca...

Sofiya gözlerini açıp, sesini yükselterek,

— Ne sırrı? dedi. Neler söylüyorsunuz? Kuzenlik hakkınızı kötüye kullanıyorsunuz, bütün sır bu işte. Halalarım, babam yokken sizi eve almakla akılsızlık ediyormuşum...

Rayski içten, heyecanlı, dostça.

— Bırakın bu tavrınızı kuzinim! diye başladı.

Öyle ki, handiyse yumuşadı Sofiya. Yavaş yavaş sırrının burada bir sır söz konusuysa- dost ellere düştüğünü görmüş gibi, eski serbest, güven dolu tavrını takındı.

Rayski sürdürüyordu konuşmasını:

— Olympos dediğim bu işte! Bir tanrıça değil de olağan bir kadın olsaydınız durumumu anlardınız, yüreğime bakardınız, tam anlamıyla yabancı bir insan olsam bile sert davranmazdınız bana, acırdınız. Oysa bir yakınınızım. Beni dostça sevdiğinizi, beni görmeyince sıkıldığınızı söylüyorsunuz... Ama yalnızca sev-

diği insana karşı merhametli, müşfik, dürüst, haktanırdır kadın; geri kalan herkese karşı acımasız... İnsanı kesmek için yatırmış bir caniden aman dilenir de, aşkını ya da sırrını gizlemeye çalışan bir kadından dilenmez.

— Bunu bana niçin söylüyorsunuz? Çok gereksiz bir şey bu! Bana aşktan, tutkulardan söz etmemenizi rica etmiştim sizden...

— Biliyorum kuzinim, bunun nedenini de biliyorum: Yaranıza dokunuyorum. Ama öylesine kaba mıdır dost elim?... Güveninize değmiyor muyum?...

Sofiya kaçmak, kulaklarını tıkamak, bir şey duymamak, bilmemek istiyor gibi sağına soluna bakarak,

— Ne güveni? dedi. Ne sırrından söz ediyorsunuz? Allahaşkınıza **cousin**...

Rayski, Sofiya'yı dinlemeden heyecanlı, müşfik sürdürüyordu konuşmasını:

— Umutlarımla, «generalliğimle» varsın gülünç olayım, ama gözünüzde bir şeylere değiyorum ya... değil mi? Daha ileri gideceğim: Çevrenizde, tüm yaşamınızda size benden yakın bir insan olmadı, yok, belki olmaz da! Açıkça olmasa bile, demin aynı şeyi kendiniz de söylediniz. İnsanları, onların yüreklerini benim kadar yakından tanıyan, sizi kendinize anlatan gerçek, yaşam dolu bir dostunuz olmadı. Düşüncelerinizi okuyorsunuz bende, duygularınızı görüyorsunuz. Halalarınız değilim ben, babanız da, dedeleriniz de, kocanız da değilim: Onların hiçbiri bilmiyordu yaşamı. Hepsinin gözleri kapalıydı. Eski, cılız geleneklerin, koşullu bir eğitimin, «kibarlık» denen şeyin dar çerçevesine sıkışıp kalmışlardı. Bununla da yetinmişlerdi... Ben canlı, yaşam dolu bir insanım. Bilmediğiniz, tanımadığınız kavramlar, duygular getiriyorum size, sizin için bir yeniliğim; ilgilendiriyorum... affedersiniz... ilgilendiriyordum sizi... Öyle değil mi kuzinim?

Sofiya susuyordu. Rayski ekledi:

— Şimdi durum değişti kuşkusuz: Gideceğim için sevinçlisiniz, benden başka her şey kalabilir; yalnız benim gitmem ge-

rekli sizin için...

— Neden?

— Çünkü şu anda fazla olan benim, yalnız ben okudum çünkü içinizde filizlenen sırrınızı. Ama... bu sırrınızı bana açarsanız, **ondan** sonra en değerli insan ben olacağım sizin için...

Sofiya kolunu salladı, kalktı, odanın içinde duvarlara, portrelere, başını uzatıp koridora bakarak dolaştı bir süre, bu durumdan çıkış yolu göremiyormuş gibi, sabırsızlık içinde oturdu koltuğa.

Rayski sevecen, dostça bir sesle başladı:

— Ama... ben seviyorum sizi kuzinim (Sofiya başını kaldırdı.) gene de seviyorum, bu gözkamaştırıcı güzelliğiniz yüzünden herkesten çok seviyorum sizi. Tutsağınızım. İstediğinizi yapabilirsiniz bana, biliyorsunuz bunu...

Sofiya, Rayski'nin heyecanını yatıştırmak için, yenilgiyi kabulleniyormuş gibi,

— Bakın ne diyeceğim... dedi, içinizde... tutkuya benzer bir şeylerin olduğuna inandırmaya çalışıyorsunuz beni, bakın yalan olamaz mı bu... yanılmış olamaz mısınız?

Sofiya, Rayski'nin itiraz etmeye hazırlandığını görünce eklemişti «yanılmış olamaz mısınız?» diye sürdürdü konuşmasını:

— İki ay öncesine kadar hiçbir şey yoktu, birtakım heyecanlarınız vardı, hepsi o kadar. Sonra birdenbire... gördüğünüz gibi, coşkunluğunuz da, acılarınız da doğal değil: Bağışlayın **cousin**, inanmıyorum size, bu yüzden de acındıramayacaksınız kendinize. Ne derseniz deyin, sizi kuzenlikten çıkarmam gerekiyor artık: Dünyanın en sıkıcı **cousin'i**, dostusunuz...

— Tutku için yıllar gerekmez kuzinim: Bir anda da doğabilir.

Üzgün ekledi Rayski:

— Ama tutkuma inandırmaya çalışmıyorum sizi, şu anda heyecanlı olduğuma gelince, bir gerçektir bu. Umutsuzluktan öldüğümü, bunun benim için bir yaşam sorunu olduğunu da

söylemiyorum, hayır: Hiçbir şey de alamazsınız benden... Ruhsal bir durumdur bu, kısa zamanda geçecektir kuşkusuz, biliyorum. Duygusal açlık iyi ki derinlere kök salmasına neden olmadı bu duygumun!

Göğüs geçirdi Rayski. Sofiya,

— İstediğiniz nedir? diye sordu.

— Yüreğinizin derinliklerine baktım diye dehşete kapılmanız gururuma dokunuyor...

Sofiya tekdüze bir sesle,

— Bir şey yok orada, dedi.

— Var, var, gözünüzde bu güveni bile kazanmamış olmam çok ağır geliyor bana. Sırrınızı gereği gibi gizleyemeyeceğimi sanıyorsunuz. Bakışımın sizi ürkütmesi, utandırması yüreğimi sızlatıyor... kuzinim, Ama ben yaptım bunu, ben hakettim, evet suç bende... karanlıktan ben çıkardım, körlükten ben kurtardım sizi, ama Milari...

Sofiya oldukça serinkanlı dinliyordu, ama son sözcük Rayski'nin ağzından çıkar çıkmaz ayağa kalktı birden.

— Dostluğuma birazcık olsun değer veriyorsanız **cousin**, diye başladı, (sesi değişmişti, titriyordu sanki) burada olmak... beni görmek... sizin için bir anlam taşıyorsa... isim vermeyin lütfen!

«Evet, doğruymuş, yanılmamışım: Seviyor onu!» diye geçirdi içinden Rayski. Rahatlamıştı artık. Umutsuzluk ve sorunun artık çözümlenmiş, sırrın açıklığa kavuşmuş olması içindeki acıyı dondurmuştu. Sofiya'ya da, Milari'ye de -kendi kendine bile- uzaktan, nesnel olarak bakıyordu şimdi.

— Korkmayın kuzinim, Allahaşkınıza korkmayın, dedi. Dostluk iyi bir şeydir! Bir çaşıt gibi korkmak, utanmak...

— Hiç kimseden, hiçbir şeyden korktuğum da yok, utandığım da!

— Nasıl hiçbir şeyden korkmadığınızı söyleyebiliyorsunuz? Ya ışıktan, onlardan! (Duvardaki portreleri göstermişti Rayski.)

Bakın, nasıl açtılar gözlerini birden! Ama ben onlar mıyım? Işık mıyım?

Sofiya son derece sakin, rahat,

— Doğrusunu söylemek gerekirse, atalarımdan korkacağım bir şeyler var! dedi. Bizi duysalar ya da görselerdi tabii! Neler olmadı ki bugün! Sitemler de, **déclaration**[1] da, kıskançlık da... Bunların yalnızca sahnede olabileceğini sanırdım... Ah **cousin**...

Sofiya hafiften alaycı, sakin tavrını takınıp içini neşeyle çekerek bitirmişti sözünü.

Utanacağı, korkacağı bir şey gerçekten yoktu: Kont Milari altı kere gelmişti ona, her keresinde de başkaları olmuştu yanlarında. Şarkılar söylemişti Milari, Sofiya'nın piyano çalışını, konuşmasını dinlemişti, olağan kibarlık sınırlarını aşmamıştı hiç. Davranışlarında ince, yumuşak bir ilginin belli belirsiz, tatlı havası vardı.

Başka biri olsaydı, yakışıklı Milari'nin adını kendi söylerdi heyecanla, onun bu ilgisiyle övünürdü, biraz da oynaşırdı onunla, ama Sofiya onun adını bile etmeyi yasaklamıştı «Sırrını» Rayski öylesine yersiz olarak yakalayıverince onun ağzını nasıl tıkayacağını da bilememişti.

Gerçekte sır falan yoktu ortada. Sofiya, Rayski'nin bu tahminini öylesine heyecanlı karşıladıysada -belki de- onun içinden kuşkunun gölgesini bile silip atmak içindi bu...

Sofiya'nın âşık olması... ne büyük saçmalıktı bu, Tanrı korusun! Her zamanki gibi cesaretle kaldırdı başını, serinkanlı baktı Rayski'ye. Rayski durgun,

— Hoşça kalın kuzinim! dedi.

Sofiya sevimli,

— Bu akşam bizde değil misiniz yoksa? diye sordu. Ne zaman gidiyorsunuz?

---

(1) İtiraf. (Fransızca)

«Cilve, kurnazlık : Uyutuyor beni!» diye geçirdi içinden Rayski. Bir soruyla karşılık verdi :

— Niçin geleyim artık?

Sofiya,

— Bakıyorum dostluğumun hiç değeri yok sizce! dedi.

— Ah, doğru değil bu kuzinim! Ne biçim bir dostluk sizinki : Korkuyorsunuz benden!

— Tanrıya şükür, korkacağım bir şey yok henüz.

— Henüz yok mu? Olursa, sırrınızı güvenmek onurunu bağışlayacak mısınız bana?

— Ama bunun gurur kırıcı bir şey olduğunu söylüyordunuz. Bu durumda korkabilirim...

— Korkmayın! Umutların karşılıklı ilgiden doğabileceğini söyledim, oysa böyle bir şey... yok, değil mi?

Ürkek ürkek sormuştu bunu Rayski. Durumun tüm umutsuzluğuna karşın, içinde hâlâ bir umudun olduğunu hissederek, bu yüzden de çok aptal bir insan olduğunu düşünerek heyecanla bakıyordu Sofiya'nın yüzüne.

Sofiya olumsuz yavaşça salladı başını.

Rayski aynı heyecanla,

— Olamaz da mı? diye sordu.

Gülümsedi Sofiya.

— Yola gelmiyorsunuz **cousin,** dedi. Her kadını, sizinle ilişki kurmak zorunda bırakabilirsiniz. Ama ben istemiyorum, doğrudan doğruya da söylüyorum size : Hayır.

Rayski üzgün,

— Öyleyse sırrınızı bana açmaktan korkmanızı gerektiren bir şey yok! dedi.

— **Parole d'honneur** [1], açacağım bir şey yok.

— Ah, var kuzinim!

---

(1) Onur sözü. (Fransızca)

— Size açmamı istediğiniz nedir, **dites positivement**[1].

— Pekala: Söyleyin, Milari ile tanışmanızdan bu yana içinizde bir değişiklik hissediyor musunuz?...

Sofiya kolunu salladı, yüzündeki dostça anlatımın yerini soğuk, can sıkıntısı dolu bir anlatım aldı gene. Rayski ekledi:

— Hayır, hayır, **pardon**, adını söylemeyeceğim... şunu söylemek istiyorum, **onun** ortaya çıkmasından, size gelip gitmeye başlamasından bu yana...

— Beni dinleyin **cousin**...

Sofiya, konuşmakta güçlük çekiyormuş gibi bir an sustuktan sonra ekledi:

— Tutalım ki, eğer... **enfin si c'était vrai**[2] -böyle bir şey olamaz- (çabuk çabuk eklemişti bunu Sofiya.) sizi niçin... ilgilendiriyor bu... bu kadar?...

Rayski kıpkırmızı oldu birden, gözlerini iri iri açarak heyecanla kaptı sözü Sofiya'nın ağzından:

— Niçin mi ilgilendiriyor? Niçin ilgilendiriyor öyle mi kuzinim? Bir **parvenu**'ya[3], bir Milari'ye, bir İtalyan'a kadar iniyorsunuz. Siz, bir Pahotina olan siz, sosyetemizin ışığı, gururu, incisi olan siz! Siz... siz!

Rayski «Siz... siz!» diye şaşkın, handiyse dehşet içinde tekrarlamıştı. Sofiya şaşkınlıkla bakıyordu ona, onun birdenbire kıpkırmızı kesilmesi, gözlerini iri iri açması şaşırtmıştı onu.

— Ama önce, bir konttur o... parvenu değil... dedi.

Rayski ateşli, itiraz etti:

— Satın alınmış, ya da çalınmış bir ünvan! -Lermontof'un deyimiyle- «mutluluk ile rütbe avına» çıkmış dolandırıcılardan biridir o! Konaklara sokulurlar böyleleri, kadınların kanatları nın altına sığınırlar, devlet hizmetinde bir kapı ararlar, sonra

---

(1) Açık söyleyin. (Fransızca)
(2) Sözün kısası, eğer bu gerçek olsaydı. (Fransızca)
(3) Türedi. (Fransızca)

da grand senyör olurlar. Koruyun kendinizi kuzinim, benim görevim uyarmaktır sizi! Akrabanızım çünkü!

Handiyse büyük bir öfke içinde söylemişti bütün bunları Rayski.

Sofiya giderek artan bir şaşkınlıkla,

— Onun için hiç kimse böyle bir şey söylemedi! dedi. Babam ile **mes tantes**[1] onunla görüşüyorlarsa...

Rayski küçümser bir tavırla yineledi:

— Babam ile **mes tantes**[2] Çok bilirler onlar: Onların sözüne bakın siz!

— Kimin sözüne bakayım peki, sizin mi?

Sofiya gülümsedi.

— Evet kuzinim, söylüyorum size: Sakının kendinizi! Tehlikelidir bu yabancılar: Yüzünün o solukluğunun, yumuşak sıcakkanlılığının altında belki de utanmazlık, açgözlülük, Tanrı bilir daha neler gizlidir! Küçük düşürecektir sizi...

— Ama her eve kabul ediyorlar onu, son derece alçakgönüllü, kibar, terbiyeli bir insan...

— Bütün bunları hayalinizde öyle görüyorsunuz kuzinim, inanın!

Sofiya'ya haz vermeye başlamıştı Rayski'nin birdenbire sinirlenmesi.

— Ama tanımıyorsunuz onu **cousin!** dedi.

— Onun, açlıktan ölmemek için İtalya'dan sürülerle kaçan o **chevaliers d'industrie**'lerden[2] biri olduğunu anlamam için bir dakika yetti bana...

Sofiya savunuyordu Milari'yi:

— Bir artisttir o, sahneye çıkmıyorsa, bir kont, zengin bir insan olduğundandır bu... **c'est un homme distingué**[3].

(1) Halalarım. (Fransızca)
(2) Düzenbazlardan. (Fransızca)
(3) Soylu bir insandır o. (Fransızca)

— Ya! Savunuyorsunuz onu demek, kutlarım sizi! Olympos' un yücelerinden kimin üzerine düştü ışık! Kuzinim! Kuzinim! Bakışlarınızı kimin üzerinde durdurdunuz! Kendinize gelin Allahaşkınıza! Bulunduğunuz yükseklikten kimin nesi olduğu bilinmeyen bir yabancının, belki de sahte bir kontun düzeyine inmek yakışır mı size?...

Sofiya iyice neşelenmişti artık, korkusunu da, sakınmasını da unutmuşa benziyordu. Birden,

— Peki ya Yelnin? diye sordu.

Rayski, Sofiya sözünü birden kesince,

— Ne olmuş Yelnin'e? diye sordu. Yelnin Yelnin'dir... (Ne söyleyeceğini bilemiyordu). Çocuksu bir yaramazlık, bir enstitülü tapınmasıdır onunkisi. Oysa burada tutku, ateşli, tehlikeli bir tutkudur söz konusu olan!

— İşte bakın: Benim için tutku sayıkladınız durdunuz önce... şimdi tutkuyla aşık oldum (gülümsedi Sofiya) işte. Oraya (sokağı gösterdi) Yelnin ile gitmemle kont ile gitmem aynı şey değil mi aslında? Öyle ya, «mutluluğu tanıyacağım orada, kana kana tadacağım onu...»

Rayski dişlerini sıktı, koltuğa oturdu; kaşlarını çatmış, susuyordu. Onun bu durumuyla eğlenmeyi sürdürüyordu Sofiya.

Rayski, sözlerinin birbiriyle çelişkisi yakalandığından ya da güzel Sofiya'yı elden kaçırdığından değil, sevilmek mutluluğu başkasına düştüğü kuşkusundan ötürü acı çekerek, heyecanlı,

— Öf! dedi.

Ortada başka biri olmasaydı kaderine yumuşakbaşlılıkla razı olurdu.

Oysa Sofiya mağrur, apaydınlık, sakin bakıyordu ona. Haklıydı. Ne söyleyeceğini bilemiyordu Rayski.

— Söyler misiniz **cousin,** neye inanmalıyım: Onlara mı (portreleri göstermişti Sofiya) yoksa her şeye boş verip, hiç kimseyi dinlemeden kalabalığa karışmalı, «yeni bir yaşam» mı sürdürmeye başlamalıyım?

Rayski saman çöpüne yapışarak sevinçle itiraz etti birden:

— Bu konuda da hep aynı Sofiya'sınız! Atalarınızın buyrukları asılı duruyor başınızın üzerinde: Kontu seçtiniz gene! Ha-ha-ha! (Sinirli sinirli gülmeye başlamıştı.) Milari bir kont olmasaydı başınızı çevirip bakar mıydınız ona acaba? (Can sıkıntısıyla salladı kolunu.) Nasıl bilirseniz öyle yapın! Öyle ya... «beni ilgilendirmez!» (Sofiya'nın sözüydü bu.) Görüyorum ki, çok güzel konuşan, zeki, her şeyiyle yeni, davranışlarında değişik bir kararsızlık olan bu **homme distingue** çoktan kıpırdatmış, harekete geçirmiş ve... ve... öyle değil mi?

Zoraki gülümsedi Rayski. Ayağını sinirli sinirli sallayarak,

— Eh, çok güzel! dedi. İtalya, masmavi bir gökyüzü, güneş ve aşk...

— Evet, dedi, anımsarsınız, programınızda bunlar da vardı. Başka ülkelere, hatta küçük bir köye yolluyordunuz beni, orada «doğayla başbaşa»... Sizin sözlerinize bakılırsa, mutlu olmam gerekir şimdi, ne dersiniz? (Kızdırmaya çalışıyordu Rayski'yi.) Ah **cousin!**

Gülmeye başladı Sofiya, sonra birden tuttu gülmesini.

Rayski kaşlarının altından bakıyordu ona. Gene dalgın, soğuk bir tavır takınmıştı Sofiya. Soğukkanlılığı üste çıkmaya başlamıştı gene. Müşfik bir tavırla söze başladı:

— İçiniz rahat olsun. Böyle bir şey yok. Bu yeni dersiniz için de, beni uyardığınız için de teşekkür borçluyum size. Yalnız, hangi sözünüze uyacağıma karar veremiyorum bir türlü. Önceleri sokağa itiyordunuz beni, şimdi... korkuyorsunuz benim için. Ne yapsın bu zavallı?...

Komik bir yumuşakbaşlılıkla sormuştu bunu.

İkisi de sustular bir süre. Sessizliği bozan Rayski oldu:

— Portreyi götüreceğim.

— Neden? Onu bana armağan edeceğinizi söylemiştiniz.

— Hayır, değiştireceğim onu. Günahkâr bir kadın... yapacağım...

Gene gülmeye başladı Sofiya.

— Ne isterseniz yapın **cousin**, Tanrı yardımcınız olsun!

— Sizin de!... Ama... kuzinim...

Sustu Rayski. Yüreğine bir hafiflik dolmuştu ansızın. İçtenlikle gülümsedi. Ama bu gülümsemesi ne Sofiya'yaydı ne de kendine. Birden,

— Ama... ama... dedi, böyle mi ayrılacağız? Soğuk, canımız sıkkın, dostluktan uzak iki kişi gibi mi?

Can sıkıntısı geçmişti. Ayağa kalkıp ellerini uzattı Sofiya'ya, sevgiyle baktı gene gözlerine. İçinde bir dostluk özlemi var gibi, yüreği eski, güzel duygulara açılmıştı sanki. Öte yandan heyecan kıvılcımı bütünüyle sönmemişti henüz, hâlâ tütüyordu, Sofiya'yı karşısında gördüğü sürece kendine çekiyordu onu. Sesinde ürkek bir titreme vardı hâlâ. Bir yandan da, kötü duyguların hiçbir zaman sokulamadığı ruhunda doğuştan var olan iyilik duygusu gösteriyordu kendini.

Sofiya sitem etti ona:

— Dostluk mu dediniz? Nasıl karşılık verdiniz dostluğuma?

— Geri verin dostluğunuzu bana kuzinim, birazcık olsun bağışlayın beni... sizi biraz... seven **cousin**'inizi bağışlayın, sonra da elveda!

Yalvarmaklıydı Rayski'nin sesi. Sofiya'nın elini öptü. Sofiya canlı,

— Bir daha görmeyecek miyim sizi yoksa? diye sordu.

— Bu sorunuz için bir kere daha verin elinizi öpeyim. Gene eski Rayski'yim, gene söylüyorum size: Seviniz kuzinim, yaşamı tadın, size bu söylediklerimi anımsayın... Yalnız, hiçbir zaman unutmayın Rayski'yi.

Gülümseyerek, alçak sesle ekledi:

— Anlayamıyorum ama... neyini sevdiniz... şu kontun?

— Gene «sevmekten» söz ediyorsunuz!...

— Oyunu bırakın artık, yeter! Ne yaparsanız yapın kuzinim, beni ilgilendirmez. Gözlerimle kulaklarımı kapıyorum, körüm, sağırım, dilsizim.

Gözleriyle kulaklarını kapamıştı Rayski. Gözlerini birden açıp Sofiya'nın gözlerinin içine bakarak ekledi :

— Ama size anlatmaya çalıştığım, önceden haber verdiğim şeyleri, içinizde uyandırmaya çalıştığım duyguları bir gün duyarsanız... söyleyecek misiniz bana?... Layıkım buna.

— Size «hakaret» etmemi mi istiyorsunuz?

— Boş verin! Kahraman, şövalye kuzenlerin ilki ben olacağım! Biraz düşününce kuzenlerle kuzinlerin dostluklarının çok tatlı bir dostluk olduğunu anladım. Sizin dostluğunuzu kabul ediyorum.

Sofiya elini Rayski'ye uzatarak,

— **A la bonne heure!** [1] dedi. Önceden haber verdiğiniz bir şey duyarsam bir gün, yalnızca size söyleyeceğim bunu, ya da hiçbir zaman hiç kimseye söylemeyeceğim.

Hemen ekledi arkasından :

— Ama olmayacak böyle bir şey, olamaz! Yeter artık **cousin,** bakın araba da geldi. Halalarımdır.

Kalktı Sofiya, aynanın karşısında kendine çekidüzen verdi, halalarını karşılamaya çıktı.

Rayski arkasından giderken,

— Mektuplarıma yanıt verecek misiniz? diye sordu.

— Seve seve. Aşktan başka her şey üzerine...

«Yola gelmez bu kadın!» diye geçirdi içinden Rayski. «Ama bakalım neler olacak!»

Derin düşüncelere dalmış, bakışlarını çevresinde boş boş dolaştırarak, dalgın, durgun yürüyordu sokakta. Bencil aşk ile hüznün acıları yavaş yavaş sönüyorlardı içinde. Tutkular da yoktu artık; Sofiya'nın kendi, o telaşlı, soğuk kadın da yoktu. Süslerin göz alıcı yaldızı kaybolmuştu. Aile büyüklerinin, halaların portreleri kaybolmuştu, uğursuz Milari de yok olmuştu.

---

(1) Hele şükür! (Fransızca)

Önünde -duman içindeymiş gibi- arı kadın güzelliğinin bir hayali beliriyordu. Ama Sofiya'nın güzelliği değildi bu. Antik çağların ölmez güzelliğinin bir hayaliydi sanki. Sanat vardı Rayski'nin aklında şimdi. Çok çok büyük bir tablo açılıyordu önünde, giderek daha da sarıyordu benliğini.

Sanat düşüne dalmış, önündeki hayale bakıyor, soluk almaya korkuyordu.

Yüzü Sofiya'nın yüzü olan kadın hayali beyazlar içinde, soğuk bir heykel olarak duruyordu karşısında. Issız bir çölde, apaydınlık, ışıklı bir gökyüzünün altında -ama ay yoktu- duruyordu. Işıkta -ama güneş ışığı değildi bu- cansız ağaçlarla, akmayan derelerle, tuhaf bir sessizlikle kaplı kuru, çıplak kayaların arasındaydı. Heykel, taş yüzünü gökyüzüne kaldırmış, ellerini dizlerinin üzerine koymuş, ağzı yarı açık -galiba- dirilmek için yakarıyordu Tanrı'ya.

Sonra ansızın parlak bir ışık göründü kayaların arkasında, ağaçların yaprakları kıpırdadı, derelerde sular şırıldadı. Biri dokunmuştu dallara, ormanın içinden geçmişti koşarak. Biri solumuştu havada... Bir canlılık esmişti. Işık altın sarısı bir renk vermişti heykelin soluk alnına... Gözkapakları ağır ağır açıldı, bir kıvılcım dolaştı göğsünün üzerinde, soğuk bedeni irkildi, soluk dudakları kızardı, ışık demetleri düştü omuzlarına...

Başının arkasındaki gür saç örgüsü çözüldü, sırtına yayıldı, renkler kapladılar taşı, bir canlılık dalgası dolaştı kaburgalarının üzerinde, dizleri titremeye başladı, derin bir soluk doldurdu göğsünü... canlanmıştı heykel. Mutlu dolaştırdı bakışını çevresinde...

Sonra dalga dalga doldu yaşam, dirilen heykelin içine...

Organları canlandı, teni renklendi. Kıpırdıyordu heykel, ışık saçan gözleriyle çevresine bakıyordu, bir şey istiyordu, bekliyordu. Bir şeyi özlemeye başlamıştı. Bir sıcaklık doldurmuştu havayı. Dallar uzadıkça uzuyordu. Her yanda çiçekler açmıştı...

Rayski hep sessiz yürüyor, içinde bu düşe bakıyordu : Heykel de, çevresinde her şey de giderek canlanıyor, daha bir aydınlanı-

yordu... Yürüyerek evine geldiğinde, Rayski'nin hayalindeki kadın yavaş yavaş Sofiya'ya dönüşmeye başlamıştı gene.

Çöl kaybolmuştu. Hayalinde Sofiya kendi odasındaydı gene, rahatsız giysisi vardı üzerinde, Beethoven'in sonatını çalıyordu; içi titreyerek, soluk benizli, hinoğluhin Milari'nin fısıltıyla kulağına söylediklerini dinliyordu.

Ama ne bir kıskançlık, ne acı duyuyordu şimdi Rayski. Sanki onun için yeniden dünyaya gelmiş bir kadının güzelliği karşısında titriyordu yalnızca. Onların aşklarını hazla seyrediyor, onların sevincinden mutluluk duyuyordu. İkisini de hayallere, seslere dönüştürmek tutkusuyla yanıyordu içi. Seven erkek hayali ölmüştü içinde, özverili bir sanatçı doğmuştu.

Kendinden geçmiş, hayal kuruyordu :

«Evet, sanatçı dediğin kök salmalıdır bir yerde, dönüşü olmayan bir biçimde bağlanmalıdır. Sevmeli, acı çekmeli, tüm yeteneklerini harcamalıdır... Ama bütün bunların ağırlığı altında çökmemesi gerekir hiçbir zaman. Parçalayıp atmalıdır bu düğümleri. Dimdik, tutkusuz, güçlü kalkmalıdır ayağa, yaratmalıdır gene : Çöl yaratmalıdır, kayalar yaratmalıdır, yaşamla doldurmalıdır onları, insanlara göstermelidir... nasıl yaşadıklarını, nasıl sevdiklerini, acı çektiklerini, mutlu olduklarını, öldüklerini... Sanatçının görevi budur!...»

Rayski -Sofiya ile konuşmalarını, Nataşa olayını, hayal dünyasının laboratuvarından geçmesi gereken daha birçok şeyi olduğu gibi- gördüğü bu hayali de gelecekte yazacağı romanının taslağına yerleştirmişti büyük bir özenle.

Üzgün «Roman neresinde bunun?» diye geçirdi içinden. «Yok! Bütün bunlardan romanın giriş bölümü çıkar ancak! Romanın kendi ilerde daha, ya da hiç olmayacak! Orada, o ücra köşede, köyde nasıl bir roman bulacağım? Yaşayan, tutkuları olan, isteyen, hareket eden insanların bir romanı değil, tavuklarla horozlar arasında bir idil bekliyordur beni orada belki!...»

Ama valizinin en altına yazı takımlarını, defterlerini yerleştirdi gene de. Sonra özel bir kutuya karakalem çalışmalarını, fırçayla yaptığı peyzajlarını, tablolarını vb. koydu. Romanı üze-

rinde çalışamazsa, köyde küçük bir atölye kurmak amacıyla boyalarını, fırçalarını, paletini aldı.

Daha sonra çamaşırlarını, giysilerini hazırladı. Büyükannesine ve kızkardeşlerine birkaç armağanı, Tatyana Markovna'nın Tit Nikonıç için ısmarladığı kazakla pantolonu yerleştirdi.

Petersburg'dan çıkışta dalgın, mırıldanıyordu kendi kendine: «Eh, şimdi... **dahin!**... [1] Bakalım neler olacak?»

(1) Oraya! (Almanca)

İKİNCİ BÖLÜM

I

Rayski, sıska üç atın sallantısız, uykulu bir tırısla çektiği hasır örtülü kiralık bir yaylıyla kentin ara sokaklarından çiftliğine doğru gidiyordu.

Baba evinin bacalarından kıvrılarak yükselen dumana; bu yuvayı her yandan kucaklamış akağaçlarla ıhlamurların tatlı, erken yeşiline; eski evin kiremit damına; ağaçların arasında gümüş gibi parlayan, sonra gene onların arasında kaybolan Volga'ya içinde bir heyecanla bakıyordu. Oradan, kıyıdan doğru şimdiye dek ciğerlerine hiç çekmediği serin, sağlık dolu bir hava esiyordu...

Biraz daha yol aldı. Küçük bahçedeki çiçekler görünüyordu şimdi renk renk. Biraz ötede, ıhlamur ağaçlarıyla akasyaların arasında uzanan bahçe yolu, daha ötede dallı budaklı, yaşlı büyük ağaç görünüyordu. Biraz solda elma ağaçları, vişne, armut ağaçları...

İşte avluda oynaşan köpekler, köşede yatmış güneşlenen kediler, direklerin üzerine yapılmış kuş yuvaları... Yeni evin damında güvercinler dolaşıp duruyor, daha yukarılarda kırlangıçlar uçuşuyorlardı.

Çiftliğin ötesinde, köy yanında küçük bir çayır, güneşe serilmiş keten bezleriyle örtülüydü boydan boya.

Bir kadın küçük bir fıçıyı yuvarlayarak götürüyordu avluda, arabacı odun yarıyordu, başka bir arabacı yük arabasına

biniyordu bir yere gitmek için. Hiçbirini tanımıyordu Rayski. -Ama işte Yakov, taşlıkta oturmuş, tembel bakışlarını dolaştırıyordu avluda. Tanımıştı onu Rayski. Ama ne çok ihtiyarlamıştı!

İşte bir tanıdık daha! Yegor, alaycı Yegor! Boşuna sıçramaya çalışıyordu atın üzerine, istemiyordu at. Bu kez hizmetçi kızlar gülüyorlardı ona, alay ediyorlardı.

Yegor'u zor tanımıştı Rayski. On sekiz yaşında bir çocuktu o buradan gittiğinde. Şimdi kocaman adamdı. Kulaklarına dek uzanıyordu bıyıkları, perçemi alnına düşmüştü gene, gene küstahtı bakışı, dişleri görünüyordu.

İşte tanıdık bir yüz daha! Marina mıydı acaba, yoksa Fedosya mı? Şimdi avluda karşıdan karşıya yürüyen kadını anımsatan genç, on beş yaşında bir hizmetçi kızın anısı vardı Rayski'nin belleğinde.

Bahçeyi araba yolundan ayıran çit boyunca arabanın yanı sıra yürürken görmüştü bütün bunları.

Bakışlarını bir şeyden ötekine götürürken hazla seyrediyordu bu tabloyu. Sonra hiç beklenmedik bir görünüm üzerinde durdurdu bakışını.

Limon ve turunç ağaçları, kaktüsler, sarısabırlar, çeşit çeşit çiçekler ekili büyük fıçılarla çevrili; avludan yüksekçe bir parmaklıkla ayrılmış, çiçekliğe ve bahçeye bakan veranda biçiminde taşlıkta yirmi yaşlarında bir kız duruyor; yalınayak, işlemeli basma entarili, on iki yaşlarında bir kız çocuğunun elinde tuttuğu iki tabaktan avuç avuç buğday alıp, çevresini sarmış tavuklara, hindilere, ördeklere, güvercinlere atıyordu. Biraz öte de serçeler, kargalar bekleşiyorlardı.

Genç kız sevgi, şefkat dolu bir sesle sabah kahvaltısına çağırıyordu hayvanları :

— Gel, gel! Bili, bili, bili! Cik, cik, cik!

Tavuklarla horozlar, güvercinler buğday tanelerini çabucak kapıp, her an karşılaşabilecekleri bir tehlikeden korkuyorlarmış gibi hemen geri çekiliyor, sonra gene sokuluyorlardı. Ama kar-

ga sıçraya sıçraya yaklaşıp buğdayları toplamaya başlayınca ayağını sallayarak kovuyordu onu kız :

— Git, git! Gelme, defol!

Onun bağırmasına hayvanlar kanatlarını çırparak her biri bir yana dağıldılar. Ama bir dakika sonra küçük başları gene grup grup toplaşarak, birbirleriyle yarışarak çabuk çabuk gagalamaya başlamışlardı yeri.

Genç kız kolunu iri horoza sallayarak,

— Ah açgöz seni! dedi. Kimseye fırsat vermezsin! Buğdayı nereye atarsam orada bitiyorsun hemen!

Sabah güneşi, telaşlı kümes hayvanları kalabalığını da, kızın kendini de ışıl ışıl aydınlatıyordu. Rayski bal rengi, iri bir çift göz gördü. Sağlıklı tombul yanaklar, sık beyaz dişler, başın üzerinde bir kat oluşturan parlak kızıl bir saç örgüsü, ince beyaz bluzun içinde kabarık duran tam anlamıyla gelişmiş göğüsler gördü...

Ne başında başörtüsü vardı genç kızın, ne yakalığı. Güneşte hafiften yanmış beyaz boynu açıktaydı. Kolunu açgözlü horoza salladığında saç örgüsünün yarısı omuzuna düşmüştü, ama o buna aldırmadan sürdürüyordu buğday serpmeyi,

Kâh gülüyor, kâh kaşlarını çatıyordu. Bu aydınlık sabah gibi canlı, berraktı bakışı. Buğdaydan her hayvana eşit düşüp düşmediğine, karganın yaklaşıp yaklaşmadığına, çok serçenin toplanıp toplanmadığına bakıyordu.

Derinden gelen, çın çın öten bir sesle sordu küçük kıza :

— Kazı gördün mü?

— Daha görmedim küçük hanım, dedi beriki, en iyisi kedilere atmak onu. Afimya geberir diyor.

Genç kız kesti sözünü :

— Olmaz, olmaz, ben bakarım ona, Afimya'da acıma diye bir şey yoktur zaten. Hastalıksız hayvanı bile atar kedilere o.

Rayski, hiç kimsenin dikkatini çekmeden, kıpırdamadan bakıyordu kıza, hayvanlara, küçük kıza.

«Öyle, diye geçirdi içinden, idil! Yanılmamışım! Kuzinlerimden biri olmalı bu. Ne sevimli bir şey! Ne saf, ne cici! Ama hangisi acaba: Veroçka mı, Marfenka mı?»

Arabacının kapıya dönmesini beklemeden öne geçti, çit boyunca koştu, birden çıktı genç kızın karşısına. Kollarını açarak,

— Kızkardeşciğim! diye bağırdı.

Bir büyüyleymiş gibi, ansızın kayboldu her şey. Genç kızla küçük kızın nereye, nasıl kaybolduklarını görmemişti bile Rayski. Serçeler burnunun dibinden topluca, hızla geçip çatıda almışlardı soluğu. Güvercinler, kanatlarını el çırpar gibi çırparak heyecanlı dolaşıp duruyorlardı başının üzerinde.

Tavuklar, umutsuzca gıdaklayarak her biri bir yana koşmuş, korku içinde duvarı aşmaya çalışıyorlardı. Erkek hindi bir ayağını kaldırmış, çevresine bakınarak -eğitimde düzensizlik yüzünden tüm birliğini haşlayan öfkeli bir komutan gibi- kendi dilinde, acımasız küfrediyordu.

Avludaki uşakların hepsi işlerini bırakmış, şaşkınlıktan ağızları açık, Rayski'ye bakıyorlardı. Rayski kendi de korkmuştu sanki, birden boşalan önüne bakıyordu. Buğday taneleri kalmıştı yalnızca yerde.

Oysa evde görültü patırdı, konuşmalar, koşuşmalar, anahtar şakırtıları başlamıştı bile.

— Nerede? Nerede? diye bağırıyordu büyükanne.

Çabuk çabuk yürüyor, sabırsızlanıyordu. Yüzü ışıl ışıldı sevinçten, kollarını açmıştı. Göğsüne bastırdı Rayski'yi. Dudaklarının çevresinde apaydınlık bir gülümseme vardı.

Gerçi yaşlanmıştı ya, uyumlu, sağlıklı bir yaşlılıktı onunki: Ne bir hastalık lekesi, ne gözlerle ağzın çevresinde derin, sarkık kırışıklar, ne donuk, hüzünlü bir bakış...

Sağlam, iyi bir yaşayışı olduğu, yaşamla cenkleşse bile, ona karşı yenilgiyi kolay kolay kabullenmeyeceği, yaşamı kendinin yeneceği, bu savaşta gücünü ölçülü kullandığı belliydi.

Sesi eskiden olduğu gibi çın çın değildi, hem bastonla yürüyordu şimdi, ama öne eğilmiyordu yürürken, bitkin de değildi. Başörtüsüzdü gene, saçları kısa kesilmişti. Sağlıkla, iyi yürekli-likle aydınlık bakışı tüm yüzünü, yalnızca yüzünü değil, tüm bedenini ısıtıyordu,

— Anam babam! Yavrum!

Üç kere kucakladı Rayski'yi. İkisinin de gözleri dolu dolu olmuştu. Bu kolların arasında, bu seste, yaşlı kadının içini dolduran bu sevinçte -güneş ışığı içine dolmuştu sanki- öylesine bir şefkat, sevgi, sıcaklık vardı ki!

Rayski, doğa ona burada sıcak bir yuva, içtenlik, mutluluk hazırlamışken, o sosyetede yersiz yurtsız, bekâr sürttüğü, gönül avcılığı, duygu tüccarlığı ederek yasak meyveler peşinde koştuğu için suçlu hissediyordu kendini şimdi.

Büyükannesine âşık olmaya hazırdı. Sıkı sıkı sarılmıştı ona. Dudaklarını, omuzlarını, ak saçlarını, ellerini öpüyordu. On beş, on altı yıl önce olduğundan çok değişik görünüyordu ona şimdi büyükannesi. Rayski'nin şimdi onun yüzünde gördüğü bu anlatım, bu zekâ ışığı, bu yeni şey yoktu o zamanlar.

Küçükken kendisinin, yüz anlatımından anlayacak, bu anlatımdan karşısındakinin kişiliğini çıkaracak olgunlukta olmadığını akıl edemediği için, büyükannesindeki bu değişikliğe şaşıyordu.

— Nerelerdesin? Bir haftadır bekliyorum seni. Marfenka'ya sor... Gece yarısına dek uyumadık, gözlerimiz yollarda kaldı. Seni birden karşısında görünce korkmuş Marfenka. Beni de korkuttu... Deli gibi daldı odaya. Marfenka! Neredesin? Buraya gel.

— Kabahat bende, dedi Rayski, korkuttum onu.

— Öyle kaçmasına bakma sen, çok akıllıdır! Benimle bekledi seni, gece yatmadı, nereye gidersem peşimden geldi, mutfağa koşup baktı sık sık. Bir haftadır her gün sevdiğin yemekleri yaptırıyoruz... Sabahları ben, Vasilisa, bir de Yakov toplanıyoruz, senin sevdiğin şeyleri anımsamaya çalışıyoruz. Ötekilerin

hemen hepsi yeni zaten, tanımıyorlar seni. Ama şu üçü, sonra Prohor, Marişka, bir de belki Ulitka ile Terentiy anımsar... Hep seni nereye yerleştireceğimizi, yatağını nerede yapacağımızı, hangi arabayı sana ayıracağımızı düşünüyorduk. Belleği en kuvvetli olanımız Yegorka'ymış. İçimizde en çoğunu o anımsadı. Bunun için, senin oda hizmetçiliğine yükselttim onu... Ben de ne diye gevezelik edip duruyorum sanki! Laf karın doyurmaz! Vasilisa! Vasilisa! Niçin boş oturuyoruz? Çabuk söyle masayı hazırlasınlar. Yemek saatine çok var daha, kahvaltı yapsın önce. Çay, kahve getir, kuş sütü de bul! (Kendi de güldü bu sözüne.) Gel de biraz bakayım yüzüne.

Işığa götürdü Rayski'yi büyükannesi, uzun uzun baktı yüzüne. Onu iyice gözden geçirdikten sonra,

— Ne kadar çirkinleşmişsin... dedi. Yo, hayır, hiç de fena sayılmazsın, iyisin iyi! Güneş yakmış yüzünü biraz, hepsi o kadar! Bıyıkların yakışmış. Niçin sakal bırakıyorsun? Kes onları yavrum, sevmiyorum ben... E,e! Saçların hafiften kırlaşmış. Ne o, anam babam, bu kadar erken mi başladın yaşlanmaya?

— Yaşlılıktan değil büyükanne.

— Neden ya? Hasta falan mısın?

— Hayır... Başka şeylerden söz edelim büyükanne. Tanrıya şükürler olsun, siz hiç değişmemişsiniz...

— Nasıl yani?

— Yaşlanmamışsınız. Eskisi gibi güzelsiniz! Size bir şey söyleyeyim mi büyükanne, sizin kadar güzel yaşlı bir insan görmedim ömrümde...

— Komplimanına teşekkürler torunum. Çoktandır kimseden duymamıştım böyle bir söz... Güzellik kim ben kim, a oğlum? Kızkardeşlerine bak sen, güzellik onlarda! Kulağına söyleyeyim... (Sesini alçalttı büyükanne.) Kentte de, bu yakınlarda da yoktur bir eşleri. Hele öteki... Nastenka Mamıkina bile su dökemez ellerine... Anımsıyor musun Nastenka Mamıkina'yı? Yazmıştım sana, Otkupşçik'in kızı...

Kurnaz kurnaz göz kırptı Rayski'ye yaşlı kadın.

— Pek anımsamıyorum büyükanne...

— Neyse canım, bunu sonra konuşuruz. Şimdi kahvaltını et, sonra dinlen biraz, yoldan geliyorsun...

Rayski bakınarak,

— Öteki kızkardeşim nerede? diye sordu.

— Volga'nın öte yakasına papazın karısına gitti. İşe bak: Hastalanmış kadın, onu çağırttı. Tam da bulmuş hastalanacak zamanı! Bugün arabayı yollayıp aldırtacağım onu...

Rayski durdurdu büyükannesini:

— Hayır, hayır, benim için ne diye rahatsız edeceksiniz kızı? Dönünce görüşürüz.

Tatyana Markovna,

— Nasıl da habersiz geldin dibimize kadar! dedi. Günlerce nöbet tuttuk, bekledik, hepsi boşa gitti! Geceleri de köylülere nöbet tutturdum. Şimdi de Yegorka'yı sana bakması için şoseye yollayacaktım. Savelya da kente gidecek, gelip gelmediğini öğrenecekti. Gene o zamanki gibi çıkageldin! Hadi getirsenize kahvaltıyı! Bu ne rezalettir! Çiftliğin sahibi gelmiş, hazırda bir şey yok... yolda bir hana indi sanki çocuk! Hazırda ne varsa getirin hadi!

— Büyükanneciğim! Bir şey istemez. Gırtlağıma kadar tokum. Bir handa çay içtim, ötekinde süt, üçüncüde bir köylü düğününe rasladım, şarapla ağırladılar beni, ballı çörek yedim...

— Buraya, büyükanneciğinin yuvasına gelirken olur olmaz şeyler yemeye utanmadın mı? Sabah sabah çörek ha! Oraya bizim Marfenka'yı götüreceksin ki... Düğüne de, ballı çöreğe de bayılır. (Kapıya döndü büyükanne.) Hadi hadi, gir içeri, yabaniliği bırak! Onu sabah kıyafetiyle gördüğün için utanıyor, Gel hadi, yabancı değil, ağabeyindir.

Çay, kahve, sonra kahvaltılık getirdiler. Rayski ne denli direndiyse, hepsinden tatmak zorunda kaldı. Büyükannesini ancak böyle yatıştırabilir, yaşlı kadının sabahının zehir olmamasını sağlayabilirdi.

— İstemiyorum! diyordu.

Söz dinlemiyordu büyükannesi.

— Yoldan gelen insanın yememesi görülmüş şey midir? Bir gelenektir bu! Al şu et suyunu, şu piliçten de al... Börek de var...

— İstemiyorum büyükanneciğim, diyordu Rayski.

Ama Tatyana Markovna onu dinlemeden dolduruyordu tabağını. Et suyunu da, pilici de yiyordu Rayski.

— Sıra hindide, diye ekledi büyükanne, tuzlanmış hindiyi getir Vasilisa.

Rayski hindiden alırken,

— Bir de hindi mi yiyeceğim büyükanne? diyordu.

— Doydun mu yavrum? diye sordu Tatyana Markovna. Hoşuna gitti mi?

— Daha neler! Başka ne var? Börek vardı galiba... Börek var demiştiniz yanılmıyorsam...

— Evet, böreği unuttuk... Börek!

Börek de yedi Rayski... «gelenek» öyledir diye.

— Ne duruyorsun Marfenka, getir bakalım ikramını. Ağabeyin geldi işte. Hadi gir...

Çok geçmeden usulca açıldı kapı. Marfenka sıkılgan, başı önünde, yüzü kıpkırmızı, ağır ağır girdi içeri. Arkasında, elinde çeşit çeşit tatlı, reçel, kurabiye, daha bir sürü yiyecek dolu bir tepsiyle Vasilisa vardı.

Marfenka, dudaklarında yarım bir gülümseme, utangaç -ama kurnaz bir merakla inceliyordu Rayski'yi- ayakta duruyordu. Yakasında, kollarında dantel fırfırlar vardı. Saçları sıkı sıkı örülmüştü. Yün bir rob giymiş, beline mavi bir kemer bağlamıştı.

Rayski fırladı yerinden, peçeteyi attı, gidip Marfenka'nın karşısında durdu, seyretmeye başladı yüzünü. Neşeli,

— Bu ne tatlılık! dedi. Kızkardeşim Marfa Vasilyevna bu demek! Kendimi tanıtırım size, Rayski... Kaz ölmedi ya?

Marfenka kızarıp bozardı, Rayski'nin selamına sıkılgan, hafifçe öne eğilerek karşılık verdi. Başı önünde, mahçup yürüdü, köşeye oturdu. Büyükanne,

— İkiniz de aklınızı kaçırmışsınız siz! dedi. Böyle selamlaşmak olur muymuş?

Marfenka'nın elini öpmek istedi Rayski.

— Marfa Vasilyevna... dedi.

Büyükanne girdi araya:

— Neymiş o öyle? «Vasilyevna» da nesi? Artık sevmiyor musun onu yoksa? Marfa Vasilyevna değil, Marfenka! Utanmasan bana da Tatyana Markovna diyeceksin. Öpüşün hadi! Kardeşsiniz siz.

Marfenka sitemli,

— İstemiyorum büyükanne, dedi. Kazı sormakla kızdırmak istiyor beni... Yakışmaz insanı gizliden gözetlemek,

Hepsi birden gülmeye başladılar. Rayski iki yanağından öptü Marfenka'yı, kolunu beline doladı. Marfenka utangaçlığını yenip, Rayski'nin öpüşüne kararlı, karşılık verdi. Tüm ürkekliği bir anda uçup gitmişti yüzünden.

Bu hava bir dakika daha sürse, bir sözcük daha söylese, onun o mahçup gülümsemesinin bir gevezeliğe, çın çın öten kahkahalara dönüşeceği belliydi. Kendini zor tutuyordu zaten. Bu yüzden de rahat değildi.

— Marfenka! Anımsıyor musunuz, anımsıyor musun... nasıl koşardık avluda, resim yapardık... nasıl ağlardım?...

— Hayır... ah, anımsıyorum... bir düş gibi... Büyükanneciğim, anımsıyor muyum, anımsamıyor muyum?...

— Nasıl anımsasın? Daha beş yaşında yoktu...

— Anımsıyorum büyükanne, vallahi anımsıyorum, sanki bir düş...

— Yemin etme kızım: Nikolay Andreiç'ten kaptın bu huyu!...

Rayski anılardan söz etmeye başlar başlamaz Marfenka koşarak gitmiş, çok geçmeden kucağında bir sürü defterle, resimle, oyuncaklarla dönmüş, gülümseyerek Rayski'nin yanına gelmiş, güven dolu bir tavırla konuşmaya başlamış; sonra, titiz bir kızın oturamayacağı kadar yakınına oturmuştu. Dizleri birbirine değiyordu handiyse, ama farkında değildi bunun Marfenka. Bakışlarını Rayski'nin gözlerinde, bıyığında, sakalında neşeyle gezdirirken; ellerini, giysisini gözden geçirirken -bir ara çizmelerine bile göz atmıştı- heyecanlı heyecanlı anlatıyordu :

— Görüyor musunuz ağabeyciğim, görüyor musunuz büyükannemi... anımsamadığımı söylüyor, anımsıyorum oysa, inanın anımsıyorum, resim yapıyordunuz, kucağınızda oturuyordum siz resim yaparken... Yaptığınız resimleri, portreleri, sonra defterlerinizi, bütün eşyanızı büyükannem gümüşlerini, pırlantalarını, dantellerini sakladığı o karanlık odaya saklamıştı... Geçenlerde, geleceğinizi yazdığınız mektubunuzu aldıktan sonra çıkardı hepsini, bana verdi. İşte benim portrem... ne gülünçmüşüm! İşte Veroçka. Bakın, bu büyükannem, bu da Vasilisa. İşte Veroçka'nın çizdiği resim... Peki beni kucağınıza, Veroçka'yı omzunuza alıp bizi sudan geçirdiğinizi anımsıyor musunuz?

Onu dinleyen büyükanne,

— Bunu da mı anımsıyorsun? diye sordu. Övünmeyi de ne çok seviyor bu kız! Utanmıyor musun? Geçenlerde Veroçka anlattı bunu sana, kendin anımsıyormuşsun gibi anlatıyorsun şimdi! Veroçka bir şeyler anımsıyor ama, belli belirsiz...

Marfenka bir buket çiçek resmi göstererek,

— Şimdi ben de böyle resimler yapıyorum, dedi.

— Çok güzel, kardeşim, aferin! Bakarak mı yapıyorsun?

— Evet.

— Müzikle ilgileniyor musun peki?

— Evet. Piyano çalıyorum.

— Veroçka da resim yapıyor, piyano çalıyor mu?

Hayır anlamına başını salladı Marfenka. Rayski sürdürdü sormayı :

— Okumayı seviyor mu?

— Seviyor. Hep okuyor. Ama ne okuduğunu hiç söylemez, kitaplarını kimseye göstermez. Onları nereden aldığını bile söylemez.

Tatyana Markovna göğüs geçirdi, ciddi,

— Çok yabanidir, dedi, biraz tuhaftır. Kime benzedi, Tanrı bilir! (Marfenka'ya döndü.) Sudan şeylerle kafasını şişirme ağabeyinin. Yoldan geldi çocuk, yorgun, sen de saçma sapan şeylerle meşgul ediyorsun onu. Bırak da ciddi şeylerden, çiftlik işlerinden söz edelim.

Boris, Marfenka ile ilgilenirken büyükanne dalgın bakıyordu ona. Yüzünde annesinin yüz çizgilerini görüyordu gene. Ama bu yüzdeki değişiklikleri de, yavaş yavaş geride kalan gençliğin, olgunluk çağının belirtilerini, erken kırışıklıkları da, anlayamadığı o tuhaf bakışı da, «akıllı uslu» yüz anlatımını da görmüştü. Eskiden torununun yüzündeki her şeyi okurdu, ama şimdi bir sürü şey yazılıydı orada, seçmiyordu hiçbirini.

Öte yandan Rayski'nin içinde bir aydınlık, sıcaklık vardı. Bu tabloların, bu karşılanışın yarattığı durgun bir dalgınlık çökmüştü üzerine.

«Böyle kalsın, aydınlık ve sade!» diye geçiriyordu içinden. «Hiç değilse tatilde kafamı yormamaya, mutlu olmaya çalışacağım! Yaşamı duyacağım içimde yalnızca, inceleyeceğim onu, ya da yalnızca konular yakalamak için inceleyeceğim. Asit gibi eritici çözümlemelere sokmayacağım konuları... Yoksa felaket olur! Bakalım nasıl konular yollayacak bana Tanrı. Marfenka, büyükannem, Veroçka... Ne için uygundurlar bunlar? Bir roman için mi, bir dram için mi, yoksa yalnızca bir idil için mi?

II

Rayski derin düşüncelere dalmıştı. Esneyerek kendine geldiğinde büyükannesi elinde hesaplar, gelir-gider defteri, yüzünde ciddi bir anlatım, karşısında dikiliyordu.

— Yolculuk yordu mu seni? diye sordu. Uyumak istersin belki. Bak, esniyorsun. Yarın sabaha bırakalım işi öyleyse.

— Hayır büyükanneciğim, yolda hep uyudum zaten! Tembellikten esniyorum. Boşuna telaşlanıyorsunuz büyükanne, he saplara bakmayacağım...

— Ne demek, bakmayacağım? Çiftliğini teslim almayaksan, hesap istemeyeceksen, ne diye geldin?

Rayski ilgisiz,

— Hangi çiftliği? diye sordu.

— Hangi çiftliği mi? Bunca iş hayvanı, toprak ne oluyor? Dört yıl önce yüz yirmi hektar yer daha alındı. Bu alman yerin bir bölümü otlak olarak kiraya verildi...

Rayski, bir şey düşünmeden,

— Öyle mi? diye sordu. Toprak aldınız demek?

— Ben değil, sen! Orayı almam için bana vekalet yollayan sen değil miydin?

— Hayır büyükanneciğim, ben değildim. Anımsamıyorum, birtakım kâğıtlar yollamıştınız, arkadaşım İvan İvanoviç'e vermiştim onları, o da...

— Sen imzalamıştın. Bak, kopyaları burada!

Kâğıtları gösterdi Tatyana Markovna. Rayski bakmadan,

— Belki de imzalamışımdır, dedi, ama neyi imzaladığımı anımsamıyorum, bilmiyorum da.

— Neyi anımsarsın sen zaten? Sana yolladığım hesapları, listeleri gözden geçiriyordun umarım...

— Hayır büyükanne.

— Nasıl olur? Gelirinin nerelere harcandığı tek tek yazılıydı onlarda. Görmedin mi?

— Hayır, görmedim...

— Paralarının nerelere harcandığını bilmiyorsun demek?

Rayski pencereden dışarı, tanıdık uzaklara, mavi gökyüzüne, Volga'nın ötesinde kireçli tepelere bakarak,

— Bilmiyorum büyükanne, dedi, bilmek de istemiyorum! Düşün Marfenka, çocukluğumda ezberlediğim, Dimitriyev'in bir dizesini anımsıyorum.

Oh Volga, yüce göz kamaştırıcı Volga,
Bağışla, ama önce
Kimsenin tanımadığı,
Seninle şarkı söyleyen
Ozanın lirine ver, kulağını...

— Kusura bakma ama anam babam, dedi büyükanne, yarı delisin sen galiba!

Rayski kayıtsız, onayladı:

— Olabilir büyükanne.

— Sana yolladığım, çiftlikle ilgili kâğıtları ne yaptın? Getirdin mi?

Hayır anlamına salladı başını Rayski.

— Neredeler?

— Hangi kâğıtlardan söz ediyorsun, anlayamadım vallahi büyükanne.

— Köylülerin durumlarıyla, vergilerle, tahıl satışıyla, bostanlarla ilgili kâğıtlar... Son yılların gelirlerinin ne olduğunu anımsıyor musun? Bin dört yüz yirmi beş rubleden ne eder? Hepsi burada var... (Hesap defterlerinin üzerine bir fiske vurdu.) Yolladığımız paraları alıyordun tabii? Son keresinde banknot olarak beş yüz ruble yolladık. Daha yollamamızı yazdın sonra. Ben de senin üzerine yatırdım parayı...

Rayski sabırsız, kesti büyükannesinin sözünü:

— Beni ilgilendirmez bunlar büyükanne!

Yaşlı kadın şaşırmış,

— Seni ilgilendirmez de kimi ilgilendirir peki? dedi. Senin paranı kendime kullandığımı sanmıyorsun ya? Al bak, her kapiğin hesabı not edilmiştir buraya. Bak...

Kurdeleyle bağlı büyük bir defteri Rayski'nin eline tutuşturuyordu.

— Büyükanneciğim, hesapların hepsini yırtıp attım ben. Üzerime böyle düşerseniz, inanın bunları da yırtarım.

Alacak oldu defteri, ama Tatyana Markovna hızla çekti elini. Öfkeli,

— Yırtar mısın? dedi. Nasıl yaparsın bunu?... Hesapları yırtmış!

Rayski gülmeye başladı, birden kucakladı büyükannesini, çocukken yaptığı gibi, dudaklarından öptü. Tatyana Markovna kurtardı kendini onun kollarının arasından, dudaklarını sildi.

— Ben burada kafa patlatıyorum, kimileyin gece yarılarına dek oturuyorum, yazıp çiziyorum, her kapiğin hesabını tutuyorum... O hepsini yırtmış! Demek bu yüzden ne paradan söz ediyordun mektuplarında, ne bir şeyin şöyle ya da böyle yapılmasını istediğinden! Çiftliğin için ne düşünüyordun peki?

— Hiçbir şey, büyükanneciğim! Böyle bir çiftliğimin olduğunu bile unutuyordum bazen. Anımsadığım oluyorduysa da, yalnızca bu odaları anımsıyordum. Çünkü dünyada beni seven, benim de sevdiğim tek kadın yaşıyordu burada... Sevdiğim tek insan...

Rayski, Marfenka'nın elini tutup öperek ekledi:

— Bundan böyle bir de kızkardeşlerimi seveceğim. Buradaki her şeyi, en küçük kedi yavrusuna dek her şeyi seveceğim!

Büyükannesi gözlüğünü çıkarıp baktı ona.

— Ömrümde görmedim böyle bir insan! dedi. Bir de evsiz barksız Mark denen o adam var...

— Kimin nesidir bu Mark, büyükanne? Leontiy bir şeyler yazdı bana... Leontiy nasıl? Gidip görmem gerek onu...

— Nasıl mı? Kitaplarının başından kalktığı yok. Kafasına bir şey taktı mı tamamdır. Nuh der, peygamber demez! Karısının gözü de başka işlerde... Senin o Leontiy burnunun dibinde dönen dolapların farkında değil... Şimdi de Markuşka ile arkadaş oldu. Bir çapanoğlu çıkacak altından ya, bakalım! Geçen

lerde geldi, senin kitaplarını mı yırtmış ne, ondan yakındı durdu...

Rayski «Sevil Berberi» operasından bir arya söylemeye başladı:

— **Bu -ona sera! bu- ona sera!...** [1]

Tatyana Markovna canı sıkkın,

— Tuhaf, garip bir adamsın! dedi. Açıkça söyle, niçin geldin buraya?

— Sizi görmeye, yaşamın tadını sizin yanınızda çıkarmaya, dinlenmeye, Volga'yı seyretmeye, biraz yazmaya, biraz resim yapmaya...

— Ya çiftliğin? Tam bulmuşsun yapacak işleri: Biraz yazacakmış, biraz resim yapacakmış! Yorgun değilsen gel tarlaya gidelim de kışlık buğdayı gör.

— Sonra büyükanneciğim, sonra.

Gene «Sevil Berberi»nden bir aryanın melodisini söylemeye başladı özenle Rayski:

— Ti, ti, ti, ta, ta, ta, la, la, la...

— Büyükannesi susturdu onu:

— Yeter! Ti, ti, la, la'yı bırak şimdi! Çiftliğini görmek, teslim almak istiyor musun?

— Hayır büyükanneciğim, istemiyorum!

— Kim ilgilenecek öyleyse çiftliğinle? Ben yaşlandım artık, bir işe yaramıyorum... Seninle anlaşıp bırakacağım çiftliği. O zaman ne yapacaksın?

— Hiçbir şey! Olduğu gibi bırakıp gideceğim her şeyi...

— Yabancıların eline mi?

— Yo, bir şeyler yapabildiğiniz, yapmak istediğiniz sürece siz ilgilenin çiftlikle...

— Ya ben ölünce?

---

(1) İyi akşamlar! İyi akşamlar! (İtalyanca)

— O zaman... olduğu gibi bırakın.

— Ya köylüler? İstediklerini yapsınlar mı?

Evet anlamına eğdi başını Rayski.

— Onlar şimdi de istediklerini yapıyorlar sanırım, dedi. Özgürlüklerini vermek gerek onlara...

— Özgürlüklerini mi? Elli köylüye özgürlük vermek! Hem de bedava, karşılığında bir şey almadan ha?

— Evet, hiçbir şey almadan!

— Neyle geçineceksin o zaman?

— Benim toprağımı kiralarlar, bir şeyler verirler bana.

— Bir şeyler... gönüllerinden ne koparsa, öyle mi? Sadaka olarak! Bırak deliliği aslanım!

Rayski'nin annesinin portresine baktı Tatyana Markovna. Onun hulyalı gözlerine, dalgın gülümsemesine uzun uzun baktıktan sonra alçak sesle,

— Evet, dedi, nur içinde yatsın, bütün kabahat onda! Dizinin dibinden ayırmazdı seni, kulağına bir şeyler fısıldar durur, sana piyano çalar, kitap okur, okurken ağlardı...Sen de böyle oldun işte sonunda: Şarkı söylemeyi, resim yapmayı biliyorsun yalnızca!

Bir süre sustuktan sonra ekledi:

— Evi ne yapacaksın peki? Gümüş eşyaları, giysileri, pırlantaları, yemek takımlarını ne yapacaksın? Köylülere falan dağıtmayacaksın ya?

Rayski,

— Sahi pırlantalarım, gümüş eşyalarım var mı benim?... diye sordu.

— Kaç yıldır yazıyorum sana! Annenden kaldılar. Ne olacak bunca şey? Dur listeleri göstereyim...

— İstemez, Allahaşkına istemez. İnanıyorum size, benim hepsi. Öyleyse ne istersem yapabilir miyim onları?

— Patronsun sen, ne demek yapabilir miyim? Kov bizi is-

tersen. Konuk kalıyoruz senin evinde, ancak ekmeğini yemi yoruz. Bir dakika... Al bak, işte gelirlerim, işte de giderlerim...

Kurdeleyle bağlı kalın başka defterler vermeye çalışıyordu Rayski'ye. Ama Rayski eliyle itti defterleri.

— İnanıyorum, inanıyorum büyükanneciğim, dedi. Bakın ne diyeceğim: Adam yollatıp tapu memurunu çağırtın, gerekli kâğıtları hazırlasın: Evimi, eşyalarımı, çiftliğimi, her şeyimi sevgili kızkardeşlerim Veroçka ile Marfenka'ya vereceğim, drahoma olarak...

Büyükanne kaşlarını çatmış, patlamak için sabırsız bekliyordu Rayski'nin sözünü bitirmesini. Rayski sürdürüyordu konuşmasını:

— Siz sağ olduğunuz sürece her şey doğrudan sizin yönetiminizde olacak. Köylülere özgürlüklerini vermeye gelince...

Tatyana Markovna Berejkova heyecanlı,

— Bu olamaz! diye bağırdı. Yoksul değildir kız torunlarım, ikisinin de elli biner rublesi var. Büyükanneleri ölünce elli biner daha, belki fazlası kalacak onlara. Yeter onlara bu! Olamaz, hayır olamaz! Hem -Tanrı'ya şükür- senin büyükannen de yoksul değildir. Bir köşesi, bir parça toprağı, başını sokacağı bir yuvası var. Amma da bol keseden atıyorsun! Mal bağışlıyor! İstemiyoruz, istemiyoruz! Marfenka! Neredesin? Buraya gel!

Bitişik odadan Marfenka'nın çın çın öten sesi duyuldu:

— Buradayım büyükanne, geliyorum!

Çok geçmeden -dudaklarında bir gülümseme, neşeli, canlı, yaşam dolu- daldı içeri Marfenka, birden kalakaldı. Şaşkınlık içinde bir büyükannesine, bir Rayski'ye bakıyordu. İyice açılmıştı büyükanne:

— Duydun mu, ağabeyin evini de, gümüş eşyalarını da, dantellerini de sana bırakacakmış. Öyle ya, drahomasız, zavallı, yoksul bir kızsın! Diz çök velinimetinin önünde, teşekkür et, ellerini öp! Ne duruyorsun?

Sobanın yanına sokuldu Marfenka. Ne söyleyeceğini bilemeden bakıyordu Rayski ile Tatyana Markovna'ya.

Büyükanne defterleri yana itmiş, kollarını göğsünün üzerinde mağrur bir tavırla çapraz yapmış, pencereden dışarı bakıyordu. Rayski gidip Marfenka'nın yanına oturdu, elini tuttu.

— Söyle bana Marfenka, dedi, burada başka bir eve, belki de başka bir kente gitmek ister miydin?

— Oh, Tanrı korusun! Olur mu öyle şey? Kim söylüyor bunu?...

Gülümseyerek karşılık verdi Rayski:

— Kim olacak, büyükannen!

Marfenka'nın yüzü kızardı. Neyse ki büyükanne dinlemiyordu onları. Canı sıkkın, dışarı bakıyordu.

— Burada her şeyim var. Bahçem, çiçeklerim... Ya tavuklarım? Kim bakar onlara ben gidersem? Nasıl olur... hiçbir yere gitmek istemem...

— Ama büyükannem gitmek, sizi de götürmek istiyor.

Marfenka koşup sarıldı büyükannesinin boynuna.

— Büyükanneciğim, canım benim, nereye gideceğiz? Niçin? Nedir niyetiniz?

Tatyana Markovna öfkeli itti onu.

— Çekil başımdan!

Rayski,

— Bu güzel yuvayı bırakıp gitmek istemezdin değil mi Marfenka? diye sordu.

Marfenka başını sallayarak kararlı yanıt verdi:

— Asla! Çiçeklikten, küçük odalarımdan ayrılmak... Nasıl olur?

— Veroçka da senin gibi düşünür değil mi?

— O benden daha bağlıdır buralara. Hele eski evden dünyada ayrılmaz...

— Seviyor mu eski evi?

— Orada yatıp kalkıyor zaten. Ancak orada mutlu hissediyor kendini. Onu buradan götürürlerse yaşayamaz, ölür. İkimiz de ölürüz.

— Öyleyse hiçbir zaman ayrılmayacaksınız buradan, dedi Rayski. İkiniz de burada evleneceksiniz. Sen bu evde oturacaksın, Veroçka eski evde.

— Tanrı'ma şükürler olsun. Ne diye korkuttunuz beni öyleyse? Peki siz nerede kalacaksınız?

— Ben burada oturmayacağım, şimdiki gibi size konuk geldiğimde de yukardaki küçük odayı verirsiniz bana. Birlikte dolaşırız, şarkı söyler, çiçek resimleri yapar, tavuklara yem atarız. (Marfenka'nınki gibi inceltti sesini.) Bili, bili, bili, cik, cik, cik...

Marfenka,

— Ne hainsiniz! dedi. Beni iyice görmediniz sanıyordum, oysa gizliden dinlemişsiniz bile, duymuşsunuz her şeyi.

— Evet, bu iş bitmiştir artık: Veroçka ile sen armağan olarak her şeyi alıyorsunuz, tamam mı?

Marfenka neşeli,

— Tamam... ağabeyiciğim... dedi.

Rayski'ye doğru uzanacak oldu; o ana dek öfkeli bir sessizliğe gömülmüş duran büyükanne bağırarak durdurdu onu:

— Sakın!

Marfenka yerine oturdu. Yaşlı kadın sitem ediyordu ona:

— Utanmaz! Nereden öğrendin yabancılardan armağan almayı? Sanırım büyükannen öğretmedi sana bunu. Başkasının bir kapiğini yemeden gelmiştir bu yaşa büyükannen... Oysa sen daha iki sözcük konuşmadığın birinden armağanlar almakla başladın işe... Ayıp, çok ayıp! Veroçka olsa dünyada kabul etmezdi. Gururu vardır onun!

Marfenka somurttu. Sinirli mırıldandı:

— Daha demin kendiniz... söylediniz, yabancı değil, ağabe-

yim olduğunu, onunla öpüşmemizi. Bir ağabey her şeyi armağan edebilir kızkardeşine.

Rayski doğruladı Marfenka'yı :

— Çok doğru! Kimse aksini söyleyemez bunun! Öyleyse tamamdır, bu sorun karara bağlanmıştır. Buradaki her şey sizindir, ben de konuğunuzum...

Büyükanne sert,

— Alma! dedi. İstemiyorum, de! İstemez, biz yoksul değiliz, bizim de çiftliğimiz var, de.

Marfenka şakacı, yinelemeye başladı büyükannesinin söylediğini :

— İstemiyorum ağabeyciğim, istemez...

Birden güldü.

— İstemez, böyle olmaz! diye ekledi.

Göğüs geçirdi, çapkın çapkın baktı Rayski'ye. Rayski,

— Evet ama, büyükannenizin çiftliğinde böyle şeyleriniz olmayacak, dedi. Baksana! Evin dört bir yanını kuşatan şu halıya bak! Bahçesiz yaşam neye yarar!

Marfenka,

— Bahçeyi alacağım! diye fısıldadı.

Sesini iyice alçaltıp ekledi :

— Ama büyükanneme söylemeyin...

Rayski alçak sesle,

— Peki ya danteller, giysiler, gümüşler? dedi.

— Onlar istemez! Kendi dantellerim de, gümüş eşyalarım da var! Zaten tahta kaşıkla yemeyi seviyorum ben... Köylü gibi yaşarız biz.

— Ya Saksonya fincanlarını, çaydanlıkları? Yapılmıyor artık böyle şeyler. Almayacak mısın onları?

— Fincanları alacağım, diye fısıldadı Marfenka, çaydanlıkları da, şu küçük kanepeyi de, küçük koltukları da, sonra

Diana'nın köpekleriyle birlikte işli olduğu masa örtüsünü de alacağım. (İçini çekti.) Bir de küçük odamı almak isterdim...

— Bütün evi al Marfenka. Lütfen, sevgili kızkardeşim...

Marfenka büyükannesine baktı, gizliden başını salladı evet anlamına. Rayski,

— Seviyorsun beni değil mi? diye sordu.

— Oh, çok! Geleceğinizi yazdığınız günden beri her gece düşümde görüyordum sizi, ama böyle değil...

— Ya nasıl?

— Böyle dalgın durmuyordunuz düşlerimde, yanaklarınız al aldı, şen şakraktınız. Hep yaramazlıklar yapıyor, atlayıp zıplıyordunuz...

— Bazen olurum öyle.

Marfenka yan gözle kuşkulu kuşkulu baktı Rayski'nin yüzüne, başını salladı.

— Evet, alıyor musun küçük evi? diye sordu.

— Veroçka eski evi almaya razı olursa, alırım. Yalnız alırsam ayıp olur, büyükannem demediğini bırakmaz bana sonra.

Rayski yüksek sesle, neşeli,

— Tamam! dedi. Sevgili kızkardeşim! Mağrur değilsin sen, büyükanneye benzemiyorsun!

Alnından öptü Marfenka'yı.

Büyükanne birden,

— Nedir tamam olan? diye sordu. Kabul etti mi? Kim izin verdi sana? Sende utanma yoksa, büyükannen bırakmaz seni bir yabancının sırtından geçinmeye! Buyrun Boris Pavloviç, defterler de, hesaplar da, listeler de, çiftliğin kâğıtları da, hepsi burada. Kâhya kadınınız değilim ben sizin...

Bir sürü kâğıt, defter sürmüştü Rayski'nin önüne.

— İşte dört yüz altmış üç ruble para... sizindir bunlar.

Martta köylüler tahıl parası olarak getirmişlerdi. Hesapları incelerseniz çiftlik işlerine, onarımına, gündeliklere, yeni çitin yapımına, Saveliy'in aylığına ne kadar para gittiğini görürsünüz. Hepsi yazılı.

— Büyükanne!

— Büyükanne değil, Tatyana Markovna Berejkova.

Hizmetçilerin odasının kapısını açıp seslendi büyükanne:

— Saveliy'e söyleyin buraya gelsin!

On beş dakika sonra orta yaşlı -kırk beş yaşlarında vardı- sağlam yapılı bir köylü girdi odaya. Bedeni yalnızca kalın kemiklerden oluşmuş gibi durduğu için, bir yerinde damla yağ olmadığı halde şişman gösteriyordu.

Yüzü pek ciddi, kaşları çatık, ağır ağır kaldırdığı gözkapakları genişti. Bakışlarını da, sözcüklerini de boşa harcamıyordu. Handiyse el kol hareketi bile yapmıyordu. Bir konudan öteki ne güçlükle geçiyordu.

Düşüncelerinin oluşması, biçimlenmesi yavaştı: Bir şey üzerine kendi düşüncesini söylemek istediğinde kaşlarını oynatarak, alnını kırıştırarak, işaret parmağını hafiften sallayarak yardım ediyordu kendi kendine.

Saçlarını alnında, ensesinde düz kestirmişti; sakal tıraşı seyrek olurdu, bıyığı sakalı hemen her zaman fırça gibi uzamış gezerdi.

Büyükanne Rayski'yi göstererek,

— İşte, dedi, patron geldi!

Rayski Saveliy'e bakıyordu. Onun odaya girişine, öne ağır ağır eğilerek selam verişine, bakışını ağır ağır büyükanneye kaldırışına, sonra -büyükanne Rayski'yi gösterince- yavaş yavaş ona dönüşüne, dalgın selam verişine bakıyordu.

Büyükanne,

— Bundan böyle her şeyi ona bildireceksin, dedi. Çiftliği kendi yönetecek.

Saveliy yarım dönüp Rayski'ye baktı gene kaşlarının altından. Ama bu bakışı daha bir canlıydı. Bir an susup,

— Başüstüne! dedi.

Yavaş yavaş kaldırdı kaşlarını. Rayski yarı şaka yarı ciddi,

— Büyükanne, dedi.

Tatyana Markovna soğuk,

— Torunum! diye karşılık verdi.

Rayski göğüs geçirdi. Saveliy bakışlarını kaldırmadan, alçak sesle sordu:

— Emriniz nedir efendim?

Duraksadı Rayski, Saveliy'e ne emir vereceğini düşündü. Birden,

— Çok hoş! dedi. Bak ne diyeceğim. Çiftliğin devir kâğıtlarının hazırlanmasında bize yardımcı olabilecek bir memur tanıyor musun?

Hemen yanıt vermedi Saveliy, bir an düşündükten sonra,

— Bizim bütün kâğıtlarımızı Gevrila İvanoviç Meşeçnikov yazar, dedi.

— Buraya çağır onu.

Doğruldu Saveliy.

— Başüstüne!

Ağır ağır, dalgın döndü, çıktı odadan.

Rayski onun arkasından bakarken,

— Ne dalgın adam, dedi.

— Marina Antipovna gibi bir karın olsa sen de dalgın olurdun. Antip'i anımsıyor musun? Onun kızı! Oysa pırlanta gibi bir köylüdür Saveliy. Çok işime yarıyor. Tahılımı o satar, parasını gider alır... dürüsttür, kafası çalışır. Bir gün onun yüzüne de güler kader! Herkesin alnında ne yazılıysa o olur! (Bir an sustu Tatyana Markovna.) Sahi nedir senin yapmak istediğin? Aklını mı kaçırdın?

Rayski kollarını açıp çevresini göstererek,

— Bütün bunlar benim değil mi? dedi. Siz bir şey almak istemiyorsunuz, torunlarınızın almasına da izin vermiyorsunuz...

— Hepsi senin olsun! Ne diye özgürlüklerini vereceksin köylülere, çiftliğini armağan edeceksin?

— Bir şeyler yapmam gerek! Ben kalıcı değilim burada, siz yönetmek istemiyorsunuz çiftliği; işleri bir düzene koymak zorundayım...

— Neden gideceksin? Buraya temelli kalmaya geldiğini sanıyordum. Yersiz yurtsuz dolaştığın yetmedi mi? Evlen artık, yaşam nedir, gör! Ne güzel düzene koymak o öyle: Otuz bin ruble değerinde bunca şeyi armağan etmek!...

Huzursuzluk içinde düşüncelere daldı büyükanne. İçin için kendi kendiyle cenkleştiği belliydi. Çiftliğin yönetimini bırakmayı aklının ucundan bile geçirmemişti, böyle bir şeyi istediği de yoktu. Çiftliği bırakacak olsa ne yapacağını bilemezdi. Rayski'yi korkutmak istemişti biraz, hepsi o... Rayski de ciddiye almıştı hemen.

Dehşetle şöyle geçiriyordu içinden: «Başka çılgınlıklar da beklenir bu çocuktan! Amma iş!»

Yüksek sesle,

— Evet, dedi, gücüm tükeninceye dek ben yöneteceğim burayı. Ama şu da var, amcacığın işleri sonunda öyle bir çıkmaza sokacak ki, malın mülkün kalmayacak elinde! O zaman nasıl geçineceksin peki? Ne tuhaf bir insansın!

— Öteki çiftlikten iki bin gümüş ruble yolluyorlar, yetiyor bana.

Bir an sustuktan sonra ekledi Rayski:

— Hem çalışacağım artık, resim yapacağım, yazacağım... Yurt dışına gidip biraz kalmak niyetindeyim. Bu nedenle öteki çiftliği ipotek etmek ya da satmak istiyorum...

— Tanrı iyiliğini versin Boris'ciğim! Böyle gidersen çok geçmeden mendil açarsın sokak köşelerinde! Resim yapmak, yazmak, çiftlik satmak! İlkokul öğrencilerine özel ders de vere-

cek misin bari? Ah sen yok musun! Subaylığı bıraktın, şimdi de kısa kuyruklu redingotla dolaşıyorsun. Dört atlı bir kupa arabasıyla geleceğine kiralık küçük bir yaylıyla, yalnız, yanında bir uşak bile olmadan geldin. Oldu olacak, yayan geleydin! Bir de Rayski soyadını taşıyorsun! Eski evdeki atalarının portrelerine bak da onlardan utan hiç olmazsa! Çok ayıp Boris'ciğim! Amcan Sergey İvanoviç gibi omuzlarında apoletlerle gelseydin ne olurdu! Üç bin rubleyle kölelerini...

Güldü Rayski.

— Niçin gülüyorsun? dedi büyükanne. Laf söylüyorum sana. Ne sevindirirdin büyükanneni! Dantellerini, gümüşlerini ona buna armağan etmezdin, senin için gerekli olurlardı çünkü...

— Evet büyükanneciğim, ne var ki, evlenmeyeceğim için dantellere falan gereksinimim yok. Karar verildi artık, hepsini Veroçka ile Marfenka alıyor... Öyle değil mi?

— Hâlâ aynı şeyi söylüyorsun! dedi büyükanne.

Rayski sürdürüyordu konuşmasını:

— Evet, aynı şeyi söylüyorum. Siz kabul etmezseniz başkasına vereceğim burayı. Bitmiştir bu iş, yemin ederim bitmiştir...

Kararsızlık içindeydi büyükanne, huzursuz,

— Bir de yemin ediyor! dedi. Çiftliğini başkalarına verecek miş! Anlaşılmaz bir insansın Boris! Ne yaptığının farkında değilsin! Söylesene, nasıl yaşadın şimdiye dek, ne yaptın? Nesin sen bu dünyada? Herkes insan gibi yaşayıp gidiyor... ya sen? Yetmiyormuş gibi, sakal da bırakmışsın. Kes şu sakalını, kes, istemiyorum!...

Rayski yüksek sesle,

— Ne miyim büyükanne? dedi. Ölümlülerin en mutsuzu!

Dalgındı Rayski bunu söylerken, başını kanepenin yastığına dayamıştı. Büyükanne ürktü birden, kesti Rayski'nin sözünü:

— Ağzından yel alsın! Kader duyar söylediğini, cezalandırır sonra. Gerçekten mutsuz olursun! Her zaman hoşnut ol, ya da öyle görün.

Büyükanne, sözünü ettiği kader hemen arkasında dikiliyormuş gibi korkuyla dönüp arkasına bakmıştı bile.

— Mutsuzmuş! diye ekledi. İzninizle sorabilir miyim, nedir sizi mutsuz eden? Sağlığın yerinde, kafan çalışıyor -Tanrı'ya şükür- böyle bir çiftliğin var (pencereden dışarıyı göstermişti başıyla) daha ne istiyorsun? Belanı mı?

Marfenka güldü, Rayski de onunla birlikte...

— Bela dediğin nedir büyükanne?

Tatyana Markovna Rayski'ye gözlüklerinin üzerinden bakarak,

— Senin gibi; durumlarından hoşnut olmayanlar mutluluğun ne olduğunu, kader kafalarına kafalarına indirince anlarlar ancak, dedi.

«Yararlı bir bilgelik!» diye geçirdi içinden Rayski.

— Büyükanneciğim, dedi, çok önemli bir uyarı bu... gerçekten! Bir filozofsunuz siz!

— Sen de aklı başında, okumuş bir insansın, ama haberin yok bundan?

Kanepeden kalktı Rayski,

— Barışacak mıyız? dedi. Bu toprak parçasını gene elinize almaya razı oldunuz mu?

Tatyana Markovna kesti sözünü :

— Toprak parçası değil, çiftlik!

— Bütün bu eski püsküleri, kırık dökük şeyleri şu sevimli kızlara vermeme izin verin... Yalnız yaşayan bir insanım ben, hiçbiri gerekli değil bana bunların. Oysa onlar burada yaşayacaklar. Kabul etmezseniz, okullara vereceğim hepsini...

— Öğrencilere ha! Dünyada olmaz! Hepsinin cezasını versin Tanrı! Çitten atlayıp çaldıkları elmalar yeter onlara!

— Çabuk verin kararınızı büyükanne, alın her şeyi! Yaşlılığınızda bırakıp gidecek misiniz yoksa bu yuvayı?...

— Eski püsküler, kırık dökük şeylermiş! Gümüş takımlarla, giysiler, bir de kristaller on bin eder en azından!

Marfenka karıştı söze, yalvarmaklı,

— Büyükanneciğim, dedi, bana çiçeklikle küçük bahçeyi, bir de benim yeşil odamı, sonra üzerinde çoban resmi olan Saksonya fincanlarıyla, Diana işlenmiş masa örtüsünü...

— Kesecek misin sen sesini, utanmaz kız! Bir öksüzü soyup soğana çevirdiğimizi söyleyip dursunlar sonra!

Rayski,

— Kim söyleyecek bunu büyükanne? diye sordu.

— Herkes! Önce Nil Andreiç açar ağzını!

— Kimdir Nil Andreiç?

— Unuttun mu? Belediye başkanı... Liseyi bitirdikten sonra buraya geldiğinde uğramıştık hani, evde yoktu. Sonra da köye gitti. Görmedin onu. Ziyaretine gitmelisin: Emekli olduğu halde herkes sayar onu kentte, korkar ondan...

Rayski,

— Boş verin! dedi. Ondan bana ne!

Büyükanne handiyse yalvarmaklı,

— Oh Boris, dedi, Boris, deli olma! Saygıdeğer bir insandır...

— Nesiyle saygıdeğermiş?

— Yaşlı, ağırbaşlı bir insandır, nişanları vardır!...

Rayski güldü.

— Niçin gülüyorsun?

— «Ağırbaşlı» ne demektir büyükanne?

— Akıllı uslu konuşur, yaşamayı öğretir herkese, sonra «Ti, ti, ti, ta, ta, ta!» diye şarkı söylemez. Serttir: Yalnış bir şey görünce kınar! Anladın mı neymiş ağırbaşlı?

Rayski,

— Sizin «ağırbaşlılarınızın» hepsi ya su katılmamış birer eşek, ya da birer riyakârdırlar. «Yaşamayı öğretir» diyorsunuz, kendi biliyor muymuş bakalım yaşamayı?

— Daha neler! Mal mülk sahibi oldu, adam oldu...

— Bizde bazı kişiler adam olduklarını sanırlar, oysa eşek olmuşlardır aslında...

Marfenka güldü. Büyükanne öfkeyle yükseltti sesini:

— Sevmiyorum, böyle küstahça konuşmanı sevmiyorum! Sen ne oldun böyle anam babam? Ne kiliseye yararsın, ne şeytana! Ne dersen de, saygıdeğer bir insandır Nil Andreiç; çiftliğini böylesine umursamadığını duyarsa suçlar seni! Çiftliği aldığım için beni de suçlar: Öksüzsün sen...

— Onun yeğenini soyduğunu, devlet parasını cebe indirdiğini söylemiştiniz bana bir zamanlar... şimdi adam mı suçluyor?...

Büyükanne telaşlı kesti Rayski'nin sözünü:

— Sus, sus, unut bunu! Bilirsin: «Bülbülün çektiği dilinin belasıdır!»

— Çocuk muyum ben, benim olan bir şeyi istediğime, hele hele akrabalarıma veremez miyim? Benim için gerekli değil bu çiftlik, öyleyse onu kızkardeşlerime vermem hem akıllıca, hem de hakça bir davranıştır.

— Ya evlenirsen?

— Evlenmeyeceğim.

— Nereden biliyorsun? Bir karşılaşma... sözgelimi zengin bir gelinlik kız var burada... Yazmıştım sana...

— Zenginlik gerek değil bana!

— Zenginlik gerek değilmiş, neler diyor bu çocuk! Karı gerek ama, değil mi?

— Karı da gerek değil.

Tatyana Markovna kuşkulu,

— Nasıl yani? Ne yapacaksın?

Rayski güldü, yanıt vermedi.

— Zamanın geldi Boris Pavloviç, bak şakakların kırlaşıyor yavaş yavaş. İstersen ben çöpçatanlık ederim sana. Öyle güzel bir kız, öyle terbiyeli ki!...

— Hayır büyükanne, istemiyorum!

Tatyana Markovna,

— Şaka etmiyorum, dedi, hanidir düşünüyorum bu işi.

— Ben de şaka etmiyorum büyükanne, hiç düşünmedim evlenmeyi.

— Tanış bari!

— Tanışmayacağım da.

Marfenka karıştı söze:

— Evlenin ağabeyciğim, çocuklarınıza ben bakarım... öyle severim ki çocuklarla oynamayı!

— Sen evlenmeyi düşünüyor musun Marfenka?

Marfenka kızardı. Rayski,

— Doğru söyle, dedi, kulağıma söyle.

— Evet... bazen düşünüyorum.

— Ne zamanlar?

— Çocuk görünce. Dünyada en çok çocukları seviyorum...

Rayski güldü. Marfenka'nın iki elinden tuttu, doğru gözlerinin içine baktı. Marfenka kıpkırmızı olmuş, Rayski'ye bakmamaya çalışarak bir sağa bir sola çeviriyordu başını.

Onların konuşmalarını dinliyordu büyükanne. Defterleri toplarken,

— Marfenka'yı dinle sen, dedi, o gevezelik etsin, sen dinle! Bu kız çocuk daha, aklından geçen dilinde!...

Marfenka mahçup, temize çıkarmaya çalıştı kendini:

— Çok seviyorum çocukları. Nadejda Nikitişna'ya bayılıyorum: Yedi çocuğu var... Evin içinde ne yana baksan, çocuk... Onları öyle çevresinde cıvıl cıvıl görmek ne haz verir insana! Küçük küçük bir sürü kardeşim olsun isterdim. Yanımda başkalarının çocukları da olsa yeter... Her şeyi bırakırdım. Tavukları da, çiçekleri de, müziği de. Hep onlarla ilgilenirdim. Biri yaramazlık ederdi, köşeye cezaya oturtmam gerekirdi onu, öteki pilav isterdi, bir başkası yaygarayı basardı, biri boğuşurdu...

birine çiçek aşısı yaptırmak gerekirdi, birinin kulağını temizletmek, birini okula yazdırmak... Bütün bunlardan güzel şey olur mu? Çok sevimli, tatlı, gülünç, iyi yürekli, güzel oluyorlar çocuklar.

— Çirkinleri de vardır, dedi Rayski. Onları da sever misin?

Marfenka ciddi,

— Hasta olanları vardır, diye karşılık verdi, çirkinleri yoktur! Çirkin çocuk olmaz. Hiçbir şey çirkinleştirememiştir onu henüz...

Marfenka heyecanlı, handiyse tutkulu konuşuyordu. Öyle ki, güzel göğsü -boşluğa açılmak istiyormuş gibi- inip kalkıyordu ince giysisinin altında.

— Ne kusursuz bir ev kadını, anne olacaksın sen sevgili Marfenka, kızkardeşim! Ne mutlu olacak kocan!

Mahçup, köşeye oturdu Marfenka. Büyükanne,

— Aklı fikri çocuklardadır, dedi, çocuklardan geri alamazsın onu. Gürültü eder, bağırıp çağırır, evi ayağa kaldırırlar. Susturamazsın onları, kendin kaçarsın sonunda evden!

Rayski Marfenka'ya döndü.

— Peki, aklından geçirdiğin bir damat adayı var mı?

— Kendine gel Boris'ciğim! Neler söylüyorsun? Büyükannesine sormadan nasıl hayal edebilir evlenmeyi?

— Nasıl? Sormadan hayal bile edemez mi?

— Elbette edemez...

— Ama onun kişisel sorunu bu.

Tatyana Markovna,

— Hayır, dedi, onun değil, şimdilik büyükannesinin sorunudur bu. Ben sağ oldukça, benim sözümden çıkmayacak Marfenka.

— Bu niçin gerekli sizin için büyükanne?

— Ne niçin gerekli?

— Böylesine bir söz dinleme? Marfenka'nın, sizin izniniz olmadan sevmeye bile cesaret edememesi?

— Evlenince sever.

— Nasıl «evlenince sever»? Sevince evlenir demek istiyorsunuz galiba?

Kolunu salladı büyükanne.

— Anlaşıldı, anlaşıldı, sizin oralarda öyle yaparlar, dedi. Oysa biz burada önce sorup soruştururuz bir erkeği, nasıl bir insan olduğunu anlarız, içini dışını öğreniriz, sonra veririz kızımızı.

— Öyleyse burada kızlar evlenmiyorlar, onları erkeğe veriyorlar, büyükanne! Mantık var mı bunda?

— Bu düşüncelerini kızlara aşılama lütfen, Boris'ciğim!... Toprağı bol olsun, annen de öyle yaptı işte... bu yüzden de gençliğine doyamadan girdi mezara!

İçini çekti büyükanne, düşüncelere daldı.

Rayski «Evet, diye geçirdi içinden, her şeyi değiştirmek gerek burada! Sevmek özgürlüğü bile verilmiyor kızlara. Ne saçma şey! Oysa iyi, temiz insanlar gerçekte. Hâlâ bu tutuculuk, gerikafalılık!»

Marfenka'ya döndü.

— Marfenka! gözlerini açacağım senin! Büyükanneciğim, içindeki her şeyiyle sanki Marfenka için yapılmış bu ev... Bir çocuk odalarını eklemek gerek. Sev Marfenka, büyükannenden korkma. Size gelince büyükanne, torunlarımızın armağan almalarına bile engel oluyorsunuz!

Tatyana Markovna,

— Neyse, bakalım zaman ne gösterecek, dedi. Evlenmemek niyetindeysen, senin dediğin olsun. Dantellerini, daha nelerini istersen ver onlara düğün armağanı olarak. Ama hiç kimse duymamalı bunu, hele Nil Andreiç... sessiz sedasız yapmalısın ne yapacaksan.

— Kişisel, mantıklı, hakça bir davranışı sessiz sedasız yapmak... Daha ne kadar baykuş gibi yaşayacağız büyükanne? Gün ışığından korkacağız, Nil Andreiçlerin uğursuz bilgeliğine boyun eğeceğiz?...

— Şişşt! dedi büyükanne. Yerin kulağı vardır. Yaşlı, ken dini saydırmış, en önemlisi de ağırbaşlı bir insandır Nil Andreiç! Ben çene yarıştıramam seninle. Tit Nikonıç ile konuşursun bunları. Yemeğe gelecek...

«Çok tuhaf bir çocuk bu! diye geçiriyordu içinden. Bir şeye değer verdiği yok! Çiftliğini armağan ediyor, kafası çalışan insanlara aptal diyor, kendini mutsuz sayıyor! Bakalım sonu neye varacak!»

III

Rayski kasketini aldı, bahçeye çıkmaya hazırlandı. Marfenka ona her yeri -küçük bahçeyi, meyve bahçesini, sebze bahçesini, kameriyeyi- göstermeyi önerdi.

— Yalnız koruya girmeye korkuyorum, dedi. Yamaçtan aşağı hiç inmiyorum, korkunç bir yer orası, çok tenha! Veroçka gelince oraya da o götürür sizi.

Başını örttü, şemsiyesini aldı. Bal rengi gözlerinin neşesiyle, sağlıklı olmanın yüzüne verdiği renklerle, ince yazlık giysisinin içinde ışıl ışıl, bir melek gibi uçmaya başladı bahçede, çiçeklerin arasında. Bütün bu çiçeklerden, ışık demetlerinden, sıcaklıktan, ilkbahar renklerinden oluşmuş bir gökkuşağıydı sanki.

Boris bütün bunları içinde de görüyordu. Kendi dalgın, çekilmezdi bu hayal dünyasında. Onun da genç, dinç, hayat dolu olmasını, gözlerinin Marfenka'nınkiler gibi yaşam buğusuyla parlamasını, hareketlerinin canlı olmasını gerektiren bu tabloyu varlığıyla bozuyor gibi geliyordu ona.

Marfenka'nın resmini kendinden bir şey katmadan -sözgelimi büyükannenin resmini yapabileceği gibi- yapmayı çok isterdi. Hayal gücü büyükanneyi yaşlılığın tüm güzelliğiyle çiziyordu hayalinde. Böylece Rayski'nin heyecansız, objektif olarak gördüğü canlı bir kişi çıkıyordu ortaya.

Gelgelelim Marfenka'yı göremiyordu öyle. Bahçeyi güzel yapan şeyin bile Marfenka olduğunu sanıyordu. Yanı başında sü-

zülür gibi yürüyordu Marfenka, gül fidanlarını inceliyor, başını kâh bir çiçeğe, kâh ötekine kaldırıyordu.

Bir gülü mağrur bir tavırla Rayski'ye göstererek,

— Şu gül daha dün tomurcuktu, dedi, bakın nasıl açmış bugün.

Rayski,

— Senin gibi! dedi.

— Ne güzel bir gül!

— Sen daha güzelsin!

— Koklayın bakın, ne güzel kokuyor!

Gülü kokladı Rayski, Marfenka'nın arkasından yürüdü.

Marfenka,

— Şu papatyaları sulamak gerek, dedi, şakayık çiçeklerini de!

Bahçenin öteki uçuna gitmiş, fıçıdan su alıyordu. Bahçıvan kovasını zarif bir zorlamayla taşıyarak suladı çiçekleri, sulaması gereken başka çiçek var mı diye çevresine bakındı. Rayski,

— Petersburg'da daha leylaklar bile açmadı, dedi.

— Sahi mi? Burada açtılar da soldular bile, şimdi akasyalar çiçek açıyorlar... Ihlamurların çiçek açmaya başlaması benim için bayramdır. Ne hoştur o koku!

Rayski, ağaçlardaki neşeli cıvıltılara kulak vererek,

— Ne çok kuş var burada! dedi.

— Bülbüller de var... orada, koruda! Benim kuşlarımın hepsi orada yakalanmıştır. Sebze bahçesinde şu gördüğünüz evlekler benimdir, kendim ilgileniyorum onlarla. Şu ötekiler karpuz, kavundur, şunlar da karnabaharla, enginar...

— Hadi yamaca gidip Volga'yı seyredelim Marfenka,

— Hadi. Ama yakınına gitmem ben, korkuyorum. Başım dönüyor. Hem sevmiyorum ben orasını! Yanınızda çok kalmayacağım zaten! Büyükannem yemekle ilgilenmemi söyledi .Evde her şeyle ben ilgilenirim! Gümüş takımların bulunduğu dolap-

lardan tutun da, kilere kadar her yerin anahtarı bendedir. Söyleyeyim de vişne reçeli çıkarsınlar size. En çok vişne reçelini seversiniz, biliyorum... Vasilisa öyle dedi.

Rayski gülümseyerek teşekkür etti Marfenka'ya.

— Yemeğe ne istersiniz? Büyükannem tam bir ziyafet çekmek niyetinde size.

— Yemek yedim ya. Akşam yemeğine mi ne istediğimi soruyorsun yoksa?

— Akşam yemeğine gün var daha: Çayda yoğurt da verecekler. Siz daha çok kaymaklı süzme yoğurdu mu seversiniz... yoksa...

Rayski dalgın,

— Evet, dedi, süzme yoğurdu severim...

— Yoksa yoğurdu mu?

— Evet, yoğurt da iyi olur...

Marfenka,

— Hangisini daha çok seversiniz? diye sordu.

Sorusuna yanıt alamayınca dönüp arkaya, Rayski'nin neyle ilgilendiğine baktı. Rayski Marfenka'nın -hendeği geçerken- işli eteğini kaldırışına; eteğinin altından görünen kesik gibi kısa burunla beyaz bir çorap içinde; sarı deri süslü, tokalı rugan bir pabucun sıkı sıkı sardığı, tornadan çıkmış gibi yusyuvarlak, küçücük ayağına bakıyordu.

— Şık giyinmeyi seviyorsun Marfenka, dedi. Rugan pabuç!

Marfenka'nın -boş yakalanınca- mahçup olacağını sanıyordu Rayski; onun bu utangaçlığının tadını çıkarmaya, eteğini çabucak bırakışını seyretmeye hazırdı. Oysa Marfenka, pabucunu Rayski'nin daha iyi görmesi için eteğini biraz daha kaldırarak,

— Büyükannemle pazardan aldık bunları, dedi. Veroçka'nınkiler pembe, diye ekledi. Onun en çok sevdiği renk pembedir. Yemeğe ne istediğinizi söylemediniz hâlâ...

Rayski dinlemiyordu Marfenka'yı, «Cici çocuk! diye geçiriyordu içinden, mahçup olmuş görünmek zorunda değilsin!»

— Yemek istemiyorum Marfenka, dedi. Ver elini bana, Volga kıyısına gidelim.

Marfenka'nın elini göğsüne bastırdı. Yüreği hızlı hızlı çarpıyordu. Bunun nedeni yanında temiz yürekli bir kızkardeşin, sevimli, içten bir çocuğun olması mı, yoksa... gencecik, taptaze bir güzelliğin olması mıydı acaba? Bir korku vardı Rayski'nin içinde; her zaman olduğu gibi, kendini yumuşak bir izlenime kaptırmayıp, bir artist olarak Marfenka'yı incelemeye başlamaktan korkuyordu.

Tertemiz, içten bir insan vardı karşısında. Huzur dolu bir aile romanı biçimleniyordu kafasında; aynı zamanda bu romanın yavaş yavaş onu da sardığını, içine bir hafifliğin, sıcaklığın dolduğunu, çevresini kuşatan yaşamın onu kendine çektiğini hissediyordu...

— Şarkı söyler misin sen Marfenka? diye sordu.

Marfenka çekingen,

— Evet... biraz, dedi.

— Nasıl şarkılar söylersin?

— Rus romansları söylüyorum. İtalyan müziğine başlamıştım bir ara, ama öğretmenim gitti. **Una voce pocco fa'yı**[1] söyleyebilirim, ama çok zor... Peki siz söylüyor musunuz şarkı?

— Yontulmamış bir sesim var benim, ama durmadan şarkı söylerim gene de.

— Hangi şarkıları?

— Her türlüsünü.

«Rehinciler» den bir arya söylemeye başladı. Sonra «Semiramis» den bir marşa başladı. Birden sustu. Marfenka'nın gözlerinin içine bakıyor, elini sıkıyor, adımlarını onun adımlarına uydurmaya çalışıyordu.

«Mutluluk için başka bir şey gerek değil insana, diye geçiriyordu içinden. Yeterki zamanında durmasını bilsin, gözü

(1) Rossini'nin «Sevil Berberi» operasının ikinci perdesinde Rosina'nın aryası. (Ç.N.)

yükseklerde olmasın. Benim yerimde başka biri olsaydı öyle yapardı. Huzur dolu bir mutluluk için her şey var burada, ancak... benim aradığım mutluluk bu değil!» Göğüs geçirdi Rayski «Gözlerim alışıverir benim... hayal gücüm yorulur, izlenimlerim eskir... hayallerim, sinirlerimi hemen hiç uyarmadan, sabun köpüğü gibi yok olur gider!...»

Marfenka'nın elini bıraktı, düşünceye daldı. Marfenka,

— Niçin konuşmuyorsunuz? diye sordu.

«Bir şey söylemiyor!» diye geçirdi içinden.

Birden sordu Rayski :

— Okumayı seviyor musun Marfenka? Kitap okuyor musun?

— Okuyorum, canım sıkılınca...

— Neler okuyorsun?

— Elime ne geçerse. Tit Nikonıç dergi getiriyor, onlardaki öyküleri okuyorum. Kimileyin Veroçka'nın bir kitabını alıyorum. Geçenlerde Miss Edgewort'un «*Helen*»ini okudum, sonra «*Jane Eyre*»yi... Çok güzeldi... İki gece uyuyamadım. Durmadan oku dum, bırakamadım kitabı elimden.

— En çok nelerden hoşlanıyorsun? Nasıl kitaplardan?

Bir an düşündü Marfenka. Nasıl kitaplardan hoşlandığını bilmediği belliydi. Kararsız,

— Evet, demin kaz için olduğu gibi alay edeceksiniz benimle... dedi.

— Hayır hayır Marfenka. Böylesine güzel, tatlı bir kızkardeşle alay etmez insan! Gerçekten çok güzelsin!

Marfenka umursamaz,

— Ne de güzelim ya! dedi. Şişko, beyaz! Güzel diye Veroçka'ya derim ben!

— Neleri okumayı seviyorsun daha çok? Şiir seviyor musun?

— Seviyorum. Jukovski'nin, Puşkin'in şiirlerini. Geçenlerde «*Mazepa*»yı okudum.

— Hoşuna gitti mi?

Hayır anlamına başını salladı Marfenka.

— Niçin?

— Mariya'ya çok acıdım. Bir gün de sizin kitaplığınızda *Gulliver'in Gezileri*ni buldum, odama götürdüm. Yedi kez okudum onu. Biraz unutur gibi olunca yeniden okuyorum. Sonra *Comte Mooreu, Serapion Kardeşler*'i, *Kumdan Adam*'ı okudum En çok *Kumdan Adam*'ı sevdim.

— Daha ne tür kitaplardan hoşlanıyorsun? Ciddi bir şey okuduğun oldu mu?

Marfenka'nın yüzü ciddi bir anlatımla kaplandı birden.

— Ciddi mi? diye sordu. Sizin kitaplarınızdan birkaçı kaldıydı bende. Ama anlayamıyorum onları...

— Hangilerini?

— Chateaubriand'ın **«Les Martyrs»**unu...[1] Bana ağır geldi.

— Ya tarih okudun mu?

— Leontiy İvanoviç, Michelet'i verdi bana, sonra **Précis de L'histoire Moderne'i**[2]. Roma Tarihini (Jibon'undu galiba) verdi...

— Gibbon'un...

— Sonuna dek okumadım... Çok ağır bir kitap! Ders vermek için öğretmenler okur onu ancak.

— Peki roman okuyor musun?

— Okuyorum... ama yalnızca düğünle bitenlerini.

Rayski güldü, Marfenka da güldü.

— Aptallık bu, değil mi? diye sordu.

— Hayır, güzel bir şey. Sende aptalca bir şey olamaz.

Marfenka, biraz daha cesaretli,

— Her zaman önce kitabın sonuna bakarım ben, dedi, acıklı bitiyorsa okumam. *Dinsizler*'i okumaya başlamıştım, Veroçka kitabın sonunda çocuğu idam ettiklerini söyleyince bıraktım.

---

(1) Azizler. (Fransızca)

(2) Modern Tarih Notları. (Fransızca)

— Öyleyse *Akıldan Bela*'yı da sevmedin... O da düğünle bitmiyor çünkü.

Başını salladı Marfenka.

— Sofiya Pavlovna iğrenç bir insan, dedi. Çatski'ye ise acıyorum, herkesten akıllı olduğu için acı çekmiş.

Marfenka'nın edebiyata değgin sözlerini gülümseyerek dinliyordu Rayski. Onun gözlerine, gülümserken güzüken sık, beyaz dişlerine giderek büyüyen bir hazla bakıyordu.

— Bundan böyle birlikte okuyacağız, dedi. Kavramların tutarsız senin, zevklerin gelişmemiş. Bir şeyler öğrenmek istiyor musun? Kitapları anlayacaksın, doğru değerlendirme yapacaksın.

— Evet ama, sonu iyi biten kitapları seçin...

Rayski kurnaz gülümsedi.

— Biraz da çocuk mu olsun içinde? diye sordu. Birinin karnını «pilavla doyursunlar», ötekine çiçek aşısı yaptırsınlar mı? Hı?

— Çok hainsiniz, çok! Hiçbir şey anlatmayacağım size artık... Her şeyi sezinliyorsunuz, bir şey kaçmıyor gözünüzden.

— Büyükannenin izni olmadan evlenmezsin demek?

Marfenka kararlı, biraz da böylesine kötü bir davranışta bulunacak insan olmadığıyla- övünüyormuş gibi,

— Evlenmem! dedi.

— Niçin?

— Ya kumarbazın, ayyaşın biriyse? Ya eve uğramazsa hiç, ya Mark İvanıç gibi Tanrıtanımazın biriyse... Nereden bileceğim ben? Ama büyükannem bilir.

— Mark İvanıç Tanrıtanımaz mıymış?

— Kiliseye uğramıyor.

— Peki bir Tanrıtanımazdan ya da kumarbazdan hoşlanırsan?

— Gene evlenmem.

— Ya âşık olursan?

— Bir kumarbaza mı? Mark İvanıç gibi bir Tanrıtanımaza mı? Olanağı var mı bunun? Böyle biriyle konuşmam bile, nasıl âşık olayım?

— Demek büyükannenin evlen dediğiyle evleneceksin?

— Evet. O benden iyi bilir.

— Peki kendin ne zaman bileceksin? Yaşayacaksın?

— Büyüyünce... Benim de bir evim, kendi...

Rayski tamamladı Marfenka'nın sözünü :

— Kendi çocukların olduğu zaman mı?

— Kendi ineklerim, atlarım, tavuklarım, uşaklarım olduğu zaman...

Yüzü kızararak ekledi :

— Evet, çocuklarım da...

— O zamana dek her şeye büyükanne mi karar verecek?

— Evet. Çok zeki, iyi yürekli bir insandır büyükannem. Kentte de, tüm dünyada da en iyi insan odur!

Durgunlaşmıştı Marfenka.

Rayski sustu. Belovodova'yı, onunla konuşmalarını, onunla Marfenka arasındaki benzerliği, bu benzerliğin çeşitli nedenlerini, sonra aralarındaki ayrılığın nedenlerini düşünüyordu.

İkisi de hayal dünyasında biçimleniyor, bir şeye doğru atılıyorlardı : İkisi de kusursuzdu, güzeldi -ikisinin de ayrı güzelliği vardı,- ikisi de bir tabloyu aydınlatıyordu...

Bunun sonunun nereye varacağını bilmiyordu Rayski, şimdilik kararını vermişti, Marfenka'nın yağlıboya bir portresini yapacaktı.

Yamacın başına geldiler. Marfenka ürkek ürkek baktı aşağıya, ürpererek geri çekildi.

Rayski, Volga'ya baktı, her şeyi unuttu bir anda, olduğu yerde dondu kaldı. Bakışını Volga'nın durgun akışından, suladığı çayırlardan ayıramıyordu.

Suyu alçalmamıştı daha, kıyıları yaygındı; dik yerlerde akıntı hızlıydı. Uzaklarda birkaç gemi vardı, duruyorlardı sanki. Gökyüzünde çok yükseklerde sıra sıra bulutlar asılıydı.

Rayski'nin yanına geldi Marfenka. Hanidir alışık olduğu bu tabloya kayıtsız bakıyordu.

— Şu gördüğünüz gemiler kapkacak taşıyorlar, dedi, şu mavnalar da Astrahan'dan geliyorlar. Bakın şu küçük evleri nasıl su basmış. Yedekçiler oturuyorlar o evlerde. Şu küçük iki tepeyi görüyor musunuz, papazın karısının evi onların arkasındadır. Veroçka şimdi orada. Kıyısı çok güzeldir oranın! Temmuzda adaya çay içmeye gideceğiz. Dolu çiçek var orada!

Rayski susuyordu.

— Tavşan da var, ama boğulmuşlardır şimdi zavallılar! Adatavşanlarım da var benim, gösteririm size onları!

Rayski hâlâ susuyordu. Marfenka anlatıyordu:

— Yaz sonunda gemiler karpuz yüklü gelirler. Burada gemiden geçilmez! Yalnızca salamura için alırız biz karpuzu, taze olarak yemek için kendi bahçemizde vardır. Hem kocaman kocamandırlar bizimkiler, kimileri on beş, yirmi kilo gelir. Geçen yıl yirmi kilodan ağır bir karpuz yetişti, büyükannem başpapaza yolladı onu.

Rayski, Volga'ya bakıyordu.

Marfenka «Hiç konuşmuyor!» diye geçirdi içinden.

Rayski birden,

— Oraya gidelim! dedi.

Marfenka'nın elini tutmuş, aşağıyı gösteriyordu.

Marfenka geri geri çekilerek,

— Oh, hayır, hayır, korkarım ben! dedi.

Titriyordu. Rayski,

— Benim yanımda da mı korkuyorsun? diye sordu.

— Evet!

— Tutarım seni, düşmezsin. Seni tutacağıma inanmıyor musun yoksa?

— İnanıyorum, ama korkuyorum gene de. Veroçka korkmuyor, karanlıkta bile bir başına gidiyor oraya! Bir katil gömülü orada, ama vız geliyor ona!

— Peki ben sana «Gözlerini kapa, elini ver bana, seni nereye götürürsem, gel benimle,» desem verir misin elini? Gözlerini kapar mısın?

— Evet... veririm, gözlerimi de kaparım, ama... bir gözümü aralar bakarım...

— Hadi dene şimdi öyleyse... Gözlerini kapa, elini bana ver. Seni ne dikkatli indireceğimi göreceksin. Hiç korkmayacaksın. Hatta bana bırak kendini, iyice kapa gözlerini.

Gözlerini kapadı Marfenka -ama aradan görecek kadar-; Rayski onun elinden tutup yürüdüğünde, Rayski'nin aşağıya doğru bir adım attığını, kendisinin de yamacın tam başında durduğunu gördü, irkildi, elini çekti. Geri geri giderken kahkahalarla gülerek çığlıklar atıyordu :

— Gitmem oraya, dünyada gitmem! Geç oldu, eve dönelim artık, büyükannem bekler!

Sordu sonra :

— Yemeğe ne istiyorsunuz? Makarna sever misiniz? Ya taze mantar?

Rayski yanıt vermiyor, haz duyarak bakıyordu onun yüzüne.

— Ne tatlı bir kızsın Marfenka! dedi. Kusursuz, tertemiz bir yaradılışın var! İçinin temizliği dışına vurmuş! Bir ressam için bir buluşsun sen! Gerçeğin kendisisin!

Marfenka'nın elini öptü. Marfenka,

— Neler neler söylediniz benim için! dedi. Nereye gidiyorsunuz öyle?

Sorusuna yanıt almadı ama. Yamacın başına iki adım kalana dek sokuldu, başını uzatıp korka korka baktı aşağıya. Çalıların hışırdayarak iki yana açıldıklarını, Rayski'nin yamacı, merdiven iniyor gibi zıplaya zıplaya indiğini gördü. Ürpererek,

— Ne akıl! diye mırıldandı.
Eve yürüdü.

IV

Rayski, vadiden yürüyerek kenti dolandı, kendi çiftliğine göre kentin öte yanında çıktı vadiden. Tepeden kentin dış mahallesine doğru inmeye başladı. Tüm kent önünde seriliydi.

Rayski eski, handiyse çocukluk yılları anılarının uyandırdığı tutkulu bir duygululukla bakıyordu bu irili ufaklı evlere, bir araya toplanmış, ya da yüksek yerlere, çukurlara serpili, vadinin yamaçlarına dağılmış köylü kulübelerine. Balkonlu, pencereleri pancurlu, çatıları yüksek, bitişiklerinde ek yapılarıyla, boş, otla kaplı avlularıyla küçük evlere bakıyordu. Bahçe çitleri arasında kıvrılarak uzayan, sonu gelmeyen yollara; adları kocaman kocaman harflerle «Moskova sokağı», «Saratov sokağı» diye yazılmış bomboş, evsiz sokaklara; sepet örmek için soyulmuş ağaç kabukları, salamura balık, kurutulmuş balık, francala, fıçı fıçı katran yığılı sergilere; gübre kokusu uzaklara yayılan geniş han kapılarına, sokaklardan çıngırak çalarak geçen yaylılara bakıyordu...

Gün döneli çok oluyordu. Kentin üzerine kıpırtısız bir sessizlik, ancak denizlerde görülen engin bir bozkır durgunluğu çökmüştü. Rus köylerine, kentlerine özgü bir durgunluktu bu. Bir kent değil, bir mezar uzanıyordu sanki önünde.

Uykuyla ölüm arasında bir şeydi bu, derin düşüncelere dalmış gitmiş gibiydi kent. Açık pencereler, alabildiğine açılmış, ama konuşmayan birer ağıza benziyorlardı uzaktan. Bir soluk yoktu, nabız atmıyordu... Nereye kaçmıştı yaşam? Yere uzanmış bu bedenin gözleri, dili neredeydi? Her şey gri, yeşil bir renge bürünmüştü, susuyordu...

Rayski, çitler arasında uzayan yollara, sonra sokaklara girdi. Havada en küçük bir kıpırtı yoktu. Üç gün önce geçmiş bir arabanın tekerlek izinin süslediği, o günden bu yana dokunulmamış bir toz tabakası vardı sokakta. Bir bahçe duvarının gölgesinde bir keçi uyukluyordu, biraz ötede tavuklar, kazdıkları

çukurların içine yerleşmişlerdi; yorulmak bilmez bir horoz tozda kâh bir ayağıyla, kâh ötekiyle eşelenerek yiyecek bir şeyler arıyordu.

Avlularda birer ikişer toplanıp, renk renk kümeler oluşturarak kıvrılıp yatmış köpeklerden bazıları -işsiz güçsüzlükten canları sıkıldığı için olacak- başlarını kaldırıp, aslında hiç mi hiç ilgilenmedikleri bu beklenmedik yolcuya havlıyorlardı.

Bir çöl gibi geniş, boştu kent. Ak sakallı, kırmızı gömlekli bir ihtiyar uzattı başını bir pencereden, esneyerek bir o yana bir bu yana baktı, tükürdü, gene kayboldu gözden.

Başka bir pencereden içeri baktığında maroken bir kanepeye pijamayla uzanmış, horlayan bir adam gördü Rayski; adamın yanındaki küçük masada *Vedomosti* gazetesi ile gözlükleri, bir surahi de kvas duruyordu.

Kasketli bir adam (besbelli saatlerdir) oturuyordu bir avlu kapısının önünde; durgun bir kıpırtısızlık içinde, ısırgan otu kaplı hendek ile yolun karşısındaki çite bakıyordu. Hanidir elindeydi mendili, sümküremiyordu bir türlü. Üşeniyordu.

Bir pencerede, ağzında lületaşından bir pipoyla kıpırdamadan oturuyordu bir adam. Sokaktan her geçen onu orada -hoşnut, bir şey istemez, canı sıkılmaz bir tavırla- öyle otururken görürdü.

Biraz ötede, gene pencerede oturan orta yaşlı bir kadın gördü Rayski. Kendi ara sokağında -telaşlı koşuşmalardan, tutkulardan, heyecanlardan, insanlarla günlük karşılaşmalardan uzak; büyük kentlerde, iş ve eğlence merkezlerinde insanların öylesine derinden hissettikleri, ağırlığı altında ezildikleri can sıkıntısını tanımadan- geçirmişti ömrünü bu kadın. Rayski bir ara sokaktan ötekine geçerek yürürken bazı evlerde sofrada görüyordu evdekileri, bazı evlerde de -küçük esnaf evleriydi bunlar- semaveri koymuşlardı.

Issız sokakta iki ya da üç kişinin kendi aralarında konuşmaları bir kilometre öteden duyuluyordu. İnsan sesleri, tahta parkelerde ayak sesleri çınlayarak yayılıyordu boşlukta.

Bir avluda odun yarıyordu bir arabacı, biraz ötede bir domuz eşeleniyordu gübrelikte; yer düzeyinde alçak bir pencerede saçaklı basma bir perde muhabbet çiçeklerine, Hint karanfillerine, kınaçiçeklerine takılmış, sallanıyordu hafiften.

Pencerede bir kız oturuyordu. Güzel, küçük başını işine eğmiş, sıcağa da, üzerine çöken uykuya da karşın, dikkatle örüyordu örgüsünü. Evde dalgın olmayan bir bu kızdı, belki de tanıdık bir ayak sesini bekliyordu...

Bir evin açık penceresinin önünden geçerken hep bir ağızdan alfabe çalışması yapan yüzlerce çocuğun çın çın öten sesini duydu Rayski. Sanki belli değilmiş gibi, gereksiz bir de tabela asmışlardı bu evin kapısına: «Okul.»

Daha sonra bir inşaatın önünden geçti. Her yanda yonga, talaş, kalas yığınları vardı. Doğramacılar büyük bir tahta çanağın başına toplanmış, yemek yiyorlardı. Kocaman bir somunla, kvasa doğranmış soğan, bir de küçük bir parça kırmızımtrak balık salamurasından oluşan bir yemek...

Köylüler uslu uslu, hiç konuşmadan oturuyor, kaşıklarını çanağa sırayla daldırıyor, sonra gene bırakıyorlardı onları, hiç acele etmeden çiğniyorlardı; sofrada gülüşmüyor, konuşmuyorlardı; ağır bir işi özenle, tapınıyormuş gibi, yerine getiriyorlardı...

Bu yorgun, ciddi, yanık -sarı yüzlerin; bu nasırlı, kararmış ellerin; demir gibi tırnakları büyümüş, bükülmeyen bu parmakların; ağır ağır, alabildiğine açılan bu ağızların; ekmeği, pilavı yutan bu açlığın resmini yapmayı çok istiyordu Rayski.

Evet, açlıktı bu, iştah değildi: Köylülerin iştahı olmaz. İştahı işsiz güçsüzlük, kısa dolaşmalar, rahatlık yaratır; açlığı ise zaman ile ağır iş...

Rayski çevresine bakınarak «Ama ne engin bir sessizlik ve düş tablosu bu! diye geçiriyordu içinden. Bir mezar sanki! Roman için geniş bir çerçeve! Hemen takacak mıyım bu çerçeveyi?»

Hayalinde evlerin resimlerini yapıyor, karşılaştığı insanların yüzlerini büyükannesinin, hizmetçilerin yüzleriyle yan yana koyuyordu.

Bütün bunlar Marfenka'nın çevresinde toplanıyordu şimdilik. Tablonun merkezi oydu. Belovodova ikinci plana çekilmiş, bir başına duruyordu orada.

Rayski, yeni konusunu kafasında işleyerek ağır ağır, dalgın geçiyordu sokaklardan. Kafasının içinden her şey belirgindi, hepsini canlı gibi görüyordu orada.

«Bu uykulu, kıpırtısız fonda bir de tutku bulunsaydı ne iyi olurdu! diye hayal kuruyordu. Nasıl bir yaşam dolardı birden bu çerçeveye! Nasıl renkler... Peki ama nereden bulmalı renkleri... tutkuları?...»

Rayski son derece heyecanlı, «Tutku! diye yineledi. Ah, onun yakıcı sıcaklığı başımdan aşağı dökülse, yaksa beni, yutsa artisti, gözüm kapalı boğulsam içinde; birbirine hiç yaklaşmayan bu düşüncelerimi, bu heyecanlı, ikili görüşümü boğsam... Tutkunun ateşini başkalarının etinde görecek yerde, onu kendi sinirlerimle, kemiklerimle, iliklerimle hissetmeliyim; sonra onu, insan yaşamının bu cehennemini içimdeki zehirle, kanımla, damla damla terimle yazmalıyım. Sofiya'nın tutkusu... Hayır, hayır! (İçinden böyle geçirirken soğuktu Rayski.) O «dünyadan da tutkulardan da yücelerdedir!... Marfenka'nın tutkusu...» Gülümsedi Rayski.

İki hayal de soluklaştı. Rayski elemli, başını önüne eğdi, dalgın dalgın bakındı çevresine.

«Evet, bir roman çıkar bunlardan, diye düşünüyordu. Belki gerçekçi bir roman çıkar, ama cansız, değersiz bir roman olur bu: Birinde aristokrat, ötekinde taşralı unsurlar var. Orada kadife örtüleri altın işlemeli, armalı mermer lahitler içinde soğuk bir uykunun geniş tablosu; buradaysa masmavi gökyüzünün altında yeşillikler içinde, çiçekler arasında ılık bir yaz uykusunun -ama gene bir uykunun, derin bir uykunun- tablosu var!»

Adımlarını sıklaştırdı birden, bu gezintisinin bir amacı olduğunu anımsamıştı. Öğretmen Leontiy Kozlov'un nerede oturduğunu sorabileceği biri var mı diye bakındı. Kimsecikler yoktu sokakta: Bir yaşam izi bile yoktu. Sonunda, ahşap evlerden birine girmeye karar verdi.

Evin taşlığında burnuna öyle keskin bir koku geldi ki, önündeki üç kapıdan hangisini bir an önce açacağını şaşırdı. Kapılardan birinin arkasında bir kıpırdanma oldu. Dar bir hole girdi Rayski.

Kucağında -besbelli masaya götürdüğü- bir semaverle orta yaşlı bir kadın şaşırmış,

— Kimsiniz? diye sordu.

Rayski,

— Öğretmen Leontiy Kozlov'un nerede oturduğunu söyleyebilir misiniz bana? dedi.

Kadın, gözleri yuvalarından uğramış, korkuyla bakıyordu Rayski'ye.

Öteki odadan sordu biri:

— Kim var orada?

Aynı anda bir terlik sesi duyuldu, elinde mavi bir mendil, üzerinde alacalı bir pijamayla elli yaşlarında bir adam çıktı hole.

Rayski'yi görünce şaşıran kadın,

— Bir öğretmeni soruyor! dedi.

Pijamalı adam da şaşkın bakışlarını dikmişti Rayski'nin yüzüne. Konuğa şaşkın şaşkın bakmayı sürdürerek,

— Hangi öğretmeni? diye sordu. Öğretmen falan yok burada...

— Affedersiniz, yabancısıyım buranın, bu sabah geldim, hiç kimseyi tanımıyorum: Rasgele saptım bu sokağa, sormak istedim...

Adam konuksever bir tavırla,

— Odaya buyurmaz mıydınız? dedi.

Rayski adamın arkasından küçük bir salona girdi. Deri kaplı, sade sandalyeler, gene deri kaplı bir kanepe, aynanın altında çuha kaplı küçük bir masa vardı.

Adam,

— Buyrun oturun lütfen! dedi.

İkisi de oturduktan sonra ekledi:

— Hangi öğretmeni soruyorsunuz?

— Leontiy Kozlov'u.

Ev sahibi düşüncelere dalmış,

— Kozlov diye bir tüccar var, pazarda sergi işletir... dedi.

Rayski,

— Hayır, dedi, Kozlov... Latince öğretmeni.

— Latince öğretmeni mi?... hayır, bilmiyorum... Liseye gidip sorsanız daha iyi edersiniz, tepededir...

Rayski «Bunu ben de biliyorum.» diye geçirdi içinden.

— Affedersiniz, dedi, uzun zamandır bu kentte olduğu için herkes tanır onu sanıyordum.

— Bir dakika... Soylular başkanının çocuklarına ders veren öğretmeni mi soruyorsunuz yoksa? Başkanın evinde kalıyor; yaman bir delikanlıdır...

Rayski çıkarken gülümseyerek,

— Hayır, hayır, benim sorduğum yaman değildir! dedi.

Sokağa çıkınca karşılaştığı birine, öğretmen Leontiy Kozlov'un nerede oturduğunu bilip bilmediğini sordu.

Adam bir süre düşündü, Rayski'yi tepeden tırnağa süzdü, sonra yana dönüp sümkürdü, öte yanı göstererek,

— Şu köprünün ötesindeki kapının oralarda bir öğretmen oturuyor, o olsa gerek.

Rayski'nin şahsına, yanlarından geçen bir yazıcı kulak kabartmıştı konuşmalarına,

— Yok yahu, bahçıvandır o! dedi.

Beriki itiraz etti:

— Bahçıvan olduğunu bilmesine ben de biliyorum, aynı zamanda öğretmendir. Beyler çocuklarını evine derse yolluyorlar...

Yazıcı, Rayski'ye bakarak.

— Beyefendi onu sormuyor, dedi. Benimle gelin lütfen!

Çabuk adımlarla yürüdü.

Rayski yazıcının arkasında, birkaç sokak geçtiler; çocukların hep bir ağızdan alfabe çalışması yaptıkları evin önüne geldiler.

Yazıcı, içerideki öğretmeni göstererek,

— Okul burası, öğretmen de orada oturuyor! dedi.

Rayski, evde Kozlov'un adresini sormayı unuttuğu için kendi kendine kızarak, canı sıkkın,

— Benim aradığım bu değil! dedi.

Yazıcı,

— Öyleyse tepedeki lisededir... dedi.

Rayski teşekkür etti:

— Pekala pekala, teşekkür ederim, kendim bulurum!

Leontiy'in nerede oturduğunu öğretmenin bilebileceğini düşünerek okula girdi,

Yanılmamıştı: Öğretmen, önündeki kitabın arasına bir kalem koyup Rayski ile dışarı çıkmış, yolu göstermişti ona: Sokağı geçtikten sonra sağa, sonra sola dönecekti. Öğretmen,

— Sola dönünce küçük bir bahçe çıkacak karşınıza, orasıdır Kozlov'un evi, diye eklemişti.

Rayski, aynı sokaklardan gene kimseye rastlamadan geçerken, arkasında yükselen çocuk seslerine kulak vererek düşünüyordu: «Evet, tam olgunluğa çok var daha! Bu ne kişiler, ne kişilikler, ne olaylar! Her şey gider burada romana, her şey. Bütün bu çizgiler, gölgeler, bu durum bir fırça için birer inciden farksız!... Leontiy nasıldır acaba? Değişmiş midir; yoksa aynı bilge, ama bir çocuk kadar dünyadan habersiz bir bilge midir hâlâ? O da bir buluştur bir sanatçı için!»

Eve girdi.

V

Leontiy, kendini kitaplarına vermiş, onlardan başka bir şeyden haberi olmayan bilim adamlarındandı. Geçmişi yaşarlar böyle insanlar, ya da ülküsel bir yaşamları; rakamlarla, varsayımlarla, kurumlarla, öğretilerle dolu bir dünyaları vardır. Çevrelerinde akıp giden yaşamı görmezler.

Bu ilginç insanların soyu tükenmektedir, ya da tükenmiştir artık yeryüzünde. İsis[1] kaldırdı peçesini, onun hizmetçileri de -utanıp- peruklarını, pelerinlerini, uzun redingotlarını attılar; frak, palto giydiler, halkın arasına karıştılar.

Saçı sakalı birbirine karışmış, her zaman dalgın, bakışları durgun bilim adamlarına pek raslanmıyor artık günümüzde. Nerede o hep bilimden söz eden, kafası hep bir yönde, bilim yönünde çalışan, pek seyrek de sağlıklı düşünebilen, beceriksiz, çekingen, kadınlardan kaçan, ağırbaşlı, dalgınlıkları insanı güldüren, çocuksu temiz yüreklilikleri duygulandıran bilim adamları? O bilim azizleri, şövalyeleri, kurbanları nerede? Aşırı titiz bilim adamları da çağdışı sayılıyor şimdi, kimse yadırgamıyor bilimi çünkü.

Leontiy de -zamanın yarattığı birtakım yumuşamalarla birlikte- sözünü ettiğimiz bu bilim adamlarındandı. Rayski ile aynı kentte doğmuş, aynı üniversitede okumuştu.

Onun çocuksu yüzüne bakarken, bilim adamlarının da -hiç değilse bu soydan olanlarının- ozanlar gibi **mascuntur**[2] düşünürdü insan. Çoğu zaman -saçları darmadağınık, bakışları uzaklarda bir şeye takılmış, çocukluk yanı da, sinirleri de yokmuş, yaramazlık etmek gereksinmesini hiç duymuyormuş gibi- kitaplarını ya da defterlerini karıştırır dururdu...

Öğrencilik yılları hiç iyi geçmemişti. Kimi zaman haylazın biri kurum sürerdi yüzüne, bir şeyin farkında olmadan, yüzünde siyah lekeyle bütün gün dolaşırdı Leontiy, herkes gülerdi

(1) İsis: «Eski Mısırlıların bir tanrıçası. Osiris'in (Güneşin) kızkardeşi ve karısıydı. Toprak bereketinin, her çeşit kültürün, aynı zamanda tarımın tanrıçasıydı. Birçok sanatın yaratıcısı olduğuna inanılırdı. (Ç.N.)

(2) Bilim adamı olarak doğduklarını. (Latince)

ona. Bu yetmiyormuş gibi bir de, yüzünü bulaştırdı diye yöneticiden azar işitirdi.

Birisi onu fiskeleyince ya da saçına asılınca, bir yerine çimdik atınca yüzünü buruştururdu; birden yerinden fırlayacak, suçluyu yakalamak için peşinden koşacak yerde arkasına dönerdi yavaşça, dalgın bakınırdı her yanına; bu arada yaramaz çocuk soluğu bir kilometre ötede almıştır kuşkusuz. Leontiy acıyan yerini ovar, yeni bir fiske ya da akşam yemeği zili onu gözleminden çekip çıkarana dek sürecek düşüncelerine dalardı gene.

Önündeki sabah kahvaltısını, akşam yemeğini yiyip bitirseler, bunu kimin yaptığını araştırmaz, açlığını bastırmak için kitabını daha bir dikkatle okumaya başlar, ya da açlığın verdiği bitkinlikle yatar uyurdu.

Yemek bulmakta, çalmak ya da doğrudan doğruya istemekte, yemeğini çalanları yakalamakta olduğundan da beceriksizdi. Dahası var, yanlışlıkla, bilmeyerek kendisinin ya da bir başkasının yiyecek bir şeyini bulduğunda yüzde yüz yerdi.

Ne var ki, arkadaşlarının onun dalgınlığıyla, unutkanlığıyla bütün alaylarına karşın, onun sıcak yüreği, canayakınlığı, içtenliği, okuldaki çocukları bile şaşırtan saflığı, temiz ve yüksek kişiliğinin noksansızlığı gençlerin ona sarsılmaz bir sevgi duymalarına neden oluyordu .Çok arkadaşından hoşnut olmamasını gerektiren nedenleri vardı, ama ondan herkes, her zaman hoşnuttu.

Yaramazlık dönemini geride bırakan arkadaşları anlamışlardı onu sonunda, saygıyla, ilgiyle almışlardı çevresini. Kişiliğinin sağlamlığı yanında, bilgi yönünden de güçlüydü çünkü. Bir Alman **Gelehrte**'e[1] benziyordu. Hiçbirini konuşmadığı halde, eski, yeni birkaç dil biliyordu. Edebiyat alanında derin bir bilgisi vardı, kitapları çok seviyordu.

Bildiği şeyler çok yönlüydü, durgun bir bataklık oluşturmuyorlardı. Ders başından kalkmayan kimi papaz okulu öğrenci

(1) Bilim adamı, (Almanca)

lerinin aklında -anıtların sıra sıra dikilişi gibi- bilgilerin birbirine eklenerek, durgun büyüyerek oluşturdukları mezarlıklar gibi yığılmıyorlardı onun aklında bilgiler.

Leontiy'in bilgilerinde kendine özgü bir yaşam vardı. Geçmişten kalma olsa bile, canlı bir yaşamdı bu. Olup bitmiş şeylere gözlerini açarak bakıyordu. Satırların arasında daha büyük satırlar görüyordu. Eski bir kupaya, bu kupadan içki içilen bir şölen; bakır bir paraya, içinde durduğu bir cep ekliyordu.

Rayski ile birlikte sık sık dalıp gidiyorlardı bu dünyaya. Rayski hayal gücünün bir anlık parlamasının gereksinmesini gidermek için bir amatör olarak gidiyordu oraya; Kozlov ise tüm benliğiyle... Böyle anlarda Rayski onun yüzünde de, Vasyukov'un keman çalarken yüzünü kaplayan o anlatımı görüyordu. Kozlov'un anlattığı, eski yaşama değgin, onu heyecanlandıran canlı bir öyküyü dinliyor, ya da kendi, hayal dünyasından bir şeyler anlatarak onun ilgisini çekiyordu. İkisinin de bilinçli olarak kendilerine göre bağlı oldukları bu canlılığı sevmişlerdi birbirlerinin kişiliklerinde.

Leontiy arada bir eski Yunan ve Latin edebiyatına kaptırıyordu kendini. Kimi zaman soğuk da oluyordu böyle anlarda, bilgiçlik taslıyor gibi bir tavır takınıyordu. Ama övünmek için yapmıyordu bunu, bu edebiyat ona güzel geldiği için yapıyordu. Üzerinde çalıştığı, geçmişteki ve gelecekteki yaşamın özünü veren o değerli, sevimli bilgileri saran bir kap, bir örtü olduğu için kendini kaptırıyordu bu edebiyata.

Yunan ve Latin edebiyatını, bugünkü bilgilerimizin, gelişmişliğimizin anası olan bu edebiyatı seviyordu Leontiy. Aşırı ateşli bir sevgiydi onunki, kendini hepten vermişti bu edebiyata, bu yüzden günümüzün yaşamına çok yabancı kalmıştı. Bu yaşamın içinde gülünç, ne yaptığını bilmeyen, başka dünyalardan gelmiş bir insan gibiydi.

Klasik hayranıydı. Klasik olan, klasiklere yaklaşan her şeye kesin bir saygısı, sevgisi vardı. Corneille'e derin bir saygı beslerdi; -gülümseyerek, onların maskeli balolarda markizleri için eski Romalılar gibi giyinmekten başka bir şey yapmadıklarını

söylediği halde- Racine'i bile severdi. Geçmişin, onun için değerli kahramanlarının adlarını, eski yer adlarını bulurdu onların yapıtlarında.

Eski biçimlerin bulunmadığı edebiyatta ise yalnızca görkemli şiiri beğenir; olağan, günlük şeyleri sevmezdi. Dante'yi, Milton'u sever, Klopstoc'u okumak için kendini zorlar, ama okuyamazdı. Shakespeare'e hayranlık duyar, ama sevmezdi onu. Goethe'yi -ama romantik Goethe'yi değil, klasik Goethe'yi- sever; Roma'nın lirik şiirleri ve İtalya'yı anlatan gezi kitapları Faust'dan çok haz verirlerdi ona. Wilhelm Meister'i önemsemez, ama Prometheus ile Tasso'yu ezbere bilirdi.

Raffaello'in tablolarını görmeye gider, ama -Tenyer'e bakarken elinde olmadan gülümsediği halde- Felemenk okulunun büyüklüğüne saygı duymazdı.

Bir insanın olabileceğince yoksuldu. Küçücük bir odada oturur; sobayla odunlar arasında, kandil ışığında çalışırdı. Arkadaşlarının yakın ilgisi olmasaydı kitap, bazen de iç çamaşırı, giysi alamazdı kendine.

Karşılığını veremeyeceği için kimseden armağan kabul etmezdi. Özel dersler bulurlardı ona arkadaşları ,tezlerini ısmarlarlardı, buna karşılık iç çamaşırı, giysi, seyrek olarak para, en çok da kitap -bu yüzden yakacak odunundan çok kitabı vardı- armağan ederlerdi.

Gençler büyük bir heyecanla kuşatmışlardı çevresini. Gelecek üzerine parlak hayaller kuruyorlardı. Yalnız o hayal kurmuyordu, askercilik, yazarcılık oynamıyordu. Taşrada öğretmenlik edeceğini, bu önemsiz görev için yaradılmış bir insan olduğunu söylüyordu.

Arkadaşları, bu arada Rayski de, onun gururunu kıpırdatmaya çalışıyor, ona yaratıcı, yararlı çalışmalardan, profesör kürsüsünden söz ediyorlardı. Bu onun için bir mareşallık asası, isteklerinin doruğuydu kuşkusuz. Ama derinden göğüs geçirerek karşılık veriyordu bu hayallere. Profesör olablieceğini söylediklerinde dalgın,

— Evet, çok güzel bir şeydir profesör olmak, diyordu. Senden sonra gelecek kuşaklara yapıtlarının kalması; bildiğin, sevdiğin her şeyi başkalarına öğretmek! İstediğin kadar çalışabilirsin. Her olanağın vardır: Kitaplık, meslekdaşlarınla bilimsel tartışmalar, sonra yurt dışına, Almanya'ya gidebilirsin, Cambrich'e... Edinburgh'a...

Heyecanla ekliyordu :

— Sonra, önemli bilim adamlarıyla tanışmak, mektuplaşmak...

Toparlıyordu kendini :

— Yo, olamaz, çok uzağım ben bunlara! Bir profesörün başka görevlerinin de olması zorunludur. Kurullara katılır, sınavlara çağırırlar onu... Toplantılarda konuşması gerekir... Ne yana koşacağımı şaşırırım ben, beceremem bütün bunları! (Kararlı bir sesle bitiriyordu sözünü) Hayır, taşrada öğretmenlik edeceğim ben!

Önündeki kitabın ya da defterin üzerine eğiliyordu gene.

Arkadaşlarının hepsi az ya da çok umut kırıklığına uğramışlardı yaşamlarında. Savaşmak, düşmanları öldürmek isteyenler köylerine döner dönmez çoluk çocuğa karışmış; babadan kalma borçlara, kâğıt oyunlarına, akşam yemeklerine dalmış, oldukları yerde kalıp gitmişlerdi.

Devlet hizmetinde yükselmeyi, geniş üst alanda serbestçe hareket etmeyi hayal edenler, boş zamanlarını geçirdikleri kulüplerde üyelikler kazanabilmişlerdi ancak.

Rayski de sanatçı olmayı hayal ediyordu o zamanlar. «Sanat ateşini hâlâ göğsünün içinde taşıyordu», bir şeye başlıyor, bölümler yazıyor, motifler, eskizler çiziyor, büyük planlar kuruyordu... ne var ki adı duyulmamıştı hâlâ, yapıtları aydınlatmıyordu dünyayı.

Yalnız Leontiy varmıştı amacına, öğretmen olarak atanmıştı taşraya .

Ayrılık zamanı gelmişti, okulu bitiren öğrenciler bir bir gidiyorlardı. Leontiy telaşlı bakınıyordu; çevresindeki boşalmayı

sezinliyor, yaşam deneyimi olmadığı için, ne yapacağını, ne yana gideceğini bilemiyordu.

Biri «Allahaısmarladık» demek için yanına geldiğinde üzgün,

— Sen de gidiyorsun demek! diyordu.

Ondan ayrılırken ağlamayan pek azdı. Leontiy ise, yediği çimdikleri, tekmeleri, -arkadaşlarının yüzünden- yiyemediği kahvaltılarını, akşam yemeklerini, yuttuğu alayları hepten unutmuş, hıçkıra hıçkıra ağlıyordu.

Sonunda onun da bir şeyler yapması gerekmişti. Ama nereye gidecekti? Rayski herkesi ayağa kaldırmıştı, profesörler ilgilenmişlerdi Leontiy'le, Petersburg'a yazmışlar, onun istediği kentte istediği göreve atanmasını sağlamışlardı.

Rayski orada -doğup büyüdüğü kentte- büyükannesi ile birkaç tanıdığının da yardımıyla bir eve yerleştirmişti onu. Bu dış koşullar yoluna girer girmez kendi işine başlamıştı Leontiy. Aynı anda hem bir kurdun hem de bir eşeğin sabrıyla kendi dünyasına, -daha doğrusu- yabancı, geçmiş bir yaşamın içine gömülmüştü yeniden.

Rayski'ye kalan kitaplık konusunda pek titizlik göstermiyordu Tatyana Markovna, kitaplar eski evde tozların içinde sürünmeyi sürdürüyorlardı, Arada bir rasgele bir kitap alıyordu oradan Marfenka: Sözgelimi Swift gibi, *Paul ve Virgine* gibi... ya da Chateaubriand'ı, sonra Racine'i, Madame Genlis'in bir romanını alıyor, aldığı kitapları -en azından- çiçekleri kadar, kuşları kadar sakınıyordu.

Eski evdeki öteki kitaplara Vera bakıyordu, yani hoşlandıklarını alıyor, okuyor ya da okumuyor, gene yerine koyuyordu. Ama ne olursa olsun, insan eli değiyordu kitaplara -biraz daha eski, yağlanmış olanlarını fareler kemirmiş olsa da- sağlam sayılırlardı. Vera durumu büyükannesinin aracılığıyla Rayski'ye bildirmiş, Rayski de kitapları Leontiy'in bakımına vermelerini yazmıştı.

Binlerce cilt kitabı görünce sevincinden göklere uçmuştu Leontiy. Eski, tozlu, küflenmiş kitaplar yepyeni bir yaşama,

ışığa kavuşmuşlar, işe yaramaya başlamışlardı. Ta ki -Kozlov'un mektubundan anlaşıldığı gibi- Mark adında birinin, farelerin yarım bıraktıkları işi bitirmesine az kalmasına dek...

VI

Leontiy evliydi. Onlar üniversitede okurken, Moskova'da bir devlet kuruluşunun aşçısı, evinde üniversite öğrencilerine bir ruble beş kapiğe üç, yirmi kapiğe dört kap yemek verirdi. Öğrencilerle dolup taşardı evi.

Aslında, onları buraya çeken, devlet malı lahanadan, bulgurdan, undan yapılmış çorbalar, pilavlar, erişteler, makarnalar, börekler de değildi, yemeklerin ucuzluğu da... Babasının ve öğrencilerin hizmetine koşan aşçının kızı için gelirlerdi buraya.

Rayski ile Kozlov'un zamanında henüz pek gençti aşçının kızı. Ne var ki, on altı ya da on yedi yaşında olduğu halde, son derece hareketli, yaşam dolu, gözleri fıldır fıldır bir kızdı.

Hoş bir burnu, zarif bir ağzı, güzel bir çenesi vardı. Özellikle profili çok düzgün, yüz çizgileri keskin, güzeldi. Kızıla çalan saçları ensesinde daha bir koyulaşıyor, ama yukarı çıktıkça açılıyorlardı, tam tepesinde altın sarısı kızıl bir rengi vardı saçlarının. Bu yüzden başında, alnında, biraz da kaşlarında -kaşları da kızıla çalıyordu- her zaman güneş ışınları oynaşırdı sanki.

Burnunun çevresinde, yanaklarında kırmızı ilkbahar benekleri vardı, kışın bile bütünüyle kaybolmazlardı. Arada alevli bir pembelik yayılırdı yüzüne bu beneklerin altından. Ama benekler örterlerdi bu alevi, genç kızın yüzüne bir gölge verirlerdi. Bu gölge olmadığı zamanlar yüzü son derece aydınlık, içten görünürdü sanki.

Bir özelliği daha vardı yüzünün: Ortada gülünecek bir şey yokken, hiç de gülecek durumda değilken bile sürekli bir gülüş vardı yüz çizgilerinde. Bu gülüş donup kalmıştı sanki yüzünde, gözyaşlarından da -ağladığını gören pek yoktu zaten- daha bir yakışıyordu ona bu gülüş.

Öğrenciler -sırayla ya da aynı anda birkaçı birden- âşık olurlardı ona. O da hepsini parmağında oynatır, birinin aşkını

ötekine, ötekininkini de bir başkasına anlatarak eğlenirdi. Onun için aralarına tatsızlık giren öğrenciler bile vardı.

Biri kafasını çalıştırıp, Paris'den gelmiş bir çift iskarpinle küpe armağan etmişti ona, kız yakınlık göstermeye başlamıştı bu öğrenciye: Onunla fis-kos konuşuyor, bahçeye çıkıyor, akşamları onu çay içmeye çağırıyordu.

Durumu öğrenen öteki öğrenciler de aynı yolu tutmuşlardı: Biri, yemekler için teşekkür bahanesiyle bir kumaş armağan ediyordu; bir başkası loca bileti alıyordu ona, şeker getiriyorlardı... Ulinka da hemen hepsine aynı yakınlığı göstermeye başlamıştı.

Böylece yetenekleri de gelişmişti genç kızın. Biri onu başkalarından kıskanacak olduğunda, görülmemiş bir şeymiş gibi alay etmeye başlıyordu bununla. Bu arada sert davranmayı da başarıyor; saf kızları baştan çıkarıp, sonra da yüzüstü bıraktıkları için çapkın öğrencileri haşlıyordu.

Aşık olan kız arkadaşlarına, tanıdıklarına demediğini bırakmıyor, onlarla alay ediyordu. O gece sabaha karşı Liza'yı bahçede çitin dibinde yazıcıyla konuşurken yakaladıklarını, ya da falanca bayanın evine (kadının adını, baba adını, soyadını söylerdi) kupa arabalı bir bayın sık sık geldiğini, geceyarısından sonra saat bir ile iki arasında evden çıktığını heyecanlı heyecanlı, haz duyarak anlatırdı.

Dün ne zaman nerede olduğunu, kimle nereye gittiklerini, fis-kos ne konuştuklarını, o loş yola niçin saptıklarını ya da kameriyede niçin oturduklarını, falancanın akşam niçin geldiğini -her şeyi- bir bir anlatırdı öğrencilere.

Leontiy'in ona gidip gelmeyi aklının ucundan geçirdiği yoktu kuşkusuz: Oturduğu odanın sahibinin verdiği hep bir çeşit yemeği -lahana çorbasıyla pilavı- yiyordu; bir ruble beş kapiğe ya da yirmi kapiğe makarnalı, jambonlu bir akşam yemeği yemek büyük lükstü onun için. Giyecek bir şeyi de yoktu: Bir resmi giysisi -biri yazlık, keten- iki pantolonu vardı, hepsi o.

Ama Rayski iki kere götürmüştü onu oraya. Leontiy, Ulyana Andreyevna ile hiç ilgilenmemiş; ağzını şapırdata şapırdata (baş-

ka şeyler üzerine düşüncelere dalmış) iştahla yemişti yemeğini, yanındaki Rayski'den başka hiç kimseyle bir sözcük konuşmadan çıkıp gitmişti sonra.

Yakışıklı bir genç değildi zaten: Sıska dalgındı, yüz çizgilerinin her biri bir yana gidiyordu, yüzünde ne bir pembelik ne beyazlık vardı: Tuhaf bir biçimde renksizdi.

Yalnız, Rayski ile uzun konuşmalara daldığı zamanlar, ya da eski yaşam üzerine bir dersi dinlerken ,eski bir klasik yazarı okurken bir canlılık geliyordu gözlerine ansızın. Böyle anlarda zekâ oluyordu bakışlarında, heyecan oluyordu.

Ama Ulinka görebilir miydi bu güzelliği? Ancak onun resmi giysisinin bir düğmesinin noksan olduğunu, pantolonunun yırtık, çizmelerinin çok eski olduğunu görmüştü. Bir de, Leontiy'in ona bir kere bile dikkatli bakmaması; yüzüne, duvara ya da masa örtüsüne bakar gibi bakması tuhafına gitmişti.

O zamana dek ona yemeğe gelen öğrencilerin hiçbirinde görmediği bir durumdu bu. En soğuk gençler bile önce onun üzerinde durdururlardı bakışlarını.

Oysa Leontiy ne ona, ne -önüne yemek koyarken, boş tabağını alırken- aşçı kadın Üstinya'ya bakmıştı.

Üstinya da kendine göre güzel bir kadındı. Konuklar her zaman ilgi gösterirlerdi ona, eğlenirlerdi onunla. Yüzünde, bir gün bir şeye çok şaşmış da, bu şaşkınlığını bir daha üzerinden atamamış gibi bir anlatım vardı. Ama onu da farketmemişti Leontiy.

Ulinka, Leontiy'in çirkinliğiyle, dalgınlığıyla alay edecek olmuştu birkaç kere, ama arkadaşları, -özellikle Rayski- Leontiy üzerine ona öylesine iyi şeyler sayıp dökmüşlerdi ki, Ulinka kesmişti sesini, gülünç düşüncelerini kendine saklamıştı. Yalnız birkaç kez tutamamıştı kendini, öteki odaya geçip kahkahayı basmıştı.

— Şu sizin Kozlov ne acayip çocuk! diyordu.

Öğrencilerden biri savunuyordu Leontiy'i:

— Dünyanın en iyi yürekli insanıdır o!

Bir başkası ekliyordu :

— Çok da zekidir. Bilmediği yoktur. Eski Yunancayı ancak profesör, bir de katedralin başpapazı bilir ondan iyi. Üniversiteye asistan alacaklar onu.

Heyecanlanan üçüncü öğrenci karışıyordu söze :

— Yüksek ahlaklıdır!

Bir keresinde Leontiy'in Rayski ile beşinci ya da altıncı yemeğe gelişinde olmuştu bu dalgınlığından, en sona kalmıştı Leontiy, arkadaşlarının hepsi gitmişlerdi. Masada yalnız oturuyor, sütlaç yiyordu dalgın.

Ulyana Andreyevna'nın boşalan kâseyi alıp yerine bir kâse daha aynı sütlaçtan koyduğunu farketmemişti bile. Habire atıştırıyordu.

Ulinka üçüncü kâseyi de Leontiy'in önüne koyduktan sonra kapının arkasından onu seyretmeye başlamıştı. Kahkahayı koyuvermemek için mendilini ağzına bastırıyordu. Durmadan yiyordu Leontiy.

«İyi yürekliymiş! diye düşünüyordu Ulinka. Köpeklere dokunmazmış! Bir armağan vermedikten sonra neye yarar onun iyi yürekliliği? Zekiymiş! Üçüncü kâse sütlaçı yiyor da, farkında değil! çevresinde herkesin onunla alay ettiğini görmüyor. Yüksek ahlaklıymış!»

Ulinka, Leontiy'in bu sıfatı üzerine düşünmüş, düşünmüş, parmağıyla başının tepesini kaşımış, tırnaklarını dalgın dalgın incelemiş, sonra esnemişti.

— Galiba gömleği bile yok! diye mırıldanmıştı. Yüksek ahlaklıymış!

Leontiy oturuyordu hep.

Ulinka «Öf be, ha bire tıkınıyor, başını bile kaldırmıyor!» diye geçirmişti içinden, tutamamıştı artık kendini, kahkahayı basmıştı.

Leontiy kahkahayı duyunca ayılmış, ne yapacağını şaşırmış, kasketini aramaya başlamıştı.

— Acele etmeyin, bitirin yemeğinizi, demişti Ulinka, daha getireyim mi, ister misiniz?

Leontiy kasketini köşe bucak ararken, Ulinka'ya bakmadan, mahçup,

— Hayır... hayır... diyordu, eve gidiyorum ben...

Oysa Ulinka çoktan almıştı kasketini pencerenin içinden, kendi başına geçirmişti.

— Nerede kasketiniz? diyordu. Arkadaşlarınızdan biri alıp gitmiş olmasın?

Leontiy, dağınık bakışlarını odanın içinde dolaştırarak,

— Olamaz... diyordu, almış olsa kendininkini bırakması gerekirdi, oysa hiç kasket yok burada...

Ulinka «Her yere bakıyor da, bir bana bakmıyor... ayı!» diye geçirmişti içinden .

Leontiy,

— Bir şapka yok mu burada? diye sormuştu. Gideceğim yer uzak değil zaten, çabucak gidiveririm.

— Nereye gideceksiniz? demişti Ulinka. Erken daha, bahçeye çıkalım! Belki buluruz kasketinizi... Bakarsınız arkadaşlarınızdan biri oraya götürmüştür.

Leontiy bir makine gibi yürümüştü Ulinka'nın arkasından, bahçe yolunda on adım gitmişlerdi ki, başını çevirince gözü ilişmişti Ulinka'ya, başında kasketini görmüştü. Ama kasketinden başka bir şey farketmemişti gene... Sevinmişti birden.

— Ah! Sizdeymiş... demişti.

Ulinka'nın yüzüne bakmış, sonra kasketine, sonra gene Ulinka'nın yüzüne, -yüzünde aşçı kadın Ustinya'nın yüzündeki şaşkınlığı andıran bir şaşkınlık- olduğu yerde durmuştu birden. Ağzını bile açmıştı biraz, onu ilk kez görüyormuş gibi, korku dolu bakışlarını Ulinka'nın yüzüne dikmişti. Ulinka gülümsemişti.

«Neyse gördü beni!» diye geçirmişti içinden, kasketi Leontiy'in başına koymuştu.

— Niçin durdunuz? Gelin benimle, demişti.

Leontiy yerinden kıpırdamadan yanıt vermişti:

— Geç oldu, gitmeliyim!

— Nereye geç kaldınız? Kalmazsınız kalmazsınız... Bırakmam sizi.

Ulinka, Leontiy'in kasketini yeniden kapmıştı; Leontiy, kasketinin başından gene gittiğini saptamak istiyormuş gibi bilinçsiz olarak iki elini birden götürmüştü başına, sonra tembel tembel yürümüştü Ulinka'nın arkasından. Arada bir de ürkek ürkek, şaşkın bakıyordu ona. Ulinka,

— Niçin yemeğe bize gelmiyorsunuz siz? diye sormuştu. Yarın gelin.

— Benim için pahalı burası! demişti Leontiy.

Ulinka meraklı,

— Pahalı mı? diye sormuştu. Yoksa... o kadar yoksul musunuz?

Leontiy başını önüne eğmişti.

— Evet, ben çok...

Yoksulluğundan utanacak olmuştu bir an, ama içine birden nereden girdiği bilinmeyen bu duygudan utanmıştı sonra.

— Çok yoksulum, demişti; bazen kaldığım odanın kirasını bile verecek paramın olmadığını söylemedi mi Rayski? Görüyor musunuz?

Resmi giysisinin solmuş, yağlanmış kol ağzını göstermişti Ulinka'ya.

Ulinka Leontiy'in giysisinin iyice erimiş kol ağzına, bu onu hiç ilgilendirmeyen bir şeymiş gibi kayıtsız bakmıştı; sonra onun oldukça zayıf bedenini, cılız ellerini, çıkık alnını, renksiz yanaklarını gözden geçirmişti. Ulinka'nın yüz çizgilerinin derinliklerindeki gizli gülüşü ancak o anda farkedebilmişti Leontiy. Şaşkın,

— Benimle alay mı ediyorsunuz? diye sormuştu.

Yoksullukla alay edilmesini çok yadırgamıştı.

Ulinka umursamaz.

— Öyle bir şey düşünmedim bile, demişti; görülmemiş bir şey mi eski giysi? Çok var böylesi!

Leontiy kuşkulu kuşkulu bakmıştı Ulinka'nın yüzüne. Gerçekten de alay etmiyordu onunla Ulinka, alay etmek istediği de yoktu, yalnızca yüzünde vardı bu gülüş.

— Bakın, düğmeniz kopmuş. Durun burada, gitmeyin, bekleyin beni!

Koşarak gitmişti eve Ulinka, bir dakika sonra iğne, iplik, yüksük ve bir düğmeyle dönmüştü.

— Rahat durun, kıpırdamayın! demişti.

Leontiy'in ceketinin düğmesi eksik tarafını, bir eliyle tutup düğmeyi üzerine koymuş, öteki eliyle -kolunu Leontiy'in burnunun dibinden geçirerek- iğneyi sokup çıkarmaya başlamıştı.

Yanağı Leontiy'in yanağına çok yakındı; öyle ki, onun yüzüne üflememek için soluğunu tutmak zorunda kalıyordu Leontiy. Bu gergin durum yormuştu Leontiy'i, alnı boncuk boncuk terlemişti. Gözlerini ayırmıyordu Ulinka'nın yüzünden.

Şaşkınlık içinde «Evet, arı bir Romalı profili var bu kızda!» diye düşünüyordu.

İki dakika sonra bitirmişti işini Ulinka, sonra yanağını Leontiy'in göğsüne, tam kalbinin üzerine bastırarak dişiyle koparmıştı ipliği. Leontiy olduğu yerde donup kalmış, sersemlemiş, şaşkın bakıyordu Ulinka'ya.

Bu kedi çabukluğu, burnunun dibinden geçen bu kol, sonra göğsünün üzerine konan bu yanak başını döndürmüştü.

Sarhoş olmuştu sanki. Birtakım çiçek kokuları geliyordu burnuna Ulinka'dan.

«Nedir bu böyle, nedir?» diye soruyordu kendi kendine. «İyi yürekli bir kız olsa gerek, benimle alay etmiş olsaydı düğmemi dikmezdi. Peki nerede buldu bu düğmeyi? Bizimkilerden birinin ceketinden kopmuştur!»

Ulinka emir verir bir tavırla,

— Ne duruyorsunuz? demişti. **Merci** deyip elimi öpsenize! Ne tuhaf bir insansınız!

Sonra elini Leontiy'in ağzına götürmüştü. Ama düğmeyi diktiği gibi bunu da çabucak yapmıştı; öyle ki, elini hemen çektiği için, Leontiy havayı öpmüştü.

Leontiy bir kere daha bakmıştı Ulinka'nın yüzüne, bir daha da hiç unutmamıştı bu yüzü. İçinde güçlü, dinmek bilmez, derin bir tutku tutuşmuştu ansızın.

— Yarın yemeğe gelin, demişti Ulinka.

Leontiy içtenlikle,

— Pahalı! diye karşılık vermişti.

Ama Rayski'den biraz borç alıp gitmişti. Sonra gene gitmişti. Arkadaşları da sezinlemişlerdi durumu, Rayski daha sık yemeğe götürmeye başlamıştı onu. Leontiy, kendisiyle eğlenildiğini anlıyor, oraya gitmeyi kesip her şeye bir anda son vermeyi istiyordu. Kendini tutmaya çalışıyordu.

— Gidelim! diyordu Rayski.

Diretiyordu Leontiy:

— Hayır Boris, ben gelmeyeceğim. Ne işim var orada? Sizler sevimli, yakışıklısınız. Hepiniz, güzel konuşmakta ustasınız, ya ben! Neyim ben? Ulinka alay ediyor benimle!

Rayski kararsız,

— Evet ama, belki bırakır seninle alay etmeyi... diyordu, seni yakından tanıyınca...

Leontiy, kendini tepeden tırnağa şöyle bir süzdükten sonra acı acı gülümseyerek,

— Bırakır ya da bırakmaz! diyordu.

Ama sonunda gidiyordu gene, hem sık sık gidiyordu. Ulinka tenha bahçe yolunda dolaşmıyordu onunla hiç, kameriyeye de çekilmiyordu... Leontiy susuyordu hep. Ulinka'ya armağanlar vermiyor, onu kıskanmıyor; ötekiler gibi olay çıkarmıyordu. Çok basitti bütün bunların nedeni: Ulinka'nın da, ötekilerin de

yaptıklarını, çevresinde olup bitenleri görmüyor, farketmiyor, hiçbir şeyden kuşku etmiyordu.

Karşısında Ulinka ayakta dururken, otururken onun «arı Romalı profilini» görüyordu yalnızca, ondan doğru gelen sıcaklığı, birtakım çiçek kokularını hissediyor, sık sık da onun diktiği düğmeye dokunuyordu.

Ulinka'nın ona söylediklerini dinliyordu, başkalarını duymuyordu bile, ancak ondan duyduklarına, gördüklerine inanıyordu.

Ulinka'nın ona olduğundan başka görünmesine ,yalan söylemesine, yapmacığa kaçmasına da hiç gerek yoktu. Yanında hiç kimse olmadığı zamanlar davrandığı gibi davranıyordu onun yanında.

Ulinka'nın her bakışının, her sözünün içten olduğuna inanıyor, susuyor, çok yiyor, dinleniyor, ancak arada bir -korkmuş gibi tuhaf- bakışlarını Ulinka'nın gözlerinin içine dikiyor, onun çabuk hareketlerini, canlı konuşmasını, çın çın öten kahkahalarını -hiç bilmediği yeni bir kitaba, Ulinka'nın sır vermeyen, her zaman gülümseyen yüzüne dalarak- izliyordu.

Arkadaşları soruyorlardı:

— Ne görüyorsun Ulinka'da?

Leontiy ne yanıt vereceğini şaşırıyordu, uzaklaşıyordu arkadaşlarının yanından, ona ne olduğunu kendisi de anlayamıyordu. Okulu bitirdiklerinde öğrencilerin her biri birer armağan almışlardı Ulinka'dan: Birine bir yüzük, birine işli bir tütün kesesi vermişti; bu arada başka sevgi armağanları alanlar da çoktu... Bazıları şaşıyorlardı bu armağanlara, daha bir duygulu olanlar ağlıyorlardı, çoğunluk ise kendilerine de, arkadaşlarına da gülüyordu.

Yalnızca Leontiy ciddi, dalgın bakmayı sürdürüyordu Ulinka'ya. Sonra bir gün durup dururken, bir yere atanır atanmaz, kendisiyle evlenmeyi kabul ederse, Ulinka ile evleneceğini söylemişti arkadaşlarına. Onun bu sözleriyle çok alay etmişlerdi arkadaşları ve Ulinka.

Nişanlım diyordu ona artık: Ulinka, gülüyordu, evlenmek çağı gelince ona yazacağına söz veriyordu. İnanıyordu onun bu sözlerine Leontiy. Öylece ayrılmışlardı.

Sonra ne yapmıştı Ulinka, hiç kimse bilmiyordu. Yalnızca şu kadarı biliniyordu: Babası ölmüştü, yalnız kalınca Moskova'dan ayrılmış, bir yerlere gitmişti, sonra hasta, zayıf dönmüştü Moskova'ya, yoksul halasının yanında kalmıştı bir süre, biraz düzelince de Leontiy'e bir mektup yazmıştı, eski niyetini anımsayıp anımsamadığını sormuştu.

Leontiy olumlu yanıt vermişti. Moskova'ya gitmiş, oradan Ulinka ile evli dönmüştü.

İnsanların havayı, sıcağı sevdikleri gibi seviyordu karısını. Üstelik, kendini eski insanların yaşamını, düşüncelerini, sanatını incelemeye verdiği için Ulinka'da da eskiçağlara özgü bir parlaklık, uyum, antik bir biçim görür olmuştu.

Kimileyin yanından geçerdi Ulinka birden, elişiyle geçip karşısına otururdu; kitabına dalmışken Ulinka'nın profilinde, kızıl saçlarında ya da beyaz alnında oynaşan bir ışık demetinin aydınlığıyla kendine gelirdi Leontiy.

Ulinka'nın ensesiyle boyun çizgileri şaşırtırdı onu. Başını klasik taş kabartmalardaki kadın başlarına benzetirdi. Onun profili de öylesine keskin, düzgündü; saçları taştandı öyle, bakışı dingindi, yüz çizgilerinde ağırbaşlı bir gülüş donup kalmıştı.

VII

Odasında çalışırken Rayski'yi birden karşısında görünce tanımadı onu Leontiy.

— Kim olduğunuzu öğrenebilir miyim?.. diye başlamıştı.

Ama Boris Pavloviç konuşmaya başlayınca, birden kollarının arasına attı kendini. Bahçedeki karısına seslendi:

— Karıcığım! Ulinka! Koş bak kim geldi!

Ulinka kucakladı Rayski'yi, öptü. Sevinçten ışıl ışıldı gözlerinin içi. Rayski'nin yüzüne, giysisine çabucak bir göz attıktan

sonra anlamlı anlamlı, caseretle doğrudan gözlerinin içine baktı.

— Burada bütün kadınları deliye döndürürsünüz siz, önce beni... diye başladı. Anımsıyor musunuz?...

Bir anısını anlatıyordu bakışları.

Rayski kızardı, ne durumda olduğunu görmek için Leontiy'e baktı. Bir değişiklik yoktu onda. Rayski sonra şaşkınlığını gizlemeden-Ulinka'ya baktı, aradan geçen yılların onu öylesine az değiştirdiğini görünce daha da büyüdü şaşkınlığı: Yaşı otuzu geçtiği halde, eski günlerin Ulinka'sı değilse de, bir çiçek gibi açmış, gelişmiş, kusursuz bir kadındı.

Duruşunda, gözlerinde, her şeyinde bir kabına sığmazlık vardı. Bakışları eskiden olduğu gibi kıvılcım saçıyorlardı gene; yüzünde aynı kırmızılık, aynı benekler, aynı neşe anlatımı vardı; bakışı rahattı, o genç kız çapkınlığı üzerindeydi sanki hâlâ.

Rayski,

— Hiç... değişmemişsiniz, dedi.

Leontiy,

— Benim kızıl saçlı Kleopatra'm! dedi. Niçin değişsin: Çocuğu yok, sıkıntısı az...

Ulinka,

— Unutmadınız mı beni, anımsıyor musunuz? diye sordu.

Rayski'nin yerine Leontiy yanıt verdi:

— Nasıl anımsamaz! Onu unutmuş olsan bile, sütlacını anımsarsın... Haklı Ulinka: Tam bir beyefendi olmuşsun, çok değişmişsin. Bıyıklarına, sakalına baksana! E, büyükannenden ne haber? Sanırım çok sevinmiştir! Ama benden çok sevinmiş olamaz. Hadi Ulinka'cığım, sevinsene; ne gözlerini diktin, bir şey söylemiyorsun?

— Ne söyleyeyim?

— **Salve, amico!** [1] de...

— Sen kendi işine bak, bana ders verme, kendim bilirim ne yapacağımı!

(1) Selamlarım sizi, dostum. (Latince)

— Kocasının en iyi dostuna ne diyeceğini bilmiyor! Bizi onun tanıştırdığını unutma. Onunla gece sabahlara dek oturur, kitap okurduk...

Rayski sözünü kesti Leontiy'in :

— Evet, sen olmasaydın Romalı ozanlar ve tarihçiler, Çin ozanları ve tarihçileri, kadar yabancı olurlardı bana. Bizim İvan İvanoviç'ten pek bir şey öğrenmedik...

Onu dinlemeden sürdürüyordu konuşmasını Kozlov :

— Okulda kavgacı çocuklardan korurdu beni, ama her zaman da saçlarımdan tutup sürüklerdi beni... Hayır topu topu iki kere sürüklemişti...

Karısı,

— Doğru mu bu? diye sordu. Gerçekten döver miydiniz onu?

— Belki, ama şakadan...

Leontiy,

— Ah, hayır Boris, canımı yakardın, 'dedi. Yoksa anımsamazdım, oysa anımsıyorum, niçin dövdüğünü de... Resimlerinden birinin arkasına, senin için bir yerden çıkardığım özeti yazmıştım bir gün, çok kızmıştın! Bir keresinde de... yalnışlıkla bir şeyini yemiştim...

Karısı kesti sözünü :

— Sütlacını mı?

Leontiy :

— Hep şu sütlacı kakar başıma, dedi. Sözde farkına varmadan üç tabak sütlaç yemişim, sırf bu sütlaç yüzünden de âşık olmuşum ona. Ne yani, o kadar da mı aptalım?

Ulinka yüzünde hep o gülüşü,

— Hayır, benim kocam «zeki, iyi yürekli, yüksek ahlaklıdır,» dedi.

Kocasının alnına vurdu avuç içiyle, sonra kravatını düzeltti, gömleğinin yakasını dışarı çıkardı, gene anlamlı baktı Rayski'ye.

Rayski, Ulinka'nın bakışından, onun eski günlerin özlemini çektiğini, onları belleğinde saklamakla kalmayıp, gözleriyle ona da anlattığını görüyordu. Ama bu durumun farkında değilmiş gibi davranıyordu.

Bir şey söylemeden inceliyordu Ulinka'yı; yeni bir tablo ile iki kişilik -Ulinka ile Leontiy'in kişilikleri- biçimlenmeye başlamıştı kafasında.

«Hep o eski Ulinka, hiç değişmemiş, diye geçiriyordu içinden. Leantiy biliyor mu acaba, farkediyor mu? Hayır, eskiden olduğu gibi, başka bir yaşamı ezbere biliyor da, içinde yaşadığı yaşamı bilmiyor galiba. Nasıl bir aile yaşamları var?.. Bakacağım, göreceğim...»

Leontiy,

— Sütlaç dedim de aklıma geldi, dedi, yemekte bizdesin değil mi?

Karısı karıştı söze:

— Olur mu öyle şey! Bizimki gibi bir sofraya buyur edilir mi insan! Öğrenci değilsiniz artık: Boris Pavloviç, Petersburg'da kibarlaşmıştır, sanırım...

Leontiy,

— Ne yersin? diye sordu.

— Her şey, dedi Rayski.

— Öyleyse doyar karnın. Demek geldin ha, ne sevinçliyim bilemezsin. Ah Boris...

Masanın üzerindeki kâğıtları, kitapları toplamaya koyuldu Leontiy. Rayski kararsızdı.

— Büyükannem bekler mi acaba...

Ulyana Andreyevna canı sıkkın,

— Sizin de şu büyükanneniz! dedi.

— Ne olmuş büyükanneme?

— Sevmiyorum onu.

— Neden?

— Emir vermeyi çok seviyor... Suçlamayı da...

— Evet, biraz serttir, doğru... kölelere hükmetmek alışkanlığındandır bu. Eskiler böyledir.

Ulyana Andreyevna ekledi :

— Ona bakarsan hep evinde oturmalısın, başını sağa sola çevirip bakmamalısın, bir kimseyle iki laf etmemelisin : Adam suçlamakta üzerine yoktur! Ama kendi Tit Nikonıç'dan ayrılmaz... Tit Nikonıç gece gündüz orada...

Rayski güldü :

— Neler söylüyorsunuz, dedi, tam anlamıyla kutsal bir insandır büyükannem!

— Kutsal bir insanmış! Ona kötü der, buna kötü der! Yalnız kız torunlarınız iyi! Onların da sonunda ne olacağı belli değil... Marfenka çiçeklerle, bir de kanaryalarla uğraşıyor yalnızca. Öteki bir köşede kös kös oturur... Bir sözcük alamazsın ağzından. Bakalım ne olacak sonu?

— Veroçka'dan mı söz ediyorsunuz? Daha görmedim onu Volga'nın öte yakasına gitmiş...

— Orada, Volga'nın öte yakasında neler yaptığını da Tanrı bilir.

Rayski,

— Hayır, dedi, bir anne gibi severim ben büyükannemi; yaşamımda çok şeyin etkisinden kendimi kurtarmasını bildim, ama onun baskısı hâlâ vardır üzerimde. Zekidir, dürüsttür; haktanır, değişik yaradılışlı bir insandır : Bir güç vardır onda. Başka kadınlara benzemez. Anladığım kadarıyla...

— Bu yüzden de hemen inanırsınız ona, eğer...

Kocası masanın üzerine dağılmış kâğıtları toplayıp kutulara yerleştirirker kitapları kitaplığa koyarken Ulyana Andreyevna pencerenin yanına götürdü Rayski'yi.

— Bu yüzden de hemen sözüne inanırsınız, eğer...

Rayski,

— Her şeyine inanırım, dedi.

— İnanmayın, doğru değildir, biliyorum Bay Şarl üzerine... bir sürü şey saçmalayacaktır size...

— Kim bu Bay Şarl?

— Bir Fransız, kocamın öğretmen arkadaşı. Burada oturup birlikte gece yarılarına dek okuyorlar... Benim suçum ne bunda? Kentte bir sürü dedikodu dolaşıyor... sözde ben... biz...

Rayski susuyordu. Ulyana Andreyevna konuşurken, çekici olmaya çalışarak bakıyordu Rayski'nin yüzüne.

— İnanmayın, hepsi yalandır, uydurmadır söylenenlerin... diye ekledi.

Rayski geri çekilerek,

— Bana ne bundan? dedi. İlgilenmem bile bu çeşit dedikodularla...

— Bir daha ne zaman geleceksiniz bize?

— Bilmiyorum, fırsat bulunca...

— Biraz sık gelin... bir zamanlar severdiniz...

Rayski, Ulyana Andreyevna'dan uzaklaşarak,

— Eski günlerin çılgınlıklarını düşünüyorsunuz hâlâ! dedi. Çocuk sayılırdık o zamanlar...

— Ama iyi çocuk! Elimi tırmaladığınızı unutmadım...

Rayski biraz daha geri çekilerek,

— Ne diyorsunuz? dedi.

— Evet, evet. Peki, bir gece geç saatlere dek kim nöbet tutmuştu penceremin dibinde?

— Bu doğruysa, ne aptalmışım! Hayır hayır, doğru olamaz!

— Evet, akıllandınız artık, sanırım «yüksek ahlaklı» da oldunuz...

Yumuşak, cilveli bir sesle ekledi Ulinka:

— Çapkın!..

Rayski sıkılmaya başlamıştı. Yatıştırmaya çalışıyordu Ulyana Andreyevna'yı :

— Yeter artık, bırakalım!

Ulyana Andreyevna içini çekerek,

— Evet, zamanım geçiyor artık... dedi. (Yüzündeki gülüş bir an kaybolmuştu.) Az kaldı... Ne mutlu erkeklere : Uzun süre sevebiliyorlar...

Rayski alaylı, handiyse mırıldanarak,

— Sevmek! dedi.

Ulyana Andreyevna,

— Aşık olmayacaksınız bana, değil mi? diye sordu.

— Yeter artık : Ne size, ne başka birine âşık olacağım! Benim zamanım çoktan geçti : Bakın, saçlarım kırlaşıyor! Hem aşk nenize gerek; kocanız var, benim de kendime göre bir işim... Benim için bir şey var şimdi : Sanat ile emek. Bu ikisine hizmet etmek için yaşayacağım bundan böyle.

Düşünceye daldı Rayski. Gençliğin tazeliğiyle dolu Marfenka olanca temizliğiyle, kusursuzluğuyla canlanmıştı kafasında. Eve, onun yanına, büyükannesinin yanına gitmek istiyordu, ama eski bir arkadaşla buluşmanın verdiği sevinç tutuyordu onu.

Ulyana Andreyevna canı sıkkın,

— Bir emektir takmışlar kafalarına! diye mırıldandı. Para dersen var, yakışıklılık dersen o da var, şimdi yalnız yaşamayı düşünecek yerde «emek» diyor, başka bir şey demiyorlar! Vallahi Leontiy'e benzeyecekler sonunda : O da burnunu kitaba sokuyor, başka bir şey görmüyor gözü. Ne hali varsa görsün! Niçin gidiyorsunuz?.. Bahçeye çıkalım... Anımsıyor musunuz bahçemizi?

Leontiy geldi yanlarına.

— Evet, evet, çıkalım! Yemeği de orada yiyelim. Söyle, ne varsa getirsinler Ulinka, çabuk ol. Gidelim Boris, konuşuruz biraz... Evet... (birden duraladı Leontiy), ne yapacaksın beni... kitaplık için?

— Hangi kitaplık için? Neler yazıyordun mektubunda? Bir şey anlamadım yazdıklarından! Mark diye biri yırtıyormuş kitapları...

— Ah Boris Pavloviç, bu Mark denen adamın beni ne kadar üzdüğünü bilemezsin; şuraya bak!

Üç kitabı aldı, yırtık sayfaları gösterdi Rayski'ye.

— Voltaire'i ne yaptığını görüyor musun? *Dictionnaire philosophique*'nin[1] ciltleri nasıl incelmiş bak... İşte sana Diderot, işte Bacon'un çevirisi, işte Machiavelli.

Rayski kitapları eliyle iterek sabırsız,

— Bana ne bunlardan? dedi. Sen de büyükannem gibisin: O birtakım hesapları, sen kitapları takmışsınız aklınıza! Bana soluk aldırmayasınız diye gelmedim buraya.

— Nasl olur, Boris? Onun orada hangi hesaplarla canını sıktığını bilmiyorum, ama senin en değerli şeylerindir bunlar. Kitapların, kitapların... Şunlara baksana!

Çalışma odasını çepeçevre dolanan, tavana dek yükselen raflarda dizi dizi kitapları gururla gösterdi.

— Şu raftaki kitapların hemen hepsi bozulmuştur. Rezil Mark! Ötekiler sağlam! Bak! Bir katalog yaptım: Altı ay çalıştım üzerinde. Görüyor musun?..

Ciltli, kalın bir defteri gösteriyordu gururla. Defteri Rayski'nin gözüne yaklaştırarak ekledi:

— Kendi elimle yazdım bütün bunları.

Rayski, sabrı tükenmiş,

— Bırak şunları diyorum sana! dedi.

— Sen şuraya, koltuğa otur, sıradan yüksek sesle oku, ben de merdivene çıkıp göstereyim sana kitapları. Hepsi numaralıdır...

— Başka zorun yok mu senin? Bırak şu kitapları, yemek yemek istiyorum ben.

(1) Felsefe sözlüğü. (Fransızca)

— Pekala, yemekten sonra öyleyse. Şimdi yetiştiremezdik zaten.

Rayski,

— Bak ne diyeceğim, böyle bir kitaplığın olsun ister miydin? diye sordu.

— Ben mi? Böyle bir kitaplık mı dedin?

Yüzüne güneş vurmuştu sanki birden: Aydınlandı gözlerinin içi, ağzının olanca genişliğiyle -öyle ki, alnında saçları bile kıpırdanmıştı- gülümsedi.

— Böyle bir kitaplık ha, dedi, üç bin cilt kitap var burada; hepsi ha! Yalnızca anılar bir kitaplık eder! Benim mi böyle bir kitaplığım olacak? (Başını salladı Leontiy.) Aklından zorun var senin!

Rayski,

— Söyle, eskisi kadar seviyor musun beni? diye sordu.

— Sevmez olur muyum! Yoksulluktan kurtardın beni, topu topu da iki kere sürükledin saçlarımdan tutup...

— Öyleyse kitaplarımı temelli al, ama bir koşulla...

Leontiy önce kitaplara, sonra Rayski'ye baktı, kolunu sallayarak göğüs geçirdi.

— Bu kitapları almak ha! Şaka etme benimle Boris, başım dönüyor... Hayır, **veda retro**...[1] Kandırma beni...

— Şaka ettiğim yok.

İki arkadaşın konuşmalarının son bölümünü dinleyen Ulyana Andreyevna yüksek sesle,

— Verilen bir şey alınır! dedi.

Leontiy yakındı karısından:

— Her zaman böyledir Ulinka! Sınav zamanları, bayramlarda tüccardan öğrenci anne babaları armağanlarla gelirler, kovalarım onları, ama Ulinka arka kapıdan içeri alır hepsini. Rüş-

(1) Çekil başımdan. (Latince)

vetçiliği çok seviyor bu kadın! Bakarsan, tıpkı Tarkviniy'in karısı **Lucretia**[1] dersin, ama onun gibi gözü tok değil!

Rayski gülümsedi. Ulyana Andreyevna öfkelendi. Küçümser bir tavırla,

— Dedirtme beni şimdi Lucretia'na! dedi. Kimlerle karşılaştırmaz beni! Hem Kleopatra'yım, hem -kimin nesiyse- Postumia, hem Lavinia, hem Cornelia, hem de soylu bir Romalı anası... Alırsan iyi edersin kitapları, armağan ediyorlar! Boris Pavloviç bana da...

Leontiy sert,

— Sakın isteyeyim deme! diye bağırdı. Peki biz ona ne armağan edeceğiz?

Kolunu karısının beline sevgiyle dolayarak ekledi:
— Seni mi?

Ulyana Andreyevna alev alev yanan bakışını birden Rayski'nin gözlerinin içine dikerek,

— Verirsen, giderim, dedi .Alın beni!

Rayski,

— Kitapları almayacaksan liseye armağan edeceğim hepsini, dedi. Ver buraya katalogu! Müdüre yollayacağım bugün...

Leontiy'in elinden almak istedi kitap listesini. Leontiy defteri sıkı sıkı tutarak heyecanlı,

— Kitaplardan hiçbiri lise kitaplığına girmeyecek demektir bu... dedi. Müdürün nasıl bir insan olduğunu bilmezsin sen! Ben ruhlarla, güzellik merhemleriyle ne denli ilgiliysem, o da kitaplarla o denli ilgilidir... Darmadağın ederler onları ,yırtarlar... Mark'dan kötüdür onlar!

— O halde al!

---

(1) Lucretia: Romalı soylulardan Tarquinus Collatinus'un karısı. Yedinci ve son İmparator Mağrur Tarquinus'un (M.Ö. 534-510) oğlu Sextus gururuyla oynadığı için kendi canına kıymıştı. Bu olay imparatorluğun sonu olan halk ayaklanmasının başlamasına yol açmıştır. (Ç.N.)

— Böyle bir kitaplık armağan edilecek şey midir? Güvenilir bir kimseye satabilir ancak insan böyle bir kitaplığı... Oh Tanrım! Zengin olmayı hiç istemedim ömrümde; ama olsaydım, beş bin ruble verirdim şimdi... Hayır, yapamam, alamam: Bir mirasyedisin sen, bir çılgın... Hayır, hayır, dünyadan habersiz bir çocuk, bir cahilsin...

— Çok teşekkür ederim...

Leontiy ne söyleyeceğini bilemiyordu.

— Hayır, hayır, bir sanatçısın sen: Tablolardır, heykellerdir, müziktir senin için değerli olan. Kitapları ne yapacaksın? Elinin altında bir hazinenin olduğunu bilmiyorsun! Yemekten sonra anlatacağım sana...

— Ya! Yemekten sonra da, kahve verecek yerde, gene kitaplarla canımı sıkmak niyetindesin demek. Liseye vereceğim onları!..

— Dur hele, dur: Hangi koşulla bana vermek istiyordun kitaplığı? Parasını aylığımdan taksit taksit ödememi ister misin? Her şeyimi satarım, kendimi de, karımı da rehin veririm...

Ulyana Andreyevna karıştı söze:

— Beni bırak lütfen... İstersem kendimi kendim satabilirim, rehin de verebilirim!

Rayski, Leontiy'e Leontiy Rayski'ye baktı Kozlov,

— Laf altında kalmaz, dedi. (Rayski'ye döndü.) Koşulun ne? Söyle hadi!

— Mark ne yaparsa yapsın, bir daha söz etmeyeceksin bana bu kitaplardan...

— Artık Mark'ı raflara yaklaştıracağımı mı sanıyorsun?

Ulyana Andreyevna,

— Sana sormaz ki yaklaşırken, dedi. Neden korkar o Allahın belası?

Leontiy,

— Evet, doğru dedi, sağlam kilitler taktırmak gerek. Hani sen de iyi bakarsın kitaplara! (Rayski'ye döndü) Çok sever beni, dilerim Tanrı'dan, herkesi böyle sevsin karısı...

Karısının omzuna attı kolunu: Ulyana Andreyevna gözlerini yere indirdi, Rayski de... Ulyana Andreyevna'nın yüzünden kaybolmuştu her zamanki gülüşü. Leontiy sürdürdü konuşmasını:

— O olmasaydı, üzerimde bir düğme göremezdin. Yemeğini yiyorum, rahat uyuyorum; yerim küçük olsa bile, işlerim tıkır tıkır yürüyor: Her şeye yetişiyor karım.

Ulyana Andreyevna yavaş yavaş kaldırdı gözlerini, kocasının son söyledikleri doğru olduğu için daha bir kendine güvenle baktı iki arkadaşa. Leontiy,

— Bir şey var yalnız, diye ekledi, kitaplara karşı soğuktur. Fransızcayı rahat konuşuyor, ama bir kitap verdin mi eline, yarısını anlamıyor. Rusça yazısı ise hâlâ yanlışlarla dolu. Yunanca kitap harflerine bakıp bakıp, bu biçimlerin bir basmada ne güzel duracağını söyler, kitabı başaşağı tutar. Latince kitapların adlarını bile okuyamaz. **Opera Horatii'yi**[1] Horatius operaları» diye çevirir!..

Rayski kesti sözünü:

— Tamam artık, bundan böyle kitaplardan söz etmeyeceksiniz bana: Ancak bu koşulla liseye vermem onları. Hadi yemeğimizi yiyelim şimdi, ya da büyükanneme gideyim. Karnım acıktı.

VIII

Yemekten sonra iki arkadaş kameriyede yalnız kaldıklarında Rayski,

— Söyler misin Allahaşkına, ömrünün sonuna dek böyle mi yaşamak niyetindesin? diye sordu.

Leontiy şaşırmıştı.

— Nasıl yani? Başka ne gerek bana?

— Bir şey istemiyor mu canın, bir şey çekmiyor mu seni kendine? Kafan özgürlük, enginlik istemiyor mu? Bu çerçeve-

(1) Horatius'un yapıtları. (Latince)

nin içinde sıkılmıyor musun? Gözlerin yakında şu çitten, uzakta kilisenin kubbesinden, şu evlerden başka bir şey görmüyor... burnunun dibinde...

Leontiy kitapları gösterdi.

— Burnumun dibinde de bunlar var! dedi. Yetmez mi? Kitaplar, öğrenciler... Sonra karım (gülümsedi), ruhsal huzurum da... Başka ne isteyebilirim?

— Kitaplar! Yaşam mı diyorsun sen buna? Eski kitaplar vereceklerini verdiler artık. Kişioğlu ileriye bir atılım içindedir şimdi; kendini daha iyi yapmak, kavramlarını temizlemek, dumanı dağıtmak, toplumsal sorunlarda da haklarda da davranışlarda da daha bir açık seçik olmak çabasındadır; sonra, topluma bir düzen vermeye çalışıyor... Oysa sen kitaplara bakıyorsun, yaşama değil!

Leontiy mağrur,

— Bu kitaplarda olmayan şey yaşamda da yoktur, ya da gereksizdir! dedi. Toplumsal yaşamın da tümü vardır geçmişte: Bütün örnekler verilmiştir. Kişinin kendi örneğini bulmayı bilmesi yeter, bu örnek hazırdır çünkü. Gerilemezse, ne yapacağını öğrenir. Politik düzenin de, toplumsal düzenin de örneklerini bulur geçmişte. Kendini de bulur: Kimsin? Bir ordu komutanı mı, bir yazar, bir senatör, bir konsül ya da bir köle mi; yoksa bir öğretmen, bir sanatçı mı? Bakarsan hepsini bulursun orada, bu kitaplarda. Onların yaşamını incele, yaptıkları yanlışlıkları incele, aynı yanlışlıklara düşmekten sakın; erdemlerini incele, elinden gelirse, sen de benimse o erdemleri! Evet, güç bir şeydir bu! Serttir görünüşleri, yüz çizgileri kalındır, kişilikleri kusursuzdur, önemsiz şeylerle dolmamıştır! Onların zırhlarını giymenin, mızraklarını, gürzlerini kaldırmanın güç olduğu kadar güçtür bu yüce biçimlere girmek. Onların utkularını kazanmak da hiç kolay değildir! Öyleyse başka, yeni bir yaşam bulalım kendimize! Köşemden başka bir şey, başka bir yer istememenin nedeni, şimdiki büyük insanlara inanmamamdır...

Heyecanlı konuşuyordu. Yüz çizgileri, sözünü ettiği kahramanların yüz çizgilerini andırıyordu.

— Demek, sence yaşam orada bitti, bu bir yaşam değil, öyle mi? Gelişmeye, ilerlemeye inanmıyor musun?

— İnanmaz olur muyum, inanıyorum! Günümüz insanının kendini kaptırdığı bütün bu saçmalıklar, değersiz şeyler kaybolacak bir gün: Bir hazırlık devresidir bu, henüz bilinçlenmemiş bir kişiliğin toplanışı, karışımıdır. Kaderin eli bir araya getirecektir, yapıştıracaktır bu tarihi parçacıkları, bir bütün oluşturacaktır. Bu bütünden, zamanla, yüce kişilikler çıkacaktır ortaya gene; sonra geçmişi ikinci kez yaratacak düzenli, eksiksiz bir yaşam doğacaktır. Gelişmeye inanmamak olur mu hiç! Yolu yitirdik biz, yüce insanlardan geride kaldık, onların yaşamlarının birçok sırrını boşa harcadık. Şimdi bizim görevimiz, yitirdiğimiz yolu birazcık olsun, yeniden bulmaya çalışmak, ve... o doruğa; düşüncelerde, bilimde, haklarda, ahlakta, senin deyiminle «toplum düzeninde» o olgunluğa... erdemlerde -belki kötülüklerde de- noksansızlığa varmaktır! Evet, budur şimdi görevimiz Bayağı, değersiz, önemsiz şeyler solup gidecekler: Doğrulacak kişioğlu, güçlü bacaklarının üzerine bacak gene... İlerleme budur işte!

— Hep o eski, öğrenci Leontiy'sin! Ölmüş bir yaşamla uğraşıyorsun hâlâ. Kendini, kim olduğunu düşünmüyorsun hiç.

Kozlov,

— Kim miyim? diye sordu. Latince ve Yunanca öğretmeni. Ölmüş bu insanlarla, senin hiçbir zaman yaşanmamış ülkülerinle, biçimlerinle uğraştığın gibi uğraşıyorum. Peki sen kimsin? Bir sanatçısın, artistsin, değil mi? Benim de birtakım biçimlerden hoşlanmam niçin şaşırtıyor seni? Eski kaynaklardan yararlanmayı ne zaman bıraktılar sanatçılar?..

Rayski göğüs geçirdi.

— Evet, sanatçıyım, dedi. (Başını bir de göğsünü gösterdi.) Benim sanatım buradadır; biçimler de, sesler de, kişiler de, ateş de, yaratmak tutkusu da buradadır. Henüz başlamış değilim...

— Başlamana engel olan ne? Oysa büyük bir tablo yaptın, onu sergiye hazırladığını yazıyordum...

Rayski canı sıkkın,

— Bırak şimdi büyük tabloları! dedi. Resmi bırakmış sayılırım. Büyük bir tablo üzerinde bütün bir ömür çalışsan da, yanından geçip sonsuza doğru akıp giden o canlı şeyin yüzde birini anlatamazsın. Arada portreler yapıyorum...

— Başka?

— Çağımızın sanatçısını doyurabilecek tek sanat dalı var: Söz sanatı, edebiyat. Sınırsızdır bu sanat. Resim de, müzik de girer onun içine; ayrıca, resimin de, müziğin de veremediğini verir...

— Ne yazacaksın, şiir mi?

Rayski keyifsiz,

— Hayır... dedi. Çocuk işidir şiir. Ancak aşkı, şölenleri, çiçekleri, bülbülleri... duygulu hüznü, sevinci anlatabilirsin onunla, hepsi o kadar...

Leontiy,

— Hiciv mi? diye sordu. Dur hele, Romalı din bilgelerini anımsayalım.

Dolaba doğru yürümüştü, Rayski durdurdu onu.

— Otur yerine, dedi. Evet hicivle kimileyin can alıcı noktaya indirebilir kırbacını kişi. Hiciv bir kırbaçtır: İndiği yeri yakar, ama bir şey açıklamaz insana, onu sarsan biçimler yaratmaz, yaşamın derinliklerini gizli yaylarıyla açmaz insana, aynayı koymaz önüne... Hayır, yalnızca roman içine alabilir yaşamı, insanı yansıtabilir!

— Roman yazacaksın demek... Ne üzerine?

Rayski kolunu salladı.

— Henüz kendim de bilmiyorum! dedi.

— Roman olmadan da adım başı karşımıza çıkan şu basit, şu değersiz şeyleri yazma da ne yazarsan yaz. Çağdaş edebiyatta her solucanı, her köle köylüyü sokarlar romana... Tarihten bir konu al, hayal gücün canlıdır senin, güzel yazarsın. Anımsıyor musun, eski Rusya üzerine bir şeyler yazmıştın?.. Günümüzün

yaşamı kabak tadı verdi artık!.. Karınca yuvası, fare kargaşalığı: Sanat mı bu yani?.. Gazete edebiyatı!

— Ah ne geri kafalısın! Çok geri kalmışsın burada! Gazetelerden söz ederken yavaş ol biraz: Arkhimedes'in kaldıracıdır gazeteler, dünyayı onlar döndürüyorlar...

— Ne demezsin! Sizin o Napoléon'larınız, Palmerston'larınızdır bunu yapan...

Rayski,

— Çağımızın devleridir onlar, dedi. Sezar'ları, Antuan'ları...

Leontiy gülümseyerek kesti sözünü:

— Yeter, yeter! Senin bu devlerin eski yüce insanların soysuzlaşmış artıkları olmasınlar? Okursan görürsün. Bay Şarl'da küçücük bir kitap var, Hugo'nun «*Napoléon le petit*»si [1]. Günümüzün Sezar'ını gerçek kişiliğiyle gösteriyor: Franklı bu Regul'un [2], forumdaymış gibi, yurdunu kurtaracağına yemin ettiğini, sonra da...

— Peki senin devin, gerçek Sezar da aynı şeyi yapmak istemiyordu?

— İstiyordu, ama hemen yanıbaşında başka bir dev çıktı ortaya, bırakmadı onu!

Rayski,

— Gene eski, sonu gelmez tartışmamıza başladık, dedi. Atını eyerlediğin zaman kimse yetişemez arkandan. Bırakalım bu konuyu. Sorumu yineliyorum: Buradan başka bir yere gitmeyi, bu yaşamdan, bu çalışmalarından uzaklaşmayı gerçekten istemiyor musun?

Kozlov hayır anlamına salladı başını.

— Düşün biraz Leontiy, çağın için hiçbir şey yapmıyorsun, bir yengeç gibi geri geri çekiliyorsun. Bırakalım Romalılarla Yunanlıları. Onlar kendi görevlerini yaptılar. Bizler de kendi görevimizi yapalım, bunları (Çevrede uyuyan sokakları, bahçeleri, evleri göstermişti) uyandıralım. Bu geniş mezarlığı yaşamla dolduralım, uyuyan beyinleri sarsarak kurtaralım uyuşukluklarından!

---

(1) «Küçük Napolyon» (Fransızca)

(2) Ünlü bir Romalı komutan. (Ç.N.)

— Nasıl yapacağız bunu?

— Ben resmini yapacağım bu yaşamın, tablolarında ayna gibi yansıtacağım onu, sen de...

Kozlov kararsız,

— Ben de... bir şeyler yapıyorum, dedi. Birkaç kuşak hazırladım üniversiteye...

Bunun bir hizmet olduğundan kuşku ediyormuş gibi sustu birden. Sonra ekledi:

— Evden yalnızca derse gitmek için çıkıyorum. Dersten sonra doğru eve geliyorum. Ne votka almaya çıkıyorum, ne akşamları kâğıt oynamaya, ne valinin evindeki akşam toplantılarına. İşte benim akademim (kameriyeyi gösterdi), burası da derslik. Yağmur yağdığı zamanlar çalışma odamda toplanırız. Gençler geliyorlar, çevremi alıyorlar. Eski yapıların, evlerin, eşyaların resimlerini inceliyoruz birlikte. Kendim şekiller çiziyorum, -bir zamanlar sana olduğu gibi- onlara da anlatıyorum bildiklerimi. Biraz daha büyüklerle daha derinlere iniyorum. Sophokles'i, Aristoteles'i açıklıyorum onlara. Her şeyi anlatmıyorum kuşkusuz. Olanağı yok bunun zaten. Açık seçik olan yerleri onların anlayışına bırakıyorum... Örnek ozanları anlattıkları gibi anlatıyorum onlara bu örnek yaşamı. (Rayski'nin yüzüne doğrulttu soru dolu bakışını) Bunlar günümüzde kimseye gerekli değil mi sence?

Rayski,

— Evet ama, gerçek yaşam değildir bu, dedi. Böyle yaşamak olmaz günümüzde. O zamanın çoğu şeyi ölüp gitti. Senin Yunanlılarının, Romanlılarının bilmedikleri çok şey doğdu. Çağdaş yaşamın örnekleri gerekli şimdi, kişinin kendini, çevresindekileri insanlaştırması gerek. Hepimizin görevidir bu.

— Böyle bir çabaya girmek niyetinde değilim: Kitaplardaki yaşamın örneklerini verebildiysem, bu yeterlidir benim için. Bana gelince, kendi dünyamda, kendim için yaşayacağım. Sessiz, sade bir yaşamım olacak. Gördüğün gibi, erişte yiyeceğim... Elden ne gelir?..

Düşünceye daldı Leontiy. Rayski,

— Kişinin «kendi dünyasında, kendisi için» yaşaması yaşamak değil, cansız bir duruştur, dedi. Konuşmak, bir şeyler yapmak, cenkleşmek gerek. Oysa bir kuzu gibi yaşamak istiyorsun sen.

— Söyledim sana, kendi işimi yapıyorum, kimseye ilişmiyorum, kimse de bana ilişmiyor. Başka bir şey bilmek istemiyorum!

— Kuzinim Sofiya'yı anımsatıyorsun bana: O da bilmek istemiyor yaşamı. Üstelik güzel bir taşbebektir o! Her yere girer yaşam, seni de yakalayacaktır bir gün! Hazırlıksız yakalanınca ne yapacaksın?

— Beni yakalayıp da ne yapacak? Öylesine küçük bir insanım ki, fark etmez bile beni. -Benim olmasalar bile...- Kitaplarım var (Ürkek ürkek baktı Rayski'ye.) Büsbütün bana bırakıyorsun onları değil mi? Eksiklerim büyük değil, sıkıntı çekmiyorum, beni seven bir karım var...

Rayski başını öte yana çevirdi. Leontiy alçak sesle ekledi:

— Ben de onu seviyorum.

Taşlıkta ayakta, onlara yan durmuş, dikkatli dikkatli sokağa bakan karısını gösterdi.

— Bak... Şu profile bak. Saçlarının arkada kabarışını, bakışının ne dingin olduğunu görüyor musun? Bak bak, ensenin gelişine, alnın çizgisine, boynuna dolanan şu saçına bak! Tam bir Romalı başı değil mi?

Bakışı karısına takılıp kalmıştı. Gizli bir sevgi anlatımı bir ışık gibi yayıldı yüzüne ağır ağır, dalgın bakışına sindi. Yanakları pembeleşmişti.

Onun içinde, beynini besleyen kitapların yanında bir de yüreğin olduğu belliydi. Onu yaşama ve kitaplara böylesine sıkı bağlayan şeyin ne olduğunu kendi de bilmiyor; kitaplarından yoksun kalsa yaşamının yok olmayacağını, ama elinden bu «Romalı başı» alsalar yaşamının baştan sona felce uğrayacağını düşünemiyordu.

«Mutlu çocuk! diye geçirdi içinden Rayski. Uyuyor, bu bilimsel uykusunun arasından, burnunun dibinde olup bitenleri sezinleyemiyor: Sevdiği bu Romalı baş karanlıkla, kötülükle dolu. (Eski erdemlerin örneklerini) yalnız karısına veremiyor!»

IX

Rayski eve döndüğünde güneş batmıştı. Taşlıkta Marfenka karşıladı onu.

— Nereye kayboldunuz ağabey? dedi. Büyükannem ne kızdı size! Küplere bindi!

Rayski kayıtsız,

— Leontiy'e gittim, dedi.

— Anlamıştım zaten. Yatıştırmaya, avutmaya çalıştım büyükannemi, ama dinlemek istemedi. Tit Nikonıç ile bile konuşmuyor. Tit Nikonıç bizde, Polina Karpovna da. Nil Andreiç, prenses, Vasiliy Andreiç «hoş geldiniz» demek için adam yolladılar...

— Onlara neymiş?

— Gelip gelmediğinizi öğrenmek için her gün adam yolluyorlardı.

— Çok gerekliydi!

Marfenka korkutmaya çalışıyordu Rayski'yi:

— Gidin, gidin büyükannemin yanına, gösterecek size! Çok korkuyor musunuz? Yüreğiniz küt küt vuruyor mu?

Rayski gülümsedi. Marfenka sürdürüyordu konuşmasını:

— Çok kızdı. Bir sürü yemek hazırlamıştık!

Rayski,

— Akşam yemeği yiyeceğiz, dedi.

— Sahi, yiyecek misiniz? İstiyor musunuz?

Odaya koşarak girerken sevinçli,

— Büyükanne, büyükanne! diye bağırdı. Ağabeyim geldi, akşam yemeği yiyecekmiş!

Ama büyükanne yüzünü asmış, oturuyor, Rayski'ye bakmıyordu. Onun Tit Nikonıç ile kucaklaşmasına, kırk beşlik süslüpüslü Polina Karpovna'nın onu kırıtarak selamlamasına da bakmıyordu. Polina Karpovna'nın üzerinde yakası oldukça açık, muslin bir rob vardı. Önünü yarım yamalak düğmelemişti. Elinde ince dantel bir mendil ve kâh katladığı, kâh -hava serinlediği halde- cilveli cilveli salladığı bir yelpaze vardı.

Tit Nikonıç, yüzü sevinçle, içtenlikle ışıl ışıl,

— Koca adam olmuşsunuz! dedi. Ne kadar değişmişsiniz! Bilmesem tanımazdım sizi!

Bundan önceki gelişinde Rayski'yi öptüğü için büyükanneyi kızdıran Polina Karpovna sözcükleri uzatarak, kendi kendine konuşuyormuş gibi,

— Çok çok yakışıklı olmuşsunuz! dedi.

Rayski yaşlı adamı tepeden tırnağa süzdükten sonra,

— Siz hiç değişmemişsiniz Tit Nikonıç, dedi, hiç yaşlanmamışsınız. Gene öyle dinç, canlı, içten, sevimlisiniz.

Tit Nikonıç, bir ayağını hafifce arkaya atıp topuklarını birbirine vurdu.

— Tanrı'ya şükürler olsun: Yalnız romatizmalarımla midem pek... yaşlılık işte!

Yan gözle bayanlara baktı, sustu. Utanmıştı.

— Tanrı'ya şükür, kazasız belasız geldiniz... diye ekledi. Tatyana Markovna çok merak ediyordu sizi: Yolların bozukluğu, soyguncular... Uzun sürdü mü yolculuğunuz?

Polina Karpovna Kritskaya karıştı söze:

— Bütün yaz kalacaksınız kuşkusuz, dedi. Doğa çok güzel, hava tertemizdir burada! Sizinle ilgilenenler çok kentte...

Rayski başını çevirip baktı ona, yanıt vermedi. Beriki sürdürüyordu konuşmasını:

— Soylular başkanının evinde ne sevinecekler! Vali yardımcısı sizi görmeyi çok istiyor!.. Çevredeki toprak sahipleri mahsus geliyorlar kente...

— Tanımıyorlar ki beni, onlara ne?..

Polina Karpovna, Rayski'nin yüzüne senlibenli bakarak,

— Sizinle ilgili ilginç çok şey duydular, dedi. Beni anımsıyor musunuz?

Büyükanne, Polina Karpovna'nın bakışlarındaki anlatımı fark edince başını öte yana çevirdi. Rayski,

— Hayır... doğrusunu söylemek gerekirse... unuttum... dedi.

Polina Karpovna hüzünlü,

— Öyle, dedi, başkentte her şeyi çabuk unutuyor insan!

Rayski'yi yukarıdan aşağı süzdükten sonra ekledi :

— Yol kıyafetiniz pek şık!

Rayski,

— Sahi, dedi, hâlâ yol pardesüm var üzerimde. Valizimden giysilerimle çamaşırlarımı çıkarmaları gerekirdi... Yegor'u çağırmalı.

Yegor geldi. Rayski valizinin anahtarını verdi ona.

— Her şeyi el içinden, odama götür; valizi de tavanarasına bir yere koy.

— Büyükanneciğim size ve sevgili kızkardeşlerime de ufak tefek armağanlar getirdim. Buraya getirteyim onları...

Marfenka'nın yüzü sevinçten kıpkırmızı olmuştu. Rayski,

— Büyükanneciğim, hangi odayı vereceksiniz bana? diye sordu.

Büyükanne soğuk, yanıt verdi :

— Ev senin, hangisini istersen al.

Rayski güldü.

— Kızmayın büyükanneciğim, bir daha yapmam...

— Gülün Boris Pavloviç, gülün, işte konukların yanında söylüyorum, gelir gelmez alıp başını gitmen hiç de iyi bir davranış değildi... Büyükannene saygısızlıktır bu...

— Ne saygısızlığı büyükanne? Her gün yanınızda olacağım bundan böyle. Eski bir arkadaşıma uğramıştım, konuşmaya dalmışız...

— Evet büyükanneciğim, bilerek yapmamıştır kuşkusuz ağabeyim : Çok iyi bir insandır Leontiy İvanoviç...

— Sen sus bakalım küçük hanım, sana bir şey soran olmadı. Büyükannenin sözünü kesecek yaşa gelmedin daha! Ne söylediğini bilir büyükannen!

Marfenka kıpkırmızı kesildi, gülümseyerek oturdu köşeye. Büyükanne Rayski'ye sitem etmeyi sürdürüyordu :

— Ulyana Andreyevna daha iyi ağırladı seni tabii; başkentli beyefendileri ağırlamak kim, ben kim!

Biraz da merakla ekledi Tatyana Markovna :

— Ne yemekleri koydu önüne?

Rayski, anımsamaya çalışarak,

— Erişte vardı ,dedi, lahanalı yumurtalı börek... sonra patatesli ızgara sığır eti.

Berejkova küçümser bir tavırla güldü.

— Erişte ile sığır eti! dedi.

Rayski,

— Bir de sütlaç vardı, diye ekledi, çok lezzetliydi.

— Yanılmıyorsam, Petersburg'da uzun zamandır yememiştin böyle güzel şeyler.

— Ne demek, sık sık sanatçılarla yerim ben akşam yemeklerimi.

Tit Nikonıç alçakgönüllü,

— Lezzetlidir bu çeşit yemekler, ama mideye ağır gelirler, dedi.

Büyükanne neşelenmişti birden.

— Siz de mi? Marfenka, söyleyelim yarın işkembeyle paça, havuçlu börek yapsınlar beyefendilere, kaz da ister misiniz?..

Polina Karpovna,

— Öf, dedi, bu kadar ağır yemekleri yiyecekler mi «beyefendiler?»

Rayski,

— İyi olur, dedi, özellikle içini doldurursanız...

Tit Nikonıç,

— Sindirimi çok güç bir yemektir bu, dedi. En iyisi hafif bir bulgur çorbası, köfte, piliç ve pelte... gerçek bir akşam yemeği diye buna derim ben...

Rayski,

— Hayır, ben daha çok sütlaçı, özellikle arpa ya da karabuğday sütlaçını seviyorum. Köy paçasını da severim. Söyleyin yapsınlar büyükanne: Hanidir yemedim...

Marfenka,

— Mantar sever misiniz ağabeyciğim? diye sordu. Çoktur bizde mantar.

— Sevmez olur muyum? Akşam yemeğine yetiştiremezler mi?

Büyükanne,

— Pyôtr'a söyle Marfenka... dedi.

Tit Nikonıç yüzünü buruşturdu.

— Olmaz anacığım, olmaz! Sindirimi güç yemeklerdir bunlar...

Tatyana Markovna yumuşayıp,

— Ciddi söyle, yemek yiyecek misin? diye sordu.

Rayski,

— Çok ciddi söylüyorum, dedi. «Çiftliğimin mahzenlerinde köpüklü şarap varsa söyleyin, bir şişe getirsinler yemeğe: Tit Nikonıç ile ben sağlığımıza içmek istiyoruz. Öyle değil mi, Tit Nikonıç?

— Evet, sizin gelişinizi de kutlarız. Gene mantarla şarap... ağır oluyor ya...

Büyükanne,

— Gene aynı hikâye! dedi. Marfenka, söyle, şaraba buz koysunlar...

Tit Nikonıç Vatutin topuklarını birbirine vurduktan sonra ayağını masanın altına soktu, içtenlikle gülümseyerek,

— Nasıl isterseniz, dedi, **ce que lemme veut**... [1]

— Akşam yemeğini yiyeceksin, ama öğlen de evde yemeliydin: Büyükanneni çok üzdün! Geldiğin gün kaçtın ailenden!

Kritskaya karıştı söze:

— Ah Tatyana Markovna, bizim esnaf takımı böyledir işte, oysa başkentte...

Büyükannenin gözleri çakmak çakmak oldu. Rayski'nin anne babasının, Vera ile Marfenka'nın anne babasının duvarlarda portrelerini göstererek, canı sıkkın,

— Bunlar esnaf takımı değildirler Polina Karpovna! dedi.

Kritskaya'nın ölen kocasını ima ederek ekledi:

— Belediyede çalışan küçük memurlar da...

Tit Nikonıç Rayski'yi temize çıkarmaya çalışıyordu:

— Yemekten önce şöyle biraz dolaşmak istemiştir Boris Pavloviç'in canı, farkına varmadan uzaklaşmıştır evden, sonra da yemeğe yetişemeyeceğini anlayınca...

Tatyana Markovna tatlı bir sitemle bağırdı ona:

— Bırakın şimdi siz de, dolaşmak istemişmiş! İki hafta gözlerim yollarda bekledim, her gün yemek hazırlattım! Bugün de dünyanın yemeğini yaptırdım, gelmesiyle kayıplara karışması bir oldu! Görülmüş şey midir bu? Duyan ne der: Bir yabancının evinde erişteyle sütlaç yemiş; büyükannesinin ona yedirecek bir şeyi yokmuş gibi!

Tit Nikonıç başını hafif yana çevirerek gizliden gülümsedi, sustu. Rayski,

(1) Kadın neyi isterse... (Bir Fransız atasözünün yarısı: «Kadın neyi isterse. Tanrı da onu ister») (Ç.N.)

— Büyükanneciğim! dedi. Bir anlaşma yapalım sizinle, birbirimize tam özgürlük verelim, titiz olmayalım! Siz ne istersenız onu yapın, ben de neyi nasıl istersem öyle yapayım... Bugün öğlen yemeği için hazırladığımız şeyleri akşam yemeğinde yiyeceğim, şarap içeceğim, bütün gece de -hiç değilse bu gece- buradayım. Ama yarın nereye gideceğimi, öğlen yemeğini nerede yiyeceğimi, geceyi nerede geçireceğimi bilmiyorum.

Kritskaya çocuksu bir coşkunlukla,

— Bravo, bravo! dedi.

Büyükanne şaşırmış,

— Nedir bu böyle? dedi. Çingene misin sen, nesin?

Polina Karpovna gene Rayski'nin gözlerinin içine baktı, pabucunun burnunu oynatarak,

— Mösyö Rayski bir ozandır, dedi, ozanlar rüzgâr gibi özgürdürler!

Ne yapıp yapıp Rayski'nin dikkatini çekmeye çalışıyordu. Ama o buna çalıştıkça Rayski daha bir soğuk davranıyordu ona. Onun varlığından sıkılmaya başlamıştı. Yalnızca Marfenka ona bakarak gizliden gülüyordu. Büyükanne ilgilenmiyordu onunla.

— İki evi, toprağı, köylüleri, bunca gümüşü, kristal eşyası var; bir günahkâr gibi, Mark denen o evsiz barksız gibi dolaşıp duracak ortalarda...

— Gene mi Mark? Görmeliyim onu, tanışmalıyım onunla! Büyükanne emir verir bir tavırla,

— Hayır, üzme büyükanneni, dedi, yapma bunu! Onu gördüğün yerde kaç!

— Niçin?

— Yoldan çıkarır seni!

olmalı. Öyle mi Tit Nikonıç?

— Hiç de! Meraklıyım ben böyle şeylere: İlginç bir insan

Vatutin gülümsedi.

— Herkes için bir bilmecedir o. Doğru yoldan daha çocukken çıkmış olsa gerek... Ama üstün yetenekleri, geniş bir bilgisi var: Yararlı bir insan olabilirdi...

Kritskaya yana bakarak mırıldandı:

— Kaba, görgüsüz adam.

Tatyana Markovna,

— Evet, yetenekleri vardır, dedi üç yüz rublenizi alıp götürdü onun bu yetenekleri. Verdi mi size parayı?

Tit Nikonıç,

— Şey... sormadım! dedi. Ama bana karşı... çok saygılıdır.

Tatyana Markovna,

— Görünce dövmüyor sizi, ateş de etmedi size, değil mi? dedi. Az kaldı vuruyordu Nil Andreyeviç'i.

Kritskaya karıştı söze:

— Köpekleri eteğimi parçaladı.

Büyükanne sordu gene Vatutin'e:

— «Babasının eviymiş gibi» yemeğe geliyor mu size hâlâ?

Vatutin,

— Hayır, dedi, onu kabul etmemi uygun bulmuyorsunuz, ben de kabul etmiyorum. (Rayski'ye döndü.) Bir gece av dönüşü bana uğradı, yemek istedi: Yirmi dört saat ağzına bir şey koymamış. Karnını doyurdum, güzel zaman geçirdik...

Büyükanne,

— Güzel mi? dedi. Böyle bir şeyi duymak bile midesini bulandırıyor insanın! Benim evime gelecek de yemek vereceğim ona ha! Hayır Boris Pavloviç: Davranışlarına bir çekidüzen ver, bizim yanımızda ol, yemeğini evde ye, dolaş, şüpheli kimselerle ilişki kurma, çiftliği nasıl yönettiğime bak, aksayan bir şey varsa cezanı ver...

— Bütün bunlar canımı sıkıyor benim büyükanne, kim nasıl isterse öyle yaşasın...

— Nerede rasgelirse yemeğini orada yemek; erişteyle, sütlaçla karnını doyurmak, öyle mi? Pekala, alıp başını Novo-

selovo'ya, köyüme, ya da Volga'nın karşısına Anna İvanovna Tuşinaya'ya konuk gideceğim, hep çağırır durur beni. Anahtarları da götüreceğim, söyleyeceğim yemek yapmasınlar, canın yemek isteyince bakalım ne diyeceksin.

— Hiçbir şey demem.

— Bu seni şaşırtmaz mı, üzmez mi?

— Hiç.

— Nerede yersin yemeğini?

— Meyhanede.

Büyükanne dehşet içinde,

— Meyhanede mi? diye yükseltti sesini.

Tit Nikonıç da şöyle bir kıpırdanmıştı yerinde.

— Meyhaneye bırakan kim sizi? dedi. Evim, mutfağım, adamlarım, kendim de hizmetinizdeyiz. Onurdur bizim için...

Büyükanne sert,

— Sahi meyhanelere falan gidiyor musun? diye sordu.

— Her zaman meyhanede yerim öğlen yemeklerimi.

— Bilardo oynamıyorsun, sigara içmiyorsun tabii?

— Çok severim bilardoyu, puro da içerim. Puro getireyim valizden. Nefis purolar ikram edeceğim size Tit Nikonıç.

— Teşekkür ederim, sigara içmiyorum ben. Nikotin ciğerlerle mideye çok zararlıdır. Ciğerlerde birikinti yapar, sindirim sisteminin çalışmasını hızlandırır. Üstelik... bayanlar da hoşlanmıyorlar.

Büyükanne,

— Tuhaf acayip bir adamsın! dedi.

— Hayır büyükanneciğim, sizsiniz tuhaf olan.

— Ne bakımdan tuhafım ben?

— Öyle ya, evde yemek ye, bir yere gitme, uykun olmasa da yat uyu... Niçin sıkayım kendimi bu kadar?

— Büyükanneni hoşnut etmek için.

— Ah ne despotsunuz, ne bencilsiniz büyükanne! Sizi hoşnut etmem, kendimi hoşnut etmemem demektir. Kendimi hoşnut edince de sizi hoşnut edemem. Bu çetin durumdan bir çıkış yolu yok mu? Siz torununuzu hoşnut etmeye niçin çalışmıyorsunuz?

— Duydunuz mu: Büyükanne torununu hoşnut edecekmiş! Küçükken kucağımda taşırdım seni!

— Siz çok yaşlanınca da ben sırtımda taşıyacağım sizi!

— Hoşnut edemedim mi seni? Bir haftadır kim bekliyor yolunu dört gözle? Kimin gözüne uyku girmiyor? Sevdiğin yemekleri hazırlattım her gün, sağa sola koştum durdum, odaları boyattım, düzelttirdim, yeni çerçeveler koydurttum, ipek perdeler aldım...

— Bütün bunları kendinizi hoşnut etmek için yaptınız, beni değil!

Tatyana Markovna şaşırmış,

— Kendimi mi? dedi.

— Evet, hoşunuza gidiyor bu çabalar, eğlendiriyorlar sizi; itiraf edin, onlar olmasa yapacak bir şeyiniz olmazdı. Hazırlattığınız öğlen yemeğiyle övünmek istiyorsunuz biraz. İyi yürekli, konuk sever bir ev sahibesisiniz. Evinize Mark bile gelse, onu da her çeşit yemekle ağırlarsınız...

Marfenka karıştı söze:

— Doğru, çok doğru ağabeyciğim: Gerçekten ağırlar. Son derece iyi yürekli bir insandır büyükannem, mahsus böyle söylüyor...

Tatyana Markovna gene susturdu Marfenka'yı:

— Kapa çeneni, sana bir şey soran olmadı! İkide bir kesiyor büyükannesinin sözünü! Senin yanında değişti birden, yoksa uslu bir kızdı, görüyorsun şimdi! Ne domuzluklar geliyor aklına. Markuşka'yı ağırlarmışım!

— Evet evet, demek oluyor ki hoşlandığınız için yaptınız bunları. Oysa ben hoşlandığım bir şeyi yapmaya kalkışınca tüm

planlarınızı alt üst etti bu, despot gururunuza dokundu. Öyle değil mi büyükanne?. Hadi öpün beni, birbirimize özgürlüğümüzü verelim.

Tatvana Markovna Rayski'yi itip Vatutin'e döndü.

— Ne tuhaf bir insan. Ne söylediğini duyuyor musunuz, Tit Nikonıç?

Hep Rayski ile göz göze gelmeye çalışan, ama bunu bir türlü başaramayan Kritskaya,

— Onu dinlemek haz veriyor bana, dedi, çok çok zeki bir insan, her sözcüğünü sindiriyorum içime!

Tit Nikonıç bakışını yere indirdi, sonra dostça gülümsedi Rayski'ye.

Büyükanne, Kritskaya'nın sözüne öfkeli karşılık verdi:

— Bana ise dehşet veriyor!

Vatutin kaçamak bir tavırla,

— Boris Pavloviç'in yeni, iyi çok kitap okuduğu anlaşılıyor... dedi. Konuşması çok güzel! Aman anacığım, semaveri buraya getiriyorlar, kömür çarpmasından... korkarım ben...

Tatyana Markovna,

— Çayımızı taraçada ya da bahçede içelim, dedi.

Vatutin,

— Rutubetli değil midir dışarısı? diye sordu.

O akşam büyükanne ile Rayski arasındaki yumuşamaya barış denemese de, ateşkes denebilirdi.

Torununun onu sevdiğinden, saydığından kuşkusu kalmamıştı büyükannenin; kuşkularının dağılmasına az şey yetmişti!

Rayski valizini açmış, getirdiği armağanları çıkarmıştı: Büyükannesine -yaşlı kadının çayı çok sevdiğini bildiği için- en iyi çaydan birkaç paket, sonra piyasaya yeni çıkmış bir kahve değirmeni, koyu kahverengi ipek bir entari getirmişti. Kızkardeşlerine, üzerlerinde adlarının baş harfleri yazılı birer bilezik. Tit Nikonıç'a, büyükannenin yazdığı kazakla pantolonu, bir de Tit

Nikoniç'ın kendisinin, kulağına tıkamak için istediği süngerden getirmişti.

Büyükanne çok duygulanmıştı. Dokunsalar ağlayacaktı. Rayski'nin yanına oturup, omuzunu okşayarak,

— Anımsadın demek bu kocakarıyı! dedi.

— Başka kimi anımsayabilirim büyükanneciğim, sizden başka kimim var?

— Nasıl olur, yolladığım hesapları yırtıp atıyormuşsun, mektuplarıma yanıt vermiyordun, çiftliğinle ilgilendiğin yoktu; oysa bazı sabahlar erken bir başıma kahve içmeyi sevdiğimi anımsayıp kahve değirmeni; çayı sevdiğimi unutmayıp çay, ayrıca entari getirmişsin! Yaramaz, para değeri bilmez çocuk! Ah Boris'ciğim, Boris'ciğim, tuhaf değil de nesin?

Marfenka sevincinden kulaklarına dek kızarmıştı. Armağanları inceledikleri, onlar üzerine konuştukları sürece gitmemişti yanaklarındaki kızarıklık.

Çocuklarda çoğu zaman görüldüğü gibi, büyük sevincinden Rayski'ye teşekkür etmeyi bile unutmuştu.

Tatyana Markovna,

— Teşekkür etmiyor musun ağabeyine, çok güzel vallahi! dedi. Ne sevindi!

Marfenka mahçup oldu, hafifce reverans yaptı. Rayski gülümsedi. Marfenka,

— Ne akılsızım, dedi, reverans yapıyorum!

Yaklaşıp kucakladı Rayski'yi.

Tit Nikoniç ne söyleyeceğini bilemedi, topuklarını birbirine vururken de, Rayski'ye teşekkür ederken de şaşırdı.

Onun için hazırlanan odayı, büyükannesinin onun yatağını kendi eliyle düzelttiğini, sabah güneşi onu rahatsız etmesin diye perdeleri indirişini; onu saat kaçta uyandırmalarını, kahvaltıya çay mı, kahve mi, tereyağı mı, yumurta mı, kaymak mı, reçel mi istediğini büyük bir ilgiyle soruşunu görünce

Rayski'nin de, büyükannesinin bunları, ona haz verdikleri için yapmadığından kuşkusu kalmámıştı. Yaşlı kadın özellikle, yatağın yumuşak olup olmadığını yoklarken, yastığı biraz daha yükseltirken, masanın üzerine surahiyle su koymalarını söylerken, sonra da kapıdan başını sessizce uzatıp, onun uyuyup uyumadığına, rahat yatıp yatmadığına, bir eksiğinin olup olmadığına bakarken çok uzaktı kendi kendini hoşnut etmek çabasından.

Tit Nikonıç ile Kritskaya kalkmışlardı. Kritskaya eve yalnız gitmekten çekindiğini, onu birisinin götüreceğini umduğu için uşağına onu almaya gelmemesini söylediğini anlatıyordu. İkide bir de dönüp Rayski'ye bakıyordu. Tit Nikonıç hemen atılıp, onu kendisinin götürebileceğini söyledi. Büyükannenin hiç hoşuna gitmemişti bu.

— Yegorka götürürdü! diye mırıldandı. Pis karı, evinde otursaydın!.. çağıran mı oldu seni.

Çıkarlarken Polina Karpovna söz arasında Rayski'ye,

— Teşekkür ederim, çok teşekkür ederim... dedi.

Rayski şaşırmış,

— Ne için? diye sordu.

— Benimle olmasa bile... hoş, zekice konuşmanız için. Çok şey öğrendim sizden...

Rayski,

— Daha çok günlük konulardan söz ettik, dedi, sütlaçtan, kazdan, sonra büyükannemle tartıştık...

Polina Karpovna gülümseyerek,

— Böyle söylemeyin, dedi, biliyorum... iki, yalnızca iki bakış yakaladım... banaydı o bakışlarınız değil mi? İtiraf edin! Oh, neler bekliyorum, neler umuyorum...

Sonra gitti Polina Karpovna. Rayski Marfenka'ya döndü. bakışıyla, bunun nasıl bir kadın olduğunu sordu.

— Hangi iki bakıştan söz ediyor? dedi.

Marfenka güldü.

— Hep öyledir o! dedi.

Büyükanne,

— Ne fısıldıyordu sana öyle? diye sordu. Kulak asma ona! Erkeklerin ilgisini çekebileceğini sanıyor hâlâ.

Rayski birbiri üzerine yığılmış yumuşak yastıkları atıp kanepeden sert bir yastık almış, soyunmasına yardım etmesi için büyükannesinin yolladığı Yegor'u kovmuştu. Ama büyükannenin dediği olmuştu gene: Yastıkları yerine koydurtmuş, Yegor'u Rayski'nin yatak odasına geri yollamıştı.

Rayski, Yegor'un çizmelerini çıkarmasına, ceketinin düğmelerini çözmesine çoraplarını bile çıkarmak istemişti- sabırla katlanırken, kendi kendine mırıldanıyordu:

— Ne inatçı, zorba bir kadın!

Sonra yumuşak yastıklara gömdü başını.

Yarım saat sonra büyükanne uzandı kapıdan.

— Ne istiyorsunuz? diye sordu Rayski.

— Işığının yanıp yanmadığına baktım. Söndürmeyecek misin onu?

Rayski güldü.

— Canım puro içmek istiyor, ama odanızda masanın üzerinde unutmuşum kutuyu...

Tatyana Markovna gidip getirdi puroyu.

— Al, dedi, ama çabuk iç, yoksa yatamam, korkarım.

— Öyleyse içmem ben de.

Emretti büyükanne:

— İç diyorum sana!

Ama lambayı söndürdü Rayski.

Yatağına girerken düşünüyordu büyükanne: «Ne dik kafalı şey, büyükannesini bile dinlemiyor! Tuhaf bir adam!»

Uzun zamandır böyle mutlu bir günü olmamıştı Rayski'nin. Bu evden ayrılalı beri bir gece böyle rahat, dinlendirici bir uykuya dalmamıştı gibi geliyordu ona.

X

Rayski'nin böyle birkaç gündüzü, gecesi daha olmuştu. Bu çatının altında, sebze bahçesinde, çiçek bahçesinde, eski bakımsız meyve bahçesinde, koruda yaşam ve huzur dolu, küçük, yeni evle rengi solmuş, sıvaları yer yer dökülmüş eski ev arasında; tarlalarda, Volga kıyılarında, büyükanneyle iki genç kız arasında, Leontiy ile Tit Nikonıç arasında böyle çok günler bekliyordu onu daha.

Onu kuşatan havayı elinde olmadan sindiriyordu ruhuna. Çevresindeki doğanın, insanların, onların sözlerinin -her şeyiyle bu yaşamın- onun üzerinde yarattığı izlenimlerden kendini kurtaramıyordu.

Bu yaşamla sürekli bir çatışma içinde bulunuyor, ama bu çatışmadan henüz etkilenmiyordu. Hoşgörüyle gülümsüyor, akşamları yatağa girerken kendini büyükannesinin buyruğuna bırakıp başını yumuşak yastıklara gömdüğü gibi, bu yaşamın sevimliliğine, sadeliğine de bırakıyordu kendini.

Arada esnediği oluyorsa, şimdilik can sıkıntısından değil, sindirim sisteminin çalışmasından ya da sağlıklı bir yorgunluktan esniyordu.

Rahat bir yaşamı vardı: Burada hiç kimsede olduğundan başka, olduğundan daha iyi, daha yüksek, daha zeki, daha dürüst görünmek çabası yoktu. Oysa gerçekte, göründüğünden daha bir yüksek, dürüst, hatta zekiyceydi bu yaşam. Ötede, gelişmiş kavramları olan bir grup insan daha sade olmak için çabalıyor, başaramıyordu bunu; buradaysa kendiliğinden sadeydi herkes, sadeliğe ulaşmak için hiç kimsenin çırpındığı yoktu.

Eskiden olduğu gibi telaşlıydı gene büyükanne? Emretmeyi, yönetmeyi, bir şeyler yapmayı seviyordu. Durmamaktı onun için önemli olan. Bütün bir ömür çalışmıştı, yapılacak bir işi olmazsa kendi yaratırdı.

Duvarların ötesindeki; bahçelerin, «çiftliğin» nihayet, kentin ötesindeki yaşamı tanımaya eskiden olduğu gibi, en küçük bir isteği yoktu. Tüm dünyası bunlardan oluşuyordu.

Hep geçmişten söz ediyor, atasözleri söylüyor, yaşlılık bilgeliğinin hazırladığı ögütler veriyor, onlar üzerine Rayski ile tartışıyordu. Yaşamı tümüyle, kesin birtakım ilkelerle yönetiliyordu.

Ama Rayski büyükannesini daha bir dikkatli incelediğinde, bir şeyi hazır ilkelerinin kalıbına herhangi bir nedenle sokamadığı zamanlar yaşlı kadında ansızın kendine özgü bir gücün ortaya çıktığını, onun değişik bir biçimde davrandığını görüyordu.

Köhne, artık bir işe yaramayan bilgeliğinin arasından kişisel düşünceler, görüşler, anlayış, pratik, sağlıklı bir anlam fışkırıyordu kimileyin. Ne var ki, kendi gücünü kullandığı zamanlar biraz korkuyor gibi oluyordu büyükanne; telaşlı, bu gücünü geçmişteki bir örnekle desteklemek yollarını araştırıyordu.

Yaşamın bu sadeliği; kişioğlunun sığındığı, içinde altmış yetmiş yıldır yinelenmelerle -onları farketmeden- yaşadığı, hep yarın, öbür gün, gelecek yıl yeni, o zamana dek hiç olmamış, ilginç, ona neşe verecek bir şeyin olacağını beklediği bu dar çerçeve hoşuna gidiyordu Rayski'nin.

Büyükannenin de, Marfenka'nın da, Leontiy'in de bir yerlere gitmek istemediklerini, -orada nelerin olduğunu görmek için- yaşamın derinliklerine bakmadıklarını, bu ırmağın akıntısına kendilerini bırakıp, -yaşamın nasıl bir okyanus olduğunu, bu suların nereye akıp gittiğini biraz düşünmek için- ırmağın ağzına dek akıntıyla gitmediklerini gördükçe «Nasıl yaşıyorlar bunlar?» diye soruyordu kendi kendine. «Hayır! diyordu büyükanne. Bakalım Tanrı ne gösterir!»

Tanıdığı kimseler üzerine düşüncelerinden, onları çok iyi anladığı anlaşılıyordu. Dün olanlar, yarın olacaklar üzerine düşüncelerinde hiç yanılmıyordu. Ufku bir yanda tarlalarla, bir yanda Volga ve yamaçlarıyla, bir yanda kentle, bir yanda, onu hiç ilgilendirmeyen dünyaya giden yolla sınırlıydı.

Kışın sonunda, ilkbaharın çabuk gelmesini, Volga'nın falanca gün kabarmaya başlamasını, yazın ılık, bereketli geçmesini, tahılın değerini bulmasını, şekerin ucuzlamasını, -hatta, mümkün olursa- tüccarların ona şekeri içki gibi, kahve çay gibi yok pahasına vermelerini istiyordu.

Valinin onu arasıra ziyaret etmesinden, Petersburg'dan gelmiş önemli ya da ilgi çekici bir kişinin ona ille de uğramasından hoşlanır; kilisede ayinden sonra selamlaşmak için onun vali yardımcısının karısına değil, vali yardımcısının karısının ona yaklaşmasını, arabayla kente indiğinde karşılaştığı arabalı ya da yaya herkesin öne eğilerek ona selam vermesini, o dükkâna girdiğinde dükkân sahiplerinin telaşa kapılmalarını, öteki müşterileri bırakıp onunla ilgilenmelerini, onun için hiç kimsenin kötü söylememesini, evdekilerin onun sözünü -arabacıların gece, özellikle samanlıkta sigara içmeyecek, Taraska'nın körkütük sarhoş olana dek kafa çekmeyecek, bunu onun haberi olmadan yapabilecek oldukları zaman bile yapmayacak kadar- dinlemelerini severdi.

Halini hatırını sormaya her gün birisinin gelmesini, yaş günlerinde -başpiskopostan, validen belediyedeki en küçük memura dek- herkesin bulunmasını, onun verdiği parlak şölenin sözünü kentte üç gün etmelerini isterdi. Varsın yürekten kutlamasınlardı onu vali, yazıcılar... Ama hiç hazzetmediği Şarl ya da Polina Karpovna bile böyle bir gününe gelmeyecek olsa, gerçekten gücenirdi.

Böyle günlerine Markuşka'nın bile gelmesini için için istiyordu yüzde yüz...

Rayski'nin gelişine dek Tatyana Markovna'nın yaşamı bu sade, sağlam temeller üzerindeydi. Burada iyi olmayan bir şeyin bulunabileceğini, bütün bir ömür -Rayski'nin dediği gibi- «çelişkilerle cenkleştiğini» aklının ucundan bile geçirmiyordu.

Ortaya kimileyin bir çelişki, bir anlaşmazlık çıktığı oluyordu, ama bunun suçunu hiçbir zaman kendinde bulmaz, karşısındaki insanda, böyle biri olmazsa, kaderde bulurdu. Rayski gelip de bu «başka birini» kendinde toplayınca şaşırmıştı Tat-

yana Markovna, bunu torununun dik kafalılığına, tuhaflıklarına vermişti.

Önceleri geçmişin parlak öyküleriyle, öğütlerle, atasözleriyle heyecanlı heyecanlı savunmuştu kendini. Ama bu ölü güç, çözümlemenin canlı gücüyle daha ilk karşı karşıya gelişinde yerle bir olunca bu kez kendi doğal mantığına sarılmıştı.

Rayski de biliyordu bunu. Büyükannesinin, kendini iki ateş arasında bulacağını biliyordu: Eski ile yeninin, geçmişin parlak öyküleriyle sağduyunun arasında... O zaman ya Rayski'nin görüşlerini benimseyecekti ya geçmişten soğuyacaktı.

Ama büyükanne kabul etmiyordu Rayski'nin utkusunu. Teslim olmayı sevmiyor; bu kez mantığın değil, akrabalığın, yaşlılığın gücüne sırtını vererek sert bir tavırla bitiriyordu tartışmayı.

Mantık alanında gerilemeyen Rayski büyükannesinin sevimliliği karşısında bayrağı indiriyor; gülümseyerek diz çöküyordu yaşlı kadının önünde, elini öpüyordu.

Büyükannesinin ruhunda bütün bunların bir arada nasıl durabildiklerine; yaşlı kadının -eski kavramlarla yeni kavramların sürekli çatışmasını farketmeden- yaşamı nasıl yadırgamadığına, bütün bunları hep birlikte nasıl sindirebildiğine şaşıyordu. Onun nasıl böylesine heyecanlı, dinç olduğuna; can sıkıntısı nedir nasıl bilmediğine, hiçbir şeyden soğumadan yaşamı nasıl sevebildiğine, nasıl inandığına; her günü -yarına meyve verecek- yeni, dipdiri bir çiçek olarak nasıl bellediğine akıl erdiremiyordu.

Büyükanne, Marfenka, Leontiy bile -oysa kafası çalışan bilgili, okuyan bir insandı Leontiy- yaşamda birer dayanma noktası bulmuşlardı kendilerine, onun üzerinde duruyorlardı, mutluydular.

Büyükanne -kiloyla satın almış gibi- bir yaşam felsefesi edinmişti kendine, onunla yetiniyordu. Başından geçmemiş, kendi görmediği bir şeyi bilmek istemiyor, yaşamda başka şeylerin olup olmadığıyla ilgilenmiyordu bile.

Rayski'nin, ona bazen delice görünen «akıllıca» sözlerinin, «Çingene» davranışlarının, iddialarının karşısında yaşlı kadının şaşkına dönmesinin nedeni buydu işte.

— Tuhaf, dik kafalı bir insansın sen! diyordu.

Rayski'nin onun sözünü dinlememesini, söylediğini yapmamasını aklı almıyordu. Başka nasıl olurdu? Tit Nikonıç büyük bir sevgi, saygı besliyordu ona; Nil Andreiç her yerde överdi onu, kentte herkes sayardı, yalnızca Markuşka onu gördüğünde gösterirdi dişlerini ki, o da yoldan çıkmış, umut kesilmiş bir insandı.

Oysa şimdi torunu, çocukken terbiyesini verdiği öz torunu «çıkmıştı elden». Kendini temize çıkarmaya çalışıyor, savunuyordu. Hatta tartışıyordu onunla. Gereken biçimde yaşamamakla, davranmamakla suçluyordu onu!

Oysa yaşamı her yönüyle biliyor gibi geliyordu yaşlı kadına. Tüccarlar da, uşaklar da aldatamıyorlardı onu, kentte herkesin içini dışını biliyordu. Kendi yaşamında da, onun eline bırakılmış kız torunlarının, köylülerin yönetiminde de, ahbaplarının arasında da en küçük bir yanlışlık yapmıyordu; neyi nasıl yapacağını, ne zaman ne söyleyeceğini, kendisinin olan şeylere de, başkalarının olan şeylere de nasıl davranacağını biliyordu! Sözün kısası, bilinçliydi her şeyiyle.

Ama Rayski dinlemiyordu onu, suçluyordu!

Gözlemlerinden, başından geçen olaylardan bilgece bir sonuca varmıştı: Yaşamda, herkes için çizilmiş bir yol vardı; kişi bu yolu izleyerek belirli bir bilgi düzeyine varır, kendine yararlar sağlardı; herkese (bir dereceye kadar) önemli ya da zengin bir insan olmak olanağı verilmişti; eline geçen fırsatı kaçıran, kaderin ona bağışladığı olanakları umursamayan bir insan ancak kendine kızabilirdi!

— Herkese bir yetenek verir kader, diyordu; sözgelimi, kimine çok akıl ya da «zekâ» ile ustalık (ustalık sözcüğünü beceri, yetenek sözcükleri yerine kullanıyordu) vermiştir, ama zenginlik vermemiştir.

Hemen bir örnek veriyordu: Ya mimarın, ya hekimin, ya köylü Stepka'nın adını söylüyordu.

— Aptal aptaldır, diye sürdürüyordu konuşmasını. Biri haç çıkarmasını bile beceremez, sağ ne yan sol ne yan, onu bile zor bilir, doğru dürüst bir işe yaramaz; ama tabak, çanak çocuk oyuncakları yapmakta üzerine yoktur! Yaptıklarını da pahalı pahalı satar panayırlarda! Bir başkası güzeldir, resim gibidir, ama süzme salaktır! İşte Bakalım: Kafası çalışan bir kız varmıyor ona, oysa yakışıklılığına diyecek yok! Uyumayıp fırsatı kaçırmazsa bir gün ona da güler kader.

Sözlerini bir atasözüyle pekiştiriyordu:

— «Aptalı yere çala çala doyuruyor Tanrı.» Akılsızlar da zengin olabilir! Bazı insanlar da vardır, en küçük bir «zekâ» vermemiştir onlara Tanrı, zenginlik de vermemiştir, ama çalışkanlık vermiştir: Bununla kazanırlar onlar da! Evet, yan gelip yatan ya da fırsatını kaçıran, Tanrı'nın ona verdiği yeteneği yele veren insan kendi suçludur! Dünyada mahvolmuş insanların böylesine çok olmasının nedeni kimlerdir biliyor musun: Boş gezenler, pejmürde sarhoşlar; bir ayağında terlik ötekinde lastik çizme vardır bazılarının, burunları kıpkırmızı, dudakları çatlak çatlaktır, pis pis kokarlar!

Büyükannesini dinlerken kahkahayı koyvermişti bir keresinde Rayski. Özellikle, onun sarhoşu anlatışına gülmüştü; büyükannesinin en nefret ettiği şey içkiydi, içen bir kimse umut kesilmiş bir insandı onun gözünde. Öyle ki, Rayski'de içkiye karşı en küçük bir eğilim görmediği halde, onun arada bir kadehle değil de bardakla içtiğini görünce telaşa kapılıyordu. Yüzünü buruşturup başını sallayarak,

— Doğru mu bu yaptığın? diyordu. Çok değil mi sana?

Sarhoşlara, sarhoşluğa karşı fizyolojik bir tiksinti vardı onda.

— Gül, gül! diyordu. Ama bir gerçektir bu!

Rayski, büyükannesinin dünya görüşündeki değişmeyi gözden kaçırmamaya çalışarak itiraz ediyordu:

— Ama başkalarının suçları da felakete sürükleyebilir kişiyi. İnsanlar arasında düşmanlıklar, tutkular vardır. Çelme takılıp düşürülen, oyuna getirilen, varı yoğu çalınan, öldürülen bir insanın ne suçu olabilir?.. Çok var böyleleri!

Rayski'nin sözüne kulak asmadan,

— Suçludur, suçludur! diyordu büyükanne. Bir insan mutsuzca, felakete gidiyorsa; yoldan çıkmış, yoksulluğun içine düşmüş, uçurumun kenarına gelmişse; gururu bir paralık edilmiş, küçük düşürülmüşse, belini doğrultamıyorsa, suç kendisinindir. Bir günah işlemiştir, ya da işlemektedir: Bir kabahati olmasa bile, büyük bir yanlışlığı olmuştur! Düşmanlık, tutkular diyorsun!.. Hepimizi aynı düşman gözetmektedir!.. İnsanı cezalandırır bazen Tanrı. Uslanır, yeniden doğru yola dönerse o zaman bağışlar. Ama ikide bir ayağı takılıp düşen, çamurun içine kapaklanıp orada yatıp duran insan bağışlanmamış demektir. Bağışlanmamasının nedeni de kendine hakim olmamasıdır; içkiyi, kâğıt oyununu bırakmaması, ya da hırsızlık etmesi, çaldığı bir şeyi götürüp sahibine geri vermemesidir. Ya da burnu büyüktür, başkalarının gururuyla oynar, kötüdür, pistir, dalaverecidir, haindir... Günahtan bol ne var dünyada! Ama bir günahkâr, isterse doğru yola girer gene. Ama zayıfsa, bunu yapacak gücü yoksa, inancı yok demektir. İnancın olmadığı yerde güç de yoktur.

Rayski'nin itiraz etmeye hazırlandığını fark edince,

— Evet, evet, böyledir bu, diye ekledi büyükanne, bir şey söyleme. Gül, ama dinle! Başkaları onu mahvetmek istiyor diye felakete sürüklenir mi bir insan hiç? Uyuma, güzünü dört aç: Düşersen hemen kalk, oyuna gelmemek için dikkatli ol. O da olmadı, Tanrı'ya dua et, kurtarsın seni!. Bak, Aleksey Petroviç'i üç vali almamıştı kentine, malı mülkü vesayet altındaydı. O duruma gelmişti ki, kimse borç metelik vermiyordu ona; ama sıktı dişini, sabretti, pişman oldu yaptıklarına, şimdi de sevilip sayılıyor...

— Tamam büyükanneciğim: Anımsıyor musunuz, kent polis müdürü mü, bucak polis komseri mi, huysuz bir adam vardı, yaptırdığınız çatıyı yıktırmıştı, haksız yere ceza yazmıştı size çitinizi parçalatmıştı, daha bir sürü şey yapmıştı!

— Evet, doğru, kötü, işe yaramaz bir insandı, düşmanımdı, sevmezdim onu! Peki sonuç ne oldu? Yeni gelen vali çevirdiği dolapları öğrendi, kovdu onu! Köyüne sıvıştı, içkiye verdi kendini. Hizmetçi kızlardan biri avucunun içine aldı, parmağında istediği gibi oynattı onu. Ölünce ağlayan olmadı arkasından!

— Görüyorsunuz işte! Siz ne yaptınız: Suçlu muydunuz?

— Evet! dedi büyükanne. Boş yere cezalandırılmadım. Bir nedensiz, kimseyi cezalandırmaz Tanrı...

— Sahi mi Neydi sizin suçunuz?

— Ne mi? Büyükannenin kabahatlerini öğrenecek yaşta değilsin daha. Ama gene de anlatacağım sana: Vergiler çok ağırdı o zamanlar, konuklar için içki hazırlatmayı düşünmüştüm, evde votka yapıyorduk. Ama çok değil ,yalnızca konuklarla uşaklara yetecek kadar. Oysa yasaktı bu, bir suçtu... Rüşvet falan da koklatmıyordum ona, kızmıştı bana tabii. Görüyorsun ya! Biri mutsuzca, bu mutsuzluğu haketmiştir. Elini çabuk tutup af dilemelisin, yoksa mahvolursun, giderek batağa saplanırsın... sonra da...

Rayski gülümseyerek tamamladığı büyükannesinin sözünü:

— Sonra da «kırmızı burun, çatlak çatlak dudaklar, bir ayakta terlik, ötekinde lastik çizme!» Ah büyükanneciğim, istemediğim bir şeyi yapmaya ne zorlayacak beni? Bir şeyi yapmaya kesin kes karar verince irade gücüne başvururum...

Tatyana Markovna heyecanlı kesti torunun sözünü:

— Hiçbir zaman «kesin kes» deme. Tanrı korusun!

— Niçin? dedi Rayski. Al sana bir yenilik daha! Marfenka, kesin kes yapacağım senin portreni, bir roman yazacağım, Markuşka ile kesin kes tanışacağım, bu yazın sonuna dek kesin kes sizin yanınızda kalacağım, kesin kes eğiteceğim üçünüzü: Büyükannemi, seni, bir de... Veroçka'yı.

Marfenka güldü, Tatyana Markovna gözlüklerinin üzerinden baktı Rayski'ye.

— Dahası yok, çıldırmışsın sen! Büyükannenden yaşamayı öğren. Kendine çok güveniyorsun. Bunun için boyunun ölçüsü-

nü verir sana «kesin kes...» kader! Böyle konuşma! Her zaman «isterdim», «inşallah», «o günü görürsek, Tanrı sağlık verirse...» demelisin. Yoksa, kendine çok güvendiğin için cezalandırır seni kader: Senin dediğin olmaz hiçbir zaman...

— Büyükanne, sizin kader kavramınız eski Yunanlılarınkiyle aynı: Sanki canlı bir şey bu kader dediğiniz şey, yanımızda duruyor, bizi dinliyor...

Büyükanne bakınarak,

— Evet, öyle dedi, yanımızda duruyor, bizi dinliyor! Kendine dikkat etme, her an düşebileceğini unut... düşersin. Arkana bakmadan, güvende olduğuna inan, kader aldatır seni, kollarını uzattığın şeyi çeker alır önünden! Hiç ummadığın yerde yersin silleyi...

— Mutluluğu ne zaman tadar insan öyleyse? Her yerde sille yiyecekse...

— Hayır, her yerde değil: Alçakgönüllülükle beklersen, kendine çok güvenmezsen, aklını başına toplarsan yemezsin... En önemlisi de, başın havalarda olmasın, burnun büyümesin, biraz ürkek ol, o zaman kazanırsın. Kader sakınmayı sever, «gebeyi Tanrı korur» sözü buradan çıkmıştır. Bunun da aşırısı iyi değildir tabii: Ödlekçe seri geri çekileni de sevmez kader, boş yakalamaya çalışır onu. Sudan korkan, ömrünce ırmaktan kaçan, kayığa binmeyen bir insanı kollar kader: Binince suyun dibini boylatır ona.

Rayski güldü.

Büyükanne sürdürüyordu konuşmasını:

— Ah ne cilvelidir kader! Para torbasından bir on kapiklik almak istersin, hep yirmi kapiklikler gelir eline, on kapiklik en sona kalır. Birisini beklersin, bir sürü gelen olur, seninle alay ediyormuş gibi durmadan açılıp kapanır kapı, her keresinde hop eder yüreğin, beklediğin gelmez bir türlü. Bir şeyin kaybolur, evin altını üstüne getirirsin, sonra burnunun dibinde bulursun aradığını. Böyle işte!

Rayski,

— Ne büyük bir kölelik! dedi. Bütün bir ömür böyle yaşamak, küçük şeylerle uğraşmak! Peki büyükanne, sizce bunları bile bile niçin, hangi amaçla yapıyor biri? Hayır, sizi yetiştirebileceğime olan umudumu yitiriyorum yavaş yavaş... Temelli gitmişsiniz siz!

Tatyana Markovna Rayski'nin sorusunu yineledi:

— Hangi amaçla mı? İnsanın uyumaması, kendini yitirmemesi, ondan büyük birisinin olduğunu her zaman anımsaması amacıyla: Kıpırdaması, dönüp arkasına bakması, düşünmesi, çalışması için... Canlı olsun, her şeye keskin bakışla baksın, yan gelip yatmasın, Tanrı'nın ona verdiği görevi yerine getirsin diye sabretmeyi öğretir ona kader, kişiliğini güçlendirir...

— Yani onu uyandırması için kişioğlunun başında görünmeyen, mahalle bekçisi gibi bir şeyin dikildiği inancındasınız, öyle mi?

Büyükanne,

— Şaka et sen, şaka et, dedi, ama şaka ederken gerçeği söyledin.

Rayski dalgın, karşılık verdi:

— Ne kadar esnek bir şey şu yaşam!

— Ne dedin?

Rayski hem Marfenka'ya söylüyormuş, hem kendi kendine konuşuyormuş gibi,

— Bence, dedi, neye inanırsan inan: Tanrı'ya da, matematiğe de, felsefeye de inansan, hepsine uyar yaşam. Sen nerede okudun Marfenka?

— M-me Meyer'in pansiyonunda.

Büyükanne,

— Her biri için bin iki yüzer ruble verdim, dedi, beş yıl kaldılar orada.

— Ptolomaios'un evren düzenini anımsıyor musun?

Marfenka, öyle bir düzen anımsamadığı için biraz kızararak,

— Ptolomaios... bir kraldı galiba... dedi.

— Evet, kral ve bilgin: Biliyorsun, eskiden evrenin merkezinde dünyamızın olduğuna, her şeyin de onun çevresinde döndüğüne inanılırdı. Sonra Galilei ile Kopernik her şeyin güneş çevresinde döndüğünü anladılar, şimdi ise güneşin de başka bir güneş çevresinde döndüğü biliniyor. Yüzyıllar boyu evrenin olayları bu kuramların her birine uydu. Yaşam da öyle: Önce kaderin, sonra aklın, raslantının kalıbına soktular onu. Her kalıba girdi. Büyükannemin de cin gibi bir şeyi var...

Büyükanne kesti Rayski'nin sözünü:

— Cin değil, Tanrı ve kader.

— Şimdi de iki oldu... Evet büyükanneciğimin yaşamı en küçük ayrıntılarına varıncaya dek uymuştur bu kurama. Hem de nasıl! Acı çekiyorsun, didiniyorsun... niçin?

Kafasında büyükannesiyle kendi arasında bir paralel çiziyordu Rayski.

«Ben iyi insan, temiz insan olmak için didiniyorum, diye düşünüyordu. Oysa büyükannem bir gün bile geçirmemiştir aklından bunu, ama iyidir, temizdir. Ben kuşkucuyum, insanlara karşı soğuğum, yalnızca hayal gücümün yarattığı şeylere karşı sıcağım. Büyükannem ise yakınlarına karşı sıcak, her şeye inanıyor. Ben yalanın nerede olduğunu biliyorum, her şeyin bir hayal olduğunu biliyorum, bu yüzden de hiçbir şeye bağlanamıyorum, hiçbir şey yetmiyor bana. Oysa büyükannem tüccarlardan başka hiçbir şeyde, hiç kimsede yalandan kuşku etmiyor. Sevgisi de, hoşgörüsü de, iyi yürekliliği de iyiliğe ve insanlara karşı sıcak bir güvende buluyorlar kendilerini. Ben ise... ilkelerimin soğuk bilinciyle hoşgörüyorum bazen. Büyükannemin ilkeleri baştan sona duygulardan, içtenlikten, sevgiden, onun kişiliğindeki her şeyden oluşmaktadır! Ben hiçbir şey yapmıyorum, o durmadan çalışıyor...»

XI

Düşüncelere dalmıştı Rayski. Bakışını büyükannesinden Marfenka'ya çevirdi. Sevgiyle bakmaya başladı ona.

«Ne o, büyükannemin kader dediği şeye inanmam mı gerekiyor yoksa? diye geçirdi içinden. Burada her şeye inanmak geliyor insanın içinden. Durulmalı mı, bu sevimli yaşamın boyunduruğu altına mı girmeli, huzur dolu bir aşk serüveninin kahramanı mı olmalı? Bana da bir kısmet, bir başarı, bir mutluluk yollayacak kader. Sahi, evlensem mi?...»

Gerindi Rayski. Marfenka'ya bakarak, onun alnının tatlı beyazlığını; yanaklarının ve ellerinin yumuşaklığını, sağlıklı rengini hazla seyrederken esnedi.

Marfenka'yı inceledikçe, tanıdıkça, ona çeşitli yönlerden yaklaştıkça onun taptaze, sağlıklı, şişmanlamaya yatkın, canlı, neşeli, sarışın bir genç kız olduğunu görüyordu yalnızca.

Hamarattı, dikiş dikmeyi seviyordu, resim yapıyordu. Dikişe oturunca, yüzünde büyük bir ciddiyet, uzun süre çalışabiliyordu. Piyanonun başına geçince, çalmaya başladığı parçayı bitirmeden kalkmıyordu. Bir kitabı yarıda hiç bırakmıyor, kitap hoşuna gitmişse haftalarca söz ediyordu ondan. Şarkı söylüyor, çiçeklerle, kuşlarla ilgileniyor, ev işlerini seviyordu.

Tatlıya düşkündü. Küçük dolabında her zaman üzüm, kuru erik, şeker bulunuyordu. Çay servisini o yapıyor, ev işlerinin tümüne genellikle o koşuyordu.

Açık havayı seviyordu. Ayrıca güneşte yanmasına hiç gereksinmesi yoktu. Kertenkele gibi seviyordu sıcağı çünkü.

İstekleri yaşamının çemberini aşmıyorlardı: Kutsal haftada yolların kuru olmasını istiyor, perhiz günlerini seviyor, kızağın buzda gacırdayarak gitmesi, burnunun sızlaması için çok soğuklara bayılıyordu. Buzda kaymayı, dansı, kalabalığı, bayramları, konukların gelmesini, konuk gitmeyi tutkuya varan bir duyguyla seviyordu. Güzel giyinmeye, süslenmeye, masaların ve etajerlerin üzerine ufak tefek süs eşyaları koymaya düşkündü.

Ancak, dansa olan tutkusuna karşın yazın gelmesini, ürün zamanını sabırsızlıkla bekliyor; vişnelerin çok vermesini, karpuzların iri iri olmasını, elmalarının herkesin bahçesindekilerden kırmızı olmasını istiyordu.

Evin içinde her zaman sesi duyuluyordu. Her yerde o vardı. Kâh gülüyor, kâh yüksek sesle konuşuyordu. Sesi çok tatlıydı, derinden geliyordu, çın çın ötüyordu. Üst katta şarkı söylediği duyuluyordu bahçeden, bir dakika sonra avlunun öte ucundan geliyordu sesi, kahkahaları çınlatıyordu bahçeyi.

Daha çocukken, bir köylünün ineğinin ya da atının, çayıra girdiği için ahıra kapatıldığını duyduğunda büyükannesinin önünde yere diz çöker, hayvanı sahibine geri vermesi için yalvarırdı. Bir köylünün kendine yeni ev yaptığını, ya da eski evini onardığını görünce adımcağıza tahta yollamasını isterdi büyükannesinden.

Köylü bir kadının çocuğu ölünce, zavallı anne işi gücü bırakmış, bir köşede otururken Marfenka her gün giderdi ona, gözlerini kadından ayırmadan iki saat otururdu karşısında; sonra, ağlamaktan gözleri şişmiş, dönerdi eve.

Köylülerden biri hastalanınca kendi atlardı yaylıya, doğru İvan Bogdanoviç'e (sağlık memuruna) giderdi, köye getirirdi onu.

Köylülere vermek için her gün bir şey isterdi büyükannesinden: Bir parça keten bezi, biraz basma, şeker, çay, sabun... Hizmetçi kızlara eski giysilerini dağıtır, temiz gezmelerini söylerdi. Gözleri görmeyen yaşlı bir köylüye yemesi için tatlı bir şeyler götürür, ya da biraz şeker verirdi. Köylü kadınların, hatta çocukların adlarını bilir; çocuklara çorap alır, gömlek diker, yeni doğan çocukların hemen hepsinin vaftiz töreninde bulunurdu.

Bir evde düğün varsa Marfenka'nın eliaçıklığının sınırı olmazdı. Güçlükle tutardı onu büyükannesi. Çamaşır, ayakkabı verirdi, düşünüp değişik bir entari dikerdi geline, harçlığının tümünü harcardı, sonra da uzun süre para sıkıntısı çekerdi.

Yalnızca -büyükannesi gibi- sarhoşluğu sevmezdi. Bir keresinde, onun yanında karısını dövmek isteyen bir sarhoşun kafasına indirmişti şemsiyesini.

Köye gittiğinde çocuklar sevinçten deliye dönerlerdi. Onu uzaktan görünce hep birlikte koşarlardı karşılamaya. Kura-

biye, fındık fıstık dağıtırdı onlara. Bazen de eve getirirdi onları; yıkar, yedirir, içirirdi.

Kövde tüm köpekler tanırlardı onu. Bazı inekleri, atları çok severdi.

Karamsarlığa düştüğü olmuyordu hiç, her zaman çakmak çakmaktı bakışları, dikkatliydi.

Odada kimse olmadığı zamanlar canı sıkılıyordu, kalkıp birisinin yanına gidiyordu. Konuşma bir an kesilecek olsa bir huzursuzluk doluyordu içine, esneyerek kalkıp dışarı çıkıyor ya da kendi başlıyordu konuşmaya.

Hafta içinde sade bir yünlü ya da keten giysiyle, yakalıkla dolaşıyordu, ama pazar günleri kesinlikle giyinip kuşanıyor -kışın yünlü ya da ipekli, yazın muslin giysiler giyerdi- her zamankinden daha bir ağırbaşlı oluyor, özellikle öğlen ayinine dek rasgele yere oturmuyor; elini ne bir işe sürüyor, ne resim yapıyordu; ama ayinden sonra biraz piyano çaldığı oluyordu bazen.

Onu seyrederken şöyle geçiriyordu içinden Rayski: «Mutlu çocuk! Bir gün gelecek uyanacak mısın, yoksa büyükannenin «kader»inin kanadının altında mı geçireceksin ömrünü? Seni bu uykudan uyandırmayı denemek... ne olacak?...»

Çiftliğe gelişinin üzerinden daha birkaç gün geçmişti ki, Rayski bir gün,

— Hadi dolaşalım biraz Marfenka, dedi. Kendi odanla Veroçka'nın odasını göster bana, sonra bahçeyi gezdir, uşaklarla tanıştır beni. Bir yeri görmedim daha.

Bundan çok hiçbir şey sevindiremezdi Marfenka'yı. Neşeyle koşmuştu önden, kapılar açılıyor, Rayski'nin dikkatini en küçük şeylere çekiyor, durmadan konuşuyor, atlayıp zıplıyor, şarkı söylüyordu.

Onun odasında her şey yerli yerinde, sevimli, neşeliydi. Pencere içlerinde çiçekler, kafeslerde kuşlar, karyolanın başucunda küçük bir tasvir; içleri öteberiyle, bez parçalarıyla, ipliklerle,

ipekli kumaşlarla, elişleriyle dolu -çok güzel kanaviçe işliyordu- çekmeceler, kutular...

Sandıklarda küçük bardaklar, çift büyümüş cevizler, yanmış mum artıkları, kartonlar arasında kurutulmuş çeşit çeşit çiçekler vardı. Pencere içleri Marfenka'nın Volga kıyısında bulduğu renkli küçük küçük taşlarla, kabuklarla doluydu.

Bir duvarı büyük bir dolap kaplamıştı; askılara özenle asılmış, güzelce yerleştirilmiş, tertemiz giyecekler vardı içinde. Karyolası küçüktü, üzerinde bir sürü yastık, kenarları saçaklı, ipek işlemeli bir battaniye vardı.

Duvarlarda eski evden alınma İngiliz, Fransız gravürleri asılıydı. Aile yaşamından görünümler vardı bu gravürlerde: Birinde yaşlı bir adam şöminenin önünde uyukluyor, yaşlı bir kadın İncil okuyordu. Birinde masa başında annelerinin çevresini almış birkaç çocuk vardı, bazıları Teniers'in tablolarının kopyasıydı. Birinde de bir köpek başı vardı. Ayrıca kitaplardan kesilmiş hayvan resimleri, birkaç da moda resmi göze çarpıyordu.

Dolabı açtı Marfenka. İçindekilerin tatlı kokuları doldurdu odayı.

— Badem ister misiniz? diye sordu.

— Hayır, istemem.

— Ya üzüm? Kişniştir bu, çok tatlıdır.

Bir fındık kırdı dişlerinin arasında Marfenka, iki üzüm attı ağzına. Rayski,

— Vera'nın odasına gidelim, dedi, onun odasını da görmek istiyorum!

— Gidip eski evin anahtarını alayım.

Rayski avluda bekledi. Yakov anahtarı getirdi. Marfenka ile ağabeyi merdiveni çıktılar. Geniş antreyi, koridoru geçtiler, üst kata çıktılar, Vera'nın odasının önünde durdular.

Rayski hayalinde canlandırmıştı bile bu odayı: Nedense, Marfenka'nın odasındakilere hiç benzemeyen eşyalar, öte beri, gravürler düşlüyordu burada.

Merak içinde girdi odaya, bakındı. Beklediğini bulamamıştı: Hiçbir şey yoktu odada.

Rayski «Büyükannem olsa kaderin cilvesi derdi buna, diye geçirdi içinden. Bir şey bekliyorsun yalnızca, dönüp arkana bakmıyorsun bile, en küçük bir kuşku yok içinde... yanıldığını anlıyorsun birden.»

Geniş bir perdeyle ayrılmış sade bir karyola vardı odada, karyolanın üzerinde pamuklu ince bir battaniyeyle bir yastık. Sonra bir kanepe, yerde halı, kanepenin önünde yuvarlak bir masa, pencerenin önünde muşamba kaplı küçük bir yazı masası -ama yazı takımı yoktu üstünde- küçük bir ayna, sade bir giysi dolabı.

Hepsi bu kadardı. Bu odanın sahibesinin zevklerini, eğilimlerini anlatan ne bir gravür, ne bir kitap, ne bir süs eşyası...

— Öte berisi nerede? diye sordu Rayski.

— Bir şeyi yoktur.

— Bir şeyi yok mudur? Mürekkep hokkası, kâğıtları nerede?

— Hepsi masanın gözünde, anahtarı da yanında.

Rayski önce bir pencereye, sonra ötekine gitti. Pencerelerin birinden tarlalarla köy; ötekinden bahçe, yamaç, yeni ev görünüyordu.

Marfenka,

— Gidelim ağabeyciğim, dedi, boşluk kokuyor burası, bir başına nasıl korkmuyor bu odada Vera, ben olsam korkudan ölürüm! Oysa o birisi yanına gelince kızar... Korku nedir bilmiyor! Gece bir başına mezarlığa bile gider belki, şu gördüğünüz mezarlığa...

Marfenka pencereden Rayski'ye, köylülerin evlerinden biraz uzakta bir tümseğin üzerindeki sık haçları gösteriyordu. Rayski,

— Sen gidemez misin oraya? diye sordu.

— Gündüz gidiyorum, ama Agafya'yı ya da köyden bir çocuğu alıyorum yanıma. Bazen de bir köylü ölünce gidiyorum. Neyse ki ölüm olayları seyrek olur bizde.

Rayski bir daha dolaştırdı bakışını odada. Küçük Veroçka'yı anımsamaya çalıştı, ama yalnızca, küçük gözleri koyu kahverengi, dişleri bembeyaz, minicik elleri çoğu zaman çamurlu, ince yapılı, esmer, küçük bir kız anımsayabilmişti.

Marfenka'nın arkasından dışarı çıkarken düşünüyordu Rayski: «Şimdi nasıldır acaba? Marfenka güzel olduğunu söylüyor, büyükannem de. Göreceğiz!»

XII

Çeşitli işlerin görüldüğü; kişilerin, hizmetçiler bölümünün, buzlukların, ahırların bulunduğu arka avluya çıktılar.

Avluda bir telaş vardı? Mutfakta ocak çatırdayarak yanıyor, hizmetçiler bölümünde hizmetçiler yemek yiyor, samanlıkta Taras, arabalarla uğraşıyor, Prohor, atları sulamaya götürüyordu.

Hizmetçiler bölümünde sofrada konuşuyorlardı. Kaba sözleri, kaba kahkahaları Rayski ile Marfenka'ya dek ulaşıyordu. Her kafadan bir ses çıkıyordu. İçerdekiler pencereden beyefendi ile küçük hanımın geldiğini görünce sesler bir anda kesildi.

Ama dostça bir söyleşinin bir bölümünü duymuşlardı gene de. Yegorka mı, Vaska mı belli değil biri,

— Biliyorsun Motka, diyordu, yakında öleceksin.

Dindar dalgın Yakov susturmaya çalışıyordu onu:

— Günaha giriyorsun, böyle konuşma!

Birinci ses susmuyordu:

— Bu sözümü unutmayın çocuklar: Göğsü içeri çöken, saçları külrengiyken kızıla dönen, gözleri içeri kaçan bir insan bil ki yolcudur... Yolun açık olsun Motkacığım, güzel bir tabut yaparız sana, başucuna da bir haç koyarız...

Motka'nın sesi olsa gerek, bir ses karşılık verdi:

— Dur hele, çok sopa yiyeceksin benden daha...

— Günlük koklarsan düzelirsin! Öpün onu Matryona Fadeyevna; bakın ne yakışıklı: Bundan yakışıklı ölü bulamazsınız... Yanaklarında sarı lekeler de çıktı, yolun açık olsun Motkacık...

Yakov öfkeyle söylendi:

— Kes artık, Tanrı'yı kızdıracaksın!

Hizmetçi kadınlar kızlar bile hastadan yana çıkmış, sözünü bilmezin üzerine saldırmışlardı.

Bu konuşma öte yandan gelen bir çığlıkla kesilmişti ansızın. Marina öteki hizmetçi bölümünün kapısından fırlamış, deli gibi koşuyordu avluda. Arkasından (besbelli ona atılmış) bir odun geldi. Ama Marina çevik bir hareketle yana kaçıp kurtuldu odundan. Saçı başı birbirine karışmıştı, elinde bir tarakla bir kalıp sabun vardı. Bir anda Rayski ile Marfenka'nın yanına gelmişti. Rayski,

— Ne oluyor? diye sordu.

Marina Rayski'nin önünde durdu, koşarak çıktığı kapıyı göstererek, yüzü allak bulluk, ağlamaklı bir sesle,

— Nedir benim bu çektiğim, beyim! diye bağırdı.

Marfenka'yı görünce ona döndü,

— Nedir benim bu çektiğim, küçük hanım! Öldürüyor beni!

Mutfağın kapısından ona bakan hizmetçileri görünce ağlarken parlak beyaz dişlerini göstererek gülmeye başladı birden, ama çok sürmedi bu gülüşü, ağlamaya koyuldu gene.

— Hanıma gideceğim, dedi, öldürecek beni bu adam!

Eve koştu.

Rayski hizmetçilere sordu:

— Ne oluyor?

Yegorka dişlerini gösterdi, kadınların bazıları gülümsüyordu, bazıları başlarını öne eğmiş, susuyorlardı.

Rayski Marfenka'ya dönüp yineledi sorusunu:

— Ne oluyor?

Tatyana Markovna'ya yakınan Marina'nın sesi geliyordu içerden. Tatyana Markovna öfkeyle kesiyordu sözünü arada.

Rayski odaya girdi. Büyükannesi onu görünce,

— Bak nasıl benzetmiş onu kocası! dedi. Hadi işinin başına koş, rezil karı!

— Vallahi hiç kabahatim yok hanımım, vallahi suçsuzum. Allah'ın belası herif neye kızdı, şeytan bilir, pis mendebur! Çalı çırpı toplamaya gitmiştim, kontun bahçıvanına rasladım: Ver yardım edeyim sana, dedi, çalıları bahçe kapısına kadar getirdi, Saveliy de sandı ki...

Büyükanne sert bir tavırla kesti sözünü:

— Yalan söylüyorsun rezil, yalan söylüyorsun! Boşuna sopa atmamıştır sana!

— Allah canımı alsın ki doğru söylüyorum! Yarın sabaha çıkmayayım eğer...

— Yemin etme! Geçen hafta, ayine gideceğim diye izin almıştın, kent dışında sağlık memuruyla görmüşler seni...

— Ben değildim hanımım, şurdan şuraya gitmeyeyim ki!...

— Yakov görmüş. Yalan söylemez Yakov!

— Ben değildim hanımım, belki şeytan benim kılığıma girmiştir...

Büyükanne,

— Yıkıl karşımdan! dedi. Saveliy buraya gelsin! Boris Pavloviç, bey sensin, ne yapacaksan yap!

Rayski,

— Bir şey anlamıyorum! dedi.

Saveliy avluda karşılaştı Marina ile. Sırt ya da enseye inen bir yumruk sesine benzeyen bir ses geldi Rayski'nin kulağına. Sonra gene çığlıklar, hıçkırıklar.

Marina kurtuldu Saveliy'in elinden, hızla koşarak geçti avluyu, hizmetçiler bölümüne daldı. Kahkahalar karşıladı onu orada. O da, önlüğüyle gözyaşlarını silerken, tarağı darmadağınık saçlarına sokarken kahkahayla karşılık verdi bu kahkahalara. Sonra acılarını anımsadı gene...

Kâh ağlarken, kâh hizmetçilerin hain kahkahalarına kahkahayla karşılık verirken,

— Şeytan suratlı, geberesice herif, Allah'ın belası! diye söyleniyordu.

Saveliy, başı önünde, çekingen, ağır ağır girdi odaya, köşede durdu. Büyükanne haşlamaya başladı onu:

— Senin akıllanmaya niyetin yok anlaşılan Saveliy! Günaha gireceksin sonunda! Bir gün ters bir yerine vuracaksın, geberip gidecek, senin de başın belaya girecek.

Saveliy önüne bakarak, canı sıkkın,

— Köpekler köpek gibi geberir! dedi.

Alnında derin kırışıklıklar vardı, yüzü bembeyazdı.

— Eh, nasıl istersen öyle yap, engel olmayayım sana. Yalnız, evimde suç işlenmesini sevmem. Şaka mı bu, eline geçeni indiriyorsun kadının kafasına! Zamanında çok söyledim sana: Evlenme, diye, ama sen bildiğini okudun, sözümü dinlemedin, şimdi de görüyorsun!

Saveliy başını önüne eğerek,

— Evet efendim, diye mırıldandı.

Büyükanne,

— Son kez söylüyorum sana! dedi. Bir daha böyle şey olursa Novoselovo'ya yollarım onu.

Saveliy alçak sesle,

— Nasıl yola getireyim onu? diye sordu.

— Dövmekle yola getirebiliyor musun? Uslanıyor mu?

Saveliy önüne bakarak,

— Ne de olsa... cezasını veriyorum... dedi.

— Bir daha olmasın böyle bir şey, duyuyor musun?

Saveliy kaşlarının altından ağır ağır önce hanımına, sonra Rayski'ye baktı. Yavaşça dönüp çıktı, dalgın geçti avluyu, kapıyı açtı, yan dönerek girdi odasına. Saveliy avluyu geçerken Yegorka gülerek hizmetçilere gösteriyordu onu arkadan. Marina'yı. kocasını görmesi için çekerek pencerenin önüne getirmişti... Marina,

— Bırak... şeytan görsün suratını! dedi.

Nefretle salladı kolunu, sonra dişlerini göstererek gülümsedi. Rayski,

— Nedir bu iş büyükanne? diye sordu.

Durumu anlattı büyükannesi. Köyden eve hizmetçi almışlardı Marina'yı. On altı yaşındaymış o zamanlar. Becerikliliğiyle, yetenekleriyle erkek, kadın bütün hizmetçileri geride bıraktığı gibi, büyükanneyi de şaşırtmış.

Üstesinden gelemeyeceği iş yokmuş; başka birinin bir saatte yaptığı işi beş dakikada bitiriveriyormuş.

Bir emir verildiğinde öteki hizmetçiler kafalarını, sırtlarını kaşıyana dek o soluğu avlunun öte ucunda alır, işi -hem de her zaman en iyi biçimde- yapıp bitirir, dönermiş.

Küçük hanımları giydirmek için mi çağırdılar onu, ütü yapmak için mi, bir yere yollamak için mi, ortalığı toplamak için mi, bir şey hazırlamak için mi, çarşıdan bir şey almak için mi, mutfaktakilere yardım etmek için mi... ruhunda bir yıldırım, ellerinde bir beceriklilik, gözlerinde bir doğru anlama gücü varmış sanki. Her şeyi farkediyor, anlıyor, kavrayıp hemen anında yapıyormuş.

Hiç boş durmazmış, hep bir şeyler yaparmış. Boş durdukları zamanlar bile ellerinin, bir işi yeni bitirmişler ya da yeni işe hazırlanıyorlarmış gibi bir duruşu olurmuş.

Eli uzun da değilmiş: Bir şey çalmaz, saklamaz, götürmezmiş. Açgözlü, pisboğaz da değilmiş: Gizliden bir şeyler atıştırmazmış. Tersine, az bile yermiş, ayaküstü atıştırırmış bir şeyler: Kapları yıkarken, hanımefendinin sofrasından toplanmış tabaklardan bir şeyler yer, ağzına bir salatalık atar, ya da ayaküstü iki kaşık çorba içer, bir ekmeğin ucundan bir lokma kokarır, gene koşarak bir işe gidermiş.

Tatyana Markovna bayılıyormuş ona. Önce eve almış onu; sonra da, Veroçka'nın isteğine uyarak, onun oda hizmetçiliğine vermiş. Bu görevde Marina'nın yapacak çok işi yokmuş; o da evde her işi, herkesin işini yapmayı sürdürmüş. Veroçka çok

sevmiş onu, o da Veroçka'yı sevmiş. Küçük hanımın ne istediğini, neden hoşlandığını, neyinin eksik olduğunu gözlerinden anlıyormuş.

Ama... bütün bunlara karşın, oda hizmetçiliğinden avlu hizmetçiliğine indirmiş onu büyükanne, sonra da en ağır işleri yüklemeye başlamış ona: Kapları, çamaşırları, yerleri vb. yıkamayı...

Ancak, becerikliliği ile yetenekleri yüzünden eski evden atılmamış, Vera'nın sır ortağı olmayı sürdürmüş; Vera kendi işlerinde hep onu kullanıyormuş.

Büyükannesinin sevgisini Marina'nın yitirmesinin nedeni, onun Nikitin'in, sonra Pyotr'un, Terentiy'in, daha bir sürü erkeğin kişiliklerinde «aşk ve tehlikelerini» tanımasıydı.

Baygın baygın yukardan aşağı süzdüğü bir erkek hizmetçi, köyde yakışıklı bir delikanlı yokmuş. Her gün başka birine âşık oluyormuş.

Moskova'da, Petersburg'da, ya da başka bir kentte bulunsaydı, toplumda bir yeri olsaydı ekmeğinden, yerinden, toplumsal durumundan olmak korkusu, endişesi eğilimlerine bir gem vurabilirdi belki. Ne var ki, onun köle bir hizmetçi kız durumunda böyle korkusu da, endişesi de olmadığı için bu çeşit bir gem söz konusu değildi.

Kovmazlardı onu, bir lokma ekmeğini de kimse almazdı elinden; yüzkarasına gelince, uzak, yakın akrabalarının, arkadaşlarının, tanıdıklarının, oluşturduğu dar çevresinde hemen öğrenilecek, bir daha da hiç unutulmayacak yüzkarasına çabuk alıştırırdı kendini.

Güzel değildi Marina, ama erkekleri çeken, heyecanlandıran bir şey vardı onda. Birçok erkeği ona çeken şeyin ne olduğunu söylemek güçtü. Bu çapkın, utanmak nedir bilmeyen bal rengi gözlerin fıldır fıldır bakışı mıydı erkekleri çeken; yoksa omuzlarının, kalçalarının o sinirli kıpırdanışı, oynaklığı mı; tüm bedeninin, yanaklarının, dudaklarının, ellerinin kıpırkıpırlığı mı; uçuyormuş gibi hafif yürüyüşü mü, tüm yüzüyle bir sıra beyaz

dişini ansızın aydınlatan geniş gülümsemesi mi -yerini bir anda gözyaşlarına, gerektiğinde hıçkırıklara bile bırakan bu gülümsemesi karanlıkta bir fener gibi parladı erkeğin karşısında- evet, o gülümsemesi mi, neydi çeken erkekleri? Tanrı bilirdi bunu ancak!

Ama onunla iki sözcük konuşan, yüzüne bakan, onun da baktığı, bazen düpedüz yolda karşılaştığı bir erkek bile yolundan döner, arkasından giderdi.

Özellikle avlu hizmetçiliğine indirildiğinden sonra pek süslenip püslenmiyordu: Giysisi kalındı, kollarını yukarı kıvırıyordu; boynunda, dirseklerine dek kollarında güneş yanığından, ağır işten cildi kabalaşmıştı; ama güneş yanığından hemen sonra beyaz, yumuşacık bir cilt başlıyordu.

Düzgün bir yapısı vardı. Avludan uçar gibi geçerken incecik beli geniş, pis etekliğinin bittiği yerde hoş bir biçimde kıvrılıyor, oynuyordu.

Öteki erkeklerin başına gelen Saveliy'in de başına gelmişti: Yani, ona alttan alttan birkaç kere baktıktan sonra, -hiç de yakışıklı bir erkek olmadığı halde- öteki erkeklerin elde ettiklerinden ne az ne çok ilgisini çekmiş. Daha sonra, Marina ile evlenmesine izin vermesi için büyükanneye gitmiş.

Tatyana Markovna büyük bir şaşkınlık içinde,

— Çıldırmışsın sen! demiş,

Saveliy büyükannenin bu sözüne karşılık,

— Başlık vereceğim, diye mırıldanmış.

— Başlık falan istediğim yok. Peki ama nasıl bir insan olduğunu biliyorsun, nasıl yapacaksın?...

— Biliyorum ben ne yapacağımı, demiş Saveliy.

Berejkova iki hafta süre vermiş ona, tam iki hafta sonra büyükannenin odasına gelmiş Saveliy, köşede durmuş.

— Ne diyorsun?

— İzin verin evlenelim efendim.

— Ama biliyorsun, uslanacağı yok onun!

— Üslanacak efendim, yapmayacak artık!

— Eh, sonra başkasında bulma kabahati! Boris Pavloviç'e yazacağım, Marina benim kölem değildir, onundur. O nasıl derse öyle yapmak zorundayız.

Büyükanne yazmış, Rayski bir yanıt vermemiş, Saveliy de evlenmiş.

Marina'nın değişmeye hiç niyeti yokmuş, evlilik üzerine de pek az şey biliyormuş. Aradan iki hafta geçmiş ki, garnizondan bir assubayı yakalamış evinde Saveliy. Assubay onun geldiğini anlayınca arka kapıdan sıvışmış, çitten atlayıp gitmiş.

Saveliy'in yüzü bembeyaz olmuş, soru dolu bakışlarını dikmiş karısının gözlerinin içine. Marina bildiği yeminlerin hepsini sayıp dökmüş, ama bunların hiçbirinin yararı olmamış.

Başı önünde bir süre düşünmüş Saveliy, alnında derin çizgiler belirmiş, sonra kapının çengelini takmış, ağır ağır sıvamış kollarını, çivide asılı eski dizginlerden bir kayış almış, kaldırıp karısının rasgele yerine olanca gücüyle indirmeye başlamış.

Marina doğanın ona verdiği tüm çevikliği göstererek yerde yılan gibi kıvranıyor, köşeden köşeye koşuyor, sedirlerin, masaların üzerine sıçrıyor, pencerelere, sobanın üzerine tırmanıyor, sobanın içine girmeye bile çalışıyormuş; ama kayış izliyormuş onu, her yerde de yakalıyormuş; ancak kaçarken, önüne kapı çıkınca kurtulmuş.

Çengeli kaldırdığı gibi perişan, bitkin bir durumda, ağlayarak, bağırarak avluya atmış kendini.

Hizmetçiler korku içinde dinliyorlarmış içerden gelen sesleri, Marina'nın çığlıkları hanımın odasına kadar gitmiş sonunda. Telaşla balkona çıkmış Tatyana Markovna. Kocasının acımasız dövdüğü Marina, hanımının karşısına, Rayski'nin tanık olduğu yakınmalarla, yeminlerle dikilmiş.

Ama bu dersin bir yararı olmamış. Marina hep eski Marina'ymış, birçok kereler sopa yemiş, hanımına koşup yakınmış

kocasından, ya da kaçmış kocasının ilk öfkesi geçene değin, iki üç gün tavan aralarında, samanlıklarda gizlenmiş.

Kedi gibi yedi canlıymış, yediği sopayı unutuveriyormuş hemen; kocasının kıskançlığıyla, onu yola getirmek çabasıyla, yediği sopalarla alay eden hizmetçilerin alaylarına dostça, utanmadan katılıyormuş.

Ama Saveliy çok değişmiş, giderek zayıflıyormuş, daha seyrek görünüyormuş hizmetçiler bölümünde, uşakların arasında; sık sık derin düşüncelere dalıp gidiyormuş.

Önceleri kaşlarının altından bakıyormuş karısına, sonraları hiç bakmamaya başlamış, ama onun ne zaman nerede olduğunu ne yaptığını dakikası dakikasına biliyormuş.

Buna Marina kendi de çok şaşırıyormuş: Öylesine çabuk bir kadın olduğu; bir odadan ötekine, bir ara sokaktan kent dışına, bir bahçeden koruluğa sıvışmakta öylesine usta olduğu halde olmuyormuş bir türlü, görüyormuş onu kocası, koku alıyormuş sanki, karşısına dikiliveriyormuş, hem de elinde dizginin kayışıyla...

Saveliy giderek yitiriyormuş kendine güvenini, dua ediyormuş, odasına yalnız başına oturuyor, bir şeyler mırıldanıp duruyormuş.

Bununla birlikte, tuhaf bir çelişki varmış davranışlarında. Panayırda bütün parasını karısı için harcıyor, ona giysiler, başörtüler, çoraplar, değişik küpeler alıyormuş. Kutsal haftada salıncaklara götürüyormuş karısını; öylesine çok şey alıyormuş ona, bir şey söylemeden eline öylesine çok fındık fıstık, çörek, siyah erik, kurutulmuş armut sıkıştırıyormuş ki, Marina avludaki tüm uşakları, hizmetçileri ağırlıyormuş onlarla.

Tatyana Markovna bütün bu ayrıntıları torununa anlatırken,

— Bakalım ne diyeceksin? diye sordu.

Rayski,

— Çok güzel bir şey bu, dedi. Eksiksiz bir dram!

Hemen o anda bir halk dramı biçimlendi kafasında. Bu asık yüzlü dalgın köylüden böylesine sağlam, olağanüstü, güçlü bir

kişilik nasıl çıkmıştı? Bu ahlaksızlık burgacına nasıl dayanabilmişti tutku?

Rayski'nin aklı almıyordu bunu; Saveliy'in kişiliğinin derinliklerine inmeye söz vermişti kendi kendine. Sanat yönünden Marina da gülümsüyordu ona. Bu kadını, köylü erkeklerden yolunu yitirmiş, kötünün kötüsü bazı ayyaşlar gibi ahlaksız bir kadın olarak değil, içten bir rahibe, bir «hazlar anası» olarak görüyordu...

Büyükanne,

— Ne yapsak onları? diye sordu. Bir şeyler düşündün mü? Yollasak mı?...

Rayski korku içinde,

— Yo hayır, ilişmeyin onlara, bırakın! dedi. Bu canlı, doğal dramı incelememe engel olmayın...

— Peki ama öldürecek kadını!

— Ne olmuş yani? Bizde yaşam diye bir şey yoktur, dramsa hiç... Ancak kavgaya tutuşan sarhoşlar, hayvanlar gibi öldürürler birbirlerini! Burada nasıl olmuşsa, gerçek bir insan ilişkisi çıkmış ortaya, drama yönelmiş, engel olmak istiyorsunuz ona da!... Bırakın Allahaşkınıza! Bakalım neyle sonuçlanacak... kanla mı, yoksa...

Tatyana Markovna kesti torununun sözünü:

— Biliyorum ben yapacağımı: Söyleyeceğim papaza, Saveliy ile konuşsun. Sırası gelmişken söyleyeyim Borisciğim, seninle de konuşması gerek papazın. Başının üzerinde dolaşıp duran felakete seviniyorsun!

— Söyler misiniz büyükanneciğim, Marina hizmetçileriniz arasında tek mi, yoksa...

Büyükanne öfkeyle, tiksintiyle salladı kolunu,

— Hepsinin hamuru aynı! dedi. Matryoşka Yegorka'dan ayrılmaz, Maşka -anımsarsın onu, çocuklara bir kız bakıyordu hani Prohor'un yanına samanlığa sermiş postu. Akulina Nikitka ile, Tatyana Vaska ile... Yalnız Vasilisa, bir de Yakov namuslu!

Ama ötekiler gizli yapıyorlar yapacaklarını, ar damarları çatlamamış daha, oysa Marina!...

Yere tükürdü büyükanne, Rayski gülmeye başladı.

— Hemen gidiyorum, kesin keş yazmaya başlayacağım... dedi. Tanrı'ya şükürler olsun, bir tutku bu! Buyrun size bir Saveliy!

— Gene «kesin kes» diyorsun! dedi büyükanne.

Rayski yerinden fırlamış, odasına koşacaktı ki, taşlıkta, kapıyı açmak üzere olan Polina Karpovna Kritskaya'yı gördüler. Gizlenmenin, ya da konuk kabul edemeyeceklerini bildirmenin olanağı yoktu: Çok geçti artık.

Tatyana Markovna,

— Al sana «kesin kes» işte! diye fısıldadı. Gördün mü? Dur madan boş boş dolaşır bu kadın da! Allah kahretsin, nereden çıktı şimdi? Bir Marina da bu! Buna da mı dram diyeceksin?

Rayski,

— Hayır, galiba... komedi bu! dedi.

Elinde olmadan ilgilenmeye başlamıştı konukla.

Polina Karpovna kibar bir tavırla,

— **Bonjur, bonjur!** diye fısıldadı. Sizi evde bulduğuma çok sevindim. Bana gelmek istemiyorsunuz, onun için ben geldim gene. Merhabalar Tatyana Markovna!

Hemen güleç bir tavır takınan Tatyana Markovna neşeli,

— Merhabalar Polina Karpovna, hoş geldiniz! dedi. Buyrunuz, şuraya, kanepeye oturunuz lütfen. Vasilisa, kahveyle kahvaltı hazır olsun!

— Hayır, **merci,** kahvemi içtim ben.

— Rica ederim, nasıl olur? Çok erken daha, yemeğe çok var.

— Hayır hayır, bir şey istemem, teşekkür ederim.

— Olmaz ama: O kadar yol geldiniz...

Büyükanne kahve getirmelerini söyledi. Rayski merakla Polina Karpovna'yı inceliyordu. Yüzünde kalın bir pudra tabakası vardı, saçları bukle bukle sarkıyordu. Şapkasına ve oldukça

açık yakasına pembe kurdeleler takmış, ancak beş yaşında bir çocuğa olacak küçücük bir çift potin giymişti; potinler ayağına o denli sıkıydı ki, ayaklarına gidemeyen kan yüzüne dolmuştu. Sarı rugan eldivenleri yeniydi, ama eline dar oldukları için dikişlerinden atmışlardı.

Yüzünde sakal yerine ince tüyler olan, okulu yeni bitirmiş genç bir subay vardı arkasında. Polina Karpovna'nın şalını, şemsiyesini, yelpazesini elinde tutuyordu. Başı yukarda, handiyse soluk almadan dikiliyordu Polina Karpovna'nın arkasında.

— İzninizle tanıştırayım sizi: Michel Ramin, izinli geldi kentimize... Tatyana Markovna tanıyor onu.

Delikanlı, öne eğilerek selam vereceğine tüm bedeniyle şöyle bir sallandı, kulaklarına dek kızardı, donup kaldı gene olduğu yerde.

Kritskaya alçak sesle,

— **Dites quelque, Michel!** [1] dedi.

Ama Michel daha da kızardı, yerinden kıpırdamadı.

Polina Karpovna,

— **Assayez-vous donc** [2], dedi.

Kendi de oturdu.

— Bugün çok sıcak, diye ekledi, **trés cheux!** [3] Yelpazem nerede? Verin onu bana Michel!

Rayski'ye bakarak sallamaya başladı yelpazesini.

— Beni ziyaret etmek istemediniz! diye yineledi.

Rayski,

— Bir yere çıkmadım, dedi.

— Bir şey söylemeyin, kendinizi temize çıkarmaya çalışmayın; nedenini biliyorum: Korkuyorsunuz...

— Neden?

— Ah, **le monde es si méchant!** [4]

---

(1) Bir şey söyleyiniz Michel! (Fransızca)
(2) Oturun hadi. (Fransızca)
(3) Çok sıcak. (Fransızca «chaud» sözcüğünü yanlış söylüyor.)
(4) Ah, sosyete çok dedikoducudur! (Fransızca)

Rayski gözlerini açmış, Polina Karpovna'ya bakarken «Şeytan bilir ne biçim bir şey olduğunu!» diye geçiriyordu içinden. Polina Karpovna,

— Öyle değil mi? dedi. Anlamamış mıyım? Daha ilk görüşmemizde sezinlemiştim **que nous nous entendons!** [1] O iki bakışı anımsıyor musunuz? **Voilà voilà tenez...** [2] şu bakışı! Oh, hiç gözümden kaçmaz...

Rayski gülümsedi. Polina Karpovna sürdürüyordu konuşmasını:

— Evet, evet: Öyle değil mi? **Oh, nous nous convenons!** [3] Bana gelince, sosyete umrumda değildir; onu da, onun düşüncelerini de küçümserim. Küçümsenmeyi haketmemiş midir sizce? İçtenliğin, karşılıklı içtenliğin olduğu yerde, insanların birbirlerini bazen hiç konuşmadan, böyle bir bakışla anladıkları...

Tatyana Markovna, fincanı önüne iterek kesti Polina Karpovna'nın sözünü:

— Kahve alın Polina Karpovna!

Kritskaya'nın yarı açık göğsüne yan güzle bakarak fısıldadı Rayski'ye:

— Onun sözüne kulak asma sen! Hep yalan söyler utanmaz karı!

Sonra delikanlıya döndü:

— Alınız fincanınızı, çörek de alın!

Kritskaya,

— **Débaressez-vous de tout cela** [4], dedi.

Şemsiyesini aldı genç subayın elinden. Subay,

— Ne yalan söyleyeyim, ben içmiştim... diye mırıldandı.

Ama aldı fincanı, büyükçe bir çörek seçti kendine, gene kulaklarına dek kızararak, bir ısırışta yarısını kopardı.

(1) Birbirimizi anladığımızı! (Fransızca)
(2) İşte işte... (Fransızca)
(3) Oh, birbirimize ne çok yakışıyoruz! (Fransızca)
(4) Bırakın bütün bunları. (Fransızca)

Duldu Polina Karpovna. Kentte herkes kocasının iyi yürekli, yumuşak başlı bir insan olduğunu, onun işlerine hiç karışmadığını söylediği halde, «şanssız evliliğini» anımsayarak sık sık içini çekerdi. «Canavar» derdi kocasından söz ederken; gençliğinin «heba olduğunu», aşkı da mutluluğu da tatmadığını söyler, «bir gün gelecek ben de seveceğim, bütün kalbimle seveceğim,» derdi.

Tatyana Markovna onu Marina'ya benzetirken bütünüyle haklı sayılamazdı. Polina Karpovna durgun yaradılışlı bir insandı: «Düşüş» denen şeyi sevmezdi, sorumluluklarına ihanet isteği yoktu içinde.

Duygusal değildi; içini çekiyorsa, bakışlarını gökyüzüne kaldırıyorsa, genç erkeklere iltifatlar yağdırıyorsa, yapmacık yapıyordu bütün bunları, cilvenin kaçınılmaz bir koşulu saydığı için yapıyordu...

Ama her zaman bir erkeğin ona tutkun olmasını, kentte -evlerde de, sokakta da, kilisede de- herkesin bunu, yani birisinin onun için «yanıp tutuştuğunu,» ağlayıp sızladığını, geceleri uyumadığını, yemek yemediğini -bu gerçek olmasa bile- bilmesini, bundan söz etmesini ölesiye isterdi.

Kentte herkes biliyordu artık onun nasıl bir insan olduğunu. Bu yüzden, o da kente yeni gelen üniversite öğrencilerini, asteğmenleri, genç memurları ayartmaya çalışıyordu.

Yakınlık gösteriyordu onlara, evinde yemekler, tatlılar veriyordu, gururlarını okşuyordu. Gençler tıka basa doyuruyorlardı karınlarını, içebildiklerince içki, sigara içiyor, sonra da gidiyorlardı. Öte yandan Polina Karpovna el altından, falancanın onun için «yanıp tutuştuğu» söylentisini yayıyordu kente. Acımaklı,

— **Pauvre garçon!** [1] diyordu.

Okulu bitirir bitirmez doğru buraya izine gelmiş Michel Ramin vardı şimdi yanında. Henüz pek gençti Michel; dimdik duruyordu hep tüm düğmeleri her zaman ilikli resmi giysisi

(1) Zavallı çocuk! (Fransızca)

yepyeniydi. Arada bir kulaklarına dek kızarıyor; sorulara kısık, çekingen, bas sesiyle "evet efendim" ya da "hayır efendim" diye yanıtlar veriyordu.

Elleri öylesine büyük, kırmızı parmakları öylesine uzundu ki, güderi eldivenden başkası olmazdı onlara. Bir askeri okul öğrencisi iştahı, bir enstitü öğrencisi çekingenliği vardı.

Polina Karpovna onu da şekerlemelerle ağırlayacak olmuştu başlangıçta, ama bir oturuşta bir kilo şekerlemeyi yemişti delikanlı... Şimdi hanımefendisinin peşinde dolaşıyordu hep; onun şalını, başörtüsünü, yelpazesini taşıyordu.

— **Je veux former le jeune homme, ce pauvre enfant!** [1] Genç subayla arasındaki ilişkiyi böyle açıklıyordu.

Rayski'ye döndü bir ara,

— Bugün ne yapmak niyetindesiniz? diye sordu. Yemeği sizde yiyeceğim : **Ce projet vous sourit-il?** [2]

Büyükannenin içi ürperdi birden, ama renk vermedi, hatta buna sevinmiş gibi,

— Başımızın üstünde yeriniz var, dedi. Marfenka, Marfenka!

Marfenka geldi. Kritskaya neşeyle selamlaştı onunla, delikanlı ise kulaklarına dek kızardı. Polina Karpovna'nın kıyafetini görünce gülecek oldu Marfenka, ama tuttu kendini. Onun arkadaşına bakınca, gülmemek için daha da zorlaması gerekti kendini.

Delikanlı, bas sesiyle birden,

— Marfa Vasilyevna! dedi. Bir keçi sebze bahçesine girmişti... gördüm! Çiçek bahçesine girmese!...

Marfenka,

— Çok teşekkür ederim, diye karşılık verdi, hemen söylerim, çıkarırlar. Maşka'dır yüzde yüz, beni arıyordur... Ekmek vereceğim ona.

---

(1) Erkek olmasına yardım edeceğim bu zavallı çocuğun! (Fransızca)
(2) Bu plan hoşunuza gitti mi? (Fransızca)

Büyükanne Marfenka'nın kulağına, beklenmeyen konuklar için yemek hazırlatmasını fısıldadı; Marfenka çıktı.

Kritskaya, Rayski'ye döndü.

— Kentte herkes sizden söz ediyor. Şimdiye dek hiç kimseyi görmeye gitmediğiniz, valiyi de, başrahibi de, soylular başkanını da ziyaret etmediğiniz için sitem ediyorlar size.

Tatyana Markovna karıştı söze:

— Ben de aynı şeyi söylüyorum! Ama büyükannelerin sözünü dinleyen kim bu devirde! Hiç iyi bir şey değil bu yaptığın Boris Pavloviç; hiç değilse Nil Andreiç'e gitsen, saygılarını sunsan yaşlı adamcağıza. Yoksa dünyada hoşgörmez seni. Söyleyeyim güzelce temizlesinler, yıkasınlar arabayı...

Rayski esneyerek,

— Hiç kimseye gitmeyeceğim büyükanneciğim, dedi.

Kritskaya,

— Ya bana? diye sordu.

Rayski, Polina Karpovna'nın yüzüne bakarak kibar bir tavırla sustu.

— Kendinizi zorlamayın: **De grâce, faites ce qu'il vous plaira!** [1] Düşüncelerinizi biliyorum artık şuna da inanıyorum ki (bu sözcükleri üzerine basa basa söylemişti) istediğiniz gibi... ama sosyete... dedikoducular...

Rayski güldü. Polina Karpovna ekledi:

— Eh, evet... Görüyorum, anlıyorum da, öyle değil mi? Oh, mutlu olacağız! **Enfin!...** [2]

Kendi kendine mırıldanıyormuş gibi, ama Rayski'nin duyacağı kadar da yüksek sesle söylemişti bunu.

Rayski ona dehşet içinde bakarak «Yoksa sık sık gelecek mi buraya bu kadın? diye geçirdi içinden. Nasıl kurtulmalı ondan? Romana da yaramaz: Aşırı derecede gülünç bir şey! İnandırıcı olmaz...»

(1) Oh, nasıl uygun bulursanız öyle yapın lütfen! (Fransızca)
(2) Sonunda! (Fransızca)

XIII

Günler yavaş yavaş uzuyor, kızgın güneş her gün biraz daha yükseliyor, Volga ile kıyılarının üzerinde mavi gökyüzünü daha bir ısıtıyordu. Gün ortasında kar beyazı bulutlar ağır ağır geçiyorlardı yukarlardan, kimi zaman da bir araya toplanarak gökyüzünün maviliğini koyulaştırıyorlar, insana neşe veren bir yağmurla yıkıyorlardı tarlaları, bahçeleri. Havayı serinletiyor; sonra yerlerini durgun, ılık bir akşama bırakıp uzaklara gidiyorlardı.

Kara bir bulut kent ile Malinovka'nın (Rayski'nin küçük köyünün adı Malinovka'ydı) üzerinde ansızın dururşa, uzun süren, handiyse tropikal bir sağanağa dönüşecek olursa evde herkes bir korkuya kapılıyor, ne yapacağını şaşırıyordu; bütün evde -düşmanın saldırısı bekleniyormuş gibi- savunma durumu alınıyordu. Gemisi fırtınaya yakalanmış bir kaptana benziyordu Tatyana Markovna böyle zamanlar. Emirleri duyuluyordu :

— Ateşleri söndürün, soba borularını, pencereleri kapatın, kapıların sürgülerini sürün! Git bak Vasilisa, sigara içen var mı? Açık bir yer kalmış mı? Pencerenin önünden çekil Marfenka!

Rüzgâr ağaçları yere yatırdığı, tozu toprağa kattığı; şimşekler her yanı ışığa boğduğu; gökgürültüsü -bir kahkaha gibi- gökyüzünde ağır ağır yayıldığı sürece gözlerini kırpmazdı büyükanne. Soyunmaz, odalarda dolaşır, gidip Marfenka ile Veroçka'nın ne yaptıklarına bakar, haç çıkararak kutsardı onları, kendi kendini de kutsardı. Bulut tüm ateşini, çatırtılarını tüketip soluklaştıktan, uzaklara gittikten sonra rahatlardı ancak.

Sabah ışıl ışıl güneş doğuyordu gene. Yapraklarda asılı kalmış damlacıklarda, su birikintilerinde oynaşıyorlardı ışınları, her pencereden odalara doluyorlardı, mutluluk dolu evin her aralığından içeri sızıyorlardı.

Yaşam da böyle tekdüzeydi Malinovka'da. Yaşadığının farkında bile değildi Rayski.

Marfenka'nın portresini bitirmiş; sonra kafasında romanı tümüyle biçimlenince, yapıtının «amacı ile gerekliliği» ortaya çıkınca, kahramanların her biri kişiliğini bulunca, yaşayan birer insan gibi ölmeye, yaşamın renklerine bürünmeye, birbirlerine bu «gereklilikle, amaçla» bağlandıkları zaman -öyle ki, romanı-

nı okuyan herkes onun gerekli olduğunu, edebiyat alanında böyle bir romanın şimdiye dek eksikliğinin duyulduğunu söyleyecekti- romana koymak için Nataşa öyküsünü de düzeltmişti.

Romanını parça parça yazmaya karar vermişti. İlgisini çeken bir kişiyi; onu saran, heyacanlandıran her olayı yazacak; ruhsal durumunun, izlenimlerinin, sonra duygularıyla tutkularının -özellikle tutkularının- onu çektikleri her şeye bırakacaktı kendini.

Canı çok sıkıldığı bazı zamanlar dua ediyordu :

— Ah, tutku ver bana Tanrım!

Rayski çoktan sıkılmaya başladı Malinovka'da; yaşamı başka bir yerde aramak, onu tutkunun soluğu altında sevinçle yudumlamak için; ya da -her zaman olduğu gibi- benliğini saran düşünceleriyle hiçbir şeyi uzlaştırmamak, biçimsizliklerden acı çekmek, dünyada her şeye beslediği ölü kayıtsızlığın ağırlığı altında ezilmek için çeker giderdi buradan...

Bütün bunlar sık sık gelmiş şeylerdi başına, şimdi de yinelenebilirlerdi : Rayski bunu bekliyor, korkuyordu. Ama girdiği bu içten çevrenin, üzerindeki izlenimleri canlılıklarını yitirmemişlerdi daha. Güneşin yumuşak ışığından, büyükannesinin şefkat dolu bakışından, uşakların severek hizmetine koşmalarından, Marfenka'nın yavaş yavaş filizlenen içten yakınlığından -özellikle bu sonuncudan- hoşlanıyordu şimdilik.

Sabahları Marfenka'nin -yakasız, kolsuz keten bluzuyla, gözleri uykulu uykulu- onunla öpüşmek için parmaklarının üzerinde yükselerek elini onun omuzuna koymasını, gözlerinin içine bakarak ona çayını vermesini, içinden geçeni hemen anlayıp istediğini yerine getirmeye koşmasını büyük bir hazla bekliyordu. Sonra geniş kenarlı hasır şapkasını giyiyordu Marfenka, Rayski ile -bazen koluna girerek, bazen yanında yürüyerek- kırlarda, bahçelerde dolaşıyordu; o anda daha bir hızlanıyordu Rayski'nin kanı, canı sıkılmıyordu.

Şimdilik büyükannesinin yanında olmaktan da hoşlanıyordu : Özgürlüğünü onun buyruğuna bırakmak, yaşlı kadının ona yol yordam, düzen öğretişini, onu yalnış davranışlardan, günahlardan sakınışını, yaşama değgin «çingene» kavramlarından onu kendi sağlam, gerçek yaşam mantığına çekmeye çalışışını izlemek haz veriyordu Rayski'ye.

Geçen yüzyıldan kalma Tit Nikonıç'dan da hoşlanıyordu. Sürekli bir inceliğin, saygılı davranışın, sakınmanın bayrağı altında geçiyordu Tit Nikonıç'ın günleri. Zarif bir alçakgönüllülüğü, gene öyle bir duruşu vardı. Her şeyi bağışlar, hiçbir şeye gücenmez, değerli sağlığını çok önemser, herkesçe sevilir, herkesi de severdi.

Kimileyin -neşeli olduğu zamanlar- acayip bayan Polina Karpovna'ya bile gülümserdi. Polina Karpovna bazen ne yapar yapar, Tit Nikonıç'ın ona yemeğe gelmesini sağlardı, hep aynı şeyi söylerdi yaşlı adama: Ya ona karşı ilgisiz değildi, ama saklıyordu bu ilgisini, ya da **sur le point de l'étre**[1], ama numara yapıyordu, biraz tutuyordu kendini, **mais que tôt ou tard cela finira par lâ, et comme elle sera contente, heureuse! etc**[2].

Kendini huzur dolu yaşama bırakmıştı Rayski, arada bir romanı için bazı notlar alıyordu: Bir şeyi, bir olayı, bir yüzü anlatıyor; büyükanneyi, Marfenka'yı, Leontiy ile karısını, Saveliy'i, Marina'yı yazıyordu; sonra Volga'yı, onun akışını seyrediyor, sessizliği dinliyor, kıyı boyunca serpili irili ufaklı köylerin uyuyuşuna bakıyor, bu sessizlik okyanusunda yalnızca onun duyabileceği birtakım seslere kulak veriyor, sonra bu sesleri piyanoda çalmaya, söylemeye gidiyor, kendi yarattığı ezgileri dinlerken büyük haz duyuyor, «zaman zaman» üzerlerinde çalışmak için (önünde çok zaman vardı çünkü, yapacak bir işiyse yoktu) kâğıda geçiyordu onları.

Öylesine başarılı yaptığı büyükannesinin resmine bakıyordu, bu resim o denli başarılıydı ki, devrisi gün «bütün gece gözüne uyku girmediğini» söylemişti büyükannesi. Sonra bir köylünün anlamsız dalgınlığını, onun kaba, yavaş, ağır çalışmasını, mavunayı çekerken halata asılışını, ya da tarlada saban izleri arasında kaybolmuş, alnı boncuk boncuk terlemiş, at onu değil, o atı da sabanı da taşıyormuş gibi, ağır ağır atışını; yakıcı güneşin altında gebe bir kadının, omuzunda orakla çavdar tarlasına gidişini izliyordu.

Güneşte yanmış bu yüzlerin resimlerini, onların küçük ev-

(1) Buna yakındı. (Fransızca)

(2) Ama er geç sonuç değişmeyecekti, o zaman çok hoşnut, mutlu olacaktı o! (Polina Karpovna) vb. (Fransızca)

lerini, basit eşyalarını çiziyordu; taslak yapıyor, sonra üzerlerinde «zaman zaman» çalışmak üzere çantasına atıyordu.

«Bu doğayı, bu insanları resimlerimde verirsem ne anlatmış olacağım peki? Anlam, bu yapıtın anahtarı nerede?»

Sanatçı içgüdüsü «Yapıtın kendinde!» diyordu ona; bırakıyordu Rayski kalemi, yapıtın ne olduğunu, bir yapıtın kendinde anlamın nasıl bulunduğunu düşünmeye Volga kıyısına gidiyordu.

Sonra güçlükler dikiliyorlardı karşısına: Gelişmenin adım adım oluşu, kişiliklerin doluluğu ile bütünlüğü, aralarındaki bağıntı. Sanatsal biçimin içinden çözümleme çıkıveriyordu ortaya, soğuyordu Rayski...

Kâğıtları çantasına yerleştirirken, içini çekerek,

— **Une mer à boire**[1] diyordu.

Marfenka'yı bahçeye çağırıyordu.

İlk fırsatta Marfenka sorununu çözmeye karar vermişti. Marfenka'nın şimdiki durumunu değil -bu son derece açık seçikti- onun gelecekte nasıl bir insan olacağını anlamaya çalışacak; sonra da, öğrendiklerinin ışığı altında davranacaktı ona karşı. Daha gelişmeye yeteneği var mıydı acaba Marfenka'nın, yoksa yeteneklerinin sınırına gelip dayanmış mıydı?

Onda zengin damarlı bir altın madenine raslarsa ansızın -kadınlarda böyle beklenmedik şeyler çok görülürdü- kuşkusuz, tezgâhını buraya serecekti Rayski, sevimli bir yaratığın gelişmesine adayacaktı kendini. Marfenka ve sanat olacaktı her şeyi. O zaman bütün bu notların, taslakların, denemelerin bir sonu gelecekti. Böyle dağıtamayacaktı kendini artık, yaşamı bütünleşecek, açık seçikleşecekti.

Ama Marfenka üzerine denemelerinde bir ilerleme elde edememişti henüz; genç kız öylesine güzel olmasaydı, onu geliştirme çalıştırmalarının verimsizliğinden çoktan yorgun düşmüştü Rayski.

Onun aklını, gururunu, yüreğinin şu ya da bu yanını etkilemek için tüm çabasına karşın; çocukluk kavramlarının, sıcak ev duygularının, parlak geçmişin ve büyükannenin verdiği derslerin mantığının çemberinden dışarı çıkaramıyordu onu.

(1) Denizi içip bitirmek gibi güç bir şey. (Fransızca)

Bir kız çocuğuydu hâlâ Marfenka, bir kerecik olsun, genç bir kız tavrı takınmamıştı daha. Sağlıklı yaradılışıyla, sade, handiyse ilkel yetiştirilişiyle «olgun bir genç kız» olacağı yoktu...

Ama ne olursa olsun, bir kadın olacaktı sonunda: Nasıl bir kadın olacaktı, nasıl olmak zorundaydı?

Kendi kendini de yokluyordu Rayski. Bu değişikliğin içinde elinde olmadan, o farkına varmadan, kendiliğinden nasıl olduğunu anlamaya çalışıyordu. «Başkalarında nasıl oluyor bu, diye düşünüyordu, yüzde yüz yoklamıyorlardır kendilerini onlar, ya da kişioğlunun bu doğal özelliğinin bilincine varmadılar daha: Bazıları elden geldiğince iyi görünmeye, bazıları hem görünmeye hem de öyle olmaya çalışıyorlar yalnızca; bazıları -zayıf yaradılışlılar- yüzeyde kalıyorlar, yani göstermelik oluyor her şeyleri; yaradılış yönünden güçlü, ağırbaşlı, içten olanlarsa derinlere iniyorlar, bu da kişinin kendi kendiyle ilgilenmesi, daha iyi olmaya çalışması demek oluyor.» Bu konuda kendisine nasıl bir rol düşeceğini, olması gerektiği gibi olup olmadığını, nasıl olmak zorunda olduğunu düşünüyordu. Bir ağabey, Manfenka'nın gençliğinin şefkatli bir koruyucusu, yol göstericisi mi, yoksa onun gelecekteki kocası mı olmalıydı?

Rayski bu son rolü üzerinde durunca, kendisinin ya da Marfenka'nın düğüne dek duygululuğun doruğunda kalamayacağını, ilişkilerindeki şiirin uçup gideceğini ya da küçük bir taşra komedisine dönüşeceğini sezinleyerek göğüs geçiriyordu! O anda bir soğukluk düşüyordu içine, esniyordu, can sıkıntısının belirtilerini görüyordu kendinde.

Böyle amaçsız heyecanlanmak, kızcağızı da heyecanlandırmak uygunsuz bir şeydi. Öyleyse ne yapmalıydı, nasıl davranmalıydı?

Düpedüz ağabey olmasının olanağı yoktu, kaçmalıydı: Aşırı derecede sevimli, sıcak, cana yakındı Marfenka; her dokunuşu içini ısıtıyordu, yakıyordu, sinirlerini kıpırdatıyordu. Üçüncü göbekten ağabeyiydi Marfenka'nın, yani ağabeyi sayılmazdı hiç de, hem böyle bir kızkardeşin yakınlığı tehlikeliydi.

Öte yandan, kendini Marfenka'nın yakınlığının huzur dolu gevşekliğine bırakıyordu, yakınlığı da bir ağabeyin yakınlığından

daha bir değişik, inceydi; öpücüğündeyse tutkulu bir yılan sokuluyordu usulca...

«Bir deneme, bir konuşma daha, yetecek kocası olmama, diye düşünüyordu. Diogenes fenerle «adam» arıyordu, bende kadın arıyorum: Araştırmalarımın özü budur işte! Aradığımı Marfenka'da da bulamazsam, hiç kuşkusuz, söndürmeyeceğim feneri, aramamı başka yerlerde sürdürmeye gideceğim... Peki ama Tanrım! Acılarım nerede bitecek?»

Esniyordu.

«Gideceğim buradan, bir roman yazacağım: Soluk bir düşün, renksiz bir yaşamın öyküsünü...»

Daha derinden esniyordu.

Bir akşam hava karardıktan sonra akasyaların altında çimde otururlarken,

— Söyle bana Marfenka, diye başladı, canın sıkılıyor mu burada? Büyükanneden, Tit Nikonıç'dan, bahçeden, çiçeklerden, şarkılardan, güzel biten kitaplardan bıkmadın mı?

Bu sorulara şaşan Marfenka,

— Hayır, diye karşılık verdi, başka ne isteyebilirim?

— Bu... tekdüzelik bazen basit, sıkıcı gelmiyor mu sana? Marfenka düşüncelere dalmış,

— Basit, sıkıcı! diye yineledi. Hayır! Sıkıcı mı burası? Rayski,

— Çocukluk bütün bunlar Marfenka, dedi, çiçekler, şarkılar; oysa kocaman kız oldun artık. (Marfenka'nın omuzlarına, göğüslerine kaçamak bir göz attı.) Aklına başka, ciddi şeylerin geldiği olmuyor mu hiç? Başka bir şey ilgilendirmiyor mu seni?

Bakışlarını yere indirip düşünceye daldı Marfenka. Onu hâlâ çocuk saydıkları için biraz utanmış, canı sıkılmıştı.

«Oysa çocukluğu geride bırakalı çok oluyor, diye geçirdi içinden; on metre kumaştan bir giysi çıkıyor bana, büyükanneme de o kadardan çıkıyor; yo hayır, büyükannemden çok kumaş gidiyor bana: Uzun etek giymiyor büyükannem. Oh Tanrım!

Nedir kafamın içindeki bu saçmalıklar? Ne cevap vereceğim ona şimdi? Şu Veroçka da nerede kaldı, gelip destek olsa bana...»

Çocuk sayılmaması, onu olgun bir genç kız olarak görmeleri, saymaları, ondan korkmaları için ne yapması gerektiğini bilemiyordu. Huzursuz, çevresine bakınıyor, önlüğünün eteğini parmaklarının ucuyla çekeliyor, önüne bakıyordu.

Kafasının içinden bir sürü şey geçiyor, aklında düşünceler büyüyor, sorular ortaya çıkıyordu; ama bütün bunlar öylesine bulanık, soluktu ki, ne olduklarını daha anlayamadan kaybolup gidiyorlardı, bu yüzden de bir şey söyleyemiyordu.

— Bakın ne diyeceğim ağabeyciğim, dedi; kuşları, çiçekleri seviyorum diye çocuk görmeyin beni, iş yapmasını da biliyorum. Büyükannem gelir giderleri çoğunlukla bana yazdırır. Tarlaya ne kadar çavdarın, ne kadar yulafın ekileceğini, ekinlerin ne zaman olgunlaştığını, tahılın gemilere ne zaman yükleneceğini bilirim; ev yapması için bir köylüye ne kadar kerestenin gerektiğini de bilirim... (Marfenka başını kaldırıp daha bir güvenle baktı Rayski'nin yüzüne.) Tarla işlerinin nasıl yürüdüğüyle bile ilgilenebilirim, ama büyükannem bırakmıyor.

Rayski'nin yüzüne gözlerini açarak, onun gözünde şimdi birazcık olsun büyüyüp büyümediğini anlamaya çalışarak ekledi Marfenka:

— Daha ne olsun istiyorsunuz?

— Evet, kuşkusuz iyi şeyler bütün bunlar, bir zaman gelecek sen de bir büyükanne olacaksın. İster misin onun gibi olmayı?

— Ah, inşallah, ama olamam ki!

— Başka biri olmayı istemiyor musun?

— Niçin isteyeyim? Başka biri olacak olursam burada yabancı hissederim kendimi...

— Çok doğru söyledin Marfenka: Burada ne işin var? Moskova'yı duydun, Petersburg'u, Paris'i, Londra'yı duydun. Oralara gitmeyi istemez misin?

— Bana ne oralardan?

— Ne mi? Kitaplar okuyorsun, öteki kadınların nasıl yaşadıkları anlatılıyor onlarda: Sözgelimi Miss Edgeworth'un kitabındaki şu Helen... O yaşamı tatmak isteği doğmuyor mu içinde, çekmiyor mu seni o yaşam?

Marfenka dalgın salladı başını.

— Hayır, dedi, bilmediği hiçbir şeyi istemez insan. Ama Veroçka... o sıkılıyor, sık sık eleme kapılıyor, kıpırdamadan oturuyor olduğu yerde. Burada her şey yabancı sanki ona! Bir yere gitmesi gerek, buraların insanı değil o. Oysa ben... ah, ne mutluyum burada! Kırlarda, çiçeklerin, kuşların arasında çok hafif hissediyorum kendimi! Tanıdıklarımız bize konuk geldiklerinde neşe doluyor evin içi!... Hayır hayır, buranın malıyım ben, şu kum taneciğinden, şu çimenden oluşmuşum! Hiçbir yere gitmek istemiyorum. Bir başıma Petersburg'da, yurt dışında ne yaparım? Can sıkıntısından patlarım...

— Yalnız olmazsın orada.

— Kiminle olurum? Büyükannem dünyada ayrılmaz köyden.

— Büyükanneni ne yapacaksın? Benimle... kocanla gideceksin. Benimle gelir miydin?

Marfenka hayır anlamına salladı başını.

— Niçin?

— Sizi sıkmaktan korkarım...

— Alışırsın bana.

— Hayır alışamam... Bakın, iki haftadır buradasınız... hâlâ korkuyorum sizden.

— Neden korkuyorsun? Son derece sade olduğumu sanıyorum: Seninle oturuyorum, dolaşıyorum, resim yapıyorum...

— Hayır, sade değilsiniz. Gözlerinizde tuhaf bir şey oluyor bazen... Evet, alışamam size...

— Peki ama ömrünü büyükannenin dizinin dibinde geçirmek, onsuz bir adım atamamak... sıkıcı bir şey bu!

— Doğru, kendiliğimden bir şey düşünmedim şimdiye dek: O olmasa ne yaparım?

Marfenka telaşlı baktı iki yana, söyleyeceği başka şey olmadığı için huzursuz oldu gene.

«Oh Tanrım! diye geçirdi içinden; küçük, aptal bir kız olarak görüyor beni... şöyle zekice bir şey söylesem... ne söylesem ama? Tanrım yardım et bana!»

Ama «zekice» bir şey gelmiyordu aklına; üzgün, önlüğünün eteğini didikliyordu.

Rayski üsteliyordu :

— Yüreğinde bir sızı duymuyor musun bazen? Düşündüğün bir şey yok mu?...

Marfenka içini çekti.

«Büyükannem yemeğin iyi olmasını söyledi, diye geçirdi içinden, bunu düşünüyorum işte : Nasıl söylerim bunu ona!...»

Bir an sustuktan sonra hüzün dolu bir ağırbaşlılıkla,

— Olmaz olur mu? dedi. Çocuk değilim artık!

— Ya! Küçük günahların var demek! Tanrı'ya şükürler olsun! Az kaldı umudu kesiyordum senden! Anlat hadi, neymiş düşündüğün?

Marfenka'ya yaklaştı Rayski, elini tuttu. Marfenka elini çekmeden, dalgın,

— Ne mi? dedi. Vicdanım!

— Vicdanın mı? Vay canına! Büyük günah kokuları geliyor burnuma!

Rayski gülecek oldu, ama bu saflığın altında büyük bir günahın gizlenip gizlenmediği, Marfenka'nın uysallığının yapmacık olup olmadığı sorusu geldi aklına birden.

— Ne olabilir senin vicdanında? Güven bana, birlikte inceleyelim her şeyi. Bir yardımım dokunamaz mı sana?

— Herkesin düşündüğü şeylerdir benim düşündüklerim de...

— Sözgelimi?

— Bir insanın nasıl yaşaması gerektiği üzerine Peder Vasil'in söylediklerini dinleseniz bir! Oysa biz nasıl yaşıyoruz, onun

buyurduklarının yarısını olsun yapıyor muyuz? (İnandırıcı bir tavırla konuşuyordu.) Hiç değilse bir gün yaşasak öyle... onu da yapamıyoruz! Kendini unutmak, herkesin hizmetçisi olmak, her şeyini yoksullara dağıtmak, herkesi -bizi ezenleri bile- kendinden çok sevmek, hiç kızmamak, çalışmak, süsün-püsün, önemsiz şeylerin üzerinde durmamak... daha bir sürü şey var, bir sürü! Hepsini anımsayamaz insan! Düşünmeye başladığımda kafam karışıyor, korkuya kapılıyorum. Bütün bunları yapmaya yetmez insanın ömrü! Sözgelimi büyükannemi alalım: Dünyada ondan zeki, ondan iyi yürekli insan var mıdır? Ama o da... günah işliyor... (Sesini alçaltarak söylemişti bunu Marfenka.) yoktan yere kızıyor, Anna Petrovna Tokeyeva'yı görecek gözü yok. Yılbaşında yeni yılını bile kutlamadı! Polina Karpovna'dan hoşlanmıyor. Uşaklara sık sık kızıyor, bazı suçlarını bağışlamıyor; köylü kadınlar bir eksikliklerinden yakınırlarken onların yalan söylediklerini sanıyor... Paraya çok değer veriyor... (Sesini daha da alçaltarak söylemişti bunu Marfenka.) Bir şeyde yanılırsa, dünyada kabul etmez yanıldığını: Çok mağrurdur! Oysa tanıdığım en iyi insandır!... Varın Veroçka ile beni düşünün artık! Sonra, nasıl olmalı ki...

Marfenka'nın sözünü kesti Rayski:

— Olduğun gibi olmalısın.

Marfenka dalgın salladı başını.

— Hayır... Çok şeyi anlamıyorum ben, bu yüzden de nasıl hareket etmem gerektiğini bilemiyorum bazen. Oysa Veroçka biliyor, canı istemediği için yapmıyor, bense yapamadığım için...

— Peki bunun seni sık sık üzdüğü oluyor mu?

— Hayır, bazen üzüyor, yüzüme vurulduğu ya da büyükannem bunun için bana sitem ettiği zamanlar... Biraz ağlayınca açılıyorum, gene neşeleniyorum, Peder Vasil'in söyledikleri beni hiç ilgilendirmiyorlar sanki! Kötü olan da bu zaten!

— Başka bir derdin yok demek, mutlu çocuk, öyle mi?

Marfenka şaşırmış,

— Bu azmış gibi söylüyorsunuz! dedi. Siz böyle şeyleri hiç düşünmez misiniz yoksa?

— Düşünmem canım; biliyorsun, Peder Vasil'i dinlemedim hiç.

— Nasıl yaşıyorsunuz peki? Sizin de düşündüğünüz bir şey vardır elbet.

— Şimdi seni düşünüyorum!

— Beni mi? Sağ olduğu sürece büyükannem ilgilenecek benimle...

— Ya o öldükten sonra?

— Büyükannem mi?

Haç çıkararak hemen ekledi Marfenka:

— Tanrı korusun!

— Er geç olacak bu...

— Allah iyiliğinizi versin: Ne biçim konuşuyorsunuz, ne biçim düşünceleriniz var!

Rayski'yi dinlememeye çalışıyordu.

— Büyükannenin hiç ölmeyeceğini mi sanıyorsun yoksa?...

— Susun Allahaşkınıza: Duymak bile istemiyorum!

— Peki ya o zaman ne yapacaksın?

— Veroçka ile ben de ölürüz, çünkü büyükannem olmadan...

Derin bir göğüs geçirdi Marfenka. Rayski,

— Bundan da kuşların, çiçeklerin, bu ufak tefek şeylerin bütün bir ömrü dolduramayacağı sonucunu çıkarmak gerekir, dedi. Başka şeylere ilgi, yakınlık duymalı, bağlanmalısın.

Marfenka handiyse umutsuzluk içinde,

— Ne yapmalıyım? diye sordu.

Rayski, bir an sustuktan sonra dudaklarını Marfenka'nın alnına değdirerek,

— Birini, bir erkeği sevmen gerek... dedi.

— Kocaya varmak mı? Evet, birkaç kere söylediniz bunu bana, büyükannem de sık sık ima ediyor aynı şeyi, yalnız...

— Yalnız... ne?

Marfenka mahçup,

— Nerede bulmalı onu? dedi.

— Hoşlandığın bir erkek yok mu? Gençler arasında dikkatini çeken olmadı mı hiç?...

— Diyecek yoktur doğrusu buranın gençlerine! Sözgelimi Boçkov'un üç oğlu var: Akşamları, kendileri gibi erkekleri eve toplayıp içerler, kâğıt oynarlar. Sabahları hepsinin gözleri kıpkırmızı, dağılırlar. Sonra Çeçenin'in oğlu izine geldi, geldiği gün, yüz bin ruble drahoması olan bir kız aradığını söyledi; oysa kendisi Motka'dan da biçimsiz bir şey: Yerden bitme, eğri bacaklı... durmadan da fosur fosur sigara içiyor! Hayır, hayır... Ama Nikolay Andreiç yakışıklı, neşeli, iyi yüreklidir, üstelik...

— Üstelik ne?

— Genç, topu topu yirmi üç yaşında!

—Kimin nesidir bu Nikolay Andreiç?

— Vikentyevlerin oğlu. Çiftlikleri Volga'nın karşısındadır. pek uzak değil. Köylerinin adı Kolçino, ancak yüz kölelik küçük bir köy. Ayrıca Kazan'da da üç yüz köleleri var. Annesi Veroçka ile beni birkaç gün onlarda konuk olalım diye çağırdı, ama büyükannem yalnız bırakmıyor. Bir keresinde sabah gidip akşam döndük, o kadar... Anasının bir oğlu, başka çocukları yok. Kazan'da üniversiteyi bitirmiş, burada valinin yanında özel bir görevde bulunuyor.

Marfenka, yüzünde bir neşe; canlı, çabuk çabuk konuşarak anlatmıştı bunları.

Rayski, Marfenka'nın elini yüreğinin üzerine bastırarak,

— Ya! dedi. Vikentyev hoşuna gidiyor demek!

Kıpırdamadan oturuyor; Marfenka'nın, onun okşamalarını -onları handiyse fark etmeden, görünüşte bir şey de hissetmedengüvenle benimseyişini, onlara karşılık verişini haz duyarak izliyordu.

«Belki bir kıvılcım, yakıcı bir el sıkış uyandıracaktır onu çocuksu uykusundan, gözlerini açacaktır, diye geçiriyordu içinden, o zaman yaşamının yeni bir dönemine girecek birden...»

Öte yandan, küçük bir kuş gibi şakıyordu Marfenka, Vikentyev'den hoşlanıp hoşlanmadığını anlamak için kendini yokluyormuş gibi, düşünceye dalmış,

— Vikentyev! dedi.

Rayski, Marfenka'nın yüzüne bakarak, elini de sıkarak takıldı ona:

— Karanlık olduğu için göremiyorum, ama yüzde yüz kıpkırmızı olmuşsundur!

— Hiç de! Niçin kızaracakmışım? İki haftadır görünürlerde yok işte, umurumda değil...

— Söylesene, hoşlanıyor musun ondan?

Marfenka yanıt vermedi.

— Ne o, doğru mu?

— Neler söylüyorsunuz! Buradaki gençlerin hepsinden iyi olduğunu söyledim, o kadar. Herkes söylüyor aynı şeyi... Vali çok seviyor onu, kovuşturmaya hiçbir zaman yollamıyor: «Niçin bulaşsın o işlere, diyor; cinayetlerle, hırsızlıklarla uğraşmak ahlakını bozar insanın! Benim yanımda kalsın varsın!» Şimdi oradadır. Buraya gelmediği zamanlar akşam yemeğini orada yer, dans eder, oyun oynar...

Rayski,

— Sözün kısası, çalışır! dedi.

Marfenka, hoşnut bir tavırla,

— Küçük bir nişanı bile var! diye ekledi. Küçücük bir şey!

— Buraya geliyor mu?

— Çok sık. Ama şimdi kayıplara karıştı. Kolçino'ya maman'ının yanına mı gitti, bilmiyorum. Söylemeden gittiği için biraz sitem etmek gerek ona. Büyükannem paylar onu: Korkar büyükannemden... Buraya geldiği zamanlar uslu durmuyor hiç: Koşuyor, şarkı söylüyor. Ah ne yaramazdır! Ne çok da yer! Geçenlerde kocaman bir mantarı yedi! Çayda çok çörek yiyor! Önüne ne koyarsan, hepsini silip süpürür! Bu yüzden bayılıyor ona büyükannem. Ben de onu...

Rayski eğilip Marfenka'nın gözlerinin içine bakarak,

— Seviyor musun? diye sordu.

Marfenka başını salladı,

— Hayır, hayır! dedi. Sevmesine sevmiyorum da... Çok iyi bir çocuk! Burada herkesten iyi: Terbiyeli, meyhaneye gitmiyor, bilardo oynamıyor, içki hiç içmiyor.

Rayski, Marfenka'nın şakaklarında saçlarını düzelterek,

— Çok iyi bir çocuk! diye yineledi. Sen de iyisin!

Marfenka'yı kendine doğru hafifçe çekerek alçak sesle ekledi:

— Ne yazık ki yaşlandım Marfenka, yoksa nasıl severdim seni!

Marfenka kendini Rayski'nin okşamalarına bırakarak, hoşgörüyle,

— Ne yaşlanmasından söz ediyorsunuz! dedi, daha çok var yaşlanmanıza! Yalnız, sakalınızda beyaz birkaç tel var, ama bazen gerçekten çok yakışıklı oluyorsunuz... gülerken ya da heyecanlı heyecanlı bir şeyler anlatırken... Ama kaşlarınızı çattığınız, ya da o tuhaf bakışınızla baktığınız zaman... yetmiş yaşında gösteriyorsunuz...

— Doğru söyle, korkunç ve yaşlı görünmüyor muyum sana?

— Hiç.

— Peki beni... öpmekten hoşlanır mısın?

— Çok.

— Öp öyleyse.

Marfenka hafifçe doğruldu, dirseğini Rayski'nin dizine dayadı, sesli öptü yanağından, sonra oturmak istedi gene, ama Rayski tuttu onu.

Kurtulmaya çalıştı Marfenka, öyle rahat değildi, oturdu sonunda. Kendini zorlamaktan yüzü kıpkırmızı olmuştu. Bozulan saçını düzeltmeye koyuldu.

Rayski'nin ise bembeyazdı yüzü. Başını arkaya atmış, ensesini ağaca dayamış, gözleri kapalı oturuyor, handiyse farkında olmadan Marfenka'nm elini tutuyor, sıkıyordu.

Marfenka doğrulup daha bir rahat oturmak istiyordu, ama Rayski bırakmıyordu elini; öyle ki, koluyla Rayski'nin omuzuna dayanmak zorunda kalıyordu.

— Bırakın elimi, omzunuz yorulacak, dedi, şişmanım çünkü... şu kola baksanıza... tutun bakın...

Rayski, Marfenka'nın başını gene yüzüne yaklaştırarak hareketsiz öyle kalıp alçak sesle,

— Hayır, yorulmaz... dedi. Böyle rahat mısın?

— Rahatım, yalnız çok sıcak, yanaklarımla kulaklarım ateş gibi yanıyor, bakın: Sanırım kıpkırmızıdırlar! Çok kanlıyım ben: Parmağınızla koluma dokunursanız hemen beyaz bir iz oluşur orada, sonra kaybolur.

Rayski susuyor, gözleri kapalı, oturuyordu öyle, Marfenka ise aklına gelen her şeyden söz etmeyi sürdürüyor, sağına soluna bakıyor, potininin burnuyla kumu karıştırıyordu.

— Sakalınızı kesseniz çok daha yakışıklı olursunuz! dedi. Bu acayip modayı, sakal bırakma modasını da kim çıkardı acaba? Köylülerden aldılar onu! Petersburg'da herkes sakal mı bırakıyor sahi?

Rayski bir şey düşünmeden salladı başını.

— Keseceksiniz sakalınızı, değil mi? Yoksa Nil Andreiç görünce kızar. Sakaldan hiç hoşlanmıyor; yalnızca devrimcilerin sakal bıraktıklarını söylüyor.

Rayski sevgi dolu bir sesle,

— Sen ne istersen yaparım, dedi. Ama söyle bana, Vikentyev'i niçin seviyorsun?

— Gene mi? Ne tuhafsınız: Konuyu kendiniz açtınız, şimdi de onu sevdiğimi söylüyorsunuz. Ne de seviyorum ya! Böyle bir şeyi aklının ucundan geçirmez Vikentyev! Sevmek mi... nasıl olur? Büyükannem ne der sonra?...

Marfenka konuşurken bir yandan da Rayski'nin sakallarıyla oynuyordu dalgın; ama parmaklarının, Rayski'nin sinirleri üzerinde yılan gibi dolaştıklarını, genç adamın içinde fırtınalar kopardıklarını, kanını tutuşturduklarını, kafasının içini allak bullak ettiklerini aklının ucundan bile geçirdiği yoktu. Bu parmakların her hareketi daha bir sarhoş ediyordu Rayski'yi. Marfenka'nın belini sıkarak, sayıklıyormuş gibi,

— Sev beni Marfenka, dedi, dostum, kızkardeşim!...

Marfenka, elinde olmadan Rayski'nin göğsünün üzerine düşerken,

— Oh, acıyor ağabeyciğim, dedi, bırakın, Allahaşkına bırakın belimi, soluk alamıyorum!

Rayski, Marfenka'nın yanağını bir kere daha kendisininkinin üzerine bastırırken fısıldadı:

— Böyle rahat mısın?

— Ayaklarım rahatsız.

Rayski bıraktı onu, Marfenka ayaklarını düzeltti, Rayski'nin yanına oturdu.

— Çiçekleri, kedileri, kuşları niçin seviyorsun Marfenka?

— Kimi seveyim peki?

— Beni, beni!

— Seviyorum ya.

Rayski elini Marfenka'nın omuzuna koyup,

— Böyle değil, başka türlü! dedi.

Marfenka gökyüzüne bakarak,

— İşte bir yıldız, işte bir tane daha, işte bir tane daha, ne çok var! dedi. Oralarda, yıldızlarda da insanların olduğu doğru mudur acaba? Belki de bize benzemiyorlardır... Ah, şimşek çaktı! Hayır, Volga'nın ötesinde, çok uzaklarda çaktı. Gökgürültüsünden, şimşekten korkarım ben... Veroçka pencereyi açar, oturup seyreder yağmuru, bense perdeleri sıkı sıkı kapatıp yatağa girerim, şimşek çok parlak çakıyorsa başımı büyük bir yastığın altına sokarım, kulaklarımı da tıkarım, böylece bir şey görmem, işitmem... Bakın bir yıldız kaydı!

Bir an sustuktan sonra ekledi Marfenka:

— Yemek saati geliyor! Siz olmasaydınız yemeğimizi çoktan yemiş, saat on birde yatmıştık. Konuğumuz olmadığı akşamlar erken yatarız.

Rayski yanağını Marfenka'nın omzuna dayamış, susuyordu.

— Uyuyor musunuz? diye sordu.

Rayski hayır anlamına başını salladı.

— Uyukluyorsunuz ama; bakın gözleriniz bile kapalı. Ben de yatar yatmaz uyurum. Kimi zaman çoraplarımı bile çıkaramam, öyle olduğum gibi uzanırım. Veroçka uzun süre uyuyamaz: Büyükannem bağırır ona, «gece kuşu» der. Peki Petersburg'da erken mi yatarlar?

Rayski yanıt vermedi.

— Ağabey!

Hâlâ susuyordu Rayski.

— Niçin susuyorsunuz?

Rayski şöyle bir kıpırdanıp hareketsiz kaldı gene. Sürekli bir mutluluğu hayal ediyor, avucunun içinde tuttuğu bu mutluluğu bırakmak istemiyordu.

Marfenka, gözlerinden yaş gelesiye esnedi.

— Hava ne güzel! dedi. Büyükanneme, kameriyede yatmama izin vermesi için yalvarırım bazen, ama bırakmaz. Odamda pencereyi bile kapattırır.

Rayski ağzını açmıyordu.

Marfenka «Hep susuyor, nasıl alışırsın ona? diye geçirdi içinden, başını güvenle koydu gene Rayski'nin göğsüne, yorgun bakışını dalların arasından parlayan yaldızlarda gezdirmeye başladı dalgın. Karanlık koruya bakıyor, yaprakların hışırtısına kulak veriyor; boş durmaktan canı sıkıldığı için, elinin altında Rayski'nin yüreğinin vuruşlarını izlerken düşünüyordu:

«Ne tuhaf! Niçin böyle hızlı çarpıyor yüreği acaba? Ya benim ki? (Elini kendi göğsünün sol yanına koydu.) Hayır, hızlı çarpmıyor!»

Sonra doğrulmak istedi ama Rayski'nin onu sıkı sıkı tuttuğunu hissetti. Sıkılmaya başlamıştı. Utangaç,

— Bırakın beni ağabeyciğim! diye fısıldadı. Eve gidelim artık, geç oldu!

Rayski, Marfenka'dan temelli ayrılacakmış gibi bırakmak istemiyordu onu.

Marfenka, Rayski'nin kollarının arasından kurtulmaya boşuna çalışırken giderek büyüyen bir can sıkıntısıyla,

— Bırakın belim acıyor... dedi.

Öne eğilerek sonunda kurtuldu Rayski'nin kollarının arasından.

Rayski derin bir soluk aldı.

Marfenka'nın huzur dolu, çocuksu sesi geldi kulağına:

— Neyiniz var?

Rayski Marfenka'nın yüzüne baktı, sonra çevresine bakındı, uykudan uyanıyormuş gibi bir kere daha derin soluk aldı. Marfenka,

— Neyiniz var? diye yineledi. Bir tuhaf oldunuz!

Birden kendine geldi Rayski, Marfenka'nın orada olmasına şaşmış gibi baktı yüzüne, sağına soluna bakındı, sonra çabucak kalktı banktan. Derinden «Ah!» çekti.

Marfenka bir elini Rayski'nin omzuna koydu, ötekiyle onun dağınık saçlarını düzeltti, gene yanına oturmak istedi. Rayski onu iterek, heyecanlı,

— Hayır, gidelim buradan Marfenka! dedi.

— Tuhaf oldunuz! Başka bir insan oldunuz sanki! Başınız ağrımıyor ya?

Rayski'nin alnını tuttu Marfenka.

Onun elini alıp öptü Rayski,

— Çok yaklaşma bana, yakınlık gösterme! dedi. Canım kızkardeşim!

— Siz bana bu kadar yakınlık gösterirken olur mu! Öyle iyi yüreklisiniz bizi öyle çok seviyorsunuz ki! Evinizi, bahçenizi armağan ettiniz bize, taş mıyım ben!...

— Öyle ol! Yakınlığıma bugünkü gibi karşılık verme!...

— Neden?

— İşte. Bazen öyle olurum ben... o zaman uzaklaş yanımdan.

— İçecek bir şey ister miydiniz? Büyükannemde bir damla var. Hemen gidip getireyim mi, ister misiniz?

— Hayır istemez. Ama Allahaşkına, bir gün sana aşırı yakınlık gösterirsem, ya da bir başkası yaparsa bunu, sözgelimi şu Vikentyev...

Marfenka şaşırmış,

— Hiç yapabilir mi! dedi. Eşli yakalamaca oynarken bile elimden tutamıyor, entarimin kolundan tutuyor hep! Amma da yaptınız: Vikentyev ha! İzin verir miyim böyle bir şey yapmasına!

— Ona da, bana da, dünyada hiç kimseye verme bu izni... şunu unutma Marfenka: Hoşuna giden erkeği sev, ama büyükanneyle Peder Vasil izin verene dek bu sevgini ruhunun derinliklerinde sakla, sevdiğin erkeğe de, kendine de izin verme... Peder Vasil'in söylediklerini hiçbir zaman unutma...

Marfenka Rayski'nin anlattıklarını sessiz dinleyerek yanı sıra yürüyor, onun biraz önce başka türlü konuştuğunu anımsayarak şimdiki durumuna şaşıyor, ne düşüneceğini bilemiyordu.

— Oysa böyle söylemiyordunuz... diye başladı.

— Yanılmışım, o söylediklerim senin için değildi. Evet Marfenka, haklısın: Bize verilmeyen bir şeyi istemek, kitaplarda anlatılan o hanımefendiler gibi yaşamaya çalışmak günahtır. Değişmekten, başka bir Marfenka olmaktan Tanrı korusun seni! Çiçekleri, kuşları sev, ev işleriyle ilgilen, kitaplarda da, kendi yaşamında da her zaman iyi sonu ara.

Marfenka çekingen,

— Gülünç bir şey değil mi... kuşları sevmek? dedi. Alay etmiyorsunuz ya benimle? Doğru mu söylüyorsunuz?

— Hayır, hayır, bir incisin sen, bir meleksin... apaydınlık, tertemiz, dupdurudur ruhun...

Marfenka gülümsedi.

— Dupduru mu? İçi görünüyor mu yani?

— Sen... sen...

Heyecandan ne söyleyeceğini bilemiyordu Rayski.

— Güneş ışığısın sen! Ruhuna kötülük tohumunu atmak isteyecek insana lanet olsun! Hoşça kal! Hiçbir zaman yaklaşma bana Marfenka, ben yaklaşırsam da... kaç!

Yamaca doğru yürüdü Rayski.

— Nereye gidiyorsunuz? Yemeğe gidelim! Yatma zamanı geldi...

— Yemek de, uyumak da istemiyorum.

— Gene bir yerlere gidiyorsunuz yemek saati; bakın, büyükannem...

Marfenka tümcesini daha tamamlamadan Rayski yamaçtan aşağı yürümüş, çalıların arasında gözden kaybolmuştu.

İçi ürpererek düşünüyordu: «Tanrım! Yarım saat öncesine değin dürüst, temiz, kendisine saygısı olan bir insandım; yarım saat içinde bu kutsal çocuk zavallı bir yaratık, «dürüst, kendine saygısı olan» bu adam da dünyanın en alçak insanı olacaktı! Temiz ruh beden hazzına yenik düşecekti. Kanla sinirler, felsefeyi, ahlakı, gelişmeyi alaya alacaklardı! Ama temiz ruh dayandı, kanla sinirlere yenilmedi: Onurla dürüstlük kurtardılar...»

Bir çukurun önünde durup sordu kendi kendine: «Ne kurtardı onları? Önce... benim irade gücüm, bir de çirkinliğin bilincine varmam...» Şöyle bir doğrularak başlayacak olmuştu Rayski, ama itiraf etmek zorunda kalmıştı: «Hayır, hayır, en sonra geldi bu, önce ne kurtardı onları peki? Koruyucu melek, görünmeden mi korudu onları? Büyükannemin dediği kader mi kurtardı Marfenka'yı? Ya da...» Kim ne derse desin, dürüst bir insan olarak kalmasını bu esrarlı «ya da» ya borçluydu Rayski. «ya da» Marfenka'nın lekesiz, çekingen saflığında, Peder Vasil'in sözlerine bağlılığında, nihayet durgun yaradılışında mı gizliydi acaba? Evet, Rayski'de değil, Marfenka'daydı bu...

Rayski çukuru atlayıp, çalıların arasından Volga'nın kum kıyısına çıkarken,

— Oh, ne iğrenç bir şey! dedi. Ne iğrenç bir şey!

Marfenka Rayski'nin arkasından uzun süre baktıktan sonra sessizce, dalgın yürümüştü eve doğru. Bir şey düşünmeden dallardan yaprakları koparıyor, arada bir yanaklarına ya da kulaklarına tutuyordu.

— Ateş gibi yanıyorlar, yüzde yüz kıpkırmızıdırlar! diye mırıldanıyordu. Niçin yaklaşmasını istemiyordu kendisine, yabancım değil ki! Oysa kendi öyle iyi... şu yanaklarıma baksana nasıl yanıyorlar!

Elini bir bu yanağına, bir öteki yanağına koyuyordu.

Rayski'nin yemek saati bir yere gittiğini öğrenince söylenmeye başladı büyükanne. Üçü -Tit Nikonıç da vardı yemekte- yemeklerini hiç konuşmadan yeyip dağıldılar.

Büyükannesine genellikle her şeyini anlatan Marfenka, ağabeyinin» kendisine bir daha yaklaşmamasını istediğini ona anlatsın mı anlatmasın mı bir süre kararsızlık içinde bocaladıktan sonra anlatmadan gidip yattı. Birkaç kere anlatacak olmuştu, ama nereden başlayacağını bilememişti. Ağabeyinin «tuhaflığından» da hiç söz etmemişti büyükannesine, erken girmişti yatağa. Ama uzun süre uyuyamamıştı : Yanaklarıyla kulakları ateş gibi yanıyorlardı.

Yatakta bir saat kadar öyle yattıktan sonra kalktı, yüzü güneşten yandığı zamanlar genellikle yaptığı gibi, salatalık turşusu suyu sürdü yanaklarına, sonra haç çıkardı, yatıp uyudu.

XIV

Kıyı boyunca aşağı doğru gitti Rayski, sonra yola çıktı, Kozlov'un küçük evine dek yürüdü. Pencerede ışık görünce bahçe kapısına yaklaşıyordu ki, birisinin çiti aşarak bahçeye atlamaya çalıştığını farketti.

Adam çiti aşana dek karanlıkta durup bekledi Rayski. Adamın hırsız mı, yoksa Ulyana Andreyevna'nın sevgilisi m-r Şarl

mı olduğunu bilmediği için bir karar veremiyor, bu yüzden sesini çıkaramıyordu.

Ama bir an düşününce adamı izlemesinin uygun olacağına karar verdi; bunun için o da onun gibi yaptı, sessizce aştı çiti.

Adam, ses çıkarmamaya çalışarak pencereye yaklaştı. Rayski de arkasından gidiyordu. Adam pencerenin dibinde durunca birkaç adım gerisinde de o durdu. Leontiy'in penceresine uzandı adam, birden olanca gücüyle vurmaya başladı cama.

«Hırsız değil bu... Mark olsa gerek!» diye geçirdi içinden Rayski, yanılmamıştı.

Bağırıyordu adam:

— Hey Filozof! Pencereyi aç! Duyuyor musun Platon? Hadi çabuk ol!

İçerden Kozlov'un sesi duyuldu:

— Kapıdan dolan!

— Kapıda ne işim var, köpekleri mi uyandıracağım? Aç diyorum!

Kozlov pencereyi açarken,

— Peki peki, dur biraz, dedi. Ne biçim insansın!

Mark içeri atladı.

Kozlov pencereden geri çekilerek, korkmuş,

— Kimdir arkadan gelen? diye sordu. Kimi getirdin?

— Hiç kimseyi; düş görüyorsun... Ah, sahi biri çıkıyor... pencereye...

Bu arada odaya atlamıştı Rayski. Leontiy şaşırmış,

— Boris, sen misin? dedi. Nasıl oldu da aynı anda geldiniz?

Rayski'ye bir göz attı Mark, sonra Leontiy'e döndü:

— Çabuk bir pantalon ver bana. Şarap yok mu?

Mark'ın handiyse beline kadar çamur içinde olduğunu, pantalonuyla çizmelerinin vıcık vıcık olduğunu ancak şimdi farkedebilmişti Leontiy. Şaşırmış.

— Nedir bu hal, nereden geliyorsun? diye sordu.

Mark sabırsız,

— Hadi çabuk ol, dedi, gevezeliği bırak!

— Şarap yok; Şarl yemeği bizde yedi, olanı içtik, sanırım votka var...

— Giysilerin nerede?

— Bilmiyorum. Karım da uyuyor; Avdotya'ya sormak gerek...

— Akılsız şey! Bırak, ben kendim bulurum.

Lambayı alıp öteki odaya geçti Mark.

Leontiy Rayski'ye döndü,

— Görüyorsun işte! dedi.

On dakika sonra Mark elinde bir pantalonla döndü. Leontiy,

— Nerede ıslandın böyle? diye sordu.

— Volga'yı bir balıkçı kayığıyla geçiyordum; kör herif adamın yanında çamura oturttu kayığı. Suya atlayıp kayığı kurtarmamız gerekti.

Mark, Rayski'ye aldırmadan pantalonunu değişti, büyük koltuğa oturdu, dizlerini çekerek çenesine dayadı.

Rayski sessizce inceliyordu onu. Yirmi yedi yaşlarındaydı. Çelik gibi sağlam yapılıydı, düzgün bir bedeni vardı. Sarışın değildi, ama yüzü sarıydı; kulaklarıyla ensesini örten açık kızıl, gür saçları çıkık, geniş alnını açıkta bırakıyorlardı. Bıyığıyla sakalı seyrekti, saçlarından daha bir açıktı.

Küstah bir anlatımı olan aydınlık yüzü öne çıkıktı, zayıftı, hayli iri çizgileri pek düzgün sayılmazlardı. Arada bir yüzünü kaplayan gülümsemede can sıkıntısı mı, alay mı var, belli değildi, ama hoşnutluk hiç yoktu.

Kolları uzun; elleri iri, düzgün, güçlüydü. Gri gözlerinin bakışı bazen cesur, küstah, bazen de çok soğuk, her şeye karşı küçümseme doluydu.

Der-top olmuş, kıpırdamadan oturuyordu koltukta: Kolları, bacakları-taş kesilmiş gibi -kıpırdamıyorlardı hiç; gözleri her şeye durgun, ya da soğuk bakıyorlardı.

Ama onun bu kıpırtısızlığının altında, kimileyin bir köpeğin görünüşte rahat, kayıtsız yatışında dikkati çeken o uyanıklık, duyarlılık, tehlike gizliydi. Ön ayaklarını yan yana koymuştur köpek, pençelerinin üzerine rahatça yerleştirmiştir uyuyan başını, ağır bedenini bükerek tembel uzanmıştır yere; uyuyordur, ama gözkapaklarından biri kıpırdar durmadan, altından siyah bir göz görünür yarımyamalak. Yakınında bir şey kıpırdayacak, hafif bir yel esecek, bir kapı çarpacak, yabancı bir yüz görünecek olsa, kayıtsız yayılmış bu organları bir anda toplanırlar bedeni çelik gibi gerilir, havlayarak fırlar yerinden...

Mark da gözleri kısık, bir süre oturduktan sonra birden açtı onları, Rayski'ye döndü; senlibenli bir tavırla,

— İyi purolar getirmişsinizdir Petersburg'dan, dedi, bir tane verir misiniz?

Rayski puro kutusunu verdi ona. Sonra,

— Leontiy! dedi. Tanıştırmadın bizi!

Bir sitem vardı sesinde. Leontiy,

— Tanıştırmanın ne gereği var, diye karşılık verdi, aynı yoldan geldiniz, ikiniz de birbirinizin kim olduğunuzu biliyorsunuz!

Mark,

— Nasıl oldu da akıllıca bir laf ettin! dedi. Bir bilim adamı olduğun halde konuşmazdın böyle!

Kozlov,

— Bu... sana sözünü ettiğim... Mark'dır... Yazmıştım sana, anımsıyor musun... diye başlayacak oldu.

Ama Mark,

— Dur! diye kesti sözünü. Ben kendim tanıtacağım kendimi!

Koltuktan fırladı, Rayski'nin karşısında dimdik durup topuklarını birbirine vurdu.

— Kendimi size tanıtmak benim için büyük bir onurdur efendim: Bu kentte polis gözetimi altında bulunan, on beşinci dereceden devlet memuru Mark Volohov!

Sonra puronun ucunu dişiyle kopardı, yaktı, gene der-top oldu koltuğun üzerinde.

— Burada ne yapıyorsunuz? diye sordu Rayski.

— Sanırım sizin yaptığınızı...

— Sanatı... seviyor musunuz, artist misiniz yoksa?

— Ya siz artist misiniz?

Leontiy karıştı söze:

— Ne demek! Söylemiştim sana ressam, müzisyen... olduğunu. Şimdi de roman yazıyor: Bak dostum, eline su dökemezsin sen onun: (Rayski'ye döndü.) Nasıl gidiyor, epey ilerledi mi?

Rayski eliyle susmasını işaret etti Leontiy'e. Mark yanıt verdi Rayski'nin sorusuna:

— Evet, artistim, ama başka türlü bir artist. Tüccar takımının «sanatçı» dediği artistlerdenim ben. Sanırım büyükanneniz yapıtlarımdan söz etmiştir size!

— Yanında adınızın edilmesine bile dayanamıyor.

— Ya, gördünüz mü! Oysa topu topu yüz kadar elma çaldım bahçesinden!

— Elmalar benimdir; istediğiniz kadar almanıza izin veriyorum...

— Teşekkür ederim, istemez; her şeyi izinsiz yapmaya alışmışımdır ben. Elmayı da izinsiz koparırım, öylesi daha tatlı oluyor.

Rayski,

— Sizi görmeyi çok istiyordum, dedi, her yerde öylesine çok söz ettiler ki sizden...

— Neler söylediler size?

— İyi pek az şey...

— Yüzde yüz, bir haydut, bir canavar, buraların korkunç yaratığı olduğumu söylemişlerdir!

— Aşağı yukarı...

— Öyleyse ne diye o kadar görmek istiyordunuz beni? Sizin de benim için söylenenlere katılmanız gerekir: Kitaplarınızı yırttım. Sanırım söylemiştir size...

Leontiy atıldı:

— Evet evet, işte geldi, konuyu kendin açtığına sevindim! Baştan öyle tanıtmak gerekirdi seni...

Rayski,

— Kitapları ne istiyorsanız yapın, dedi, izin veriyorum.

— Gene mi? Sizden izin isteyen oldu mu? Artık yırtmam kitaplarınızı; rahat uyuyabilirsin Leontiy.

Leontiy Mark için,

— Aslında son derece iyi yüreklidir, dedi. Birazcık hasta olsan dadı gibi ayrılmaz başucundan, ilaç almak için eczaneye koşar... Bilmediği de yoktur! Ama elini bir işe sürmez, kimseye de rahat vermez: Tam bir yaramazdır ...

Mark sözünü kesti:

— Saçmalamayı bırak Kozlov!

Rayski karıştı söze:

— Bununla birlikte, herkes kötü demiyor sizin için. Vatutin iyi şeyler söylüyor, ya da -hiç değilse- söylemeye çalışıyor...

Yok canım! Şu şeker markisine de bak sen! Yanılmıyorsam ben ona birtakım andaçlar bırakmıştım: Geceleri birçok kez uyandırmış, yatak odasının penceresini açmıştım. Baksanıza, sürekli olarak hasta, oysa buraya geldiğinde, bundan kırk yıl kadar önce, onun hasta olduğunu hiç kimse hatırlamaz. Ondan aldığım parayı hiçbir zaman geri vermeyeceğim. Daha ne istiyor? Ama övüyor!

Rayski neşeyle:

Demek siz böyle bir sanatçısınız! dedi.

Ya siz? Anlatın şimdi!

Ben... eh işte, kötü bir sanatçıyım. Doğal olarak, güzelliği seviyor ve ona tapıyorum; Sanatı seviyorum, resim yapıyor,

müzik aletleri çalıyorum... Şimdi büyük bir şey yazmak istiyorum, bir roman...

Evet, evet, görüyorum: Bizdeki herkes gibi bir sanatçı...

Herkes mi?

Bizde herkes sanatçıdır: Bir kısmı heykel yapar, resim yapar, müzik aletlerini tıngırdatır, bir şeyler yazar, tıpkı siz ve benzerleriniz gibi. Bazıları sabahları dairelerine gider, bazıları tezgâhlarının başında oturup dama oynar, bazıları malikânelerinde oturup başka şeyler yapar her yerde sanat!

Rayski gülümseyerek sordu:

Sizin bu sınıflardan herhangi birine katılmaya niyetiniz yok mu?

Denedim, ama yapamıyorum. Peki, siz buraya neden geldiniz?

Kendim de bilmiyorum, dedi Rayski. Nereye gideceğimin benim için hiç önemi yok... Babaannemin bir mektubu elime geçti, buraya çağırıyordu, ben de geldim.

Mark dalmış, artık Rayski'yle uğraşmıyordu. Rayski ise, aksine, dikkatini onun üzerinde toplamış, yüzünün ifadesini inçeliyor, her zaman olduğu gibi bu canlı kişinin portrelerini birbiri ardına çizen düş gücüne yardım etmeye çabalayarak onun hareketlerini izliyordu.

Tanrı'ya şükür! diye düşündü. «Böylesine aylak, hiçbir yere kapılanmamış, hiçbir işte dikiş tutturamamış olan sadece ben değilim anlaşılan. İşte bana benzer biri daha: Dolaşıyor, yazgıya boyun eğmiyor, hiçbir şey yapmıyor (ben, hiç değilse, resim yapıyorum ve bir roman yazmak istiyorum), hiçbir şeyden ve hiç kimseden memnun olmadığı yüzünden belli... Nedir bu böyle? Tıpkı benim gibi, düzensizliğin bir kurbanı mı? Sürekli olarak bir savaşım içinde, iki ateş arasında? Bir yandan düş gücü baştan çıkarıyor, insanları, doğayı, tüm yaşamı, tüm olayları, her şeyi bir ideal durumuna yükseltiyor, ama öte yandan soğuk bir analiz her şeyi yıkıyor ve insanın kendini unutmasına, yaşamasına olanak vermiyor: Sürekli hoşnutsuzluğun, soğukluğun nedeni bu... O böyle mi, yoksa başka türlü bir şey mi acaba?»

Gözlerini uyuklayan Mark'a dikti, Leontiy'in gözkapakları da düşüyordu.

Rayski :

Eve gitme zamanı geldi, dedi. Hoşça kal, Leontiy!

Kozlov Mark'ı göstererek sordu :

— Bunu ne yapacağım? dedi.

— Olduğu yerde öyle bırak.

Kozlov «Ya, diye geçirdi içinden, keçiyi sebze bahçesinde bırakayım! Kitaplar ne olacak? Koltuğuyla birlikte şu karanlık odaya götürüp üstüne de kapıyı kitleyebilirsem!» Ama hemen vazgeçti bu düşüncesinden.

— Sonra kurtulamam ondan! diye mırıldandı. Hem gece uyanır bakarsın, evi başımıza yıkar!

Leontiy'in son sözcüklerini duyunca gülmeye başladı Mark, birden ayağa fırladı. Rayski'ye,

— Ben de sizinle geliyorum, dedi.

Kasketini giydi, çabucak atladı pencereden. Ama daha önce Leontiy'in lambasını üfleyerek söndürürken şöyle demişti :

— Yatma zamanı geldi artık, geceleri çok oturma. Bak, suratında renk kalmadı gene, gözlerin de içeri çöktü.

Rayski onun kadar çabuk olmasa da onu izledi, aynı yoldan birlikte geçtiler, bahçeyi, gene çitten atlayıp sokağa çıktılar.

— Bakın ne diyeceğim, dedi Mark, canım bir şeyler yemek istiyor; Leontiy'in evinde yemek olmaz. Bir meyhaneyi soymaya yardım eder misiniz?

— Elbette, ama soymadan da doyurabilirsiniz karnınızı...

— Hayır, geç oldu, bu saatte yemek vermezler; hele benim olduğumu anlarlarsa hiç vermezler : Savaşarak almamız gerek. «Yangın var!» diye bağırırız, açarlar kapıyı, biz de içeri dalarız.

— Dışarı atarlar...

— Onu yapamazlar işte: Beni içeri almayabilirler, ama bir kere aldıktan sonra da kimse dışarı atamaz!

Rayski,

— Soymak! dedi. Gene gürültü yapmak... nasıl olur?

— O! Polisten korkuyorsunuz. Vali ne yapar, Nil Andreiç ne der, sosyete de, bayanlar da nasıl karşılar bunu, öyle mi? (Güldü Mark). Pekala, hoşça kalın, karnım aç benim, bir başıma yaparım yapacağımı...

— Durun benim aklıma! daha eğlenceli bir şey geldi. Söyleyeyim size, büyükannem adınızı duymak istemiyor; geçen gün de, evinde size dünyada yemek vermeyeceğini iddia ediyordu...

— Ee, ne olmuş?

— Gidip yemeğimizi bizde yiyelim, gelmişken gece de konuğum olun. Büyükannemin ne yapacağını, ne söyleyeceğini bilmem ama, eğleneceğimizden kuşkum yok.

— Fena fikir değil, gidelim. Yalnız, orada yemek bulacağımız kesin mi? Karnım çok aç.

— Tatyana Markovna'nın mı yemeği olmayacak. Şimdi bir bölük askeri doyuracak kadar yemek vardır evde.

Konuşmadan gidiyorlardı. Mark puro içiyor, burnu sakalının arasında, önüne bakarak, arada bir yere tükürerek yürüyordu.

Malinovka'ya geldiler, çit boyunca sessizce yürüdüler, karanlıkta handiyse el yordamıyla geçtiler avlu kapısını, bahçeye atlamak için parmaklığa yaklaştılar. Mark,

— Biraz daha öteden dolaşsak iyi ederdik, dedi: Meyve bahçesinden ya da yamaçtan. Ağaçlar var orada, görünmeyiz, oysa buradan atlarsak köpekleri uyandırabiliriz, uzaktan dolaşalım hadi! Ben hep oradan girerim...

— Buraya... bahçeye mi geliyorsunuz? Niçin?

— Elma çalmaya dedik ya! Geçen yıl eski evin arkasında, tarla yanından çalıyordum. Bu ağustosta da sanırım... izin verirsiniz...

— Seve seve, yeter ki Tatyana Markovna yakalamasın sizi!

— Yakalayamaz. Durun hele, biz başka birini yakalıyoruz galiba. Bakın, biri bizim gibi atladı çitten! Ee, dur bakalım ahbap, kurtulamazsın elimden. Kimsin? Dur! Rayski, çabuk yardıma gelin!

Koşup on adım ötede birini yakalamıştı. Rayski çabuk adımlarla sesin geldiği yana giderken,

— Kedi gibi gözleriniz var, diyordu, ben bir şey göremiyorum!

Birisini tutuyordu Mark. Bu «birisi» ondan kurtulmaya çalışıyordu, sonunda çitin dibine düştü.

Mark seslendi gene:

— Yakalayın, orada... biri daha atlıyor bahçeye!

Rayski, çitin üzerine çıkmış, bahçeye atlamaya hazırlanan birisinin daha gölgesini gördü. Koluna yapıştı.

— Kimsin? Ne arıyorsun burada? diye sordu. Çabuk söyle!

Yalvarmaklı bir kadın sesi duyuldu:

— Beyefendi! Bırakın, mahvetmeyin beni!

Sesi tanıyan Rayski,

— Sen misin, Marina? dedi. Ne işin var burada?

— Susun beyefendi, adımı söylemeyin: Saveliy duyarsa öldürür beni!

— Hadi git, çabuk ol... Hayır, dur! İyi ki gördüm seni, benim odaya yiyecek bir şeyler getirebilir misin?

— Ne derseniz yapabilirim beyefendi, yeterki mahvetmeyin beni, Tanrı aşkına!

— Korkma, kimseye söylemem! Mutfakta bir şeyler var mı?

— Elbette, var olmaz olur mu! Koca bir sofrayı donatacak yemek var! Siz olmadığınız için canları yemek istemedi, çok az yediler. Kızartma çoka balığı var, hindi var, hepsini buzluğa kaldırdım...

— Hadi getir. Şarap da var mı?

— Büfede bir şişe kaldı, likör de Marfa Vasilyevna'nın odasında...

— Onu uyandırmadan nasıl alacaksın?...

— Hayır, Marfa Vasilyevna uyanmaz, uykusu çok ağırdır! Bırakın beni beyefendi, kocam duyacak...

— Hadi koş, dikkatli ol, kocana yakalanma!

— Yoo, bir şey yapamaz artık; karşıma çıksa bile, sizin emir verdiğinizi söylerim...

Her zamanki gibi genişçe gülümsedi Marina, kedininkiler gibi parladı gözleri, bacaklarını kaldırarak atladı çitin üzerinden. Eteği bir budağa takılıp yırtıldı. Gene güldü Marina, kedi gibi öne eğilerek iki sıra lahananın arasından koşmaya başladı.

Bu arada Mark çitin dibindekinin kim olduğunu anlamaya çalışıyordu. Çekip çıkardı onu oradan, ayağa dikti, yüzüne bakmaya başladı. Beriki yüzünü saklıyor, tanınmak istemiyordu. Yalvarmaklı bir sesle,

— Saveliy İlyiç! diyordu. Kötü bir şey yapmadım ben... vurmayın, üstünü getirip vereceğim size...

Mark,

— Hiç yabancı değil bana yüzün! dedi. Amma da karanlık!

Adam silkinerek sevinçli,

— Ah, Saveliy İlyiç değilmiş, dedi, Tanrım sana çok şükürler olsun! Bahçıvanım ben efendim! Şuradaki...

Öteyi gösterdi.

— Burada ne işin var?

— Şey... kilisenin çanını dinlemeye gelmiştim efendim... yoksa kötü bir niyetim yoktu... saatimiz durdu da...

Mark itti onu.

— Defol!

Adam hendeği atladı, karanlıkta kayboldu.

Mark bahçıvanla uğraşırken Rayski geri dönüp kapıya gitmiş, açmaya çalışıyordu onu. Büyükannesini uyandırmamak için kapıyı çalmak istemiyordu.

Avluda bir ayak sesi duydu.

Marina'nın onun odasına yemek getirdiğini düşünerek alçak sesle seslendi :

— Marina, Marina! Kapıyı aç!

İçerden sürgüyü çekti biri. Rayski ayağıyla itti kapıyı, kapı açıldı. Saveliy duruyordu karşısında. Rayski'nin üzerine atıldı, yakasına yapıştı. Öfkeyle,

— Dur bakalım yavru, Marina'nın yerine ben sarılacağım sana! dedi. Amma da iş, ben çitin dibinde nöbet tutuyorum, herifçioğlu kapıdan girmeye çalışıyor!...

Avının kaçmaması için bir yandan da kapıyı kapamaya çalışıyordu. Rayski,

— Yabancı değil, benim Saveliy! dedi. Bırak geçeyim.

Saveliy olduğu yerde çakılı kalıp, şaşkınlık içinde,

— Kim? dedi. Beyefendi mi?

Bir an düşündükten sonra,

— Nasıl oldu da Marina'yı çağırdınız efendim? diye sordu. Gördünüz mü onu yoksa?

Suçlu kadını kurtarmak için yalan söyledi Rayski :

— Evet, akşam, odama yemek götürmesini, gece de bana kapıyı açmasını söylemiştim. Geldiğimi duymuştur kuşkusuz... Bırak konuğumu da girsin, kapının sürgüsünü sür, sonra da git yat.

Saveliy alçak sesle,

— Baş üstüne efendim! dedi.

Sonra Rayski ile Mark'ın arkalarından uzun süre baktı.

— Şu işe bak! diye mırıldandı.

Ağır ağır yürüdü eve doğru.

Yolda Marina ile karşılaştı. Marina,

— Niçin yatıp zıbarmıyorsun, mendebur! dedi.

Kalçasını kırarak çabucak geçti yanından. Başının üzerinde tuttuğu iki eli tabaklarla, yemeklerle, peçetelerle, ekmeklerle,

dolu -ama öylesine ustalıkla taşıyordu onları ki, bir tabak ses çıkarmıyor, bir kaşık ya da bardak kıpırdamıyordu elinde- süzülerek yürürken söyleniyordu :

— Gece sabahlara kadar dolaşır durur ortalarda! Gidip atların yelelerini düğümlesen bari, bereket versin cin peri yok evde! Hanımefendilerden utanıyorum vallahi!...

Saveliy karısının sözlerine karşılık, ona bakmadan, elindeki kayışı gözdağı verircesine salladı sessiz.

XV

Gerçekten açtı Mark'ın karnı : Beş altı bıçak çatal vuruşundan sonra bir şey kalmıyordu çoka balıklarından. Ama Rayski de ondan geri kalmıyordu. Marina sofrayı toplamaya geldi, hindinin kemiklerini götürdü.

Boris Pavloviç,

— Tatlı bir şeyler bulsam iyi olurdu! dedi.

Marina,

— Pasta kalmadı efendim, diye yanıt verdi, reçel var, ama kilerin anahtarı Vasilisa'da.

Mark karıştı söze :

— Pasta da ne oluyormuş! Rom şerbeti yapamaz mıyız? Rom var mı?

Rayski sorar gibi baktı Marina'ya.

— Olsa gerek : Yarın «kek» yapması için aşçıya vermişti küçük hanım. Büfeye bakarım...

— Şeker de var mı?

Marina,

— Küçük hanımın odasında var, dedi, oradan alabilirim.

Bir anda kayboldu gözden. Mark seslendi arkasından :

— Limon da!

Marina bir şişe rom, bir limon, biraz şeker getirdi, rom şerbetini ateşin üzerine koydular. Lambaları söndürdüler. Oca-

ğın açık mavi alevi insana korku veren bir ışıkla aydınlatıyordu odayı. Mark arada bir kaşıkla karıştırıyordu romu. İki çatalın üzerinde eriyen şeker şıp şıp damlıyordu çanağın içine. Mark zaman zaman bakıyordu şerbetin hazır olup olmadığına, sonra kaşıkla karıştırıyordu gene.

Rayski bir süre sustuktan sonra,

— Demek... dedi.

Ama sözünün sonunu getirmedi. Soru dolu bir sesle yineledi:

— Demek?...

— Çoktan beri mi burada, kenttesiniz?

— İki yıl oluyor...

— Canınız çok sıkılıyordur.

— Eğlenmeye çalışıyorum...

— Özür dilerim... ben...

— Özür dilemeyi falan bırakın lütfen! Açık açık sorun sormak istediğinizi. Niçin özür dilediniz?

— Size inanmadığım için...

— Neyime inanmıyorsunuz?

— Eğlendiğinize... oynamaya çalıştığınız role, bağışlayın...

— Bu kez «bağışlayın» mı?

— Daha doğrusu, size yakıştırdıkları role...

— Rol falan oynadığım yok benim, ama bana yakıştırdıkları bir rol var.

Rom şerbetinden kadehine koyup içti. Öteki kadehi de doldurup Rayski'nin önüne sürdü.

— İçin, tamamdır! dedi.

Rayski bir tat almadan, sırf arkadaşını yalnız bırakmamak için ağır ağır içti.

— Yakıştırdıklarına göre, asıl rolünüz bu değil midir? diye sordu.

— Amma tuhafsınız! Rol falan oynadığım yok diyorum size; insanın bir rol oynamadan yaşamasının olanağı yok yani?

— Öyle ama, insanların bir şeyler yapmaya gereksinmeleri vardır her zaman, oysa siz bir şey yapmıyorsunuz...

— Peki siz ne yapıyorsunuz?

— Ben... söyledim ya, sanatçıyım ben...

— Sanatınızdan birkaç örnek gösterin bana...

— Şimdilik bir şey yok; ama işte küçük bir şey size; daha tamamlamadım...

Rayski kanepeden kalktı, Marfenka'nın portresinin üzerindeki örtüyü kaldırdı, lambayı yaktı. Mark,

— Evet, benziyor! dedi. Güzel!...

«Yeteneği var!» diye geçirdi içinden.

— Çok güzel olabilirdi... ama... diye ekledi, başı büyük, omuzları da biraz geniş...

Rayski «Görüşü kuvvetli!» diye düşündü.

— En iyi yanı da havadaki, aksesuarlardaki bu parlaklık. Portre bütünüyle yumuşak, aydınlık, göksel olmuş bu yüzden: Marfenka'nın yüz anlatımındaki esrarı yakalamışsınız. Yüzüne, saçlarına gitmiş bu yumuşak renkler...

Rayski «Zevki de, görüş gücü de var!» diye geçirdi içinden. «Sanatçı da, kimliğini mi gizliyor yoksa?»

— Marfenka'yı tanıyor musunuz? diye sordu.

— Tanıyorum.

— Ya Vera'yı?

— Vera'yı da tanıyorum.

— Nerede gördünüz onları? Buraya gelip gitmiyorsunuz.

— Kilisede.

— Kilisede mi? Nasıl olur, kiliseye ayak basmadığınızı söylüyorlar?

— Doğrusunu isterseniz, nerede gördüğümü anımsamıyorum. Köyde de görmüş olabilirim, tarlada da.

Bir kadeh rom şerbeti daha içti. Rayski'nin kadehini doldururken,

— İstemiyor musunuz? diye ekledi.

— İstemem. Ben pek içmem zaten, sizi yalnız bırakmamak için bir kadeh içtim. O kadarı bile başımı döndürdü.

— Benimkini de, ama boş verin, için. İnsanın başını döndürsün diye içilir zaten bu.

— Hoşlanmıyorsam ne diye içeyim?

— O da doğru. Eh, sağlığınıza öyleyse!

Rayski'nin kadehindekini de içti Mark.

Rayski, onun kadehi ne büyük bir hazla devirdiğine korkuyla bakarak «Ayyaş mı yoksa?» diye geçirdi içinden.

Rayski'nin ne düşündüğünü sezinleyen Mark,

— Beni içerken görmek tuhafınıza gidiyor, dedi. Can sıkıntısından, işsiz güçsüzlükten içiyorum... yapacak bir şeyim olmadığından!

Gene doldurdu kadehini, ama yanına koydu, bir puro istedi. Rayski puro kutusunu ona doğru itti.

«Gözleri kan çanağına döndü» diye geçiriyordu içinden. «Onu buraya getirmekle hiç iyi etmedim. Büyükannem haklıymış galiba. Bir iş açmasa başıma...»

— İşsizlik güçsüzlük! Doğrusu, bu...

Mark sözünü kesti!

— Bütün kötülüklerin anasıdır demek istiyorsunuz; romanınıza yazın bunu, satın... Hem yeni, hem de zekice bir söz...

Rayski ekledi:

— İşsiz güçsüz olmanın ya da olmamanın bizim elimizde olduğunu söylemek istiyordum...

Mark gene kesti Rayski'nin sözünü:

— Demin Leontiy'in çitinden atlarken dürüst bir insan olduğunuzu düşünüyordum, ama siz de Nil Andreiç'in alayındansınız galiba, ahlak dersi veriyorsunuz...

Rayski,

— Görüyorsunuz ki, sizden özür dilemekte haklıyım: Konuşurken sözlerine dikkat etmelidir kişi...

— Sebep? İstemiyorum... Aklınıza estiği gibi konuşun, benim de aklıma estiği gibi karşılık vermeme karışmayın. Ben, Nil Andreiç'in adını ederek size kötü söylerken izin istedim mi sizden? Bundan daha büyük hakaret olur mu insana?...

Rayski meraklı,

— Ona ateş ettiğiniz doğru mu? diye sordu.

— Yalan. Kent kapısında, silahımı boşaltmak için güvercinlere ateş ettim. Avdan dönüyordum. O da oradaymış. Benim ateş ettiğimi görünce bağırıp çağırmaya başladı; ateş etmememi, bunun günah olduğunu, bunun gibi daha bir sürü şeyler saçmaladı. Yalnız bu kadar olsaydı «salak» der, dönüp giderdim. Ama tepinip duruyor, parmağını sallayarak bana gözdağı veriyor, bastonunu yere vuruyordu: «Ey çocuk, ceza evine tıktıracağım seni; öyle bir yere sürdüreceğim ki! Yirmi dört saat içinde tozunu atacağım, kuşa çevireceğim seni, sürdüreceğim!» diye bağırıyordu. Kibar sözlerinin hepsini sayıp dökmesini bekledim, soğukkanlılıkla dinledim, sonra da namluyu üzerine doğrulttum.

— Ne yaptı?

— Ne yapacak, süt dökmüş kediye dönüverdi; bastonunu, şosonlarını kaybetti, sonra yere çöktü, özür diledi. Bense havaya ateş ettim, silahı indirdim... hepsi bu kadar.

Rayski biraz şakacı,

— Bu... eğlence mi sizce? diye sordu.

Mark ciddi, karşılık verdi:

— Hayır önemli bir iş, yaşlı bir çocuğa verilen bir ders.

— Sonra ne oldu?

— Hiç... Valiye gitti, benden yakındı, yalan söyledi, ona ateş ettiğimi, ama atışımın boşa gittiğini söyledi. Bu kentten olsaydım hemen içeri tıkarlardı beni; ama durumum özel olduğu için olayı sorup öğrendi vali, sonra da susmasını, «olayı Peters-

burg'a duyurmamasını» -it gibi korkar bundan- salık verdi Nil Andreiç'e.

Rayski Mark'a bakarak «Yiğitliğiyle övünüyor galiba!» diye geçirdi içinden. «En aşağı sınıftan bir taşra palavracısı mı acaba?»

— Size ahlak dersi vermek istemedim, dedi. İşsiz güçsüzlükten, boş durmaktan söz ederken şaşıyordum yalnızca; sizin gibi zeki, kafası çalışan, yetenekli bir insanım...

— Zeki, kafası çalışan, yetenekli bir insan olduğumu nereden biliyorsunuz?

— Görüyorum...

— Ne görüyorsunuz? Çitlerden atlayabildiğimi, salaklara ateş ettiğimi, çok yediğimi, içtiğimi... görüyorsunuz!..

Kadehi alıp birkaç yudum daha içti. Rayski onun durmadan içişine endişeyle bakıyor, bunun sonunun neye varacağını düşünüyordu. Büyükannesini biraz kızdırmak için böyle bir işe giriştiğine pişmandı şimdi. Mark,

— Yüzünüzü buruşturuyorsunuz: Korkmayın, dedi; evi yakmam, kimseyi de kesmem. Bugün çok içiyorum, çünkü yoruldum, üşüdüm de. Ayyaş değilim.

Şişenin dibinde kalan romu da çanağa döktü, altını yaktı. Sonra dirseklerini masaya dayayıp bakmaya başladı Rayski'ye.

Zaten senlibenli olan davranışlarında, bir şişeden sonra kişinin, karşısındaki içkisiz arkadaşını her zaman sıkmaya başlayan o olağan serbestliği kendini göstermeye başlamıştı.

Konuşması da çirkin bir biçim almıştı. Rayski -Mark korkmamasını söylediği halde- durumun kötüye varacağı endişesini atamıyordu içinden.

Mark, Rayski'nin yüzüne rahat bakarak, ciddi de alaylı da olmayan bir tavırla,

— Belki siz de zekisiniz... dedi, henüz bilmiyorum ama, olmayabilirsiniz de. Ancak, yetenekli, hatta üstün yetenekli oldu-

ğunuzdan kuşkum yok... bu nedenle, niçin bir şey yapmadığınızı sormak hakkı sizden çok benimdir.

— Ben... gene de...

Mark kesti sözünü :

— Portre yaptınız, öyle mi? Portre sanatçısısınız değil mi?

— Evet, yaptığım oldu bazen...

— Bazen diyorsunuz... bir iş sayılmaz bu. Bazen ben de bir şeyler yapıyorum.

Yine şerbeti karıştırdı Mark, bir yudum aldı. Rayski onu bu konuya çekmek istiyor, ama içkinin etkisini tam göstermesine neden olabileceğini düşünerek korkuyordu. Gene de,

— Yeteneğimin olduğunu söylüyorsunuz, diye başladı, başkaları da söylüyorlar aynı şeyi. Birtakım üstün yetenekler bile buluyorlar bende. Belki bir sanatçı ruhum var ,gerçek bir sanatçı ruhu... ama bu alana hazırlamadım kendimi...

— Niçin hazırlamadınız?

— Nasıl anlatsam, böyle bir alan yoktur bizde; bu yüzden, hazırlığı da olmaz...

Mark,

— Gördünüz mü? dedi, ama gene de bir şeyler öğretmişler size; yoksa doğrudan piyanonun başına oturup çalmaya başlayamaz insan. Yaptığınız portrede bir omuz eğri, baş büyük... önce fırçayı tutmayı öğrenmeniz gerekir.

— Evet, doğrusunu isterseniz, vasimin deyimiyle «sosyetede hoşa giden yeteneklerimin olması» için, albümlere resimler çizebilmem, salon toplantılarında aryalar söyleyebilmem için bir şeyler öğrettiler bana. Çok çabuk da kazandım bu beceriyi : Ama büyüyünce yetenek denen şeyin ne anlama geldiğini öğrendim. Sanatı, yalnızca sanatı istiyordum. Onun ne kara ellerde olduğunu gösterdiler bana o zaman. Konuk sanatçılar gelip konserler veriyorlardı, herkes yukarıdan bakıyordu onlara. Resim öğretmenimizin karnı açtı. Kendine nasıl bir yol seçtiğimi öğrenince ellerini birbirine vurdu büyükannem. Tarihte parlak adlar bırakmış, resmi giysili, kordonlu, göğüsleri boydan boya nişanlarla

dolu dedelerin vardı. Saraya yaver girmemi istiyorlar, muhafız subayı üniformasıyla kandırmaya çalışıyorlardı beni. Çocuktum, kandım, askeri okula girdim.

— Peki sonra? Petersburg'da akademi var...

— Sonra...

Mark gülümseyerek kesti Rayski'nin sözünü:

— Sonra ne oldu?

Rayski odanın içinde bir köşeden öteki köşeye gidip gelirken canı sıkkın,

— Ne olacak... zaman geçmişti, dedi. Petersburg yaşamının sarhoşluğundan sonra akademi! Gördüğünüz gibi, bir çiftliğim var, arabalarım, bir çevrem var... Dostum bir sanatçının dediği gibi, bütün bunları yoksullara dağıtmaz, haçı boynuma asıp yola düşmem gerekirdi... (Göğüs geçirdi Rayski.) **Bir bebeği memeden ayırır gibi ayırdılar beni sanattan...**

Kararlı ekledi:

— Ama geri döneceğim, amacıma varacağım! Geç kalmadım, yaşlı sayılmam...

Mark gene gülümsedi.

— Hayır, dedi, başaramazsınız: O güç nerde sizde!

Rayski heyecanlı itiraz etti:

— Niçin başaramayayım? Nereden biliyorsunuz başaramayacağımı? Gördüğünüz gibi, irade gücüm de var, sabrım da...

— Görüyorum, görüyorum; yüzünüz alev alev yanıyor, gözleriniz parlıyor... hem de küçücük bir kadehten. Biraz daha içerseniz neler olur, orasını Tanrı bilir! Hemen şuracıkta bir şiir döktürür, ya da bir tablo yaratırsınız. İçin hadi, istemiyor musunuz?

— Peki ama nereden biliyorsunuz? Ülkü diye bir şeyin olduğuna inanıyor musunuz?..

— Nasıl inanmam: Cehennemi güçlü edenin ülküler olduğunu söylerler. Evet, hiçbir şey yapamayacaksınız; şimdiye dek eriştiğinizden -yani çok küçük şeylerden- başkasına erişemeye-

ceksiniz. Böyleleri çoktu bizde, şimdi de çoktur: Hepsi yok oldular, silinip gittiler. Sizin içmemenize hâlâ şaşıyorum doğrusu: Bizim sanatçılar genellikle içkiye bırakırlar kendilerini sonunda. Başarısızlığa uğrayanlardır bunlar!

Kadehi Rayski'ye doğru sürdü gülümseyerek, kendi de içti.

Rayski «Soğuk, kötü niyetli, kalpsiz bir insan!» diye geçirdi içinden. Bununla birlikte, Mark'ın son sözleri şaşırtmıştı onu. «Böyleleri çoktur bizde!» diye mırıldandı. «Ben de onlardan mıyım yoksa? Yetenekli olduğu belli, ama kaba, pis, Tanrı vergisi yeteneğini şarabın içinde boğan... 'bir ayağı çizmeli, öteki terlikli' -büyükannesinin bu güzel benzetmesini anımsamıştı birden- sözde sanatçılardan mıyım? Gerçekten... başarısızlığa uğradım mı? Ya bu direnme gücü, bu değişmez ülkü, bunların anlamı ne oluyor? Saçmalıyor bu adam!» Sesini yükseltti:

— Hepsinin öyle olmadığını göreceksiniz... Göreceksiniz, ben kesinkes...

Büyükannesinin, şu yüksekten «kesinkes»e ilişkin söylediklerini anımsayınca sustu.

— Yeteneğimi şarabın içinde boğmayacağımı göreceksiniz... diye ekledi.

— Evet, içmiyorsunuz, doğru: İyiye doğru bir gidiş, bir ilerleme bu! Sosyete, eldivenler, danslar, lavantalar kurtarmış sizi bundan. Ne var ki sarhoşluk çeşit çeşittir: Bazılarının başı dumanlanır, bazılarınınsa... Şıpsevdi misiniz siz?

Hafiften kızardı Rayski. Mark gülümsedi.

— Ne o, üzerine bastım galiba?

— Nereden biliyorsunuz?

— Sanatçının yaradılışında bu da vardır çünkü: İnsanca olan hiçbir şeye yabancı değildir onun yaradılışı: **Nihil humanum**...[1] falan filan. Kimisi içkiye, kimisi kadına, kimisi de kâğıda verir kendini, sanatçılarsa hepsine birden...

---

(1) İnsanca hiçbir şey... (Bir Latin atasözünün yarısı söyleniyor: «Yabancı değildir bana, insanca hiçbir şey.) (Ç.N.)

Rayski öfkeli.

— İçki, kadın, kâğıt! diye yineledi. Kadını uyuşturucu bir madde olarak görmekten, onu içkiyle, kâğıtla yanyana koymaktan ne zaman vazgeçecekler!

Bir an susstuktan sonra sordu :

— Şipsevdi olduğumu nereden çıkardınız?

— Güzelliği sevdiğinizi, ona saygı duyduğunuzu kendiniz söylediniz...

— Evet, gördüğünüz gibi, saygıyla eğiliyorum önünde...

— Marfenka'ya âşıksınızdır yüzde yüz : Portresini yapmanızın bir nedeni olsa gerek! Sanatçılar da hekimler, papazlar gibidirler, nedensiz bir şey yapmaz sevmezler. Belki ufacık bir istek daha vardır içinizde... bir kızın gönlünü çelmek, küçük bir aşk serüveni, hatta bir dram yaşamak.

Senlibenli baktı Rayski'nin yüzüne, alaylı gülümsedi.

Rayski heyecanlı,

— Sayın bayım! dedi. Böyle düşünmek, konuşmak hakkını kim verdi size?..

Sonra, bahçede Marfenka ile arasında geçen olayı anımsayıp durdu birden, parmaklarını bastıra bastıra kaşıdı başını.

Mark kayıtsız,

— Bağırmayın, büyükanneniz duyacak! dedi.

Rayski, kaşlarını çatarak başladı :

— Beni dinleyin!..

Mark getirdi sözünün sonunu :

— ... sizi şu ana kadar pencereden dışarı atmadıysam, evimde konuk olmanıza borçlusunuz bunu! Böyle söyleyecektiniz değil mi? Ha, ha, ha!

Rayski bir kere gidip geldi odanın içinde. Serinkanlı,

— Hayır, sarhoş olmanıza borçlusunuz! dedi.

Koltuğa oturup düşünceye daldı.

İçkisiz bir insanın, sarhoş yanında sıkıldığı gibi, sıkılmaya başlamıştı konuğundan. Mark,

— Ne düşünüyorsunuz? diye sordu.

— Anlayın, bu işin ustasısınız.

— Beni buraya getirdiğiniz için pişmanlık duyuyorsunuz.

Rayski kararsız,

— Aşağı yukarı... dedi.

Büsbütün açık konuşmasını kibarlığından kalan kırıntılar engelliyordu. Mark,

— Benim gibi... sıkılmadan konuşun, dedi, benimle ilgili düşüncelerinizi açık açık söyleyin. Başlangıçta ilgileniyordunuz benimle, şimdiyse...

— Ne yalan söyleyeyim, şimdi az ilgi duyuyorum.

— Bıktırdım mı sizi?

— Bıktırmasına bıktırmadınız da, ilgimi çekmiyorsunuz, benim için bir yenilik değilsiniz artık. Anlıyorum sizi, biliyorum da.

— Söyler misiniz, nasıl bir insanım?

Rayski gelip Mark'ın karşısında durdu, onun ona baktığı gibi senlibenli, handiyse küstah bir tavırla yüzüne bakarak,

— Nasıl bir insan mısınız? dedi. Anlaşılmayacak bir insan değilsiniz, -Tit Nikonıç'ın dediği gibi- «daha ilk gençliğinizde yoldan çıkmışsınız!» Bana sorarsanız, bir terbiye verilmemiş size, yoksa yoldan çıkmazdınız. Boş durmanızın, bir şey yapmamanızın nedeni de bu... Açık konuştuğum için özür dilemeyeceğim: Karşınızdakinin özür dilemesinden hoşlanmıyorsunuz. Zaten sizin yaptığınızdan başka bir şey yaptığım yok...

Mark heyecanlı,

— Lütfen devam edin, lütfen, konuyu dağıtmayın, dedi. Gözümde büyüyorsunuz: Sizin şöyle böyle, oradakiler gibi sünepe, çıtkırıldım, ikiyüzlü bir efendi olduğunuzu sanıyordum... Oysa bir ruh var sizde... güzel bir şey bu! Devam edin!

Rayski küçümser bir tavırla susuyordu. Mark,

— Terbiye dediğiniz nedir? diye sürdürdü konuşmasını. Tüm akrabalarınızı, tanıdıklarınızı alalım: Terbiyeli, üstleri başları

tertemiz, saçları taranmış, içmeyen, hoş **belles maniéres'i**[1] olan insanlar hepsi... Söyleyin benden çok ne yapıyorlar onlar? İşte siz de terbiyeli bir insansınız; içmiyorsunuz, üstelik Marfenka'nın portresinden başka, bir de roman yazmaya hazırlanıyorsunuz...

Rayski sabırsızlığını gösteren bir hareket yaptı. Bunun üzerine sözünü gülümseyerek bitirdi Mark. Onun bu gülüşü Rayski'nin sinirini bozdu. Mark'ın açık konuşmasına aynı biçimde açık konuşarak karşılık vermek istiyordu.

— Evet, haklısınız, dedi, onları da beni de çalışmaya hazırlamadılar; gelecek endişemiz yok çünkü...

— Nasıl hazırlamadılar? Orduda hizmet etmek için ata binmesini, devlet hizmetinde çalışmak için güzel yazı yazmasını öğrettiler size. Üniversitede yasaları, eski Yunan ve Latin felsefesini, devlet yönetimini, daha bilmem neleri öğrettiler... Ama hepsi boşa gitti. Evet, devam edin, nasıl bir insanım?

Rayski,

— Bizden olan sanatçıların içkiyi bıraktıklarını söylediniz, dedi; bunun bir ilerleme, yani görgü olduğunu düşünmekte de haklısınız. Ama sizden olan artistler düzelmediler daha... gördüğüm kadarıyla hep aynı...

— Açık konuşun lütfen, hangi artistlerden söz ediyorsunuz?

— Birisiyle yeni tanıştıklarında bile zil-zurna sarhoş olana dek içen, geceleri pencere camlarına vuran, meyhane soyan, köpekleri kadınların üzerine saldırtan, ona buna ateş eden, herkesten borç para alan **sans facons**[2] artistlerden...

— Borçlarını ödemeyen! diye ekledi Mark. Bravo! Çok güzel bir söylev oldu, romanınıza ekleyin...

— Belki de eklerim.

— **A propos**[3], paradan söz edelim biraz: Söylevinizin tam olması için, yüz ruble borç verin bana: Ama... ödemeyeceğim

(1) İyi davranışlar. (Fransızca)
(2) Serbest tavırlı. (Fransızca)
(3) Sırası gelmişken. (Fransızca)

bu parayı; ancak bir gün siz benim durumumda, ben sizin durumunuzda olursam öderim...

— Ne bu, şaka mı?

— Şaka olur mu! Evimde kaldığım bostancı istiyor. Yemeği de ondan yiyorum. Elinde avucunda yok adamın zaten. İkimiz de güç durumdayız...

Rayski omuzlarını kaldırdı, sonra ceplerini araştırmaya başladı, sonunda buldu cüzdanını, içinden birkaç kâğıt para çıkarıp masanın üzerine koydu.

Mark parayı saydıktan sonra,

— Burada seksen ruble var, dedi, uyutuyorsunuz beni.

— Üzerimde olanın hepsi bu, para büyükannemde duruyor, gerisini yarın yollarım.

— Unutmayın! Şimdilik bu yeter.

Mark kâğıt paraları cebine yerleştirirken ekledi:

— Evet, sonra: «Borç para alan, borçlarını ödemeyen?»

Rayski devam etti:

— Çalışmaktan da, her türlü düzenden de nefret eden işsiz güçsüz takımı... Raydan bir kere çıktıktan sonra onlara kalan, serseri bir yaşamla, başkalarının sırtından alabildiğine açık bir geçimdir. Çoğunlukla kaba, pistirler: Ahlaksızlıklarıyla, üstlerindeki eski püskülerle övünen züppeler de vardır aralarında...

Mark gülmeye başladı.

— Kaşına değil, gözüne gözüne! dedi. Çok güzel, çok güzel!

Rayski,

— Evet, diye karşılık verdi, benim gibi sanatçılar çoksa, sizin gibi artistler daha çoktur. Tek adları olabilir onların: Kurt!

— Dişinizi biraz daha sıkarsanız tüm zehirinizi dökmüş olacaksınız. Ama şöyle eklemelisiniz: Koyun sürüsüne salınmış kurt...

Gene gülmeye başladı Mark. Onunla birlikte Rayski de güldü.

— Yalan mı yani? diye sordu. Elinizi vicdanınıza koyun da söyleyin! Sizin o dediğiniz sanatçılardan olduğunu kabul ediyorum... nasıl demiştiniz?

— Başarısızlığa uğramış.

— Evet, çok güzel. Güzel söz, anlamlı.

Mark öne eğilerek,

— Bura işi dedi, ne denli zenginsen o denli mutlusun! Söylevinizin doğruluğunu kabul etmem gerekli sizce: Sizin gibi utangaç, çekingen bir insan olsam, istemeye istemeye bile olsa, kabul ederdim bunu. Bu yüzden kutlarım sizi: Görünüşte doğrudur söyleviniz, hemen hemen kusursuzdur...

— Kabul ediyorsunuz ve...

Mark tamamladı Rayski'nin sözünü:

— Değişmiyorum gene de, değil mi? Şaşırtıyor mu sizi bu? Ama siz de aynı durumdasınız: Büyük bir yücegönüllülükle kabullendiniz başarısızlığa uğramış sanatçı adını, ama gene de bir şey yapmıyorsunuz?

Rayski heyecanla yükseltti sesini:

— Ama yapmak... istiyorum! Yapacağım da!

— Ben de ölesiye istiyorum yapmayı, ama -sanırım- yapmayacağım.

Rayski omuzlarını kaldırdı.

— Niçin?

— Sizin deyiminizle, «alan» yok bende...

— Amaçlarınız falan var mı?

Mark,

— Önce şunu söyleyin, dedi, niçin böyleyim ben. Söyleviniz çok güzeldi: Kilit karşınızda, anahtarı da alın elinize. Bakalım daha neler göreceksiniz? Belki o zaman söylerim size niçin bir şey yapmayacağımı.

Bu yeni soru üzerinde düşünerek odanın içinde dolaşmaya başladı Rayski. Mark'ın önünde durup dalgın,

— Niçin mi böylesiniz? diye yineledi. Bence neden şu: Doğuştan heyecanlı, ele avuca sığmaz bir çocuktunuz. Evde anneniz, dadılarınız şımartıyorlardı sizi...

Mark gülümsedi. Rayski sürdürdü konuşmasını:

— Bu şımartılış, zorba bir kişilik kazandırdı size. Dadılarla lalalar gidince başkalarının sert direnciyle karşılaştınız, bu hoşunuza gitmedi. Görülmemiş bir şey yaptınız, bulunduğunuz yerden kovdular sizi. O zaman toplumdan öç almaya başladınız: Sağduyu, sessizlik, başkalarının esenliği günah gibi, suç gibi görünüyordu size, düzen iğrenç, insanlar akılsız... İnsanların huzurunu bozmak için elinizden geleni yapmaya koyuldunuz!..

Mark başını salladı. Rayski anlatıyordu:

— Bu artistlerden bazıları oyun masalarında, içki masalarında batıp giderler; bazıları birtakım roller arar bulurlar kendilerine. Aralarında Don-Kişot'lar da vardır: Böyleleri olmayacak bir düşünceye bağlanırlar, kimi zaman içtenlikle bile koşarlar bu düşüncenin arkasından. Birer peygamber yerine koyarlar kendilerini, güçsüz kafaların arasında, meyhanelerde havarilik ederler. Çalışmaktan kolaydır bu. Ülke yönetimine atar tutarlar, yakalanıp oradan oraya sürerler onları. Hiç kimsece sevilmezler, her yerde nefret uyandırırlar. Yaradılışlarına göre, değişik biçimde olur sonları: Bazıları -sizin gibi- bir köşeye çekilir, durulur...

Mark sözünü kesti:

— Evet ama ben bitirmedim daha: Yeni yeni başlıyorum, ne diyorsunuz siz!

— Düşünceleri yüzünden tımarhaneye kaparlar bazılarını...

— Deli olduklarının kanıtı değildir bu. Buharın gücünden yararlanmak düşüncesi kafasında ilk doğan insanı da bu yüzden tımarhaneye kapamışlardır, biliyorsunuz.

— O! Demek öyle! Büyük bir düşüncenin adamı olduğunuz iddiasındasınız!

Mark yapmacık mağrur bir tavırla,

— Evet efendim, çok doğru buyurdunuz! dedi.

— Nasıl bir düşünce bu?

Mark esneyerek,

— Çok beğeniyorsunuz kendinizi! dedi. Siz bulun!

Başını yastığa koyup gözlerini kapadı.

— Uykum geldi!

— Şuraya, benim yatağıma yatın, ben kanepede yatarım, konuksunuz...

Mark uykulu,

— Tatardan beter... diye mırıldandı, siz yatın yatakta, bense... alışığım ben...

Rayski de esnedi, «Nasıl bir insan bu?» diye geçirdi içinden. «Bir kuş gibi, ya da yersiz yurtsuz, sahipsiz bir köpek gibi, yani amaçsız dolaşıyor! Her şeyini yitirmiş bir serseri mi, yoksa sürüden ayrılmış bir koyun mu?...»

Mark,

— Hoşça kalın, başarıya ulaşamamış sanatçı! dedi.

Rayski şakacı,

— Güle güle, Rus... Karl Moore'u! diye karşılık verdi.

Düşünceye daldı.

Daldığı düşüncelerden ayıldığında Mark ancak, iyice üşümüş, yorulmuş, sonra da karnını güzelce doyurmuş, doyasıya içmiş bir insanın dalabileceği tatlı bir uykuya dalmıştı.

Pencereye gitti Rayski, perdeyi açtı, karanlık, yıldızlı geceyi seyretmeye başladı.

Bir yerde tahtaya vuruyorlardı; birinin tembel, uykulu sesi duyuluyordu: «Beni dinle!» Yalnızca köpek havlamaları boğuk bir uğultu oluşturuyorlardı kentin üzerinde. Ama gene de her yerde sessizlik, karanlık, katı bir durgunluk baskındı.

Odada, Mark'ın bitirmediği rom çanağının altında mavi bir alev arada bir parlıyor, odanın içini bir saniye ısıtıyor, sonra her an sönmeye hazır, ölgün yanmasını sürdürüyordu.

Biri usulca vurdu kapıya.

Rayski alçak sesle sordu:

— Kim o?

Tatyana Markovna'nın ürkek sesi duyuldu:

— Benim, büyükannen, aç.

Rayski açtı. Büyükannesi, bir hayalet gibi tepeden tırnağa beyazlar içinde, eşikte duruyordu. Sönmek üzere olan ateşe bakarak telaşlı,

— Aman Allahım! dedi. Nedir bu ateş?

Rayski gülümsedi yalnızca.

— Ne yapıyorsun burada? Pencerende ışık görünce korktum, uyuyorsun sandım... O çanakta ne var?

— Rom.

Tatyana Markovna şaşkın, bir Rayski'ye, bir çanağa bakarak dehşet içinde.

— Gece gece punç mu içiyorsun? diye sordu.

— Affedersin büyükanneciğim, bazen canım çekiyor...

Yaşlı kadın uyuyan Mark'ı birden görünce yeni bir şaşkınlık içinde,

— Orada uyuyan kim peki? diye sordu.

— Yavaş olun büyükanne, uyandırmayın. Mark.

— Mark mı? Polise haber verelim mi? Nerede buldun onu? Nasıl böyle sıkı fıkı oldun onunla? (Büyük bir şaşkınlık içindeydi yaşlı kadın, fısıltıyla konuşuyordu.) Gece vakti Mark ile punç içiyor. Ne oldu sana Boris Pavloviç?

Rayski büyükannesinin şaşkınlığını hazla seyrederek,

— Leontiy'in evinde karşılaştım onunla, dedi. İkimizin canı da yemek istiyordu: Meyhaneye çağırdı beni...

— Meyhaneye mi? Bir bu eksikti!

— Ben de buraya getirdim onu, yemeğimizi burada yedik...

— Beni niçin uyandırmadın? Kim yemek getirdi size? Ne getirdiler?

— Çoka balığıyla hindi. Marina her şeyi buldu!

— Soğuk soğuk yediniz demek! İnsan beni uyandırmaz mı? Et vardı, piliç vardı... Ah Boris'ciğim, her zaman rezil edersin beni!

— Doyduk büyükanne, yetti bize.

Tatyana Markovna kesti Rayski'nin sözünü:

— Ya pasta? Ha sahi, kalmamıştı pastadan! Tatlı ne yediniz peki?

— Hiçbir şey, Mark punç yaptı. Doyduk.

— Doymuşlar! Sıcak yemeksiz, tatlısız duymuşlar! Hemen şimdi reçel yollarım...

— Hayır, hayır yollamayın! İsterseniz Mark'ı uyandırıp sorayım...

Tatvana Markovna koridora kaçarak dehşet içinde,

— Deli misin sen, gecelikliyim, dedi. Bırak uyusun: (Yan gözle Mark'a baktı). Nasıl uyumak o öyle, köpek gibi kıvrılmış! Ayıp Boris Pavloviç, çok ayıp, evde yatak yok muydu? Ah Tanrım! Şu pis ateşi söndürsene! Tatlı yemediniz demek!

Rayski mavi ateşi söndürdü, büyükannesinin boynuna doladı kollarını. Tatyana Markovna haç çıkararak kutsadı torununu, bir kere daha Mark'a yan gözle baktıktan sonra parmaklarının ucuna basarak odasına yürüdü.

Kapıyı ikinci kez vurduklarında Rayski yatmıştı.

— Gene kimdir? diye sordu Rayski.

Açtı kapıyı.

Marina önce masanın üzerine bir kavanoz reçel bıraktı, sonra kuştüyü bir döşekle iki yastık getirdi.

— Hanımefendi yolladı, dedi, reçel yemeyecek misiniz? İşte de döşek. Mark İvanıç uyanırlarsa bu döşekte yatarlar!

Rayski, içinden gelerek bir kere daha gülümsedi; büyükannesinin iyiyürekliliği; bu kadın yüreğinin duyarlığı, kendi konukseverlik ilkelerine de, içten gelen sade erdemlerine de bağlığı çok duygulandırmıştı onu; gözleri dolu dolu olmuştu.

XVI

Sabah erken pencerede hafif bir tıkırtı uyandırdı Rayski'yi. Mark pencereden atlamıştı.

Onun çiçekliği, bahçeyi gizlenerek geçişine, ta yamacın başında ağaçların arasında gözden kayboluşuna bakarken «Doğru yoldan hoşlanmıyor!..» diye düşünüyordu Rayski.

Uykusu kaçmıştı, ince sabah pardesüsünü omuzuna alıp bahçeye çıktı. Mark'a yetişmek istiyordu, ama yamacın başına geldiğinde onu Volga'nın kıyısında ta aşağılarda gördü.

Rayski yamacın başında bir süre durdu. Çok erkendi daha. Güneş dağların arkasından yükselmemişti, ama altın rengi ışınları ağaçların tepelerine vurmuştu. Çiy düşmüş çayırlar ışıl ışıldı uzaklarda, sabah yeli yumuşak, serin esiyordu. Hava hızla ısınıyor, ılık bir gün vadediyordu.

Rayski bahçede yürüdü. Yaşam başlamıştı bile burada; kuşlar dostça cıvıldaşıyor, sabah kahvaltılarını bulmak için her yana uçuyorlardı. Arılar çiçeklerin çevrelerinde vızıldaşıyorlardı.

Uzaklardan, çayırdan doğru sığırların böğürtüsü geliyor, koyun sürüsünün kaldırdığı toz bulutu tarlaların üzerine çöküyor; köyde kapılar gıcırdıyor, arabaların tekerlek sesleri duyulmuyor; çavdar tarlasında bıldırcınlar ötüyordu.

Avluda da başlamıştı günün telaşı. Prohor ahırda atları suluyor, temizliyor; (Kuzma ya da Stepan olsa gerek) biri odun yarıyordu. Matryona bir teneke unla mutfağa geçti. Marina, küçük hanımın ütülü eteklerini bedeninden uzakta özenle tutarak dört kere gidip geldi avluda.

Yegorka avlunun köşesinde kuyunun başında elini yüzünü yıkıyordu. Yüzüne suyu şap şap vuruyor, sümkürüyordu, yere tükürüyordu. Yanından geçen Marina'ya da sırıtmıştı bir keresinde. Yakov taşlıkta durmuş, kentin dış mahallesindeki evlerin üzerinden görünen kilisenin haçına bakarak dua ediyordu.

Sağda solda, hizmetçilerin ayaklarının dibinde, uşaklar bölümünün önünde ve içinde bulamaç gibi bir şey olan bir tene-

kenin çevresinde tavuklar, ördekler toplaşmışlardı; köpekler, karınları aç olduğu için, yoldan her geçene -evden olanlara bile- bu arada birbirlerine de, durmadan havlayarak bir o yana bir bu yana küstah küstah koşuyorlardı. Kendi kendine mırıldandı Rayski:

— Dün de böyleydi burası, yarın da böyle olacak...

Avlunun orta yerinde durdu, tembel tembel bakındı çevresine, başını kaşıdı, esnedi, onu Petersburg'da sıkıştıran hastalığın -can sıkıntısının- belirtilerini hissetti üzerinde ansızın.

Canı sıkılmaya başlamıştı. Dünün, önceki günün izlenimleriyle, duygularıyla dolu uzun bir gün vardı önünde. Her yanda hep böyle içtenlikle gülümseyen aynı doğa, aynı koru, aynı durgun Volga vardı; aynı hava sarıyordu onu.

Uykudan uyanır uyanmaz, kıpırtısız bir tablo gibi hep aynı şeyleri görüyordu. Aynı kişiler, aynı hayvanlar geçiyordu önünden.

Bir merkezkaç kuvveti aynı anda hem onlara çekiyordu onu, hem onlardan uzaklaştırıyordu: Sevdiği, saydığı Leontiy'e çekiyordu onu bu kuvvet, ama onun yanına gider gitmez de aynı kuvvet bu kez itiyordu onu.

Leontiy (bir heykel gibi) kendisine verilen biçime giriyor, görevini sezinliyor, öyle taşlaşıp kalıyordu. Rayski'nin aradığıysa başkaydı. Kendini duymadan, hissetmeden taşlaşamayacağı bir yer arıyordu.

Büyükannesinin odasına gidiyordu. Yaşlı kadının odasında, maroken kanepesinde, parmaklıklı penceresinin ötesinde bir yaşam kıpırtısı hissediyordu; burada yapabileceği bir şey de vardı: Geçen yüzyılın kalıntılarını parçalamaya çalışıyordu.

Rayski ile büyükannesinin arasında günlük yaşam bir tartışma dizisi biçiminde geçiyordu; bu tartışmalar kimi zaman sıkı bir beyin çalışmasından, heyecandan sonra -Rayski'nin buranın özellikleri üzerine ilginç birtakım gözlemlerde bulunduğu, yaşama değgin önemli şeyler öğrendiği, ya da yaşamın içten bir inancın, kaba bir bağnazlığın boyunduruğunun altına girişini izlediği- bir konuşma ustalığıyla sonuçlanıyordu.

Gene de bir şeyler heyecanlandırıyordu onu : Can sıkıntısı, bir gülüş, bazen bir şefkat. Ama tartışma bitince duyduğu ilgi de bitiyordu. Nereye, niçin akıp gittiği bilinmeyen bir yaşamın basit biçimleri beliriyordu Rayski'nin önünde.

Dün akşamdan bu yana tam bir kızkardeş olarak görüyordu Marfenka'yı : Başka bir gözle bakamazdı ona. Üstelik, ağabey duyguları beslemediği bir kızkardeşti Marfenka.

Marfenka'yı değiştirmeyi gerekli görmüyordu artık : Başka bir dünya görüşü, daha bir olgunlaşmak bile bu yaradılışın katı belirginliğini bozabilirdi. Bütün bunlar Marfenka'yı çocukluktan çekip çıkarırlardı gerçi, saflığından da, bu çocukça düşüncelerinden de, büyükannesinin yerli yersiz karışmalarından da uzaklaştırırlardı onu, ama bunların yerine ne verebilirlerdi ona?

Tutkular da veremezlerdi, geniş atılımlar da, güç ve uzak bir erek de : Yaradılışına aykırıydı bunlar! Bir karmakarışıklık verebilirlerdi ancak, çelişkilere düşürebilirlerdi onu. İşi Moskova'ya gitmek, sarayda verilen bir baloya katılmak, Kuznets çarşısından giysi getirtmek, sonra yaşlılığında taşralı küçük memur karılarının önünde bunlarla övünmek isteğine vardırırlarsa, çok şey daha doğurabilirlerdi...

Tit Nikonıç ve birkaç kişi daha, antika maroken kanepeler, dolaplar, Saksonya işi çaydanlıklar, Bohemya işi kristaller kadar belirgindi Rayski'nin belleğinde.

Karanlık noktalar olarak Mark, bir de Vera kalıyordu.

Mark'ı görmüştü. Onun Diogenes gibi fıçının içine gizlemek çabalarına karşın, kişiliğinin bellibaşlı çizgilerini yakalamıştı Rayski.

Daha ileri gitmek, onu bütünüyle anlamaya çalışmak demek, onunla sarhoş olana dek içmek, ona birçok kereler borç para vermek demekti. Sonra da onun alay komutanına nasıl hakaret ettiği ya da bir Yahudiyi patakladığı, meyhanede içtiği içkinin parasını nasıl vermediği, bölge polisine nasıl başkaldırdığı, bunun için onu alaydan nasıl attıkları, ya da bir kente

gözetim altına sürdükleri üzerine, hiç de ilginç olmayan öykülerini dinlemeyi göze almak...

Rayski, uşakların selamlarını farketmeden, köpeklerin sokulgan havlamalarını duymadan, başı önünde yürüyordu avluda. Birkaç ördek yavrusu belirdi ansızın ayaklarının dibinde, handiyse basacaktı üzerlerine.

«Ne biçim yaşamaktır bu?» diye düşünüyordu. Bakışını olayların üzerinde durdurmak, bazı şeyleri benimsemek, bir an için heyecanlanmak, sonra soğumak gene, sıkılmak. Günlük iştah gibi, içinde eşit zaman aralıklarıyla zoraki, ya da yapmacık bir yaşam isteğini yenilemek! Yaşamayı bilmenin sırrı bu aralıkları uzatmaktır yalnızca. Ya da, daha doğrusu, bir sır değil, Tanrı vergisi bir yeti, kişinin elinde olmayan, içinden gelen bir yetidir bu. Bir çeşit, gözlerini kapayarak, kulaklarını tıkayarak yaşamalıdır kişi... o zaman daha bir uzun, sağlam oluyor yaşamı. Beyninde acıyan bir nokta bulunmayan insanlar da haklıdırlar; miyoplar da, burnu koku almayanlar da, dünyayı toz pembe görenler de haklıdır! Peki maddelerin üzerinde renkleri nasıl tutmalı, onlara hiçbir zaman olağan gözlerle nasıl bakmamalı, çayırın yeşil, gökyüzünün mavi olduğunu, Mark'ın göz kamaştırıcı bir kahraman değil, sıradan bir özgür düşünceli olduğunu, Marfenka'nın şekerden bir bebek, Vera'nın da...»

Rayski «Nasıl bir kızdır şu Vera?» diye sordu kendi kendine, esnedi.

Sırtında soğuk bir ürperti dolaşmış gibi kaldırdı omuzlarını, yüzünü buruşturdu. Elleri cebinde, sabahın da, sinirlerini öylesine tatlı okşayan sıcak havanın da güzelliklerini görmeden sebze bahçesinde, bahçede dolaşıyordu. Başını çevirip Volga'ya bakmıyordu. Kaba bir can sıkıntısı kemiriyordu içini. Önünde uzun, amaçsız günleri düşündükçe korkuya kapılıyordu.

Eski düşüncesi geldi gene aklına: «Can sıkıntısını yazmak.» Düşünüyordu: «Evet, çok yanlıdır yaşam, çok da çeşitlidir. Öyleyse, bozkır gibi sonsuz, çıplak bu can sıkıntısı da yaşamın bir parçasıdır; uçsuz bucaksız kumlukların ve çöllerin çıplaklığıyla verimsizliği doğanın nasıl birer parçasıysa, can sıkıntısı da yaşa-

mın bir parçasıdır. Bu yüzden düşünce, çözümleme, kalem ya da fırça yaşamın öteki yanları gibi can sıkıntısını da ele alabilir, almalıdır: Evet, yapacağım bunu, romanımın orta yerinde genişçe anlatacağım can sıkıntsını: İçime dolan bu soğukluk, tiksinti ve öfke renk uyumunu oluşturacaklar... gerçekçi bir tablo olacak...»

Rayski gidip hemen «can sıkıntısını yazmaya» başlamak istiyordu, ama eski evin kapısının açık olduğunu gördü birden. Oraya yeni geldiğinde bir kere Marfenka ile gitmiş, Vera'nın odasına şöyle bir bakmıştı. Şimdi evi daha bir ayrıntılı görmek istiyordu, antreye girdi, merdiveni çıktı.

Önce olduğu gibi, yüreği sıkışarak, ama serinkanlı, geçti direkli, loş salonu; heykelciklerle, tunç saatlerle, küçük rokoko dolaplarla dolu konuk odalarını bunlardan hiçbirine bakmadan geçti, üst kata çıktı. Çocuk odasının, onun yatak odasının nerede olduğunu, karyolasının nerede durduğunu, annesinin nerede oturduğunu anımsıyordu.

Annesinin onu okşamalarının, fısıltılarının anıları tembel tembel birikmeye başlamışlardı belleğinde. Onun çocuk parmaklarını piyanonun tuşlarının üzerine koyardı annesi, ona bir şarkı çaldırmaya çalışırdı, sonra kendi çalardı uzun uzun, unutur giderdi oğlunu kucağında; küçük Boris dinlerdi, durulurdu; sonra köşedeki odaya götürürdü onu annesi, Volga'ya, Volga'nın ötelerine bakarlardı.

Rayski eski yatak odasıyla, iki üç odanın daha kapısından başını uzatıp içeri baktıktan sonra, Volga'yı seyretmek için köşedeki odaya gitti. Dalgın, ayağıyla usulca itti kapıyı ,baktı... donup kaldı.

Biri vardı odada.

Ayakta, ona yan durmuş yirmi iki, belki yirmi üç yaşlarında bir kız kolunu pencereye dayamış, dikkatli dikkatli uzaklara, Volga'ya bakıyordu. Beyaz, hatta soluk bir yüz, koyu saçlar, siyah kadife gibi bir bakış, uzun kirpikler... Rayski'nin dikkatini çeken, gözünü kamaştıran bunlar olmuştu ilk anda.

Birini bakışıyla yolcu ediyormuş gibi kıpırdamadan, büyük bir dikkatle bakıyordu uzaklara kız. Sonra kayıtsız bir anlatım-

la kaplandı yüzü; yakınlara, sonra avluya şöyle bir göz attı. döndü... Rayski'yi görünce ürperdi.

Yüzünde bir şaşkınlık belirdi, bu şaşkınlık yerini akıl erdirememe anlatımına bıraktı, sonra bir gölge gibi o da geçti, yüzündeki hoşnutsuzluk anlatımı bile kaybolmuştu görünüşte; şimdi yalnızca ısrarlı bir bekleyiş vardı bakışında.

— Kızkardeşim Vera! dedi Rayski.

Genç kızın yüzü aydınlandı birden; bakışı ağırbaşlı bir merak, alçakgönüllülük anlatımıyla durdu üzerinde.

Rayski yaklaştı, elini öptü. Öpüşürlerken genç kız biraz geri çekildi, başını hafifçe yana çevirdi; öyle ki, Rayski'nin dudakları onun dudaklarına değil, yanağına gelmişti.

Pencerenin önünde karşı karşıya oturdular. Rayski,

— Ne çok bekledim sizi, dedi, karşı yakaya konuk gitmiştiniz!

Genç kızın sesini duymak için onun vereceği karşılığı büyük bir sabırsızlıkla bekliyordu. Hayal gücü bu gözkamaştırıcı güzelliğe ek olarak önce «ses, ses!» diyordu.

— Burada olduğunuzu dün Marina'dan öğrendim, dedi genç kız.

Marfenka'nın ki gibi çın çın ötmüyordu sesi: Diri, sağlıklıydı, ama -yüksek sesli konuştuğu halde- göğüsten gelen fısıltı karışık bir dinginliği vardı sesinin.

— Büyükannem sizi aldırmak istedi, ama geldiğimi size haber vermemesini istedim. Ne zaman döndünüz? Kimse bir şey söylemedi bana.

— Dün akşam yemekten sonra geldim: Büyükannemle kız kardeşim bilmiyorlar geldiğimi. Yalnız Marina gördü.

Vera sandalyenin arkalığına yaslanmış, bir dirseğini pencereye dayamış oturuyor; Rayski'ye doğrudan bakmıyor (dolaşan bakışları sırası gelince ona da raslıyorlarmış gibi) dalgın bakıyordu.

Rayski ise uzun süre tutulmuş bir merakın olanca gücüyle gözlerini ayırmıyordu ondan. Aşırı dikkat dolu bu bakışından Vera'nın en küçük bir hareketi bile kaçmıyordu.

Bu güzellik, daha doğrusu, Belovodova'nın da Marfenka'nın güzelliklerine benzemeyen bu değişik güzellik -her zaman olduğu gibi- etkisini göstermişti Rayski'nin üzerinde.

Sofiya'nın yüz çizgileri gibi keskin değildi yüz çizgileri, alnı düz beyaz değildi; yüzünde o parlaklık, temiz yüreklilik anlatımı yoktu, o soğuk aydınlık da. Marfenka'nın o çocuksu, meleksi tazeliği yoktu dış görünüşünde. Ama gizli bir şey vardı. Bakışının ışığında, başını ansızın döndürüşünde, davranışlarının ağırbaşlı güzelliğinde anlatılamayan bir şey, insanın ruhuna, tüm varlığına önüne geçilmez bir güçle ağır ağır işleyen bir şey vardı.

Gözleri kadife gibi simsiyahtı, bakışı dipsiz derin. Yüzünün beyazlığı mattı, gözlerinin çevresiyle boynunda yer yer daha bir koyuydu bu beyazlık. Koyu kahverengi saçları gürdü; ince mavi damarlı alnına, şakaklarına gözkamaştırıcı bir parlaklıkla dökülüyorlardı.

Marina'nın getirdiği beyaz etekleri alıp bitişikteki odaya attı -bu hareketinde utangaçlıktan çok can sıkıntısı vardı- sonra, sandalyelerin üzerindeki, belki de dün akşam gelişigüzel atılmış öte beriyi topladı çabuk çabuk, küçük masayı pencerenin önüne çekti. Bütün bunları bir iki dakikada yapmıştı. Sonra Rayski'nin karşısındaki sandalyeye, Rayski orada yokmuş gibi rahat, kayıtsız oturdu.

— Kahve yapmalarını söyledim, dedi, benimle içmek ister misiniz sabah kahvenizi? Evde daha uzun süre vermezler kahve: Marfenka geç kalkar.

Vera'nın yüzünü, hareketlerini, her bakışını, gülüşünü incelemeyi sürdürerek yanıt verdi Rayski:

— Evet evet, seve seve.

Vera'nın bakışı bazen çekiciydi, derinliklerine alıp götürüyordu insanı; bazen dikkatli, keskin. Yüzünde kimi zaman aynı

anda iki anlatım birden görüyordu Rayski. Bir gülümsemeyle titriyordu çenesi. Pek ince olmayan, ama düzgün bedeni sallanıyordu yürürken, adım atışı bir kedininki kadar yumuşak, sessizdi.

«Ne zarif, anlaşılmaz bir yaratık bu! diye geçiriyordu içinden Rayski. Öteki kızkardeşimden çok farklı! Öteki bir ışık, ılıklık, aydınlık; oysa bu, baştan aşağı yanıp sönen cılız bir ışık, esrar... gece gibi karanlık! Kıvılcım, güzellik, mucize dolu!..»

Rayski bir sanatçı sevgisiyle bırakmıştı kendini bu yeni, beklenmedik izlenime. Sanki bir büyüyle uzağa itilmişlerdi Sofiya ile Marfenka; can sıkıntısı uçup gitmişti sanki : Gene bir ılıklık doldurmuştu içini, doğa güzelleşmişti gene, tüm canlanmıştı.

Çabucak yakmıştı Dicgenes fenerini Rayski, karşısına ansızın çıkan bu beklenmedik, yeni kişiliğe tutuyordu ışığını.

— Sanırım unuttunuz beni Vera? diye sordu.

Sesinin -kendiliğinden- sevgi dolu olduğunu, bakışının Vera'dan ayrılmadığını kendi de hissediyordu.

Ona kahve koyarken karşılık verdi Vera :

— Hayır, her şeyi anımsıyorum.

— Her şeyi, ama beni değil...

— Sizi de.

— Ne anımsıyorsunuz benimle ilgili?

— Her şeyi.

— Ne yalan söyleyeyim, ben ikinizi de pek az anımsıyorum : Anımsadığım yalnızca Marfenka'nın hep ağladığı, sizinse ağlamadığınız. Siz kurnazdınız, sezdirmeden yaramazlıklar eder, gizliden frenküzümü koparır, yalnız başınıza bahçeye, buraya, eski eve kaçardınız.

Gülümsedi Vera. Fincana şeker koymaya hazırlanırken,

— Tatlı mı seversiniz kahveyi? diye sordu.

«Ne kadar soğuk... rahat, diye geçirdi içinden Rayski, hiç yabanilik etmiyor!»

— Evet, dedi. Söyler misiniz Vera, hiç anımsadığınız oldu mu beni?

— Hem de çok sık: Büyükannem durmadan sizden söz ederdi.

— Büyükannem! Peki ya siz?

Vera, kahvenin fincana dökülüşünü izlerken Rayski'nin yüzüne bir an baktı.

— Ya siz beni anımsadınız mı? diye sordu.

Rayski susuyordu, Vera fincanı verdi ona, ekmeği önüne sürdü. Kendi de küçük kaşığıyla içmeye başladı kahvesini. Arada bir kaşığına ekmeğin içinden bir parça koyuyordu.

Rayski, kafasının içinde kaynaşan soruları Vera'ya peşpeşe sormak, onu soru yağmuruna tutmak istiyordu. Ama öylesine karmakarışıktı ki kafasının içinde sorular hangisinden başlayacağını bilemiyordu.

— Odanıza daha önce de geldim... dedi. Kabalığımı bağışlayın...

Vera, ortada bir şey bırakıp bırakmadığını bakışlarıyla anlamaya çalışıyormuş gibi bakınarak,

— Bir şey yok burada, dedi.

Rayski,

— Evet, yok... dedi Nedir bu kitap?

Vera'nın koltuğunun altındaki kitabı almak istedi. Vera çekti kitabı, arkasındaki küçük masanın üzerine koydu. Rayski gülümsedi.

— Frenküzümlerini ağzınıza sakladığınız gibi sakladınız! dedi. Gösterin!

Vera başını hayır anlamına salladı. Rayski şakacı,

— Demek öyle, dedi, başkalarına gösteremeyeceğiniz kitaplar okuyorsunuz!

Vera kitabı dolaba koydu, gelip Rayski'nin karşısına oturdu, kollarını göğsünün üzerinde çapraz yapıp dalgın bakınmaya

başladı çevresine. Arada bir de pencereden dışarı bakıyordu. Rayski'nin orada olduğunu unutmuştu sanki. Ancak Rayski onu dalgınlığından sorularıyla uyandırınca baktı ona şöyle bir.

— Daha kahve ister misiniz? diye sordu.

— Evet, lütfen. Bakın ne diyeceğim Vera, size öylesine çok şey söylemek istiyorum ki...

Rayski kalktı, odanın içinde dolaşmaya başladı. Vera ile kesintisiz, sürekli bir konuşmaya giremiyordu bir türlü.

Başlangıçta Marfenka ile de konuşmakta güçlük çektiğini anımsıyordu. Ama orada Marfenka'nın çocuksu utangaçlığındandı bu, oysa burada değişikti durum. Vera utangaç değildi: İlk bakışta belliydi bu, ama soğuktu sanki, hiç ilgi duymuyor gibiydi Rayski'ye.

Onu anlamaya çalışarak düşünüyordu Rayski: «Ne anlama geliyor bu? Doğal bilgisizliğin verdiği bir korku, bir utangaçlık yok mu bu kızda, acaba kurnazlık mı ediyor, numara mı yapıyor? Ne de olsa bir yeniliğim ben onun için. Kafasının içinde şöyle düşünceler mi dolaşıyor acaba: 'Duygularıma yenilmem, kendimi bu genç adama kaptırmam, ağzımı açıp gözlerimi gözlerinin içine dikmem hiç de iyi olmaz, aptallık ederim!' Hayır, olamaz, onun için aşırı ince, yüksek bir duygu olurdu bu: Köyde yetişmiş bir kıza çok uzak düşüncelerdir bunlar! Ama ne olursa olsun, Marfenka'dan apayrı bir kız bu. Ne de güzel, Tanrım! Böylesine bir güzellik nereye gizlenmiş!»

Vera'yı bir ayak önce anlamak, onun can alıcı bir teline dokunmak, onu konuşmaya zorlamak istiyordu. Ne ki, o acele ettikçe, sinirlendikçe Vera daha bir çekiliyordu kabuğuna. Sorudan soruya atlıyordu Rayski.

— Kitaplarım sizdeydi değil mi? diye sordu.

— Evet, sonra Leontiy İvanoviç aldı onları. Bir sıkıntıdan kurtulduğuma sevindim.

— Sanırım kitapların hepsini almadı? Kendiniz için bir bölüğünü ayırmışsınızdır?

— Hayır, hepsini götürdü... galiba Marfenka birkaçını aldı.

— Ya siz?„ Size gerekli kitap yok muydu aralarında?

— Yoktu. Hoşuma gidenleri okuyup verdim.

— Hangi kitaplar hoşunuza gitmişti?

Vera yanıt vermedi.

— Vera?

Vera, pencereden dışarı bakarak :

— Çokları gidiyordu hoşuma, dedi. Hangilerinin olduğunu unuttum.

— Tarihi romanlar vardı, şiirler vardı... Okudunuz mu onları?

— Bazılarını okudum.

— Hangilerini?

Vera, bu sorulardan canı sıkılıyormuş gibi isteksiz,

— Hiç anımsamıyorum! dedi.

— Müziği sever misiniz? diye sordu Rayski.

Bu yeni soru karşısında Vera soru dolu bakışını Rayski'nin yüzüne doğrulttu.

— «Sever misiniz?» derken neyi sormak istiyorsunuz, bir şey çalıp çalmadığımı mı, yoksa dinlemeyi sevip sevmediğimi mi?

— İkisini de .

— Hayır, bir şey çalmıyorum, dinlemeyi de... Müzik ne gezer burada?

— Genel olarak seviyor musunuz müziği?

Vera gene soru dolu bakışıyla baktı Rayski'nin yüzüne.

— Ev işlerini, elişini sever misiniz? Dikiş diker misiniz?

— Hayır, dikemem. Ama Marfenka sever, diker de.

Vera'nın yüzüne baktı Rayski, odanın içinde bir kere gitti geldi, Vera'nın önünde durdu.

— Bakın Vera, benden... korkuyor musunuz? diye sordu.

Vera anlamadı onun bu sorusunu. Gözlerini handiyse, onun zeki, keskin bakışlarına hiç de gitmeyen bir saflığa varıncaya dek açmış, bakıyordu Rayski'nin yüzüne. Rayski,

— Niçin açılmıyorsunuz bana, gizleniyorsunuz? diye başladı. Belki sizinle... alay edeceğimi, ya da sizi küçümsemeyeceğimi sanıyorsunuzdur... Sözün kısası, belki yadırgıyorsunuzdur beni, sıkılıyorsunuzdur yanımda, korkuyorsunuzdur...

Vera alay dolu bir şaşkınlıkla baktı Rayski'ye. Bu bakışından onun sıkılmadığını, yadırgamadığını, korkmadığını bir anda anlamıştı Rayski.

Anlamsız bir soruydu bu. Rayski'nin canı daha da sıkıldı buna. Durumu düzeltmek için,

— Ama Marfenka korkuyor, dedi, niçin korktuğunu kendi de bilmiyor...

Vera gülümseyerek karşılık verdi:

— Nelerden korkmanın gerektiğini bilmiyorum ben, belki bu yüzden korkmuyorum.

Gene sordu Rayski:

— Peki neyi seversiniz? Kitaplar sarmıyor sizi; iş yapmadığınızı söylüyorsunuz... Bir şey vardır elbet: Çiçekleri seversiniz belki...

— Çiçekleri mi? Evet, orada, bahçede severim çiçekleri; ama odada, bakım istedikleri yerde sevmem.

— Ya doğayı? Genel olarak?

— Evet, burasını, Volga'yı, yamacı... şu koruyu, bahçeyi çok severim!

Bunu söyledikten sonra Vera'nın bakışı, gözle görülür bir hazla takıldı kaldı önünde serilen görünüme.

— Sizi buraya böylesine bağlayan nedir?

Vera, bakışını Volga'nın, her ağacın, her tümseğin, üzerinde büyük bir hazla durdurmayı sürdürerek susuyordu. Neden sonra kayıtsız,

— Her şey, dedi.

— Evet, güzel bir şey bu, ancak, yetmez: Yalnız görünüm, kıyı, dağlar, koru... bu ilgiyi uyandıran, paylaşan canlı bir şeyle dolu olmadıktan sonra zamanla sıkmaya başlarlar kişiyi.

— Evet, haklısınız, dedi Vera, sıkmaya başlar!

— Öyleyse duygularınızı paylaştığınız, düşüncelerinizi birbirinize açtığınız biri var.

Vera susuyordu. Rayski'yi dinlemiyordu sanki.

— Vera?

— Efendim? Biliyorsunuz yalnız değilim burada! Büyükannem var, Marfenka var...

— Duygularınızı onlarla paylaştığınızı, düşüncelerinizi birbirinize açtığınızı mı söylemek istiyorsunuz?

Vera, Rayski'nin yüzüne baktı. Bir soru vardı bakışında: «Niçin olmasın?»

— Hayır, diye başladı Rayski. Şurada, kayanın üzerinde ayakta durup, ya da şu sık yerde -bir kanepe var orada- bütün bir sabah ya da akşam, ya da bütün bir gece yan yana oturup, zamanın nasıl geçtiğini farketmeden, hiç susmadan konuşabileceğiniz, ya da mutluluktan başka bir şey duymadan yarım gün susabileceğiniz bir arkadaşınız yok mu? Birbirinizi anlayabileceğiniz, yalnızca sözlerinizi anlamakla kalmayıp, susarken ne düşündüğünüzü de bildiğiniz, bu dipsiz derin bakışınızdan ruhunuzu, yüreğinizin fısıltısını okuyabilen biri... Bu önemli işte!

Vera, kirpikleri inik dalıp gitmişti sanki.

Ona heyecanla bakarak sürdürüyordu konuşmasını Rayski:

— Kendisi uzaklarda olsa bile hayali her an çevrenizde dolaşan biri yok mu? Sürekli yanınızda hissettiğiniz; varlığınızın bir parçasının onda olduğunu, onun yüreğinin ve düşüncelerinin bir parçasını içinizde taşıdığınızı, kaderini paylaştığınızı, bu dağlara, koruya yalnızca kendi gözlerinizle bakmayıp, bu sesleri yalnızca kendi kulaklarınızla duymayıp onun gözleriyle gördüğünüzü, kulaklarıyla duyduğunuzu; ılık, karanlık bir gecenin havasını içinize birlikte çektiğinizi hissettiğiniz biri yok mu?..

Rayski'ye baktı Vera, bir kol hareketi yaptı; bu çabuk bakışla yüzü de, gülümseyişi de, canlı kol hareketi de ansızın aydınlandılar. Rayski bir an durdu, ama ışık kaybolmuştu, kıpırdamadan duruyordu Vera. Onun yüz anlatımını kendi kendine açıklamaya çalışıyordu Rayski.

— Ancak o zaman bir anlamı olabilir bütün bunların, diye ekledi, o zaman güzel, mutlu bir yaşamı olabilir insanın burada. Tanrım, ne mutlu hem! Böyle biri var mı? Başka bir yürek, başka bir akıl, başka bir ruh? Ondan aldıklarınıza karşılık kendi ruhunuzdan ,düşüncelerinizden verdiniz mi ona?.. Var mı böyle biri?

Vera derinden gelen bir fısıltı karışık sesiyle,

— Var! dedi.

Rayski kıskançlık, handiyse korku, hatta çekemezlik dolu bir sesle,

— Var mı? diye sordu. Kimdir bu mutlu insan?

Bir süre sustu Vera.

— Yanında konuk kaldığım papazın karısı, diye karşılık verdi. Sanırım söz ettiler size ondan!

Sandalyeden kalkıp önlüğüne dökülmüş peksimet kırıntılarını silkeledi. Rayski kuşkulu,

— Papazın karısı! diye yineledi.

— Evet, çok iyi anlaşıyoruz: Bana konuk geldiği zamanlar birlikte uzun uzun seyrediyoruz Volga'yı, konuşmaya doyamıyoruz, demin sözünü ettiğiniz kanepede oturuyoruz... Daha kahve içmeyecek misiniz? Masayı toplamalarını söyleyeceğim...

Rayski dalgın,

— Papazın karısı! diye yineldi.

Vera'yı dinlemiyordu; onun gülümsediğini, bu gülümsemeden çenesinin titrediğini de farketmemişti.

Oysa kendi yüzünü bir şaşkınlık, kuşku, nedensiz ve amaçsız bir hüzün bulutu kaplamıştı. Kendi duygularını anlamaya çalışıyordu, anladı da sonunda: Vera için bu köşeyi birisinin

canlılıkla doldurup doldurmadığını ona yakınlık duyduğundan değil, bir bakıma, onun nasıl bir insan olduğunu öğrenmek, bir bakıma da kendisini ona tanıtmak, kendi görüşünü, duygularını ona açmak için öğrenmeye çalışıyordu...

Gizli amacının Vera'da da, Marfenka'da olduğu gibi taptaze, genç, el değmemiş bir yaşam bulmak olduğunu ister istemez itiraf ediyordu kendi kendine. Şimdilik bilinçsiz de olsa, Vera'nın içinde yaşam ateşini kendi tutuşturmak, buraları onun için kendi doldurmak, onun sırdaşı olmak istiyordu...

Sözün kısası, Belovodova ile, Marfenka ile karşılaştığında olduğu gibi, aynı istek, tutku sarmıştı gene ruhunu, ama şimdiki tutkusu daha bir güçlü, yenilmezdi; çünkü çekici, esrarlı bir güzelliği vardı Vera'nın, çünkü onun güzelliği Belovodova ile Marfenka'nınki, daha birçoklarınınki gibi ilk bakışta çarpmıyordu göze; tersine, gizleniyordu, insanın hayal gücünü zorluyordu, hem de daha ilk karşılaşmada!

Başka ne kalıyordu: Onun nasıl bir kız olduğu, ne olduğu? Kurnaz bir yosma mıydı, zeki bir aktris mi; yoksa, insan yaşamıyla istekleri gibi oynayan, isterlerse erkekleri süründüren, gururlarını ayaklar altına alan, isterlerse onlara kişioğlunun tadabildiği mutluluklardan daha güzel, daha sıcak, daha diri bir mutluluk tattıran o duyarlı, esrarlı kadınlardan mı?

— Daha kahve istiyor musunuz? diye yineledi Vera.

— Hayır, istemiyorum.

Dalgın, başka bir soruya geçti Rayski:

— Ya büyükannem, Marfenka: Onları seviyor musunuz?

— Onları sevmeyip de kimi sevebilirim?

Rayski birden şakacı,

— Ya beni? diye sordu.

Vera, Rayski'ye yüzünde neşeli bir gülümsemeyle bakarak,

— Belki sizi de severim, dedi, eğer... hakederseniz...

— Bak hele! Ağabeyinizim, sevmek zorundasınız beni.

— Hiç kimseye karşı bir zorunluluğum yoktur.

— Kendini beğenmiş! «Hiç kimseye karşı zorunlu değilim, hiç kimsenin önünde eğilmem, hiç kimseden korkmam: Gururum vardır benim!..» öyle mi?

— Hayır öyle değil!

Rayski, odanın içinde dolaşırken canı sıkkın, düşünüyordu: «Büyümemiş daha, yaşamın bu genel havasından çıkmamış. Taşra böyledir işte!» Biraz alaylı ekledi:

— İzninizle sorabilir miyim, bu mutluluğu nasıl hakedebilirim?

— Hangi mutluluğu?

— Sizin sevginizi kazanmak mutluluğunu.

— Sevginin bir çaba harcanmadan, kendiliğinden kazanıldığını söylerler. Biliyorsunuz, kördür sevgi!.. Bununla birlikte, bilmiyorum...

Rayski,

— Ama bazen de bilinçli olarak gelir, dedi, güven yoluyla, saygı, dostluk yoluyla. Ben buradan başlamayı, önce güveninizi kazanmayı isterdim. Söyleyin sevgili kızkardeşim, ilginizi kazanmak için ne yapmalıyım?

Vera bir an sustuktan sonra,

— Benimle ilgilenmeyin, dedi.

— Nasıl yani, sizi görmezlikten geleyim, sonra...

Rayski'nin sözünü tamamladı Vera:

— Şimdi olduğu gibi şaşkın şaşkın bakmayın yüzüme! Ben yokken odama girmeyin, neleri sevdiğimi, nelerden hoşlanmadığımı öğrenmeye çalışmayın...

— Gurur! Söyler misiniz... içten misiniz bunu söylerken: Mahsus böyle mağrur numarası yapmıyorsunuz ya?

Vera susuyordu. Rayski sürdürüyordu konuşmasını:

— Kişiliğinizin başına buyrukluğuyla övünmek istemiyorsunuz değil mi? Belki de **selfgovernment**'dir[1] amacınız; burada-

(1) Bağımsızlık. (İngilizce)

ki otoritelere, büyükannenize, Nil Andreyeviç'e bağımlı olmadığınızla caka satmak istiyorsunuz, öyle mi?

Vera gülümseyerek,

— «Benim güvenimi de dostluğumu da hakediyorsunuz» galiba, dedi.

Sonra ciddileşti. Yorgun, canı sıkkın görünüyordu.

— Neden söz ettiğinizi anlamıyorum, diye ekledi.

Kendini temize çıkarmaya çalıştı Rayski:

— Büyükannem çok gururlu olduğunuzu söyledi de birkaç kere, onun için söylüyorum.

— Büyükannem mi? Ne tuhaf bir kadındır şu büyükannem! Herkes, her şeyi ona sorar! Oysa hiç gururlu değilim. Peki neden gerekti de söyledi size bunu?

— Bütün burasını, iki evi de, bahçeleri, sebze bahçelerini de size armağan etmek istemem üzerine. Sizin bu armağanı kabul etmeyeceğinizi söylüyordu. Doğru mu bu?

— Burasının sizin ya da benim olması bir şeyi değiştirmez benim için, burada olayım, yeter.

— Evet ama büyükannem burada kalmak istemiyordu. Novoselovo'ya gitmekti niyeti...

Vera korkmuş gibi, derinden gelen bir sesle sordu birden:

— Sonra?

— Sonra tatlıya bağladım işi: Nereye gidecek? Marfenka bir koşulla kabul etti bu armağanı; sizin de kabul etmeniz koşuluyla. Büyükannem de kararsız, kesin kararını vermedi daha, bekliyor... sizin ne diyeceğinizi galiba. Siz ne diyeceksiniz? Kabul ediyorsunuz değil mi? Ağabeyinden armağan alan bir kızkardeş gibi...

Vera hemen yanıt verdi:

— Evet, kabul ediyorum. Hayır, niçin kabul edecekmişim, satın alırım. Bana satın burayı, param var. Elli bin veririm size.

— Hayır, böyle istemiyorum ben.

Vera durdu, bir süre düşündü. Volga'ya, yamaca, bahçeye bir göz attı.

— Pekala, siz nasıl isterseniz öyle olsun. Yeter ki, burada kalalım, her şeye razıyım.

— Öyleyse, kâğıtları hazırlatayım mı?

— Hazırlatın...

Vera, Rayski'ye doğru yürüyüp iki elini ona uzatarak,

— Çok teşekkür ederim, dedi.

Rayski tuttu Vera'nın ellerini, sıktı. Yanağından öptü. Vera onun bu öpüşüne ellerini kuvvetlice sıkarak, havayı öperek karşılık verdi.

— Burayı da, eski evi de gerçekten seviyorsunuz galiba?

— Çok...

— Bakın ne diyeceğim Vera, bu evde bir oda verin bana, birlikte okuyalım, öğrenelim... öğrenmek istiyor musunuz?

Şaşkın, sordu Vera:

— Ne öğreneceğiz?

— Söyleyeyim: Marfenka ile edebiyat ve sanat tarihlerini şöyle bir gözden geçirmek istiyorum.

Vera'nın yüzünün bulutlandığını farkedince hemen ekledi Rayski:

— Korkmayın, okuma, bir de konuşmalardan oluşacak kurs... Eskileri de yenileri de, bizimkileri de, yabancıları da tüm okuyacağız, izlenimlerimizi birbirimize anlatacağız, tartışacağız... Hoşuna gidecektir bu, belki sizin de. Sanatı sever misiniz?

Ağzını kapayarak gizlice esnedi Vera, Rayski'nin gözünden kaçmamıştı bu.

«Görünüşe bakılırsa ona bir şey öğretmenin olanağı yok, diye geçirdi içinden; ve her şeyi biliyor, ya bir şey bilmek istemiyor!»

Vera, Rayski'nin sorusuna yanıt vermeden,

— Burada... çok kalacak mısınız? diye sordu.

— Bilmiyorum, duruma... bir de size bağlı.

— Bana mı? diye yineledi Vera.

Yana bakarak düşünceye daldı. Rayski,

— Öteki eve gidelim hadi, dedi. Albümlerimi, yaptığım resimleri göstereyim size, konuşalım...

— Olur. Siz önden gidin, ben biraz sonra gelirim: Eşyalarımı çıkarmam gerek, yerleşmedim daha...

Rayski mahsus oyalanıyordu. Vera kolunu kapıya dayamış, onun gitmesini bekliyordu.

Odasına girerken geri dönüp Vera'nın penceresine baktı Rayski, «Ne güzel bir kız, Tanrım! Güzelliği ne de dikenli!» diye geçirdi içinden.

Antrede Yakov'a heyecanlı,

— Vera Vasilyevna geldi! diye haber verdi.

Büyükannesinin odasının önünden geçerken kapıya vurarak seslendi.

— Büyükanne, Vera geldi!

Marfenka'nın odasına çıkan merdivenin dibinde durup seslendi:

— Marfenka! Veroçka geldi!

Onun getirdiği bu habere yanıt bir bağrışma, gürültü, seslenmeler, anahtar şakırtıları semaverin fıslaması oldu. Bir telaş doldurmuştu evin içini.

Rayski dosyalardaki resimlerini çabucak çıkarmış, salona götürüp masanın üzerine yaymıştı. Vera'nın büyükannesi ile, Marfenka ile kucaklaşmalarını bitirip, onların okşamalarından, sorularından kurtulup, Rayski'nin bitmesini hiç istemediği yarıda kalmış konuşmalarını sürdürmek için onun yanına gelmesini sabırsızlık içinde bekliyordu. Çabukluğuna kendi de şaşıyor; gerçekten Vera'nın «ilgisini, güvenini, dostluğunu kazanmak istiyormuş gibi...» bu aceleciliğinden utanıyordu.

«Dur bakalım, diye düşünüyordu, benim için küçük bir kız çocuğundan başka bir şey olmadığını göstereceğim sana!..»

Sabırsızlıkla bekliyordu. Ama gelmiyordu Vera. Rayski onu sanat üzerine sonu gelmeyen bir konuşmaya götürmek istiyordu. Sonra da güzelliğe, duygulara vb. geçecekti...

«Papazın karısı her şeyi açmış olamaz ona! diye geçiriyordu içinden. Akıl ve duygunun bir yönünü öğrenmemiştir: Öğrenememiştir, zaman olmamıştır buna! Bakalım tutabilecek misin kendini, ben...»

Ama bir türlü gelmiyordu Vera. Bir öfke doldurdu Rayski'nin içini, resimlerini topladı; alıp yukarı, odasına geri götürecekti ki birden ardına kadar açıldı kapı, karşısında... Polina Karpovna duruyordu. Yakasında, göğsünde, belinde, omuzlarında mavi fiyongları olan, içini gösteren muslin bir bluz vardı üzerinde. Başaklarla, unutmabeni çiçekleriyle süslü şapkası da saydamdı. O genç subay arkasındaydı gene; bir elinde yelpazesini, ötekinde katlanır iskemlesini tutuyordu.

Rayski, içi sızlayarak,

— Tanrım! **diye mırıldandı.**

— Bonjur! dedi Polina Karpovna. Hiç beklemiyordunuz beni, değil mi? Farkındayım, farkındayım! **Du courage!** [1] Her şeyi anlıyorum! Mişel ile koruda dolaşıyorduk, söyle bir uğrayalım dedik. **Michel! Saluez donc monsieur et mettez tout cela de côte!** [2] Nedir o elinizdeki? Ah, bir albüm, resimler, esin meleğinizin yarattıkları! Hanidir görmeyi çok istiyordum onları: Gösteriniz allahaşkınıza! Oturun şuraya, daha yakın oturun, daha yakın...

Eteğiyle tüm kanepeyi, birkaç da koltuğu kaplamıştı.

Rayski'nin içinden resimleri de defteri de Polina Korpovna'nın yüzüne fırlatmak geliyordu. Onu burada bırakıp gitse mi, yoksa kadere boyun eğip resimleri gösterse mi, bilemeden ayakta öyle duruyordu. Polina Karpovna.

— Sıkılmayın, daha bir yürekli olun, diyordu. **Micheli allez vous promener un peu dans le jandin!** [3]

(1) Daha bir yürekli! (Fransızca)
(2) Mişel! Selamlaşın hadi, sonra da şunları bir yere koyun. (Fransızca)
(3) Mişel, bahçede dolaşın biraz! (Fransızca)

Genç subay çıktıktan sonra ekledi:

— Şuraya, daha yakına oturun!

Rayski birden sinirli bir kahkaha attı Polina Karpovna fısıltıyla ekledi:

— Güzel! Bakıyorum anladınız beni...

Rayski iyice neşelenmişti.

«Hiç değilse içtenlikle komedi oynuyor bu, öteki gibi gizlenmiyor, bir esrar perdesine bürünmeye çalışmıyor...» diye geçiriyordu içinden.

Bu arada Kritskaya resimleri gözden geçirirken,

— Ah! ne güzel! diyordu, **charmant, ce paysage!** [1]

Belovodova'nın suluboya yapılmış portresini göstererek,

— **Qu'est-ce que c'est que cette belle figure?** [2] diye sordu. Ah, **que c'est bean!** [3] Sevgiliniz değil mi? İtiraf edin!

— Evet!

Polina Karpovna yelpazesiyle Rayski'nin omuzuna hafifçe vurarak,

— Biliyordum, dedi, **oh, vous étes terrible, allez!** [4]

Rayski güldü.

— **N'est-ce pas?** [5] İtiraf edin, size tutkun çok kız, kadın var. Burada da bir o kadar katılacak onlara!

Çapkın bakışını Rayski'nin gözlerinin içine dikti. Cilveli,

— **Monstre!** [6] diye mırıldandı.

Gene öfkelenen Rayski dişlerini sıkarak «Tanrım! diye geçirdi içinden. Ne iğrenç bir yaratık, tokatlayabilirim onu!»

— Bir dileğim olacak sizden **m-r Boris**... umarım böyle çağırabilirim sizi artık... **Faites mon portrait** [7].

---

(1) Gözkamaştırıcı bir görünüm! (Fransızca)
(2) Kim bu güzel kadın? (Fransızca)
(3) Ah, bu ne güzellik! (Fransızca)
(4) Oh, tehlikeli bir insansınız siz! (Fransızca)
(5) Öyle değil mi? (Fransızca)
(6) Canavar! (Fransızca)
(7) Portremi yapın. (Fransızca)

Rayski susuyordu.

— **Ma figure y préte, j'espére?** [1]

Rayski yanıt vermedi, susuyordu.

— Susuyorsunuz, karar verildi anlamına gelir bu. Ne zaman gelebilirim? Nasıl giyineyim? Söyleyin, kendimi sizin isteklerinize bırakıyorum, her şeyimle sadık bir kölenizim...

Rayski'nin gözlerinin içine baygın bakarak, başını omuzuna koymaya hazırlanıyormuş gibi, peltek bir fısıltıyla konuşuyordu.

Rayski Polina Karpovna'nın yanından kalktı, ayaklarını onun eteklerinden kurtarmaya çalışarak, canı sıkkın,

— Allahaşkınıza bırakın beni, temiz havaya çıkmak istiyorum!... dedi.

Polina Karpovna yelpazesini sallarken mağrur,

— Ah, heyecanlandınız, olağan bir şeydir bu, dedi, Evet evet, bunu istiyordum, istediğimi de elde ettim! Portreme ne zaman başlayacaksınız peki?

Rayski bir şey söylemeden ayaklarını eteklerin arasından kurtarmaya çalışıyordu.

Polina Karpovna, onu bırakmadan takılıyordu Rayski'ye:

— Tutsak aldım sizi, kurtulamazsınız!

— Bırakın beni, yoksa bağırırım!

Tam o anda kapı usulca açıldı, eşikte Vera göründü. Rayski ile Polina Karpovna onu farkedinceye dek birkaç dakika durmuştu orada. En sonunda Kritskaya gördü onu.

— Vera Vasilyevna, döndünüz mü? Ah ne büyük bir mutluluk bu! **Vous nous manquiez!** [2] Baksanıza, **cousin**'iniz tutsak düştü, tıpkı tuzağa düşen bir aslan gibi, öyle değil mi? Sağlığınız nasıl iki gözüm? İyi gördüm sizi, şişmanlamışsınız...

---

(1) Umarım, bunun için yeterince ilginçtir yüzüm. (Fransızca)

(2) Çok aradık sizi! (Fransızca)

Vera ile öpüşmek için yürüdü Kritskaya. Vera bir şey söylemeden Rayski ile Polina Karpovna'ya bakıyordu, yalnızca çenesi titriyordu yüzündeki gülümsemeden.

Rayski soğuk,

— Çok beklettiniz beni! dedi.

Vera, Polina Karpovna ile öpüştükten sonra ince bir alay dolu sesle,

— Gecikmekle iyi ettiğimi sanıyorum, dedi. Polina Karpovna da tam zamanında geldi...

Kritskaya onayladı:

— **N'est-ce pas?** [1]

Vera,

— Benden iyi anlar resimden, diye ekledi, ben çok kalın kafalıyım, zevk diye bir şey yoktur bende.

İki üç resim alıp, her birine birer dakika baktı, sonra masanın üzerine bıraktı onları, aynanın önüne gitti, dikkatli bakmaya başladı aynada kendine.

— Bugün çok soluk yüzüm! dedi. Başım ağrıyor: Bu gece hiç uyuyamadım. Gidip dinleneyim. Hoşça kalın **cousin**! Kusura bakmayın Polina Karpovna!

Çabucak çıktı odadan. Kapının dışında ayak sesi duyulmadı, yalnızca basamakların gıcırtısı onun merdivenden, Marfenka'nın odasına çıktığını gösteriyordu.

Polina Karpovna eteğiyle kanepeyi, yuvarlak masanın yarısını örterken,

— Gene başbaşayız! dedi. Bakabilir miyim yaptığınız resimlere? Şuraya, yanıma oturun!.

Rayski bir şey söylemeden, elinin bir hareketiyle resimlerin hepsini de, defterleri de topladı, en büyük dosyanın içine tıktı, hızla kapadı dosyayı, arkasına bakmadan, öfkeli adımlarla çıkıp gitti...

(1) Öyle değil mi? (Fransızca)

XVII

Vera'nın kayıtsızlığına kayıtsızlıkla karşılık vermeye, onunla hiç ilgilenmemeye kararlıydı. Ama gene de surat astı üç gün. Vera ile karşılaştığında söz arasında iki sözcük sıkıştırıyordu, bu iki sözcük onun can sıkıntısını açığa vuruyordu.

Odasına kapanıyor, romanının taslağı üzerinde çalışıyor, bu taslağa «can sıkıntısının zehiri» üzerine notlarını da ekliyordu. Onun için yeni olmayan bu hastalığı -acısını içinde duyarak, kendinden de örnekler vererek- psikolojik çözümlemeden geçiriyordu.

Bir başına, sessizlik içinde romanının özüne inebilmek, yaşam ağının sırlarını yakalamak, tablosuna bir nokta ekleyerek ona bir anlam kazandırmak, bir sanat yapıtı yaratmak için -büyükannesinin Novoselovo'suna bile olsa- daha uzak, daha ıssız bir yere gitmek istiyordu.

Burada her şey kafasını karıştırıyordu. İşte, Marfenka'nın söylediği şarkı geliyordu kulağına derinden. Çın çın öten, dupduru sesiyle söylüyordu: «Bir tanem benim, bilemezsin ne çok severim seni!» Sebze bahçesinin, meyve bahçesinin sessizliğinde özgür dolaşan bu seste en küçük bir sevgi titreşimi yoktu. Çok geçmeden onun, şarkıyı rahatlıkla kesip, aynı duru sesle pencereden Matryona'ya, bahçeden salatalık koparmasını seslendiği duyuluyordu. Bir dakika sonra da komşu çocuklarının arasından geliyordu kahkahaları...

İşte yulaf, un yüklü birkaç köylü arabası girdi avluya; arabaların gıcırtıları, hizmetçilerin konuşmaları, kapıların çarpmaları... her şey aklını karıştırıyordu.

Pencereden uzaklara bakınca çavdar altın sarısı, arnavut darısı beyaz, alıyordu gözü; haşhaş çiçekleriyle yonca kırmızı ve pembe lekeler oluşturuyorlardı tarlalarda; bütün bunlar Rayski'nin bakışını da düşüncelerini de defterlerden çekip alıyorlardı.

Dönüp o yana bakmamak için uzun süre tuttu kendini, sonunda kendinden bile gizli, dönüp baktı Vera'nın penceresine: Sessizlik vardı orada, Vera görünürlerde yoktu, leylak rengi perdesi rüzgârdan hafif hafif sallanıyordu.

Dün akşam geç saate dek Tatyana Markovna'nın odasında oturmuştu Vera. Herkes oradaydı, Marfenka da, Tit Nikonıç da. Marfenka ufak tefek işlere koşmuş, çay servisini yapmış, sonra da piyano çalmıştı. Vera susmuştu hep, ona bir şey sorduklarında yanıt vermişti ancak, kendiliğinden hiç karışmamıştı söze.

Çay içmemiş, yatmadan önce verilen yemekte de önüne konan bir iki tabak yemeği çatalıyla şöyle bir karıştırmış, ağzına bir şeyler atmış, sonra bir kaşık reçel yemiş, sofradan kalkınca da hemen yatmaya gitmişti.

Rayski onunla ne denli az ilgilenirse, Vera o denli yakınlık gösteriyordu ona. Ama -büyükannenin tüm ısrarlarına karşın- öpmemişti Rayski'yi. Ağabey değil, kuzenim diyordu ona, «sen» de demiyordu hâlâ. Oysa Rayski «sen» demeye başlayalı çok oluyordu. Rayski gözlerini açıp onun yüzüne dikkatli bakınca, sorular sormaya başlayınca duyarlı, sakıngan oluyor, içine kapanıyordu.

Vera'ya gücendiği için kendi kendine kızıyordu Rayski. Vera onun varlığını farketmiyorsa, onun da çoktan, ulaşılmazlığın, kayıtsızlığın, küçümsemenin zırhına bürünmüş, onun burada, yakınında olduğunu unutmuş olması gerekirdi. Hem numara olsun diye değil, içtenlikle yapmalıydı bunu.

Kendini zorladıkça, Vera ile arasındaki ilişkiye böyle bir yön vermeye çalıştıkça, her davranışında, hareketinde, sözcüğünde önemsiz, inatçı bir şeyi -canı sıkılarak- daha bir açık seçik görüyordu Rayski. Kimileyin iki dakika tutabiliyordu kendini, ama merak yavaş yavaş kışkırtmaya başlıyordu onu; sonra, yan gözle şöyle bir bakıyordu... her şey mahvoluyordu. Gözlerini ayıramıyordu ondan bir daha.

Beraberinde ne çok değişiklik getirmişti Vera! Onun gelişiyle eşyaların üzerine başka bir ışık düşmeye başlamıştı sanki. Bulunduğu oda bir tapınağa dönüşüyordu. Vera, köşeye ne denli çekilmiş olursa olsun, bir kaidenin üzerindeymiş, ışıklarla aydınlatılıyormuş ya da ayışığı ona vuruyormuş gibi ön planda oluyordu her zaman.

Rayski odasında çalışırken bahçe yolundan Vera geçince oturması, başını kaldırmadan yazmayı sürdürmesi gerekirdi;

ama o -Vera'ya, onu farkettiğini beli etmemeyi ölesiye istemesine karşın- bir çapkın gibi usulca kaldırıyordu perdenin ucunu, Vera'nın yürüyüşünü, yüz anlatımını, neye baktığını izliyor, düşüncelerini anlamaya çalışıyordu. Kuşkusuz, Vera farkediyordu perdenin ucunun kalktığını, niçin kalktığını da anlıyordu...

Avludan kendi geçerken de yukarı hiç bakmadan yoluna gitmesi gerekirdi; oysa numara yapmaya başlıyordu, Vera'nın penceresinin tersi yöne bakıyordu, sonra rasgele dönmüş gibi o yana dönüyor, Vera'nın -kimi zaman Rayski'nin bu numarasına gizli bir alay dolu- bakışıyla karşılaşıyordu. Ya da Marina'ya soruyordu onu. Nerede olduğunu, ne yaptığını öğrenmeye çalışıyordu. Onu kaybedince, düşürdüğü bir toplu iğneyi arıyormuş gibi sağa sola koşuyor, bulunca bu kez ilgisiz numarası yapmaya başlıyordu.

Bazen iki gün konuşmadığı, hemen hiç karşılaşmadığı oluyordu Vera ile. Ama onun nerede olduğunu, ne yaptığını her an izliyordu. Rayski'nin, genellikle onu saran tek şey üzerine yönelen hayal gücü çoğu zaman inanılmaz bir duyarlık kazanırdı oysa şimdi, Vera'yı bu sessiz gözleminde bir önsezi düzeyine varıyordu bu gücü.

Duvarların ardından duyuyordu sanki Vera'nın sesini, onun sözleri de davranışları da içine doğuyorlardı. Birkaç gün Vera'nın alışkanlıklarını, zevklerini, birtakım eğilimlerini incelemişti; ama bütün bunlar onun dış yaşamıyla, ev yaşamıyla ilgiliydi.

Onun büyükannesiyle Marfenka'ya karşı davranışlarını, buradaki durumunu ve yaşayışıyla ilgili her şeyi saptamıştı.

Ama Vera'nın ruhsal kişiliğini hâlâ bilmiyordu.

Konuşurlarken onun hayallerinin heyecanına kapılmıyordu Vera, hafiften gülümseyerek şakacı yanıtlar veriyordu; Rayski onu güldürmeyi başarınca çenesi titriyordu gülümserken.

Gülerken kayıtsız bir sessizliğe gömülüyordu Vera, ya da Rayski'nin orada olduğunu unutarak düşüncelere dalıyordu düpedüz; sonra, Rayski onu bir hareketiyle, sorusuyla uyandırınca handiyse sıçrayarak geliyordu kendine.

Eski eve, odasına birisinin gelmesinden hoşlanmıyordu Vera. Büyükanne bile rahatsız etmiyordu onu orada. Marfenka'yı ise kabaca kapıdışarı ediyordu. Marfenka da korkuyordu zaten oraya gitmeye.

Rayski onu orada yakaladığındaysa, ne zaman gidecek diye gözlerinin içine bakarak açıktan açığa bekliyordu. Rayski onun yanına oturunca da, ayıp olmasın diye bir iki dakika oturduktan sonra kalkıp kendi çıkıyordu odadan.

Bir genç kızda bu hiç de olağan olmadığı halde, görünüşte en küçük bir bağlılığı yoktu Vera'nın; ama görünüşte böyleydi bu, ruhuna hiç kimsenin girmesine izin vermiyordu. Büyükannesiyle Marfenka'dan serinkanlı, handiyse ilgisiz söz ediyordu.

Sürekli bir uğraşı yoktu. Okuması da dikiş dikmesi gibi üstünkörüydü, okuduğu şeylerden az söz ediyordu. Piyanoda bazen belirsiz, karışık bir şeyler çaldığı oluyordu; birisi çaldığında da dikkatle kulak veriyordu bazı parçalara; ya da Marfenka'ya nota getirdiklerinde içinden bir notayı alıp Marfenka'ya uzatıyordu: «Şunu çal sonra «şimdi de şunları,» diyordu; dinlerken dalgın ,pencereden dışarı uzaklara bakıyor, Marfenka'nın çaldığıyla hiç ilgilenmiyordu.

Büyükannenin, Marfenka'yı adım başı eleştirirken, uyarırken; Vera'yı anlaşılmaz bir dikkatle görmezlikten geldiğini farketmişti Rayski. Onu korumasından, ya da bu uyarıların onda bir şeye yaramayacağını bildiğinden değil, de, başka bir şeyden ötürü böyle davranıyordu sanki...

Ama bazen Vera'yı ansızın saran hamaratlığa akıl erdiremiyordu Rayski. Şaşırtıcı bir çabukluk geliyordu böyle zamanlar Vera'nın üzerine; ev işlerinde de, giyinişinde, ufak tefek şeylerde de ondan beklenemeyecek bir sürü yeteneği çıkıyordu ortaya.

Bir keresinde, üzerinde tutkuyla, büyük bir çabuklukla çalışarak, yarım saat içinde bir parça tülden son derece zarif iki başörtü yaptı -birini büyükannesine, birini Kritskaya'ya;- ama beş dakika sonra unutmuştu bunu, gene boş boş oturuyordu.

Bazen büyükannesinin bakışında bir sitem sezinliyordu Vera, özellikle böyle zamanlar şaşırtıcı, taşkın bir hamaratlık

geliyordu üzerine. Ev işlerinde Marfenka'ya yardım etmeye başlıyor, beş on dakika içinde bir sürü iş yapıyordu. Eline bir iş alıyor, çabucak yapıp bitiriyor, yerine koyuyor, onu unutup başka bir şey alıyor, o işi de aynı çabuklukla bitiriyordu.

Onun konuklara ilgi göstermediğinden yakınıyordu bazen büyükanne; yabaniliği, ev işlerine yardım etmek istemediği için söyleniyordu.

Vera yüzünü buruşturuyordu, kendini zorlayıp bir şeyler yapamadığı için üzülüyordu besbelli; sonra konukların yanına çıkıyordu birden... hem de neşeli bir yüzle, gözlerinin içi gülerek. Davranışlarında öylesine bir zekâ ışığı, incelik oluyordu ki, korkmaya başlıyordu büyükanne.

O akşam (bazen bütün bir gün) ortalarda görünüyordu Vera, ama devrisi gün kayıplara karışıyordu gene: Odasına çekiliyordu. Aklında, yüreğinde nelerin olduğunu kimse bilmiyordu.

Rayski'nin şimdilik görebildiği (yani başkalarının Vera ile ilgili gördükleri, bildikleri) bu kadardı. Ama elle tutulur, gözle görülür delillere az rasladığı oranda Rayski'nin hayal gücü -bu kilitli kapıya anahtar ararken- çözümlemeyle bir arada o denli uyumlu çalışıyordu.

Rayski kendine yeni bir uğraş -Vera uğraşını- bulduktan sonra büyükannesiyle daha bir şeyrek, daha bir heyecansız tartışmaya başlamıştı. Marfenka ile ise -özellikle, onun saf, kimileyin ilginç çocukluğundan çıkıp bir kadın olacağından tüm umudunu yitirdiği o akşamdan sonra- hemen hiç ilgilenmiyordu.

Oysa üçü -Rayski, büyükanne, Marfenka- hemen hiç ayrılmıyorlardı birbirlerinden. Çaydan sonra bir saat kadar Tatyana Markovna'nın odasında oturuyordu Rayski, yemekten sonra da oradaydı, hava yağmurlu olduğu akşamlar yatıncaya dek büyükannesiyle kalıyordu.

Vera şöyle bir görünüyor; büyükannesiyle, kızkardeşiyle biraz konuştuktan sonra eski eve gidiyordu. Bütün gün sesi soluğu çıkmıyordu bir daha. Bazı günler hiç gelmiyor, Marina'yı yollayıp kahvesini odasına getirtiyordu.

Büyükanne yüzünü asıyor, «Şımarık, yabani şey!» diye söyleniyordu, ama Vera'yı çağırtmıyordu.

Dünyada güzellikten başka her şeye kayıtsız olan Rayski kölece tutkundu güzelliğe; onu nerede bulduğu hiç ilgilendirmezdi, her çeşit çirkinliğe karşı da kaba, hatta acımasızdı.

Güzelliğin yalnızca dış dünyada, biçimde olmasını istemezdi. Ruhsal dünyayı da -gerçekte olduğu gibi sert çelişkilerle, eksiklerle dolu bir dünya olarak değil- uyumlu bir bütün ,onun kendisinin yarattığı ülkülerle dopdolu, duygularıyla, tutkularıyla, iç ateşiyle, yaşamıyla, renkleriyle erginliğe varmış bir dünya olarak düşlerdi.

Bu karışıklığın, telaşın, önemsiz uğraşın içine girecek gücü yoktu. İnsanlığın, artık hazır olduğunu, doruğa eriştiğini hissedeceği; sonsuzluk için yaratılmış şaşmaz yaşam selinin bir ırmak gibi sonsuzluğa doğru akmaya başlayacağı o mutlu dakikaya kendini sabırla hazırlayacak gücü bulamıyordu kendinde.

Kendi içinde yarattığı ülkülerin güzelliğiyle gerçeğin her yerde, her zaman çeliştiğini görerek acı çekiyordu yalnızca. Kendi için de, dünya için de üzülüyordu.

Ülküsel gelişmeye, bedenin olduğu kadar ruhun da kusursuzluğa yönelişine -maddecilerin gerçeklerden uzak gelişmeye inandıklarından daha bir güçlü- inanırdı; ama bu gelişmenin kaplumbağa yürüyüşü yavaş oluşuna canı sıkılır, çok yakınındaki biçimsizliklerde bile en küçük bir sıyrık bırakmadan derin umutsuzluğa düşerdi.

Böyle zamanlar tüm insanları kül ve kemik dolu birer tabut olarak görüyordu. Büyükannesinin yaşlılık güzelliği; yani kişiliğinin, zekâsının, eski ve noksansız geleneklerinin, iyi yürekliliğinin vb. güzelliği soluklaşmaya başlamıştı gözünde. Bir yerde anlamsız bir direniş, başka bir yerde bir bencillik çekiyordu dikkatini; büyükannesinin derebeylik devrinden kalma tutumu insanlıktan uzak bir zorbalık gibi görünüyordu ona; üzgün, umutsuz olduğu zamanlar büyükannesinin yaşına da, aldığı terbiyeye de yakıştıramadığı bile oluyordu bunu.

Tit Nikonıç devri geçmiş, işe yaramaz yaşlı bir toprak sahibiydi. Leontiy bir bilgiç, karısı ahlaksızın biri, Malinovka'daki hizmetçilerin tümü insanlıkla ilişkisi olmayan, açgözlü, kafasız, yabani yaratıklar...

Buralar -küçük köy evleriyle, köylüleriyle, büyükbaş hayvanlarıyla, kümes hayvanlarıyla tüm çiftlik- neşe, mutluluk dolu bir yuva havasını yitirmiş, düpedüz bir ağıl gibi görünüyordu ona şimdi; çoktan çekip giderdi ya... Vera vardı!

Böyle bir umutsuzluk anında Tatyana Markovna'nın odasında, elinde purosu, kanepede yatıyordu. Eli boş hiç oturmayan Tatyana Markovna masada, Saveliy'in getirdiği birtakım hesapları kurşun kalemle kontrol ediyordu.

Önünde masada küçük kâğıtlarda az az yulaf, çavdar örnekleri vardı. Marfenka, kâğıda örülmüş bir danteli iğnenin ucuyla çıkarmaya çalışıyordu. Kendini bu işe öylesine vermişti ki, farkında olmadan dudaklarını ısırıyor, burnunun çevresiyle alnında kırışıklar oluşuyordu. Her zaman olduğu gibi, Vera yoktu.

Bir ara Marfenka'ya ilişti Rayski'nin gözü, gülümsedi. Marfenka kızardı, sorar gibi baktı Rayski'ye.

Rayski,

— Yüzünü ne gülünç yapıyorsun öyle, dedi.

Tatyana Markovna başını kaldırdı.

— Tanrı'ya şükürler, beyefendi gülümsedi sonunda! Yüzünden düşen bin parça oluyordu!

Göğüs geçirdi Rayski. Tatyana Markovna ekledi:

— Ne diye içini çekiyorsun? Yaşamak ağır mı geliyor sana?

— Hem de çok büyükanne! Size kolay mı geliyor yoksa?

— Tanrı'yı kızdıracaksın, kes sesini! Anlaşıldı, bir bela istiyorsun sen başına.

— Bir tabuta benzeyen bu yaşamda bir şeyler kıpırdasın da, bela olsun isterse gelen!

— Tanrım sen affet onu. Ne dediğini bilmiyor! Boris'ciğim, ağzından çıkanı kulağın duysun, belayı kendin çağırıyorsun!

Balyoz tepene inince görürsün dünyanın kaç bucak olduğunu! (Bir an sustu Tatyana Markovna, içini çekti.) Evet evet, kendini bir şey sanmak insanların kaderinde vardır. Kendini beğenmek sırası şimdi de sana geldi. Anlaşılıyor, bir ders vermek gerek sana... Kader ağzının payını verince anarsın beni!

— Neyle verecek ağzımın payını kader, büyükanne? Belayla mı? Korkmuyorum beladan. Hiç kimsem, hiçbir şeyim yok: Nasıl bir bela gelebilir başıma?

— Zamanı gelince görürsün! Bazılarını ömür boyu süründürür, yaptığına bin pişman eder. İşte Kiril Kiriliç'i al... (En sevdiği konuya, örneğe başvurmuştu gene büyükanne) zenginlik dersen vardı adamda, sağlığı desen yerindeydi, günlerini ha-ha hi-hi ile geçiriyordu, sonra durup dururken bıraktı gitti onu karısı: O gün bu gündür başı önünde adamcağızın; altı yıl oldu, gölge gibi dolaşıyor ortalarda... Yegor İlyiç de...

— Benim karım yok büyükanne, böyle bir tehlike söz konusu olamaz benim için...

— Ama evlenince!..

— Neden evlenecekmişim? Karım beni bırakıp kaçsın diye mi?

— Her kadın kaçmaz: Bir kız bulayım mı sana, ister misin?

— Hayır, teşekkür ederim; iyisi mi başka bir bela düşünün benim için, büyükanne.

— Kader düşünür! Tanrı tam günahkâr olmaktan korusun seni! Bak ne yapalım Boris: Kente gidip birkaç tanıdığı ziyaret edelim. Beni sıkıştırıp duruyorlar, sözde ben bırakmıyormuşum seni. Vali yardımcısının karısına, Nil Andreyeviç'e, bir de prensese gideriz, yalnız prensese gitsek de yeter! Fıslamasını kesmesi için bir de şu Polina Karpovna reziline uğramak gerek! Sonra da Otkupşçik'e...

— Ona niçin gideceğiz?

— Sonra söylerim.

— Marfenka, büyükannem niçin Otkupşçik'e götürmek istiyor beni, sen biliyor musun?

— Evlenmek çağında bir kızı var; anımsıyor musunuz, büyükannem bir kere söz etmişti size ondan? Onunla evlendirmek istiyor sizi galiba...

Tatyana Markovna,

— Bak, hemen anladı! dedi. Sana soran oldu mu? Her şeye yetişiyorsun! Dilin pek uzadı senin! Ben bilmiyorum sanki söylemesini!

Rayski esnedi,

— Yalnız bir şey var! dedi. Pekala... sizinle ziyaretlere geleceğim, ama siz de benimle Mark'a uğrayacaksınız. O bana geldi, benim de ona gitmem gerek.

Tatyana Markovna yanıt vermedi.

— Niçin susuyorsunuz büyükanne? Uğrayacak mıyız?

— Saçmalamayı bırak. Onunla ilişki kurduğuna hiç iyi etmedin, sonu kötüye varacak bunun, yoldan çıkaracak seni! Nelerden konuştunuz?

— Hemen hiç konuşmadık: Yemeğimizi yiyip yattık.

— Borç para istemedi mi senden peki?

— İstedi.

— Gördün mü! Metelik verme ona sakın!

— Verdim bile.

Tatyana Markovna canı sıkkın,

— Verdin mi? diye haykırdı.

— İyi ki hatırlattınız, yüz ruble istemişti, bende seksen ruble vardı. Param nerede benim? Biraz verin lütfen, yirmi ruble daha yollamam gerek ona...

— Boris Pavloviç! Onun herkesten para sızdırmaya çalıştığını, aldığı borcu ödemediğini söyleyen ben değil miydim size? Oh Tanrım! Ne zaman ödeyecekmiş borcunu?

— Ödeyeceğini söyledi.

Tatyana Markovna heyecanlandı, kıpırdamaya başladı. Oturduğu koltuk gıcırdıyordu.

— Ne biçim şeydir bu anlamadım gitti, ne dersen de, kendi bildiğini okuyor! dedi. Ne yapacağı belli olmuyor!

— Para verin bana.

— Borcun mu var ona?

— Yiyecek bir şeyi yok!

— Sen mi besleyeceksin onu? Yiyecek bir şeyi yokmuş! Çingenelerle serserilerin de yiyecek bir şeyleri yok: Onlara da mı yedireceksin? Seksen ruble vermiş!..

Yüzünü ekşitti Tatyana Markovna. Kısaca,

— Para yok! dedi. Vermeyeceğim sana para: İyilikle olmazsa zorla dinleyeceksin büyükannenin sözünü!

Rayski,

— Zorbalık diye buna derler işte; dedi.

Büyükanne bir an sustuktan sonra,

— Ne diyorsun, arabayı hazırlatayım mı? diye sordu.

— Niçin?

— Ziyaretlere gidecektik ya...

— Siz benim dediğimi yapmıyorsunuz, ben de sizin dediğinizi yapmayacağım.

— Şuna bakın, kendini benimle bir tutuyor! Yaşın ne başın ne senin? Günah bu yaptığın aslanım, günah! Tuhaf, acayip bir insansın: Nuh diyor, peygamber demiyorsun!

— Tuhaf olan ben değilim, sizsiniz!

— Nedenmiş söyler misiniz beyefendi?

— Ne demek nedenmiş? İstediğim biriyle tanışmama izin vermiyorsunuz, paramı düşündüğüm gibi kullanmama engel oluyorsunuz, istemediğim yere götürüyorsunuz beni, istediğim yere siz gelmiyorsunuz. Bakın, Mark'a gelmek istemiyorsunuz, zorlamıyorum sizi, siz de beni zorlamayın.

— Ben sizi insanlara götürüyorum.

— Bence iyi insanlar değildirler onlar.

— Mark denen o adam mı iyi peki?

— Evet, hoşlanıyorum ondan. Yaşam dolu, kafası çalışan, ne istediğini bilen bir insan, gülmesini...

Tatyana Markovna canı sıkkın, kesti Rayski'nin sözünü:

— Bırak onu şimdi! Söyle, Mamıkin'e geliyor musun benimle, gelmiyor musun?

— Bir de Mamıkin mi çıktı? Kimin nesidir bu?

Marfenka karıştı söze:

— Evlenmek çağında kızı olan Otkupşçik.

Alçak sesle ekledi:

— Gidin ağabey, önümüzdeki hafta büyük bir akşam toplantısı var onlarda, bizi de çağıracaklar; büyükannem gitmeyecek, o olmayınca biz de gidemeyiz, oysa sizinle gidebiliriz...

Tatyana Markovna,

— Hadi üzme büyükanneni, gel! dedi.

— Siz de beni üzmeyin, gelmemi istemeyin.

— Acayip, garip huylu bir insansın sen! Ben onu üzmeyeceğim, ama o beni üzecek!

— Sizin bu üzüntünüzün altında beni evlendirmek niyeti gizli, değil mi?

— Öyle olsa bile ne çıkar? Senin mutluluğunu istiyorum ben!

— Mamıkin denen birinin kızıyla evlenmemin benim için bir mutluluk olacağını nereden biliyorsunuz?

— Güzel bir kız, Moskova'nın en pahalı pansiyonunda yapmış öğrenimini. Yalnızca pırlantaları seksen bin tutuyor... Onunla evlenirsen senin için iyi olur... Büyük bir drahoma alırsın, köklü bir aileyle akraba olursun, tüm kentli gelir gider sana. herkes önünde eğilir, büyüklerle tanışırsın, ilişki kurarsın... Petersburg'da sürünmezsin... büyükannen seni düşünüyor.

— Kimsenin önümde eğilmesini istemiyorum ben: İğrenç bir şeydir bu! Büyükanneciğim! Beni sevdiğinizi, benim için daha iyi, daha akılıca bir şey istediğinizi sanıyordum...

— Ne yani, gerçekten başına bela mı arıyorsun sen? İyiliğini istiyorum ben, sense...

— İyilik, ne yolla olursa olsun, başkalarının parasını, pırlantalarını almamak; ayrıca, ruh yoksulu bir kızla evlenmemektir!

— Hayır, ruh yoksulu değildir o; zengindir, üstelik güzeldir! Görüyor musun ne tuhafsın!

— İnsanı tanımadığı, evlenmek istemediği biriyle evlenmeye zorlayandır asıl tuhaf olan!

— Ah Boris'ciğim, senin büyüyünce böyle bir canavar olacağını düşümde görsem inanmazdım.

— Canavar olan ben değildim, sizsiniz büyükanne...

Marfenka dehşet içinde haykırdı:

— A! Büyükanneme canavar nasıl diyebiliyorsunuz?

— Önce o dedi bana...

— Sizden yaşlıdır o, büyükannenizdir!

Rayski Tatyana Markovna'ya döndü birden,

— Bakın büyükanne, dedi, ben sizi evlenmeniz için zorlamaya kalkışsam hoşunuza gider mi bu?

Tatvana Markovna öfkeli,

— Marfenka! dedi. Haç çıkararak kutsa onu, sen daha yakınında oturuyorsun.

Marfenka gülmeye başladı. Rayski şakacı,

— Doğru... dedi.

— Ben seninle ciddi konuşuyorum, iyiliğini istiyorum, sen maskaralığa döküyorsun işi.

— Ben de sizin iyiliğinizi istiyorum. Öyle anlarınız oluyor ki, sıkılıyorsunuz, söyleniyorsunuz, gözlerinizin yaşardığını bile gördüğüm oldu. «Ömrümü bir başıma geçirdim, oturup şöyle söyleşebileceğim bir kimsem yok, diye yakınıyorsunuz; gün gelecek, torunlarımın her biri bir yana dağılacak, yapayalnız kalacağım... Tanrı alsa beni de kurtulsam! Kızlar kocaya gidince sip-

sivri kalacağım ortada»; vb... Oysa saygıdeğer biri otursa dizinizin dibinde, ellerinizi öpse. Sizin yerinize o dolaşsa tarlalarda, kolunuza girip bahçeye hava almaya çıkarsa sizi, piket oynasa sizinle... Sahi büyükanneciğim, nasıl olurdu acaba?...

Tatyana Markovna içini çekerek, öfkeli, kesti Rayski'nin sözünü :

— Saçmalamayı bırak Boris Pavloviç. Küçükken daha akıllıydın, böyle ipe sapa gelmez şeyler söylemezdin.

Gözlüklerinin üstünden bakıyordu torununa.

— Tit Nikonıç fır dönüyor çevrenizde, handiyse tapınacak size... dizinizin dibinden ayrılmıyor! Başınızı şöyle bir sallasanız dünyanın en mutlu insanı olacak!

Marfenka gülüyordu. Büyükanne hafiften kızarmıştı. Umursamaz bir tavırla,

— Eh, bir de koca buldun bana! dedi.

Rayski şakasını sürdürüyordu :

— Ne olmuş yani, bir eviniz, bol paranız var, onunsa evi barkı yok... tam birbirinize göresiniz...

— Parası, evi olan herkesin ille evlenmesi mi gerekir : Düşkünler yurdu değildir benim evim. Hem benim değil ki bu ev, senin. Sonra, yoksul da değildir Tit Nikonıç...

— Peki sizin beni para için evlendirmenize ne buyrulur öyleyse?

— Kız hoşlanabilir senden, sen de ondan hoşlanabilirsin : Çok sevimli bir kız çünkü...

— Tit Nikonıç ile siz de hoşlanıyorsunuz birbirinizden, siz de sevimlisiniz...

Tatyana Markovna yüksek sesle kesti Rayski'nin sözünü :

— Bırak şimdi şu Tit Nikonıç'ı! Senin iyiliğini istemiştim.

— Ben de sizin iyiliğinizi istiyorum büyükanne.

— Çok boş konuşuyorsun, çok; seni dinlerken fena oluyorum! Büyükannenin gönlünü hoş etmek istemiyorsun... dediğin gibi olsun!

— Peki siz niçin benim gönlümü hoş etmek istemiyorsunuz? Ben Mamıkin'in kızını görmüş değilim daha, onun nasıl bir insan olduğunu da bilmiyorum, oysa Tit Nikonıç'dan hoşlanıyorsunuz siz, ona bakarken gözlerinizin içi sevgiyle aydınlanıyor...

Marfenka girdi araya:

— Dahasını da ben söyleyeyim ağabey: Tit Nikonıç birazcık rahatsızlanacak olsa, büyükannem...

Büyükanne öfkeyle bağırdı:

— Ne o küçükhanım, bu yaşta büyükannenle alaya başladın bakıyorum! Kulağından tutup suratına yapıştırırsam görürsün! Koca kız olduğuna bakmam! Elden çıktı ağabeyin, büyük sözü dinlemiyor artık. Mark denen o adamla dost olması da tuz biber ekti üzerine. Ondan umudum yok artık, ama sen dur hele, seni yola getirmesini bilirim! Sana gelince sayın Boris Pavloviç, ister evlen ister evlenme, umurumda değil... kapa bu konuyu artık, gevezeliği bırak. Söyleyeceğim, Tit Nikonıç'ı da bundan böyle eve kabul etmesinler...

Rayski içini çekti, Marfenka'ya kurnaz kurnaz bakarak komik bir tavırla,

— Zavallı Tit Nikonıç! diye mırıldandı.

Tatyana Markovna'ya döndü:

— Gerçeği buldunuz sonunda büyükanne: «İster evlen! ister evlenme!» Çok önceden söylemeliydiniz bunu! Sizin de, benim de kaderimiz bilinmeyen bir zamana erteleniyor demektir bu.

Büyükanne,

— Gerçeği bulmuşum! diye söylendi. Bakalım nasıl bir yaşamın olacak!

— İstediğim gibi, büyükanne.

— İyi bir şey mi bu?

— Başkalarının istediği gibi olsa nasıl olacaktı yaşamın?

— İnsanların yaşamı gibi.

— Hangi insanların? Burada insan var mı?

Tam o anda Vasilisa girdi odaya, konukların geldiğini haber verdi :

— Kolçinski Beyi...

Tatyana Markovna,

— Nikolay Andreyeviç Vikentyev, dedi, şöyle buyursun! «Hangi insanlar!» Al sana bir insan; Hey Tanrım, başka kimse yok muydu?

Marfenka hafiften kızardı, giysisiyle başörtüsünü düzeltti, yan gözle aynaya şöyle bir baktı. Rayski parmağını salladı ona; daha çok kızardı Marfenka.

— Ne oluyorsunuz ağabey... gene... diye başladı.

Ama sözünün sonunu getirmedi.

Vasilisa çıkarken durdu, çabucak döndü Rayski'ye.

— Bir de o adam geldi... geceyi burada geçiren ,dedi, sizi suruyor!

Büyükanne dehşet içinde,

— Gene o Mark denen adam mı? diye sordu.

— Evet efendim! diye yanıt verdi Vasilisa.

Rayski,

— İnsan bu işte! dedi.

Odasına koştu. Büyükanne,

— Nasıl da sevindi, koştu! dedi. Tam buldu insanı!..

Seslendi Rayski'nin arkasından :

— Paranı geri almayı unutma! Zıkkımlanmak istiyorsa bir şeyler yollayaym!..

XVIII

Odaya yirmi üç yaşlarında, orta boylu, sağlam yapılı, pırıl pırıl bir genç girdi, daha doğrusu daldı. Saçları koyu kızıl, han-

diyse kahverengi, yanakları pembe, bal rengi gözlerinin bakışı zekiydi. Gülümserken sağlıklı, beyaz dişleri görünüyordu. Elinde bir demet peygamberçiçeğiyle, mendile özenle sarılmış bir şey vardı. Şapkasıyla birlikte masanın üzerine koydu hepsini.

Tatyana Markovna'nın, sonra Marfenka'nın elini öperken,

— Merhabalar Tatyana Markovna, merhabalar Marfa Vasilyevna! diye başladı.

Ama delikanlı tam öperken Marfenka elini çekmiş, öpücüğü boşa gitmişti.

— Gene mi öptürmüyorsunuz elinizi? dedi. Ne tuhafsınız!.. Bakın ne getirdim size...

Tatyana Markovna Berejkova şaşkın, hatta sert,

— Nerelerdesiniz? diye sordu. Hanidir görünmüyordunuz. Dile kolay, handiyse üç hafta olacak!

Vikentyev,

— Gelemedim, dedi, vali ayrılmama izin vermedi. Büronun işlerini düzene koymamı emrettiler...

Çok çabuk -öyle ki, bazı sözcükleri yarım söyleyip geçerek- konuşuyordu.

Marfenka karıştı söze:

— Yalan, yalan! Dinlemeyin onu büyükanne: İşi falan yoktu... kendi söylüyordu!

— Vallahi doğru söylüyorum, ne kötü kalplisiniz! Soluk alacak zamanım yoktu: Yeni büro şefimiz göreve başladı. Dosyaların eksiklerini tamamladık, listeleri çıkardık... Tam beş yüz dosya geçti elimden. Geceleri bile çalıştık... vallahi doğru söylüyorum...

Berejkova sert bir tavırla susturdu onu:

— Bırakın, yemin etmeyin! Ne kötü huyunuz var, olur olmaz şeye yemin edersiniz hemen: Günahtır, yapmayın.

— Olur olmaz şeye yemin etmiyorum ki: Görmüyor musunuz, Marfa Vasilyevna inanmıyor! Oysa, vallahi...

— Gene!

— Doğru mu Tatyana Markovna, doğru mu Marfa Vasilyevna, sahi konuğunuz mu var, Boris Pavloviç mi geldi? Demin koridorda karşılaştığım o muydu? Duydum da geldim...

Marfenka kesti sözünü:

— Duyuyor musunuz büyükanne? Ağabeyimi görmeye gelmiş, yoksa daha uzun süre gelmeye niyeti yokmuş! Buna ne diyeceksiniz bakalım?

— Ah Marfa Vasilyevna ne kötüsünüz! Oradan kurtulur kurtulmaz doğru buraya koştum! Kaç kere izin istedim validen, vermedi. «İşleri bitirinceye dek izin vermeyeceğim size!» diyordu. Anneme de gidemedim: Bir akşam yemeğinde annemin yanında olayım diye Kolçino'ya gitmek istiyordum... ancak dün bıraktı vallahi...

— Annen iyi mi? Yaraları geçti mi?

— Teşekkür ederim, geçiyor. Annemin selamları var size, yaş gününü unutmamanızı diliyor...

— Sağolsun! Ben gidebilecek miyim bilmiyorum, yaşlılık... Volga'yı karşıya geçmeye de korkuyorum. Ama kızlar...

Marfenka karıştı söze:

— Siz gelmezseniz biz de gitmeyiz büyükanne, ben de korkuyorum Volga'yı geçmeye.

Vikentyev.

— Korkmaya utanmıyor musunuz? dedi. Korktuğunuz şeye bakın! Bizim arabayla kendim gelir alırım sizi... Kürekçilerimizin hepsi güzel şarkı söylerler!...

— Sizinle dünyada gitmem, salda bir dakika rahat durmazsınız... (Birden sordu Marfenka:) O getirdiğiniz kâğıtta kıpırdayan nedir? Baksanıza büyükanne... ah, yılan galiba?

— Canlı bir sazan getirdim size Tatyana Markovna: Demin oltayla ben yakaladım onu. Size gelirken baktım, sazlığın orda İvan Matveiç kayıkla balık tutuyor. Seslendim, beni de almasını söyledim, kıyıya yaklaşıp aldı beni, on beş dakika olmadan

bu geldi oltama! Size de, Marfa Vasilyevna, bu peygamberçiçeklerini getirdim, gelirken çavdar tarlasından topladım...

— İstemez, ben olmadan koparmayacağınıza söz vermiştiniz, iki hafta geçti gelmediniz, tüm peygamberçiçekleri soldu: Şunlara baksanıza, ölmüşler!

— Hadi gidip iyilerini toplayalım!..

Berejkova durdurdu onu:

— Durun hele! Ayıp değil mi bu yaptığınız? Yeni geldiniz daha, teriniz kurumadı... Oturamıyorsunuz bir yerde! Kahvaltıda ne istiyorsunuz! Kahve mi, pirzola mı? Sen de koş sor bakalım Marfenka, o... Markuşka denen adam bir şey istiyor mu? Ama sen çıkma karşısına, Yegor'u yolla, o sorsun...

Vikentyev sabırsız,

— Hayır hayır, bir şey istemiyorum, dedi, buraya gelmeden önce bütün bir börek yedim...

Marfenka karıştı söze:

— Görüyorsunuz ya büyükanne! Börek yemiş!

Sonra büyükannesinin verdiği görevi yerine getirmeye gitti, çok geçmeden döndü, bir şey istemediklerini, konuğun biraz sonra gideceğini söyledi.

Tatyana Markovna sitem ediyordu Vikentyev'e:

— Burada karnınızı doyurmazlar mıydı ki, kahvaltı yapıp geldiniz?

Vikentyev Marfenka'nın yanına sokulmak istedi,

— Yardım edin! dedi. Marfenka öfkeli karşılık verdi:

— Yaklaşmayın, yaklaşmayın, dokunmayın bana!

Vikentyev bir yerde oturamıyor, duramıyor, bir Tatyana Markovna'ya, bir Marfenka'ya koşuyor, ikisine de laf yetiştirmeye çalışıyordu. Yüzü ciddi bir anlatımla kaplıyken birden gülmeye başlıyor, iri beyaz dişlerini gösteriyordu; konuşmasının çabukluğundan ya da gülmekten bazen bir tükrük kabarcığı oluşuyordu dişlerinde, hemen patlıyordu.

— Bir şey düşünerek yemedim o böreği. Kuzma, dolabı açarken oradan geçiyordum, böreği gördüm, yalnızca bir taneydi...

Büyükanne tamamladı Vikentyev'in tümcesini:

— Zavallı öksüze acıdınız, yediniz onu değil mi?

Üçü birden güldüler.

— Reçel yok mu, Marfa Vasilyevna? Biraz yemek isterdim...

— Marfenka, koş söyle getirsinler... olmaz olur mu? Pirzola yemeyecek misiniz? Dünden kalma sıcak yemek de var, piliç de...

— Piliç iyi giderdi...

Marfenka,

— Vermeyin büyükanne, ne diye şımartıyorsunuz onu, dedi. Değmez...

Ama Vikentyev'in istediklerini hazırlatmaya kendi koşacak oldu.

— Hayır hayır Marfa Vasilyevna, istemez, gitmeyin: İyisi mi akşam yemeği yerim. Akşam yemeğinde konuğunuz olabilir miyim Tatyana Markovna?

Marfenka,

— Hayır olamazsınız, dedi.

Büyükannesi susturdu onu:

— Şaka etme, bakarsın kaçar.

Vikentyev'e döndü sonra:

— Yemeğe kalmak için izin istemenizden belli çoktandır uğramadığınız.

— Teşekkür ederim!.. Marfa Vasilyevna! Nereye gidiyorsunuz? Durun, bekleyin, ben de sizinle geliyorum!..

— Gelmeyin, gelmeyin, istemiyorum! dedi Marfenka. Söyleyeceğim, getirdiğiniz sazanı pişirsinler size, yemekte başka bir şey koymayacağım önünüze.

Marfenka iki parmağıyla balığı başından tuttu, balık kuyruğunu sallayınca «Ay, ay!» diye bağırarak bıraktı onu, koridorda koşmaya başladı.

Vikentyev de peşinden. Bir dakika sonra bir yerde kahkahalarla gülüyorlardı. Aradan bir dakika daha geçmişti ki, üst katta hareketli bir vals çalmaya başlamışlardı piyanoda, Tatyana Markovna'nın tam tepesinde ayaklarını yere vurarak oynuyorlardı. Daha sonra biri yuvarlandı sanki merdivenden, koşarak geçtiler avluyu; önde Marfenka, arkasında Vikentyev bahçeye daldılar; bahçeden çın çın öten sesleri, kahkahaları şarkıları geliyordu.

Tatyana Markovna pencereden bakıyor, başını sallıyordu. Avluda tavuklar, horozlar, ördekler bağrışarak her biri bir yana kaçtı; köpekler havlayarak takıldılar koşanların peşine; hizmetçiler bölümünün pencerelerinden uşaklar, kadınlar, arabacılar başlarını uzatıp ne oluyor diye baktılar; çiçek bahçesinde (canlıymışlar gibi) kıpırdadılar çiçeklerle fidanlar; evleklerde bir erkek ayakkabısının topuğuyla küçük bir kadın ayağının izleri kaldı, birkaç çiçek saksısı devrildi; bir elin yakaladığı genç ağaçların tepeleri sallandı; kuşların tümü koruya kaçtılar korkudan...

On beş dakika sonraysa ikisi de, hiçbir şey olmamış gibi uslu uslu oturuyorlardı büyükannenin yanında. Vikentyev yüzünün terini kurularken, Marfenka mendilini sallayarak alnını, yanaklarını yellerken neşe dolu gözlerle çevrelerine, birbirlerine bakıyorlardı. Büyükanne azarlıyordu onları:

— Beğeniyor musunuz bu yaptığınızı? Şu halinize bakın!

Marfenka yakınıyordu Vikentyev'den:

— Bütün kabahat onda büyükanne, kovaladı beni! Cezalandırın onu, kalkmasın oturduğu yerden.

— Hayır, Tatyana Markovna: Bahçeye gitmemi söyledi, sonra da kendi önden koştu: Yetişmek istedim ona, bu kez...

Büyükanne Marfenka'ya söylendi:

— Hadi o erkektir, ya sen utanmıyor musun, çocuk değilsin artık, koca kız oldun!

Marfenka,

— Görüyor musunuz, sizin yüzünüzden azar işitiyorum! dedi.

— Üzülmeyin Marfa Vasilyevna, büyükanneler her zaman söylenirler biraz, onların kutsal görevidir bu...

Büyükanne duymuştu bunu. Yarı ciddi kesti Vikentyev'in sözünü :

— Ne dediniz beyim, ne dediniz? Buraya gelin bakiyim, annenizin yerine ben çekeceğim kulağınızı. İyi ki yok burada kadıncağız! Böyle konuştuğunuz için...

— Buyrun, buyrun Tatyana Markovna, ah, çekin lütfen! Gözdağı verirsiniz yalnız, hiç çekmezsiniz...

Yaşlı kadının yanına gitmiş, başını eğmiş bekliyordu Vikentyev. Marfenka akıl veriyordu büyükannesine :

— Çekin büyükanne, öyle çekin ki iki hafta geçmesin kulaklarının kırmızılığı!

Vikentyev başını Marfenka'ya uzatarak,

— Siz çekin öyleyse! dedi.

— Bana karşı suç işlediğiniz zaman çekerim...

Tatyana Markovna,

— Durun hele, dedi, Nil Andreyeviç'e söyleyeceğim sizi, demin söylediklerinizi anlatacağım ona... En çok sevdiği genç nasılmış görsün!

Son derece ciddi bir anlatım takındı yüzüne Vikentyev, odanın ortasında ayakta durdu, çenesini sarkıttı, kaşlarını çattı, işaret parmağını kaldırdı, titrek sesle,

— Genç adam! dedi. Sözlerin yaşlıların otoritesini sarsıyor!..

O anda Nil Andreyeviç'e çok benzediğinden olacak, Marfenka kahkahayı koyvermişti; büyükanne de önce kaşlarını çatacak olmuş, ama sevgiyle gülmeye başlamıştı birden, Vikentyev'in omzunu okşamıştı. Sevgi dolu bir sesle,

— Kime çekmişsin böyle anam babam? dedi. Toprağı bol olsun, baban çok ağırbaşlı bir insandı, boşa tek sözcük etmezdi, annen bile unutmuştu onun yanında gülmeyi.

Vikentyev Marfenka'ya döndü.

— Ah Marfa Vasilyevna, yeni bir şarkı buldum size, bir de dergi. Çok hoş bir öykü var içinde... unuttum...

— Nerede?

— İvan İvanoviç'in kayığında bıraktım hepsini, hep şu sazanın yüzünden! Elimde oynayıp duruyordu, notalar da dergi de aklımdan çktı... Hemen koşup getiririm, belki hâlâ balık tutuyordur orada...

Koşarak çıkıyordu odadan, durdu.

— Bir kadın eyeri buldum Marfa Vasilyevna, dedi. Ata binebilirsiniz artık. Kontun binicilik öğretmeni size bir ayda ata binmesini öğretebileceğini söylüyor; isterseniz hemen getiririm...

Marfenka sevinçten ne dediğini bilmeden,

— Ah ne iyi, ne hoş bir çocuksunuz! dedi. Ne çok eğleneceğiz... ah büyükanneciğim!

Tatyana Markovna sert,

— Böyle oyunlar çıkarmana kim izin veriyor? dedi. Sizin de aklınız başınızda mı bayım? Bir genç kız ata binecek!..

— Peki ama Mariya Vasilyevna ile Anna Nikolayevna nasıl biniyorlar?..

— Eyerinizi onlara verin! Öyle şeyler getirmeyin buraya: Ben sağ oldukça izin vermem. Ondan sonra ne kalıyor, bir de sigaraya başladı mı, tamamdır...

Marfenka somurttu. Vikentyev ise bir ensesini, bir kaşlarını kaşıyarak iki dakika kadar olduğu yerde şaşkınlık içinde durdu; sonra, böyle durumlarda başkalarının yaptığı gibi, saçlarını düzeltecek yerde, karıştırdı, ceketinin düğmesini çözüp iliklediı, şapkasını hafifçe havaya atıp kaptı, odadan koşarak çıkarken,

— Notalarla dergiyi almaya gidiyorum, dedi, şimdi gelirim...

Gözden kayboldu.

Marfenka da arkasından gitmek istedi, ama büyükannesi bırakmadı onu. Yumuşak bir sesle,

— Beni dinle yavrum, dedi, yanıma gel, bak ne diyeceğim sana.

Ama söylemek istediği şeyi söylemeye karar veremiyormuş gibi sustu bir an. Marfenka yaklaştı, bahçede koşmaktan biraz dağılmış saçlarını düzeltti büyükannesi, bir anne şefkatiyle baktı yüzüne. Marfenka şaşkın, yaşlı kadının gözlerinin içine bakarak, bu önsözün sonunun neye varacağının bekleyişi içinde sordu birden:

— Ne var büyükanneciğim?

— Sen benim uslu kızımsın, büyükannenin her süzünü dinlersin... Veroçka gibi değilsin...

— Veroçka da dinler büyükanne, yanılıyorsunuz...

— Onun savunucususun sen zaten! Dinler, doğru, ama kendi bildiği gibi düşünür gene, bana inanmadığı anlamına gelir bu: Ne olacak canım, yaşlıdır büyükannem, bunadı artık, biz genciz, daha iyi çalışıyor kafamız, çok şey öğrendik, her şeyi biliyor, okuyoruz. İnşallah yanlış bir adım atmaz... Her şey yazılı değildir kitaplarda!

Dalgın, göğüs geçirdi Berejkova.

Marfenka meraklı,

— Bana söylemek istediğiniz neydi büyükanne? diye sordu.

— Şunu söylemek istiyordum: Büyüdün artık, evlenme çağında bir kızsın. Biraz çekidüzen ver kendine...

— Nasıl yani büyükanne?

— Sözümü kesme. Küçük bir çocuk gibi atlayıp zıplıyorsun, koşuyorsun, çocuklarla oynuyorsun...

— Hep koşmakla mı geçiriyorum günlerimi büyükanne? Sırası gelince çalışıyorum da; dikiş dikiyorum, çay servisi yapıyorum, ev işleriyle ilgileniyorum...

— Gene kestin sözümü! Biliyorum, akıllı, pırlanta gibi bir kızsın, Tanrı sağlık, uzun ömür versin sana; büyükannenin sözünü de dinliyorsun!

Yaşlı kadın çok severdi Marfenka'ya böyle söylemeyi. Marfenka,

— Öyleyse niçin sitem ediyorsunuz bana büyükanne! diye sordu.

— Bırak da konuşayım! Kim söyledi sitem ettiğimi? Biraz daha ağırbaşlı olmanı söylüyorum, hepsi o kadar...

— Koşmak da olmaz mı büyükanne, günah mıdır? Oysa ağabeyim diyor ki...

— Ne diyor ağabeyin?

— Ben çok... söz dinler bir kızmışım, büyükanneme sormadan adım atmıyormuşum...

— Onun sözlerine kulak asma sen: Oralarda birtakım İngiliz, Leh kızları görmüş!.. Daha kızken sokaklarda bir başlarına dolaşırlar onlar, erkeklerle mektuplaşırlar, ata bile binip dörtnala giderler. Ağabeyin senin de öyle mi olmanı istiyor? Sen dur, ben konuşurum onunla...

— Hayır büyükanne, konuşmayın, size söylediğim için kızar...

— İyi ettin söylediğine, her zaman böyle yap! Senin o ağabeyin çok konuşmaya başladı! Görüyor musun: Çocuğun aklını çelmeye kalkışmış!..

Marfenka gücenik,

— Çocuk muyum ben büyükanne? dedi. On metreden giysi çıkıyor bana... Evlenme çağına geldiğimi siz söylüyorsunuz!

— Doğru, büyüdün, ama yüreğin çocuk yüreği, inşallah daha uzun süre de öyle kalır! Ama biraz akıllanmana engel değildir bu.

— Peki ama niçin büyükanne: Akılsız mıyım ben? Ağabeyim temiz, sevimli olduğumu söylüyor... güzel, akıllı...

Sustu Marfenka.

— Daha ne söylüyor?

— «İçten» olduğumu...

Tatyana Markovna -besbelli- bu sözcüğün anlamını kendi kendine açıklamaya çalışarak bir süre sustu. Nedense hoşuna gitmemişti bu sözcük.

— Ağabeyin saçmalıyor, dedi.

— Ama çok zeki bir insandır o, büyükanne.

— Eh, öyle, kentte herkesten zekidir. Büyükannesi de aptal: Bana akıl vermeye çalışıyor! Hayır, ondan uzakta akıllanmaya çalış sen, kendininkinden başka akıl gerek değil sana.

— Oh Tanrım! O kadar akılsız mıyım ben?

— Hayır, hayır, öteki akıllılardan (Vera'nın kaldığı eski eve doğru bakmıştı büyükanne) bile akılısın belki... evet, senin aklın kabuk içindedir daha, ama aklını kullanmak zamanın geldi artık...

— Neden büyükanne?

— Hiç değilse ağabeyinin sözlerini anlayabilmen, onlara hakkıyla yanıt verebilmen için torunum. Kuşkusuz, senin kötülüğünü istemez ağabeyin, eskiden beri dürüst bir insandır, ikinizi de sever: Görüyorsun, çiftliğini veriyor size, saçma sapan bir sürü şey de söylüyor...

— Söylediklerinin hepsi saçma değil büyükanne, kimi zaman öylesine akıllıca, güzel şeyler söylüyor ki...

— Polina Karpovna da aptal değildir: O da güzel şeyler söylüyor. Boris'ciğimi o, dişi keçiyle karşılaştırmak istediğimi sanma: Zekice söylenmiş bir söz başka, akıllıca söylenmiş başkadır! İşte ağabeyin ne zaman zekice, ne zaman akıllıca konuşuyor, bunu anlayacak kadar akıllan, yeter. Zekice söylenen bir söze, bir nükteye gülümse, bir nükteyle karşılık ver, ama akıllıca söylenen sözleri yüreğine sindir. Nükte düzmedir güzel sözcüklerle, gülüşle süslenir, bir yılan gibi sokulur kulağa, usulca akla ulaşmak, onu kirletmek için fırsat kollar; aklı kirlenmiş bir insanın yüreği de bozulmuştur artık. Gözleri bakar ama görmez, ya da gerekeni görmez...

Marfenka sabırsız,

— Beni neden azarlıyorsunuz büyükanne? diye sordu.

Gözleri dolu dolu olmuştu.

— Çocuklarla koşup oynamamın, şarkı söylememin iyi bir şey olmadığını söylüyorsunuz; yapmam bundan böyle...

— Sakın! Koşmak, temiz hava almak sağlığa iyidir. Küçücük bir kuş kadar şensin, inşallah hep böyle kalırsın; çocukları sev, şarkı söyle, oyna...

— Öyleyse niçin azarlıyorsunuz beni?

— Azarlamıyorum yavrum, şunu söylüyorum yalnızca: Bir şeyin ölçüsünü, zamanını bil. Sözgelimi, demin Nikolay Andreyeviç'le koştun...

Marfenka kıpkırmızı oldu birden, gidip köşede sandalyeye oturdu. Büyükannesi dikkatli baktı ona bir süre, daha bir alçak sesle, yavaş, başladı gene:

— Bunda bir kötülük yok: Nikolay Andreyeviç çok iyi, dürüst bir insandır... yalnız biraz çocuk ruhludur, senin gibi ele avuca sığmaz bir çocuk, o kadar... ama sen akıllısın, aşırıya ne kendin kaçarsın, ne onun kaçmasına izin verirsin. İkiniz birlikte nereye giderseniz gidin, ne yaparsanız yapın, onun sana uygunsuz bir şey söylemeyeceğini, senin de böyle şeyleri dinlemeyeceğini bilirim...

Marfenka öfkeli,

— Söyleyin, bir daha gelmesin buraya! dedi. Artık hiç konuşmayacağım, onunla...

— Öylesi daha kötü: O da, hizmetçiler de ne düşünürler sonra? Sen kendine biraz daha çekidüzen ver, yeter. Avluda, bahçede koşup durma ki uşakların, hizmetçilerin aklından kötü kötü şeyler geçmesin. «Baksana kocalık kız oldu, bir çocuk gibi oynuyor hâlâ, hem de yabancı bir erkekle...» demesinler.

Marfenka'nın yüzü kızardı birden.

— Kızarmasın yüzün: Kızarması için bir neden yok! Söylüyorum sana, kötü bir davranışta bulunmazsın sen, ama hizmetçiler için biraz dikkatli olmalısın! Niçin astın yüzünü öyle? Yanıma gel, öpeyim seni!

Berejkova öptü Marfenka'yı, yüzüne sevgiyle bakarak düzeltti saçlarını gene, şefkatle tuttu kulağından. Marfenka,

— Şimdi gelecek Nikolay Andreyeviç, ne yapacağım, bilmiyorum, dedi. Bahçeye gidelim diyecek, gitmeyeceğim, kıra da gitmeyeceğim, koşmayacağım da onunla. Hepsini yapabilirim bunların. Ama beni güldürmeye çalışırsa tutamam kendimi büyükanne, gülerim... ne derseniz deyin! Ya şarkı söylemeye başlarsa, piyano çalmamızı isterse, o zaman ne diyeyim?

Tatyana Markovna yanıt vermeye hazırlanıyordu, tam o anda Vikentyev, elinde bir dergi, notalarla, ter ve toz içinde daldı odaya. Getirip Marfenka'nın önüne, masaya koydu elindekileri. Alnını silerken, mendiliyle üzerindeki tozları silkelerken çabuk çabuk konuşuyordu:

— Alın, işte... verin elinizi öpeyim! Öyle koştum ki, ara sokakta köpekler takıldılar peşime, az kaldı ısıracaklardı...

Marfenka'nın elini tutmak istedi, ama genç kız çekti, arkasına götürdü elini, sonra kalktı sandalyeden, reverans yaptı, ciddi, büyük bir ağırbaşlılıkla,

— **Je voue remercie m-r Vikentyev : vous étes bien aimable** [1], dedi.

Vikentyev gözlerini şaşkınlıkla açarak baktı Marfenka'ya, sonra büyükanneye, sonra gene Marfenka'ya baktı saçlarını karıştırdı, çabuk bir göz attı pencereden dışarı, birden oturdu, ama oturmasıyla ayağa fırlaması bir oldu.

— Marfa Vesilyevna, diye başladı, hadi taraçaya çıkalım, yeni evliler geçecekler biraz sonra...

Marfenka mağrur,

— Hayır, dedi, **merci**, gelmeyeceğim : Genç bir kızın balkonlara çıkıp gelen geçeni seyretmesi yakışık almaz...

— Öyleyse gidip yeni şarkıyı çalalım...

— Hayır, teşekkür ederim, yalnız çalarım ben, ya da büyükannemin yanında...

— Koruya gidelim, oturalım, yeni öyküyü okuyayım size.

Dergiyi eline aldı Vikentyev.

Marfenka büyükannesine bakarak sert,

— Olmaz öyle şey! dedi. Çocuk muyum ben?..

Vikentyev şaşkın,

— Ne oluyoruz, Tatyana Markovna? diye sordu. Huysuzluk ediyor Marfa Vesilyevna!

(1) Teşekkür ederim bay Vikentyev: Çok kibarsınız. (Fransızca)

Vikentyev, Tatyana Markovna ile Marfenka'nın yüzüne baktı dikkatli, sonra birden odanın ortasına çıktı, yüzünü tatlı tatlı buruşturdu, biraz öne eğildi, dirseklerini yana çıkardı, şapkasını koltuğunun altına aldı. İri, sıcaktan terlemiş ellerini eldivenlerine sokmaya çalışırken,

— **Mille pardons, mademoiselle, des vous avoir dérangée** [1], dedi.

Eldivenlere girmiyordu elleri.

— **Sacrebleu, ça n'entre pas-oh, mille pardons, mademoiselle...** [2]

— Yeter artık, yaramaz çocuk! Reçel getir ona Marfenka!

Vikentyev, kapıya yürüyen Marfenka'nın yolunu kesmek için kollarını saygıyla öne uzatarak,

— **Oh! Madame, Je suis bien reconnaissant. Mademoiselle, Je vous prie, restez de grâce!** [3] dedi.

Bir an sustuktan sonra ekledi

— **Vraiment, Je ne puis pas : J'ai des visites à faire... ah, diable ça n'entre pas...** [4]

Marfenka gülmemek için kendini tutuyor, dudağını ısırıyordu, ama kahkahayı koyverdi sonunda.

— Görüyor musunuz ne muziplikler ediyor, büyükanne! diye yakındı, şimdi de m-r Şarl'ın taklidini yapıyor : Nasıl tutayım kendimi!

Vikentyev,

— Benziyor mu? diye sordu.

Yüzündeki kırışıklıklar ışığa dönüşen, yüzü bir gülümsemeyle aydınlanan Tatyana Markovna,

---

(1) Rahatsız ettiğim için bin kere özür dilerim sizden matmazel. (Fransızca)
(2) Allah kahretsin! Girmiyorlar elime, -oh, bağışlayın beni matmazel... (Fransızca)
(3) Oh Madam, size minnettarım. Rica ederim, durun lütfen matmazel! (Fransızca)
(4) Ama yapamam vallahi: Bir yere gideceğim... Ah, Allah kahretsin, ol muyorlar elime... (Fransızca)

— Yeter artık, temiz yürekli yavrularım benim, dedi. Nereye giderseniz gidin, canınız ne isterse yapın!

XIX

Marfenka ile Vikentyev'in üzerine birden soğuk su atmışlardı sanki. Marfenka notalarla dergiyi, Vikentyev şapkasını kapmış, odadan koşarak çıkmaya hazırlanıyorlardı ki, dışardan, yoldan doğru birisinin tüm evden duyulan titrek sesi geldi:

— Tatyana Markovna! Buraların yüce, soylu hakimi! Karşına çıkmaya, ayaklarının tozuna yüzünü sürmeye gelen bu kulunun küstahlığını bağışla! Sofranda karnını doyurmak, yakıcı öğlen sıcağından evine sığınmak için uzaklardan gelen bu garibe aç, konuksever sarayının kapılarını! Bu kutsal yerin, Tanrı'nın koruduğu sahibesi evde midir?... Kimsecikler yok anlaşılan!

Yemek odasının penceresinden bir baş göründü sokakta. Üçü de -Tatyana Markovna, Marfenka, Vikentyev- oldukları yerde donup kaldılar.

Büyükanne handiyse dehşet içinde,

— Oh Tanrım, Opyonkin! dedi. Evde yok, evde yok! (Alçak sesle dikte ediyordu Vihentyev'e) karşı yakaya geçti, gece dönecek!

Vikentyev yemek odasının penceresine yaklaşmış, Tatyana Markovna'nın söylediklerini yüksek sesle yineliyordu:

— Evde yok, karşı yakaya geçti, gece dönecek!

Ses karşılık verdi:

— O!... Kolçino büyüyle birlikte daha birçok yerin de sahibi, sevgiye doymuş, umudu bol Nikolay Andreyeviç'imize saygılar! Bizim dilimiz damağımıza yapışıyor, onlar yalan kıvırmaya çalışıyorlar! Evin temel direği, güneşi burada mı, yoksa çevreyi mi dolaşıyor? Arayıp buluruz kendilerini, ya da bekleriz, köyden, belki de otlaktan, o da değilse bağdan, kiliseden dönene dek bekleriz.

Vikentyev çabuk çabuk konuşarak fısıldadı:

— Ne yapalım Tatyana Markovna? Taşlığa çıktı, buraya geliyor.

Büyükanne üzgün,

— Yapacak bir şey yok, dedi. Buyur edeceğiz içeri. Belki de karnı açtır zavallının! Bu sıcakta nereye gidiyor acaba? Böylelikle bir ay için kurtulurum ondan! Artk akşama kadar başımızdadır!..

— Korkmayın Tatyana Markovna, içer içer sonra gider samanlıkta sızar. O zaman Kuzma'ya söylersiniz, arabayla evine götürür onu...

Bu arada odanın kapısında görünmüştü Opyonkin. Kibar, kısık bir sesle,

— Anacığım, anacığım! dedi. Niçin kedere, korkuya saldı beni bu yaman delikanlı? Verin elinizi öpeyim, ötekini de! Marfa Vasilyevna! Güzel meleğim, elinizi, elinizi...

— Bırak gevezeliği Akim Akimıç, dokunma ona! Otur, otur... yoksa barışmam! Yorulmuşsundur, kahve ister misin?

Opyonkin, damalı bez mendiliyle alnını silerken,

— Başımızın tacı dedi. Hanidir görmedim sizi: Özledim! Güneş altında onca yolu teptim, susuzluktan, açlıktan bitkin bir durumda vardım buraya, birden «Karşı yakaya geçti!» haberiyle karşılaşınca fena oldum. Çok korktum anacığım, vallahi çok korktum. (Vikentyev'in üzerine yürüdü birden.) Şuna bakın hele! Bu yaptığın için, nişanlandığında nişanlınla aranı bozacağım! (Marfenka'ya döndü gene.) Güzelimiz bizim, küçük bahçe kuşumuz, gonca gülümüz! Kovun onu gitsin ,o ışıl ışıl gözleriniz görmesin bu taş yürekli canavarı... oh, oh, Tanrım! Kahve de ne oluyor anacığım: Kahve içecek adam mıyım ben! Eğer bu melek o güzelim eliyle birazcık şey getirseydi...

Vikentyev hemen kesti sözünü:

— Votka mı?

Opyonkin tersledi onu:

— Votkaymış! Bir aydır ağzıma koymadım, kokusunu bile unuttum. (Büyükanneye döndü) Vallahi öyle anacığım! Dün

Goroşkin'lerde zorla içirmek istediler bana: Her şeyi yüzüstü bırakıp, şapkamı bile almadan çıkıp gittim!

— Ne istiyorsun peki, Akim Akimiç?

— Marfa Vasilyevna'nın elinden bir iki kadehcik madera şarabı...

— Söyle Marfenka, getirsinler: İtalyan'ın dükkânından alınan şişelerden birini açmışlardı dün...

Marfenka kapıya yürüyecek olunca durdurdu onu Opyonkin,

— Hayır, hayır, dur meleğim ,uçup gitme hemen! İtalyan'ın dükkânından alınmışsa yaramaz bana! Hafif gelir, anlamam bile içki içtiğimi: İtalyan'ın sattığı maderanın sudan farkı yok! Şişesi de on ruble: On rublelik şarap içicek adam mıyım ben! Sen bana Vatruhin'in iki buçuk bakır rublelik maderasından getirt, yeter anacığım, Vatruhin'in- iki buçuk bakır rublelik maderasından!..

Vikentyev karıştı söze:

— Madera mı onun sattığı? Kendi yapıyor!..

— İyi ya, iyi ya: Demek yurdun gereksinmelerine uydurmuş kendini adam, halkın tad aldığı şeyi buldu, kentin isteklerini karşılıyor. Tutun ki savaş var şu anda, düşmanlarımızla çarpışıyoruz: Yurdumuzun tüm kapıları kapalı. Kuş uçmuyor sınırlardan, ne lavanta geliyor, ne tüylü battaniye, ne margo, ne burgon... perhiz yap dur. Ama Vatruhin'in, Tanrı'nın koruduğu kentinde maderanın kaynağı kurumaz hiç! Yaşasın Vatruhin! Lütfedin elinizi öpeyim, saygıdeğer hanımefendi Tatyana Markovna!

Yaşlı kadının eline yapıştı Opyonkin; adam yollayıp Vatruhin'in dükkânından madera aldırmak için hazırladığı gümüş ruble düştü Tatyana Markovna'nın elinden. Canı sıkkın,

— Yavaş olsana, bu ne telaş, şöyle uslu uslu otur bakalım! dedi. Marfenka, söyle Vatruhin'e gitsinler. Dur, para al, iki şişe alsınlar: Sanırım bir şişe az gelir...

Opyokin,

— Ağzınızdan dökülenler söz değil, inci! dedi, elinizi...

— Görünmeyeli nerelerdeydin Akim Akimıç, neler yaptın? Opyokin içini çekti.

— Nerelerde! diye yineledi. Her yerde ve hiçbir yerde, yersiz yurtsuz bir kuş gibi dolaşıp duruyorum işte! Üç gün Goroşkinlerde kaldım, ondan önce Pestovlardaydım, daha önce nerede olduğumuysa anımsamıyorum!

Bir daha çekti içini, kolunu salladı. Tatyana Markovna sordu:

— Evinde neden oturmuyorsun?

— Ah anacığım, seve seve otururdum ya, biliyorsun: Melek sabrım yetmiyor.

— Biliyorum, biliyorum, sen kendin de suçlu değil misin biraz, bütün suç karında mı?

— Eh, haklısın, bazen bende oluyor kabahat, bir gerçek, kutsal bir gerçektir bu! Bazı yerlerde dilimi tutabilsem tatsızlık olmayacak belki, ama bir şey dürtüyor beni, sabredemiyorum, başlıyor!... Sen söyle: Bir köşeye oturup ağzımı açmasam: «Kütük gibi eli boş ne oturuyorsun?» Elime bir iş alsam: «Bırak onu, her şeye burnunu sokma!» Yatsam: «Köpek gibi yatarsın hep!» Ağzıma bir lokma bir şey atacak olsam: «Ancak zıkkımlanmasını bilirsin!» Ağzımı açıp bir şey söylesem: «Kapa çeneni daha iyi!» Bir kitap alsam elime: Çeker alır, yere çarpar! Benim yaşamım bu işte... Tanrı huzurundaymışım gibi doğru söylüyorum! Ancak dairede, bir de iyi insanların evlerinde görüyorum ışığı...

Şarabı getirdiler. Marfenka bir kadeh doldurup verdi Opyonkin'e.

Opyonkin, eli titreyerek aldı kadehi, dikkatle alt dudağına bastırdı; öteki elini -bir damla bile dökmemek için- tepsi gibi tuttu kadehin altında, bir dikişte içti hepsini, dudaklarını kuruladı, Marfenka'nın eline uzandı, ama Marfenka gidip köşesine oturdu.

Yaşamöyküsünü birkaç sözcükle anlatmıştı Opyonkin. Onun ailesindeki geçimsizlikte kimin haklı, kimin haksız olduğunu hiç

kimse hiçbir zaman dert edinmezdi kendine, hiç kimseye gerekli de değildi bu.

Ayyaşlığıyla önce o mu sabrını taşırmıştı karısının, yoksa karısı mı huysuzluğuyla ayyaşlığa itmişti onu? Ama bir gerçek vardı ortada, evine bir yabancı gibi, yalnızca gece yatmaya giderdi Opyonkin, bazen birkaç gün kayıplara karışırdı.

Daireden aylığını almayı karısına bırakmıştı. Karısı evi, iki çocuğu bildiği gibi yönetiyordu. Opyonkin ise daireden çıkınca eve uğramadan, bir yere akşam yemeğine gider, gece geç saate değin, ya da bütün gece kalırdı orada, devrisi gün hiçbir şey olmamış gibi dönerdi daireye, kalemini gıcırdatarak (ayık) saat üçe dek çalışırdı. Onun bunun evinde yaşayıp giderdi böyle.

Kentte herkes alışmıştı ona. Aşırı titiz ailelerin dışında hemen her aile -zararsız yaradılışı, aile yaşamındaki anlaşmazlıklar, birde taşra konukseverliği yüzünden- kabul ederdi onu. Tatyana Markovna yalnızca «iyi konuklar», yani kentin önemli kişilerinden konuklar beklediği zamanlar kabul etmezdi onu.

Hiç hazzetmediği şarhoşluğu yüzünden evine sokmazdı onu Tatyana Markovna ya, mutsuzdu, sonra odada varlığı sıkıcı olmaya başlayınca çekinmeden samanlığa ya da evine yollayabiliyordu onu.

Kapıları ona bütün bütün kapamak genel olarak taşra anlayışına da, özellikle Tatyana Markovna'nın yaradılışına da -odada bir şarhoşun bulunması, onun yakınmaları, solumaları onu ne denli rahatsız ederse etsin- ters düşerdi.

Anımsıyordu Opyonkin'i Rayski. Koltuğunun altında evraklarla gelir giderdi onlara.

O zamanlar ne saçları dökülmüştü, ne burnu kırmızıydı. Papaz okulunu bitirmiş; bir devlet memurunun -zangoç karısı, hatta papaz karısı olmak istemeyen- kızıyla sevişerek evlenince din görevinden ayrılmış alçakgönüllü, sessiz bir gençti.

Ama eski günleri anımsatmayı uygun bulmadı Rayski. Büyükannesi gibi o da sevmezdi sarhoşları. Ama uzaktan inceliyordu Opyonkin'i, kurşunkalemle karikatürünü de çiziyordu.

Opyonkin yemekte, sarhoş olana dek, övgüleriyle göklere çıkarmayı sürdürdü büyükanneyi, Veroçka ile Marfenka'yı meleklere benzetiyordu. Sonra, sarhoş olunca solumaya, oflayıp puflamaya başladı, sofradan kalkınca da samanlığa yatmaya gitti.

Çayına rom koydu, gece yemeğinde gene madera içti. Konuklar gittikten, Vera ile Marfenka odalarına çekildikten sonra bile Berejkova'yı sıkmayı sürdürdü. Kentin eski günlerinden, o güzel günlerin olaylarını tüm unutan -ondan başka- yaşlılardan, evindeki mutsuzluğundan söz ediyordu; bir yandan da romlu soğuk çayını yudumluyor, ya da bir kadehcik madera istiyordu.

Yumuşak yürekli yaşlı kadın ona saatin çok geç olduğunu hatırlatmaya bir türlü karar veremiyor, bunu onun farketmesini bekliyordu. Ama Opyonkin oralı değildi...

Birkaç kere odadan çıkıp dönmüştü Tatyana Markovna, sonunda temelli gitti; ışıkları söndürmeleri için, panjurları kapamaları için bir Marina'yı, bir Yakov'u yolladı birkaç kere: Aldırdığı yoktu Opyonkin'in...

Yakov'la da, Marina'yla da çene çalmaya başlıyordu hemen.

— Ee, Marinacığım, yakında vaftiz babalığı için çağıracak mısın beni bakalım? Hep bekliyorum şöyle keyifle bir içeceğim...

Masadan tabakları toplarken söylendi Marina:

— Yettiniz artık! Gözleriniz kan çanağına döndü! Hanımefendi uyumak istiyorlar, eve gitmek zamanınızın geldiğini söylüyorlar...

Opyonkin,

— Yalan söylüyorsun rezil karı, dedi, Tatyana Markovna konuğunu kovmaz: Konuk kutsaldır onun için...

Avazı çıktığınca bağırmaya başladı:

— Tatyana Markovna! Bu değersiz adama lütfedin elinizi...

Onu yatıştırmak için Tatyana Markovna'nın yolladığı Vasilisa,

— Bu ne rezalet, ne biçim bağırıyorsunuz öyle! dedi. Küçük hanımları uyandıracaksınız!

Opyonkin tatlı bir sesle,

— Gökyüzünün güvercinleri! diye başladı. Küçücük başlarını kanatlarının altına sokup öyle uyurlar! Marinacığım! Buraya gel, kucaklayacağım seni...

— Kalkın gidin hadi, duymuyor musunuz? Evde karınıza ne cevap vereceksiniz bakalım...

— Dövecek beni Marinacığım, dövecek bu zavallıyı!

İçini çeke çeke ağlamaya başlamıştı.

— Biraz madera ver Marina, senin o altın ellerinden içeyim!

— Yok, görüyorsunuz, şişe boşaldı! Hepsini içtiniz!

— Ya rom, canımın içi? Hiç rom getirmedin bana...

— Bir de rom getirmeye büfeye mi gideceğim şimdi? Anahtarlar küçük hanımda...

Opyonkin gene avazı çıktığınca bağırmaya başladı:

— Getir, cadaloz!

Biraz sonra Tatyana Markovna çıktı yatak odasından. Başında gece başlığı, üzerinde sabahlığı vardı. Sert,

— Ne oluyoruz, aklın başında mı senin Akim Akimiç? dedi.

Opyonkin, Tatyana Markovna'nın ayaklarına kapanıp,

— Anacığım, anacığım! diye hıçkırmaya başladı: Ver ayağını öpeyim velinimetim, affet...

— Evine git hadi, meyhane değil burası... bu ne rezalettir! Bir daha gelemezsin yoksa bu eve...

— Anacığım! Meyhane! Meyhane! Meyhane diyen kim? Bilgeliğin, erdemin tapınağıdır burası. Dürüst bir insanım ben anacığım: Öyle değil mi? Yalnızca o kadarını söyle: Dürüst müyüm, dürüst değil miyim? Kimseyi aldattım mı, gücendirdim mi? Kimseye yalan söyledim, iftira ettim mi? Kime bir kötülüğüm dokundu? (Dik durmaya çalışarak mağrur bir tavırla konuşuyordu.) Hiç kimseye! Çara, yurduma bağlı kalacağıma etti-

ğim yemini bir kerecik olsun bozdum mu? Halkı soymaya çalıştım mı, yasaları çiğnedim mi, devleti dolandırdım mı? Hiçbir zaman! Uçan sineği incitmemişimdir anacığım: Küçük bir solucan kadar zararsızım...

— Hadi kalk artık, evine git! Yorgunum, uyuyacağım...

— Tanrı'nın iyilikleri üzerine yağsın temiz ruhlu kadın! Tatyana Markovna,

— Yakov git, Kuzma'ya söyle, Akim Akimıç'ı evine götürsün! diye emir verdi. Düşüp bir yerine bir şey olmaması için sen de onunla git! Eh, hoşça kal Akim Akimıç; bağırma bir daha, evine git, kızları uyandıracaksın!

— Anacığım, elinizi, elinizi! Melekler, melekler...

Berejkova, Opyonkin'in her ay yinelenen, her zaman da aynı olaylardan oluşan bu gelişine canı hiç sıkılmadan gitti odasına. Yakov, Marina'nın yardımıyla Opyonkin'i yerden kaldırmaya çalışıyordu. Opyonkin,

— Ah! Tanrı'nın sevgili kulu Yakov! diyordu. Bu değersiz Akim'i kucağına al, kutsal ellerinle bir kadehcik yamanski şarabı getir ona...

— Gidelim artık, gürültü etmeyin: Gene uyandıracaksınız hanımefendiyi, eve gitme zamanınız geldi!

Opyonkin yerden kalkmaya çalışırken,

— Dur, dur... hemen... diyordu, gidelim, gidelim. Ne diye eve gidecekmişim, o azgın yılana kendimi sokturmak için mi? Hayır, senin odana gidelim, Aziz Yakov'un Tanrı'yla nasıl cenkleştiğini anlatmak istiyorum sana...

«Din» üzerine söyleşmeyi, bir yandan da içmeyi severdi Yakov, bu yüzden kararsızdı.

— Pekala, dedi, benim odama gidelim, burada kalamayız.

Opyonkin iki saat kaldı Yakov'un odasında. Onun kutsal tarihten parça-pörçük anlattıklarını büyük bir dikkatle dinliyordu Yakov, Hatta, Opyonkin'in daha istekli anlatması için hizmetçiler bölümüne gitmiş, bir şişe şarap da bulup getirmişti. Opyon-

kin bu şişeyi de bitirdikten sonra öyküleri sık sık birbirine karıştırmaya başladı, sonunda ipin ucunu o denli kaçırdı ki, anlattığı öyküde Samson bir balinayı yuttu, onu üç gün karnında taşıdı...

Yakov kesti sözünü :

— Nasıl... affedersiniz, kim kimi yuttu?

— Kafa yok mu sende, dinlemiyor musun? Samson!

— Öyle ama balina çok büyük bir balıkmış : Volga'ya bile sığmazmış...

— Ben mucizelerden söz ediyorum.

Yakov kuşkusunu açığa vurdu :

— Başka bir balık yutmuş olmasın?

Opyonkin horlamaya başlamıştı. Uyku arasında mırıldanıyordu :

— Yutmuş işte, vallahi yutmuş, doğru söylüyorum!

Yakov anlamaya çalışıyordu :

— Evet ama kim kimi? Öf... söyleyecek misiniz?

Opyonkin, uykuya dalarken alaşılır anlaşılmaz bir mırıltıyla,

— Kutsal ellerinle bir şişecik getiriver... dedi.

— Bir şey koparamazsın benden artık. Gidelim.

Dürterek uyandırmaya çalıştı konuğu, ama horluyordu Opyonkin. Yakov gidip Kuzma'yı çağırdı. İkisi birlikte Opyonkin'i kentin öte ucundaki evine ancak iki saatte götürebildiler. Onu orada aşçı kadına teslim ettikten sonra eve devrisi gün öğlen üzeri dönebildiler ancak.

Yakov ile Kuzma öğlene dek kentin dış mahallesinde bir meyhanede geçirmişlerdi zamanlarını. Meyhaneden çıktıklarında Kuzma son derece ciddi bir anlatım takınmıştı yüzüne, eve yaklaştıkca, evin çevresinde bir düzensizlik var mı, sağa sola gereksiz bir şey atılmış mı diye daha bir sert, dikkatli bakınmaya başlamıştı. Dış kapının asma kilidini şöyle bir yoklayıp sağlam olup olmadığına baktı. Yakov ise, haç çıkarmak için, uzaktan kilisenin haçını görmeye çalışıyordu hep.

XX

Vera'nın kayıtsızlığı karşısında parçalanmıştı Rayski'nin sabrı, umutsuzluğa kapılmıştı; kaba, kuru bir can sıkıntısı acı vermeye başlamıştı ona gene. Can sıkıntısından, karakalemle köyün çeşitli görünümlerini çiziyor; Volga'nın evden, yamaçtan görünen hemen her görünümünü albümüne geçiyor, defterlerine bir şeyler yazıyordu. Opyonkin'i bile yazmış, kalemi bırakıp sormuştu kendi kendine: «Niçin yazdım onu? Öyle ya, romanımda işe yaramaz: Bir rolü yok orada. İhtiyar, yozlaşmış bir taşra tipi, baştan nasıl savılacağı bilinmeyen bir konuktur Opyonkin: İlginç bir yanı olabilir mi? Böyle bir tipin yer aldığı romanın romanlık neresi kalır? Ne güzel yazıyorlar şu romancılar! Anlattıklarında her şey öyle bir bütün oluşturuyor, birbirlerine öyle bağlı ki, en küçük bir şeye dokunmanın, en küçük bir şeyi kıpırdatmanın olanağı yok! Bense aynada yalnızca kendimi görüyorum! Ne ahmaklık bu! Yapamıyorum! Başarısızım!»

Akademideki derslerini, öğrencilerin büstlere bakarak resim çizdikleri stüdyoları düşünmeye başlamıştı. Sonunda Belovodova'nın anısına sarıldı inatla, onun suluboya portresini çıkardı, portreye bakarak onunla son konuşmasını anımsamaya çalıştı. Sonra Ayanov'a, her biri kendi çapında birer edebiyat yapıtı, bir dizi mektup yazdı. Ayanov'dan Sofya ile ilgili her şey üzerine bilgi istiyordu: Neredeydi, nasıldı, ne yapıyordu, yazlıkta mıydı, köyde mi? Ayanov onu görmeye gidiyor muydu? Sofiya anıyor muydu onu? Kont Milari gelip gidiyor muydu evlerine? vb. vb...

Bütün bunlarla, aklından çıkmayan Vera düşüncesinden kendini kurtarabileceğini umuyordu.

Beş altı mektup yolladıktan sonra o can sıkıntısı doldurdu içini gene. İnsanın, bir zorunluluğun ona yüklediği, hiç sevmediği, sonunun neye varacağını baştan bildiği bir işi yaparken duyduğu can sıkıntısına benzemiyordu bu.

İnsanı özel durumlarda -hastalıkla, yorucu bir yolculukta, bir tabloda (gene de bir son görür insan bunlarda)- saran can sıkıntısı da değildi.

Bir iş bulabilirdi kendine: Çalışırken canı sıkılmazdı insanın. Bu konudaysa şöyle düşünüyordu:

«Ama bizde, Ruslarda yapılacak iş yok, işin serabı vardır yalnızca. Olsa bile, işçi çevresinde, kaba güç, kaba beceri gerektiren alanlar vardır. Yani ellerin, omuzların, sırtın yapacağı iş vardır: Bu iş bile doğru dürüst yürümez, şöyle böyle tamamlanır... Bu nedenle, çalışan insanımız -çalışan hayvanlar gibi- sopayla yapar her işi, bir ayak önce bedenini dinlenmeye bırakmak için işini bitirmeye bakar yalnızca. Böyle bir işi yaparken insan olduğunu unutur kişi. Uğraşına insanca, sağduyuyla bir becerinin ürünlerini katmaz. Kırbaçtan kurtulmak için kuyruğunu sallayarak, bir at gibi taşır durur yükünü. Kırbaç ıslık çalarak inmeyi bırakınca yürüyecek gücü de kalmaz artık, kırbaçın durduğu yerde yatar. Çevresindeki ev de, tüm kent de, geniş Rusya'daki kentler de hep bu olumsuz yürüyüş içindedirler. Yalnızca işçi kesiminde mi böyledir bu? Her birimizin -sevdiğimiz bir yemekten yiyormuşuz gibi hazdan yalanarak- yaptığımız iş de aynı değil midir? Ancak böyle bir işte can sıkıntısı olamaz! Bu yüzden, yalnızca haz arar bizde herkes, hem de işin dışında...»

Onu yumuşak yaradılışına uzak bir yırtıcılığa vardıran bir karamsarlık içinde öfkeyle,

— Oysa iş diye bir şey yoktur, serap vardır yalnızca! diye mırıldandı kimi zaman.

Onu da bir şeye hazırlamışlardı, ama neye? Bilen yoktu bunu. Kadın akrabalarının tümü asker olmasını istiyordu; erkek akrabalarıysa devlet hizmetine girmesini. Öte yandan kendi eğilimi başka bir şeyeydi: Tarıma. Bizde bu üç tavşanın peşinden koşmak, üç serabı da yakalamak çok kolaydı.

Ama ailede yalnızca o beceriksiz çıkmış, bunlardan hiçbirine erememiş, kendi bir serap yaratmıştı kendine: Sanat!

Ülküsüne doğru yürürken ne çok alaya, omuz silkişe, soğuk sert bakışa katlanmıştı! Ama utkuyu kazansaydı, omuzlarında yükseltseydi kendine ülkü edindiği şeyi, «ciddi kimselere» onların bir seraba, kendisininse gerçeğe yöneldiğini kanıtlasaydı... haklı da olurdu.

Oysa kendisinin de bir şey yaptığı yoktu, hem onun işi ötekilerinin işinin yanında serapların en boşuydu. Mark, tüm serapları öylesine cesaretle küçümseyen, biraz daha yeni bir serap arayan bu hayasız bile haklıydı!

Umutsuzluk içinde verdi kararını Rayski:

— Bir işim yok benim. Sanatçıların yaptıkları gibi, sorunun içine girerek, onun uğruna ölerek yapamıyorum ben işimi! Oysa ne büyük zenginlikler var önümde: Fırçam için Teniers'in, Ostade'nin tablolarındaki gibi güzel bir doğa, kalemim için başlıbaşına bir yaşam... Opyonkin'ler, sona... işte, işte...

Her günkü telaşı içinde kaynaşıp duran avluya baktı. Buzluklarla mahzenleri temizliyordu Ulita. Onu izlemeye koyuldu.

Masallardaki gömü bekçisi cüceleri andırırdı Ulita: Toprağın altında geçerdi günleri, mahzenlerde, buzluklarda... öyle ki, buzlukların rutubeti sinmişti üzerine.

Giysisi nemli, burnu ve yanakları üşümüş, tarak yüzü görmemiş saçları pamuklu bezden buruş buruş bir başörtüyle gelişigüzel örtülü dolaşırdı hep. Beline pis bir önlük bağlar, kollarını kıvırırdı.

Kucağında bir küple, çömlekle, tekneyle ya da iki elinin parmakları arasında sıkıştırdığı yarım düzine şişeyle mahzenden, bir mezarlıktan çıkar gibi çıkarken; ya da yiyecek, meyve, şarap, sebze koymak için buzluğa inerken görürlerdi onu hep.

Güneşte hemen hiç görünmezdi, soğuk mahzenlerin ıslak karanlığında dolaşırdı. Mahzenin derinliklerinde mavimsi kırmızı yüzü görünürdü yalnızca, bedeni bir mağara karanlığına karışırdı...

Rayski'nin onunla, evde herkesten daha yakın (köydeki, bazen aylarca görmediği akrabalarından bile daha yakın) ilgilendiğini nereden bilebilirdi...

Onun resmini yapıp Marfenka ile Vera'ya göstermişti Rayski: Marfenka sevinçle el çırpmıştı, Vera beğeniyle eğmişti başını.

Uşaklar arasında gene Yegor'du en önde gelen: Her yerde o vardı. Gerçekte olmayan işini -«bizde herkes gibi» diye ekliyordu içinden Rayski- yapmıyor, ama burnunu her en başkalarının işine sokuyordu. Boyunduruğu eğerken görüyordunuz onu, gücü de yetiyordu buna: Orangutan gibi tıknaz, adaleliydi, kolları uzundu, ama beden yapısı düzgündü. Bazen samanlığa samanın yerleştirilmesine yardım ederdi: İki üç bağ attıktan sonra bırakırdı yabayı, çene çalmaya başlar, başkalarının çalışmasına da engel olurdu.

Ama en çok sevdiği şey hizmetçi kızları kızdırmak, onlara takılmak, çeşitli şakalar yapmaktı. Alay ederdi onlarla, arkalarından ıslık çalardı, bir köşeyi dönerlerken uzun kolunu uzatıp omuzundan ya da boynundan yakalardı birini, ne olduğunu şaşırırdı zavallı kız, tarağı düşerdi, saçları omuzlarına dökülürdü.

— Ah şirret herif! diye bağırırdı kız.

Yaşlı bir kadının söylendiği duyulurdu.

Ama aldırmazdı Yegor. Göz kırparak arabacıya, ya da Yakov'a, o da olmazsa, yakının kim varsa ona gösterirdi önünden geçen kızı, gene ıslık çalardı, kih kih gülerdi, ya da yüzüne öyle bir biçim verirdi ki, koşmaya başladı kız, o da dişlerini gösterirdi arkasından, ıslık çalardı.

Yegor gibi çapkın birinin kadın hizmetçiler arasında ne büyük bir nefret uyandırması gerekirdi? Oysa yoktu böyle bir şey.

Hizmetçi kızların öfkesi çabuk geçerdi biraz sonra yegor onlardan birini kibarca Mariya Petrovna ya da Pelageya Sergeyevna diye çağırınca, onunla dostça konuşmaya başlayınca, hepsi sokulurdu yanına.

Pazarları gitarıyla avlu kapısının önünde oturup onlarla müşfik -ama her zaman alaylı- çene çalmaya, şakalaşmaya başlayınca başına toplanırlardı. Ancak çok açık saçık bir şarkı söylemeye, ya da ansızın, onları utandıracak bir şeyler yapmaya başlayınca dağılırlardı.

Ama kimileyin hizmetçi kızlardan birini gözden ırak bir köşede onunla ayakta, dostça kucaklaşmış görürdünüz. Sonra akşamları -özellikle kışın- her baktığınızda, avludan kadın göl-

gelerinin koşarak geçtiğini, Yegor'un kaldığı, arabacı odalarının bitişiğindeki küçük odanın kapısının çabucak açılıp kapandığını görürdünüz...

Yegor da, güzel hizmetçi kızlar da çevirdikleri bu dolapları, bütün bu tutku oyunlarını Rayski'nin, öteki hizmetçilerden daha iyi gördüğünü akıllarının ucundan geçirmiyorlardı...

Avludan dönüşte büyükannesinin odasının bitişiğindeki küçük, temiz odada yüz kere aynı şeyi görmüştü Rayski: Her zaman fısıltıyla konuşan sessiz Vasilisa, gözleri içe çökük, pencerenin önündeki yerinde arkalığı yüksek, deri oturulacak yeri iyice çukurlaşmış sandalyesinde oturur, avluya, çöplükte eşeleşen tavuklara bakardı.

Sonu gelmeyen bu oturuş, önündeki hep aynı görünüm yormazdı yaşlı kadını. Hatta istemeye istemeye ayrılırdı sandalyesinden; hanıma kahvesini verdikten, giysilerini dolaba kaldırdıktan sonra sandalyesine, örgüsüne, pencereden dalgın dalgın avluya, tavuklara bakmaya, mırıldanmaya koşardı.

Evden çıkmak bir cezaydı onun için. Yalnızca kiliseye gidip gelirdi; o da sokağı insanların bakışlarından korkuyormuş gibi çekingen, ürkek geçerek. Niçin hiç çıkmadığını sorduklarında «evi beklemeyi» sevdiğini söylerdi.

Hep oturduğu, evden çıkmadığı için hantallaşmıştı, şişmandı. Bazen soluk darlığından yakınıyordu. Yakov ile o çok dindardılar, perhizlerini hiç aksatmazlardı.

Eve biri geldiğinde, antrede Yakov da Yegor da yoksa -ki çoğunlukla bulunmazlardı orada- Vasilise açardı kapıyı, sonra hanıma haber verirken anlatamazdı bir türlü gelenin kim olduğunu. Ömrü bu kentte geçtiği, çocukları bile tanıdığı halde, gelenin ne adını söyleyebilirdi, ne soyadını.

Gelen hekimse hekim geldi derdi, papaza papaz, ama adını anımsayamazdı.

— Şey geldi işte... derdi.

Tatyana Markovna sorardı:

Kim?

— Hani az kaldı Marfa Vasilyevna'yı öldürecekti... On beş yıl önce kucağından düşürmüştü onu.

— Kim düşürdü Marfenka'yı kucağından?

— Hani yemekten sonra kahve içmez, çay ister. Ya da: Hani konuk salonunda kanepeyi piposundan düşen ateşle yakmıştı. Hani perhiz gününde et yer hep...

Yün çorabını örerken, bir gölge gibi sessizce «beklerdi evi» köşesinden. Karşısında, çam tahtasından, boyalı masanın arkasında yüksek bir taburede sekiz dokuz yaşlarında bir kız çocuğu oturur, o da örgüyü, şişler sık sık başından yükseğe çıkacak biçimde yukarda tutarak çorap örerdi.

Berejkova'nın evinden böyle kız çocukları hiç eksik olmazdı. Biri büyüyünce, onu başka, daha önemli bir işe alırlar; onun yerine ayak işlerine, ufak tefek şeylerde kullanılmak üzere başka biz kız çocuğu getirirlerdi köyden.

Bu kızın görevi, Tatyana Markovna odasındayken köşede kapının dibinde ayakta beklemek, yumağı koltuğunun altına sıkıştırıp örmekti. Ama kıpırdamadan, handiyse soluğunu tutarak sessiz durması; hanımı ona parmağıyla, mendilini vermesini, kapıyı açmasını ya da kapamasını işaret ettiğinde, ya da birisini çağırmasını buyurduğunda hemen koşmak için elinden geldiğince gözünü ondan ayırmaması gerekirdi.

Arada bir,

— Burnunu sil! diye bir ses duyulurdu.

Önlüğüyle ya da parmağıyla silerdi burnunu kız çocuğu, örmeyi sürdürürdü.

Berejkova bir yere gittiğinde Vasilisa'nın odasına giderdi kız, yüksek taburaye çıkıp oturur, gözlerini Vasilisa'dan ayırmadan, uzun çelik şişleri parmağıyla güçlükle oynatarak örmesini sürdürürdü. Koltuğunun altında sıkıştırdığı yumak düşerdi sık sık, yuvarlanırdı. Bir fısıltı duyulurdu o zaman:

— Uyuyor musun, al şunu yerden!

Bazen, pencerede iki likör şişesinin arasında güneşlenmek için Serko -kedi- gelirdi yanına; Vasilisa odadan ayrılacak olursa, kediyle biraz oynamak hazzından yoksun edemezdi kendini küçük kız, bir kıpırdanma başlar, kızın gülüşü duyulur, kedi yün yumağıyla oynardı... Böyle anlarda kedi yumakla birlikte yere düşerdi sık sık, kız tabureyi devirirdi...

Rayski geldiğinde evde olan küçük kıza Paşutka diyorlardı.

Saçları kısa kesilmişti. Eski bir etekten yapılmış entari vermişlerdi ona. Ama entari, önünü arkasına giyiyormuş gibi bir tuhaf duruyordu üzerinde. Ayaklarında, yaşına göre çok büyük potinler vardı.

Biraz kalkık küçücük burnunda her zaman sümük vardı. Mendil vermişlerdi ona birkaç kere, ama büküp bebek yaymıştı onları. Hatta kömürle göz, kaş, burun yapmıştı yüzlerine. Sonunda almışlardı elinden mendilleri, uzaktan kıvılcım gibi parlayan sümükle kalmıştı burnunda.

Rayski kapıdan başını uzatıp baktı. Paşutka, ördüğü çorabın arkasından çabucak bir göz attı ona, gülümseyecek oldu, -çünkü görünce sevgiyle okşardı başını Rayski, bazen bir kaşık reçel, ya da bir elma verirdi ona- ama Vasilisa'nın sert bakışı karşısında bu kez daha çabuk, yere indirdi bakışını. Vasilisa ise, onu görünce mırıldanmayı bırakmış, örgüsünün üzerine iyice eğilmişti.

Rayski büyükannesinin odasına baktı. Yoktu odasında büyükannesi. Şapkasını alıp evden çıktı, kentin dış mahallesine doğru yürüdü. Karşılaştığı herkese merakla bakarak, evleri de sokakları da inceleyerek farkında olmadan kente dek yürüdü.

Yer yer bir kıpırdanış vardı burada. Bir tüccar -şapkasından, sakalından, koca göbeğinden, çizmelerinden başka bir şeyi görünmüyordu- işçilerin buğday çuvallarını ıhlayarak ambara yerleştirmelerini izliyordu. Biraz ötedeki meyhanenin önünde karanlık yüzlü birtakım insanlar toplanmıştı. Hıncahınç köylü dolu uzun, kenarları yüksek, açık bir araba geçti önünden. İri yarı, sağlıklı köylülerdi bunlar. Kenarsız şapkalarının renkleri atmıştı, gömleklerinde soluk mavi yamalar vardı, kaba kumaş-

tan uzun köylü kaftanları kül rengiydi, çarık ya da kocaman çizmeler giyiyorlardı, -bazılarının geniş, bazılarının ikiye ayrılmış sakalları renk renkti: Bazılarınınki kızıl, bazılarınınki ak...

Büyük gürültü çıkararak, zıplaya zıplaya gidiyordu araba. O zıpladıkça içindeki köylüler de zıplıyorlardı. Bazıları, kenara tutunmarak dimdik oturuyor, bazılarını başını arkadaşının dizine koymuş, bazıları da koluna yaslanmış, yatıyorlardı, bacakları sarkıyordu kenardan...

Kül rengi kaftanının etekleri topuklarına dek uzanan, kenarsız şapkasını kulaklarının üzerine çekmiş iriyarı bir köylü ayakta sürüyordu arabayı, dizginleri ağır ağır çeviriyordu başının yanında.

Yüzü güneş yanığından, tozdan simsiyahtı, gözleri şapkasının altında kaybolmuştu. Yalnızca parlak beyaz koyun yününden yapılmış izlenimini veren sakalıyla bıyığı kaftanının koyu rengine ters düşüyordu.

İki yanında kayışlardan yapılmış püsküller olan iri, besili at zorlanarak, arada bir sıçrayarak yürüyordu.

Meyhanenin önünde durdu araba, köylüler hemen aşağı atladılar, meyhanenin kapısına yığıldılar, bir başına kalan at yürüdü, bir demet kuru ot sıkıştırılmış çite gitti, sesli sesli soluduktan sonra yemeye koyuldu.

Rayski daha sonra işsiz, ya da iş yerine «işin serabı» olan insanlarla karşılaştı sokaklarda. Müşterisizlikten canları sıkılan dükkâncılar gördü, bir danışman geçti yaylıyla. Büyük bir ağırbaşlılıkla yürüyen, elinde bastonuyla bir din adamı geçti.

Issız bir sokakta, tozların içinde ayaklarını sürterek sokağın ortasından yürüyen kırmızı gömlekli, şapkasını yana yatırmış sarhoş bir genç gördü. Elini kolunu sallayarak, avazı çıktığınca bağırarak bir şarkı tutturmuştu bir başına. Arada gelip geçene gözdağı verircesine yumruğunu sallıyordu.

Kozlov'un evine dek yürüdü Rayski, onun okulda olduğunu öğrenince karısını sordu. Bahçe kapısını açan kadın kuşkulu

baktı yüzüne, sonra önlüğüne sümkürdü, eliyle sildi burnunu, eve gitti. Uzun kaldı içerde.

Rayski yeniden çaldı kapıyı, köpekler havlamaya başladılar, bir kız çocuğu çıktı, ağzı açık baktı Rayski'ye, o da içeri girdi. Rayski ara sokağı dolandı, Kozlov'un küçük bahçesinden, çitin ötesinden sesler geldi kulağına: Paris aksanıyla Fransızca konuşuyordu biri, öteki ses kadın sesiydi. Güldü biri, sonra bir öpüşme sesi duyuldu sanki...

— Zavallı Leontiy! Ya da kör, aptal Leontiy belki... diye fısıldadı Rayski,

Girse mi girmese mi, kararsızlık içinde bekliyordu.

«Leontiy'in arkadaşı, eski bir arkadaşıyım, ama bu dürüst, seven insanın içtenliğine, sevgisine verilen karşılığı içim sızlayarak görüyorum! Kayıtsız mı kalacağım bu duruma?... Ama ne yapmalıyım: Gözünü açmalı; inanıyorken, bu... «Romalı profilin» temizliğine tapıyorken, aile mutluluğunun koynunda tatlı tatlı uyuyorken uyandırmalı mıyım onu? Çok kötü bir iyilik, hizmet olur ona bu! Ne yapmalıyım öyleyse? Tam bir çıkmazdayım!» Ara sokakta bir aşağı bir yukarı gidip gelirken böyle düşünüyordu Rayski. «Yoksa içeri mi dalmalı, ortalığı velveleye vermeli, bu kötü **«tête-a-tête»** yi karıştırmalı mıyım...»

Kapıya yürüyecek oldu, ama durdu birden, geri döndü.

«Bu rezalet arkadaşımın onurunu bir paralık eder sonra, hayır, hayır! diye geçirdi içinden. Böyle olmaz! Ah! Çok güzel bir fikir... (birden vermişti kararını) yalnızken bir ders vermeliyim Ulyana Andreyevna'ya: Sarsmalıyım onu, Haberdar olmadığı temiz kavramların, törelerin dalgalarını salmalıyım üzerine! İyi yürekli, onu seven kocasını aldatıyor, korkusundan da gizleniyor; korkusundan değil, Utancından gizlenecek duruma getireceğim onu. Evet, nasırlaşmış bir yürekte utanma duygusunu uyandırmak... bir görev, bir hizmettir bu... ona, daha çok da Leontiy'e!»

Verdiği karar heyecanlandırmıştı Rayski'yi.

«Bu serap değildir işte, gerçekten saygıdeğer, hatta kutsal bir iştir!» diye geçiriyordu içinden.

Sonra bunu nasıl yapacağını düşünmeye başladı. Önünde onu bekleyen görevin üzerine büyük bir dikkatle eğilmişti: Kimseye sezdirmeden, gürültü patırtı etmeden, olay çıkarmadan, iyilikle, amaca uygun olarak nasıl yola getirecekti bu kadını? Kocasına daha bir müşfik davranmaya, başka bir insan olmaya, geçmişi bağışlatmak için çaba harcamaya nasıl zorlayacaktı onu?

Ara sokakta yarım saat bir aşağı bir yukarı dolaşarak Bay Şarl'ın gitmesini bekledi: Olayın hemen üzerine varmak, «onu sarsmak» istiyordu, ya da eski dostluklarının etkisiyle... «O andaki durum gösterecek bunu» diye geçirdi içinden.

Biraz düşününce, verdiği kararı daha bir uygun zamana erteledi, onu saran bu görev düşüncesine kendini iyice kaptırıp yürüdü: Mark'ı aramaya gidiyordu; -gerçi Mark'ın açısından bu hiç de gerekli olmadığı gibi, Rayski'nin açısından da düşüncesizce bir davranıştı ya- onun ziyaretine karşılık verecekti.

Onu görmeye gidişini bir ziyaret olarak tanımlamak niyetinde değildi Rayski: O kaba can sıkıntısını duymamak, aynı zamanda, Vera'yı düşünmemek için oyalanabileceği bir şey arıyordu, hepsi o kadar.

Kaderin zorlamasıyla girdiği bu dar çevrenin onu, bir izlenime ister istemez uzun süre bağlanmak zorunda bıraktığını düşünürken haklıydı Rayski. Vera'nın -«yabani gelişmemişliği» yüzünden, insanlara yabancılığı, ya da Rayski'nin bilmediği başka şeyler yüzünden- ona yaklaşmak istememesine, ondan kaçmasına ilgi göstermemeye, bunun üzerinde durmamaya, onun ilginç olmaktan uzak, zavallı bir köylü kızdan başka bir şey olmadığını ona kanıtlamaya karar vermişti. Bu nedenle, hayal gücüne besin olabilecek her şeye dört elle sarılıyordu.

Yan yatmış küçük evlerin önünden geçip çıktı kentten, iki çit arasında uzanan bir yolda yürüdü. Yolun iki yanında bostanlar vardı. Bostancıların kulübelerine; yer yer, serçeleri korkutmak için haç biçiminde sopalara geçirilmiş eski, delik deşik kaftanlara, sopalara takılmış şapkalara bakarak yürüyordu.

İki evleğin arasını kazan bir kadına sordu çitin bu yanından:

— Bostancı Yefrem nerede oturuyor?

Kadın, başını işinden kaldırmadan, bir şey söylemeden ötede, düzlükte bir başına duran kulübeyi gösterdi, Rayski kırk adım kadar uzaklaştıktan sonra da, lini gözlerine güneşten siper ederek, çın çın öten sesiyle seslendi arkasından :

— Hıyar mı alacaksınız? Bizimkiler çok iyi, körpedirler!

— Hayır, diye karşılık verdi Rayski, bir şey alacak değilim.

— Yefrem'i ne yapacaksınız öyleyse?

— Arkadaşım Mark onun evinde kalıyor da... Tanıyor musunuz Mark'ı?

— Evet, Yefrem'in evinde kentten, zangoç mudur, yazıcı mıdır nedir... Biri kalıyor!

Rayski kulübeye dek yürüdü, çiti geçer geçmez küçük iki köpek öfkeyle havlayarak saldırdı üzerine. Kulübenin kapısında, kucağında çocuğuyla, çıplak kolları güneşte yanmış, yalınayak, sağlıklı genç bir kadın göründü. Köpekleri yatıştırmaya çalışıyordu :

— Kuçu, kuçu... Hay geberesice hayvanlar!

Rayski, bu küçük kulübeye çocuklarıyla birlikte bir karı kocadan başka birinin daha nasıl sığdığına akıl erdiremeden sağına soluna bakınıyordu. Kadın seslendi :

— Kimi arıyorsunuz?

Kulübenin çevresinde ne küçük bir avlu vardı, ne de bir tahta perde. Pencerelerinden ikisi bostanlara, ikisi arkada çayırlara bakıyordu. Dört bir yanı küreklerle, kazmalarla, tırmıklarla, sepet, yığınlarıyla doluydu. Köşede çatıyı örtmek için kullanılan bir yığın ince tahta, eski kovalar, kırık dökük öteberi vardı.

Sundurmanın altında iki at duruyordu, Gene orada -yanında yavrusuyla- bir domuz bağırıyor; civcivleri peşinde, bir tavuk dolaşıyordu. Biraz ötede birkaç el arabasıyla küçük bir at arabası vardı. Rayski,

— Mark Volohov nerede kalıyor burada? diye sordu.

Bir şey söylemeden at arabasını gösterdi kadın. Rayski o yana baktı, büyük bir hasırdan başka bir şey görünmüyordu arabada.

— Arabada mı kalıyor yoksa? diye sordu.

Kadın, çayırlara bakan pencerelerden birini göstererek,

— Odası orasıdır, dedi. Burada uyuyor.

— Bu saatte uyuyor mu?

— Evet. Sabaha karşı geldi, sarhoştu galiba, uyuyor!

Rayski arabanın yanına yürüdü. Kadın,

— Ne yapacaksınız onu? diye sordu.

— Hiç, Görüşmek istemiyorum kendisiyle!

— Sakın ilişmeyin ona!

— Neden?

— Bırakın uyusun! Kocam evde yok, onunla yalnız kalınca korkuyorum. Bırakın uyusun!

— Seni rahatsız mı ediyor yoksa?

— Günahını alamam, ne diye rahatsız edecekmiş beni? Ama bir yabancı ne de olsa, çekiniyorum işte...

Kucağında çocuğu sallamaya başladı kadın, Rayski merakla kaldırdı hasırın ucunu.

Birden bir ses duyuldu altından:

— Amma da salak karısın be! Konuk nasıl karşılanır bildiğin yok!

Sonra hafifçe kalktı hasır, altından Mark'ın saçı sakalı karmakarışık başı göründü.

Kadın kaçtı hemen.

— Merhabalar, dedi Mark, hangi rüzgâr attı sizi buraya?

Arabadan indi, gerindi.

— Beni ziyarete geldiniz galiba?

— Yo, öyle bir uğradım: Can sıkıntısından dolaşmaya çıkmıştım...

— Can sıkıntısından mı? Ne biçim şeydir bu: Evde güzel iki kız var, can sıkıntısından dolaşmaya çıkıyorsunuz, Bir de sanatçısınız! Anlaşamıyor musunuz yoksa?

Alaylı alaylı göz kırptı Rayski'ye.

— Hem de ne güzel kızlar! Hele o Vera, Veral

Rayski kuru,

— Nereden tanıyorsun onu? diye sordu. Sonra niçin ilgilendiriyorlar sizi?

— Bir gerçektir bu, dedi Mark. Neyse, kızmayın: Benim salona gidelim.

— Önce söyler misiniz, niçin arabada uyuyorsunuz: Diogenes'i mi oynuyorsunuz yoksa?

Mark,

— Evet, dedi, ister istemez...

Holü, ev sahiplerinin odasını geçip, Mark'ın karyolasının bulunduğu arka odaya girdiler. Kalyolada incecik bir döşek, pamuklu ince bir battaniye, küçük bir de yastık vardı. Rafta, masanın üzerinde on beş yirmi kitap duruyordu, duvarda iki tüfek asılıydı, odadaki tek sandalyenin üzerindeyse birkaç iç çamaşırı, giyecek gelişigüzel atılmıştı.

Mark,

— Buyrun, işte benim salonum, dedi, siz karyolaya oturun, ben de sandalyeye... Redingotlarımızı çıkaralım: Bunaltıcı bir havası vardır buranın. Sıkılmayın, kadın yok, çıkarın, ha şöyle... Bir şey ister misiniz? Ama hiçbir şeyim yok. Eh, madem istemiyorsunuz, siz bir puro verin bana, Yalnızca süt bulunur burada, bir de yumurta...

— Hayır, teşekkürler, kahvaltı ettim, yemek saatine de çok yok.

— Haklısınız. Demek büyükannenizin yanındasınız hâlâ? Beni o gece konuk ettiniz için kovmadı mı sizi?

— Hayır, sizi pasta yedirmeden yatırdığım, bir de kuştüyü yatak istemediğim için sitem etti.

Aynı zamanda bana da atıp tutmuştur?

— Her zaman olduğu gibi, ama...

— Biliyorum, söylemeyin! İçinden gelerek değil de, alışkanlıkla... Yaşlıdır ama, kentte herkesten iyidir gene de, hayat doludur, dürüsttür, bir zamanlar kafasının içinde akıl da varmış. Ama sanıyorum, eski diriliğini yitirdi artık beyni!

Rayski,

— Bak hele, dedi, sizin bile sempati duyduğunuz biri varmış!

— Özellikle bir bakımdan: Validen nefret eder büyükanneniz, ben de ederim.

— Niçin?

— Büyükannenizin niçin ettiğini bilmiyorum, ben vali olduğu için nefret ediyorum ondan. Polisi de sevmeyiz ikimiz, sıkar bizi... Onu, köprüleri onarmaya zorluyor, benimle ise çok uğraşıyor: Nerede yatıp kalktığımla, kentten çok uzaklaşıp uzaklaşmadığımla, kimlerin evine girip çıktığımla ilgileniyor.

İkisi de sustular. Sessizliği bozan Mark oldu:

— Eh, konuşacağımız başka bir şey kalmadı işte! Neden geldiniz buraya?

— Canım sıkılıyor.

— Öyleyse aşık olun.

Rayski yanıt vermedi. Mark,

— Vera'ya... diye ekledi. Çok hoş bir kızdır. Sekizinci göbekten kızkardeşiniz oluyor, bir aşık serüvenine başlamanız kolay olur sizin için...

Rayski can sıkıntısı anlatan bir hareket yaptı, Mark soğuk soğuk güldü.

— Ne o? Başkentli sanatçıya yüz vermiyor mu yoksa? Nasıl olur? Değersiz bir taşralı kız nasıl yapabilir bunu? Eh, eski taktiğe başvurun siz de: Dıştan soğuk içten ateşli, davranışlarda ilgisizlik, mağrur omuz silkişler, küçümser gülümsemeler... Bunun etkisi olur! Gözünü boyayın, sizin işinizdir bu...

— Niçin benim işim oluyor?

— Öyle görüyorum.

— Yoksa sizin mi? Tuhaf, kendini bırakmış adam numarası yapan siz değil misiniz?

Mark kayıtsız,

— Belki, dedi. Bir işe yarayabilecek olsa, çalışırdım...

Rayski,

— Böyle bir şeyi aklınızın ucundan bile geçirmeyeceğinizi biliyorum! dedi.

— Doğru. Üzerine üzerine gider, öyle de bitirirdim! Görürsünüz, siz de aynı şeyi yapacaksınız, doruğa çıktığınıza, onu da oraya çekip çıkardığınıza kendinizi de onu da inandırmaya çalışacaksınız... Böyle bir ülkücüsünüz siz! Numara yapın, göz boyayın bakalım! Belki işe yarar. Ne diye iç çekecek, gecelerinizi uykusuz geçirecek, beyaz bir elin leylak rengi perdeyi açmasını kollayacaksınız... Haftalarca tatlı bir bakış bekleyeceksiniz!

Rayski birden dikkatli dikkatli baktı Mark'ın yüzüne.

— Nasıl, gerçeği yakaladım galiba!

Mark tam üzerine basmıştı. Canının sıkıldığını bile gösteremezdi Rayski: Mark'ın sözlerinin doğru olduğunu itiraf etmek olurdu bu. Yapmacık esneyerek,

— Elimden gelse seve seve aşık olurdum, ama yaşım geçti artık, dedi, hem can sıkıntısından kurtuluş yok benim için...

Mark,

— Deneyin bir kere, dedi. Bahse var mısınız? Bir hafta sonra sırılsıklam aşık olacak, iki hafta, en çok bir ay sonra da çılgınlıklar yapacak, buradan nasıl kaçacağınızı bilemeyeceksiniz!

Rayski handiyse küçümser bir tavırla,

— Ya bahse girer, kazanırsam neyle ödeyeceksiniz borcunuzu? diye sordu.

— Pantalonlarımı ya da tüfeğimin birini veririm. İki pantalonum var hepsi, bir tane daha vardı, ama borcumu vereme-

yince terzi geri aldı onu... Durun, redingotunuz bana oluyor mu, bakacağım.

Rayski'nin yazlık redingotunu giyip, onunla karyolaya oturduktan sonra,

- O! dedi. Tıpatıp oldu! Siz de benimkini deneyin!

— Neden?

— Eh işte, benimki de size olacak mı bakalım? Giyin lütfen : Ne olur giyseniz?

Mark'ın eski, biçimsiz redingotunu hoşgörüyle giydi Rayski Mark,

— Ee, oldu mu? dedi.

— Fena değil!

— Eh, hiç çıkarmayın onu isterseniz. Nasıl olsa daha uzun süre giyemeyeceksiniz kendi redingotunuzu, ben en azından daha iki yıl giyerdim onu. Bununla birlikte, hoşunuza gitse de gitmese de çıkarmayacağım ben sizin redingotunuzu. Zorla almazsınız onu benden sanırım.

Rayski omuzlarını kaldırdı. Mark,

— Evet, bahse giriyor muyuz? diye sordu.

— Niçin bu... Affedersiniz... Budalaca düşüncenin üzerinde duruyorsunuz bu kadar?

— Değmez, değmez, özür dilemeyin... Giriyor muyuz bahse?

— Eşit bir bahis olmaz bu : Bir şeyiniz yok sizin.

— Bu konuda içiniz rahat olsun : Kaybetmeyeceğim.

— Ne kadar güveniyorsunuz kendinize!

— Vallahi kazanacağım. Evet, söylediğim çıkarsa üç yüz ruble vereceksiniz bana... Kazanmalıyım bu parayı!

Rayski şapkasıyla bastonunu alırken, kendi kendine konuşuyormuş gibi,

— Ne saçma şeyler! dedi.

— Evet, bu günden sonra iki hafta içinde aşık olacak, bir ay sonra inlemeye, ortalarda gölge gibi dolaşmaya, dram, -va-

liyle Nil Andreyeviç'ten korkmazsanız- belki trajedi bile oynamaya başlayacak, sonunda basitlikle bitireceksiniz...

— Nereden biliyorsunuz?

— Size benzeyenlerin hepsi gibi, siz de basitlikle bitireceksiniz. Tanıyorum sizi, içinizi okuyorum.

— Peki ya o bana aşık olursa, inlerse?

— Vera ha! Size mi?

— Evet, Vera, bana!

— O zaman... Bahse girdiğimiz paranın bir katını bulup vereceğim size.

Rayski odadan çıkarken,

— Delisiniz siz, dedi.

Dönüp bakmamıştı bile Mark'ın yüzüne. Mark seslendi arkasından:

— Bir ay sonra üç yüz ruble cebimdedir!

XXI

Rayski öfkeli öfkeli yürüyordu eve doğru. Canı sıkkın,

«Nerededir şimdi o güzel? diye geçiriyordu içinden. Yüzde yüz, bahçedeki sevdiği kanepede oturuyor, boş boş dolaştırıyordur bakışlarını çevrede... Gidip bir bakmalı!»

Vera'nın alışkanlıklarını incelediği, iyice öğrendiği için onun şu ya da bu saatte nerede olacağını biliyordu.

Yamaçtan meyve bahçesine çıkınca gerçekten, kanepesinde gördü onu. Oturuyordu, yanında bir kitap vardı.

Okumuyordu, Volga'ya, ağaçlara bakıyordu. Rayski'yi görünce toparlandı, kitabı eline aldı, sonra yavaşça kalktı, dar yolda eski eve doğru yürüdü.

Rayski, beklemesi için elini salladı ona, ama Vera, ya görmedi onun bu işaretini, ya da görmezlikten geldi, hatta adımlarını sıklaştırdı, avluyu geçip eski evin kapısında gözden kayboldu. Rayski'yi öfkelendirdi bu.

«O sersem de benim şuna aşık olacağımı sanıyor: En basit görgü kurallarını bile bilmiyor, hizmetçiler bölümünde, bu ortamda yetişmiş bir köylü kızından başka ne beklenir? İlkel, yarım kentli bir güzellik işte! Belediyeden küçük bir memur aşık olabilir ona ancak...»

Yemeğini yüzü asık, herkese kaşlarının altından bakarak, Vera'ya bir kere bakmadan, onun «bugün hava çok sıcak» sözüne bile karşılık vermeden yedi Rayski.

Vera'dan artık nefret ettiğini, ya da onu küçük gördüğünü sanıyordu: Kendisi henüz karar vermiş değildi buna, ama içinde Vera'ya karşı düşmanca bir duygunun dolaştığını hissediyordu.

Bu duygu bundan iki gün önce özellikle güçlenmişti: Rayski, koltuğunun altında Goethe, Byron, Meine, bir de bir İngiliz romanıyla gelmişti Vera'nın odasına, pencerenin önünde yanına oturmuştu.

Vera, onun kitapları masanın üzerine yayışına, sandalyeye rahatça yerleşmesine şaşkınlık içinde bakıyordu. Merakla,

— Yapmak istediğiniz nedir? diye sormuştu.

Rayski kitapları göstererek,

— Al, demişti, «şiirin kanatları üzerinde uzaklara uçup gidelim!» Okuyalım, hayal kuralım, ozanların peşinden havalanalım...

Neşeyle gülmeye başlamıştı Vera,

— Şimdi hizmetçi kız gelecek, bluz biçeceğiz, demişti. Masaya da sandalyelere de basma yayacağız, hesaplar, metreler diyarına «uçup gideceğiz...»

— Öf Vera, bırak hizmetçiler bölümünde kendileri yapsınlar bunu...

— Olmaz, olmaz, büyükannem hiç hoşnut değil tembelliğimden. Söylendiği zamanlar dayanabiliyorum gene, ama susunca, yüzüme yan yan bakınca, ağlamaklı içini çekince dayanamıyorum. Evet, işte geldi Nataşa. Güle güle **cousin**. Getir Nataşa, masanın üzerine koy: Hepsi bu mu?

Kitapları sandalyenin üzerine aktarmıştı çabucak, masayı odanın ortasına çekmiş, komidinin gözünden metreyi almış, çalışmak isteği ya da gereksinmesi onu sardığı zamanlar onda görülen sinirli çabukluğuyla ölçüp biçmeye, birtakım hesaplar yapmaya koyulmuştu. Rayski'yle, odada yokmuş gibi ilgilenmiyordu hiç, başını çevirip bakmıyordu ona.

Kitapları bırakıp, dişlerini handiyse gıcırdatarak çıkmıştı odadan Rayski. Evi dolanıp kendi odasına döndüğünde de kitapları masasının üzerinde görmüştü. Öfkeyle,

— Çok çabuk! diye mırıldanmıştı. Odama bir daha onur vermemenizi diliyorum sizden demektir bu! Ne oluyoruz, anlayamıyorum doğrusu: Nasıl bir kızdır bu? Meraklanmaya başladım. Oyun oynuyor benimle galiba, alay ediyor?...

Bahis önerisiyle Mark daha da bozmuştu sinirlerini. Bu yüzden, karşısında oturan Vera'ya bir kere bile bakmamıştı yemekte. Ancak bir ara bakışını raslantıyla kaldırınca «iğneli» bir güzellik kamaştırmıştı gözlerini birden.

Vera birkaç kere sade, müşfik, handiyse dostça bakmıştı ona. Ama Rayski'nin öfkeli bakışlarını farkedince onun sinirli olduğunu, bu sinirliliğinin nedeninin de kendisi olduğunu anlamıştı.

Boş tabağının üzerine iyice eğilmiş, dalgın bakıyordu içine. Sonra kaldırdı başını, Rayski'ye baktı: Kuruydu bu bakışı, elemliydi.

Büyükanne Rayski'ye,

— Bugün Marfenka ile, ot biçen köylüleri görmeye gidiyoruz, dedi, sayın patronumuz gelmek istemezler miydi acaba?

Rayski, pencereden dışarı bakarak hayır anlamına salladı başını.

— Tüccarlar toptan alıyorlar otu: Yedi yüz ruble veriyorlar, ben bin istiyorum.

Bir karşılık veren olmadı büyükanneye. Yaşlı kadın,

— Niçin bir şey söylemiyorsun oğlum? dedi.

Hemen arkasında ayakta bekleyen Yakov'a döndü:

Yakov, tüccarlar yarın gelmek istiyorlardı, gelince doğru Boris Pavloviç'e götür onları...

Başüstüne efendim.

Rayski umursamaz,

Kov gitsinler! dedi.

Başüstüne efendim, diye yineledi Yakov.

— Şu işe bak: Hele bir kovsun da göreyim! Bütün toprak sahipleri sana benzerse vay halimize!

Susuyordu Rayski, pencereden dışarı bakıyordu.

— Niçin susuyorsun Boris Pavloviç, ağzından bir sözcük çıksın! Bir şeyler ye hiç olmazsa! Yakov, sıcak yemekle mantar ver ona: Bak ne güzel mantar!

Rayski Yakov'a kolunu sallayarak, sabırsız,

— İstemiyorum! dedi.

Yine sustu herkes. Büyükanne,

— Saveliy gene dövmüş Marina'yı, dedi.

Rayski belli belirsiz omuz silkti.

— Bu adama bir şeyler söylesen Boris Pavloviç!

Rayski isteksiz,

— Polis miyim ben? dedi. İsterlerse kessinler birbirlerini!

— Tanrı korusun! Bir felaket yaratmak istiyorsun galiba?

Rayski ilgisiz,

— Ne demezsiniz! diye mırıldandı. Kendi felaketimiz yetmiyor da...

Tatvana Markovna alaylı,

— Ne o, yaşam ağır mı geliyor sana? dedi. Dile kolay, gecede kaç kez bir omuzundan ötekinin üzerine dönmesi gerekiyor insanın!

Rayski, Vera'ya baktı: Suyuna biraz kırmızı şarap döktü Vera, içti, sonra kalktı, büyükannesinin elini öpüp çıktı. Rayski de kalktı masadan, odasına gitti.

Biraz sonra büyükanne, zamanında yetişen Vikentyev ile Marfenka'yı alıp çayırlara gitti, Tüm ev öğlen sonrası uykusuna daldı. Kimi ot biçmeye gitmiş, kimi holde ya da samanlıkta uzanmış, kimileri de hanımefendinin yokluğundan yararlanıp kente kaçmıştı. Bir ölüm sessizliği vardı her yanda. Kapılar da pencereler de ardına dek açıktı, yaprak kıpırdamıyordu dışarda.

Vera vardı Rayski'nin aklında.

Sorular soruyordu kendi kendine: «Şu anda nerededir acaba? Ne yapıyordur? Büyükannemle niçin gitmedi, büyükannem niçin çağırmadı onu?»

Vera'yı düşünmeyeceğine, onunla ilgilenmeyeceğine, ona karşı «değersiz bir kız» mış gibi davranacağına kendi kendine söz verdiği halde, kafasından çıkarıp atamıyordu onu.

Mahsus, Petersburg'daki ilişkilerini, dostlarını, sanatçıları, akademiyi, Belevodova'yı düşünmeye başlıyordu... İki üç olay, iki üç kişi geçiyordu belleğinden, dördüncü Vera oluyordu her keresinde. Kâğıt kalem alıyordu eline, iki üç çizgi çiziyordu, Vera'nın alnı, burnu, dudakları çıkıyordu ortaya. Pencereden bahçeye, kırlara bakmak istiyordu, Vera'nın penceresine bakıyordu, «beyaz bir el leylak rengi perdeyi kaldıracak mı...» diye. Ne kadar haklıydı Mark! Peki nereden biliyordu bunu? Birisi görmüş de söylemişti ona sanki!

Rayski'nin yüreği öfke doluydu; Vera'nın, peşini bir an bırakmayan bu hayaline içinden lanet okumak istiyordu, ama dudakları boyun eğmiyorlardı bu isteğine, Vera'nın adını tutkuyla fısıldıyordu, dizleri bükülüyordu, gözlerini kapıyor, mırıldanıyordu:

— Vera, Vera ...Hiçbir güzellik böylesine acıtarak yakmadı içimi, zavallı bir kölenim senin...

Biraz sonra kendini toparlayıp,

— Saçma bir şey bu, aptallık, duygululuk! diyordu.

Sonunda verdi kararını:

— Yanına gideceğim, konuşmalıyım onunla. Nerededir şimdi? Evet, bir meraktır bu, başka bir şey değil: Aşk olamaz!...

Şapkasını aldı, her kapıyı hızla açıp kapayarak, her köşeye bakarak koşar adımlarla dolaştı bütün evi. Vera odasında da yoktu, eski evde de, çayırda da, bahçede de... Arka avluya bile bakmıştı Rayski; ama orada Ulita vardı yalnızca, bir tenekeyi yıkıyordu sabunla; Prahor da samanlıkta sırtüstü yere uzanmış, üzerine gocuğunu çekmiş, yüzünde saf bir anlatım, ağzı açık uyuyordu.

Vera'nın buralarda, başkalarının dolaştığı yerlerde olmayacağını, onu sevdiği yerlerde, koruda, yamaçta, Volga kıyısında aramasının gerektiğini düşünerek bahçe çitini geçti. Ama hiçbir yerde yoktu Vera. Rayski, onu birisine sormak için eve dönüyordu ki, evin sekiz on metre ötesinde bahçede gördü onu birden. Oturuyordu orada. Rayski,

— Ah! dedi. Burada mıydın? Ben de aramadık köşe bırakmadım seni...

— Sizi bekliyordum... diye karşılık verdi Vera.

Ansızın ılık bir güney yeli esmişti sanki Rayski'nin yüzüne. Kendi sesine benzemeyen bir sesle, Vera'ya şaşkın, gözlerinde bir tutku ateşiyle bakarak,

— Beni mi bekliyordun? dedi. Olacak şey mi bu?

— Niçin olmasın? Siz arıyordunuz beni...

— Evet, konuşmak istiyordum seninle.

— Be de sizinle.

— Ne söylemek istiyordun bana?

— Ya siz bana?

— Önce sen söyle,

— Hayır, önce siz söyleyin, sonra ben...

Rayski bir an düşündükten sonra Vera'nın yanına otururken,

— Pekala, dedi, benden niçin kaçtığını sormak istiyordum.

— Ben de niçin beni izlediğinizi soracaktım.

Bir anda yıkılmıştı Rayski'nin tüm umutları.

— Hepsi bu kadar mı? diye sordu.

— Şimdilik bu kadar; vereceğiniz yanıta bağlı...

— Ama izlemiyorum seni ben; hatta uzaklaşıyorum senden, az konuşuyorum...

— İzlemenin çeşitli yolları vardır **cousin**: Siz benim için en rahatsız edicisini seçtiniz...

— İnsaf et, hemen hiç konuşmuyorum seninle...

— Haklısınız, seyrek konuşuyorsunuz, doğrudan bakmıyorsunuz yüzüme, kaşlarınızın altından öfkeli bakışlar atıyorsunuz... Bu da bir çeşit izlemedir. Hem yalnız bu kadar olsa...

— Daha ne var?

— Sonra... Gizliden gizliye izliyorsunuz beni. Herkesten önce kalkıyorsunuz, benim uyanmamı, perdemi kaldırmamı, penceremi açmamı bekliyorsunuz. Sonra, büyükannemin yanına geçmemle birlikte başka bir gözetleme yöntemi tutturuyorsunuz; nereye gittiğimi, bahçede hangi yolu yeğlediğimi, nereye oturduğumu, hangi kitabı okuduğumu izliyor, kiminle ne konuştuğumu öğreniyorsunuz. Sonra...

Vera'nın tüm sesinin sonunu Rayski getirdi:

— Seninle çok seyrek karşılaşıyorum.

— Evet, haftada iki-üç kere; sık sayılmaz, insanı bıktırmayabilir de... Ama maksatlı yapılmasa, kendiliğinden öyle olsa. Oysa hepsinin birer amacı var: Her adımınızda, her bakışınızda aynı şeyi görüyorum: Bana rahat vermemek, her bakışımı, ağzımdan çıkan her sözcüğü, hatta düşüncelerimi yakalamak isteği... İzninizle sorabilir miyim: Niçin?

Vera'nın düşüncelerindeki, isteklerindeki bu gözüpeklik, bağımsızlık, konuşmasındaki bu rahatlık şaşırtmıştı Rayski'yi. Şimdiye dek sandığı gibi, akıl yönünden de, bilgi yönünden de, görüş yönünden de ondan... üstün olan bir kimsenin karşısında duyduğu eziklikle, küçük düşmek korkusuyla ondan kaçan bir kız çocuğu değildi karşısındaki. Yeni bir kişilik, yeni bir Vera'ydı bu!

Şaşkınlığından kurtulamamıştı daha, kararsız,

— Öyle sanıyorsan... diye başladı.

Vera kesti sözünü :

— Yalan söylemeyin! Her adımımı, her davranışımı izleyecek olursanız, izin verin de rahatsız etsin beni böyle bir gözetim : Açıkca söylüyorum, sıkıyor beni bu. Bir çeşit tutukluluktur bu, cezadır. Tanrı'ya şükürler olsun. düşman elinde tutsak değilim...

— Ne istiyorsun? Ne yapayım?

— Ben de bunu konuşmak istiyordum sizinle. Önce şunu söyleyin : Benden ne istiyorsunuz?

Şaşkınlığı üzerinden hâlâ atamamış olan Rayski ısrar ediyordu :

— Hayır, sen söyle.

Vera'yı tepeden tırnağa göz kamaştırıcı bir ışığa boğan, onun zaten parlak olan güzelliğini ışıl ışıl yapan zekâsıyla kişiliğinin bu yeni, beklenmedik yanları büsbütün büyülemişlerdi onu. Bu güzelliğin ona verdiği hazzın, içinde bir acıya dönüştüğünü hissediyordu. Vera,

— Ne mi istiyorum? diye yineledi. Özgürlük!

Rayski yeni bir şaşkınlıkla baktı genç kızın yüzüne.

— Özgürlük! diye yineledi. Özgürlüğün ilk çetecisi, şövalyesi benim; bu yüzden...

— Bu yüzden, zavallı bir kızı özgür soluk almaya bırakmıyorsunuz...

— Ah Vera, niçin böyle kötü düşünüyorsun? Bir anlaşmazlık var aramızda, birbirimizi anlayamadık, açılalım birbirimize, belki dost oluruz.

Soru dolu bakışlarını Rayski'nin yüzüne dikti Vera.

— Olanağı var mı bunun? dedi. Yanılmış olmayı çok isterdim.

— Bunun doğru olduğuna işte delilim, elini ver bana : Dostun, ağabeyin olacağım... her fedakârlığı isteyebilirsin benden.

Vera,

— Fedakârlığın gereği yok, dedi, soruma yanıt vermediniz hâlâ: Benden ne istiyorsunuz?

— Ne demek «ne istiyorsunuz» Anlayamadım.

— Niçin izliyorsunuz beni, öyle tuhaf tuhaf bakıyorsunuz yüzüme? İstediğiniz nedir?

— Hiçbir şey, Ama sen de, bu şaşırtıcı güzelliğine bir erkeğin tutkulu, sevgi dolu değil de, başka ne gözle bakabileceğini bilmek zorundasın...

Vera, Rayski'nin sözünü bitirmesini beklemedi, kıpkırmızı kesildi birden, ayağa fırladı. Rayski'yi aşağıdan yukarı süzerek,

— Nasıl konuşabiliyorsunuz böyle? dedi.

Rayski de, gözleri şaşkınlıkla açılmış, ona bakıyordu.

— Ne oldu sana Vera? Ne söyledim ki?

— Kişilik sahibi, zeki bir insansınız, «özgürlüğün şövalyesi»siniz, ama itiraf etmeye utanmıyorsunuz...

— Neyi? Güzelliğin önünde saygıyla eğildiğimi, sana tapındığımı mı: Ne büyük bir suç!

— Farkındayım, anlayamıyorsunuz bile, ne gurur kırıcı bir şey! Çevremde uyanık bir kocam, şefkatli bir babam, seri bir ağabeyim olsaydı bana o «tutku dolu» gözlerle bakabilir miydiniz, cesaret edebilir miydiniz buna? Hayır, koşmazdınız arkamdan o zaman, ortada bir neden yokken günlerce surat asmazdınız bana, bir çaşıt gibi gözetlemezdiniz beni, özgürlüğümü, huzurumu almazdınız elimden! Söyleyin, bana savunucusu olan güzel bir kadına, kıza baktığınızdan değişik bakmanızı gerektirecek ne yaptım?

— Güzellik şaşırtır insanı: Onun hakkıdır bu...

Vera kesti Rayski'nin sözünü:

— Saygı, özgürlük de hakkıdır güzelliğin...

— Gene özgürlük!

— Evet, gene, gene! «Güzellik, güzellik!» Dilinize dolamışsınız güzelliğimi! Peki anladık: Ne olmuş? Bahçe duvarından

sokağa sarkmış dallarda, her geçenin koparabileceği elmalara mı benzetiyorsunuz güzelliği?

Rayski büsbütün şaşırmış,

— Vay canına! dedi. Benden istediğin nedir?

— Hiçbir şey. Siz yokken iyi geçiyordu günlerim burada, siz gidince gene öyle yaşamaya başlayacağım...

— Gitmemi buyuruyorsun : Başüstüne, hazırım...

— Kendi evinizdesiniz : «Haklarınıza» saygı duymayı bilirim, böyle bir şeyi de isteyemem sizden...

Rayski Vera'yı iki elinden tutup,

— Hadi, istediğin her şeyi yapacağım, söyle, kızma! dedi. Sana karşı suçluyum : Bir sanatçıyım ben, duyarlı bir yaradılışım var, izlenimlerime aşırı bir heyecanla kaptırdım kendimi belki... Kuşkusuz, büsbütün yabancın olmadığım için yakından ilgilendim seninle. Yabancın olsaydım, kendimi tutardım elbette. Biraz körü körüne atıldım öne, elim yandı... ama olsun varsın! İyi bir ders verdin bana. Barışalım artık : İsteklerini söyle, kutsal birer görev olarak yerine getireceğim hepsini... Sonra da dost olacağız! Yalnız bir gerçek var ortada, bu sitemleri, bu gözdağını haketmemiştim... Belki yeterince anlayamadın bile beni...

Vera elini uzattı Rayski'ye.

— Ben de boşuna kaybettim kendimi, dedi. Bir kere, sizin çok zeki bir insan olduğunuzu görüyorum; sonra, sanırım temiz yürekli, haktanırsınız da : Şu itirafınız gösteriyor bunu... Bakalım, bana karşı yüce gönüllü olacak mısınız...

Rayski, gene heyecanlı,

— Olacağım, olacağım, diye başladı, istediğin her şeyi buyur bana, göreceksin...

Vera, Rayski'nin elinin üzerine koyduğu elini usulca çekti. Yarı ciddi,

— Hayır, dedi, bu heyecanlı sözlerinizden, dostluğa uzak olduğunuzu anlıyorum.

Rayski üzgün,

— Ah, kadınların şu dostluğu! dedi. Yaş gününde çörek getiriyorlar insana sanki!

— Bakın, bu üzüntünüz de iyi şeyler vaat etmiyor

Kalkmak istedi Vera. Rayski durdurdu onu.

— Hayır, hayır gitme: Senin yanında olmak büyük haz veriyor bana! Birbirimizi anlamadık daha. Nelerden hoşlandığını, nelerden hoşlanmadığını söyle bana... Dostluğunu kazanmak için elimden geleni yapacağım...

— Dostluğumu nasıl kazanacağınızı ta baştan söylemiştim size: Anımsıyor musunuz? Beni gözetlememenizi, kendi halime bırakmanızı, hatta benimle hiç ilgilenmemenizi; o zaman odanıza kendim geleceğimi, birlikte saatlerce oturacağımızı, okuyacağımızı, dolaşacağımızı... Ama hiçbirini yapmadınız...

— Sana karşı bütünüyle ilgisiz kalmamı mı istiyorsun Vera?

— Evet.

— Güzelliğini farketmememi, sana da büyükanneme baktığım gibi bakmamı...

— Evet.

— Peki hangi hakkına dayanarak istiyorsun bunu benden?

— Özgürlük hakkıma!

— Ama uzaktan, sessizce tapınsaydım güzelliğine, bir şeyin farkında olmazdın, bilmezdin bunu... böyle bir şeyi yasaklayamazsın Vera. Sana ne bundan?

— Utanın **cousin!** Werther'lerin, Charlotte'ların devri geçti artık. Olacak şey midir bu? Üstelik, tutku dolu bakışları sezinlerim, âşık çaşıtlığı nefret uyandırır içimde, tiksindirir beni...

— Cilve hiç yok sende Vera: Biraz umut versen bari, ısrarlı bir tutkunun buzları eritebileceğini, karşılıklı yakınlığın yüreğine zamanla sokulabileceğini söylesen...

Rayski, Vera'nın yüzünde uzak bir umudun, hiç değilse bir bilinmezliğin anlatımını yakalamayı bekleyerek tane tane konuşuyordu.

— Haklısınız, dedi Vera. Cilveden nefret ederim. Bir erkekte, karşılık vermek niyetinde olmadığın, veremeyeceğin duygular yaratmak çabasını anlayamam...

— Karşılık... veremez misin?

— Veremem.

— Nereden biliyorsun, belki bir gün gelir...

— Beklemeyin **cousin**, gelmeyecek...

«Belovodova ile ağız birliği etmişler sanki, ikisi de aynı şeyi söylüyorlar!» diye geçirdi içinden Rayski. Korka korka sordu:

— Birini mi seviyorsun?

Vera kaşlarını çatı, dikkatli dikkatli bakmaya başladı Volga'ya. Alaylı,

— Sevsem ne çıkar? dedi. Günah mı, ayıp mı, olmayacak bir şey mi... İzin mi vermiyorsunuz, ağabey?

— Ben mi?

Vera daha da alaycı,

— «Özgürlük şövalyesi!» dedi.

— Gülme Vera: Evet, özgürlüğün değerli bir şövalyesiyim ben! Sevmeye izin vermemek... Ben özellikle! Bu özgürlüğü getiriyorum sana Açıktan açığa sev, herkes bilsin bunu, gizlenme: Büyyükannenden, hiç kimseden korkma! Eski yaşam parçalanıyor artık, çözülüyor, yeni bir yaşamın tomurcukları göğeriyor... Kendisine çağırıyor yaşam, herkese açıyor kollarını. Görüyorsun, gençsin, buradan başka bir yere adımını atmadın, ama özgürlük tutkusu sarmış seni, haklarının bilincine varmışsın, sağduyun var. Özgürlük güneşi herkes için doğarsa, köle bir kadın kalır mı yeryüzünde? Seviyor musun? Çekinmeden söyle... Bir mutluluktur tutku. İzin ver de gıpta edeyim sana hiç olmazsa!

— Herkese niçin anlatacakmışım sevip sevmediğimi? Hiç kimseyi ilgilendirmez bu. Özgür olduğumu, benden hiç kimsenin hesap soramayacağını biliyorum...

— Ya büyükanne? Ondan korkmuyor musun? Oysa Marfenka...

Vera serinkanlı,

— Hiç kimseden korkmuyorum, dedi, büyükannem de bili yor bunu, özgürlüğüme saygı duyuyor. Siz de onun gibi yapın... Benim isteğim budur işte! Yalnızca bunu söylemek istiyordum.

Ayağa kalktı Vera. Rayski,

— Evet Vera, dedi, şimdi biraz anlıyorum seni... Söz veriyorum: İşte elim, bundan böyle evin içinde sesimi duymayacaksın!, beni görmeyeceksin...

Bir an durduktan sonra ekledi:

— «Uslu» olacağım, «haktanır» olacağım, «özgürlüğüne saygı» duyacağım, bir şövalye gibi de «yücegönüllü» olacağım... Kısacası, büyük olacağım! **Grand** coeur'um! [1].

İkisi de güldüler.

Vera elini Rayski'ye uzatarak,

— Tanrı'ya şükürler olsun, dedi.

Rayski tutkuyla dudaklarına bastırmıştı Vera'nın elini. Genç kız çekti elini.

— Göreceğiz, diye ekledi. Ama eğer... Neyse, önemli değil, göreceğiz...

— Hayır hayır, sözünün sonunu getir, yoksa ne demek istediğini düşünürüm hep!

— Kendimi burada özgür hissetmezsem, bu köşeyi ne denli seversem seveyim (sevgi dolu bakışlarla bir göz attı çevresine) gene de... gideceğim buradan!

Kararlı bir sesle bitirmişti sözünü.

Rayski korkmuş,

— Nereye? diye sordu.

— Dünya geniş. Hoşça kalın **cousin.**

Yürüdü Vera. Rayski arkasından bakıyordu. Vera çimenlerin üzerinde, onlara hiç değmeden, sessiz adımlarla gidiyordu; her adım atışta yalnızca omuzlarıyla bedeninin çizgileri

(1) Yücegönüllü bir adam. (Fransızca)

dalgalanıyordu, Dirsekleri bedenine iyice yapışıktı, başı çiçeklerin, fidanların arasında görünüp kayboluyordu, sonunda bahçe parmaklığının ötesinde göründü bir daha, eski evin kapısında kayboldu...

Onu bakışlarıyla izlerken şaşkınlık içinde düşünüyordu Rayski: «Gördün mü? Onu geliştirmeye hazırlanıyordum; aklını, yüreğini bağımsızlık üzerine, aşk üzerine, bilmediği öteki yaşam üzerine düşüncelerle dalgalandıracaktım... Oysa kişiliği tam anlamıyla bağımsızmış! Neyin nesi bu kız?...»

Gözdağı verir gibi parmağını salladı Vera'nın arkasından.

— Demek öyle! dedi. Büyükanneme söyleyeceğim!

Gülümsedi, odasına yürüdü.

XXII

Devrisi gün neşeli, her çeşit öfkeden uzak hissediyordu kendini Rayski; Vera'nın onun duygularına karşılık vermesi özleminden de uzaktı, içinde en küçük bir sevgi filizlenmesi de yoktu.

«Her zaman böyledir işte benim heyecanlarım!» diye düşünüyordu. «Hepsi bitti!»

Görünüşte ciddi bir tutkuyla sonuçlanabilecek kapılışına gülüyordu şimdi, Vera'yı inatla izlediği için sitem ediyordu kendine; yüzündeki bulutları, sözlerindeki, davranışlarındaki sinirliliği bir yabancı (Mark) farkettiği için bu sinirlilik o denli açık seçikti ki, onun âşık olacağını iddia edebilmişti Mark evet, yüzündeki bulutları, sözlerindeki, davranışlarındaki sinirliliği bir yabancı farkettiği için utanıyordu.

«Beni görünce anlayacak yanıldığını, diye geçiriyordu içinden şimdi. Benimle üç yüz ruble bahse girmekle ne büyük bir budalalık ettiğini anlayıp bu işten vazgeçse iyi olacak.»

Sırf ne denli büyük bir aptallık ettiğini, ilkelerine nasıl ihanet ettiğini «yüce gönüllülükle» itiraf etmek, onun üzerinde bıraktığı kötü izlenimi silip atmak, onun dostu olmayı haketmek... mağrur akılcığını yenmek, güvenini kazanmak için ölesiye

istiyordu şimdi Vera'yı yeniden yalnız görmeyi.

Ama aynı zamanda, Vera için akıl almaz fedakârlıklar yapmayı, onun için gerekli bir insan olmayı; düşüncelerinin, isteklerinin, vicdanının günah çıkaran papazı olmayı; ona tüm gücünü, ruhunu, zekâsını göstermeyi de istiyordu.

Ancak, Vera'nın ondan bütün istediğinin böyle bir şey yapmaması, böyle bir durum yaratmaması olduğunu, ondan bir şey istemediğini söylediğini unutuyordu. Üstelik, Vera'nın -onu tanısa- yalnızca aklı ve vicdanına değil, yüreğine bile önder olarak onu kendisinin seçeceğini sanıyordu hâlâ.

Devrisi gün, öbür gün Rayski'nin aklında -önceleri olduğu gibi, sinir bozucu olmasa bile- yepyeni, beklenmedik, şaşırtıcı kişiliğiyle Vera, uzaktan kızkardeşi, gelecekteki arkadaşı vardı hep.

Şimdiye dek hiç tatmadığını sandığı bir duygu -bir kadına duyulan dostluk duygusu- sarmıştı tüm benliğini. Onun deyimiyle, bu «yaş günü çöreğinden» lezzetini içine sindire sindire ısırıyor; bu arada Vera'nın güzelliğini, kabalığın her çeşit duygusal kıpırdanışını, her çeşit aşk duyarlığını küçümsüyordu.

Sağlıklı, aydınlık, zekice bir düşünceydi bu: Böylesine bir yakınlaşmada Vera da, Rayski de bir şey kaybetmezlerdi; birbirlerini incelerken, tamamlarken, karşılıklı saygı, güven dolu bir bağlılıkla severken ikisi de çok şey kazanırdı.

«Bu çok güzel işte, diye geçiriyordu içinden Rayski. İzlenimlerimi sağlam bir yere oturttuğu için aferin Vera'ya. Yalnız bunu ona söylemek, içini rahatlatmak için görmek isterdim onu şimdi!»

Ama harekete geçmiyordu, hatta içtenlikle öte yana çeviriyordu başını, Vera'nın penceresine bakmıyordu, Vera onun penceresinin önünden geçerken geri çekiliyordu. İki kızkardeş birlikte çaya geldiklerinde onun elini de Marfenka'nınkini sıktığı gibi dostça gülümseyerek sıkıyordu, çaydan hemen sonra Vera şemsiyesini alıp meyve bahçesine gittiğinde kıpırdamıyordu yerinden, başını çevirip bakmıyordu; onun nerede olduğunu, ne yaptığını bütün gün bilmiyordu.

Ama Vera'nın ondan istediği iç huzuruna kavuşmamıştı daha: Bütün bir günlüğüne evden uzaklaşması, ziyaretlere gitmesi, Volga'yı karşıya geçip orada konuk kalması, ava çıkması, Vera'yı unutması gerekiyordu. Oysa hiçbir yere gitmek gelmiyordu içinden: Vera ile karşılaşmamak için sabahtan akşama dek oturuyordu odasında, ama onun yakında bir yerde, evde olduğunu bilmek haz veriyordu ona. Oysa bunu umursamayacak duruma gelmeliydi.

Ama kendini daha bir serinkanlı hissetmesi de iyiydi, bir başarı sayılırdı. Gerçi gene hiç çıkmıyordu aklından Vera, Rayski bambaşka bir duyguya doğru yol alıyordu; ama bu yeni duygu -tutku gibi, ona kötü düşüncelerle, duygularla acı vermeden- durgun, müşfik bir heyecanla, rahatlıkla dolduruyordu içini.

Vera ona basit bir soru sorduğunda Rayski yüzüne şöyle bir bakıp dostça yanıt veriyordu, sonra Marfenka ile, büyükannesiyle konuşmasını sürdürüyor ya da susuyor, resim yapıyor, romanı için bir şeyler karalıyordu.

Kimileyin şöyle düşünüyordu kendi kendine: «Doğrusu, her çeşit tutkudan iyi böylesi! Bu güven, bu kıpırtısız ilişkiler, -bir dilberin gözüne değil de; zeki, dürüst, temiz bir genç kızın ruhunun derinliklerine- bu bakış!»

Vera'dan yalnızca bir şey bekliyordu Rayski: Onun ölçülü olmayı bırakmasını, ona içini güvenle, olduğu gibi açmasını; onun orada olduğunu, yakın bir geçmişte ona soluk aldırmadığını, gözüne diken gibi battığını unutmasını.

Rayski bu «yeni duygusuyla» uğraştı durdu üç gün, yüzü gülüyordu artık, büyükannesi de mutluydu onu öyle gördükçe.

— Oh, neyse keyfi yerine geldi güneşimizin! diyordu. Kente ziyaretlere de gidebiliriz artık.

Rayski sevgiyle gülümsüyordu.

— Aman siz de büyükanne, diyordu, ziyaret düşünecek durumum yok benim!

— Öyleyse yazlık buğdayın nasıl büyüdüğüne bakmaya gidelim.

Rayski diretiyordu:

— Hayır, hayır!

Büyükannesinin elini bile öpüyordu. Tatyana Markovna,

— Pek bir sırnaşıyorsun bana, diyordu, Markuşka'ya vermek için para koparmaya çalışmayacaksın ya gene? Dünyada vermem!

Rayski gülüyordu. Vera'yı düşünmek için uzaklaşıyordu büyükannesinin yanından. Bir fırsatını bulup, «yeni duygusunu», bu duygusunun ona ne büyük bir mutluluk verdiğini anlatamamıştı Vera'ya.

Birçok kereler çıkmıştı karşısına bu fırsat, yalnız görmüştü Vera'yı; ama ondaki değişikliğin içten olduğuna Vera'da doğmakta olan inancı sarsmamak, bu yeni cennetini cehenneme çevirmemek için kıpırdanmaya, handiyse soluk almaya korkmuştu.

Sonunda -Vera ile konuşmasının üzerinden üç ya da dört gün geçmişti- bir sabah saat beşte kalktı. Güneş doğmak üzereydi, bahçeden doğru taptaze bir serinlik geliyordu, çiçekler kokularını yayıyorlardı çevreye, çiy taneleri parlıyorlardı otların üzerinde.

Çabucak giyindi Rayski, bahçeye çıktı, iki yanı ağaçlı üç beş yol geçtikten sonra Vera ile burun buruna geldi birden. Böyle bir karşılaşmayı beklemediği için korkuyla ürperdi. Dehşet içinde,

— Bilmiyordum burada olduğunu, vallahi bilmiyordum! diye haykırdı.

İkisi de güldüler.

Vera bir çiçek koparıp attı Rayski'ye, sonra sevgiyle elini uzattı ona, Rayski'nin elini öpmesine karşılık, alnından öptü onu.

— Bilerek gelmedim Vera, görüyorsun değil mi?

— Görüyorum.

Rayski'nin birden kapıldığı korkuyu anımsayıp gülümsedi gene Vera,

— Sevimli, iyi yürekli bir insansınız... diye ekledi.

Rayski,

— Aynı zamanda yüce gönüllü... dedi.

Vera,

— Yüce gönüllülüğe varmadı daha, göreceğiz, dedi.

Rayski'nin koluna girerken ekledi :

— Dolaşalım biraz : Ne güzel bir sabah! Bugün çok sıcak olacak hava.

Bir kuş kadar hafif hissediyordu kendini Rayski.

— Evet, evet, çok güzel bir sabah! diye onayladı.

Dalgınlıkla Vera'dan, onun güzelliğinden söz etmeyeceği bir konu arıyordu. Ama bulamadı, gene en sevdiği konudan açtı ister istemez :

— Dün Petersburg'dan mektup aldım...

Bir şey düşünmeden sordu Vera :

— Kimden?

— Ressamlardan. Ayanov'dan hâlâ yok : Yanıt vermiyor. Kuzinim Belovodova'nın ne yaptığını, yazı nerede geçirdiğini bilmiyorum...

— Çok... güzel bir kadın mı? diye sordu Vera.

Rayski tekdüze bir sesle karşılık verdi :

— Evet... Yüz çizgileri uyumlu, kendisi taptaze, pırıl pırıldır...

Ama yandan Vera'nın yüzüne bir göz atınca tutkuyla ürperdi. Belovodova'nın güzelliği tüm parlaklığını yitirmişti belleğinde. Vera,

— Bir şey almadınız mı hâlâ? diye sordu. Saveliy postadan bir paket getirmişti size galiba.

— Evet, Petersburg'dan yeni kitaplar geldi... Macoley ile Gizo'nun **«Mémoires»**... [1]

---

(1) «Anılar» (Fransızca)

Vera susuyor, dinliyordu.

— Okumak ister misin?

— Sona, Macoley'i yollayın.

«Yollayın» diye geçirdi içinden Rayski, niçin «getirin» değil?

Konuşmadan yürüyorlardı. Rayski,

— Ya Gizo? diye sordu.

— Gizo'yu istemem, sıkıcıdır.

— Nereden biliyorsun?

— **«Uygarlığın Tarihi»**ni okuyordum bir ara...

— Seni de sıktı demek! Nerede buldun onu?

Yürüdüler.

Vera Rayski'nin üzerindeki redingota bakarak şaşırmış, sordu birden :

— Sizin değil bu redingot, kimin?

— Ah, Mark'ın...

Vera telaşlandı.

— Niçin sizin üzerinizde? Kendisi burada mı yoksa?

Rayski gülümsedi.

— Hayır hayır. Ne o, korktun mu? Bu evde herkes ateşten korkar gibi korkuyor ondan.

Redingotun nasıl onda kaldığını anlattı Rayski. Vera biraz ilgisiz dinledi onu. Sonra bahçeyi -Vera yere önüne, Rayski her yana bakarak- dolaştılar. Ama gene de bir sabırsızlık kabarıyordu Rayski'nin içinde. Her şeyi söylemek, anlatmak istiyordu. Vera,

— Sanıyorum bir şey var aklınızda, dedi, ama söylemek istemiyorsunuz...

— İstemesine istiyorum da, gene öfkelenmenden korkuyorum.

— Gene güzelliğe değgin bir şey mi?

— Hayır hayır, tersine, içimdeki budalaca eğilimin bana ne denli acı verdiğini anlatmak istiyorum... utanç verici bir şey · Saçlarım ağardı :

— Bu gerçek olsa ne sevinirdim!

— Hâlâ kuşku ediyorsun demek! Bir parlama, gelip geçici bir etkilenmeydi bu : Açtın gözümü! Ama doğrusu sen... Neyse şimdi bırakalım bunu. Sana karşı neler duyduğumu anlatmak istiyorum, sanıyorum yanılmıyorum da bu kez. Yüreğinin özel bir kapısını açtın bana... Dostluğunda sonsuz bir mutluluk görüyorum. Bu dostluk benim renksiz yaşamımı öylesine sevimli, yüce renklerle doldurabilir ki... Hatta -yanılmıyorsam- olmayan, insanların inançlarını yitirdikleri bir şeye... Bir kadınla bir erkek arasında dostluğa inanacağım. Böyle bir dostluğun gerçekleşebileceğine sen inanıyor musun Vera?

— İki arkadaş karşılıklı haktanır olmaya karar verdikten sonra niçin inanmayayım?...

— Yani... nasıl?

— Yani, birbirinin özgürlüğüne saygı duymak, birbirini sıkmamak : Ama sanıyorum pek olmayacak bir şeydir bu. Biri tutkuyu karıştırır ise... ya da tırnaklarını gösterir... Siz böyle bir dostluğa hazır mısınız peki?

— Göreceksin : Sen buyruğunu ver, dostunun nasıl bir köle olacağına bak sonra...

— Alın işte! haktanırlık yok bunda : Kölelikdi, buyruktu! Gereksizdir dostlukta bunlar... Dostluk eşitliği sever.

— Bravo Vera! Nereden aldın bu bilgeliği?

— Ne gülünç bir sözcük!

— Ya inceliği?

— Tanrı'nın soluğu yalnızca Finlandiya bataklıklarında esmez : Bizim köşemizde de esti biraz...

Rayski gülümsedi.

— Bu durumda yapmam gereken bir şey var : Güzelliğini görmemek, daha çok dostluğa ağırlık vermek, öyle değil mi? Pekala, çalışacağım...

Vera sokulgan,

— Evet, ne büyük bir mutluluktur bu, dedi, karşındakinin özgürlüğünü kısıtlamadan, onu izlemeden, içinden geçenleri; niçin neşeli, üzgün ya da dalgın olduğunu anlamaya çalışmadan yaşamak!... Her zaman eşit olmak onunla, onun huzuruna değer vermek, hatta sırlarına saygı duymak...

Rayski «Ona karşı nasıl davranmam gerektiğini dikte ediyor bana!» diye geçirdi içinden.

— Yani, dedi, birbirini görmemek, varlığından haberdar olmamak, sesini duymamak... Görülmemiş, duyulmamış bir dostluktur bu Vera, böyle bir dostluk yoktur, sen uydurdun onu!

Rayski başını çevirip baktı Vera'nın yüzüne, onun bu bakışına Vera -Rayski'nin deyimiyle- «soğuk ama çekici» bir bakışla karşılık verdi: Camdandı sanki gözleri, en küçük bir anlatım yoktu bakışında. Aceleci bir ışık yanıp sönmüştü gözlerinin içinde.

«Tuhaf, diye geçirdi içinden Rayski, bu saydam bakış ne denli tanıdık bana! Yalan söyledikleri zaman böyle bakarlar kadınlar! Uyutmaya çalışıyor beni... Ne anlama geliyor acaba bu? Gerçekten sevmiyor mu acaba? Durmadan aynı şeyi söylüyor: «Özgürlüğü kısıtlamamak!» Evet... içinde neler var acaba?...»

— Ne düşünüyorsunuz? diye sordu Vera.

— Hiç, hiç, devam et sen!

— Bitirdim.

— Pekala Vera, istediğin gibi olmaya çalışacağım, ama seni farketmeyi, bu evde yaşadığını unutmayı başaramazsam, unutmuş gibi davranacağım...

— Niçin öyle davranmaya zorlayacaksınız kendinizi: Sözde değil, içtenlikle, yürekten, ilgilenmeyi bırakın benimle, yeter.

— Çok acımasızsın!

— Kendinizi Suna inandırın: Benim huzurum, boş zamanlarım, odam... «güzelliğim», sevgim... -böyle bir şey varsa, ya da olacaksa tabii- bütün bunlar benimdir; bunlardan birini elimden almaya çalışmak demek...

Sustu Vera.

— Evet?

— Başkalarının malına ya da kişiliğine bir saldırı demektir...

— O, o, o... Yani bir çeşit hırsızlık ya da zorbalık... Aferin Vera! Bu yüksek hukuk bilgisini nereden aldın? Ama dostluğa böylesine sert bir sıfat yakıştıramazsın, değil mi? Onu kendimin bilebilirim, değil mi? Çalışacağım Vera! İki hafta süre ver bana, bir deneme olacak: Bu denemeyi başarıyla sonuçlandırırsam bir ağabey, bir dost olarak geleceğim sana, senin çizdiğin biçimde dost olacağız. Ama eğer... evet, bu aşksa... gideceğim o zaman buradan.

Gene bir şey parladı Vera'nın gözlerinde. Rayski baktı, ama geç kalmıştı: Vera bakışını yere indirmişti, kaldırdığında da hiçbir şey yoktu bakışında. Rayski,

— Ne pırıl pırıl bir geceydi! diye mırıldandı.

Vera, elini ona uzatarak,

— Evet! dedi. Büyükanneme gidip çay içelim. Penceresini açtı zaten, şimdi çağırır bizi...

— Bir sözcük daha Vera: Söyle bana, niçin böylesin sen?

— Nasıl?

— Mantıklı, dikkatli, kararlı...

Vera, gülümsediği için çenesi titreyerek,

— Sonra, sonra! Devam edin! dedi. Mantık dediğiniz nedir?

— Mantık... akılla, gözlemle, tecrübeyle edinilmiş, yaşama uygulanan gerçekler topluluğudur mantık... Yaşamla düşüncelerin bir uyumu!

Vera dalgın,

— Bir tecrübem olmadı, dedi, hem bu gerçekleri edinebileceğim bir yer de yok...

— Öyleyse doğuştan yetenekli, gerçekçi bir görüşün, aklın var...

— Peki böyle bir görüş ve aklı olmak genç bir kız için olağan mıdır, yoksa ayıp, çirkin mi?...

Vera'yı dinlerken sordu Rayski :

— Bu sağlıklı düşünce yeteneğini, işlenmiş deyişi nereden aldın?

— Zavallı kızkardeşinizin üzerine köy mantığından bir damla düşmesini yadırgıyorsunuz! Karşınızda benim yerime akılsız bir kızcağız görmeyi isterdiniz değil mi? Canınızı mı sıkıyor bu?

— Ah, hayır, haz veriyorsun bana. Güzellikten söz etmeme kızıyorsun, yasaklıyorsun bunu, öte yandan da onu nasıl anladığımı, niçin böylesine yücelttiğimi öğrenmek istiyorsun. Güzellik sanatın amacı, itici gücüdür; bense bir sanatçıyım, izin ver bir kere olsun dökeyim içimi...

Vera,

— Anlatın, dedi.

Rayski, Vera ona konuşma fırsatı verdiği için sevinçli, heyecanla anlatmaya başladı :

— Yüce, temiz kadın güzelliğinde -sözgelimi, seninkinde de olduğu gibi- zekânın olması zorunludur. Aptal bir güzellik... güzellik değildir. Kalın kafalı bir güzele bak, yüz çizgilerini tek tek, gülümseyişini, bakışını dikkatle incele... güzelliği şaşırtıcı bir biçimsizliğe dönüşür. Hayal dünyası bir an kapılabilir ona, ama akılla duyguya yetmez böyle bir güzellik : Haremdir onun yeri. Zekâ dolu bir güzellik olağanüstü bir güçtür, dünyayı oynatır yerinden, bir tarih yaratır, insanların kaderlerini değiştirir; gizli ya da açık olarak her olayda vardır o. Güzellik ve zerafet... aklın, zekânın bir biçimidir bunlar. Bu nedenle, akılsız bir kadın güzel olamaz; oysa çirkin, ama zeki bir kadının parlak bir güzelliği vardır çoğu zaman. Benim sözünü ettiğim güzellik bir madde değildir. Tutkuların ateşiyle yakıcı değildir yalnızca. Her şeyden önce kişinin içinde kişiliğini uyandırır, düşüncelerini harekete geçirir, ruhunu yüceltir... Bütün bunları, kendisi erdeminin doruğundaysa, ışınlarını değersiz şeylere harcamıyorsa, temizliğini kirletmiyorsa yapabilir kuşkusuz...

Yan yana yürürlerken dalgın, durdu Vera. Rayski alçak sesle, sayıklıyormuş gibi sürdürüyordu konuşmasını :

— Bütün bunlar yeni şeyler değildirler: Ama gerçeğin her zaman yinelenmesi gerekir. Evet, güzellik tüm insanlığın mutluluğudur! Bu da bir mantıktır, ama insanların yaratmadığı bir mantık! İnsanlar onun gölgelerini yakalıyorlar yalnızca, onun benzerlerini yaratmaya çalışıyorlar sanatta, tüm insanlar -bazıları bilerek, bazıları bilmeyerek, bazıları körü körüne, bazıları kabaca- hep güzelliğe yöneliyorlar, güzelliğe... güzelliğe! Hem buradadır o, hem (Gökyüzüne baktı Rayski) orada! Bir erkek, aklı alçaltabileceği, çirkinleştirebileceği gibi; kabalığın, yalanın, pisliğin çamuruna düşebileceği gibi; her kadın da güzelliği biçimsizleştirebilir, moda bir bez gibi onu da süse çevirebilir, yerde sürüyebilir... Ya da onu akıllıca kullanarak, bulunduğu çevrenin güneşi olabilir, iyilikler saçabilir her yana...: Kadın bilgeliğidir bu! Ne demek istediğimi anlıyorsun Vera, bir kadınsın çünkü!... Böyleyken kadın elin bu tapınış yüzünden bir erkeği, bir sanatçıyı cezalandırmak için kalkar mı hiç!

Vera Rayski'nin anlattıklarını sonuna dek, dudaklarında bir gülümsemeyle dinledikten sonra,

— Güzellik övgünüz pek parlaktı **cousin,** dedi, yazıp Belovodova'ya yollayın onu. Onun «dünyamızın üstünde» olduğunu söylüyorsunuz. Güzelliğinde bilgelik de vardır belki. Benimkinde yok. Sizce bilgelik, kişinin yaşamını bu ilkelere, gerçeklere uydurmasındaysa, ben...

— Evet, sen?

— Akılsız bir kızım! diye karşılık verdi Vera. Hayır, bende yok bu kutsal özellik!

Bir anda gökyüzüne kalkıp hemen inen bakışlarında eleme benzer bir şey ışıldadı. Ürperdi Vera, çabuk adımlarla eve yürüdü. Arkasından bakarken mırıldandı Rayski:

— Akılsız olmasa bile garip! Buralarınkine benzemeyen, değişik bir havası var!... Nasıl bir şey bu hava, nereden aldı onu, bilmiyorum! Gece gibi anlaşılmaz, karanlık bir kız!

Dehşet içinde ekledi:

— Genç yaşamı kirlenmeye zaman bulabildi mi yoksa?...

BİRİNCİ CİLDİN SONU

ANKARA 1979

40 TL.